

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ

ΥΠΟ

Ν. ΚΟΤΖΙΑ.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

«Nihil in litteris parvum.»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ «ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ»
(Ὅδος Θεσείως ἀριθ. 12).

1884

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δὲν περιεῖχε τὰ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων συστημάτων καὶ τῶν νέων, οἷον τὸ τοῦ Ἀρτμάννου, τὸ τοῦ Λωτζίου καὶ τὸ τοῦ Τρεν-δελεμβουργίου, τὸν νέον καὶ ἀρχαῖον ὕλισμὸν, ἐπειδὴ δὲ ἰδίως καὶ ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νέος ὕλισμὸς χωρίσαντες τὴν ψυχὴν (δηλ. τὴν φιλοσοφίαν) ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν κατέστησαν πᾶς ἐπιστήμας νεκρὰς, ἐνομίσαμεν καθῆ-κον ἱερὸν καὶ τοὺς λόγους, οἵτινες κατέστησαν τὴν ἀληθῆ πρόοδον τῆς φιλοσοφίας, καὶ τοὺς λόγους, οἵτι-νες κατέστησαν τὴν πρόοδον δυσχερῆ νὰ δηλώσωμεν.

Ὁ συγγραφεύς.

*Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεω-
ρηθήσεται κλοπιμαῖον καὶ καταδιωχθήσεται κατὰ τὸν νόμον.*

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ.

Α. Περὶ τῶν ὑστέρων συστημάτων.

Ἐπειδὴ τὰ συστήματα ταῦτα ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τῶν προηγουμένων μεγάλων φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ ἐκ τοῦ νέου ὕλισμοῦ, δὲν νομίζομεν περιττὸν τὸ νὰ προτάξωμεν τὰ τρία ταῦτα τοῦ νέου ὕλισμοῦ ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρτμάννου καλουμένης φιλοσοφίας τοῦ ἀσυνειδήτου.

1) ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΑΡΤΜΑΝΝΟΣ. (1)

Τὸ σύστημα τοῦ Ἀρτμάννου, προτιθέμενον νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν θεωρίαν τοῦ Σχοπεγχαυέρου μετὰ τῆς τῶν φυσιολόγων διαφέρει τοῦ συστήματος τοῦ Σχοπεγχαυέρου, διότι δὲν παραδέχεται, ὡς ἐκεῖνο, τὴν παράστασιν ὡς προϊόν τοῦ μυελοῦ, ἀλλ' ἀρχὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν μετὰ τῆς βουλήσεως πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ δυάδισμοῦ. Ὠνόμασε δὲ τὴν ταυτότητα ταύτην ἀσυνειδήτου. Ἐν δὲ τούτῳ διαχωρίζεται τοῦ

---

(1) Philosophie des Unbewussten 1870 (7 εκδ.), die Selbstzerse-
zung des Christenthums und die Religion der Zukunft 1875, Wahr-
heit und Irrthum im Darwinismus 1875, καὶ ἕτερα.

Σχοπεγχαυέρου παραλαβόντος μίαν και μόνην απόλυτον αρχήν, τήν βούλησιν.

Ὁ Ἄρτμαννος ὁμῶς ἀσπασάμενος τήν βούλησιν και τήν παράστασιν οὐσία τὰς αὐτάς ἀπεφάνητο προσόντα τοῦ ἐνός, τοῦ μόνου, τοῦ βουλομένου και ἀσυνειδήτως παριστῶντος, τοῦ ἐμφανιζομένου ἐν ἀνοργάνοις, ὀργανικοῖς, ὑλικοῖς και πνευματικοῖς, μὴ συνιδῶν ὁμῶς, ὅτι οὕτως αἴρεται ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν (βουλήσεως και παραστάσεως) και ἐπομένως και ἡ τῶν ὄντων.

Τὴν ἔννοιαν ὁμῶς τοῦ ἀσυνειδήτου ὁ Ἄρτμαννος ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, (ἐν σελ. 13—35), εὔρεν παρὰ Λεϊβνιτίῳ, Καντίῳ, Φιχθίῳ, Ἰακώβῳ, Ἀμάννῳ, Ἐρδέρῳ, Σχελλιγγίῳ, Ἐγγέλῳ και Σχοπεγχαυέρῳ. Ὁ μὲν Λεϊβνίτιος ὑπέλαθε τὰς ἀσυνειδήτους παραστάσεις ὡς σύνδεσμον παντὸς ὄντος μετὰ τοῦ παντός, ὁ δὲ Κάντιος ἀνέφερε τὰς κατηγορίας εἰς τὰς ἀσυνειδήτους παραστάσεις. Ὁ δὲ Φίχθιος τὸ ἀσυνειδήτον συνεταύτισε μετὰ τῆς οὐσιώδους γνώσεως, τὴν δ' ἔννοιαν τοῦ ἀσυνειδήτου ἔχουσι και ὁ Ἰακώβης και ὁ Ἐρδερὸς, ἀκριβέστερον ὁμῶς ἐξέθεσεν αὐτὴν ὁ Σχελλιγγίος ἀποφηνάμενος τὸν θεὸν ἀπρόσωπον, ἐνότητά τοῦ ἀπείρου λόγου και τῆς ἀπείρου βουλήσεως. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ τῷ Σχελλιγγίῳ ἐννοίας ὑπέλαθε τὴν ιδέα και ὁ Ἐγγελοσ, ἥτις πρὸ τῆς μεταβάσεως αὐτῆς εἰς τὴν φύσιν και ἐπικνώδου αὐτῆς ἐκ τῆς φύσεως εἰς τὸ πνεῦμα ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἀσυνειδήτον. Τὴν δὲ παράστασιν, ἣν ὁ Σχοπεγχαυέρουs ἐκλαμβάνει προῖον τοῦ μυελοῦ, ἐκλαμβάνει ὁ Ἄρτμαννος ἀρχὴν μεταφυσικὴν, ὡς ὑποθέτων τὸ ἐν, τὸ μόνον ἐνεργοῦν καθ' ὠρισμένον τρόπον, ἐπομένως ὡς βούλησιν, ἔχον δὲ και ἔννοιαν τῶν γενησομένων ὡς παράστασιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἄρτμαννος βούλησιν λέγων δὲν διέκρινεν οὐσία τὴν βούλησιν και τὴν παράστασιν, ἀνήρθε και τὴν οὐσιώδη διαφορὰν τοῦ ὑλικοῦ και τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ ὕλη, ἄυλος ἐκλαμβανομένη ὑπὸ τοῦ Ἀρτμάννου, κτησαμένη ἐνέργειαν γίνεται δύνάμις ἡ βούλησις, ὡς ὁρμὴ τῆς δυνάμεως και φύσει

ἀσυνειδήτος (κεφ. III, σελ. 45 και ἐφεξῆς), ἐστὶν ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῶν φυτῶν και τῶν ζώων ἀρχὴ ἐνεργητικὴ ὥστε βούλησις και δύνάμις και οὐσία ἐκλαμβάνονται κατὰ τὸν Ἄρτμαννον αἰ αὐταί. Ὁ Ἄρτμαννος λοιπὸν ἀποβλέπων εἰς ἀναίρεσιν τοῦ δυαδισμοῦ τοῦ Σχοπεγχαυέρου ἐνόμισεν, ὅτι προτάσων ταυτότητα ἀσυνειδήτον προβαίνει ὑπὲρ τὸν δυαδισμόν.

Οἱ ὑλισταὶ ἀναγνωρίζουσι ἀρχὰς ὕλην και δύνάμιν· ὁ Ἄρτμαννος ὁμῶς ἀνάγει τὴν δύνάμιν εἰς τὰς πνευματικὰς ἀρχὰς, ἃς ἐκλαμβάνει τὰς αὐτάς μετὰ τῶν ὑλικῶν, διότι νομίζει ὅτι ἡ φιλοσοφία ἡ ἀναγνωρίζουσα ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς ὕλης και τοῦ πνεύματος, τοῦτέστι τὸ ἀσυνειδήτον, δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν δυαδισμόν.

Ἐὰν ὁμῶς τὸ ἀσυνειδήτον ὑποτεθῆ ἀόριστον, ἐπομένως δύνάμις, οὔτε βούλησις δύναται νὰ ὑποτεθῆ οὔτε παράστασις (σοφία), διότι τὸ ἀσυνειδήτον ὡς ἀόριστόν ἐστὶ μὴ ὄν, ἄλογον.

Ἐπειδὴ δὲ και τὸ γεννῶν και τὸ γεννώμενον δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀόριστα, διότι ἐξ ἀόριστων γένεσις δὲν προέρχεται, ἐνόμισεν ὅτι ἀποδεικνύων, ὅτι τὸ ἀσυνειδήτόν ἐστὶ τὸ ἐν, τὸ μόνον, βούλησις και γνώσις ἐν αὐτῷ ἐν, ἀναφέρει ἀπάσας τὰς σωματικὰς λειτουργίας, συμφύτους δυνάμεις, εἰς ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν και τὰ τούτοις ὁμοία.

Ἐπειδὴ δὲ και πολλὰ φυσικὰ φαινόμενα δὲν ἐξηγοῦνται δι' ὑλικῶν αἰτίων, ἐκλαμβάνει ἐξ ἀνάγκης και πνευματικὰ φαινόμενα, ἅπερ δὲν διακρίνονται τῶν ὑλικῶν, ἀλλὰ ἐκλαμβάνονται οὐσία ταῦτά, ὅσον ἡ βούλησις και ἡ παράστασις, ὡς δύο ψυχικαὶ λειτουργίαι.

Ἐπειδὴ ὁμῶς ταύτας δὲν διακρίνει, δὲν δύναται νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα «πῶς ἔχοντες παραστάσεις δὲν γινώσκομεν» διότι ἡ ὑπόθεσις τῆς ταυτότητος οὔτε τὴν εἰδικὴν διαφορὰν τῶν ὄντων ἐξηγεῖ οὔτε τὴν γένεσιν, διότι ἡ γένεσις ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἐστὶν ἀνεξήγητος, οὔτε εἰς πραγματικὴν φέρει γνώσιν, ὡς παρὰ Φιχθίῳ, Σχελλιγγίῳ και Ἐγγέλῳ ἀποδείκνυται, διότι

ἡ ταυτότης φέρει μόνον εἰς νόησιν διαφέρουσαν τῆς γνώσεως.

Ἐάν ὁ Ἄρτμαννος διέκρινε τὰς ἀρχάς, θὰ καθίστα καταληπτὸν, ὅτι ἡ βούλησις δὲν εἶναι βούλησις, γνωστικὴ δύναμις, ἄνευ λόγου αὐτῆς προηγουμένου, ἀλλ' ὁρμὴ ἄλογος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης (περὶ ψυχῆς III, 10), ὅτι ὁρεκτικὸν οὐκ ἄνευ φαντασίας, καὶ ἡ φαντασία δὲ, ὅταν κινῆ, οὐ κινεῖ ἄνευ ὁρέξεως, διότι ἡ ὁρεξις ἐστὶν ὑποκείμενον τῆς παραστάσεως, καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδὲ παράστασις θὰ προήρχετο.

Ὁ Ἄρτμαννος ὑποθέτων ἐν ἅπασιν τὸ ἀσυνείδητον ἀναγνωρίζει αὐτὸ ἀπόλυτον πάντων καὶ μόνον, ἐπομένως αἴτιον καὶ τῆς τοῦ τμηθέντος μέλους ἀναπληρώσεως καὶ ἐν ταῖς ἀντανακλαστικαῖς λειτουργίαις καὶ ἐν τῇ ἰαματικῇ δυνάμει καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ ἐνεργείᾳ καὶ ἐν τῷ ὀργανικῷ σχηματισμῷ καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι καὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι καὶ τῇ τεχνικῇ ποιήσει καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, ἐνὶ λόγῳ ἐν ἅπασιν, ἀποφαινόμενος δὲ ἐν τῷ πᾶσι παραδέχεται τὸν μονισμόν.

Ὁ Ἄρτμαννος ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ ἀντανακλαστικὴ ἐνέργεια δὲν εἶναι μηχανικὴ, οὐδὲ ὁ σκόπιμος σχηματισμὸς προέρχεται ἐκ τῆς ὕλης, ὑποθέτων ὅμως ἐν καὶ μόνον ὄν. μίαν καὶ μόνην ἀρχὴν, δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ πόθεν προέρχεται ἡ διαφορὰ τῶν ὄντων, τῶν ὀργάνων, τῶν φυτῶν, τῶν ζώων, πόθεν ἐν παντί τὸ φθαρτικόν, ἡ μανία, ἡ βλακεία, ἡ συστολὴ τῶν μυῶν, αἱ μορφαὶ τοῦ μυελοῦ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, διότι ταῦτα δὲν ἐξηγοῦνται ἐκ συστήματος μονιστικοῦ, οὐδ' ἐμφυῖα διακρίνεται, οὐδ' ἕτερα.

Ὁ Ἄρτμαννος ὅμως ἐν καὶ μόνον ὄν ὑποθέτων, τὸ καλούμενον ἀσυνείδητον, ὡς ἀρχὴν πάντων καὶ ἐν πᾶσιν, δὲν παρετήρησεν, ὅτι πάντα μεταβάλλει εἰς φαινόμενα αὐτοῦ τοῦ ἐνός, εἰς μὴ ὄντα, εἰς μηδέν.

Ὁ Σχοπεργχάουερς πρῶτος ἐζήτησε νὰ παραλάβῃ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν τὸν ὕλισμὸν ἐπαναγαγῶν τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν σύστασιν τοῦ μυελοῦ, ὅ ἐστιν ἀπεφῆνατο πᾶσαν πνευματικὴν ἐνέργειαν ἀπλῶς λειτουργίαν τοῦ μυελοῦ.

Ὁ δ' Ἄρτμαννος τὴν ἀσυνείδητον πνευματικὴν ἐνέργειαν ὑποθέτων ἀρχικὴν καὶ πρώτην μορφήν τοῦ ἀσυνείδητου, ἰσχυρίζομενος δὲ ὅτι ὁ μυελὸς ἐστὶ τὸ ὑψίστον προϊὸν ὀργανικῆς τοῦ σχηματισμοῦ ἐνεργείας, ὅτι ἐν τῷ μυελῷ ὑπάρχει συγκέντρωσις ζωῆρος ἐνεργείας, ὅτι ὁ μέγας μυελὸς δὲν ἔχει ἄμεσον σημασίαν διὰ τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας τῆς σωματικῆς ζωῆς, ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ μυελὸς πρέπει νὰ ἔχῃ προορισμὸν πνευματικὸν καὶ οὐχὶ ὕλικόν, ὅτι τελειοποιουμένου ἐπὶ μᾶλλον τοῦ μυελοῦ, ἀΐζεται ἡ πνευματικὴ ἰκανότης τῶν ζώων, ὅτι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις καὶ ἡ λειτουργικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἰκανότης ἴστανται ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ μυελοῦ, ὅτι τὸ γνωστικὸν νοεῖν ἐνισχύει τὸν μυελόν, ὡς λ. χ. ὁ μυελὸς ἀσκούμενος καθίσταται ἰσχυρότερος, ὅτι πᾶσα διατάραξις τῆς τοῦ μυελοῦ τελειότητος παράγει διατάραξιν τῆς γνωστικῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας, ἐπομένως ὅτι γνωστικὴ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς τοῦ μυελοῦ λειτουργίας. Ἐάν πᾶσα διατάραξις τῶν ὀμαλῶν λειτουργιῶν τοῦ μυελοῦ διαταράττῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνειδήτου, ἔπεται, ὅτι ἡ παντελής ἀναίρεσις τῆς λειτουργίας τοῦ μυελοῦ ἀναίρει καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνειδήτου.

Ἐνταῦθα δ' ἐγείρεται τὸ ζήτημα, ἀν ὁ μυελὸς προέρχεται ἐκ τῶν δονήσεων τοῦ μυελοῦ; ἐάν δὲ τοιοῦτος ὑποτεθῆ, πόθεν αἱ δονήσεις προέρχονται, πόθεν ἡ τῶν ὀμαλῶν λειτουργιῶν τοῦ μυελοῦ διατάραξις, ἐξ ἧς ἡ τοῦ συνειδήτου ἐνέργεια διαταράσσεται; Ταῦτα πάντα ὅμως τὰ ζητήματα νὰ λυθῶσιν μηχανικῶς, ἄνευ ἀναγνωρίσεως ἀρχῶν ἀνωτέρων ἀδύνατον ἐστὶν, τούτου ἕνεκα ὁ Ἀριστοτέλης ἐλέγχων τὸν Ἀναξαγόραν ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι φρόνιμος, διότι ἔχει χεῖρας, ἀλλὰ διότι ἐστὶ φρόνιμος ἔχει χεῖρας. ὥστε κατ' Ἀριστοτέλη καὶ ἡ τῶν ὄντων καὶ τῶν ὀργάνων γένεσις δὲν πηγάζει ἐκ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐξ ἀρχῶν ἀνωτέρων.

Καθ' Ἄρτμαννον ὅμως τὸ μὲν ἀσυνείδητον πνεῦμα ἔχει

ὑπαρξίν ἀνεξάρτητον, τὸ δὲ γνωστικόν ἐστὶ προϊόν ὕλικῶν γεγονότων ἀνευ συνεργίης τοῦ ἀσυνειδήτου πνεύματος.

Τὸ συνειδὸς καθ' Ἄρτμαννον ὑφθαῖται εἰς αὐτοσυνειδὸς, ὅταν τὸ ὑποκείμενον παρυστήσῃ ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον.

Ἐπίσης δὲ τὸ ἀτομικὸν πνεῦμα, ἢ ψυχὴ, ἐστὶ καθ' Ἄρτμαννον τὸ σύνολον τῶν ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ ἀπειθνομένων λειτουργιῶν τοῦ ἀσυνειδήτου, τουτέστι τὸ οὕτω διατεταγμένον σύνολον ἀτόμων ἐστὶ τὸ ἐπεξεργασθὲν τέλος ἐν τῷ ἀσυνειδήτῳ περιεχόμενον τῆς παρυστάσεως τῶν ὕλων λειτουργιῶν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος.

Ὁ Ἄρτμαννος (V κεφ.) ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι βούλησις καὶ παράστασις, ψυχὴ καὶ σῶμα εἰσὶν οὐσίαι ταῦτά.

Ἐὰν ὅμως ἦσαν ταῦτά, αἱ ὕλικαὶ τῶν ὀργάνων λειτουργίαι δὲν θὰ διέφερον τῶν ψυχικῶν.

Καθ' Ἄρτμαννον ἡ σχηματίζουσα ἐνέργεια ἐνεργεῖ καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις, πᾶν κύτταρον ἐνεργεῖ πρὸς σχηματισμὸν τῆς ὕλης, ὡς ἐν ζώοις τὰ κύτταρα σχηματίζονται εἰς ὀστά, μῦς, ἴνας, νεῦρα. Οὐ μόνον δ' ἐν ζώοις, ἀλλὰ καὶ ἐν φυτοῖς εἰσὶν αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἀσυνειδήτου, ἐπομένως καὶ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει βούλησις ἀσυνειδήτου καὶ παράστασις· ὥστε φυτὸν καὶ ζῷον εἰσὶν οὐσίαι ταῦτά.

Ὁ Ἄρτμαννος ὑπερασπίζει τὸν ὕλισμὸν δοξάζων, ὅτι ἡ ὀργανισθεῖσα ὕλη ἐστὶν ὡς ὅρος τῆς γνωστικῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας.

Πῶς ὅμως ἐσχηματίσθη ἡ ὀργανισθεῖσα ὕλη, πῶς καθίσταται βάσις τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος; Πλὴν καὶ ταῦτα τὰ ζητήματα δὲν λύονται διὰ τοῦ μονιστικοῦ συστήματος.

Ὁ Ἄρτμαννος τὸ ἀσυνειδήτον ὑποθέτει ἀπλοῦν, ὡς ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου οὐσία, ἢ δὲ παραγομένη οὐσία δείκνυται ὡς μὴ οὐσία, ἀλλ' ὡς τρόπος τῆς τοῦ ἀπολύτου ἐμφανίσεως, ὡς φαινόμενον. Οὕτως ὅμως πάντα διαλύσας, ἀναγαγὼν εἰς τὸ ἐν, τὸ μόνον, διέλυσε τὰς ἀντιφάσεις, διότι μόνον τὸ ἐν ὑπέθεσεν ὑπάρχον, μὴ συνιδὼν ὅτι μετὰ τῆς διαλύσεως τῶν ἀντιφά-

σεων ἀνακρεῖται πᾶσα διαφορὰ καὶ διάκρισις, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὑποτίθεται ἄσκαπος, ὁ θεὸς ἀσυνειδήτος, ἡ ἐλευθερία, ἡ προσωπικότης καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀνακροῦνται. Ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι οὔτε ἡ τοῦ ἀσυνειδήτου ὑπόθεσις τοῦ Ἄρτμαννου ὑφίσταται οὔτε τὸ σύστημα αὐτοῦ.

Ὁ Ἄρτμαννος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀνευ ἀτομικοποιήσεως ἢ χωρισμοῦ εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα συνειδὸς νὰ ὑπάρξῃ δὲν δύναται· παρὰ δὲ ταῦτα παραδέχεται καὶ συνειδὸς κοινὸν διὰ τὴν λύτρωσιν τοῦ κόσμου, καὶ αὐτὸ ἐστὶ τὸ κοινὸν ὑποκείμενον ἐν ἅπασιν τοῖς ἀτομικοῖς συνειδόσι, τὰ δ' ἀτομὰ εἰσι φαινομεναλογικὸι συνδυασμοὶ ὀργανισμοῦ μετὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀσυνειδήτου, οἷον ὁ ἔχων τὸ συνειδὸς τοῦ Πέτρου ἢ τοῦ Παύλου δὲν εἶναι ὁ Πέτρος ἢ Παῦλος, ἀλλὰ τὸ ἐν, αὐτὸ τὸ ἀσυνειδήτον· τὸ ἐν τοῖς ἀτόμοις συνειδὸς τοῦ ἀσυνειδήτου ἐστὶ μᾶλλον ἢ ἥττον περιορισμένον, τοῦτο ὅμως τὸ συνειδὸς καὶ τοὶ περιορισμένον, ἀρκεῖ εἰς τὸ νὰ φέρῃ εἰς τὸ αὐτοσυνειδὸς τοῦ ἀπολύτου, τουτέστιν εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι τὸ ἀτομικόν, ἢ αὐτότης τοῦ Πέτρου ἢ τοῦ Παύλου ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον, τὸ ἐν, τὸ μόνον.

Τὴν ιδέαν ταύτην παρέλαβεν ἐκ τοῦ Ἐγγέλου, διότι καὶ παρ' Ἐγγέλου ἡ ἀπόλυτος ιδέα οὐδὲν συνειδὸς ἄλλο ἔχει ἢ τοῦτο· αὐτὴ γίνεται ὑποκείμενον τοῦ συνειδότης ἐν τοῖς ἀτόμοις· ὥστε ἐν τῷ ἐνὶ προέρχεται συνειδὸς διὰ τῶν ἀτόμων· ἐπομένως ἐν τῷ ἀπολύτῳ δὲν ὑπάρχει συνειδὸς, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ὡς αὐτοσυνειδὸς τοῦ ἀπολύτου ὑπάρχει μόνον ἐν τοῖς ἀτόμοις.

Ὁ μονισμὸς, ὃν παρέλαβε καὶ ὁ Ἄρτμαννος, φέρων εἰς πανθεισμὸν δὲν ἀνέχεται ὃν γνωστικόν.

Ταύτας δὲ τὰς ιδέας, ἃς ὁ Ἄρτμαννος παρέλαβεν ἐκ τοῦ Φιχθίου, τοῦ Σχελλιγγίου, τοῦ Ἐγγέλου, τοῦ Σχοπερχαυέρου, φέρει πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι τῷ ἐνὶ, τῷ μόνῳ, δὲν ὑπάρχει συνειδὸς, τὸ συγκεκριμένον καὶ προσωπικότης, διότι ὁ θεὸς ἐστὶν ἐν, μία οὐσία, ἅπαντα δὲ τὰ ἄλλα ἀπλῶς φαινόμενα αὐτῆς, διότι

καὶ ἡ προσωπικότης ὑποθέτει περιορισμὸν, ὡς καὶ ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος οὐκ ὀρθῶς ἐπρέσβευον.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἄρτμαννος συγχέει τὸ ὠρισμένον μετὰ τοῦ πεπερασμένου, ὡς ὁ Σπινόζας ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος, θεωρεῖ καὶ ὁ Ἄρτμαννος, αὐτοῖς ἐπόμενος, πάντα διορισμὸν καταβιβασμὸν τοῦ Θεοῦ, οἷον προσωπικότητα, καὶ τὰ τούτοις ὁμοια, καὶ διὰ τοῦτο μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ἀσυνείδητον, τουτέστιν ἀποφαιτικὸν διορισμὸν, ὅπως προφυλάξῃ τὸν Θεὸν ἀπὸ ἀνθρωποπαθῶν ἀποπλανήσεων. Πλὴν καὶ εἰς τοῦτο ἠπατήθη ὡς ταυτίσας καὶ οὗτος, οὐκ ὀρθῶς, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελος, ὁ Σπινόζας, τὸ ὠρισμένον μετὰ τοῦ περιορισμένου, τοῦ πεπερασμένου καὶ ἀνελευθέρου, τὸ δ' ἀόριστον μετὰ τοῦ ἐλευθέρου.

Περὶ δὲ τῶν ψυχῶν λέγει, ὅτι αὐταὶ εἰσι τὸ σύνολον τῶν εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀναφερομένων ἐνεργειῶν τοῦ ἀσυνείδητου· ἐὰν ἔπαυε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ (οἷον αἴσθησιν, παράστασιν, βούλησιν, σχηματισμὸν ὀργανικὸν, ἐμφύτιαν, ἀντανάκλαστικὴν ἐνέργειαν) ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν ῥιπή ὀφθαλμοῦ ὁ ὀργανισμὸς οὐ κατεστρέφετο.

Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη μιᾶς ἀρχῆς, ἣτις ἀπεδείχθη ἀνυπόστατος, οὔτε τὴν γένεσιν ἐξηγεῖ, οὔτε τὴν εἰδικὴν τῶν ὄντων διαφορὰν, οὔτε τὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ αἵλου, οὔτε τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἡ γνωστικὴ παράστασις φαίνεται ἀληθῶς ὅτι ἔχει βάσιν τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ ὀρεκτικὸν, ἐκ μόνης ὅμως τῆς ὕλης νὰ παραχθῇ, ἔστιν ἀδύνατον, ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ γένεσις, ἡ ἐλευθερία, ἡ παντοδυναμία καὶ ἡ σοφία, ἀδύνατον τὸ τῆσδε ἀπόλυτον νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ ὁ κόσμος νὰ ὑπάρξῃ.

Ὁ Ἄρτμαννος ἰσχυρίζομενος, ὅτι τὸ ἀνώτερον εἶδος γεννᾶται ἐκ τοῦ κατωτέρου πίπτει εἰς ἀντίφασιν καὶ ὑποθέτει βαθμίδας τῶν ὄντων, δι' ὧν τὸ ἀσυνείδητον διήκει ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ὑψίστης.

Ἐνταῦθα δ' ἐγείρεται τὸ ζήτημα, τίς ἐστὶν ἡ πρώτη βαθμ-

μὴς τῆς ἀναπτύξεως; τοῦτο δὲ τὸ ζήτημά ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ ζήτηματι, ποῖόν ἐστὶ τὸ προηγούμενον, τὸ τέλειον ἢ τὸ ἀτέλειον, τὸ ἐνεργεῖα ἢ τὸ δυνάμει ὄν; Ἐὰν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανιζόμενον ἦναι ἐν, ἀδιαίρετον, πῶς φαίνονται πολλά;

Ὁ Σπινόζας τὰ ὄντα ἐκλαμβάνει τρόπους τῆς οὐσίας· ὁ Φίχτιος, ὁ Κάντιος καὶ ὁ Σχοπεγγαύερὸς ἐξηγοῦσι τὰ πολλὰ φαινόμενα ὑποκειμενικὰ προερχόμενα διὰ τῶν μορφῶν (τόπου καὶ χρόνου) τῆς ὑποκειμενικῆς ἐποπτείας.

Ὁ δ' Ἄρτμαννος ὑποθέτει τὰ ὄντα τεθέντα φαινόμενα, τουτέστι νοήματα βουλευτὰ τοῦ ἀσυνείδητου ἢ ὠρισμένας ἐνεργείας ἢ συνδυασμοὺς ἐνεργειῶν.

Διὰ τίνος ὅμως συνδυασμοῦ προέρχεται ἄτομον καὶ διὰ τί πᾶν ἄτομόν ἐστὶν ἐτέρου διάφορον;

Τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Ἄρτμαννος νομίζει ὅτι λύει λέγων, ὅτι τὸ ἀσυνείδητον ἔχει πολλὰς συγχρόνους βουλευτικὰς ἐνεργείας, αἵτινες διακρίνονται διὰ τοῦ περιεχομένου τῶν παραστάσεων, καθ' ὅσον αἱ ἔγχωροι ἀναφοραὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν παρίστανται διαφόρως. Πραγματοποιούσης ὅμως τῆς βουλήσεως τὸ αὐτῆς περιεχόμενον μεταβαίνουνσιν αἱ πολλαὶ τῆς βουλήσεως ἐνεργεῖαι ὡς τόσα ἄτομα εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα.

Αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ ὄντος πρώτη ἐμφάνισις. Τὸ ἀσυνείδητον ὅμως ἐκλαμβάνει ὁ Ἄρτμαννος ἀρχὴν τῆς ἀτομικότητος, τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου· ἡ ἀτομικότης κατὰ μὲν τὸν Σχοπεγγαύερὸν ἐστὶ φαινόμενον ὑποκειμενικὸν καὶ ἐκτὸς τοῦ μυελοῦ δὲν εἶναι πραγματικὸν, κατὰ δὲ τὸν Ἄρτμαννον τόπος καὶ χρόνος εἰσι μορφαὶ τῆς ἐξωτερικῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς τοῦ μυελοῦ ἐποπτείας, οὐχὶ δὲ τοῦ ὑπερβατικοῦ ὄντος, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ μόνον· ὥστε καθ' Ἄρτμαννον ἡ ἀτομικότης ἔχει καὶ πραγματικότητα, ἐπομένως τόπος καὶ χρόνος εἰσὶν οὐ μόνον τῆς ἐποπτείας μορφαί, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ καθ' αὐτὸ ὄντος· ἐπομένως ἡ ἐνεργεῖα τοῦ ἐνός, τοῦ μόνου, ποιεῖ τὰ πολλὰ, τὰ ἄτομα,

ἔεισιν ἐμφανίσεις τοῦ ἐνός, ὡς ἐστὶ καὶ ἡ ὕλη μετὰ τῶν αἰσθητικῶν ποιότητων αὐτῆς ἐμφάνις ὑποκειμενική, ὡς δ' ἀντικειμενική ἐμφάνις σύνολον ἐγγύως διωρισμένον, ὡς ὑποκείμενον δὲ ταύτης τῆς ἐμφανίσεως, τὸ ἐν, τὸ μόνον, τὸ ἀσυνείδητον μετὰ τῶν προσόντων αὐτοῦ, βουλήσεως καὶ παρυστάσεως.

Ἡ ἀτομικότης τῆς ὀργανικῆς ζωῆς λαμβάνει καθ' Ἄρτμαννον χώραν μόνον ἐν τῇ ὕλῃ καὶ δι' αὐτῆς, ἡ δὲ τῶν ἀτόμων ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ καὶ δι' αὐτῶν· παρὰ δὲ τοῖς ἀνωτέροις ἀτόμοις ἔχει ἡ καθόλου μορφή χρεῖαν περιεχομένου, ὕλης, ὅπως γένηται συγκεκριμένη.

Ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως ἡ ποιῶσα τὸν χρόνον ποιεῖ καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἐν τῷ νοητῷ δὲν ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικότητος, ἐπομένως οὐδ' ἡ πολλότης· ὁ ἀτομικὸς ἄρα χαρακτῆρ ὑποθέτει τὰ πολλὰ, τὰ ἀτομικὰ, ἐνὶ λόγῳ τὸν κόσμον τῶν φαινόμενων.

Ὁ Ἄρτμαννος δοξάζει ὅτι ἀνευ ἐγωῖσμοῦ δὲν ὑπάρχει ἀτομικότης, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποδείξῃ πόθεν οὗτος προέρχεται.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀσυνείδητον ὁ Ἄρτμαννος ὑποθέτει ἀόριστον, δυνάμει ὄν, ὡς τοιοῦτον δὲ συγχέει μετὰ τῆς οὐσίας, τῆς ὕλης, τὴν δὲ βούλησιν καὶ παράστασιν ὡς δύο προσόντα τῆς οὐσίας, ἣν ταυτίζει μετὰ τῆς ὕλης καὶ θεωρεῖ μόνην πραγματικὴν, ἐξάγεται ὅτι τὸ μονιστικὸν σύστημα αὐτοῦ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑποθέτον ταυτότητα ὑλικῶς κυρίως πανθεισμός.

Πρῶτον μὲν ὁ Σχοπεγχαύερους ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ πᾶσαν πνευματικὴν λειτουργίαν ὡς ἀπλὴν τοῦ μυελοῦ λειτουργίαν, ὁ δ' Ἄρτμαννος, ὅτι τὰ πνευματικὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ὑλικῶν. Ταῦτα ὅμως, ἂν ἀναφέρει πρὸς ἀπόδειξιν, δὲν ἀποδεικνύουσι καὶ τὴν καταγωγὴν τῶν πνευματικῶν ἐκ τῶν ὑλικῶν, ἀλλὰ τὰ γινόμενα ὑποθέτουσι τὸ ἐναντίον, δηλαδὴ συνύπαρξιν, διαφορὰν καὶ ἐξίσωσιν ἀρχῶν, ἡ δὲ ἐξίσωσις καὶ ἁρμονία τῶν ἀρχῶν, ἐξ ἧς ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειο-

ποίησις τῶν ὄντων ἔχουσιν ἀρχὴν αὐτῶν ἀνωτέραν. Ἐκ τούτου φανερόν, ὅτι τοιαῦτα ζητήματα νὰ λυθῶσιν ἀγνοουμένων ἢ συγχεομένων τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας ἐστὶν ἀδύνατον· ὡς ἐπίσης ἀδύνατον νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ψυχὴ καὶ αἰσθήσεις οὐσίαι ταυτὰ, διότι διὰ τῆς ταυτότητος ἢ βέλτιον εἰπεῖν, διὰ τῆς συγχύσεως τῶν ἀρχῶν ἢ εἰδικῆ τῶν ὄντων διαφορὰ δὲν ὑφίσταται, ἐπομένως καὶ τὸ σύστημα τοῦ Ἄρτμαννου ἐστὶν ἀνυπόστατον.

Ὁ Ἄρτμαννος ὑποθέτων τὸ ἀσυνείδητον ὑπὲρ πᾶσαν ἀντίφασιν παραδέχεται, ὅτι αὐτὸ οὔτε πάσχει οὔτε καταπονεῖται οὔτε πλανᾶται. Ἐπειδὴ ἡ συνείδησις αἰσθάνεται, λέγει, στέρησιν, ὅτι ἡ λύπη ἐστὶ μείζων τῆς ἡδονῆς, παραδέχεται τὸ ἀπαισιόδοξον σύστημα καὶ προβάλλει τὸ ζήτημα, πότερον τὸ εἶναι (ἢ ὑπαρξίς) ἢ τὸ μὴ εἶναι (ὁ θάνατος) τοῦ κόσμου ἐστὶ βέλτιον; Ὁ Ἄρτμαννος ὑποθέτει, ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶ μὴ ὄν, φαινόμενον, καὶ διὰ τοῦτο βούλεται νὰ ἦναι ὡς τὸ καθόλου ὄν. Ἐντεῦθεν προέρχεται καθ' Ἄρτμαννον ὁ πόνος, ἡ βαρυθυμία καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, διότι ταῦτα ἀναφέρονται εἰς αἰσθημα ἀτελείας.

Ἐπειδὴ ἕκαστον αἰσθάνεται ἑαυτὸ ἐλλιπές, διότι δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν, ἔστιν αὐτῷ τὸ μὴ εἶναι (τὸ μὴ ὑπάρχειν) κρεῖττον τοῦ εἶναι (τοῦ ὑπάρχειν)· διὰ δὲ τοῦτο ἐκλαμβάνει τὸν θάνατον μετάβασιν εἰς τὸ ἐν, τὸ μόνον, τὸ ὅλον, τὴν δὲ ζωὴν κατάστασιν μονομερείας, ἡ δὲ πρόοδος τῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως ἔτι ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους δυστυχιστέτους· τὰ πάντα εἰσι καθ' Ἄρτμαννον ἀπατηλὰ, διότι οὐδὲν ἐστὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν· ὥστε τὸ ἀσυνείδητον αἰσθανόμενον τὸν πόνον ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ καταστρέφει αὐτὸν, τουτέστι πᾶν ἴδιον αὐτοῦ ὄν.

Μετὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης συνδέεται ἡ ἀπαισιόδοξος ὑπόθεσις τοῦ Ἄρτμαννου, διότι τὸ ἀσυνείδητόν ἐστὶν ὑπεράνω πάσης στερήσεως, ἀποθετικότητος, τουτέστιν οὔτε πάσχει οὔτε κακοποιεῖται οὔτε πλανᾶται.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνείδησις ἐξεγείρει τὸ αἰσθηματικὴν στερήσεως, προέρχεται κατάστασις δυσάρεστος καὶ κακοδαίμων, διότι ἡ εὐδαιμονία ἐπέρχεται μετὰ θάνατον, ἡ εὐδαιμονία ὅμως αὕτη ὡς ἀναίσθησις καὶ ἀσυνειδήσια δὲν εἶναι ἀληθής.

Ἡ ἀτομικὴ ἀθανασία ἐστὶ φαινόμενον ἐξαφανιζόμενον μετὰ θάνατον, μένει δὲ μόνῃ ἡ οὐσία, τὸ ἀσυνείδητον τὸ παράγον τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Ἡ εὐδαιμονία ζητεῖται ἐν τῷ μέλλοντι, ὅταν τὸ ἴδιον ἀναιρεθῆ, καὶ ἀναιρεῖται, ὅταν τὸ ἐν αἰσθάνηται τοὺς πόνους πάντων.

Ἡ κοσμογονία καθ' Ἄρτημνον ἐστὶν ἀγὼν ἀπαυστος τοῦ λογικοῦ καὶ ἀλόγου, ἕως οὗ τὸ ἄλογον ὑποταχθῆ τῷ λογικῷ· τὸ δὲ τοῦ ἀγῶνος τέλος ἐστὶν ἡ παντελής ἀναίρεσις τῆς βουλήσεως διὰ τοῦ συνειδήτος.

Ἡ βᾶσις τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ἐστὶ τὸ νὰ κατασταθῶσι τοῦ ἀσυνειδήτου οἱ σκοποὶ σκοποὶ τοῦ συνειδήτος. Ἡ βούλησις, ἡ τὸ θεῖ (τὴν ὑπαρξίν) τοῦ κόσμου θέτουσα, καταδικάζει τὸν κόσμον εἰς βασάνους. Πρὸς δὲ λύτρωσιν ἀπὸ τῆς κακοδαίμονιας δημιουργεῖται ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς παραστάσεως διὰ τοῦ συνειδήτος· τὸ λογικὸν διευθύνει τὴν κοσμογονίαν εἰς τὸ τέλος τῆς τοῦ συνειδήτος ἀναπτύξεως, ὅπου τὸ συνειδὸς ἐπαρκεῖ εἰς τὸ νὰ μηδενίσῃ τὴν ἐνεργείαν βούλησιν, μεθ' ἧς παύει ἡ γένεσις καὶ ὁ κόσμος· τὸ λογικὸν ἄρα ποιεῖ καθ' Ἄρτημνον τὸν κόσμον δεκτικὸν λυτρώσεως.

Ὁ Ἄρτημνος ἐκ Σχελλιγγίου παραλαβὼν τὴν βούλησιν, ἣν ὑπέλαβεν ἐνεργείαν, καὶ τὴν παράστασιν ὡς δύναμιν, ὡς ὁ Σχελλιγγίος, καὶ αὐτὰς ἐφαρμόσας εἰς τὰ ἀνόργανα, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, εἰς τὰ κέντρα τῶν νεύρων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἐζήτησεν ἐξ ἀναλογίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα νὰ καταστήσῃ τὸν κόσμον καταληπτὸν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει, διότι κρατεῖ τὸν σύνδεσμον τοῦ κόσμου, τὸ ἀσυνείδητον, ἐν ἑαυτῷ.

Ὁ Σχοπεγχαύερος συνεταύτισε τὸ αὐτὸν τοῦ Καντίου μετὰ

τῆς βουλήσεως. Ὁ Ἐγγελοσ ἐθεώρησε τὴν ιδέαν οὐσίαν τοῦ κόσμου· τούτοις δὲ ὁ Ἄρτημνος ἐπόμενος ὑπέλαβεν τὴν βούλησιν ἀρχὴν τῆς μεταβολῆς, τῆς πραγματικότητος, τὸ παριστῶν καὶ τὸ βουλούμενον ἐν ὄν, τουτέστι τὴν βούλησιν καὶ παράστασιν προσόντα τοῦ μόνου, τοῦ ἀσυνειδήτου, ὡς ὁ Σπινόζας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ νοεῖν προσόντα τῆς οὐσίας.

Ὁ Ἄρτημνος τὴν μίαν οὐσίαν, τὸ ἐν, ὁ ὠνόμασεν ἀσυνείδητον, ὑπέλαβεν ἀπρόσωπον μὲν, ἀδιαίρετον δέ· τὴν δὲ βούλησιν καὶ παράστασιν ὑπέθεσε προσόντα τοῦ ἀσυνειδήτου· διὸ καθ' Ἄρτημνον ταῦτα, πνεῦμα καὶ φύσις, δὲν εἶναι διάφορα οὐσία, ἀλλὰ ταῦτά, διότι τὸ ἀσυνείδητόν ἐστιν ἐν ἑαυτῷ φύσις, ὡς δ' ἐκ τῆς φύσεως γεννηθὲν γνωστικὸν πνεῦμα. Τὸ ἀσυνείδητόν ἐστιν ὑπὲρ πᾶσαν ἀντίθεσιν, τὸ ἀπόλυτον, καὶ ἐπειδὴ, πλὴν τοῦ ἀσυνειδήτου, οὐδὲν ἕτερον ὑπάρχει, δύναται τὸ ἀσυνείδητον νὰ κληθῆ τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀντικείμενον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Ἄρτημνου ἐστὶ σύνολον ληφθὲν ἐκ τῶν ιδεῶν προγενεστέρων συστημάτων, ἰδίως δὲ τοῦ Σχοπεγχαυέρου, τοῦ Σχελλιγγίου, τοῦ Ἐγγέλου καὶ ἄλλων, τροποποιηθὲν δοξαστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἄρτημνου.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀσυνείδητον τοῦ Ἄρτημνου ἐστὶν ἀόριστον, κινούμενον καὶ διὰ τοῦτο ἐξιστάμενον, δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῆ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὕλη καὶ βούλησις καὶ παράστασις. Τὸ σύστημα ἄρα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῆ κυρίως λογικὸς πανθεισμὸς, ἀλλὰ σύνολον διαφόρων συστημάτων, ἰδίως δὲ τοῦ Σχελλιγγίου, τοῦ Ἐγγέλου, τοῦ Σχοπεγχαυέρου καὶ ἄλλων, ἐπειδὴ ὅμως ὑποθέτει ἐν καὶ μόνον ὄν ἔστι κυρίως τὸ σύστημα αὐτοῦ μονιστικόν, καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ τοῦ δημιουργοῦ, τοῦ ἐνόου, καὶ τῶν δημιουργημάτων οὐσιώδης διαφορὰ δὲν ὑπάρχει, φέρει εἰς σύστημα πανθειστικόν.

2) ERMANNOΣ ΛΩΤΖΙΟΣ.

Σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἐτρέπη ἔπειτα εἰς τὴν φιλοσοφίαν (1).

Ἐν τῷ φιλοσοφικῷ συστήματι αὐτοῦ περιλαμβάνονται δύο μέρη, ἡ λογικὴ καὶ ἡ μεταφυσικὴ· τὴν μὲν λογικὴν διήρρεσεν εἰς τρία, ὧν τὸ μὲν πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῆς καθαρᾶς λογικῆς, τὸ δὲ δευτέρον καὶ τρίτον περὶ ἐρεύνης καὶ μεθόδου.

Ἐκ τοῦ Ἐρβάρτου παρέλαβε τὴν διαίρεσιν τῆς μεταφυσικῆς εἰς τρία, ὄντολογίαν, κοσμολογίαν καὶ ψυχολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν ὅμως τοῦ Ἐρβάρτου ἡμαρτημένην θεωρήσας δὲν παρέλαβεν.

Ὁ Λώτζιος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐκθέτει τὴν καθαρὰν λογικὴν, τὸν εἰδολογισμόν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὅσα αὐτῷ χρήσιμα ἐφάνησαν, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τὰς λογικὰς θεωρίας τῶν διαφόρων ἐθνῶν.

Ὁ Λώτζιος ἰσχυρίζεται ὅτι μετὰ ἐρεθισμόν τῶν αἰσθήσεων ὑπ' ἀντικειμένων προέρχονται συγχρόνως ἢ διαδοχικῶς παραστάσεις διάφοροι. Τινὲς τούτων συνεννοῦνται ἐν τῷ συνειδῶτι ἡμῶν, ἐπειδὴ καὶ ἡ πραγματικότης, ἐξ ἧς αὐταὶ παράγουσι, παράγει συγχρόνως ἢ διαδοχικῶς τὰς αἰτίας αὐτῶν· πᾶσα δὲ παράστασις ἐν τῷ συνειδῶτι ἐγείρει καὶ τὰς ἀλλας, αἵτινες ἦσαν σὺν αὐτῇ. Ἡ ἔγερσις τῶν παραστάσεων σημαίνει τὴν μεταβολὴν τῶν γεγονότων, εἰς ἃ φέρει ἡ ιδιότης τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ζωῆς.

Ἡ παράστασις ἡμῶν ἐγείρεται κατὰ πρῶτον διὰ τῶν ἔξω-

θεν ἐρχομένων ἐπενεργειῶν· μάλιστα δὲ τὸ νοῦν πνεῦμα διακρίνει καὶ ἀναιρεῖ τὸ ὅμοῦ τῶν παραστάσεων, τὰς δ' ἠνωμένας παραστάσεις οὐ μόνον καταλείπει ὅμοῦ, ἀλλ' ἐπιτελεῖ καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν.

Ἡ σύνθεσις τοῦ ὁμοίου, ἡ ἀλήθεια ἀρχὴ ὡς ἔννοια ὑφίσταμένη ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν συνθέσεων τῶν μετὰ τῶν παρασταθέντων ἀντικειμένων καὶ ἀναφορῶν τῶν, τελεῖται ὕστερον, διότι πρότερον προέρχονται συνθέσεις ἡμαρτημένοι τοῦ συντεθειμένου κατὰ συμβεβηκός.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ Λώτζιον λαμβάνων τὴν παράστασιν τοῦ φυλλώδους καὶ τὴν τοῦ μὴ φυλλώδους συνεχίζει καὶ διακρίνει τὸ δένδρον ἀπὸ τῆς ιδιότητός του καὶ τὴν ἀναφορὰν ταύτην θεωρεῖ ὡς τὸν λόγον τὸν δικαιολογούντα τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ἐνότητα τῶν δύο παραστάσεων καὶ ἀνάγει τὸ γεγονός τοῦ ὁμοῦ καὶ τοῦ μὴ ὁμοῦ ἐν τῷ συνειδῶτι ἡμῶν εἰς πραγματικὸν ὅρον τοῦ ὁμοῦ ἢ μὴ ὁμοῦ αὐτῶν.

Τὸ νοεῖν κατὰ Λώτζιον, ὃ συνεχίζει καὶ διακρίνει τὰς παραστάσεις, ἐστὶ τι ἴδιον καὶ ἀνατυποῦ ἀμέπως ἐν ταῖς μορφαῖς του τὰς καθόλου μορφὰς τῶν ὄντων καὶ τῶν συνεχειῶν αὐτῶν. Ἡ ἔννοια, ἡ κρίσις καὶ ὁ συλλογισμὸς εἰσι μορφαὶ τοῦ νοεῖν, αἱ δὲ μορφαὶ ἀντίτυπα τῶν ὄντων.

Ἄνευ διαμελισμοῦ τοῦ ὅλου τῶν ὄντων καὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν κατὰ Λώτζιον, ἄνευ τῆς κατανοήσεως τῆς ἀκολουθίας ἐνεργειῶν ἐξ αἰτίων, ἄνευ τῆς ὀριζούσης δυνάμεως τοῦ καθόλου ὑπὲρ τὸ ἴδιον, ἐστὶν ἡμῖν πᾶσα ἀντίληψις τῆς περιστοιχούσης ἡμᾶς πραγματικότητος ὅπως ἀνεξήγητος, καὶ ἐν τὰ ὄντα ἀκριβῶς παρατήρηθῶσιν, ἐστὶν ὅμως ἀδύνατον νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰ αἴτια ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν, αἵτινες ὑποτίθενται συνυπάρχουσαι καὶ συνεργουσαι. Πῶς ὅμως συνυπάρχουσι καὶ συνεργουσι; Τίνες εἰσὶν αὐταὶ; Τίαιαταὶ ἰδέαι δὲν δύνανται νὰ μὴ ἀντιφάσκωσι, διότι ὑπάρχοντος οὐσιωδῶς ἑνός, ἡ διαφορὰ δὲν δύναται νὰ ᾖ πραγματικὴ· ἐπομένως ἐμφαίνεται ἀρχῶν ἀγνοία, μίξις, σύγχυσις.

(1) Συνέγραψεν *allgemeine Pathologie und Therapie als mechanische Naturwissenschaften*. 2. Ausgabe 1818. *Allgemeine Physiologie des menschlichen Lebens* 1851. *Microcosmos. Ideen zur Naturgeschichte der Menschheit* 3. Bände ἀπὸ 1871—1878. *Logik* 1871. und *Metaphysik* 1879. *Streitschriften* 1857. 1. Heft. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἰσι μετ' ἀκριβείας καὶ γλώσσης καθαρᾶς συγγεγραμμένα καὶ εἰσὶν ὠφέλιμα πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδίως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Κατὰ Λώτζιον ἡ ἔννοιά ἐστι σύνολον παραστάσεων, αἱ δὲ παραστάσεις προέρχονται ἐκ τῶν ἐντυπώσεων. Ἐὐ αἰσθητικὸν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, τὸ αἰσθητὸν παρίσταται ὡς περιεχόμενον. Ἐὰν τὸ περιεχόμενον ἦτο ἄμορφον, ἡ σύνθεσις τῶν γνωρισμάτων δὲν ἠδύνατο νὰ ὑψωθῆ εἰς ἔννοιαν, ἡ τῶν ἐννοιῶν εἰς κρίσεις καὶ ἡ τῶν κρίσεων εἰς συλλογισμόν. Ἐὰν αἱ ἔννοιαι συνίστανται ἐκ παραστάσεων, ἐκ δὲ τῆς συνθέσεως τῶν παραστάσεων αἱ κρίσεις, τεκμαίρεται ὁ Λώτζιος κατὰ Βυνδίου, ὅτι αἱ κρίσεις δὲν προηγούνται τῶν ἐννοιῶν καὶ ὁ συλλογισμὸς τῶν κρίσεων, ὡς οὐκ ἔρθως δοξάζει ὁ Βύνδιος.

Ὁ Λώτζιος παρατηρεῖ ἔρθως κατὰ Βυνδίου, ὅτι δὲν διευκρίνησεν τὸ αἷτιον τῆς κρίσεως, τῆς συγκρίσεως καὶ συνθέσεως, διότι ἡ διευκρίνησις τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως τῶν ἀρχῶν.

Ἐκ δὲ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Λωτζίου ἐξάγεται ὅτι ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ἀρχῆς δὲν δύνανται τὰ ζητήματα ταῦτα νὰ λυθῶσιν. Ὅπου ἀρχή, ἐκεῖ οὐδεὶς λόγος περὶ μηχανικῆς ἀνάπτυξεως νὰ γείνη δύναται· ἄνευ ἀρχῶν οὔτε συνέργεια καὶ κοινωνία, οὔτε κοσμογονία νὰ καταληφθῆ καὶ εἰδικῶς νὰ ἐξηγηθῆ δύναται. Καὶ ὁ Κάντιος παραδέχεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀφηρημένη· καὶ ὁ Βαῖνος ἀρχῶς παραδέχεται, δὲν ἀναφέρει ὅμως ὅτι ἄνευ τῆς ὑπερτάτης αἱ κατώτεραι αὐτῆς οὐδὲν νὰ διαπραχθῆ δύνανται.

Καὶ περὶ κρίσεως καὶ συλλογισμοῦ ἠντλησεν ὁ Λώτζιος ἐκ τῆς λογικῆς, τούτέστιν ἐκ πείρας, μὴ ἐξηγήσας πῶς τὸ νοεῖν παράγει τὰς μορφὰς αὐτοῦ, ὅλον ἔννοιαν, κρίσεις καὶ συλλογισμούς.

Περὶ δὲ ἐφηρμοσμένης λογικῆς ἀποφαίνεται ὁ Λώτζιος, ὅτι ἐσωτερικαὶ καταστάσεις, αἰσθήσεις, παραστάσεις, αἰσθητάματα δὲν μεταδίδονται ἐν ὕλης εἰδει, ἀλλὰ διότι ἐγείρονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἑτέρου. Πῶς ὅμως ἐγείρονται, οὐδὲ τοῦτο διεσάφησεν.

Περὶ δὲ μεθόδων κάμων λόγον ἀναγνωρίζει τὴν ἐπὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέθοδον· ἡ μὲν πρώτη ἐστὶ ζήτητικὴ, ἡ δὲ δευτέρα παραστατικὴ.

Πότερον δὲ τὰ ὄντα εἰσι παραστάσεις ἢτοι φαινόμενα, ἢ πραγματικὰ; ἔστιν ἡ γνώσις ὑποκειμενικὴ ἢ ἀντικειμενικὴ; ἔστι τὸ ὑποκειμενικὸν ταῦτόν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰμὶ τὸ ἀντικειμενικὸν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, τὸ ζήτημα λύεται κυρίως ἐκ τοῦ ἐνισμοῦ.

Κατὰ Λώτζιον ἡ ἀπάτη προέρχεται ἐκ τῆς ἐν ταῖς παραστάσεσιν ἀντιθέσεως, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐκ τῆς συνεχείας τῶν παραστάσεων ἡμῶν. Πόθεν ὅμως ἡ ἀντίθεσις, ἡ μεταβολή, ἡ συνέχεια; οὐδὲ τοῦτο λύει τὸ σύστημα τοῦ Λωτζίου, διότι καὶ τοῦτο ἀπαιτεῖ ἀρχάς, ὧν ἀγνωσμένων μένει ἡ λύσις τοῦ ζητήματος δυσχερὴς ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀδύνατος.

Ὁ Ἀριστοτέλης κατέκρινε τὴν ἰδεολογίαν, ὅτι δὲν ἔχει ἀρχὴν κινήσεως. Διὰ τοῦ νοῦ ἀπτόμεθα τοῦ καθόλου, τοῦ ἀύλου, τῶν εἰδῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἰσχυρίζομενος, ὅτι ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ὕλης χωρίζομενος χωρίζεται ἀπὸ πάντων καὶ πάσης γνώσεως, ὡς ὁ Κάντιος, τὴν πείραν ὑπέλαβε τῆς ὕλης πηγὴν, τῆς δὲ μορφῆς τὸ πνεῦμα, τὸ νοεῖν· ἡ προὑπαρξίς τοῦ εἶναι παράγει τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς πραγματικῆς σημασίας τοῦ νοεῖν. Ἐὐ περιεχόμενον δίδεται διὰ τῆς πείρας, νόησις δὲ ἄνευ τῆς τοῦ περιεχομένου παραστάσεως νὰ προέλθῃ ἐστὶν ἀδύνατον. Πλὴν καὶ ταῦτα δὲν διασαφούνται ἱκανῶς, διότι ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν ἀδύνατον νὰ γνωρισθῆ εὐκρινῶς ἡ γένεσις τῶν ὄντων καὶ τῶν ὑλικῶν, ὀρεκτικῶν καὶ γνωστικῶν δυνάμεων, ἡ τάξις τῶν ἐννοιῶν δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ὄντων, οὔτε λ. χ. οὗτος ὁ ἵππος ἦτο κατ' ἀρχάς καθόλου ζῶον, ἔπειτα σπονδυλωτόν, εἶτα θηλαστικὸν καὶ τέλος ἵππος ἐγένετο· ἀπασαὶ αἱ μεταμορφώσεις ἀπὸ τῆς πρώτης, ἀορίστου, μέχρι τῆς τελευταίας δὲν δύνανται νὰ

χωρισθῶσιν, ὡς ὁ Λώτζιος δεικνύει, ὁ δὲ Δαρβίνος περὶ τούτου οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζεται.

Ἐάν, λέγει ὁ Λώτζιος, ἐγνωρίζομεν τὰς τοῦ σύμπαντος κόσμου ἀρχάς, αἵτινες περιέχουσι τοὺς λόγους τῶν ἰδίων ζητημάτων, ἠδυνάμεθα ἐκ τῆς πρώτης ἐννοίας νὰ εὕρωμεν ἀπάσας τὰς ἄλλας ἐν αὐτῇ περιεχομένας. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι εἰσὶν ἀρχαί, ὧν ἀγνοουμένων ἐστὶν ἀδύνατον ἐπιδιορθώσεις νὰ ἐπενεχθῶσι καὶ εἰς τὴν λογικὴν.

II Μεταφυσική.

Ἡ σπουδὴ τῆς μεταφυσικῆς, ἣτις ἦν τὸ κύριον μάθημα ἐν τοῖς πλείστοις τῶν Γερμανικῶν Πανεπιστημίων, ἐγκατελείφθη καὶ δὲν ἔμεινεν ἐν Γερμανίᾳ εἰμὴ μόνη ἡ ἔρευνα τῶν φαινομένων.

Ἡ νέα ἐποχὴ ζητεῖ τὴν πηγὴν τῆς τῶν ὄντων συνεχείας μόνον ἐν τῇ πείρᾳ, ἣτις δεικνύει μόνον τὸ παρὸν οὐχὶ δὲ καὶ τὸ μέλλον, διότι τοῦτο προβαίνει πέραν αὐτῆς· ἐπειδὴ τὸ αἷτιον δὲν ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πείρας, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ συνέχεια τῶν ὄντων δὲν ἐξηγεῖται, διότι ἄνευ ὑποθέσεως δὲν δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τὴν γνῶσιν τοῦ αἰτίου.

Τὸ ἀξίωμα τῆς ταυτότητος καὶ τοῦ ἀποκλεισμένου τρίτου, οἷς πᾶσα φυσικὴ ἔρευνα χρῆται, δὲν ἰσχύουσι διὰ τὴν συνέχειαν τῶν φαινομένων, ἐὰν μὴ ἰσχύσωσι διὰ τὸ ἀγνωστον αἷτιον, ἐξ οὗ προέρχονται τὰ φαινόμενα.

Ἡ αἰσθησις γινώσκει τὸ ὄν, ἐξ αὐτῆς ὅμως προέρχεται ἀπάτη.

Ἐάν τις ἀρξῆται ἀπὸ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐμπειρικῶν ὄντων καὶ ἀφαιρέσῃ ἀπάσας τὰς ἀναφοράς, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ διαφοραὶ, μένει τὸ καθαρὸν ὄν.

Τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ὀνομάζει ὁ Ἐρβάρτος οὐκ ὀρθῶς θέσιν ἀπόλυτον, δὲν εἶναι θέσις γυμνῆ ἀσχέτου περιεχομένου.

Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ καθαρὸν ὄν δὲν ὑπάρχει με-

τάβασις, ἀλλὰ κατὰ τὸν Λώτζιον κατὰπτωσις εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ ἐπομένως ἡ ἐννοια αὕτη πρὸς ἐξήγησιν τῆς κοσμογονίας ἐστὶν ἀχρηστος.

Κατὰ Λώτζιον ὁ ἄνθρωπος πρῶτον ἐνόησε τὰ ὄντα ὡς μέλη ἐνὸς ὅλου. Τοῦτο δὲ τὸ ὅλον τὸ σύμπαν, ὃ ἔχει ἀντικείμενον ἢ μεταφυσικὴν, δὲν εἶναι ὁ ἰδανικὸς κόσμος, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς.

Πραγματικὰ δ' ἐκλαμβάνει ὁ Λώτζιος οὐ μόνον τὰ ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ τὰ γεγονότα καὶ τὰς ὑπαρχούσας σχέσεις.

Ἡ μεταβολή, ἣς μορφαί εἰσιν ἡ γένεσις, ἡ φθορά, ἡ ἐνέργεια, τὸ πάθος, ἡ κίνησις, ἡ ἀνάπτυξις, περιλαμβάνει τὸν κύκλον τῆς πραγματικότητος· ἡ μεταβολὴ ὅμως ἐστὶν ἀδύνατον νὰ γνωρισθῇ, ἐὰν μὴ γνωρισθῇ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς. Ἐάν δὲ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ὑποτεθῇ τὸ ἐν, τὸ μόνον, ὡς ὁ Λώτζιος ἐκλαμβάνει, φανερόν ὅτι ἡ μεταβολὴ (ἀλλοίωσις) συγχέεται μετὰ τῆς γενέσεως, ἡ κοσμογονία μετὰ τῆς θεογονίας, ὥστε τὸ σύστημα τοῦτο ἐστὶν ὡς καὶ λέγεται μονιστικόν.

Ὁ Λώτζιος προτάσσει τῆς κοσμογονίας καὶ ψυχολογίας τὴν ὀντολογίαν, διότι ἐκλαμβάνει ἀντικείμενον αὐτῆς τὸ πραγματικὸν ὄν.

a) Ὀντολογία.

Τὸ καθαρὸν ὄν, τιθέμενον ἀντίθετον τῷ ἐμπειρικῷ καὶ ἐπομένως κατ' ἀναφορὰν πρὸς αὐτὸ, δὲν εἶναι κατὰ Λώτζιον ἀπόλυτον, διότι τὸ ὄντως ὄν ἐστὶν ἀνεξάρτητον πάντων, ἀπλοῦν καὶ ἀμετάβλητον.

Ἡ ἐννοια τοῦ καθαρῷ ὄντος ὡς ἀφαιρέσις ζητεῖ νὰ περιλάβῃ τὸ κοινόν· διὸ κατακρίνει τὸν Ἐρβάρτον, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν ὀνομάζει οὐσίαν· καὶ ἂν γείνη λόγος περὶ οὐσίας τῶν ὄντων, ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἐν διαφέρει τοῦ ἑτέρου κατ' οὐσίαν καὶ τὸ ὄν ἐκλαμβάνεται κατ' ἀντίθετον πρὸς τὸ μὴ ὄν· κατακρίνει δὲ ἔτι αὐτόν, ὅτι τὸ ποῖον ὑπέλαβεν οὐσίαν καὶ διορίζει δι' αἰσθήσεως.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνων τὸ ποιὸν ὡς οὐσιώδη διαφορὰν ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸ δὲν δύναται νὰ πηγᾶσῃ μόνον ἐκ τῆς αἰσθήσεως.

Ὁ Λώτζιος ἐπόμενος τῷ Ἀριστοτέλει θεωρήσαντι τὴν γένεσιν οὐσίας μεταβολὴν, ἰσχυρίζεται ὅτι μόνη ἡ οὐσία δύναται νὰ ἦναι εὐμετάβλητος, τὰ δὲ προσόντα ἀμετάβλητα· ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει τὸ νοεῖν μῆτε τὴν πραγματικότητα παράγον μῆτε τὴν κίνησιν, μῆτε τὴν γένεσιν. Ἐὰν τὰ στοιχεῖα (ἀρχὴ) τοῦ κόσμου δὲν εἶχον σχέσιν, θὰ ἦτο ἡ ἔνωσις αὐτῶν ἀδύνατος, ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ προέλθῃ ποιότης ἀμετάβλητος καὶ ἀπλή ὡς ὑποκείμενον μεταβαλλομένων καταστάσεων ἢ φαινομένων, ἐπομένως ἀδύνατον ἡ οὐσία τοῦ ὄντος νὰ ἦναι ποιότης, ὡς ὁ Ἐρβάρτος οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζεται.

Ἐὰν τις ἀπὸ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐμπειρικῶν ὄντων ὀρμώμενος ἀφαιρέσῃ ἀπάσας τὰς ἀναφοράς, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ διαφοραὶ αὐτῶν, μένει τὸ καθαρὸν ὄν, ὑπερ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος διακρίνεται· διότι ἡ ἔννοια τοῦ καθαροῦ ὄντος ζητεῖ νὰ περιλάβῃ τὸ κοινὸν, τὸ κείμενον ἐν πολλοῖς παραδείγμασι τοῦ ὄντος ὡς διαφορὰν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος.

Τὸ καθαρὸν ὄν ὀνομάζει ὁ Ἐρβάρτος θέσιν ἀπόλυτον. Ὁ Λώτζιος ἀνασκευάζων τὸν Ἐρβάρτον ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν οὔτε οὐσία οὔτε θέσις γυμνὴ ἀσχέτου τινὸς περιεχομένου ἀποτελεῖ τὴν πραγματικότητα αὐτοῦ οὔτε εὐλόγως καθόλου ὄν ὀνομάζεται.

Πῶς τὸ ἐμπειρικὸν ὄν παράγεται ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος; τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀσχετον δὲν δύναται εἰς τὸ μετέπειτα νὰ λάβῃ σχέσιν, διότι δὲν ὑπάρχει ἐπάνοδος τοῦ ὄντος εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τροπὴ, εἰς τὸ μὴ ὄν· ὥστε ἡ ἔννοια αὐτὴ πρὸς ἐξήγησιν τῆς κοσμογονίας ἐστὶν ἀχρηστος· διὰ τοῦτο τὸ καθαρὸν ὡς ἀφηρημένον ὑπάρχει μόνον ἐν τῷ νῷ ἡμῶν· ὄν δυνάμει πλήρ ὀπω δὲν εἶναι πραγματικόν.

Τί δ' ἐννοεῖ ὁ Λώτζιος πραγματικόν;

Τὸ ζήτημα τοῦτο εὐκρινῶς μὴ κατανοήσας ὁ Λώτζιος καὶ διὰ τοῦτο ἀμφιταλαντευόμενος μεταξὺ τῶν συστημάτων, ἐτρέπη καὶ οὗτος εἰς τὸν μονισμόν, ὅστις ὡς ὄν ἀναγνωρίζει ἀρχὴν ἀπόλυτον.

Ὁ Λώτζιος ὀρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ Ἐρβάρτου δὲν ἠκολούθησεν αὐτῷ, εἰ καὶ ἐτήρησε τὴν διάταξιν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ.

Πᾶν ὄν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ μένον ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν ἰδιοτήτων, τὸ συγκροτοῦν τὰ πολλὰ, τὸ στερεὸν σημεῖον μεταβαλλομένων καταστάσεων καὶ τὸ ἐξ οὗ αἱ ἐνέργειαι. Ταῦτα πάντα ἀναφέρονται μὲν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος, δὲν ἐξηγοῦσιν ὅμως τί τὸ πρᾶγμα ἐστὶν. Τὸ ποιὸν ὡς κατηγορούμενον τῆς οὐσίας ὑποθέτει σχέσιν πρὸς τὸ ὑποκείμενον, τὴν οὐσίαν· τὸ ποιὸν ἄρα δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ τί, ὡς ὁ Ἐρβάρτος οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζεται. Πῶς δὲ προέρχεται γένεσις καὶ μεταβολή;

Ὁ Λώτζιος λέγει, ὅτι τὰ ὄντα (τὰ πολλὰ) δὲν ὑπάρχουσιν ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὁ Ἐρβάρτος ἰσχυρίζεται, ἀλλ' ἅπαντα τὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μέρη ἐνὸς ὅλου, τοῦ ἐνός, τοῦ μόνου, ἃ χωρίζονται διὰ τὴν κατάληψιν ἡμῶν· πάντα εἰς μέρη τοῦ ἐνός, ὃ θέτει εἰς σχέσιν καὶ ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται.

Ἡ μεταφυσικὴ δὲν ποιεῖ τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ προτίθεται νὰ γνωρίσῃ αὐτὴν καὶ ἐρευνήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ δεδομένου τάξιν.

Τὸ δὲ πραγματικὸν ἄλλως ὀρίζουσιν οἱ πραγματικισταὶ καὶ ἄλλως οἱ ἰδανισταί· οὔτε ὅμως ἡ γένεσις οὔτε ἡ μεταβολὴ ἐξηγοῦνται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδανισμοῦ καὶ πραγματισμοῦ. Ἐὰν τὸ ὄν ὑποτεθῇ ἐν, τὰ δὲ πολλὰ μέρη αὐτοῦ, πῶς δύναται τὸ ἐν νὰ νοηθῇ συγχρόνως πολλὰ; Ὁ Λώτζιος τὸ ἐν ἐκλαμβάνει αἰτίαν παράγουσαν πραγματικόν, τὸ δὲ ἐνεργοῦν, πᾶν δ' ἴδιον ὑπάρχει καὶ ἐνεργεῖ διὰ τοῦ ἐνός. Τὸ ἐν κατὰ Λώτζιον ἐμφανίζεται ὡς ἡ μεταβλητὴ μορφή, ἣν ὁ κόσμος λαμβάνει ἐν πάσῃ στιγμῇ δι' ἀλληλεπι-

δράσεως τῶν στοιχείων αὐτῆς καὶ θέτει αὐτὴν ἐντὸς ὁρίων.
 Ὁ Λώτζιος τὰ ὄντα ἐκλαμβάνει καταστάσεις τοῦ ἀπείρου, οὐχὶ ὄντα αὐτὰ καθ' αὐτά. Τὰ ὄντα κατὰ Λώτζιον εἰσὶν ἐνέργειαι τοῦ παγκοσμίου αἰτίου, καὶ οὐχὶ ὄντα πραγματικά, καὶ δὲν δύνανται τοιαῦτα νὰ ἦναι, ἐὰν ἐν καὶ μόνον ὄν ὑπάρχη.

Ὁ Ἐρβартος τὰ πραγματικά ὑποθέτει ἀσχετα, ἀνεξάρτητα, πλὴν διὰ τοῦ ὁμοῦ πάντων ἀναγνωρίζει σχέσιν ἀναγκάζουσιν εἰς διαταράξεις καὶ αὐτοσυντηρησίας. Ποῦ δὲ ὑφίσταται τὸ ὁμοῦ; Διὸ κατὰ Λώτζιον πολλὰ ὄντα δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς μέρη ἐνὸς ὄντος. Ἐὰν τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦσαν ἀσχετα, ἔνωσις νὰ προέλθῃ θὰ ἦτο ἀδύνατον.

Ὁ Ἡράκλειτος τὸν ῥοῦν τῆς γενέσεως ἀνέφεραν εἰς τὴν ἀνάγκην, ὁ δ' Ἀριστοτέλης διεσάφησε τὴν περὶ γενέσεως ἰδέαν διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, ἀποφαινόμενος ὅτι τὸν ῥοῦν τῆς γενέσεως ὀρίζει τί ἐστὶν ἐν αὐτῷ δυνατόν καὶ τί μὴ, τὸ δὲ δυνάμει ὄν δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ μόνον ὡς λογικὴ ἀναγκαιότης, ἀλλὰ καὶ ὡς πραγματικὴ τὸ δυνάμει παρίσταται ἐν τῷ πραγματικῷ ὡς ἐσθμενον συστατικὸν τῆς πραγματικότητος, καὶ τοῦτο μόνον δύναται νὰ ἦναι ἐνεργεία, οὗ ἡ δύναμις περιέχεται ἐν ἄλλῃ ἐνεργείᾳ. Ὁ δὲ Λώτζιος ὑποθέτει ἀμοιβαίαν ἐπιβροῆν διαφόρων ἀναπτύξεων ἐπ' ἀλλήλων, ἢ τὴν μεταβολὴν τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως διαφόρων ὄντων. Τὴν ἔμμονον ὁμοῦ ἐνεργείαν τὴν ἀναπτύσσουσαν ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος κατάστασιν ἐκ καταστάσεως θεωρεῖ ἀκατανόητον.

Ἐὰν δὲ ὄν κληθῇ οὐχὶ κενὴ θέσις, ὡς ὁ Ἐρβартος ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ πλήρης καὶ ὠρισμένη πραγματικότης, δὲν θὰ ἐδίσταζέ τις νὰ κάμῃ λόγον περὶ διαφόρου ἐντάσεως τοῦ εἶναι τῶν ὄντων καὶ μάλιστα κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως, μεθ' ἧς ἕκαστον ἐνισχύεται ἐν ταῖς μεταβολαῖς ἐνεργοῦν καὶ ἄλλαις ὁρμαῖς ἀνοίσταιται.

Ὁ Ἐρβартος τὰ πραγματικά ἐκλαμβάνει, ὅπως ἀνεξάρτητα, ἀνευ σχέσεως πρὸς ἀλλήλα, καὶ ὁμοῦ διὰ τοῦ ὁμοῦ ἀναγνωρίζει σχέσιν τῶν ὄντων ἀναίρουσαν τὴν πρὸς ἀλλήλα ἀδιαφορίαν των καὶ ἀναγκάζουσιν εἰς διαταράξεις καὶ αὐτοσυντηρήσεις.

Καὶ ὁ Λεϊβνίτιος ἀφήρесе τὴν ἀλληλεπιδράσιν ἀπὸ τῶν μονάδων καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸν Θεόν.

Κατὰ δὲ Λώτζιον ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, οἷς πρέπει ἀλληλεπιδράσιν νὰ ὑπάρχη, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μέρη ἐνὸς ὄντως ὄντος. Ἐὰν, λέγει, ἦσαν τὰ στοιχεῖα ἀσχετα, ἔνωσις νὰ προέλθῃ θὰ ἦτο ἀδύνατον.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐρβартος ὑπέθεσε τὴν αὐτοσυντηρησίαν καὶ οὐχὶ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐνὸς καὶ τῶν πολλῶν, κατέστησε, τὴν μεταφυσικὴν του τραχεῖαν.

Οἱ παραδεχόμενοι ἐν ὄν παραδέχονται καὶ κίνησιν αἰδίου ἀτοπον δὲ τὸ νὰ θεωρηθῇ ὁ ἐκτὸς κόσμος προῖον τῆς φαντασίας, ὡς δοξάζει ἡ ὑποκειμενικὴ φιλοσοφία.

Τὰ ὄντα τὴν ἀνεξαρτησίαν των δὲν λαμβάνουσι χωριζόμενα τοῦ ὄντως ὄντος, ἀλλ' ἐν αὐτῷ.

β) Κοσμολογία.

Καὶ ἐν τῇ κοσμολογίᾳ εἶχεν ὁ Λώτζιος τὸν Κάντιον ὁδηγόν. Ὁ Λώτζιος τὸν τόπον μῆτε ὡς πρᾶγμα ὑπέθετε μῆτε ὡς ποιότητα μῆτε ὡς εἶδος μῆτε ὡς τάξιν μῆτε ὡς σχέσιν μῆτε ὡς ὄριον τῶν ὄντων, ἀλλ' ἀρχὴν ἰδίαν καὶ ἀμετάβλητον καθιστῶσαν ἀπείρους μορφάς, σχέσεις καὶ τάξεις τῶν ὄντων δυνατάς.

Ὁ Λώτζιος δὲν συνεφώνει τῷ Καντίῳ, ὅτι ἡ ἐποπτεία τοῦ τόπου ἐστὶ μορφὴ μόνον ὑποκειμενικὴ τῆς ἀντιλήψεως ἡμῶν ἀναπτυσσομένη ἐκ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἀλλ' ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ τόπος ἐστὶν ἀντικειμενικός.

Ἐπίσης δὲ καὶ τὰ περὶ χρόνου τοῦ Καντίου ὁ Λώτζιος

δὲν θεωρεῖ ὀρθά, ἀλλ' ἀποφαίνεται ὅτι ὁ χρόνος παράγεται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀπολύτου.

Ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη ἐγνώρισεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν τῆς ὕλης, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν (Ἑκαλῆς, Ἀναξίμανδρος) ὡς καὶ τὸ καθόλου ὑποκείμενον δηλαδὴ ἀντίστοιχον εἰς τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν.

Ὁ Λώτζιος τὴν ὕλην θεωρεῖ πραγματικὸν ὀρισμένον καὶ ἡμῶν γνωστὸν ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῆς· δύναμις δὲ, δεκτικότης καὶ ἀνάγκη εἰς ὀρισμένην ἐκτέλεσιν ἀνευ ὕλης κατὰ Λώτζιον δὲν ὑπάρχει, οὐδ' ὕλη ἀνευ δυνάμεως.

Ἐὰν ὕλη καὶ δύναμις ὑποτεθῶσιν ὁμοῦ, τοῦτο ἀποδεικνύει συνύπαρξιν καὶ διαφορὰν ἀρχῶν· ἐὰν δὲ κατ' Ἀριστοτέλην ἡ ὕλη ὑποτεθῆ βάσις τοῦ εἶδους, ἀμφότεραι δ' ἀρχαὶ συνυπάρχουσαι καὶ διάφοροι, μένει κενόν, ἐλλείπει τὸ μέσον, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, ἣν ἀναφέρει εἰς τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον μάλιστα φαίνεται προϊόν τῆς κατὰ τὴν λόγον ἀρχῆς.

Ὁ I. Βόημος τὴν ἐπιθυμίαν ὀνομάζει ὄρεξιν ἄλογον αὐτότητα, ἢ φύσιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ χωριζομένη γίνεται αὐτότης, ἐγωϊσμός, ἐξ οὗ πρέπει νὰ ἀνευρεθῆ, ὅπως φανῆ πῦρ καὶ ἐξ αὐτοῦ φῶς.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος χωρισθῆ ἀπὸ τῶν δυνάμεων φθείρεται, ὁ Σχτανᾶς δὲν εἶναι τὸ ἐγὼ, ἀλλ' ὄν ἀντιοργανικόν.

Τὰ ἀπλά ὄντα, τὰ άτομα κατὰ μὲν Ἑρβαρτόν εἰσι τοῦ κόσμου συστατικὰ καὶ σχετικὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀναφέρονται πρὸς ἀλλήλα· κατὰ δὲ Λώτζιον τὰ πολλὰ ἀποτελοῦσι τὰ τελευταῖα τοῦ κόσμου συστατικὰ καὶ εἰσι τροποποιήσεις τοῦ ἐνός· τὰ στοιχεῖα, ὕλαι, ἐξ ὧν τὰ ὄντα, εἰσιν κατὰ Λώτζιον ἐνέργειαι τοῦ ἐνός διατηρούμεναι ὑπ' αὐτοῦ, οὐχι δὲ οὐσίαι καθ' αὐτά. Λαβὼν δὲ ὁ Λώτζιος ἐκ τοῦ Λεϊβνιτίου τὴν ἰδέαν, ὡς φαίνεται, λέγει, ὅτι τοῦτο τὸ ἐν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου διήκον διὰ πάντων καὶ συνυπάρχον δύναται νὰ ἔχῃ ἐποπτείαν τῆς αὐτοῦ πραγματικότητος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν εἶναι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου, ἀλλ'

ἐν τινι μέρει ἀναγκάζεται τὴν γνώσιν αὐτοῦ νὰ συλλέγῃ ἐκ πείρας.

Ὁ Λώτζιος ὑποθέτει ὄν πραγματικόν, δηλαδὴ ἀνεξόρτητον τοῦ νοεῖν, ἱκανὸν ὡς ὅλον νὰ ἐνεργήσῃ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ παντὸς στοιχείου. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦ ἐνισμοῦ (μονισμού) μὴτε γένεσιν νὰ ἐξηγήσῃ δύναται μὴτε εἰδικὴν τῶν ὄντων διαφορὰν, διότι αὐτὸ ὑποθέτει πάντα ταῦτα οὐσιωδῶς. Ὁ Καρτέσιος διήρесе τὸ νοεῖν καὶ τὴν ἔκτασιν. Ὁ Σπινόζας συνετάτισεν ἀμφότερα, διὰ δὲ τοῦτο δὲν ἀναγνωρίζει καὶ ἀρχὴν ὕλικήν. Ἐπίσης δὲ οὐδὲ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἰγγελος.

Ὁ Λώτζιος ἐκλαμβάνει τὰς ιδιότητες τῶν ὄντων καταστάσεις ἢ φαινόμενα δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὄντων. Ἡ δύναμις αὐτῷ ἐστὶν ἰσχύς καὶ καταναγκασμός εἰς ὀρισμένην τινὰ λειτουργίαν.

Πόθεν δὲ προέρχεται ἡ ἀντίθεσις (ἐλξίς καὶ ὤσις) διαφόρων ἐνεργειῶν καὶ τί ἐστὶ τὸ παράγον καὶ διατηροῦν τοὺς διαφόρους βαθμοὺς ἀναγκαίους ὄντας πρὸς θεμελίωσιν τῶν ποιτικῶν ἐκτάσεων τῶν καθ' ἕκαστα; Πρὸς λύσιν τούτου τοῦ ζητήματος οὔτε ἡ τοῦ Ἑρβάρτου ἀτομικὴ θεωρία ἐπαρκεῖ οὔτε ὁ τοῦ Λώτζιου μονισμός, παριστῶν τὰ ὄντα φαινόμενα.

Ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη ὑπέλαβε φῶς καὶ βαρύτητα, μαγνητισμὸν, ἠλεκτρισμὸν, χημισμόν, ὀργανικὴν ζωὴν, φάσεις προσερχομένας ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀπολύτου.

Ἡ μηχανικὴ θεωρία δὲν παράγει εἰμὴ συνθέσεις, διαίρεσεις, κινήσεις καὶ διατάξεις τῶν ἐσωτερικῶς ἀμεταβλήτων,

Ἡ ἐλξίς τῶν σωμάτων καὶ τῶν οὐρανίων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ μηχανικὴ, ἀλλὰ δυναμικὴ· ἡ αὔξησις, ἡ θρέψις καὶ ἡ μετὰδοσις, ἡ αὐτοσυντηρησις καὶ λοιπὰ φαινόμενα ἀπαιτοῦσι παρουσίαν καὶ ἐνέργειαν ἀρχῆς ἀνωτέρας. Ἐν οὐδενὶ τῶν τεχνικῶν σχηματισμῶν ἀναπτύσσεται τακτικὴ σειρά χημικῶν μετασχηματισμῶν καὶ λειτουργιῶν, καὶ οἱ παρατηρηθέντες σχηματισμοὶ τῶν κυττάρων ἐξ ἀνοργάνων ὕλων

δὲν παρετηρήθησαν ὀρθῶς· ταῦτα δὲ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ζωὴ ἐν τῇ φύσει δὲν ἀναπτύσσεται ἔξωθεν, μηχανικῶς ἐκ συνθέσεως ὕλων ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς, ἔσωθεν· τὸ ὀργανικὸν δὲν ἀναπτύσσεται ἔξωθεν, ἀλλ' ἔσωθεν.

Τίς ὁμοίως ἐστὶν αὕτη ἡ ἀρχὴ ἢ παράγουσα τὰς ἐνεργείας; Περὶ τούτου ἐπήγασαν θεωρίαι διάφοροι. Ἡ περὶ φύσεως θεωρία (ὕλισμος) δὲν ἰσχυρίζεται ὀρθῶς νομίζουσα, ὅτι ὁ κύκλος τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς δύναται νὰ καταληφθῇ ἐκ τῶν στοιχείων καὶ δυνάμεων. Ἡ ἀρχὴ ὀργανικοῦ ὄντος δὲν ἀναπτύσσεται ἐν κενῷ τόπῳ ἐκτὸς συνεχείας ἀπὸ τοῦ ὅλου. Κατὰ Λώτζιον τὸ ἐν πάρεστιν ὡς δεκτικὸν ἐνεργείας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ παντὸς στοιχείου, καὶ ἐκ τοῦ ἐμμένου τοῦ ἐνός ἐν ἅπασιν ἀναιρεῖται ἡ μηχανικὴ θεωρία.

Ἡ παρούσα ἐποχὴ ἐπειράθη νὰ ἐξηγήσῃ, ὡς καὶ ὁ Λώτζιος λέγει, τὴν βελημιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ πιθήκων. Ὁ Λώτζιος ἐκτιμᾷ, ὡς διαβεβαιουῦται, τὰς φυσικοῖστορικὰς παρατηρήσεις τοῦ Δαρβίνου, ἀπορρίπτει ὁμοίως τὰς θεωρίας αὐτοῦ ὡς ἡμαρτημένας καὶ τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων ὡς ὄνειροπολήματα καὶ ὑποθέσεις ἀνυποστάτους· καὶ ἐν τῷ ἀνώτερον ἔχη ὑπόθεσιν τὸ κατώτερον, δὲν προέρχεται ὁμοίως ἐξ αὐτοῦ.

γ) Ψυχολογία.

Τὴν ψυχὴν ὁ Λώτζιος ἐκλαμβάνει οὐσίαν ἀπλήν καὶ ἀδιαιρέτην· οὐσίαν δὲ ἐννοεῖ πᾶν ὄν δεκτικὸν ἐνεργείας καὶ πάθους· πᾶσα ψυχὴ ἐστὶν ἐνότης ἐν ὁρισμέναις παραστάσεσιν, αἰσθημάτων καὶ τάσεσιν· ἡ ψυχικὴ ζωὴ ἐστὶ διαρκῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς φυσικῆς τοῦ ὀργανισμοῦ ἀναπτύξεως· ἀνευ τῆς ἐνότητος τοῦ περιλαμβανόντος πραγματικοῦ, ὅ ἐστι κατὰ Λώτζιον συγχρόνως πάντα, ὀρίζον τὸ εἶναι

καὶ τὴν φύσιν, ἡ γένεσις τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἀκατάληπτος· οὐδὲ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς παράγεται ἐκ τῶν στοιχείων καὶ μηδενός, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Φέχνερος, οὐδὲ τὸ λογικὸν ἐκ τοῦ ἀλόγου· οὐδ' ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐγείρεται ἡ πνευματικὴ ζωὴ· ἐπειδὴ δ' αἰσθήσεις δύνανται νὰ προέλθωσι μόνον διὰ μεταβολῆς προτέρας καταστάσεως καὶ ἐπομένως διὰ κινήσεως, φανερόν εἶναι ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς, καθ' ὃν τὰ γινόμενα προέρχονται μόνον ἐκ τῆς συνεργείας νευρικῶν συσσωρεύσεων, ἐστὶν ἀναπόδεικτος.

Ὁ Ἑρβάρτος ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ καθόλου ἐννοίαι ἐπήγασαν ἐκ τῆς συγκρίσεως πολλῶν μερικῶν παραδειγμάτων. Τοῦτο ὁμοίως τὸ μηχανικὸν εἶδος τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἑρβάρτου ἀνασκευάζει ὁ Λώτζιος δεικνύων, ὅτι αἱ μερικαὶ παραστάσεις δὲν ἐξαφανίζονται κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ καθόλου, ὅτι αὐτὸ δὲν πηγάζει ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ προέρχεται παρ' αὐτάς· ἐπομένως ὅτι ἡ θεωρία, ἡ ἐκλαμβάνουσα τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ὑλικῶς, ματαίως θὰ ἐπειράθῃ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἀνωτέρας λειτουργίας συνδέουσα αὐτάς ἐν ὁρισμένῳ ὑποκειμένῳ.

Ὁ Λώτζιος ἀσπασάμενος τὸν μονισμὸν ἐπόμενον ἦτο νὰ ὑποθέσῃ τὸ ἐν, τὸ ἀπόλυτον, ἐμμονον ἀδιαιρέτην, παρόν, παντὶ ὀργανισμῷ μεταδίδον τὴν ψυχὴν.

Κατὰ Λώτζιον ἡ ψυχὴ ἐστὶν ὄν ἐνιαῖον, τὸ δὲ σῶμα σύνθετον ἐκ πολλῶν· ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν προέρχεται ἡ πνευματικὴ ζωὴ· ψυχὴ καὶ σῶμα συνδέονται, διότι ἐν ταῖς ἀλληλεπιδράσεσιν αὐτῶν ἐνυπάρχει ἡ ἐνωτικὴ δύναμις. Ἐὰν κεντρικὰ ὄργανά εἰσιν ἡ ἔδρα τῆς ψυχῆς, ἰσταμένα ἐν συνεχείᾳ μετὰ τοῦ κόσμου.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐγείρεται ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων· αἷτια τῶν αἰσθημάτων εἰσι τὰ ἐκτὸς ἄντα ἐφ' ἡμᾶς ἐπενεργοῦντα. Πόθεν ὁμοίως ἡ ἐνότης τοῦ συνειδότης; ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἰδέα τοῦ ἀπολύτου ἢ αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον; Ἐὰν ἐν ὄν καὶ μόνον ὑπατεθῇ, ὡς καὶ ὁ Λώτζιος ὑποθέτει, ὑποτίθεται πάντων αἰτιῶν ἅμα καὶ αἰτιατόν, πᾶσα εἰδικὴ διαφορὰ ἀναιρεῖται, πάντα

εἰσι φαινόμενα αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ὄντος καὶ ἐπομένως ἡ κοσμογονία καθίσταται θεογονία.

ΑΔΟΛΦΟΣ ΤΡΕΝΔΕΛΕΜΒΥΡΓΙΟΣ. (1)

Ὁ Τρενδελεμβύργιος μελετήσας ἀρχαίους καὶ νέους φιλοσόφους ἐπειράθη νὰ σχηματίσῃ ἴδιον σύστημα· ἀρχὴν δὲ τοῦτου τοῦ συστήματος αὐτοῦ ὑπέθεσε τὴν κίνησιν, ἣν ὡς ἀπόλυτον καὶ μόνην παραλαβὼν ψέγει τὸν μὲν Κάντιον, ὅτι τόπον καὶ χρόνον ὑπέλαβε μορφᾶς τῆς ἐποπτείας ὑποκειμενικᾶς, τὸν δὲ Ἑγελον, ὅτι ἀνήγαγεν ἀνακολούθως τὴν συγκεκριμένην ἐποπτείαν εἰς τὴν διαλεκτικὴν τὸν δὲ Ἑρβάρτον, ὅτι τὸ πρᾶγμα στηρίζει ἐπὶ μηχανικῆς διαλύσεως καὶ συνθέσεως τῶν γνωρισμάτων, διότι ἐκ τριαύτης θεωρίας δὲν ἀποδείκνυται ἐσωτερικῶς σχηματισθεῖσα σχέσις δι' ἐξωτερικῆς προσθήκης, πρὸς δὲ τοὺς ὑποθέτοντας χρόνον καὶ τόπον πρὸ τῆς κινήσεως, ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι οὗτοι δὲν προηγούνται τῆς κινήσεως, ἀλλ' αὐτὴ αὐτῶν· μάλιστα δὲ κατὰ Τρενδελεμβύργιον ἡ κίνησις προηγείται οὐ μόνον τοῦ τόπου καὶ χρόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς πείρας καὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοεῖν, ἐνὶ λόγῳ αὐτὴν θεωρεῖ ἀρχὴν πάντων, καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς γνώσεως καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κίνησις μήτε τάξιν μήτε γνῶσιν μήτε πραγματικότητα καὶ ἀτομικότητα νὰ παραγάγῃ δύναται, φανερόν ὅτι ἡ κίνησις ὡς τριαύτη δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ μόνη καὶ ἀπόλυτος ἀρχὴ, διότι ἐκ μιᾶς μόνης ἀρχῆς, τῆς κινήσεως, κόσμος νὰ παραχθῇ θὰ ἦτο ἀδύνατον, διότι, ἐὰν ἐκ μιᾶς, τῆς κινήσεως, ὡς ὁ Τρενδελεμβύργιος ἀτόπως ἰσχυρίζεται, παρήγατο αἰτιότητος, οὐσίας, ποσότητος, ποιότητος, μέτρον,

ἐνότητος, συνεκτικότητος, ἀλληλεπίδρασις, θὰ ἀνῆρεῖτο πᾶσα αὐτῶν εἰδικὴ διαφορά καὶ ἐπομένως πᾶσα πραγματικὴ ὑπαρξίς καὶ γνῶσις, διότι θὰ ἀνῆρεῖτο ἢ κατὰ τὴν ὕλην καὶ ἢ κατὰ τὸν λόγον ἀρχή.

Ἐὰν ἡ κίνησις ὑπελαμβάνετο ἀρχὴ ἀπόλυτος, ὡς ὁ Τρενδελεμβύργιος ἀτόπως ἰσχυρίζεται, δι' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς θὰ ἰδρύνετο σύστημα μονιστικόν, ἄλογον καὶ ἀνυπόστατον.

Διότι τὸ πνευθεϊστικόν σύστημα πᾶσαν εἰδικὴν διαφορὰν ἀναιρεῖ, διότι ὑποθέτον μίαν ἀρχὴν, τὸ ἓν, ἀναιρεῖ καὶ πᾶσαν γένεσιν καὶ κοσμογονίαν, διότι ἡ μὲν γένεσις μεταβάλλεται εἰς ἀλλοίωσιν ἢ δὲ κοσμογονία εἰς θεογονίαν.

Ὁ Τρενδελεμβύργιος ἀναγνωρίζων τὴν κίνησιν, τὸ ἓν, ἀρχὴν ἀπόλυτον, περιπίπτει εἰς σύγχυσιν τῶν ἀρχῶν, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἄλλα τε καὶ τὰ ληφθέντα ἐκ Πλάτωνος περὶ τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης, ἃ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος χαρακτηρίζονται ὡς ἴδιαι ἀρχαί. Ὁ Τρενδελεμβύργιος ὅμως τὰς ἀρχὰς ταύτας λαβὼν συγγέει, τουτέστι τὸν νοῦν μετὰ τῆς ἐνεργοῦ αἰτίας τοῦ σκοποῦ καὶ τὴν ἀνάγκην μετὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἐνεργοῦ (ἀλόγου) αἰτίας, τουτέστιν ἀναγνωρίζει ἀνακολούθως ὡς ἀρχὰς ἰδίας. Τὴν κίνησιν, τὸ ἓν, τὴν οὐσίαν τῆς ἐνεργοῦ αἰτίας, ἐκλαμβάνει ὡς ὅλον κεκλεισμένον, τὸν σκοπὸν ὡς τὴν ἔμμονον ἀρχὴν κατασκευάζουσιν τὸ σῶμα, τὰ μέρη ἐκ τοῦ ὅλου γινόμενα τηροῦνται ἐν αὐτῇ, ἢ ἀλληλεπίδρασις ἀποκτᾷ ἐνότητητα τῶν μερῶν διὰ τοῦ σκοποῦ, αἱ ὀργανικαὶ ἐνέργειαι ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς τοῦ ὅλου ζωῆς, αἱ κατὰ ποιὸν ἐνέργειαι ἐκ τῆς οὐσίας ἐν τῇ κινούσῃ αἰτίᾳ εἰσι δυνάμεις τυφλαί, αἱ ἐν τῇ οὐσίᾳ διαφοραὶ καλοῦνται ποιότητες, καὶ πλεῖστα ἄλλα λέγει ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα· διότι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ὕλης στερουμένη στερεῖται βάσεως, τῆς κατὰ τὸν λόγον τάξεως καὶ γνώσεως, ἐπομένως οὐδὲν τῶν τοιούτων θὰ παρήγεν.

Ὁ Τρενδελεμβύργιος ἔδειξεν ὅτι δὲν διέκρινε δεόντως τὰς ἀρχὰς, διότι ἐὰν ἡ κίνησις ὕλης ἐστερεῖτο, θὰ ἐστερεῖτο βία·

(1) De anima libri tres. 1833. logische Untersuchungen I καὶ II Band. 1840. Geschichte der Kategorienlehre 1846 καὶ ἄλλα.

σειας, έπομένως θά έμενεν άγονος, τουτέστιν ούδέν θά παρή-
γεν. Όμοίως δέ τής κατά τόν λόγον χωριζομένη θά έμε-
νεν άλογος και διά τουτο και ή τάξις θά έξηφανίζετο μετά
τής γνώσεως.

Ό Γρενδελειμβύργιος ήμάρτησε και ώς παραδεχθείς και
ούτος τό αξίωμα του Σπινόζου, του Σχελιγγίου και του Έγγέ-
λου, ώς υπολαβών τό άόριστον έλεύθερον και τό όρισμένον
άνελεύθερον, πεπερασμένον, ώς ο Βάδερσος τό αξίωμα τουτο
άριστα άνεσκεύασεν. Ού μόνον δέ άλλα συστήματα όρθώς
δέν έξηκρίβωσεν, άλλ' ούδέν τό του Άριστοτέλους, ώς ζη-
τήσας αυτό τό αναγάγη εις σύστημα πανθειστικόν.

Έάν όμως τό δυαδιστικόν, ύπερ έστι τό χαρακτηριστικόν
του Άριστοτελικου συστήματος άφηρείτο, τό σύστημα του
Άριστοτέλους θά παρεμορφούτο όλως και θά ένοθεύετο, ώς
έπέτυχεν ο Έβγκλινος ειπών ότι ή Άριστοτελική σχολή, ήτις
έπρόκειτο να ιδρυθῆ υπό του Γρενδελειμβυργίου, θά συνετέλει
τά μέγιστα εις παντοτεινόν άποχαιρετισμόν ήμῶν προς τόν
Άριστοτέλη (1).

Τά τρία ταύτα λοιπόν συστήματα, τό του Άρτμάννου, τό
του Λωτζίου και τό του Γρενδελειμβυργίου, τά προσελθόντα εκ
των προγενεστέρων μεγάλων συστημάτων και τόν μονισμόν
άσπασάμενα άποτελοῦσι τήν μετάβασιν απ' αυτών εις τόν
νέον ύλισμόν, ώς ο Ιωάννης Μύλλερσος ισχυρίζεται άποδείξας,
ότι ή ενέργεια πάντων συρρέει εις μίαν κοινήν ενέργειαν, ότι
όμως τόποι διά διαφόρους πνευματικάς ενεργείας του μυελου
δέν υπάρχουν· ού μόνον δέ ο I. Μύλλερσος άνεγνώρισε πολλές
πνευματικάς αρχάς, άλλά και ο Βαϊνος ήλθεν εις διαίρεσιν
και συνύπαρξιν αρχών, ώς και ο Κάντιος και ο Άριστοτέλης
και άλλοι.

(1) Lange Geschichte des Materialismus' σ. 135.

B. Περὶ τοῦ νέου ὕλισμοῦ. (1)

Ό ύλισμός, ιδίως δέ ο του βίου, έπεκράτησε παρά πᾶσι
τοῖς έθνεσι και καθ' όλας τάς έποχάς, τήν αρχαίαν, τήν
μέσην και τήν νέαν.

Οι πρώτοι φιλοσοφήσαντες κατά τήν διαθεβαίωσιν του Ά-
ριστοτέλους (μετ. Α, 3) υπέλαβον τάς αρχάς των όντων εν
ύλης ειδει. Έπειδή όμως έβλεπον ότι ή αρχή τής ύλης δέν
ήδύνατο να έξηγήσῃ τήν μεταβολήν, τήν γένεσιν και τό
άσώματον, ήναγκάσθησαν υπ' αυτού του πράγματος να ζη-
τήσωσι τό όθεν ή αρχή τής κινήσεως. Έπειδή όμως αυτοῖς
δέν έφαινετο φρόνιμον τό να παραδώσωσι τόν κόσμον τῇ
τύχῃ και τῷ αυτομάτῳ, πάλιν υπ' αυτού του πράγματος
αναγκαζόμενοι έζήτησαν τήν έχομένην αρχήν, τήν τής τά-
ξεως και τήν του οὔ ενεκα.

Έν ταύτῃ όμως τῇ περιόδῳ τής έλληνικῆς φιλοσοφίας από
Θάλητος μέχρι Σωκράτους προήχθησαν και συστήματα μή
ύλικά, ώς τό των Πυθαγορείων και τό των Έλεατών. Έπειδή
όμως και ταύτα δέν έχώρησαν τής ύλης τό όν, εκλήθησαν
και ταύτα φυσιολογικά. Και αυτή δ' ή σοφιστικῆ παραδε-
χομένη τάς αρχάς των προτέρων συστημάτων ήτο φυσιο-
λογική.

Πρώτος των σοφιστών ο Πρωταγόρας έγκαταλιπών τό άν-
τικείμενον, τήν εκτός φύσιν, κατέστησεν αρχήν τό υποκεί-
μενον, τόν άνθρωπον, όν όμως και οὔτος υπέλαβεν όν φυσι-
κόν. Μετά δέ τής θεωρίας ταύτης του Πρωταγόρου συνέ-
χεται εν τοῖς καθ' ήμᾶς χρόνοις και ή του Βυχνέρου και
Μολεσχότου (2).

(1) Geschichte des Materialismus von Fr. Albert Lange εν δυο βι-
βλοις 1876 και 1877. τρίτη έκδοσις.

(2) Zange Gesch. des Mater. σ. 29.

Ὁ Πρωταγόρας ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ὀρμηθεὶς ἐτήρησεν τὴν οἰκειοτάτην ἀναφορὰν πρὸς τὸν ὕλισμὸν, κατὰ τοῦ ὁποῖου ἠγέρθη σφοδρὰ ἀντίδρασις ὑπὸ Σωκράτους καὶ νέα πορεία ἐχαράχθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ τροποποιήθησα ὑπὸ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους.

Ἡ σχολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐτράπη εἰς τὸν ὕλισμὸν, ἰδίως δὲ ἡ στωϊκὴ καὶ ἡ ἐπικουρσιος.

Τὸν δ' ὕλισμὸν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὑπεστήριξε καὶ ὁ ὀνοματισμὸς, ἔτι δὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Γ. Βροῦνος καὶ ἄλλοι, καὶ κατὰ τοὺς νέους χρόνους ὁ Βάκων, ὁ Καρτέσιος, ἰδίως δὲ ὁ Γασσένδης, ἀνανεώσας τὴν ἀτομικὴν τῶν ἐπικουρσίων, ὁ Ἐββέσιος, ὁ Νεύτων καὶ ὁ Λάκκιος, μεταδόντες αὐτὸν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν.

Ἐν δὲ Γαλλίᾳ οἱ ὕλισται λαβόντες ὀδηγὸν τὸ σύστημα τῆς φύσεως τοῦ Ὀλβαχίου προσέβαλον τὴν ἐκκλησίαν.

Ἐν δὲ Γερμανίᾳ ἠγέρθη κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ ἀντίδρασις ὑπὸ Λεϊβνιτίου, Οὐολφίου, Λεσσιγγίου, Σχιλλέρου, Γοιθίου, καὶ ἄλλων ἐξόχων ἀνδρῶν προαγαγόντων τὸ Γερμανικὸν ἔθνος εἰς τὸ πνευματικόν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ Καντίου ἐγένετο ἡ εἰς τὸ ἰδανικὸν τροπὴ, δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ σύστημα αὐτοῦ ὡς δοκίμιον πρὸς καταστροφὴν τοῦ ὕλισμοῦ.

Πῶς ὅμως ὁ ὕλισμὸς ἀνεφάνη μετὰ τὸν Κάντιον; Πλεῖστοι τῶν νέων ὕλιστῶν ἀρνοῦνται τὴν συνέχειαν τῶν θεωριῶν αὐτῶν μετ' ἐκείνων τῶν ἀρχαίων ἰσχυρίζομενοι, ὅτι ἡ θεωρία αὐτῶν ἐπήγασεν ἐκ τῶν νέων φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ἱστορικὴ ὅμως συνέχεια ἀποδεικνύει τὴν συνέχειαν τῶν ἰδεῶν τοῦ Βυχνέρου, τοῦ Λαμετρίου, τοῦ Ὀλβαχίου καὶ τῶν ἄλλων μετὰ τῶν θεωριῶν τῶν ἀρχαίων, μάλιστα δὲ ὅτι ἀπαντα τὰ ζητήματα τῶν νέων ὕλιστῶν ἐλήφθησαν σχεδὸν ἐκ τῶν ἀρχαίων.

Μετὰ δὲ τὸν Βάκωνα ἡ ἀτομικὴ τοῦ Δημοκρίτου κατέστη βᾶσις τῆς νέας περὶ φύσεως ἐπιστήμης· οἱ νέοι ὕλισται πα-

ρέλαβον ἐξ αὐτῆς τὸ ὅτι μηδὲν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅτι ἡ μεταβολὴ ἐστὶν ἔνωσις καὶ διάκρισις τῶν μερῶν, τὸ περὶ αἰδιότητος τῆς ὕλης καὶ διατηρήσεως τῆς δυνάμεως, τὸ ὅτι οὐδὲν μάτην γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἐξ αἰτίου καὶ ἀνάγκης. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο τῶν ἀρχαίων ὕλιστῶν, ὅπερ ἀρνεῖται τὸ τελικὸν αἷτιον, ἀσπάζεται καὶ ὁ ὕλισμὸς τῶν νέων, διότι κατ' αὐτὸν ὁ κόσμος τῶν φαινομένων δύναται νὰ ἐρευνηθῇ μόνον ἐκ τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου. Ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐξηγουσιν οἱ νέοι ὕλισται τοὺς νόμους τοῦ τόνου, τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος, τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς οὐσίαις. Ἡ ἀτομικὴ ὅμως σήμερον δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀπλουστάτην αἴσθησιν τὴν προερχομένην ἐκ τόνου, φωτός, θερμότητος, γεύσεως καὶ λοιπῶν· τὸ χάσμα τοῦτο μενεῖ καὶ ἂν ἀποδειχθῶσι τελεία θεωρία τῶν νευρικῶν λειτουργιῶν καὶ μηχανικαὶ κινήσεις, παράγουσαι τὴν αἴσθησιν· τὸ γλυκὺ, τὸ πικρὸν, τὸ θερμὸν, τὸ ψυχρὸν, τὸ χροῖμα συνίστανται μόνον ἐν τῇ δόξῃ· ἀληθῆ δ' εἰσὶ μόνον τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν· καὶ οὐ μόνον ταῦτα τῶν ἀρχαίων ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς νέοις, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν νέων ὕλιστῶν συστήματά εἰσιν ὅμοια τοῖς τῶν παλαιῶν. Ἐν τοῖς νέοις χρόνοις οἱ ὕλισται ἐζήτησαν τὸν χωρισμὸν τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἵνα αὐταὶ ἀποκτήσωσι τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν.

Ὁ χωρισμὸς ὅμως οὗτος κατέστησεν αὐτὰς νεκράς, διότι ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτῶν μετὰ τῆς φιλοσοφίας τὴν ψυχὴν αὐτῶν.

Ἡ πείρα δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τὴν γνῶσιν ἄνευ ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ζητεῖται οὐ μόνον τὸ γεγονὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσόμενον, φανερόν ὅτι ἡ πείρα τὸ ἐσόμενον νὰ δείξῃ δὲν δύναται, χωρίζουσα καὶ μὴ ἀναγνωρίζουσα ἀρχάς, ἵνα παραγάγῃ ὅλον τι.

Τὰ ἀξιώματα τῆς ταυτότητος καὶ τοῦ ἀποκεκλεισμένου τρίτου, οἷς πᾶσα φυσικὴ ἔρευνα χρῆται, οὔτε ὡς πρὸς τὴν συνέχειαν τῶν φαινομένων ἔχουσιν ἰσχύον οὔτε ὡς πρὸς τὸ ἄγνωστον αἷτιον, ἐξ οὗ τὰ φαινόμενα.

Οὐδέ ἡ ψυχολογία δύναται νὰ τεθῆ βᾶσις τῆς μεταφυσικῆς, διότι ἡ μεταφυσικὴ καθίσταται ἐπιστήμη ὑποκειμενική, καὶ διὰ τοῦτο ἀτομικὴ καὶ τυχαία.

Αἱ ἐπιστήμαι ἐγκαταλιμπάνουσαι τὰ πρῶτα αἷτια οὔτε ἐπιστήμαι πλέον εἰσὶν οὔτε προοδεύουσι, διότι ἀρχῶν καὶ συνεπειῶν στερούμεναι πίπτουσιν εἰς τὸ δοξαστικὸν καὶ αὐθαίρετον.

Ἡ πρόοδος τῶν ἰδίων ἐπιστημῶν φέρει εἰς γενικὰς θεωρίας στηριζομένας ἐπὶ τῶν γεγονότων τῶν ὑπερπηδῶντων αὐτάς· τοιαῦτα ὅμως εἰσὶν αἱ ὑποθέσεις αἱ ἐκφράζουσαι πλεῖστα φαινόμενα καὶ συμπεραίνουσαι πολλοὺς νόμους.

Ἐάν ὅμως αἱ ἐπιστήμαι θεωρῶνται μέλη τῆς φιλοσοφίας καὶ καλλιεργῶνται ὑπ' αὐτῆς, ἐστὶν ἀναγκαῖον νὰ προηγηθῶσι ζητήματα περὶ τῶν ἀρχῶν, νὰ ζητηθῶσι τὰ ἀξιώματα, ἡ μέθοδος κτλ.

Οὔτε ὅμως οἱ μαθηματικοὶ συζητοῦσι τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ παραλαμβάνοντες παραπέμπουσι τὴν ζήτησιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οὔτε οἱ φυσικοὶ λέγουσι τί ἐστὶν ἡ ὕλη, τί ἡ κίνησις, ἀλλὰ περὶ τὰ γεγονότα καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν ἀσχολούμενοι παραπέμπουσι τὴν περὶ τῶν ἐσχάτων λόγων τῶν ὄντων ζήτησιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Οὐδ' ἡ χημεία ἀπτεται τῆς ζήτησεως τῶν ἐσχάτων λόγων τῶν ὄντων. Οὐδὲ ἡ γλωσσολογία ἠδυνήθη νὰ λύσῃ τὸ περὶ καταγωγῆς τῆς γλώσσης ζήτημα· οὐδὲ ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἡ εἰσαγαγοῦσα βᾶσιν τὴν ἰδιοτέλειαν ἀπέβλεψεν εἰς ἀρχάς, οὐδὲ ἡ βιολογία συνεζήτησε τὸ περὶ καταγωγῆς τῆς ζωῆς ζήτημα· οὐδ' ἡ λογικὴ τί ἐστὶ λόγος; οὐδὲ ἡ ἠθικὴ τί ἐστὶ τὸ αὐτάγαθον οὐδὲ ἡ ψυχολογία τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ αὐτὴ καθ' αὐτήν; ἐνὶ λόγῳ αἱ ἴδιαι ἐπιστήμαι ἴδιον ἔχουσιν ἀντικείμενον ἐγκαταλείπουσιν ἄλυτον ὀλόκληρον ἄθροισμα ζητημάτων.

Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, ἃ δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς πρόοδον τῆς φιλοσοφίας, μάλιστα δ' ὁ νόμος τῆς ἑλξεως, ὁ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τῶν δυνάμεων, ἐπιτρέπουσι νὰ συμπερά-

νωμεν ἐκεῖνα, ἃ δύνανται νὰ ἀνακαλύψωσιν αἱ ἐπιστήμαι διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς αὐστηρᾶς μεθόδου. Οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν ἀνάγει αὐτάς εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Συσσώρευσις ὅμως γεγονότων, καὶ περ βεβαιωθέντων, δὲν εἶναι πάντως ἐπιστήμη.

Εἰ καὶ ἡ φιλοσοφία οὐδέποτε ἔλυσε τὸ κύριον ζήτημα, (διὰ τί δὲν ὑπάρχει μηδὲν, διὰ τί ὑπάρχει τί, τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους τί τὸ ἀεὶ ἀπορούμενον καὶ ἀεὶ ζητούμενον), οὐδέποτε ὅμως ἔπαυσε ζητοῦσα τὴν λύσιν αὐτοῦ. Τὸ δὲ νὰ καταδικασθῶσιν ἀπασαι αἱ ἔρευναι περὶ τῶν ἐσχάτων λόγων ὡς πλάνη ἐπικίνδυνος καὶ ματαία, τὸ νὰ θεωρηθῆ ὁ χρόνος πρὸς ἐρεῦνας μάταιος, ταῦτα καὶ ἕτερα εἰσὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καταβιβασμός. Τὸ ὕψος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὑπάρχει κυρίως ἐν τῷ σκοπῷ καὶ τῇ δυνάμει· ἐὰν δὲν δύναται νὰ εὔρῃ, δύναται τοῦλάχιστον νὰ διδῇ τι. Οὔτε ἡ πείρα ἐστὶ τὸ πᾶν οὔτε τὰ γεγονότα ἔχουσιν ἀξίαν μείζονα τῶν ἰδεῶν, οὔτε αἱ ἀνακαλύψεις τῶν ἐρευνῶν. Ἡ φιλοσοφία ἐς ἀεὶ θὰ ζητῇ νὰ εὔρῃ τὸν ἐσχάτον λόγον τῶν ὄντων καὶ ἐς ἀεὶ θὰ τηρῇ τὰ πνεύματα ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δοξάζεται, ὅτι αἱ φιλοσοφικαὶ σπουδαὶ δύνανται μόνον ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας στηριζόμεναι νὰ καρποφορήσωσιν. Ὅσῳ μᾶλλον ἡ φιλοσοφία στρέφεται πρὸς τὴν πείραν, τόσῳ μᾶλλον λαμβάνεται ἡ ψυχολογία ὑπ' ὄψιν ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὅμως χρόνοις ψυχολογία δὲν εἶναι, ὡς ἡ ἀρχαία, ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεξεργάσθησαν τὴν ψυχολογίαν, οὐχὶ μεταφυσικῶς ὡς πρότερον, ἀλλὰ μόνον φυσικῶς.

Ἡ ψυχολογία ὡς φυσικὴ ἐπιστήμη ἐθεμελιώθη ἐπὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν· ἡ σπουδὴ αὐτῆς ἐστὶ σπουδὴ τῶν φαινομένων, μάλιστα δὲ αὐτῆς ἀντικείμενον εἰσὶ τὰ νευρικὰ φαινόμενα μετὰ συνειδήσεως συνοδευόμενα.

Ἡ πειραματικὴ σχολὴ ἀναγνωρίζει ἐν τῷ πνεύματι αὐτε-

τενέργειαν, ὑποτιθεμένην ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἰδίως δ' ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἦ ὅμως ἐστὶν ἡ ψυχὴ, πῶς συνέχονται αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι μετὰ τῶν σωματικῶν; τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν λύονται ὑπὸ τῆς πείρας.

Ἡ αὔξησης τῶν γεγονότων παρήγαγε τὴν τάσιν εἰς χωρισμὸν τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς, ἵνα μείνωσιν ἀποκλειστικῶς πειραματικά.

Ἡ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κατέστησε μελέτας ἀναγκαίας περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν αἰσθήσεων, τῆς μνήμης, τῆς φαντασίας, τοῦ εἰρμοῦ τῶν ιδεῶν καὶ λοιπῶν.

Ἐν τῷ 17 αἰῶνι ὠνομάζετο ἡ ψυχολογία μεταφυσική· ἡ ψυχολογία ὅμως ὡς πειραματικὴ ἐπιστήμη ἀνεπτύχθη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἀνεξάρτητος τῆς μεταφυσικῆς.

Ἡ μέθοδος αὐτῆς ἦτο διττὴ, ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ. Οἱ ἀσπαζόμενοι τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν ὑποκειμενικὴν, παρατήρησιν ἀποκλείουσιν αὐτῆς τὸν ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα καὶ εἰσάγουσι τὸν δοξαστικὸν καὶ αὐθαίρετον· οἱ δὲ τὴν ἐξωτερικὴν, τὴν ἀντικειμενικὴν, ποιοῦσι τὴν ἐπιστήμην καρποφόρον, διότι ἡ ἀντικειμενικὴ μέθοδος μὴ οὔσα τοῦ λογισμοῦ, τουτέστιν ὑποκειμενικὴ, δὲν παρέχει χαρακτήρα ὑποκειμενικόν, καὶ ἐπομένως δοξαστικόν, ἀλλὰ διατυποῦσα τὰς θεωρίας αὐτῆς περὶ τῆς πραγματικότητος ἐγκαθιστᾷ τὴν ιδέαν τῆς προόδου ἐν τῇ ψυχολογίᾳ.

Ἐν δ' Ἀγγλίᾳ προήλθον περὶ τῆς ψυχολογίας δύο θεωρίαι, ἡ μὲν ἐκ τῶν προτέρων, ὑποκειμενικὴ, ἧς ἀρχηγὸς φέρεται ὁ Βιλέλμος Ἀμιλτων, ὁ Οὐέβελος, ὁ Μαύσελος, ὁ Φεριέρος, ἡ δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀντικειμενικὴ, ἧς ἀρχηγοὶ φέρονται, οἱ δύο Μίλλιοι, ὁ Βαλλῆς, ὁ Ἐρβερτος Σπέγκερος, ὁ Βαῖνος, ὁ Λεύης καὶ ἄλλοι. (1)

Τρίτη ὅμως θεωρία ἐν Ἀγγλίᾳ περιλαμβάνουσα ἀμφοτέρας

καὶ συμπληροῦσα τὴν ἔτι μονομέρειον ἐκατέρως τῶν θεωριῶν, οὕτω προήχθη.

Οἱ καθ' ἡμᾶς φυσικοὶ ἀσπαζόμενοι τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν ἐξηγοῦσι τοὺς νόμους τοῦ τόνου, τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος τῶν ἐν τοῖς οὐσι φυσικῶν καὶ χημικῶν μεταβολῶν· τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς κινήσεως, ἐξ ἧς αἱ δονήσεις, δὲν γινώσκουσι τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ἡ ὕλη ἔχει ἐν τῇ ἐκτὸς φύσει, ἔχει ἡ αἴσθησις ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ζωῇ· τὸ συνειδὸς ἄνευ αἰσθήσεως γὰρ ὑπάρξει δὲν δύναται· ἡ μορφή παράγεται ἐκ τῆς ὕλης, τὸ συνειδὸς ἐκ τῆς αἰσθήσεως. Τὴν ιδέαν ταύτην τῶν ἀρχαίων, ἰδίως δὲ τοῦ Πρωταγόρου, παρέλαβε καὶ ὁ Βύχνερος καὶ ὁ Μελεσχότος.

Εἰ καὶ τὸ ἀμέσως δεδομένον ἐστὶ τὸ φαινόμενον, ἡ ψυχὴ ὅμως ζητεῖ τι μόνιμον, ὃ εὔρεν ὁ Σωκράτης καὶ ἠσπάσατο ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἡ ὀνοματικὴ θεωρία τῆς μέσης ἐποχῆς κατέστη πρόδρομος τοῦ Βάκωνος, τοῦ Ὁββεσίου καὶ τοῦ Λωκίου.

Ὁ ὕλισμος ἐκράτησε καὶ κατὰ τὸν 17 αἰῶνα καὶ κατὰ τὸν 18 ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ὁ νέος ὕλισμος συμφωνεῖ μετὰ τοῦ συστήματος τῆς φύσεως τοῦ Ὁλβαχίου, διότι καὶ οὗτος ἀσπάζεται ἀρχὰς ὕλην καὶ κίνησιν· οὐσιωδῶς ὅμως οἱ νέοι ὕλισταὶ εἰσιν σκεπτικοί. Τὸν δ' ὕλισμὸν καὶ τὴν σκέψιν ἀνγκνωρίζει ὁ Κάντιος ὡς βαθμίδας εἰς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ. Ἐν τῷ ζητήματι «πῶς ἐστὶ πείρα δυνατὴ» στηρίζεται κυρίως ἡ ἀπόδειξις, ὅτι τὸ συνειδὸς δὲν κατάγεται ἐκ τῆς πείρας, εἰ καὶ μετ' αὐτῆς ἀναπτύσσεται.

Ὁ Κάντιος διὰ τῆς περὶ τόπου καὶ χρόνου θεωρίας αὐτοῦ ἐκλόνησε τὸν αἰσθητικισμὸν καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμενον ὕλισμὸν.

Ἀπὸ Καντίου ἀνεπτύχθη ὁ φιλοσοφικὸς ὕλισμος ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἄλλαις χώραις. Οἱ διασημότεροι τοῦ Ἑγγέλου μαθηταὶ ἐτρέπησαν εἰς τὸν φυσιολογικὸν ὕλισμὸν, τὸν στηριζόμενον ἐπὶ τῆς πείρας. Τὸ δὲ κύριον χα-

(1) K. Ribot la psychologie Anglaise contemporaine 1875.

πρακτικῶν αὐτοῦ ἐστὶν ὅτι νοοῦνται ὕλη καὶ δύναμις ἀχώριστοι, ἢ δύναμις ὅμως ἐκλαμβάνεται ὡς ιδιότης τῆς ὕλης, ἐκ δὲ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως παράγονται αἱ μορφαὶ τῶν ὄντων· τί ὅμως ἐστὶν ἡ ὕλη, τί ἡ δύναμις, οὐδὲν δύνανται νὰ εἴπωσι.

Οἱ ὕλισται παραιτήσαντες τὴν θεωρητικὴν μέθοδον προέβησαν εἰς τὴν συστηματικὴν ἔρευναν τῶν γεγονότων.

Ἔστιν ὅμως ἀκατάληπτον πῶς ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων δύναται νὰ προέλθῃ συνειδὸς· δύναμις καὶ ὕλη μένουσιν ἀνεξήγητα· ἡ ἀτομικὴ γνῶσις ἀντικατέστησε τὴν ἀληθῆ· διὰ δὲ ταῦτα ὁ ἔξοχος χημικὸς Λιβίγιος κατέκρινε τὸν ὕλισμὸν, διότι δὲν ἀνάγει τὰ φαινόμενα εἰς τὰ αἷτια. (1)

Ὁ φιλόσοφος πρέπει πάντως νὰ γνωρίζῃ τοῦλάχιστον τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐπιστημῶν, διότι ἡ γνῶσις αὐτῶν προάγει τὴν φιλοσοφίαν. οὐχ' ἤττον ὅμως καὶ ὁ φυσικὸς νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας. Ὁ ὕλισμὸς ἄνευ φιλοσοφικῆς γνώσεώς ἐστὶ τὰ μάλιστα μονομερῆς· ἰκανὸς δὲ ἀνακαλύψεων οὐκ ἔσται ὁ περιφρονῶν τὴν χθесινὴν θεωρίαν καὶ παραδεχόμενος τὴν σημερινὴν, ἀλλ' ὁ ἐγκύπτων ἀπάσαις ταῖς θεωρίαις καὶ δυνάμενος νὰ ἐποπτεύσῃ τὰ γεγονότα καὶ κατασταθῇ κάτοχος αὐτῶν· οὗτος δὲ θὰ παρέκλινε τοῦ ὀρθοῦ ἐὰν ἐγκαταλιπῶν τὰς ιδέας ἔμενεν ἐν τοῖς καθ' ἑκάστα, οἷς σήμερον δὲν ἀποδίδοται (ὑπὸ τῶν ἰδανιστῶν) πραγματικότητος καὶ σύστασις ἀπὸ τοῦ νοεῖν ἀνεξάρτητος.

Ὁ ἀρχαῖος ὕλισμὸς ἔμεινεν ἄγονος ὡς μείνας ἐν τῷ δόγματι αὐτοῦ περὶ ἀτόμων καὶ κινήσεως.

Ἡ νῦν ἀτομικὴ ἐστὶν ἡ αὐτῆ τῆ τοῦ Δημοκρίτου, διότι καὶ κατὰ τὴν νῦν τὰ σώματα συνίστανται ἐξ ὕλικῶν ἀτόμων συνδεομένων διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἑλξεως. Οὔτε ὅμως ὁ

(1) Κατὰ Λιβίγιον πᾶσα ἔρευνα ἐστὶν ἀποδεικτικὴ· τὸ πείραμά ἐστὶ μέσον βοηθητικὸν διὰ τὴν ιδέαν, ἣτις πρέπει αὐτοῦ νὰ προηγηθῇ, ἐὰν μέλλῃ νὰ ἔχῃ σημασίαν. Ὁ Λιβίγιος ἀνασκευάζει τὸν Πάκωνα δοξάζοντα ὅτι ἐκ τοῦ πειράματος τὸ ἔργον.

Μολεσχότος οὔτε ὁ Βύχνερος οὔτε ὁ Δυβόις Ρεϋμόντος, οὔτ' ἄλλοι, ἠδυνήθησαν νὰ ἐξηγήσωσι τί ἐστὶ δύναμις, τί ὕλη, τί ὁ σύνδεσμος αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον δοξάζουσιν, ὅτι οὔτε ὕλη ἐστὶν ἄνευ δυνάμεως οὔτε δύναμις ἄνευ ὕλης.

Ἡ νέα περὶ κοσμογονίας θεωρία παρέλαβε τὴν ἀτομικὴν τοῦ Ἐπικούρου θεωρίαν, καὶ διὰ τοῦτο νέα καὶ ἀρχαία προσθεύουσι γένεσιν τοῦ κόσμου καὶ φθοράν.

Οὔτε ὅμως οἱ ἀρχαῖοι, οὔτε οἱ νέοι ὕλισται δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ζωὴν, τὸ νοεῖν, τὴν γένεσιν, οὔτε ὁ Δαρβῖνος δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν καὶ ἰδίως τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ καὶ ὁ Σπέγκερος καὶ ὁ Βαῖνος καὶ τοὶ μέτριοι ὕλισται, ὑποθέτουσιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ κτηνώδους καταστάσεως μετέστη εἰς ἀνθρωπίνην, ὅτι ψυχὴ καὶ σῶμά εἰσιν οὐσίαι ταυτά· ἀλλ' οὐδ' αὕτη ἡ θεωρία ἐστὶν ἀρκούσα. Οὐδέ τὰ αἰσθητήρια ἐξηγήθησαν ὀρθῶς, διότι ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἐξηγεῖται προῖόν τῶν ὀργάνων, καὶ τὸ συνειδὸς ἰδιότης τοῦ σώματος, οἱ ἐρεθισμοὶ τῶν αἰσθησέων εἰσιν αὐτοῖς κινήσεις τῆς ὕλης ἐνεργοῦσαι εἰς τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα· ἡ αἴσθησις προηγεῖται τῆς παραστάσεως καὶ ἡ παράστασις πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας λαμβανούσης ἐκ τῆς αἰσθητικότητος τὸν πρῶτον ἐρεθισμὸν.

Ὁ μὲν θεωρητικὸς ὕλισμὸς ἐκλαμβάνει τὰς παραστάσεις ἐσωτερικὰς καταστάσεις τοῦ μυελοῦ, ὁ δὲ πρακτικὸς οὔτε θεὸν ἀναγνωρίζει οὔτε θρησκείαν οὔτε ἠθικὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ ἐξηγεῖ ἐκ τῶν ὀργάνων.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τέχνη ἐκ τοῦ ὄλου ἀντλεῖ, μεθίσταται ὁ ὕλισμὸς εἰς χῶρον ὅλως ἀλλότριον καὶ ἀνώτερον· μεταβαίνων δὲ ὡς ἐν τῇ ἠθικῇ, τῇ θρησκείᾳ κτλ. ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια αὐτοῦ.

Ὁ ὕλισμὸς θεωρεῖ τὸ νοεῖν προῖόν τοῦ μυελοῦ, ἰδιότητα ἢ λειτουργίαν τῆς ὕλης. Ποίαν ὅμως σχέσιν ἔχει τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν φαιάν ἢ λευκὴν οὐσίαν τοῦ μυελοῦ; δύνανται αἱ νευρικαὶ ἴνες, τὰ κύτταρα, νὰ διδάξωσι περὶ νόμων καὶ γεγονότων

τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ, περὶ τῆς συνεχείας τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος; δύνανται γὰρ εὖρωσι τὸν λόγον, δι' ἃν ἡ ἀπάτη δὲν ἐγκαταλείπει ἡμᾶς, δι' ἃν ἐν τῷ πνεύματι γεννᾶται ἀνωτέρω χρεῖα ἢ τῆς ἀληθείας;

Ἐάντα δὲ πάντα ἀποδεικνύουσιν ἀριδῆλως, ὅτι ὁ ὕλισμός στερούμενος ἀρχῶν ἐστὶν ἀνίκανος ὕλως εἰς ἐξήγησιν τῆς ζωῆς, τῆς γενέσεως, τῆς γνώσεως, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ἄνευ τῆς βαθείας σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας ἢ σπουδῆς τῶν ἰδίων ἐπιστημῶν καὶ πάτης ἰδίας ἀποβαίνει ἄγονος.

Ἐὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸ τὸ σύμπαν ἔχουσι σκοπὸν τινα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀξίαν ἢ μὴ, τὰ μεγάλα ταῦτα τοῦ βίου ζητήματα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ μεγάλου τῆς φιλοσοφίας ζητήματος, διὰ τί δὲν ὑπάρχει μηδέν; διὰ τί ὑπάρχει τί; Ἐάν ἀπάντησις εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα, ὡς ὁ Σιχελλίγγιος διατείνεται, μὴ ἐδίδετο, τὰ πάντα θὰ καθίσταντο ἄσκοπα καὶ ἐπομένως μάταια, τὰ πάντα θὰ ἐπιπτον εἰς τὸ μηδέν.

Οὐδεμία ἄλλη τῶν ἐπιστημῶν δίδει λόγον περὶ τούτου τοῦ ζητήματος εἰμὴ μόνη ἡ φιλοσοφία.

Οὔτε αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι οὔτε αἱ φυσικαὶ οὔτε ἡ ποίησις οὔτε ἡ τέχνη κυβερνοῦσι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ μόνη ἡ φιλοσοφία, ἣτις λύουσα τὰ μεγάλα τοῦ βίου ζητήματα ἀπαλλάττει τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἀνυψοῦ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, λαμπρύνει τὴν καρδίαν καὶ φέρει τὴν τοῦ κόσμου βελτίωσιν καὶ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. Αἱ δ' ἀρχαί, ἐφ' ἃν ἡ φιλοσοφία πρέπει γὰρ θεμελιωθῆ, προσήκει γὰρ ἵνα ἀνάλογοι πρὸς λύσιν τοῦ μεγάλου ζητήματος, ὃ ὁ ὕλισμός γὰρ λύσιν ἐστὶν ἀδύνατον.

Ὁ νέος ὕλισμός, ὡς ἀποδείκνυται, στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων τοῦ ἀρχαίου ὕλισμοῦ.

Τὴν δ' ἀνανέωσιν τοῦ ὕλισμοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀποδίδουσι τῷ Λουδοβίκῳ Φεϋερβαχίῳ ἀναγνωρίσαντι τὸν

ἄνθρωπον μέγιστον ἀντικείμενον καὶ καταστήσαντι τὴν θεολογίαν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν ἀνθρωπολογίαν εἰς τὴν καθόλου ἐπιστήμην (1). δηλαδὴ ἡ θεωρία αὕτη (ὑποκειμενικὴ) κατέστρεψε τὸν θεὸν καὶ εἰς θέσιν αὐτοῦ ἔθεσε τὸν ἄνθρωπον.

Ἀλήθεια, πραγματικότης, αἰσθητικότης, κατ' αὐτὸν εἰσι ταῦτά· τὸ σῶμα καὶ τὸ ἐγὼ ἐπίσης ταῦτά· ἀπασαὶ αἱ ἰδέαι πηγάζουσιν ἐκ τῶν αἰσθήσεων· ἡ ὕλη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ εἶδος, ἡ δὲ δύναμις ἰδιότης τῆς ὕλης.

Ὁ Στίρνέρος (2) τῷ Φεϋερβαχίῳ ἐπόμενος ἀπέβλεπεν εἰς ἴδρουσιν τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ εἰς ἀπόρριψιν πάσης ἠθικῆς ἰδέας· μάλιστα δ' ἀπορρίπτει ὅσα εἰσὶν ὑπὲρ τὸ ἄτομον καὶ τὴν αὐτογνώμονα βούλησιν αὐτοῦ, τὴν δὲ βούλησιν ἐκλαμβάνει ὡς τὴν θεμελιώδη δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1830 ἠγέρθη ἄγων τοῦ ὕλισμοῦ κατὰ τῆς φιλοσοφίας, ἔκτοτε ἡ ποίησις ἐσβέσθη καὶ ἡ ἀληθῆς τῶν μυστῶν περίοδος ἀπῆλθεν. Κατὰ δὲ τὸ 1852 ἐξεδόθησαν αἱ φυσιολογικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Βαγνέρου, ὁ πρόλογος τοῦ Μολεσχότου περὶ τῆς κυκλοφορίας τῆς ζωῆς, τὸ ἔργον τοῦ Φωχθίου (Vogt) (3). Κατὰ δὲ τὸ 1855 τὸ ἔργον τοῦ Βυχνέρου (4), ἀποφηνάμενον δύναμιν καὶ ὕλην ἀχώριστα.

Ὁ Μολεσχότος ὅλα τὰ διδόμενα (παρατηρήσεις, ἀνακαλύψεις, πηγὰς τῆς γνώσεως) ἐκλαμβάνει σχέσεις τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, ἐπομένως ὅτι πάντα γινώσκωμεν σχετικῶς καὶ ἐπομένως περιορισμένως. Πᾶσα γινῶσις, λέγει, ὑποθέτει γινῶσκον, σχέσιν ἄρα τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον· δένδρον αὐτὸ καθ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ δένδρον ἴστανται ἐν σχέσει, ἥς ἄνευ τὸ δένδρον δὲν ὑπάρχει πρὸς τὸν ὀφθαλμόν.

Ὁ Δ. Στραύσσιος, ὁ Βροῦνος Βαύερος καὶ ὁ Λ. Φεϋερβά-

(1) L. Feuerbach Grundsätze der Philosophie der Zukunft 1849.

(2) Der Einzige und sein Eigentum 1845.

(3) Kohlerglaube und Wissenschaft.

(4) Kraft und Stoff 1855.

χιος ἠσπάσαντο τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐρρίκου Εὐλόβου. Ὁ δὲ Λώτζιος ἀκίων ὑπηρέτησε τῷ ὕλισμῷ ἀπομακρύνας τὴν ζωτικὴν δύναμιν.

Ὁ Εὐλόβος (1) ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ καταστήσῃ τὸ ὑπεραισθητὸν ἀρχὴν, ἔπειτα δὲ ἐτράπη εἰς τὸν αἰσθητικισμόν, τουτέστιν εἰς τὸ σύστημα τὸ παράγον πάσαν τὴν γνῶσιν ἡμῶν ἐκ τῆς αἰσθήσεως.

Ὁ ὕλισμὸς ἀνέκαθεν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως· νῦν δὲ δὲν θεωρεῖ ἱκανὸν τὸ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ γεγονότα ἐκ τῆς θεωρίας του, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἀκριβῆ ἔρευναν. Οἱ ὕλισταί εἰσι μὲν δεδικοιολογημένοι, καθ' ὅσον παραλαμβάνουσι τὰ γεγονότα ὀρθῶς καὶ περιορίζονται ἐν συμπεράσμασιν ἐξαχθεῖσιν ἐκ τούτων τῶν γεγονότων, οὐδὲως ὅμως δικαιολογοῦνται ἀπέναντι τῆς φιλοσοφίας.

Ὁ ὕλισμὸς ἐστὶ φιλοσοφία θετικὴ (τουτέστι τοῦ καθ' ἕκαστον γνῶσις) διδάσκουσα τὰς θεμελιώδεις θεωρίας αὐτῆς μετὰ δογματικῆς ὀριστικότητος καὶ ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων νομίζει ὅτι δύναται νὰ καταπτῆσῃ τὸν κόσμον καταληπτόν.

Οἱ νῦν ὕλισται δὲν παραδέχονται τὴν ἀκαταληψίαν τοῦ πνευματικοῦ, διότι καὶ τὰς ψυχικὰς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων ἐξηγοῦσι ἐκ τῶν τῆς ὕλης λειτουργιῶν.

Κατὰ Δυβοῖς Ρεϋμόνδον δυνάμεις καὶ ὕλη δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι· μάλιστα δὲ διὰ ταύτης τῆς ιδέας, ὅτι οὔτε ὕλη ὑπάρχουσιν οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' ὅτι αὐταί εἰσιν ἀφαιρέσεις τῶν ὄντων, ὁ ὕλισμὸς ἀποφρίπτεται, ὅς νῦν ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις τῆς φυσικῆς ἐρεῦνης.

Τὰ ὕλικὰ συστήματα τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων παραδέχονται, ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἐκ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ. Ἡ ἀτομικὴ ἐστὶν ἡ αὐτὴ, ἣτις ἦν ἐπὶ Δημοκρίτου· αὕτη ὅμως παραδέχεται ἄτομα, ἃ δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι τὰς ιδιότητας, τὴν εἰς ἀλληλα τῶν στοιχείων μετάθεσιν,

τὴν γένεσιν καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν ὄντων, ἀναιρουμένας διὰ τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν μορίων αὐτῶν, καὶ τὴν συνέχειαν τῶν σωμάτων διὰ τῆς ἀπειρίας αὐτῶν. Μετὰ δὲ τῆς ἐλξεως τῶν ἐλαχίστων μορίων τῆς ὕλης ἀτεστάθησαν αἱ τραχεῖαι ἐπιφάνειαι καὶ αἱ πικίλαι μορφαὶ τῶν ἀτόμων περιτταί. Ἐπίσης δὲ διὰ τὰ ἀβαρῆ εὐρέθη ἡ ἀρχὴ τῆς ὄψεως τῶν δυνάμεων.

Καὶ οὐ μόνον ἡ φυσικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ χημεία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, ἣν καὶ ὁ Φέχνερος ἠσπάσατο, οὐ τὰ ἀπλᾶ ἄτομα δὲν εἶναι πλέον ἄτομα. Ἡ φυσικὴ αὐτοῦ ἔχει ἀντικείμενον τὸ αἰσθητὸν ἐν τόπῳ καὶ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως αὐτοῦ.

Ὁ Φέχνερος ἐζήτησε νὰ ἀποδώσῃ τῇ ὕλῃ σημασίαν ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἀνεξάρτητον, ἐξηγῶν τὴν ὕλην ὡς τὸ ἄπτον, ἐν ᾧ ἡ ἔννοια τῆς ὕλης δὲν περιέχεται (Lange Gesch. des Mater. σ. 218).

Ἡ δυνάμις ἐστὶ τῇ φυσικῇ ἔκφρασις βοηθητικὴ πρὸς παράστασιν τῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς κινήσεως· αἷτιον δὲ τῆς κινήσεως κατὰ Φέχνερον δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ νόμῳ.

Οὐδὲ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς παράγεται ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ τῶν στοιχείων, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Φέχνερος, οὐδὲ τὸ λογικὸν ἐκ τοῦ ἀλόγου, οὐδ' ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἢ ψυχικῆ ζωῆ.

Ἐπειδὴ αἰσθήσεις προέρχονται διὰ κινήσεως, δὲν ἀποδείκνυται, ὅτι τὰ γινόμενα παράγονται ἐκ τῆς συνεργίας τῶν νευρικῶν συσσωρεύσεων· διὰ τοῦτο αἱ ὕλικῶς ἐξηγοῦσαι δόξαι λειτουργίας ἀνωτέρας εἰσὶν ἡμαρτημέναι. Πάντα τὰ ὄργανα προέρχονται συγχρόνως, δὲν παράγεται δὲ τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἐτέρου, διότι ὡς ὄργανα ἐνὸς παράγονται μετ' αὐτοῦ.

Ἐἰ καὶ ὁ θεὸς δὲν χωρίζεται τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, δὲν εἶναι ὅμως μετ' αὐτῶν ὁ αὐτὸς, δηλαδὴ οὔτε μετὰ τῆς ὕλης οὔτε μετὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς οὔτε μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον· αἱ ἀρχαὶ ἀλλήλων κεχωρισμέναι οὐδὲν νὰ παραγάγωσι δύνανται· καθ' ὑπεροχὴν τῆς μιᾶς ὑπὲρ τὴν ἐτέραν προέρχονται διάφοροι δυνάμεις παράγουσαι ὄργανα διάφορα.

(1) Gzolbe neue Darstellung des sensualismus 1856.

Ὡς ὁ ἀρχαῖος ὑλισμὸς ἤψατο τοῦ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ζητήματος, οὕτω καὶ ὁ νέος· οὐδέτερος ὅμως ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ζωὴν, τὴν γένεσιν καὶ τὸν ὀργανισμόν.

Ὁ Ὑθερβέγιος ὕλην λέγων ἐννοεῖ τὸ ὑπάρχον, μᾶλλον δ' αὐτὴν ἐκλαμβάνει οὐσίαν.

Οἱ δὲ νέοι ὑλισταὶ ὕλην ὀνομάζουσιν ἐν τῇ πράγματι ἐκεῖνη, ἢ θεωροῦσιν ὡς αἷτιον τῶν γνωρισθεῖστων δυνάμεων· δυνάμεις δὲ καλοῦσι τὰς τοῦ πράγματος ὀρισμένους ἐνεργείας ἐπὶ ἄλλα ὄντα.

Ὁ Βύχνερος ἐν τῷ περὶ ὕλης καὶ δυνάμεως ἔργῳ αὐτοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις εἰσιν ἀχώριστοι καὶ αἰτιοί, ὡς ἐδόξαζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Βύχνερος δὲν ἐξηγεῖ τί ἐστὶν ὕλη καὶ τί δύναμις, ἐστὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐλλιπές.

Οἱ ὑλισταὶ τὸν τόνον, τὸ φῶς, τὴν θερμότητα ἐξηγοῦσι δονήσεις, τουτέστι κινήσεις· ἐν τῇ φύσει οὔτε θερμὸν οὔτε ψυχρὸν ὑπάρχει, οὔτε φῶς οὔτε σκότος, οὔτε σιγὴ οὔτε κρότος, ἀλλὰ μόνον κινήσεις μεταβαλλόμεναι.

Ὁ Βύχνερος λοιπὸν μαθητῆς τοῦ Μολεσχότου, ἐγκαταλιπὼν τὴν ἀτομικὴν ὑπόθεσιν παρεδέχθη τὴν διαιρετότητα τῆς ὕλης χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι διὰ τῆς ἐπ' ἀπειρον διαιρετότητος τῆς ὕλης ἡ ὕλη ἐξαφανίζεται. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ δύναμις εἰς ἀπειρον διαιρεθῇ, ἐξαφανίζεται καὶ αὐτὴ ἑμαίως. Ἐὰν δὲ ὕλη καὶ δύναμις ὑποτεθῶσι συνυπάρχουσαι, κρέπεται καὶ τὸ συνδυαστικὸν αὐτῶν νὰ ἀποδειχθῇ, ὅπερ ὅμως μήτε ὁ Βύχνερος μήτε οἱ ἄλλοι ὑλισταὶ ἀπέδειξαν.

Ὁ νέος ὑλισμὸς οὔτε τὴν ὕλην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξηγεῖ, οὔτε τὴν ζωὴν, οὔτε τὴν νόησιν, ἀλλ' αὐτὰς ἐκλαμβάνει ιδιότητας τῆς ὕλης.

Ἐνταῦθα δ' ἀναφύεται τὸ ζήτημα, ἀν ἡ ζωὴ ἦναι ιδιότης τῆς ὕλης ἢ ἀποτέλεσμα ἄλλης αἰτίας διαφόρου τῆς ὕλης;

Ἡ ζωὴ δὲν ἔχει, ὡς φαίνεται, ἀρχὴν, ἀλλ' ἐστὶν αἰδίος, ἐπομένως ἀφθαρτος· ἡ ζωὴ ἀρχεται, ὅταν ἡ κατὰ τὴν ὕλην

ἀρχὴ ὑποταχθῇ τῇ ἀνωτέρῳ, τῇ κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ αὕτη τῇ κατὰ τὸν λόγον· τότε ἐνεργεῖα τῆς κυρίως ἀρχῆς ἀρχεται ὁ πνευματικὸς βίος· ὁ Ὅκενος καὶ ἄλλοι (Αἰκκελος, Δαρβενος) δοξάζουσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ μήτρᾳ λαμβάνει διαφόρους μεταμορφώσεις· ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἔπεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰγεται ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ὅτι ἀπασαὶ αἱ δυνάμεις εἰσὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δυνάμεις, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀπόδειξις, ὅτι αἱ δυνάμεις παράγουσι τὰ ὄντα· ἐπίσης δ' ὀρθὸν δὲν εἶναι, διότι καὶ πρότεροι βελμίδες ἐνεργοῦσιν ἐν ταῖς ἀνωτέροις, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ψυχῆς διαβεβαιουῦται, διότι ἡ ἐνέργεια τῆς ρίζης δὲν ἀναιρεῖται ὑπὸ τῆς τοῦ κορμοῦ· ὥστε πᾶσα προτέρα ἐνέργεια μένει ἐν τῇ ὑστέρᾳ ἐνεργὸς, πλὴν ὑποτελής τῇ ὑστέρᾳ, ὡς ὁ Ἰ. Βόημος ἀποδεικνύει, διότι, ἐὰν δὲν ἦτο ἡ προτέρα ἐν τῇ ὑστέρᾳ συνεργὸς, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἀνάπτυξις αὐτῆς· ἐὰν τὰ ἀνώτερα δὲν ἐκίνουν τὰ κατώτερα, τὰ ἀνώτερα θὰ κατεστρέφοντο, διότι ἀνάπτυξις δὲν θὰ ἐγένετο, ὅλον ἐὰν τὸ ἀνόργανον δὲν συνήρῃ ἐν τῷ ὀργανικῷ καὶ τοῦτο ἐν τῷ ζωικῷ· ἐὰν τὸ φυσικὸν ἰσχύσῃ ὑπὲρ τὸ κινήτικόν καὶ τὸ νοητικόν, γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐγωῖστικὸς, δούλος τοῦ φυσικοῦ (ὕλικου), ἄλογος καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· τὸ κακὸν ἐγείρεται κατὰ Βάδερν ἐν τῷ χωρισμῷ τῶν δυνάμεων, ἐν τῇ δυσαρμονίᾳ αὐτῶν· ὁ ὑλισμὸς νομίζει τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον, ὅταν αὐτὸν ποιήσῃ θεόν, ὡς καὶ ὁ ὑποκειμενισμὸς (ιδανισμὸς), ὁ δ' ἀντικειμενικὸς ιδανισμὸς ποιεῖ ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον (καὶ τὸν θεόν) ἀπρόσωπον λόγον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ.

Ὁ Ἰ. Μύλλερος λέγει, ὅτι τὰ ὀργανικὰ σώματα διαφέρουσι τῶν ἀνοργάνων οὐ μόνον κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, διότι ἐν τῇ ὀργανικῇ ὕλῃ ὑπάρχει ἐνέργεια διαρκῆς καὶ ζῶσα, ἐξασκοῦσα ἐπιφόρῃν δημιουργικὴν, τὰ δὲ μέρη, ἃ γίνονται τε καὶ φθείρονται, εἰσὶν οὕτω διατεθειμένα, ὥστε ἀνταποκρίνοντα πρὸς τὸν σκοπὸν. Πῶς ὅμως τὰ ὄντα γίνον-

ταί τε και φθείρονται; ἡ ζωὴ και ὁ θάνατος δι' ὑλικῆς ὑποθέσεως να ἐξηγηθῶσιν ἐστιν ἀδύνατον.

Τὸ ζήτημα περὶ καταγωγῆς τῆς ζωῆς και τὸ περὶ πρώτης γενέσεως εἰσι δυσχερῆ. Πολλοὶ ὑλισταὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι αἱ ζῶσαι μορφαὶ εἰσὶν ἐπ' ἀπειρον μεταβληταί, ὅτι τὰ διάφορα εἶδη φυτῶν και ζῴων εἰσὶ μεταμορφώσεις ἐνὸς και μόνου τύπου, ἐνὸς και τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ, ἐνὸς και τοῦ αὐτοῦ ζῴου· ἀλλ' οὐδὲ ταύτην τὴν γένεσιν δύναται να ἐξηγήσῃ ὁ ὑλισμὸς.

Ὁ ὑλισμὸς ἐκλαμβάνει τὸν ἐγκέφαλον αἷτιον τοῦ νοεῖν ὁμῶς ἢ σχέσις τοῦ μυελοῦ πρὸς τὸ νοεῖν ἐστιν ἀγνωστος αὐτῷ· διότι ὁ μυελὸς δὲν εἶναι αἰτία, ἀλλ' ὅρας τοῦ νοεῖν. (1) ἄνθρωπος κατὰ τὸν ὑλισμὸν εἶναι αὐτόματον, ἢ συνείδησις και ἕτερα δὲν δύναται κατ' αὐτὸν να ἐξηγηθῶσιν.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἠγέρθη τὸ ζήτημα, περὶ τῆς πρώτης γενέσεως τῆς ἀρχιγονίας ἢ ἐξήτουν και κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, παράγοντες ἐκ τοῦ νεκροῦ τὸ ζῶν, ἐκ τῆς ὕλης τὴν ψυχὴν, ἐκ τῆς σσηπιῆς ὕλης τὰ ἔντομα.

Ὁ Βοννέτος ἀνήρσε τὴν πρώτην γένεσιν (generatio aequivoca) (ἀρχεγονίαν) ἀποδείξας, ὅτι πᾶν ζῶν ἐξ ὄου. Και ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ Σχβάννος (1) ἀπέδειξεν ἐν μέρει ἐν τῷ κυττάρῳ τὸ ἰδίως στοιχεῖον πάντων τῶν ὀργανικῶν σχηματισμῶν. Ἐν τῇ φαινομένῃ γενέσει τῶν ὀργανισμῶν ὑποτίθεται ἢ ὑπερξίς ὠῶν ἢ κυττάρων.

Ὁ Λίκελὸς ἀσπασάμενος τὸ σύστημα τοῦ Δαρβίνου κατέστη ἀνακόλουθος, διότι ἀναγνωρίζων τὸ ἔμμονον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν δὲ Θεὸν ὄν φυσικὸν και ἐν παρέλαθε τὴν Θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου, καθ' ἣν τὸ ὑλικὸν ἐπικρατέστερον τοῦ πνευματικοῦ, μὴ συνιδῶν, ὅτι, ἐὰν και τὸ σύμπαν ὑπετάσσεται τοῖς μηχανικοῖς νόμοις, ὡς ἰσχυρίζεται, δὲν ἠδύνατο να ἔχη ἀρχὰς παραγούσας αἰσθησιν, κίνησιν και νόησιν, διότι ἡ διαφορὰ δεικνύει τὴν συνύπαρξιν τῶν ἀρχῶν και ἢ συνύ-

παρξίς τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν, και ἢ μὲν διαφορὰ τῶν ἀρχῶν καθιστᾷ τὴν δημιουργίαν ἀκατάληπτον, ἢ δὲ συνύπαρξίς καθιστᾷ τὴν φύσιν ἔμφυχον και τὴν ψυχὴν μίαν ἐνεργοῦσαν εἰς τὴν πνευματικὴν δύναμιν και τὴν σωματικὴν ὕλην.

Ἐντεῦθεν ὁμῶς φανερόν, ὅτι οὔτε ἢ περὶ ἐξελίξεως Θεωρία, ἢ ἀνάγκουσα τὰ ὀργανικὰ πάντα ὑπὸ ἓνα νόμον, οὔτε ἢ ἰδέα, ὅτι πάντα τὰ εἶδη τῶν φυτῶν και τῶν ζῴων κατάγονται ἐκ μιᾶς μορφῆς ἢ πολλῶν και μετεσχηματίσθησαν, ἐστὶ νέα, ἀλλ' ὑπάρχει και παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχει συνέχεια ἐσωτερικὴ τῆς ὀργανικῆς φύσεως ἀπὸ τῆς κατωτάτης βαθμίδος μέχρι τῆς ἀνωτάτης τοῦ ἀνθρώπου (περὶ ζῴων μορίων II, 1). Ἡ φύσις προβαίνει ἀπὸ τῆς οὐρανίου σφαίρας εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ δὲ τούτου τρέπεται πρὸς τὸ ἄνω, τὸ τέλειον, και ἀναπτύσσεται ὡς λόγος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (ζῴων γενέσεως II, 1). Τὰ πρῶτα ἔχνη τῆς φυσικῆς ζωῆς εὕρισκει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει, ἢ κίνησις δύναται να θεωρηθῇ εἶδος τι ζωῆς (γέν. ζω. IV, 10)· και ἢ γῆ καθὼς ζῶν ἔχει νεότητα και γῆρας, ὡς τὰ φυτὰ και τὰ ζῶα. (μετεωρ. I, 14).

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἀνεκάλυψε τὴν βαθμιαίαν πρόοδον ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον ἀποδείξας, ὅτι ἢ ζωτικὴ θερμότης συνέχεται μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ψυχικῆς ζωῆς, (περὶ ἀναπν. 13)· ἢ νοημοσύνη και τὸ εἶδος τῶν ζῴων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ρυθμίζεται κατὰ τὴν τοῦ αἵματος ιδιότητα· ἐκ δὲ τῶν ζῴων μόνον τὰ ἔναιμα ἔχουσι σάρκα, τὰ δ' ἄναιμα ἀνάλογον· ἢ ζωτικὴ θερμότης ὀρίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυελοῦ, τοῦ πνεύμονος κτλ.

Ἐκ πάντων δὲ τῶν ζῴων διακρίνει τὸν ἀνθρώπον και κατὰ τὴν σωματικὴν κατασκευὴν τῶν ἄλλων ζῴων ὡς ἔχοντα τὴν μεγίστην ζωτικὴν θερμότητα και διὰ τοῦτο τὸ πλεῖστον αἷμα και τὸν μέγιστον μυελόν. Μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὕρισκει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ὀρθὸν μέτρον τῆς μορφῆς και τὴν ὀρθὴν στάσιν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τοῦ δεξιοῦ και ἀριστεροῦ διαφορᾶς,

(1) Langs Gesch. des Mat. σ. 232.

τὸ λεπτότατον αἷμα, διὰ δὲ τοῦτο τὸ λεπτότατον αἰσθημα, τὸν ἐξύτατον νοῦν, τὴν γλωσσαν τὴν διακρίνουσαν αὐτὴν τῶν ἄλλων ζώων (ζω. μορ. II, 7. III, 6. IV, 10. ἰστ. ζώ. IV, 9).

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι τὰ κατώτερα παρήχθησαν ἐκ τῶν ἀνωτέρων, καὶ οὐχὶ ὡς ἀντιστρόφως ὁ ὕλισμὸς δοξάζει, ὅτι ἐκ τοῦ νεκροῦ τὸ ζῶν, ἐκ τοῦ ἀλόγου τὸ λογικὸν παράγεται, ἐκ τοῦ ἀνοργάνου τὸ ὀργανικόν· ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῶν τμηθέντων μελῶν ἐστὶν ἀδύνατον νὰ προέλθῃ ὀργανικὸν ὅλον, ὡς ἀτόπως οἱ φυσιολόγοι δοξάζουσιν· ἐάν δὲν ὑπῆρχε φύσις, οὐδὲ ζωὴ θὰ προήρχετο· πᾶσα ζωὴ ἐστὶ κοινωνία ὡς ἔχουσα πολλά. Ἐάν ἡ κοινωνία ἦναι ἔργον τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης, ἰδίως, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ σύμπας κόσμος ἐστὶν ἔργον τῆς ὑπερτάτης ἰδίως, διότι αὐτὴ καὶ μόνη φέρει τὴν ἁρμονίαν καὶ διατηρεῖ αὐτήν. Ἐφ' ὅσον οἱ φυσιολόγοι τὸν κόσμον μηχανικῶς θεωροῦσι, νεκρὸν καὶ οὐχὶ ζῶντα, οὐδέποτε ταῦτα νὰ ἐξηγήσῃσι δύνανται.

Ἐπειδὴ πάσης αἰσθήσεως προηγεῖται ἑνώσις τῶν ποιητήτων καὶ τῶν αἰσθημάτων, διότι ἄνευ ἐνώσεως αὐτῶν δὲν προέρχεται αἰσθητικότης, οὕτε ἀκοὴ προέρχεται, οὕτε ὄρασις, ἐάν τὸ κατώτερον δὲν ἦνοῦτο μετὰ τοῦ ἀνωτέρου, οὐδ' αἰσθησις νὰ προέλθῃ ἠδύνατο.

Ἐπειδὴ ἡ αἰσθησις δὲν δύναται νὰ ἦναι αἴτιον, ὡς ἀτόπως ἰσχυρίζεται ὁ ὕλισμὸς, ἀλλ' αἰτιατὸν, διότι ἡ ἀνάπτυξις δὲν προέρχεται διὰ χωρισμοῦ, ἀλλὰ διὰ ἐνώσεως τῶν δυνάμεων, ἐν ᾧ διὰ κωλύσεως τῶν δυνάμεων πρὸς ἀνάπτυξιν προέρχεται ὁ πόνος, δι' ἀναίρεσεως τῆς ἁρμονίας τῶν δυνάμεων. Οἱ ὕλισται νομίζουσιν, ὅτι ζωὴ δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς ἀνοργάνοις καὶ τοῖς φυτοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ζῴοις καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, διότι πᾶσα ἀρχὴ παράγουσά ἐστὶ ζῶσα, ἐπομένως καὶ τὸ ἀνόργανον δὲν εἶναι νεκρὸν, διότι ἡ ζωὴ (ἥτις προέρχεται ἰδίως ἐκ τῆς ὑπερτάτης), τὸ κάλλος, ἡ τάξις, ἡ ἁρμονία, ἥτις τηρεῖ τὴν ζωὴν, ἡ δὲ δυσἁρμονία παράγει τὸ δυσειδές καὶ αἶρει τὴν ζωὴν, γίνεταί ἄτοπος ἡ δόξα τῶν φυσικῶν, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ

πηγάζει ἐκ τοῦ κατωτέρου, ἡ ζωὴ ἐκ τοῦ θανάτου, τὸ ὀργανικὸν ἐκ τοῦ ἀνοργάνου, ὁ νοῦς ἐκ τοῦ ζώου· διὰ τοῦτο οἱ φυσικοὶ ζητοῦντες νὰ ἀφαιρέσωσι τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ζητοῦσι νὰ μεταβάλλωσι τὸ σύμπαν εἰς νεκρὸν, διότι τὸ ζῶν δὲν λαμβάνεται ἔξωθεν, ὡς καὶ αἱ αἰσθήσεις ἀνεπτύσσονται ἄνωθεν, ἐπομένως καὶ ἡ γένεσις ἐκ τῶν ἀνωτέρων προέρχεται, καὶ οὐχὶ τὸ ἀνώτερον ἐκ τῶν κατωτέρων, ὡς οἱ φυσικοὶ παραλογίζονται.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατ' Ἀριστοτέλην πάντα κοινὰ πλὴν τοῦ νοῦ, διότι αὐτὸς μόνος ἐστὶν ἀμιγῆς, ἀμετάβλητος, ἀπαθής, οὐδὲν σωματικὸν ὄργανον ἔχων. (ἰστ. ζω. IX, 1. γεν. ζώων II, 1). Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους ἐδείχθη ἐν ἀρχῇ τοῦ 19αῖωνος ὑπὸ Λαμάρκου χωρὶς καὶ τὰ ποιητικὰ αἴτια νὰ δειχθῶσιν. Ἐὰν αἴτια ἐδείξεν ὁ Δαρβίνος, ὡς λέγει ὁ Αἰκκελος.

Ἐπὶ δὲ θεωρίᾳ τοῦ Δαρβίνου ἀντετάχθη ἑτέρα, ἰσχυρίζομένη, ὅτι τὰ εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων δὲν ἀνεπτύχθησαν δι' ἐξ ἀλλήλων καταγωγῆς, ἀλλ' ὅτι διὰ φυσικοῦ νόμου ἐπήγασαν, τὸ μὲν ἀνεξαρτήτως τοῦ ἑτέρου.

Ἐκ δὲ τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου δύναται ἐν ποιητικὸν αἴτιον ν' ἀποδειχθῇ, ὅπερ κατὰ Δαρβίνον ἐστὶν ἡ ἀλληλεπίδρασις τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς κληρονομίας.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη γνώσις πηγάζει ἐκ τῆς αἰσθήσεως· ἡ δ' αἰσθησις ἐστὶν ἡ πρώτη πηγὴ πάσης γνώσεως, δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου νὰ φέρῃ εἰς τὰ πρῶτα αἴτια, οὐδ' ἡ δύναμις τῆς κρυσταλλώσεως, τῆς βαρύτητος, ἡ χημικὴ συγγένεια, ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ κληρονομία, ἡ βούλησις καὶ τὸ συνειδές, νὰ καταληφθῶσιν.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου ἐκ πρώτης ὕψεως φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων· ἡ θεωρία ὅμως αὕτη φαίνεται ἐλλιπής.

Ἄπασαι αἱ περὶ δημιουργίας καὶ Αἰκκελον θεωρίαι διαίροῦνται εἰς κατηγορίας ὑπερφυσικὰς καὶ εἰς φυσικὰς. Εἰς τὰς

υπερφυσικῶς ἀνάγεται ἢ τοῦ Μωσέως, ἥτις, καὶ περ μὴ ἐπισημονικῆ, εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς ἐπισήμους φυσιολόγους ὡς τὸν Λινναῖον, τὸν Κυβιέρου, τὸν Ἀγασσίτζιον ἀσπακμένους αὐτήν.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖ τὸ ὅλον τῶν φαινομένων ὡς ἀποδεικνύουσα ὡς ποιητικὸν αἷτιον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ιδιότητα τοῦ ὄργανισμοῦ· ἡ θεωρία ὅμως αὕτη τοῦ Δαρβίνου φαίνεται ἐν τῷ μέλλοντι ἀνεπαρκής. Εἰς τὰς φυσικὰς κατηγόριαι ἀνάγεται καὶ ἡ τοῦ Δαρβίνου περὶ ἐξελίξεως θεωρία, ἣν ὁ Γοίθιος καὶ ὁ Λάμαρκος ἀπέδειξαν, ὅτι φέρει εἰς περὶ κόσμου θεωρίαν μηχανικὴν· ἡ θεωρία αὕτη θεωρεῖ τὰς μορφὰς τῶν ὀργανικῶν τῆς φύσεως σωμάτων, ὡς τῶν φυτῶν, τῶν ζώων, τὴν ἑγχρονον τῆς μηχανικῆς τῆς ὕλης ἀναπτύξεως καὶ τὴν ἔκφρασιν μηχανικοῦ αἰτίου.

Ὁ θεωρητικὸς ὕλισμός δὲν ἀναγνωρίζει μεταφυσικὴν, ἀλλὰ μόνον φυσικὴν ἐπιστήμην.

Ἐὰν ἀπεδείκνυτο, ὅτι ἡ ὅλη φύσις (ἀνόργανος καὶ ὀργανικὴ) ἐστὶ μόνον μία, ὅτι οἱ αὐτοὶ νόμοι ἀρχοῦσι φύσει καὶ ἐν τῇ ἀνοργάνῳ καὶ τῇ ὀργανικῇ, ἢ ἐτηρεῖτο ἡ μηχανικὴ ἐν ἀμφοτέραις καὶ ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἡ ὅλη φυσικὴ ἐπιστήμη ἢ ἀπετίθετο ὕλική.

Ὁ θεωρητικὸς λοιπὸν ὕλισμός ἀποβλέπει εἰς γνῶσιν, μάλιστα δ' οὐχὶ ὑπερφυσικὴν, ἀλλὰ φυσικὴν, ὁ δὲ πρακτικὸς εἰς τὴν ὕλικὴν τοῦ βίου ἀπόλυσιν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν ἀληθῆ πρόξιν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐν τῇ περὶ δημιουργίας τοῦ Μωσέως διηγήσει παρίσταται ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποιήσις τῶν ὄντων, ὁ δὲ ἄνθρωπος τὸ τέλος τῆς δημιουργίας.

Κατὰ μὲν τὸν Λινναῖον τὸ ὀργανικὸν εἶδος ἐστὶ τὸ κέντρον τῆς ὕλης δημιουργίας, κατὰ δὲ τὸν Δαρβίνου καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν τὰ διάφορα εἶδη, τὰ διαφόρως ἀναπτύσσονται, εἰσι προϊόντα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς μορφῆς.

Ὁ Λινναῖος δοξάζει, ὅτι τὰ διάφορα ὀργανικὰ εἶδη προήλ-

θον ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ὁ δὲ Δαρβίνος, ὅτι ἅπαντα τὰ διάφορα εἶδη εἰσι μορφὰι μιᾶς πρώτης μορφῆς.

Ὁ δὲ Κυβιέρου ὑπέθεσεν, ὅτι αἱ διάφοροι περίοδοι ἐχωρίσθησαν διὰ καταστροφῶν, ἐπαναστάσεων, ὅτι πᾶσα ἐπανάστασις ἐπήνεγκε τὴν πικντελῆ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καταστροφὴν, μετὰ δὲ τὸ τέλος αὐτῆς προήλθε νέα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων δημιουργία.

Ὁ δὲ Λάμαρκος ἀνεσκεύασε τὴν περὶ καταστροφῶν θεωρίαν τοῦ Κυβιέρου καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του εἰς συνεχῆ περὶ ἀναπτύξεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων ἀπασῶν τῶν ἐποχῶν ἱστορίαν.

Καὶ ὁ Λυέλλος ἀνεσκεύασε τὴν περὶ καταστροφῶν θεωρίαν τοῦ Κυβιέρου ἀποδείξας τὴν περὶ δημιουργίας θεωρίαν αὐτοῦ περιττὴν καὶ ἀνωφελεῆ.

Ὁ δὲ Λουδοβίκος Ἀγασσίτζιος (γεωλόγος) ἐζήτησε νὰ ἀποκλείσῃ πᾶν μηχανικὸν γεγονός καὶ νὰ θέσῃ τὴν ὑπερφυσικὴν ἐνέργειαν Θεοῦ προσωπικοῦ ἀντὶ τῶν φυσικῶν τῆς ὕλης δυνάμεων.

Ὁ Ἀγασσίτζιος, ὁ Λινναῖος καὶ ὁ Κυβιέρου θεωροῦσι τὸ ὀργανικὸν εἶδος μορφὴν ἀμετάβλητον καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθεῖσαν, ἕκαστον δ' εἶδος ζώου ἐνσωματωθὲν νόημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ δὲ Οεμελιώδης ιδέα τῆς περὶ ἐξελίξεως θεωρίας ἐστίν, ὅτι τὰ διάφορα εἶδη φυτῶν καὶ ζώων ἀνεπτύχθησαν ἐκ κοινῶν εἰδῶν διὰ μεταμορφώσεως.

Πρῶτος ὁ Λάμαρκος ἐξέφρασε τὴν περὶ ἀναπτύξεως θεωρίαν. Τὴν δὲ θεωρίαν αὐτοῦ ἠσπάσαντο καὶ ὁ Γοίθιος καὶ ὁ Ὁκενος.

Ἡ φυσικὴ ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ αἰῶνος. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1830 οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιοδιφῶν ἀπεστράφησαν πᾶσαν γενικὴν φιλοσοφικὴν θεωρίαν τῆς φύσεως· τὸ δὲ κύριον τέλος τῆς περὶ φύσεως ἐπιστήμης εὔρον ἐν τῇ γνῶσει τοῦ καθ' ἕκαστον.

Ἐμπειρία ὅμως καὶ φιλοσοφία δὲν ἵστανται ἐν ἀντιθέσει, ἀλλὰ συμπληροῦσιν ἑαυτὰς ἀναγκαίως· θεωρία ἄνευ πείρας φέρει εἰς φαντασμαγορίας, πείρα ἄνευ θεωρίας πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης εἰς οὐδὲν συντελεῖ· διὰ δὲ τῆς θεωρίας ἡ φυσικὴ καθίσταται φιλοσοφία τῆς φύσεως.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ ὄντα ὡς μέρη τοῦ συμπαντος συνέχονται ἀλλήλοις· καὶ ὁ Γοίθιος ὑποθέτει τὸ φυτὸν καὶ τὸ ζῶον συγγενῆ· δοξάζων δὲ ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἀπλοῦν, ἀλλὰ πολλαπλοῦν ὑποθέτει ἀρχάς, ὧν προῖόν ἐστι τὸ ὄν.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ὄλων τῶν ὀργανισμῶν πηγάζουσιν ἐξ ἀρχικῆς ὕλης τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ πρωτοπλάσματος, ἐκ φλέγματος, ἐκ μυξώδους ὕλης. Ὄθεν κατὰ τὸν Ὄκενον πᾶν ὀργανικὸν προήλθεν ἐκ φλέγματος, μυξώδους ὕλης, δηλαδὴ κυττάρου.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται, ὅτι ὄλοι οἱ ὀργανισμοὶ προέρχονται ἐξ ἀπλῶν ἢ συνθέτων κυττάρων· τὸ δ' οὐσιωδέστατον συστατικὸν τοῦ κυττάρου ἐστὶν ἡ μυξώδης ὕλη, τὸ πρωτόπλασμα.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται ἐν τοῖς προτέροις συγγράμμασιν αὐτοῦ ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητος τῆς φύσεως καὶ τὴν τῆς ἐνιαίας ἀναπτύξεως. Καὶ ὁ Κάρολος Δαρβίνος παρέστησε τὴν ἐνότητα τοῦ κόσμου. Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται Ἰουφροῦς Σαιντιλέρους παραλαβὼν τὴν ἰδέαν τοῦ Λαμάρκου ἐδόξαζεν, ὅτι ἡ μεταμόρφωσις τῶν εἰδῶν, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων προήλθε διὰ τῆς ἀπαύστου μεταβολῆς τοῦ ἐκτὸς κόσμου, ἰδίως δὲ τῆς ἀτμοσφαιρας.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται καὶ ὁ Ἐρασμος Δαρβίνος, πάππος τοῦ Καρόλου Δαρβίνου, ὁ δὲ Ἐρβερτος Σπέγγερους (τῷ 1852) ἀπέδειξε τὸ ἀναγκαῖον τῆς περιεξελίξεως θεωρίας θεμελιώσας αὐτὴν τῷ 1858) Ἄπαντες δὲ οἱ φυσιοδίφαι, οἱ ἀσπασάμενοι τὴν περιεξελίξεως θεωρίαν, ἀπεφώνησαν, ὅτι ὄλοι τὰ εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων πηγάζουσιν ἐκ τινῶν μορφῶν, προελθουσῶν δι' ἀρχεγονίας ἐξ ὕλης ἀνοργάνου. Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται

Κάρολος Δαρβίνος τὴν θεωρίαν ταύτην θεμελιώσας ἀνέπτυξε τελειότερον, καὶ οὕτω κατέστη θεμελιωτῆς τῆς φυσικῆς περιεξελίξεως θεωρίας, ἀποδείξας, ὅτι καὶ ὁ ζῶν κόσμος τῆς γῆς ἔχει ὡσαύτως ἱστορίαν συνεχῆ, ὅτι καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐχωρίσθησαν βαθμηδὸν διὰ μεταμορφώσεων, καὶ ἔφερε τὴν περιεξελίξεως τοῦ Γοίθιου καὶ Λαμάρκου θεωρίαν εἰς συνέχειαν. (1)

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται τὴν περιεξελίξεως θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου δεικνύει πῶς καὶ διὰ τί τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων ἀνεπτύχθησαν ἐκ τῶν ἀπλουστάτων μορφῶν, ὡς λ. χ. ἐκ θαλασσίου τινὸς βρουζώου ὡς προτοπλάσματος ὑποτιθεμένου ἀνεπτύχθησαν οἱ ἰχθύες, ἐξ αὐτῶν τὰ ἀμφίβια καὶ ἑρπετὰ, ἐξ αὐτῶν τὰ πτηνὰ καὶ θηλαστικά, ἐξ αὐτῶν οἱ ἄλλαλοι, ἐξ ὧν οἱ πίθηκοι καὶ ἐκ τῶν πιθήκων οἱ ἄνθρωποι.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται τὴν περιεξελίξεως θεωρίαν ἡτοὶ ὁ Δαρβινισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τῆς συγκρίσεως ἐκείνης τῆς ἐνεργείας, ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐξασκεῖ ἐπὶ τὸ ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ οἰκιακὰ ζῶα καὶ τὰ τοῦ κήπου φυτῶν, πρὸς ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, ἃ φέρουσιν, ἐκτὸς τῆς ἡμέρου καταστάσεως, εἰς γένεσιν νέων εἰδῶν.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται τὴν αἰτία τῆς βαθμιαίας τῶν ὄντων ἐξελίξεως ἀπὸ εἶδος εἰς εἶδος ἐστὶν ἡ παντὸς ἀτόμου τάσις πρὸς μεταβολὴν, ἐν ἣ ἡ φύσις ἐν τῇ περιεξελίξεως καὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι ἐκλέγουσα τὰ κάλλιστα τῶν ἀτόμων συντελεῖ εἰς ἐνίσχυσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ εἰς περαιτέρω ἐξελίξιν.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται αὕτη ἐλήφθη ἐξ ἀναλογίας τῆς τεχνικῆς ἐκλο-

(1) Ὁ Κάρολος Δαρβίνος ἐγεννήθη τῷ 1809, τῷ δὲ 1825 μετέβη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου, τῷ δὲ 1831 μετέβη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικὴν· μετὰ δὲ τὴν ἐπίναθόν του συνέλαβε τὴν ἰδέαν περιεξελίξεως τῆς θεωρίας του, ἣν ἐδημοσίευσε τῷ 1859 ἐν τῷ ἔργῳ του «περὶ γένεως τῶν εἰδῶν», ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ἡ περιεξελίξεως θεωρία αὐτοῦ.

Ἐπιβουλήν ἰσχυρίζονται τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἄλλων μαρμαρίων ζῴων ἀνεγνώρισεν εἰς τὸ μετέπειτα ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς θεωρίας του καὶ ἐξέθεσεν ἐν τῷ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου καταγωγῆς ἔργῳ του ἐκδοθέντι τῷ 1871).

γῆς. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ζωοτροφείῳ ἐκλέγει τὰ καλλίστας ιδιότητας ἔχοντα ζῶα εἶδους τινὸς καὶ φέρει εἰς κοινωνίαν γάμου, ἐξ ἧς τὸ εἶδος ἐξευγενίζεται, οὕτως ἔχει καὶ ἡ φύσις δικίωμα ἐκλογῆς· ὥστε ὁ Δαρβῖνος ἐξ ἀναλογίας τῆς τεχνικῆς ἐκλογῆς ἀποδεικνύει καὶ τὴν ὑπάρξιν τῆς φυσικῆς.

Ὁ Δαρβῖνος προσέβαλε τὸ ζήτημα ἂν ἐν τῇ φύσει ὑπάρχωσι δυνάμεις ἀναπληροῦσαι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ τεχνικῇ καλλιέργειᾳ· ἂν ὑπάρχη φυσικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἥτις δύναται νὰ ἐνεργῇ, καὶ ἥτις ἐνεργεῖ ἐκλεκτικῶς, ὡς ἐν τῇ τεχνικῇ ἐκλογῇ ἢ σχεδιαστικῇ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐξασκεῖ ἐκλογὴν.

Τὴν σχέσιν, τὴν ἐπενεργοῦσαν εἰς τὰς μορφὰς τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν ἐν ἐλευθέρῃ τῆς φύσεως καταστάσει ἐκλέγουσαν καὶ μορφοῦσαν, ὀνομάζει ὁ Δαρβῖνος ἀγῶνα περὶ τῆς ὑπάρξεως.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως τοῦ Δαρβῖνου τὰ φυσικὰ σώματα, τὰ φαινόμενα, ἡ αἰξήσις, ἡ ἀνθήσις τῶν φυτῶν, ἡ μετάδοσις καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἐνέργεια τῶν ζώων, ἡ αἰσθήσις καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν νοημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτα πάντα ἐξηγοῦνται μηχανικῶς. Ἡ δὲ μεγάλη ἀξία κυρίως ἢ ἀποδοθεῖσα τῇ θεωρίᾳ τοῦ Δαρβῖνου ὑφίσταται ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς ἐνότητος τῆς φύσεως.

Ἡ μορφωτικὴ τῆς φύσεως δυνάμις, ἡ γεννώσα τὰς διαφόρους μορφὰς τῶν εἰδῶν τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ὀνομάζεται κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Δαρβῖνου ἐκλογὴ φυσικὴ· λέγων δὲ ἐκλογὴν ἐννοεῖ τὴν καθόλου ἀλληλεπίδρασιν, τὴν λαμβάνουσαν χώραν ἐν τῇ περὶ ὑπάρξεως κληρονομίας καὶ μεταβολῆς τῶν ὀργανισμῶν ἀγῶνι.

Κατὰ τὴν τοῦ Δαρβῖνου ὅμως θεωρίαν ἠδύναντο αἱ διάφοραι μορφαὶ τῶν ὀργανισμῶν νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς τὰ ἀναγκαῖα προϊόντα ἀσκόπως ἐνεργούσης φυσικῆς ἐκλογῆς τῆς ἀσυνειδήτου ἀλληλεπίδρασεως μεταξὺ τῶν δύο ιδιοτήτων τῆς μεταβολῆς καὶ κληρονομίας.

Τὴν κληρονομίαν ὁ Δαρβῖνος διακρίνει ἀπὸ τῆς κληρονομικότητος, διότι ἡ κληρονομικότης ἐστὶν αὐτῷ δυνάμις τῆς κληρονομίας, ἡ ἰκανότης τῶν ὀργανισμῶν εἰς μετάδοσιν τῶν ιδιοτήτων τῶν τοῖς ἀπογόνους· ἡ δὲ κληρονομία σημαίνει τὴν πραγματικὴν ἐξάσκησιν ταύτης τῆς ἰκανότητος, τὴν πράγματι λαβοῦσαν χώραν μετάδοσιν· καὶ εἶναι φανερόν ὅτι πᾶς ὀργανισμὸς γεννᾷ τὸν ὅμοιον αὐτῷ, οἱ γονεῖς γεννῶσι τέκνα αὐτοῖς ὅμοια· κληρονομοῦνται νόσοι, παθολογικαὶ καταστάσεις, φθίσις καὶ ἄλλα, ὡσαύτως δὲ καὶ νοσήματα ψυχικὰ, ὑπερηφανία, φιλοδοξία, κουφότης, βαρυθυμία, βλακεία καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. (1)

Κατὰ τὸν Δαρβῖνον λοιπὸν ἅπαντα τὰ κληρονομικὰ φαινόμενά εἰσι φυσικὰ γεγονότα παραχθέντα ὑπὸ μηχανικῶν αἰτίων καὶ μεταδοθέντα ὕλικῶς, σωματικῶς, ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς ἀπογόνους. Ἐὰ γεννηθέντα κέκτηνται τὰ αὐτὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ τὰς αὐτὰς ιδιότητας τῶν μορφῶν, ἅπερ ἔχουσι τὰ γεννήσαντα.

Ὅστε ὁ Δαρβῖνος ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ κληρονομία τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ιδιοτήτων ἐστὶ γεγονὸς ὕλικόν, μηχανικόν. Καὶ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ κληρονομία, παράγουσαι διὰ τῆς ἀλληλεπίδρασεως αὐτῶν τὰ διάφορα εἶδη τῶν ὀργανισμῶν, ἀνάγονται εἰς τὴν μετάδοσιν. Ὁ Δαρβῖνος μεταβολὴν λέγων ἐννοεῖ ὅτι ὁ ὀργανισμὸς συνεπεῖα ἐπενεργειῶν τοῦ περικυκλοῦντος ἐκτὸς κόσμου λαμβάνει ιδιότητας, ἃς ἐκ τῶν γονέων του δὲν ἐκληρονόμησεν.

Αἰτίαν δὲ τῆς τοῦ ὀργανισμοῦ μεταβολῆς ἐκλαμβάνει τὴν τροφήν· τροφήν δὲ ἐννοεῖ πάσας τὰς ὕλικας μεταβολὰς, ἃς πάσχει ὁ ὀργανισμὸς διὰ τῶν ἐπιφόρων τοῦ ἐκτὸς κόσμου· ἐν τῇ τροφῇ ἄρα περιλαμβάνεται οὐ μόνον ἡ ὀρεπτικὴ ὕλη καὶ ἡ ἐπιφόρῃ τῆς διαφόρου τροφῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ὕδατος ἐπενέργεια, τῆς ἀτμοσφαιρας, τοῦ ἡλιακοῦ φωτός καὶ

(1) Haeckel nat. Schopf. 8. Vortrag.

των μετεωρολογικῶν φαινομένων, ἃ περιλαμβάνονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ κλίματος.

Ἰνταῦθα δὲ ἐγείρεται τὸ ζήτημα, ἂν πᾶσαι αἱ διαθέσεις τῆς ψυχῆς στηρίζονται ἐπὶ ὕλικῶν μεταβολῶν τοῦ ἐγκεφάλου ἡμῶν· πόθεν ἡ μεταβολὴ τῆς ὕλης; ἀφ' ἐκυτῆς; δύνανται τὰ ψυχικὰ νὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ὕλικῶν; πῶς δύνανται τὰ ὕλικὰ νὰ κινήσωσιν ἀκίνητα ὄντα; Πάντα ταῦτα τὰ ζητήματά εἰσιν ἀδύνατον νὰ λυθῶσιν ὕλικῶς, ἐπομένως ἀδύνατον κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου νὰ ἐξηγηθῶσιν.

Οὐ μόνον δὲ ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης τῶν τροφίμων ἐνεργοῦσιν εἰς τὸν ὀργανισμόν καὶ μεταμορφοῦσιν ἀλλὰ καὶ ὕλη τὰ ἐκτός, ἰδίως δὲ τὰ ὀργανικὰ, ἡ κοινωνία κτλ.

Ἡ βούλησις δύνανται νὰ παραγάγῃ διαφόρους μεταμορφώσεις τῶν ὀργανικῶν μορφῶν. Τὰ γεννητικὰ μύρια ἀφαιρεθέντα ἐνεργοῦσιν εἰς τὸν ὀργανισμόν καὶ τὸν ψυχικὸν χαρακτῆρα.

Ἰνα ὅμως ὀρθῶς ὁ Δαρβινισμὸς καταληφθῆ, πρέπει νὰ καταληφθῶσιν ὀρθῶς αἱ δύο ὀργανικαὶ λειτουργίαι, ταυτέστιν ἡ κληρονομία καὶ ἡ μεταβολή, διότι αἱ δύο αὗται λειτουργίαι παράγουσι τὴν ὕλην ποικιλίαν τῶν μορφῶν τῶν ζῶων καὶ τῶν φυτῶν. Ἡ κληρονομία ἐστὶν ἡ κεντρικὴ, ἐσωτερικὴ, ὁρμὴ τοῦ σχηματισμοῦ τείνουσα εἰς τήρησιν τοῦ εἴδους τῆς ὀργανικῆς μορφῆς πρὸς σχηματισμὸν τῶν ἀπογόνων ὁμοίων τοῖς γονεῦσιν.

Ἡ μεταβολὴ ἐστὶν ἐξωτερικὴ ὁρμὴ ἐνεργοῦσα εἰς ἀναίσεις τῆς διατηρήσεως τοῦ εἴδους. Ἐὰν ἡ κληρονομία, ἡ ἐσωτερικὴ ὁρμὴ πρὸς τήρησιν τοῦ εἴδους, λάβῃ τὴν ὑπεροχὴν, μένει ἡ μορφή τοῦ εἴδους διαρκής, ἐὰν δ' ἐπικρατήσῃ ἡ μεταβολή, ἡ ἐξωτερικὴ ὁρμὴ πρὸς ἀναίσεις τοῦ εἴδους, μετασχηματίζεται εἰς νέον εἶδος. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ τεχνικὴ καὶ φυσικὴ ἀγωγὴ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν δύο τούτων μορφωτικῶν δυνάμεων ἢ λειτουργιῶν, δι' ὧν προέρχονται τὰ διάφορα εἶδη.

Πάντα τὰ εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων εἰσὶν εὐμετάβλητα. Ταῦτα ἔχουσι τὴν δεκτικότητά τοῦ νὰ συνοικειῶνται κατὰ τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς τόπους, ἐν οἷς εἰσιν.

Ἡ ἀτομικὴ ἀνάπτυξις παντὸς ἰδίου ὀργανισμοῦ ἀπὸ τοῦ ὄφου μέχρι τῆς τελείας μορφῆς ὑφίσταται ἐν τῇ αὐξήσει καὶ ἐν τῇ σειρᾷ κινήσεων διαφορᾶς καὶ προόδου.

Ἐκαστον ζῶον κατ' ἀρχὰς ἀναπτύσσεται ἐξ ἑνὸς ἀπλοῦ κυττάρου τοῦ ὄφου· τὸ κύτταρον αὐξάνεται διὰ διαιρέσεως, σχηματίζει σωρείαν κυττάρων καὶ δι' αὐξήσεως ταύτης τῆς σωρείας, δι' ἀνομοίου ἀναπτύξεως τῶν ὁμοίων κατ' ἀρχὰς κυττάρων, διὰ διαιρέσεως ἐργασίας καὶ τελειοποιήσεως αὐτῶν προέρχεται ὁ τέλειος ὀργανισμὸς.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπός ἐστὶν ἀπλοῦν ὦον, κύτταρον· τὸ οὐσιῶδες τοῦ ὄφου ἐστὶν ἡ μυξώδης ὕλη· πρῶτον γίνεται αὐξήσις τῶν κυττάρων, δεῦτερον διαφορὰ αὐτῶν καὶ τρίτον ἔνωσις τῶν διαφορῶν ἀναπτυχθέντων κυττάρων πρὸς σχηματισμὸν τῶν διαφορῶν ὀργάνων.

Κατ' ἀρχὰς τὸ ἔμβρυον τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πετεινοῦ, τῆς χελώνης καὶ ἄλλων δὲν διακρίνονται ἀλλήλων, ἀλλ' εἰς τὸ μετέπειτα ὡσαύτως δὲ καὶ ἄλλα μέρη, καρδία κτλ. κατ' ἀρχὰς δὲν διακρίνονται, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον.

Ἡ γῆ, τὸ πλανητικὸν σύστημα, τὸ σύμπαν, προῆλθεν ἐκ τοῦ πυρός ἢ ἐξ ἀέρος, ὅς προῆλθεν ἐκ τῆς θερμότητος (τοῦ πυρός) ἢ ἀερώδης τῶν σφαιροειδῶν σωμάτων κατάστασις μετεβάλλετο κατὰ μείζονα σθένει τοῦ πυρός εἰς πυροειδῆ ῥευστὴν κατάστασιν· διὰ πυκνώσεως ἀφηρέθη μέγα θερμότητος ποσὸν καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ ἥλιοι, οἱ πλάνητες καὶ αἱ σελήναι εἰς πυροειδεῖς σφαίρας. (1)

Κατὰ σθένει ἐπυκνώθη ἡ γῆ, προῆλθον ὕψη καὶ βάθη, αἱ πρῶται βάσεις τῶν κοιλάδων καὶ τῶν ὀρέων. Μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς θερμοκρασίας τῆς γῆς προῆλθεν ἡ γένεσις τοῦ

(1) Haeckel nat. Schopf. 13 Vortrag.

ὕδατος. Μετὰ τὴν κάλυψιν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ὀργανισμοί, οὓς ὁ Λίκελος περιγράφει ἐν τῇ 14, 15 καὶ 16 καὶ ἐφεξῆς παραδύσει τοῦ μνημονευθέντος ἔργου του, (ἰστ. τῆς φυσικῆς κοσμογονίας) ἀπαριθμῶν 21 προκατόχους τοῦ ἀνθρώπου, Πρῶτος ὁ Ἰαί- λέυος ἰσχυρίσθη, ὅτι ὁ ἀνθρώπος φυσιολογικῶς δὲν διαφέρει τοῦ πιθήκου, ἀλλὰ μορφολογικῶς.

Ἐὰν ὅμως ὁ ἀνθρώπος ὑποτεθῇ τέλος τῆς δημιουργίας, πρέπει ὡς ἰδέα τοῦ Θεοῦ, νὰ προηγήται πάντων, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ᾔηται παραγόμενον, ἀλλὰ προηγούμενον τῶν ὄντων καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν πρότερον. Ὁ ἀνθρώπος διαφέρει πάντων τῶν ζώων κατὰ τε τὴν γλώσσαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀργάνων. Οἱ γλωσσολόγοι εὔρον διαφορὰν, διέκριναν λόγον ἔνθετον καὶ ἔκθετον. (1)

Ὁ Δαρβίνος τὰς ἐμφυίας ἐκλαμβάνει συνηθείας ἀποκτηθείσας διὰ μεταβολῆς καὶ κληρονομίας εἰς γένεσιν νέων λειτουργιῶν καὶ νέων μορφῶν τῶν ὀργάνων των. Ὡς τὰ καὶ αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι ἀποκτηθεῖσαι διὰ προοδευτικῆς μεταβολῆς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ διὰ διαρκοῦς κληρονομίας στερηθεῖσαι, μὴδὲν διαφέρουσαι τῶν ὀργάνων, προήλθον διὰ βαθμιαίας τελειοποιήσεως τοῦ ψυχικοῦ ὀργάνου των, τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἡ περὶ ἐξελίξεως θεωρία ἐξηγεῖ μηχανικῶς τὴν ἐνιαίαν συνέχειαν πάντων τῶν βιολογικῶν φαινομένων ὡς παραδεχόμενῃ τὴν καταγωγὴν ἀπάντων τῶν ὀργανισμῶν ἐκ μιᾶς μορφῆς.

Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου καθυποβάλλεται τῷ αὐτῷ νόμῳ τῆς ὕλικῆς ἀναπτύξεως. Τὸ πνευματικὸν κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην δὲν χωρίζεται τοῦ ὕλικου.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου στηρίζεται ἐπὶ δύο ἀρχῶν, τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ζωϊκοῦ συ-

(1) Haeckel 23. Vortrag.

ναγωνισμοῦ. Ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν ὡς παράγων τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς ὑπάρχει παρ' ἅπαντι τοῖς ὀργανικοῖς οὖσιν.

Πόθεν ὅμως προήλθεν ἡ φυσικὴ ἐκλογὴ ἐν τῇ πρὸς ἀλλοίωσιν τάσει τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ἐξ ἧς ἢ ἐξέλιξις καὶ μετὰμειψις; ἐξ ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν λόγων; Ἐὰν ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου τὸ αἷτιον τῆς ἐξελίξεως ἀποδίδῃ εἰς ἐξωτερικοὺς λόγους, τίς ἢ ἀνάγκη παραδοχῆς προτοπλασματος; ἐὰν ἐν παντὶ ὀργανισμῷ ὑποτεθῇ ἔμφυτος δύναμις, ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου πίπτει ὡς παραδίδουσα τὸν κόσμον εἰς τὸ αὐτόματον.

Ὁ Δαρβίνος ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ πῶς διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς ἀνεπτύχθησαν οἱ ὅλως ἀντίθετοι τύποι, δηλαδὴ τὸ ὀργανικὸν ἐκ τοῦ ἀνοργάνου, τὸ πτηνὸν ἐκ τοῦ ἰχθύος.

Ἐὰν ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου περὶ παραγωγῆς τοῦ ἑνὸς ἐκ τοῦ ἑτέρου ἐπεκράτῃ, ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῇ καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ ἐκάστοτε ἀτόμου. Αἱ μορφαί, αἵτινές εἰσιν ὅμοιαι ἐν τῇ πρώτῃ ἀναπτύξει, δὲν εἶναι ὅμοιαι κατὰ ποῖον (π. χ. τὸ ἔμβρυον τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κυνός, τῆς χελώνης κλπ.) εἰ καὶ ἡ διαφορὰ ἔπειτα ἀναπτύσσεται ἢ ἐξωτερικῆ ὁμοιότης ἐστὶ διάφορος τῆς ὁμοιότητος τῆς οὐσίας. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ ἐξ ἑνὸς εἴδους καταγωγὴ τῶν ὀργανισμῶν εἶδους δὲν ἀποδείκνυται ὀρθή.

Ἡ φυσικὴ ἐκλογὴ, τὸ κέντρον τῆς τοῦ Δαρβίνου θεωρίας, πρέπει συγχρόνως νὰ ἔχη τρεῖς παράγοντας, τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, τὴν μεταβολὴν καὶ τὴν κληρονομίαν. Ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν ἐστὶ μέσον βοηθητικὸν πρὸς διατήρησιν καὶ ἐξευγενισμόν τῶν εἰδῶν ἄνευ πάσης μεταμορφώσεως τῶν τύπων ἢ μεταβολῆ ἐστὶν αἰτία τῆς διαφορᾶς τῶν ὀργανικῶν μορφῶν, τουτέστιν ὁ ὀργανισμὸς ἕνεκα ἐπενεργειῶν τοῦ ἐκτὸς κόσμου λαμβάνει ιδιότητας, ἃς δὲν ἐκληρονόμησεν ἐκ τῶν γονέων του ἢ κληρονομία χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν τῆς μεμακρυσμένης ὁμοιότητος.

Ὁ Δαρβίνος ἅπαντα τὰ κληρονομικὰ φαινόμενα ἐκλαμ-

βάνει γεγονότα φυσικά, παραχθέντα ἐκ μηχανικῶν αἰτίων καὶ ὑλικῶς, σωματικῶς, μεταδιδόμενα ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς ἀπογόνους.

Ταῦτα πάντα ὅμως μηχανικῶς νὰ προέλθωσιν ἐστὶν ἀδύνατον. Ἐὰν ὅμως ἀνεγνώριζε τὰς ἀρχὰς θὰ ἐξήγει πάντως τὴν γένεσιν, τὴν διαφορὰν τῶν εἰδῶν κτλ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαρβίνος τὴν κληρονομίαν καὶ τὴν μεταβολὴν ὀνομάζει δυνάμεις ἢ ἀρχὰς, ἐξ ὧν τὰ εἶδη καὶ ἡ τῶν εἰδῶν διαφορὰ παράγονται. Ὁ Δαρβίνος τροφὴν λέγων ἐννοεῖ ἀπάσας τὰς ὑλικὰς μεταβολὰς, ἅς πάσχει ὁ ὄργανισμὸς, δηλαδὴ τὴν ὀρεπτικὴν ὕλην, τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ὕδατος, τῆς ἀτμοσφαιράς, τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων.

Ἐὰν ὅμως μία μόνη ἀρχὴ ὑπῆρχεν, λ.χ. ἡ κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε γένεσις θὰ προήρχετο, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε νόησις.

Ἐὰν λοιπὸν ταῦτα πάντα δὲν προέρχονται ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ πλειόνων, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ μηχανικὴ τοῦ Δαρβίνου θεωρία ἐστὶν οὐ μόνον ἀνεπαρκής, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἀνυπόστατος.

Ἡ περὶ ἐκλογῆς θεωρία δὲν δύναται ἀληθῶς νὰ εἶναι μηχανικὴ, ἐπομένως οὐδὲ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ κληρονομία εἰσὶν ἀρχαὶ μηχανικαί.

Ἐὰν ὁ Δαρβίνος ἐνδοίε ὅτι ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ (συσχετικοῦ) νόμου τῆς ἀναπτύξεως ἀναιρεῖ τὰς ὑποθέσεις τῆς μηχανικῆς περὶ κόσμου θεωρίας αὐτοῦ, θὰ ἀνεγνώριζεν, ὅτι ἡ θεωρία του ἀποβαίνει ἀνίκανος πρὸς λύσιν τοῦ περὶ γένεσεως τῶν εἰδῶν προβλήματος.

Ποῖος ὅμως ὁ λόγος τῆς τοῦ βελτίονος ἐκλογῆς καὶ δι' αὐτῆς ὁ ἐξευγενισμὸς τῆς γενεᾶς; εἰς τί ἀποβλέπει ἡ πρὸς ἀλλοίωσιν καὶ μᾶκρυνσιν ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου τάσις παντὸς ἀτόμου; εἰς τί ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών; Πάντα ταῦτα τὰ πορίσματα ἐξήγαγεν ὁ Δαρβίνος δι' ἀποδείξεων ἐξ ἀνα-

λογίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦλθεν εἰς πορίσματα βέβαια.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παλαιοντολογίας ἀποδείκνυται, ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα οὐδὲως μετέλλαξαν, δηλαδὴ οὔτε ὁ κύων ἔγεινεν ὄνος, οὔτε ὁ ἵππος χοῖρος, ὡς ἰσχυρίζεται ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου, ἀλλ' ἦσαν, οἷα καὶ νῦν.

Ὁ Δαρβίνος δὲν ἐξήγησε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξελίξεως, ἀλλ' ἠμάρτησε νομίσας, ὅτι ἡ φυσικὴ ἐκλογὴ δύναται τὸ ἐν εἶδος νὰ μεταβάλη εἰς ἕτερον. Ἐπειδὴ δὲ αἰεὶ τὰ αὐτὰ εἶδη μένουσιν, ἀποβαίνει ἡ βαθμιαία ἐξ ἑνὸς τύπου ἐξελίξις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ἀδύνατος, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ ἀπολιθώσεις.

Καὶ ἐν τῷ πρῶτον σημεῖον ἀφετηρίας τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὄργανισμῶν, δηλαδὴ τὸ κύτταρον, ἦναι ὅμοιον, πάντα ὅμως τὰ κύτταρα δὲν εἶναι ταῦτά.

Ὁ διάσημος φυσιολόγος Ἰωάννης Μύλλερὸς ἀπέδειξε τὴν διαφορὰν τῶν ὄργανικῶν σωμάτων ἀπὸ τῶν ἀνοργάνων κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὅτι ἐν τῇ ὄργανικῇ ὕλῃ ὑπάρχει ἐνέργεια διαρκῆς καὶ ζῶσα ἐξασκοῦσα ἐπιρροὴν δημιουργικὴν· τὰ δὲ μέρη εἰσὶν οὕτω διατεθειμένα, ὥστε ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸν σκοπὸν. Πάντα συνεργάζονται πρὸς συμπλήρωσιν καὶ συντήρησιν τῆς ὅλης φύσεως· ὅτι τὸ αἰνίγμα τῆς δημιουργίας οὔτε διὰ παραδοχῆς ἀρχηγόνων κυττάρων λύεται οὔτε διὰ μηχανικῆς θεωρίας, τοῦτο ἐστὶ φανερόν.

Τίς δ' ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου καταγωγὴ; Τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ Δαρβίνον συνδέεται μετὰ τοῦ περὶ γένεσεως τοῦ ὄργανισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ Δαρβίνον ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν συνέχεται μετὰ τῆς ὅλης σειρᾶς τῆς γένεσεως.

Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου ζωὴ ἐνδέχεται νὰ καταληφθῇ ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν ὡς προϊόν τῶν κοινῶν τῆς φύσεως νόμων. Ἐὰν περὶ διαφορᾶς ὅμως πνεύματος καὶ φύσεως ζήτημα ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν νὰ λυθῇ ἐστὶν ἀδύνατον. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑψώθη ἀπὸ θηρίου δι' ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως τοῦτο ὁ Κάντιος ἐθεώρησε καταληπτόν. Ὁ Κάντιος ὅμως παρετήρησε τὸ με-

ταξὺ ζώου καὶ ἀνθρώπου ῥήγμα καὶ τὸ ἐγὼ ὑπέλαβεν ὡς τὸ ἴδιον τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας.

Ἐάν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ζώων φυσικῶς καταληπτὴ, ὁ πνευματικὸς ἥμις αὐτοῦ βίως μένει ἔτι πρόβλημα.

Ἡ ἐκ πιθήκου τοῦ ἀνθρώπου καταγωγὴ δὲν εἶναι ἐπακολουθημα τῆς τοῦ Δαρβίνου θεωρίας· διὰ τί ἥμις καὶ ἐν τίνι ἐποχῇ χωρίζεται ὁ ἀνθρώπος τοῦ πιθήκου; διὰ τί δὲν ἀνυψώθη καὶ ὁ πίθηκος; Κατὰ μὲν τὸν Κάντιον οἱ πιθηκοειδεῖς πρόγονοι τοῦ ἀνθρώπου εἶχον τὴν δεκτικότητά εἰς ἀνωτέραν ἀνάπτυξιν, κατὰ δὲ τὸν Δαρβίνον καὶ τὸν Λίγκελον μετεμορφώθη ὁ ἀνθρώπος ἐκ τῶν καλουμένων ἀλάλων. Οἱ λόγοι ἥμις περὶ μεταμορφώσεως ἐξ ἀλάλων εἰς ἀνθρώπον εἰσιν ὅλως ἀπίθανοι· ἐξωτερικῶς δ' ἀποδείξεις φέρουσι τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου καὶ σκελετοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς σκελετοὺς τῶν ἄλλων ζώων, τὴν ὑπαρξίν κολλοῦν τιμῶν ὀργάνων, τὴν ἐμβρυολογικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ κατὰ μὲν τὸ ἐσωτερικὸν τῆ χείρῳ, κατὰ δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τῶ πιθήκῳ.

Ἡ διαφορὰ ἥμις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἄλλων ζώων ἐστὶν οὐ μόνον κατὰ ποσὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιὸν· ὥστε κατ' ἀμφοτέρω ὑπερέχει ὁ ἀνθρώπος, οἷον κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν τοῦ ἐγκεφάλου ἀπὸ τῶν θηλαστικῶν, κατὰ τὴν κατασκευὴν, τοὺς ἐλιγμούς, τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ δὲ μικροκεφαλία ἀποδείκνυται παθολογικῆ κατὰστασις μάλλον ἢ φυσικῆ. Ἡ δὲ διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πιθήκου ἐστὶν ἀρχικῆ· ὁ ποῦς, ἡ χεὶρ εἰσὶ διάφορα· ἡ βραδεία ἀνάπτυξις, τὸ μειδίωμα, ἡ γλώσσα, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν κατάγεται ἐκ τοῦ γένους τῶν πιθήκων· οὐδ' ἐκ τοῦ πιθήκου ἢ καταγωγὴ τοῦ φαρίου αὐτοῦ ἀποδείκνυται· ὥστε ἅπαντα τὰ περὶ ὁμοιότητος εἰρημέννα εἰσὶν ἀνυπόστατα· καὶ ἂν δὲν φαίνεται ἐξωτερικῆ τοῦ φαρίου διαφορὰ, φαίνεται ὁμοίως ἐσωτερικῆ ἐν τῇ πρώτῃ ἀ-

ναπτύξει. Ὁ Δαρβίνος ὑποθέτει ὅτι τὰ ἔμβρυα τῶν ζώων διήκουσι βαθμηδὸν διὰ τῆς κλίμακος τῶν ὑποδεεστέρων ζώων. Οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπος μετασχηματιζόμενος γίνεται ἰχθύς, ἔπειτα ἀμφίβιον, εἶτα θηλαστικὸν, εἶτα πίθηκος καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνθρώπος.

Ἐτι δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς κοινῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πιθήκου καταγωγῆς φέρει καὶ λόγους ἐσωτερικοῦς, δηλαδή τὴν ὁμοιότητα τῶν ψυχικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων αὐτῶν. Τοῦτο ὁμοίως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι τὰ ζῶα στεροῦνται συνειδήσεως καὶ ἐπομένως ὅσα ποιοῦσι, ταῦτα ποιοῦσιν ἀσυνειδήτως ἐξ ἀνάγκης, τὰ ζῶα ἔχουσι φωνὰς ἀνάθρους, ἀγρίας καὶ αἰσθημάτων ἀγρία· ἡ γλῶσσα οὕσα ἔναρθρος καὶ πολυσύνθετος δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ μιμήσεως ἤχων καὶ ὀλολυγμῶν· γλῶσσα ἔναρθρος δύναται νὰ προέλθῃ μόνον ἐκ τοῦ λογικοῦ, οὗ ἕνεκα ὁ ἀνθρώπος ἔχει πρὸς τὸ θεῖον ἀναφορὰν, τουτέστι θρησκείαν, συνειδήσιν, καθόλου ιδέας, αἰσθημάτων τοῦ καλοῦ, ἐλευθερίαν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἀπ' ἐναντίου δὲ τὸ ἐνιαῖον τῆς συνειδήσεως, τὸ κέντρον τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἀπὸ τῶν ζώων ἐλλείπουσιν ὅλως· ὥστε αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις ἐστὶν ἀδύνατον νὰ προέλθωσιν διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλογῆς, ὡς ὁ Λίγκελος ἰσχυρίζεται, καὶ ἐπομένως νὰ ἐκληφθῶσιν αἱ αὐταὶ μετὰ τῶν δυνάμεων τῶν ζώων. Μάλιστα δὲ ἡ ἐπιβροχή τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ ἡ ἐπιφερομένη βελτίωσις αὐτῶν διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου παρουσίας ἀποδεικνύουσιν ἀρχὰς ἀνωτέρας αἰτινας φέρουσι τὴν διαφορὰν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων.

Ὁ Δαρβίνος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ιδέα τοῦ θεοῦ κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ προήλθε μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ· ὥστε καὶ ὁ Δαρβίνος καὶ οἱ ὕλισται θεωροῦσι τὴν θρησκείαν ἐπινόησιν ἀνθρωπίνην, τὴν ιδέαν τοῦ θεοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀθανασίας ἀποκυήματα τῆς φαντασίας, ἐπομένως καὶ ἡ περὶ θρησκείας καὶ ἠθικῆς θεωρία του οὔτε ἐπὶ ἱστορικῶν ἀποδείξεων

σπυραίζονται, οὔτε λογικὴ εἶναι· ἔτι δὲ ὁ Δαρβίνος μὴ ἀναγνω-
ρίζων ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καταστρέφει καὶ τὴν ἠθικὴν·
προτάξας δὲ τοῦ παντὸς ἀρχὴν τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα κα-
τέστησε πᾶσαν ἰδέαν περὶ ἠθικοῦ κόσμου καὶ ἠθικῆς τάξεως
ἀδύνατον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν ἐστι καὶ ἡ μηχανικὴ θεωρία, τοῦ
Δαρβίνου δι' ἄλλειψιν ἀρχῶν οὔτε τὴν γένεσιν ἐξηγεῖ οὔτε τὴν
ζωὴν οὔτε τὴν νόησιν οὔτε τὴν γνῶσιν. "Ὅπου ἀρχαί, ἐκεῖ
οὔδεις λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ μηχανικῆς ἀναπτύξεως·
ἀνευ ἀρχῶν οὔτε ἐνότητος καὶ συνεργίας καὶ κοινωνίας, οὔτε
κοσμογονίας νὰ καταληφθῇ δύναται καὶ εἰδικῶς νὰ ἐξηγηθῇ.

Ὁ νέος ὕλισμὸς καὶ περὶ ἀνθρωπολογίας καὶ ψυχολογίας
πραγματευόμενος ἐξηγεῖ μηχανικῶς, ὡς ὁ Δαρβίνος τὴν κα-
ταγωγὴν καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πρότερος ὕλισμὸς ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐν τῷ μυελῷ πᾶσα
παράστασις εἶχε τὴν ὠρισμένην ἴνα αὐτῆς καὶ ὅτι ἡ δόνησις
τῶν ἰνῶν ποιεῖ τὸ συνειδὸς.

Ὁ Γάλλιος (Gall) ἐκ τῆς ἰδέας ὀρμηθεὶς, ὅτι αἱ ὑποτιθέ-
μεναι δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἰσὶν ἀπλᾶ ἀφαιρέσεις καὶ ὅτι αὐ-
τὰς διατάσσουσι διάφοροι τοῦ μυελοῦ ἐνέργειαι, ὑπέθεσεν ὅτι
ὁ μυελὸς συντίθεται ἐκ σειρᾶς ἰδίων ὀργάνων δι' ἰδίᾳς πνευ-
ματικᾶς ἐνεργείας. Τὴν δοξασίαν ταύτην τοῦ Γαλλίου ἀνε-
σκεύασεν ὁ Ἰωάννης Μύλλερὸς ἀποδείξας, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι
τόποι ἴδιοι τοῦ μυελοῦ διὰ διαφόρους πνευματικᾶς ἐνεργείας,
καὶ ὅτι, ἂν πᾶν ὄργανον εἶναι δι' ἑαυτὸ ἐνεργητικόν, ἡ ἐνέρ-
γεια ὅμως πάντων συρρέει εἰς μίαν κοινὴν ἐνέργειαν. Πᾶν ὄρ-
γανον νοεῖ, αἰσθάνεται καὶ βούλεται δι' ἑαυτό.

Τὸ νοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ βούλεσθαι τοῦ ἀνθρώπου
ἐστὶ τὸ ἐξαγόμενον τοῦ συνόλου τῶν ἐνεργειῶν. Ἐν παντὶ
ὄργανῳ ὑπάρχουσι ποικίλαι βαθμίδες τῆς πνευματικῆς ἐνερ-
γείας. Ἡ αἰσθησις ὑψοῦται εἰς παράστασιν καὶ φαντασίαν,
καθ' ὅσον ὁ νοητικὸς τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ ὀργάνου τρόπος ἐστὶν
ἀσθενέστερος ἢ ἰσχυρότερος. Ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ αἰσθήματος γί-

νεται ἐνθουσιασμὸς, ἡ ὀρμὴ ἐπιθυμία καὶ τέλος πάθος. Τὸ
βαθὺ βλέμμα τοῦ I. Μυλλέρου ἔφερεν αὐτὸν εἰς ἀναγνώρισιν
ἀρχῶν διαφόρων συνυπαρχουσῶν καὶ συνεργουσῶν οὐ μόνον
ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργάνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν παντί. Ἐὰν αἱ ποικίλαι
βαθμίδες τῆς (πνευματικῆς) ἐνεργείας προέρχωνται ἐκ τῆς ἄλ-
ληλεπιδράσεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς μιᾶς ἀρχῆς ὑπὲρ τὴν
ἄλλην καὶ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν ἐκάστης καὶ ὁ τρόπος τοῦ
ἐρεθισμοῦ αὖξῃ ἢ μειῶται, καὶ ἡ αὖξῃσις τὸ αἰσθημα με-
ταποιῇ εἰς ἐνθουσιασμὸν, τὴν ὀρμὴν εἰς ἐπιθυμίαν καὶ πά-
θος, τοῦτο ἐστὶν ἀπόδειξις ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ
ἕτερα δύναται νὰ κατασταθῶσι καταληπτά· διὰ τῆς τῶν
ἀρχῶν διαγνώσεως καὶ τῆς ἀρμονίας καὶ συμπράξεως αὐτῶν
διὰ τῆς ὑπερτάτης, ὅτι ἀνευ αὐτῆς οὐδὲν νὰ προέλθῃ δύνα-
ται, οὐδὲ τὸ λογικὸν ἐκ τοῦ ἀλόγου, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὁ ὕλι-
σμὸς ἰσχυρίζεται, καὶ οὐδὲν νὰ καταληφθῇ δύναται.

Ὁ Γάλλιος ἀντὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἠθέλησε νὰ
θέσῃ βάσεις τῆς ψυχολογίας φυσικᾶς καὶ συγκεκριμένης· δὲν
συνεῖδεν ὅμως καὶ οὗτος, ὅτι αἱ συνέπειαι τοῦ ὕλισμοῦ φέ-
ρουσιν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν ὁ μυελός.

Ἡ κατὰ τὸν 17 αἰῶνα ψυχολογία ὠνομάζετο μὲν μετα-
φυσικὴ, κατέστη δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἀνεξάρτητος τῆς
μεταφυσικῆς. Ἡ δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ψυχολογία
ζητεῖ νὰ ἀποσπασθῇ ὅλως ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς, ἵνα ᾖ
πειραματικὴ. Ἡ ψυχολογία δὲ αὕτη ἔχει ἀντικείμενον τὰ
φαινόμενα, τὰ ἄμεσα αἴτια καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν· τὸ δὲ
περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς ζήτημα νὰ ἐξηγήσῃ ἀδυνατοῦσα
παραπέμπει τὴν λύσιν αὐτοῦ εἰς τὴν μεταφυσικὴν.

Ἡ ψυχολογία ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ περιλαμβάνει ἅπαντα
τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος καὶ παρατηρεῖ τὰς μορφὰς καὶ
τὰς διαδοχικὰς βάσεις τῆς ἀναπτύξεως τῶν ζώων.

Ἐν δ' Ἀγγλίᾳ, ὡς ἀποδείκνυται, προήλθον δύο περὶ ψυχο-
λογίας θεωρίαι, ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ.

Ὁ Ἀρτλέυος διὰ μὲν τῆς θεωρίας τῶν δογῆσεων ἐζήτησε

νά εξηγήσῃ τὰ νευρικά καὶ φυσικά φαινόμενα. διὰ δὲ τῆς τοῦ εἰρημοῦ τὸν μηχανισμόν τοῦ πνεύματος καὶ ἅπαντα τὰ ψυχικά φαινόμενα.

Ὁ Ἰάκωβος Μίλλιος ἀνήγαγε πάντα εἰς τὰς αἰσθήσεις, τὰς ιδέας καὶ τοὺς εἰρημούς τῶν ιδεῶν.

Κατὰ Μίλλιον τὸ πρῶτον φαινόμενον ἐστὶν ἡ αἴσθησις· ἡ ἰδέα ἐστὶν ἀντιγραφή τῆς αἰσθήσεως καὶ λέγεται δύναμις τῆς αἰσθήσεως.

Ὁ δὲ εἰρημός ἐστὶ γεγονὸς γενικόν, σύγχρονον καὶ διαδοχικόν.

Ὁ Ἰωάννης Στεύαρτος Μίλλιος θεωρεῖ ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος. Αἱ ἐννοιαὶ τῆς ἐκτάσεως, τῆς διαρκείας, τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς δυνάμεως, εἰ καὶ ἐλήφθησαν ἐκ τῶν αἰσθητήριων, δὲν εἶναι ἀντίτυπα τῶν ἐντυπώσεων ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἀλλὰ προϊόντα τοῦ πνεύματος ἡμῶν.

Ἡ πηρὰ δὲν εἶναι ἡ πηγή τῶν ιδεῶν ἡμῶν, ἀλλὰ προϊόν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἡμῶν.

Τὴν ὕλην καὶ τὸ πνεῦμα θεωρεῖ σύνθετα, τὴν μὲν ὕλην σύνολον προσόντων, τὸ δὲ πνεῦμα σύνολον καταστάσεων τῆς συνειδήσεως.

Τὴν δὲ βούλησιν δὲν θεωρεῖ ἐλευθέρην, διότι τὴ αἷτιον ἔχει ἀποτέλεσμα αὐτῆς.

Ἡ θεωρία αὕτη κυρίως οὔτε ὕλισμός ἐστὶν οὔτε ἰδανισμός, ἀλλὰ θεωρία τῶν φαινομένων (φαινομενολογία).

Ὁ Ἰρβέρτος Σπέγκερος (1) ἐχρήσατό τῆ ἀναλυτικῆ καὶ συνθετικῆ μεθόδῳ.

Ἡ ἀνάπτυξις ἐστὶ ἀναγωγὴ τοῦ μεταβλήτου εἰς τὸ ἀμετάβλητον, τοῦ σχετικοῦ εἰς τὸ ἀπόλυτον.

Ὁ Σπέγκερος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ νόμος τῆς ὀργανικῆς προόδου ἐστὶν ὁ νόμος πάσης προόδου.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δαρβίνου περὶ τῆς τῶν εἰδῶν γενέσεως καὶ τὴν περὶ τῆς ἀναπτύξεως θεωρεῖ ἀνυπόστατον, διότι ὑποθέτουσιν αἷτιον ἀνεξερεύνητον.

Μετὰ Δαρβίνου ὅμως συμφωνεῖ, ὅτι ἡ κοινότης τῆς καταγωγῆς (ἡ μόνη αἰτία τῆς ὁμοιότητος ὀργανικῶν ὄντων) ἐστὶν ὁ σύνδεσμος διαφόρων τροποποιήσεων.

Ὁ Σπέγκερος ὅμως καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ ἀναγνωρίζει μίαν μόνην δύναμιν, ἧς ἡ οὐσία οὕσα ἡμῖν ἀκατάληπτος παράγει ἐν ἡμῖν ἐνεργείας.

Ἐν δὲ τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ Σπέγκερου ἀρχοῦσι δύο ιδέαι, ἡ τῆς συνεχείας τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ ἡ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναφορᾶς μεταξὺ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μέσου αὐτοῦ.

Κατὰ Σπέγκερον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα χωρίζεται, ἄλλως δὲν γνωρίζει· δηλαδὴ ὑποτίθενται ἀρχαί, αἵτινες τῷ Σπέγκερῳ εἰσὶν ἀγνωστοί. Ἡ ζωὴ, ἧς μετέχουσι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη, ἐστὶν ἐξίσωσις συνεχῆς τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων πρὸς τὰς ἐξωτερικάς· ἡ ἐξομοίωσις καὶ ἡ διάκρισις ἐστὶν ὁ ὅλος μηχανισμός τοῦ νοεῖν, ἡ νοητικὴ ζωὴ ὑφίσταται ἐν τῇ ἀναλυτικῇ καὶ συνθετικῇ μεθόδῳ, ἐν τῇ ἐξομοιώσει καὶ τῇ διακρίσει ὡς ὂν ὅμως ἐμπειρικὸς ἀναγνωρίζει τὴν αἰσθησὶν πηγὴν τῆς γνώσεως, ἐπομένως κατ' αὐτὸν μόνον τὸ εἶναι γινώσκον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τί, τὴν οὐσίαν, τῶν ὄντων.

Ὁ Ἀλέξανδρος Βαῖνος συνέγραψε συγγράμματα ἀριστα (1).

Ἡ ἀρχὴ τῆς ψυχολογίας αὐτοῦ ἐστὶ φυσικὴ, ὡς ἡ τοῦ Σπέγκερου, διότι ἡ ὕλη σπουδὴ τῆς ψυχολογίας ἔχουσα ἀντικείμενον τὴν περιγραφὴν τῶν γεγονότων καὶ τὴν ἐρευναν αὐτῶν πρέπει νὰ ἀρξῆται ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ὁ Βαῖνος ἐπραγματεύθη μετὰ βαθυνοίας περὶ τῆς φύσεως

(1) Ἀρχαὶ τῆς βιολογίας ἐν δυοὶ τόμοις. Μεταφράσθη τῷ 1876 εἰς τὸ γερμανικὸν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ.

(1) Σῶμα καὶ πνεῦμα μεταφράσθη ἐν ἔτει 1874 εἰς τὸ γερμανικὸν 'les sens et l'intelligence 1874. (εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπὸ M. K. Cazelles) les impressions et la volonté.

τῆς ὀργανικῆς αἰσθήσεως, περὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐκτὸς κόσμου διὰ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὀράσεως.

Κατὰ Βαῖνον τὸ ὅλον σῶμα ἴσταται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν οἰκείᾳ ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας· ἡ γνῶσις ὅμως τῆς τοῦ μυελοῦ οὐσίας δὲν θὰ ἤρκει κατ' αὐτὸν νὰ διδάξῃ περὶ γεγονότων ἢ νόμων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δι' ἀκριβοῦς ἐρεύνης τῶν νευρικῶν ἰνῶν καὶ νευρικῶν κυττάρων· οὐδὲ ἡ ἐρευνα τοῦ μυελοῦ ἠδύνατο διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν αἰσθητικῶν καὶ κινητῶν νεύρων, μεθ' ὧν συνέχεται τὸ νευρικὸν σύστημα, νὰ καταστήσῃ δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν τὰ μυστήρια τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς, τὰς ἴνας καὶ τὰ κύτταρα νὰ βιάσωμεν νὰ ἀνακαλύψωσιν ἡμῖν τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

Τὰ γεγονότα δεικνύουσιν, ὅτι ἡ μεταξὺ πνεύματος καὶ σώματος συνέχεια δὲν εἶναι τυχαία καὶ μερική, ἀλλὰ ὀλικὴ καὶ τελεία, τὰ αἰσθήματα κέκτηνται ἔκφρασιν φυσικῆν, τὰ φαινόμενά εἰσι μόνιμα χαρακτηρίζοντα τὰς διαφόρους τάξεις τῶν ψυχικῶν κινήσεων οὕτως, ὥστε αὐτὰς ἐκλαμβάνομεν ὡς συστατικὸν τῶν ψυχικῶν κινήσεων. Τὸ μειδίωμα τῆς χαρᾶς, οἱ παικίλοι χαρακτῆρες τοῦ πόνου, τὸ ἀτενὲς βλέμμα τῆς ἐκπλήξεως, ὁ τρόμος τοῦ φόβου, τὸ βλέμμα τῆς τρυφερᾶς ἀγάπης, αἱ συναγωγαὶ τοῦ προσώπου κατὰ τὸν θυμὸν, εἰσὶν ἀδιάσπαστα ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων, ὧν τὴν ἔκφρασιν ταῦτα ἀποτελοῦσι.

Ἐάν, λέγει αἰσθημὰ τι ἐγερθῆ ἄνευ τοῦ σημείου τοῦ συναδεύοντος αὐτὸ, τοῦτο ἐξηγοῦμεν ἢ δι' ἐκουσίας πιέσεως ἢ ἀδυναμίας τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἐν ᾧ ζητεῖται βαθμῆς τις αὐτοῦ, ὅπως θέσῃ εἰς κίνησιν τὰ ὄργανα τοῦ σώματος.

Ἐκ τῆς συμμετρίας τῆς συνεχείας τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς σωματικῆς ἐκφράσεως ἐξαρτᾶται ἡ γνῶσις ἡμῶν περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων ἡμῖν. Τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς δὲν ἔχουσιν

ἀνεξάρτητον πνευματικὴν ὑπαρξίν, ἀλλ' εἰσὶν ἐνσσωματωμένα ἐν τῇ μορφῇ τοῦ σώματος ἡμῶν.

Ὁ Βαῖνος περὶ τῆς οἰκείας τοῦ πνεύματος καὶ σώματος συνεχείας φέρει ἀπαδείξεις τὰς ἐνεργείας σωματικῶν μεταβολῶν εἰς πνευματικὰς καταστάσεις καὶ πνευματικῶν εἰς σωματικὰς. Αἱ σωματικαὶ μεταβολαὶ ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τὰς ψυχικὰς, ὡς καὶ αἱ πνευματικαὶ μεταβολαὶ ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τὸ σῶμα, ὡς αἰφνίδιοι καὶ ἰσχυραὶ ἐκρήξεις ψυχικῶν κινήσεων ταραττοῦσι τὰς λειτουργίας τοῦ σώματος· φόβος κωλύει τὴν χώνευσιν, ἰσχυρὰ ἀθυμία ἐξασθενᾷ τὰ ὄργανα, διαρκῆς καὶ βαρεῖα ἐργασία τοῦ πνεύματος ἐπιφέρει νόσους τῶν σωματικῶν ὀργάνων. Ὁ μυελὸς καὶ ἄλλα ὄργανα, οἱ μύες καὶ τὰ μεγάλα σπλάγχνα δὲν θεωροῦνται νῦν ἢ ἔδρα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ἴστανται ὅμως ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων τεκμαίρεται (ὁ Βαῖνος) ὅτι τὰ ὀλικά ὄργανα ἐπενεργοῦσιν εἰς τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ πνευματικὰ εἰς τὰ σωματικὰ. Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, τὸν ἀνθρώπον δὲν δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν εἰς καθ' αὐτὸ σῶμα καὶ εἰς καθ' αὐτὸ πνεῦμα, διότι, ἐάν τὸ ἐν χωρισθῇ τοῦ ἑτέρου, μένει οὐδὲν, εἰσὶ τὰ τε φυσικὰ καὶ πνευματικὰ φαινόμενα παράλληλα, ὡς αἱ διάφοροι μορφαὶ τῶν αἰσθήσεων δεικνύουσι τὴν συμφωνίαν αὐτῶν. Ἐπειδὴ οὐδέτερον παράγεται (κατὰ Βαῖνον) ἐκ τοῦ ἑτέρου, τεκμαίρεται ὅτι ἀμφότερα εἰσὶ ταῦτόν.

Τοῦτο ὅμως τὸ περὶ συνεχείας τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ζήτημα ὁ Βαῖνος θεωρεῖ οὐπὼ ὄριμον, ἀλλὰ μόνον καταληπτὸν, ὅτι τὸ πνευματικὸν καὶ τὸ φυσικὸν συμβαδίζουσι παράλληλως. Παραδέχεται δὲ ὅτι τὸ πνεῦμα ἔχει μέρη τρία, αἰσθημα, βούλησιν καὶ νοῦν, πλὴν καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἐνὶ οὐδὲν δὲ τούτων θεωρεῖ ἀνεξάρτητον, διότι ἡ βούλησις οὔτε ἄνευ τοῦ νοῦ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ οὔτε ἄνευ τοῦ αἰσθήματος, ἐν ᾧ τὰ δύο ἄλλα, βούλησις καὶ νοῦς, δυνάμει περιέχονται.

Ὁ Βαῖνος ἀναγνωρίζει ἐν τῷ μυελῷ συγκοινωνίας πνευ-

ματικὰς καὶ φυσικὰς, αἰσθήσεως καὶ κινήσεως· πότεραι ὁμῶς πηγάζουσιν ἢ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἑτέρων; Εἰς τοῦτο δ' ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι κατὰ μὲν τοὺς ὑλιστάς τὰ πνευματικὰ πηγάζουσιν ἐκ τῶν ὑλικῶν, κατὰ δὲ τοὺς ἰδανιστάς τὰ ὑλικὰ ἐκ τῶν πνευματικῶν.

Ἰγέρθη δὲ τὸ ζήτημα, ἂν αἱ τρεῖς λειτουργίαι (νοῦς, βούλησις καὶ αἴσθημα) ᾧσιν ἐν τῷ μυελῷ κεχωρισμένα. Ἐὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἠνεγκον τὴν εἰς ὕλην καὶ πνεῦμα διχίρσιν, δὲν συνέδεσαν ὁμῶς εἰς ἀνώτερα.

Αἱ ιδιότητες τῆς ὕλης (ἐκτασις, ἀργία, βαρύτης) δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ὕλη ἐν αὐτῇ ἔχει ἀρχάς, αἵτινες οὕτω διαγνωσθεῖσαι ὁμῶς κεχωρισμένα νὰ διαπράξωσι δύνανται οὐδέν.

Τὸ ἂν κατὰ Βαῖνον (ἄνθρωπος, ὕλη), τὸ ἔχον τὰς πνευματικὰς ιδιότητας, ἐστὶν ὕλη· τὸ αὐτὸ ἄρα ἂν ἔχει δύο μέρη, ὕλην καὶ πνεῦμα. Ἐὰν ἀνευρίσκομεν, λέγει, ποία φυσικὴ βάσις ὑπόκειται τῇ μνήμῃ, τῇ φαντασίᾳ, τῷ λόγῳ, ἢ ἡδονάμεθ' ἢ ἐξηγήσωμεν τὸν σύνδεσμον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Ἀναγνωρίζων δὲ ὁ Βαῖνος ἐνέργειαν κοινὴν τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἀνευ τῆς φυσικῆς βάσεως αὐτῶν νὰ ὑπάρξωσι δὲν ἠδύναντο· τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιῶν, ὅτι αἱ κατώτεραι δυνάμεις ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῶν ἀνωτέρων· καὶ ἂν τὸ πνεῦμα συνδέηται μετὰ τοῦ σώματος (τοῦ μυελοῦ καὶ τῶν νευρικῶν ἐρεθισμῶν), τοῦτο ὁμῶς (πνεῦμα) δὲν ἔχει ἑδραν ὀρισμένην.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐν καὶ τὴ αὐτὴ ἂν ἐστὶν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον. (1)

Ἐν δὲ τῷ περὶ αἰσθήσεων καὶ νοῦ συγγράμματι αὐτοῦ λέγει, ὅτι αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ φαινόμενα τὰ συνιστῶντα τὸ πνεῦμα ὀνομάζονται αἴσθημα, ἰδέα, μνήμη, λόγος, συνείδησις, φαντασία, βούλησις, πάθησις, ἐνέργεια, καλαισθησία. Τῇ

πνεῦμα ἐκλαμβάνει ἐσωτερικόν, ὑποκείμενον, τὴν ὕλην ἐξωτερικόν, ἀντικείμενον· ἢ ἔκτασις εἰς τὴν ὕλην ἀνήκουσά ἐστὶν ἰδιότης τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ γινώσκον, εἰς αὐτὸ ἀνήκει ἡδονή, βούλησις, ἰδέα. Ἐὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος διαίρει ὁ Βαῖνος εἰς τρεῖς τάξεις πρῶτον μὲν εἰς αἴσθημα περιλαμβάνον τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πόνους· συνώνυμα δὲ τῷ αἰσθήματι ἐκλαμβάνει τὴν σφοδρὰν κίνησιν, τὴν πάθησιν, τὴν κλίσιν· δεύτερον δὲ εἰς βούλησιν περιλαμβάνουσαν πᾶσαν ἐνέργειαν, καθ' ὅσον αὕτη φέρεται ὑπὸ αἰσθημάτων, καὶ τρίτον εἰς νόησιν. Ταῦτα δὲ τὰ τρία (αἴσθημα, βούλησις, νοῦς) ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Βαῖνου πνεῦμα, ὑποκείμενον, οὐσία, συνείδησις.

Ἡ βούλησις ὑποθέτει τὸ αἴσθημα· αἰσθήματα δὲ εἰσὶν ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου, ἡ γλυκύτης τοῦ μέλιτος, ἡ εὐωδία τοῦ ἀνθους, ἡ καλλονὴ τοῦ τόπου.

Αἰσθήματα δὲ δὲν ἔχουσι, ὅσα δὲν ἔχουσι πνεῦμα, ὡς τὰ ὄρυκτὰ τὰ φυτὰ· ὅσα δ' ἔχουσι πνεῦμα, ταῦτα ἔχουσιν αἴσθημα καὶ ἐνέργειαν. Τὴν δ' ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἐγερθεῖσαν ἐνέργειαν ὀνομάζει ὁ Βαῖνος βούλησιν.

Ἐὰν ὁ Βαῖνος τὸ αἴσθημα, τὴν βούλησιν καὶ τὸν νοῦν ἀνῆγεν εἰς τὰς τρεῖς ἀρχάς, ἢ ἡρμῆνευε καὶ τὸ πραγματικόν καὶ τὸ προσωπικόν τοῦ πνεύματος. Ἐξηγῶν ὁμῶς μηχανικῶς δὲν δύναται νὰ λύσῃ τὸ περὶ τοῦ πνεύματος ζήτημα, οὐδὲ διὰ τί αἱ μὲν ἀνταντακλαστικαὶ ἐνέργειαι εἰσὶν ἀσυνείδητοι, αἱ δὲ βουλευτικαὶ γνωστικαὶ, διὰ τί ἡδονὴ καὶ πόνος (ἁρμονία καὶ δυσαρμονία) ἀμφότεραι, ἢ μὲν πρώτη δείκνυσι τὴν τῶν ἀρχῶν ἁρμονίαν, ἢ τις προέρχεται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ὑπερτάτης, ἐξ ἧς ἡ ἁρμονία, ἢ δὲ δυσαρμονία μακρυνσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας· ὥστε ὑποτίθεται, ὅτι τὸ ἂν, ὁ ἄνθρωπος, ἐξηγούμενον δι' ἀνταντακλαστικῶν ἐνεργειῶν, ἅτινά εἰσὶν ἀσυνείδητοι, αἱ δὲ βουλευτικαὶ εἰσὶ γνωστικαὶ, διότι ὁ λόγος προηγεῖται τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως ἐγείρουσι τὴν ἐνέργειαν.

(1) Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Βαῖνου ἐπιγράφεται «πνεῦμα καὶ σῶμα».

Ἡ νόησις περιλαμβάνει τέσσαρας λειτουργίας, μνήμην, λόγον, κρίσιν καὶ φαντασίαν.

Ἡ πρώτη δὲ λειτουργία τῆς νοήσεώς ἐστὶν ἡ διάκρισις (αἰσθησις διαφορᾶς), δι' ἧς γινώσκωμεν, ὅτι μία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς ἐτέρας, ὅτι δύο αἰσθήματα δὲν εἶναι ταῦτά· ἐτέρα δὲ λειτουργία ἐστὶν ἡ σύγκρισις, ἐνότῃς παρούσης ἐντυπώσεως μετὰ παρελθούσης· τρίτη δὲ λειτουργία ἐστὶν ἡ μνήμη, ἣτις ἐστὶ δύναμις ἐπαναληπτική· ὅσῳ πλείονας τούτων περιλαμβάνει ἡ κατάστασις τῆς συνειδήσεως, τόσῳ μάλλον ἐστὶ νοητική· ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη δύναιται νὰ ἔχη ἐν μέρος νοητικὸν καὶ ἐν κινητικόν.

Περὶ δὲ Ἀριστεύου λέγει ὅτι διήρσε τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος εἰς νόησιν, βούλησιν καὶ αἰσθημα χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εἰδικὴν διαφορὰν αὐτῶν. Τὸ αἰσθημα κατ' αὐτὸν φανερύεται γένος αἰσθήσεως καὶ κινήσεως, τὸ πνεῦμα ἐκλαμβάνεται ὑποκείμενον, ἡ ὕλη ἀντικείμενον.

Μεταξὺ δὲ πνεύματος καὶ ὑλικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπάρχει στενὴ ἀναφορά. Τὰ μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ εἰσι τὰ νεῦρα, τὰ νευρικὰ κέντρα, κυρίως δ' ἐκεῖνα, ὧν ἡ ἔνωσις ἀποτελεῖ τὸν ἐγκέφαλον, τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων καὶ τὸ σύστημα τῶν μυῶν.

Τὰ δὲ ἐξῆς γεγονότα ἀπαδεικνύουσι τὸν ἐγκέφαλον ὄργανον τοῦ πνεύματος, λ. χ. βλάβη τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νόσος ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, φλόγῳσις τοῦ ἐγκεφάλου ἐπενεργεῖ ἐπὶ τὸν νοῦν, πληγὴ βαρεῖα ἀφαιρεῖ τὴν μνήμην, ὑπερβολικὴ ἐργασία φέρει ἀταξίαν, ἡ αἰσθησις, ὁ νοῦς καὶ ἡ βούλησις φαίνονται ἐξηρημαμένα ἐκ τῶν νευρικῶν δεσμῶν καὶ τῶν νευρικῶν κέντρων.

Ἐὰν δὲ καὶ ἐνταῦθα διεγινώσκοντο αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ ὀρθὴ αὐτῶν σχέσις ἐν τοῖς ὀργάνοις, θὰ ἐξηγοῦντο ὀρθῶς καὶ αἱ εὐρυθμοὶ δυνάμεις καὶ ἀρμονικῶς. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀρχὴ ὑποκειμενικῶς ὑπετίθετο, τὰ ὄργανα δὲν θὰ ἐκινούντο φύσει, ἀλλὰ παρὰ φύσιν.

Ἡ νευρικὴ οὐσία ἐστὶ λευκὴ καὶ φαιά· ἡ φαιά ἐστὶ τὸ κέντρον τῆς νευρικῆς ἐνεργείας· τὰ νευρικὰ κέντρα (ραχίτης μυελός, ἐγκέφαλος, αἱ λειτουργίαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος) ἀναγεννῶσι τὴν νευρικὴν δύναμιν, ἣτις οὖσα μέρος οὐσιῶδες τοῦ φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖ ὡς χεῖμαρρος ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ σώματος μέρεσιν.

Κατὰ Βαῖνον ὄργανον τοῦ πνεύματος ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος μετὰ νεύρων, μυῶν, ὀργάνων τῶν αἰσθήσεων· οἱ μύες εἰσι τὸ ὄργανον τῆς κινήσεως, ἡ δ' αἰσθητικότης βάσιν ἔχει τὰ νεῦρα· διὰ τῆς αἰσθήσεως τῶν μυῶν ὑποτάσσονται οἱ μύες τῇ βουλήσει· ἡ δὲ κίνησις ἐγείρεται οὐ μόνον ἐκ τῶν νευρικῶν κέντρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς βουλήσεως.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ὀρεκτικὸν ἐκλαμβάνει ὡς δύναμιν ἐσωτερικὴν, ἐξ ἧς ἡ κατὰ τὸπον κίνησις, διότι τὰ ὄργανα παράγονται ἐκ τῶν δυνάμεων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ὀργάνων αἱ δυνάμεις· ἡ παραγωγὴ ἄρα τῶν κατωτέρων γίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων. (1)

Οὐ μόνον ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Κόντιος, καὶ ὁ Βαῖνος υποθέτουσι συνύπαρξιν ἀρχῶν, λέγων, ὅτι διὰ τῶν αἰσθήσεων νοοῦμεν τὰς νοητικὰς ἐντυπώσεις, αἰσθήματα ἢ καταστάσεις τῆς συνειδήσεως, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκτὸς αἰτίων εἰς τὸ σωματικὸν μέρος τὸ καλούμενον αἰσθητικόν. Αἱ ἐντυπώσεις παράγονται ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῶν αἰσθήσεων· αἱ αἰσθήσεις τροποποιοῦνται κατὰ τὰ ὄργανα τὰ παράγοντα αὐτάς. Ἐντεῦθεν προήλθεν ἡ εἰς πέντε αἰσθήσεις συνήθης διαίρεσις. Πλὴν δὲ τῆς διαφορᾶς τῶν ὀργάνων ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν ἐντὸς ἀντικειμένων καὶ τῶν καταστάσεων τῆς συνειδήσεως. Ἡ αἰσθητικότης τῶν μυῶν φανεροῦται διὰ πόνου, ὅταν ὁ μῦς κοπῆ ἢ σχισθῆ.

(1) Ὁ Ἀριστοτέλης (Ψυχ. II, 10) λέγει ὅτι τὸ ὀρεκτικὸν ἄνευ φαντασίας οὐκ ἔστι, καὶ ἡ φαντασία, ὅταν κινή, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως, διότι ἡ ὀρεξις ἐστὶν ὑποκείμενον τῆς παραστάσεως, καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδὲ παράστασις θὰ προήρχετο.

Αι μεταβολαί τῶν πόνων εἰσὶ καταστάσεις τῆς συνειδήσεως ἔχουσαι τὴν ἔδραν τῶν ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν μυῶν.

Οἱ μύες ὡς ὄργανα τῆς κινήσεως ἀνευ τῆς αἰσθήσεως δὲν ἐξαρκοῦσι, διότι οὐδὲν ἐπιτελεῖται ἀνευ τῆς ἐνεργείας ἀπασῶν τῶν δυνάμεων. Οἱ μύες ἐνεργοῦσιν ἁρμονικῶς ἢ ἁρμονία τῶν μυῶν παράγει τὴν ρυθμικὴν κατὰ τόπον κίνησιν ἢ ἐκουσίαι κινήσεις μύος τινος παρκαλυπτικοῦ δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἐπιβροχὴν τῆς βουλήσεως. (1)

Ἐὰν πάντα τὰ ὄργανα ὧσι δεκτικὰ κινήσεως, τουτέστιν ἐὰν ἡ κίνησις ἢ ἐν ἑαυτοῖς, ἔπεται ὅτι καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἀρχὴ κοινὴ, ἣτις διανεμομένη εἰς ἅπαντα τὰ μέλη αὔξει τὴν δύναμιν ἐν ὅλῳ τῷ ὀργανισμῷ.

Περὶ δὲ τοῦ νοῦ λέγει, ὅτι αἱ διάφοροι δυνάμεις, μνήμη, κρίσις, ἀφαίρεσις, λόγος, φαντασία, εἰσὶ τρόποι τοῦ νοῦ, καὶ ὅτι τὰ πρῶτα θεμελιώδη προσόντα τοῦ νοῦ εἰσιν ἡ παρατήρησις τῆς διαφορᾶς, ἡ τῆς ὁμοιότητος καὶ ἡ τῆς ἐνότητος.

Ἡ πρώτη δύναμις τοῦ νοῦ ἐστὶν ἡ παρατήρησις τῆς διαφορᾶς ἢ δὲ δευτέρα ἐστὶν ἡ τῆς ἐνότητος ἢ δὲ τρίτη ἐστὶν ἡ τῆς συμφωνίας ἢ ὁμοιότητος παρατήρησις.

Αἱ νοητικαὶ δυνάμεις δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς πρῶτας δυνάμεις τοῦ νοῦ, τὴν διάκρισιν, τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ὁμοιότητα. Ἡ μνήμη στηρίζεται ἐπὶ τῆς διατηρήσεως αἱ ἐργασίαι τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀφαίρεσεως περιέχουσι κυρίως τὴν ὁμοιότητα· αὐταὶ εἰσιν ὁρισμέναι εἰς τὸ νὰ ταυτίζωσι τὰ ὅμοια ὄντα ἢ κρίσις συνίσταται ἐκ διακρίσεως καὶ ὁμοιότητος ἢ φαντασία ἐστὶ προῖόν τῶν πρώτων τριῶν στοιχείων τοῦ νοῦ, εἰς ἃ ὁ Πλάτων προσθέτει καὶ τὴν σφοδρὰν κίνησιν. Κατὰ Πλάτωνα ὁ νόμος τοῦ συνειρημοῦ ἐστὶν ἡ βᾶσις τῆς μνήμης, τῆς ἕξεως καὶ τῶν κτηθείσων δυνάμεων. Ὁ νόμος οὗτός ἐστὶν ὁ τῆς προσαρτήσεως εἰς ἃν ἀναφέρεται καὶ ὁ τοῦ

(1) Τὸ ἐκούσιον κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶν ἐμφυτον καθόσον ἐστὶν ὄρεξις· ἐκούσιου κοινωνοῦσι καὶ παῖδες καὶ τὰ ζῷα· ταῦτα δὲ ὑποθέτει τὴν συνόπαρξιν τῶν ἀρχῶν, ἣν καὶ ἕτεροι ὑποθέτουσιν.

αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Οἱ μύες εἰσιν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς θέσεως.

Ποία δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τινὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ ἐκτός, τοῦ ὕλικου κόσμου;

Ὁ Βαῖνος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις κόσμου διαφόρου ἀναρτᾶται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐκτάσεως, τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως, ἃς ὀνομάζουσι πρῶτας τῆς ὕλης ποιότητας. Τὸ θερμὸν, ἡ ὄσμη, ἡ γεῦσις, τὸ χρῶμα, μόναι δὲν ὑπάρχουσιν ἐξωτερικὰ ἀνεξάρτητα ἀντικείμενα, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται δευτέραι τῶν σωμάτων ποιότητες. Ἡ ἀπόστασις καὶ ἡ ἔκτασις περιλαμβάνουσι τὴν ἐξωτερικὴν ὑπαρξίν ἐξωτερικοῦ (ὕλικου) κόσμου διαφόρου τοῦ πνεύματος. Ὁ Ἀμιλτὼν δοξάζει ὅτι αἱ αἰσθήσεις παρέχουσι τὸν ὄρον τὸν ποιῶντα ἡμᾶς νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τῆς ἐκτάσεως ἀμέσως καὶ ἀναγκαίως. Τὸν χρόνον ἐκλαμβάνει ὡς μορφήν ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ὁ Κάντιος, ἐν ᾧ ἡ πείρα δεικνύει, ὅτι αἱ αἰσθήσεις συνδέονται μετ' αἰσθήσεων τῆς κινήσεως ἢ πείρα συνδιαζομένη ἐξ αἰσθήσεων καὶ κινήσεων παρέχει ἐκεῖνο ὃ γινώσκωμεν περὶ ὕλης ἐκτεταμένης. Ἡ ἀφή κατὰ Βαῖνον ἐστὶν ἡ πρώτη αἴσθησις ποιῶσα ἡμᾶς νὰ γινώσκωμεν τὸν ἐκτός κόσμον.

Ἡ αἴσθησις αὕτη ἔχει ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὕλην ὅσῳ μείζων ἢ πίεσις, τόσῳ μείζων ἢ ἐνεργητικότης, ἣν αὕτη ἐγείρει. Ἡ μικτὴ αὕτη κατάστασις ἀποτελεῖ διὰ τῆς ἀντιδράσεως (δυνάμεως τῶν μυῶν) ἐπὶ τινος αἰσθησίν τῆς ἀφῆς τὴν αἴσθησιν τῆς ἀντιστάσεως. Τὸ πνεῦμα ἡμῶν συνίσταται ἐκ δύο καταστάσεων, ὑποκειμενικῆς καὶ ἀντικειμενικῆς. Ἡ συνειδήσις ὡς ἀντικείμενον μὲν ἐστὶν ὁ ἐκτός κόσμος, τὸ μὴ ἐγὼ, ὡς ὑποκείμενον δὲ ἐστὶ τὸ ἐγὼ. Ταῦτα δ' ἀντίκεινται ἀλλήλοις. Ὁ Βαῖνος διακρίσας τὸν ἄνθρωπον εἰς δύο ἀνήγαγεν πάντα ἢ εἰς τὸ ὑποκείμενον ἢ τὸ ἀντικείμενον· ἀμφότερα ὅμως θεωρεῖ ὡς ἐν ὄν. Τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἰκανὸν νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ διατηρήσῃ τοὺς ἐμφυεῖς εἰρημούς τὰ νεθρά εἰσι κεχωρι-

σμέναι· ἡ δὴ δύναμις ἢ ποιούσα τόπον ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ὀρίζουσα ἐκάστη τὸν τόπον αὐτῆς, στηρίζεται ἐπὶ τῶν διακρίσεων τῶν νεύρων τῶν ἐκ διαφόρων μερῶν ἀφικουμένων. Ὁ εἶρμος τοῦ αἰσθήματος μετὰ τῶν ιδεῶν τοῦ πνεύματος παρέχει τόπον τοῖς ἀναριθμήτοις φαινομένοις· ἀπασαι αἱ κινήσεις πηγάζουσιν ἐκ τῆς φιλαυτίας· τὸ αἰσθημα περιλαμβάνει ἀπᾶσας τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πόνους ἡμῶν, τὰς διαφόρους αἰσθήσεις καὶ κινήσεις καὶ τὴν βούλησιν. Αἱ ἡδοναὶ καὶ οἱ πόνοι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς δυσαρμονίας. Καὶ ταῦτα δὲ δεικνύουσι συνύπαρξιν ἀρχῶν. Ἐὰν πρῶτα στοιχεῖα τῆς βουλήσεως εἰσιν ἢ ὑπαρξίς ἐνεργητικότητος ἐσωτερικῆς καὶ ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν παρεχουσῶν αὐτά. Ἐν ἡμῶν ὑπάρχει αὐτενέργεια ἀναπτυσσομένη ἄνευ ἐξωτερικῆς αἰτίας· αὐτὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν κατὰ τόπον κινούντων μελῶν. Τὸ δεύτερον σπέρμα τῆς βουλήσεως ὑπάρχει ἐν τῷ φυσικῷ συνδέσμῳ ἐνοῦντι τὸ αἰσθημα καὶ τὴν ἐνέργειαν· αἱ βάσεις τῆς βουλευτικῆς δυνάμεως εἰσιν ἢ αὐτενέργεια, ἢ αὐτοσυντήρησις καὶ ἢ ἐπαναγωγή.

Κατὰ Βαῖνον καὶ Σπέγκερον τὸ σῶμα ἐστὶ τὸ αὐτὸ ὄν, ἀντικειμενικῶς θεωρούμενον, ὑποκειμενικῶς δὲ θεωρούμενόν ἐστὶν ἢ ψυχὴ· ὥστε σῶμα κατ' ἀμφοτέρους καὶ ψυχὴ ἐστὶν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν.

Ἀπὸ τοιαύτης ιδέας ὀρμώμενος παραδέχεται παραλληλισμὸν μετὰ πνευματικῆς καὶ νευρικῆς ἐνεργείας. Ἡ συνέχεια ὅμως τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ δὲν ἀποδείκνυται ἕνεκα τῶν ἀρχῶν ἀγνοίας πλήρης· ὁ ἀναγνωρισθεὶς νόμος τῆς σχετικότητος ὑπὸ τοῦ Βαῖνου δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν αἰσθητικὴν ἰσορροπίαν, διότι ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς νευρικὸς ἐρεθισμὸς ὅτε μὲν δύνανται νὰ λύη ζωηράν, αἰσθησίν, ὅτε δὲ οὐδερμίαν.

Ὁ Βαῖνος τὸ περὶ πνευματικῆς καὶ φυσικῆς συνεχείας οὕτω θεωρεῖ ὄριμον.

Ὁ Βαῖνος ἀναγνωρίζει ὅτι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἄνευ τῆς φυσικῆς βάσεως δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσιν, ὁμολογεῖ δ' ὅτι αὐταὶ οὕτω διεγνώσθησαν· ἀρα ἀναγνωρίζει ἀρχὰς διαφόρους, αἵτινες, ἐὰν χωρισθῶσιν, οὐδὲν νὰ διαπράξωσι δύνανται.

Δεικνύων δὲ ὅτι αἱ ἡδοναὶ καὶ οἱ πόνοι ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἁρμονίας καὶ δυσαρμονίας αἰσθάνεται ἀνωτέραν τινὰ ἀρχήν, δὲν δεικνύει ὅμως τὴν συνέχειαν τοῦ ψυχικοῦ καὶ φυσικοῦ (ψυχῆς καὶ σώματος) τελείων.

Καὶ τοι δ' ὁ Βαῖνος μετ' ἀκριβείας παρατηρεῖ τὰ φαινόμενα, κυρίως ὅμως ταῦτα δὲν ἀνάγει εἰς τὰ αἴτια (τὰς ἀρχὰς.)

Ὁ Γεώργιος Λεύης θεωρεῖ τὴν ζωὴν ὡς ἕνωσιν τῶν ὀργανικῶν ἐνεργειῶν, τὸν δ' ὀργανισμὸν ἕνωσιν τοῦ ὅλου. Ἐὰν πολύπους τμηθῆ, λέγει, πᾶν τμήμα ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ καὶ νὰ ἀναπτύσσεται· τοῦτο δὲ δεικνύει ὅτι ἡ ζωὴ ὑπάρχει ἐν παντὶ καὶ ἐν τῷ ὅλῳ ὀργανισμῷ.

Ἐὰν τὸ ὑποκείμενον ἐκληφθῆ ἀρχὴ ἀπόλυτος, ἐστὶ καὶ ἡ βούλησις ἀπολύτως ἐλευθέρα. Οἱ ἰδεολόγοι Ἀγγλοὶ κατακρίνουσι τοὺς ὕλιστας, ὅτι αἱ ὕλικαὶ θεωρίαι αὐτῶν δὲν ἐκφράζουσι τὸ γεγονός τῆς συνειδήσεως, ὅτι ἡ ἐξήγησις τῆς συνειδήσεως διὰ μηχανικῆς θεωρίας ἐστὶν ἐξήγησις μικρᾶς γνώσεως δι' ἀγνοίας, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ γνώσει, ὅτι ἡ πειραματικὴ σχολὴ ἀσχολεῖται περὶ τὰ φαινόμενα, ἀγνοοῦσα τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ, τί τὸ πνεῦμα, ὅτι αὐτὴ τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα σπουδάζει ὑποκειμενικῶς, τὰ δὲ γεγονότα ἀντικειμενικῶς· ταῦτα ὅμως παραπέμπει πρὸς ἐξήγησιν εἰς τὴν μεταφυσικὴν. Ἡ πειραματικὴ σχολὴ ἐν τῷ πνεύματι ἀναγνωρίζει αὐτενέργειαν, τὴν ῥίζαν ὅμως τῆς αὐτενεργείας ταύτης ἀναγνωρίζει ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἰδίως δὲ ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἡ νέα ψυχολογία διαφέρει τῆς προτέρας, διότι ἡ νέα δὲν εἶναι μεταφυσικὴ, ἀλλὰ φυσικὴ, καὶ τὸ

ἀντικείμενον, περί ὃ ἀσχολεῖται, ἐστὶ τὰ νευρικὰ φαινόμενα. (1)

Ἡ νέα ψυχολογία ἐξετάζουσα τὰ γεγονότα ὁμοιάζει ἐκείνοις, οἵτινες ἐξετάζοντες τὴν θέσιν, τὴν τάξιν, τὴν μορφήν τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, δὲν δύνανται ἄνευ προηγουμένης ἐννοίας νὰ σχηματίσωσι λέξιν διότι τῆς λέξεως προηγείται ἡ ἐννοια· διὸ ἡ νέα αὕτη ψυχολογία ἐστὶν ἀνίκανος, στερουμένη πάσης ἐννοίας, νὰ παραγάγῃ τί ὅλον.

Ἐπειδὴ ὅμως ὑποθέτει ἀκολούθως τὴν ἐννοίαν, νομίζει ὅτι ἡ ἐννοια (τὸ νοεῖν), ἣν εὐρίσκει ἐν τῷ ἐξαγομένῳ καὶ ἥτις προῦπετήθη, παράγεται ἐκ τῆς αἰσθήσεως (ἴλης). Ἰὼν τῶν μαθητῶν τοῦ Καντίου μόνος ὁ Ἐρβάρτος δύνανται νὰ θεωρῆ ψυχολόγος. Ἡ φυσιολογικὴ ψυχολογία κυρίως προήχθη ἐν τῇ φυσιολογίᾳ, ἥς ἀρχηγὸς δύνανται νὰ θεωρηθῆ ὁ Ἰωάννης Ἐβύλλερους, διότι οὗτος ἠθέλησε τῇ θεωρίᾳ τῶν ὑποκειμενικῶν μορφῶν τῆς ἐποπτείας νὰ ἀποδώσῃ βάσιν φυσιολογικὴν. Ἴν πικντὶ εἶδει αἰσθητικοῦ νεύρου ἀπέδωκεν ἐνέργειαν εἰδικὴν καὶ τῇ περὶ τόπου τοῦ Καντίου θεωρίᾳ μεταβολὴν φυσιολογικὴν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ ἀμφιβληστροειδῆς χειτῶν (réline) ἔχει τὸ αἶσθημα τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἡ δοῦσα ἀφορμὴν διαφωνιῶν, ἤφατα τῶν μεγίστων τῆς φυσιολογίας ζητημάτων.

Καθ' Ἐρβάρτον δὲ ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία ἀπλή· ἡ ποιότης αὐτῆς ἐστὶν ἀγνωστος, ἡ δ' ἐνέργεια αὐτῆς, ὡς παντὸς πραγματικοῦ, ὑφίσταται ἐν τῇ αὐτοσυντηρήσει, ἥτις γίνεται παράστασις. Αἱ παραστάσεις καθ' Ἐρβάρτον εἰσὶν ἀγῶνες, οὓς ποιεῖ ἡ ψυχὴ πρὸς αὐτοσυντηρήσιν, ὅ ἐστὶν αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν, αἱ ιδέαι, αἱ μνημαὶ, πᾶν τὸ συνιστῶν τὴν ψυχολογικὴν ζωὴν ἡμῶν ὑπάρχει ὡς γεγονὸς τῆς τάσεως ἡμῶν πρὸς αὐτοσυντηρήσιν, ἥτις διὰ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα ὀρίζεται καὶ εἰδοποιεῖται. Ἡ ψυχολογία καθ' Ἐρβάρτον ἀφορᾷ εἰς συμπλήρωσιν τῶν γεγονότων τῶν ἐσωτερικῶς παρατηρη-

θόντων, εἰς κατὰδειξιν τῆς συνεχείας αὐτῶν· αἱ καταστάσεις τῆς συνειδήσεώς εἰσὶν αὐτῷ παραστάσεις, αἱ δὲ παραστάσεις δυνάμεις. Ἡ συνείδησις ἢ τὸ ἐγὼ ἐστὶ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐνεργητικῶν παραστάσεων.

Ἡ δὲ ψυχολογικὴ θεωρία τοῦ Βενέκη ἐστὶν ὑποκειμενικὴ καὶ διὰ τοῦτο τάσσει τὴν ψυχολογίαν ὑπὲρ τὴν ὄντολογία.

Ἡ δὲ ψυχολογία τοῦ Λωτζίου περιλαμβάνει τὰ ζητήματα τῶν ἀπλῶν αἰσθήσεων, τῶν αἰσθημάτων, τῶν κινήσεων καὶ τῶν ἐμφυϊῶν, τὴν μὀρφωσιν τῶν τοῦ χόρου ἐποπτεϊῶν τὴν συνείδησιν, τὰς διαφόρους καταστάσεις καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

Ὁ Λώτζιος ὑποθέτει ὅτι ἐν τῇ φύσει τῆς ψυχῆς ὑπάρχουσι κινουῦντα, ὧν ἕνεκα αὕτη ἐστὶν οὐ μόνον ἐπιτηδεῖα ἐννοίας χόρου, ἀλλ' ἐστὶν ἠναγκασμένη νὰ ἐφαρμόσῃ ταύτην τὴν ἐννοίαν εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν αἰσθήσεων. Πρέπει δὲ νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι πᾶν σημεῖον τῆς ἐπιδερμίδος, πᾶν σημεῖον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος αἰσθάνεται κατ' ἴδιον τρόπον. Τὸ σημεῖον τοῦτο, τὸ ποιοῦν πᾶσαν ἐντύπωσιν διάφορον πάσης ἄλλης, ἐστὶ τὸ ἔγχωρον σημεῖον.

Αὕτη δὲ ἡ θεωρία τοῦ Λωτζίου κατέχει ὡς φαίνεται τὸ μέσον τῆς Ἀγγλικῆς σχολῆς ἐπὶ τῶν ἐγχώρων σημείων ὡς φησὶ τὴν ιδέαν τοῦ χόρου καὶ τῶν ζητησάντων (ὡς τοῦ Καντίου) νὰ ἐξηγήτωσι τὸν χῶρον δι' ἐποπτείας ἐκ τῶν προτέρων.

Ὁ Λώτζιος παρέσχεν ὑπόθεσιν ἐμπειρικὴν ἀποφηνάμενος, ὅτι ἕκαστον σημεῖον (κέντρον) αἰσθητικὸν τοῦ σώματος ἔχει τὸ τοπικὸν σημεῖον αὐτοῦ.

Καὶ τοι δὲ ὁ Βύνδιος παραδέχεται τὰ τοπικὰ τοῦ Λωτζίου σημεία, ἐκλαμβάνει ὅμως τὴν θεωρίαν τοῦ Λωτζίου ἀνεπαρκῆ.

Ὁ Φέχνερος (ἐν τῇ ψυχοφυσικῇ αὐτοῦ) λέγει, ὅτι προσδοκᾷ θεωρίαν τῶν ἀναφορῶν μεταξύ ψυχῆς καὶ σώματος. Πλὴν καὶ οὗτος ἐκλαμβάνει τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα οὐσία τὰ αὐτὰ, ὡς ὁ Σπέγκερος καὶ ὁ Βαῖνος.

(1) Th. Ribot la psychologie Allemande esntemp. Paris 1879.

Ὁ Βύνδιος (1) τὴν ψυχολογίαν ἐκλαμβάνει ἐπιστήμην ἐμπειρικὴν. Ἡ φυσιολογία διασαφεῖ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τὰ παρατηρούμενα ὑπὸ τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων ἡμῶν. Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ παρατηρεῖ ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἔσωθεν, δηλαδὴ ὁ μὲν φυσικὸς ὁρμίζεται ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως τῶν φαινομένων, ὁ δὲ ψυχολόγος ἀπὸ τῶν γεγονότων τῆς συνειδήσεως.

Ἡ φυσιολογικὴ λοιπὸν ψυχολογία προτίθεται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς σχέσεις τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν γεγονότων.

Τὸ ἀντικείμενον τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν κατὰ Βύνδιον ἐστὶν ἡ ἐσωτερικὴ πείρα (αἰσθήσεις, παράστασις, νόησις).

Ἦ δ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ; πῶς αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι συνέχονται μετὰ τῶν σωματικῶν; τὰ ζητήματα ταῦτα διὰ τῆς πείρας δὲν λύονται.

Ἡ ἀρχαία ψυχολογία ἦτο ὕλική, διότι ἡ ψυχὴ ὑποτιθεμένη ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ, ἐστὶν ὕλη.

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἰδρύσατο τὴν ψυχολογίαν καὶ εἰσέδυσεν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἡ ψυχολογία διηρέθη εἰς δύο μέρη, τὸ θεωρητικόν, τὸ ἀναπτύσσον τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῆς, καὶ τὸ ἐμπειρικόν, ἐν ᾧ συζητοῦνται αἱ διὰ τῆς πείρας δεδομέναι ιδιότητες τῆς ψυχῆς.

Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰ πειράματα εἰς τὴν ψυχικὴν ἀρχὴν οὐσαν ὅλως ἐξηρημένον ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν; ἄρα πρόκειται νὰ καταληφθῇ μόνον τὸ φαινόμενον.

Οἱ ὅροι καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ψυχικῆς ζωῆς δύνανται νὰ φέρωσιν μέχρι τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τῶν γεγονότων τῶν ἀποτελούντων τὴν ψυχικὴν ζωὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ κινήσεων τοῦ σώματός ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν ἀδιασπαστῇ σχέσει πρὸς τὸν ἐκτὸς κόσμον· ἡ ψυχολογία ὅμως αὕτη ἀγνοοῦσα τὰς

(1) Vorlesungen über die Menschen und Thierseele von W. Wundt 1863 in 2. Bänden, καὶ Grundsätze der physiologischen Psychologie 1874.

κυρίας ἀρχάς, ὅς συγχέει ἢ παράγει ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, καθίσταται ἀνίκανος νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα ὀρθῶς, πραγματικῶς, διότι ἐξηγεῖ δοξαστικῶς, ὑποκειμενικῶς, μηχανικῶς.

Κατὰ δὲ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν εὐρίσκεται ἐν ἡμῖν πλῆθος ἐννοιῶν, αἵτινες διὰ τῆς πείρας δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν, διότι ἡ πείρα παρέχει τι ἴδιον οὐδέποτε δὲ τὸ καθόλου τὸ ἐν τῇ ἐννοίᾳ· ἐπομένως αἱ ἐννοιαὶ προηγούμεναι πάσης πείρας πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ πείραν ποιοῦντες φέρομεν τὸ ἴδιον ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς καθόλου ἐννοίας, ἣν ἔχομεν πρὸ πάσης πείρας. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος, ἐὰν ἐν αὐτῷ δὲν ἦτο ἡ ἐννοία τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, δὲν ἦα ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ, ὅτι ὄντα ὑπάρχουσιν, ὅτι αἱ πράξεις εἰσὶν ἀγαθαὶ ἢ κακαί.

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία, ὅτι ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη ὑφίσταται ἐν τῇ συζητήσει τῶν ἐν ἡμῖν ἐννοιῶν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰς ἐννοίας κατὰ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν ἔχομεν πρὸ τῆς πείρας, δὲν ἔχομεν τὴν χρεῖαν αὐτῆς.

Τοῦτο τὸ πρόβλημα θὰ ἐλύετο, ἐὰν ἀπεδείκνυτο πῶς ἐξ ἐλαχίστου ἀριθμοῦ καθόλου ἐννοιῶν, καὶ εἰ δυνατόν ἐκ μιᾶς, παρήγετο ὁ ὅλος κόσμος τοῦ νοεῖν καὶ τῆς πείρας· ἡ παραγωγή ὅμως μιᾶς ἐννοίας ἐξ ἑτέρας ἀποβαίνει ἀδύνατος, διότι ἐν ἐκάστη ἐννοίᾳ ἐστὶ μία ἢ καὶ πλείονες ἕτεραι, δι' ἐνώσεως τῶν ὁποίων προέρχονται νέα ἐννοιαί.

Ἐὰν λ. χ. ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος, ἡ ἐννοία τοῦ ὄντος δὲν ἦα ὑπῆρχεν, ἐὰν ἐν αὐτῇ δὲν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ μὴ ὄντος· ἄρα ἡ μία ἀνευ τῆς ἑτέρας δὲν ἦα ὑπῆρχεν. Ἐκ δὲ τῶν δύο ἐσχηματίσθη καὶ τρίτη ἐννοία, δηλαδὴ ἡ γένεσις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀρχαὶ συνυπάρχουσι, δῆλον ὅτι σχηματίζονται ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν καὶ διάφοροι ἐννοιαί· διὰ δὲ τοῦτο κατὰ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν σχηματίζονται οὐ μόνον αἱ ἐν τῷ νοεῖν ἐννοιαί, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχων κόσμος.

Ἐάν ὁμοίως τὸ νοεῖν ὑπετίθετο ὡς μόνη ἀρχή, οὔτε ἀτομικὸν καὶ πραγματικὸν θὰ προήρχετο, διότι δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή, οὔτε κίνησις καὶ ζωὴ, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀδύνατον ἡ πείρα νὰ παραχθῆ ἐκ τῶν ἐννοιῶν, διότι τὸ κινῶν τὴν πείραν δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ νοεῖν, ἀλλ' ἔστιν ἀρχὴ ἑτέρα. Τὰς πραγματικὰς ὁμοίως ἀρχὰς οὔτε ὁ ἰδανισμὸς ἐγνώρισεν, διότι οὗτος ἀναγνωρίζει μόνον τὴν κατὰ τὸν λόγον καὶ συγγέει μετὰ τῆς ὑπερτάτης, οὔτε ὁ ὕλισμὸς, διότι καὶ οὗτος μόνην τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀναγνωρίζων ἐκλαμβάνει τὴν κατὰ τὸν λόγον ἰδιότητα τῆς ἐκτὸς ὕλης, τὸν νοῦν, τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν παράστασιν φυσιολογικὰς λειτουργίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ προϊόντα τοῦ μυελοῦ.

Καὶ οὐ μόνον ταῦτα ἄτοπα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ἀδικοιολόγητος, ὅτι πᾶσα ὕλη ἔχει βαρύτητα καὶ ἡ αἰσθητικὴ πείρα ἐξάντλει τὴν ἅπασαν πείραν, ἐν ᾗ πολλὰ δὲν παρατηροῦνται διὰ τῶν αἰσθήσεων (οἶον τὸ νοεῖν κλ.).

Ὁ Βύνδιος θεωρῶν τὴν ψυχολογίαν ἐμπειρικὴν ἐπιστήμην ἐκλαμβάνει φυσικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα.

Ὁ Βύνδιος ἀρχεταὶ ἀπὸ τοῦ νοεῖν ὡς πείρας λέγων, ὅτι ἄνευ τοῦ νοεῖν, ὡς γεγονότος τῆς πείρας, πείραν νὰ λάβῃ τις δὲν δύναται. Καὶ οὐ μόνον τὸ νοεῖν μετὰ τῆς πείρας ταυτίζει, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ χρόνου· ἐντεῦθεν τὸ νοεῖν ἐκλαμβάνει ταυτότητα τοῦ σωματικοῦ, τῆς πείρας, καὶ τοῦ ψυχικοῦ, τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἑπομένως καὶ ὁ Βύνδιος ἀρχὴν ἐκλαμβάνει ἀπόλυτον τὸ ὑποκειμενικὸν νοεῖν.

Οὐσιώδη δὲ γνωρίσματα αὐτοῦ ἐκλαμβάνει ὁ Βύνδιος τὰς ἐννοίας, τὰς κρίσεις καὶ τοὺς συλλογισμούς· δὲν ἀρχεταὶ ὁμοίως ἀπὸ τῶν κρίσεων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συλλογισμῶν, τουτέστι κατὰ Βύνδιον ὁ συλλογισμὸς προηγεῖται τῆς κρίσεως καὶ ἡ κρίσις τῆς ἐννοίας.

Τὴν ἐννοίαν ὁ Βύνδιος δὲν θεωρεῖ πρώτην πράξιν τοῦ νοεῖν, διότι ἐν τῇ ἐννοίᾳ κείνται πείραι παρέχουσαι σειράν γνωρισμάτων.

Ἐάν ὁ συλλογισμὸς ὑποτεθῆ ἐνέργεια, ὡς ὑποθέτει ὁ Βύνδιος, ὑποτίθεται λεληθότως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης, διότι ἄνευ αὐτῆς οὐδὲ ἐνέργεια (κίνησις) προέρχεται, ἀλλ' οὐδὲ γνώσις ἄνευ ἐνεργείας (κινήσεως).

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει τὴν γνώσιν ἐν εἴδει συλλογισμοῦ, ὁ δὲ συλλογισμὸς κατασκευάζεται ἐξ ἀναγκαίων προτάσεων, πρέπει αἱ προτάσεις νὰ προηγῶνται ἵνα γινώσκωνται πρότερον, διότι ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν προτάσεων τὸ συμπέρασμα δὲν γινώσκειται.

Μετὰ τὸν ἐρεθισμὸν τῶν αἰσθήσεων ὑπ' ἀντικειμένων προέρχονται παραστάσεις διάφοροι, τὸ αἰσθητικὸν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ὡς περιεχομένου· ἐάν τὸ περιεχόμενον ᾖ ἄμορφον, δὲν θὰ ὑψούτο ἡ σύνθεσις τῶν γνωρισμάτων εἰς ἐννοίαν, ἢ τῆς ἐννοίας εἰς κρίσιν καὶ ἡ τῆς κρίσεως εἰς συλλογισμὸν.

Ἐάν αἱ ἐννοιαὶ ἐκ παραστάσεων συνίστανται, ἐκ δὲ τῆς τῶν παραστάσεων συνθέσεως αἱ κρίσεις, ἔπεται, ὅτι αἱ κρίσεις δὲν προηγούνται τῶν ἐννοιῶν καὶ ὁ συλλογισμὸς τῶν κρίσεων, ὡς οὐκ ὀρθῶς δοξάζει ὁ Βύνδιος, διότι ἀγνωσμένων τῶν ἀρχῶν οὐδὲ φαινόμενα γινώσκονται, διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι δικαίως ὁ Λώτζιος τὸν Βύνδιον κατέκρινεν, διότι δὲν διηλεκρίνισε τὸ αἴτιον τῆς κρίσεως, τῆς συγκρίσεως καὶ τῆς συνθέσεως.

Κατὰ Κάντιον τὸ περιεχόμενον παρέχει ἡ πείρα, νόησις δ' ἄνευ τῆς παραστάσεως τοῦ περιεχομένου νὰ προέλθῃ ἐστὶν ἀδύνατον· ὥστε καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀρχεταὶ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, τὸ ἐν μέλος συντρέχει τὸ ἕτερον, ἀπικνὰ τὰ μέλη ἀποτελοῦσι καινότητα, ἐν δὲ τῷ μηχανισμῷ τὸ ἐν μέλος ἀφαιρεῖ τὴν τροφήν τοῦ ἑτέρου, τὴν αὔξησιν.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ ὀργανισμῷ αἱ δυνάμεις ἁρμονικῶς ἐνεργοῦσιν, ὑπάρχει ἐλευθερία, ἐν δὲ τῷ μηχανισμῷ συμβαίνει τὸ ἐναντίον.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ νοεῖν κατὰ Βύνδιον εὐρίσκειται ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἐποπτείᾳ, ἢ δ' αἰσθητικῇ ἐποπτείᾳ στηρίζεται

ἐπὶ σειρᾶς συλλογισμῶν, καὶ οἱ ἐρεθισμοὶ τῶν αἰσθήσεων δὲν διαφέρουσι κατὰ Βύνδιον τῶν κινήσεων τῆς ὕλης, ἀλλ' αἱ κινήσεις εἰσὶν ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς νεύροις ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἡ αἰσθησις προηγεῖται τῆς παραστάσεως καὶ ἡ παράστασις πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας τῆς λαμβανούσης τὸν πρῶτον ἐρεθισμὸν ἐκ τῆς αἰσθητικότητος.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ ἀνάπτυξις ὑποθέτει καὶ κινήσιν καὶ συνέργειαν ἐκ τῶν ἀρχῶν, δὲν δύναται ἐκ τῆς αἰσθήσεως μόνης, διότι ἡ ἀνάπτυξις τῶν νοητικῶν, συναισθητικῶν καὶ ἠθικῶν ἐννοιῶν, οὕτων ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως διαφόρων, προέρχονται ἄνευ αἰσθητικοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν προβαίνει πέραν τῆς αἰσθητικότητος.

Καὶ αὐτὸς ὁ Βύνδιος λέγει ὅτι ἡ κίνησις τῶν μυῶν, ἣτις ἐκλαμβάνεται συνέπεια τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἀνταντακλαστικὴ κίνησις, καὶ ἄλλα φαινόμενα ἀναφέρει, ἐξ ὧν οὐδὲν ἐξάγεται βέβαιον, διότι τὸ κινεῖν τὸ ὑφιστάμενον διὰ τὴν οἰκίαν συνένωσιν τῆς ἐξωθεν ἐγερθείσης αἰσθήσεως μετὰ τῆς αὐτῆς ἀντιστοίχου αἰσθήσεως τῆς κινήσεως μένει ἄνευ τῆς τῶν ἀρχῶν γνώσεως ἀσαφές καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν οὐδὲ τὰ ἥρτημένα ἐξ αὐτῶν ὀρθῶς νὰ ἐξηγηθῶσι δύνανται, διότι δοξαστικαὶ ὑποθέσεις ὀρθῶς νὰ ἐξηγήσωσι δὲν εἶναι ἱκαναί· διότι ἐὰν δὲν διακρίνη τις τὰς ἀρχὰς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διευκρινήσῃ τὰ φαινόμενα ἄλλως εἰμὴ δοξαστικῶς καὶ διὰ τοῦτο μηχανικῶς, διότι οὐδὲ τὴν πεῖραν θὰ συνεταύτιζε μετὰ τοῦ νοεῖν, οὐδὲ τὰ φυσικὰ ἐπομένως μετὰ τῶν πνευματικῶν, οὐδὲ χρόνον καὶ τόπον, θὰ συνέχευε μετ' ἀλλήλων, οὐδ' ὅτι τὰ ψυχικὰ παράγονται ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἀρχικῶς, οὐδὲ ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πνεύματος ἡμῶν, τὸ νοεῖν, αἱ παραστάσεις, αἱ ἐννοιαί, αἱ κρίσεις καὶ οἱ συλλογισμοὶ θὰ ἀνεπτύσσοντο.

Τὸ ἐγὼ χωρίζεται κατὰ Βύνδιον ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς κόσμου βαθμηδόν, τὸ αὐτοσυνειδὸς εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, τὸ σῶμά ἐστι τὸ ἐγὼ, ὡς ὅλον ὡς σῶμα, ὡς ἄτομον· τὸ ἐγὼ τὸ σύνολον τῶν μερῶν καὶ ἐνεργειῶν, τὰ μέρη καὶ αἱ ἐνέργειαι χωρίζον-

ται ἔπειτα· σῶμα καὶ ψυχὴ δὲν εἶναι μέρη, ἀλλ' ὠρισμένη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὄντος, ἢ ὑπὸ διάφορον ἔποψιν θεωρούμενον διαιρεῖται εἰς σωματικὸν καὶ πνευματικόν· ἐπομένως σῶμα καὶ ψυχὴ οὐσίαι εἰσὶ ταῦτά, ἐν ὄν.

Καὶ ὁ Βύνδιος ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸν Σπέγκερον καὶ ἰδίως τὸν Βαῖνον συγχέει καὶ οὗτος τὰς ἀρχὰς, ἐπομένως τὰς φυσικὰς καὶ ψυχικὰς μεταβολὰς συνταυτίζει μετ' ἀλλήλων.

Οὐ μόνον δ' ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀνεγνωρίζουσιν ἀρχὰς διαφόρους, ἀλλὰ καὶ ὁ Κάντιος, καὶ ὁ Βαῖνος καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὁ νέος ὕλισμός ἐπόμενος ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ὀλβαχίου (Γερμανοῦ) καὶ ἡ νέα φυσιολογία δοξάζουσιν οὐκ ὀρθῶς, ὅτι ἀπαντα αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι συνδέονται ἐν τῷ κεντρικῷ νευρικῷ συστήματι.

Ἐν τῇ ψυχῇ ὁμοῦς ἡμῶν εἰσιν οὐ μόνον γνωστικὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ αἰσθήματα καὶ ὀρέξεις· πόθεν ὁμοῦς ἡ τούτων διαφορά; πόθεν ὁ χωρισμὸς αὐτῶν προέρχεται, ἡ διάκρισις τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου; Ταῦτα δὲ ὁ Βύνδιος δὲν ἐξηγεῖ πόθεν ἡ διάκρισις, διὰ τί ὑποτίθεται τὸ συνειδὸς; Ὁ Βύνδιος ταῦτα τὰ ζητήματα ἐρμηνεύων δοξαστικῶς καὶ τὰς ἀρχὰς συγχέων δὲν ἐξηγεῖ ἀντικειμενικῶς, ἀλλὰ ὑποκειμενικῶς.

Ἐὰν τὰ πνευματικὰ αἰσθήματα στηρίζωνται ἐπὶ ὕλικῆς βάσεως, ἐὰν τὰ κεντρικὰ ὄργανα τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἔχωσιν ἀναφορὰν πρὸς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, τὰ δὲ πάθη ὧσι συνδεδεμένα μετὰ παραστάσεων καὶ ἀντιστοιχῶσιν εἰς τὰς παραστάσεις, τὰ δ' ἀνώτερα αἰσθήματα εἰς τὰς ἐννοίας, φανερόν ὅτι ἡ διαφορά οὐ μόνον τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ὑποθέτουσι διαφορὰν ἀρχῶν, ὧν στερούμενος ὁ ὕλισμός δὲν δύναται ταῦτα νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ θεωρίας· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ περὶ ὀργανικοῦ αἰσθήματος ὁ Βύνδιος ἐπιφέρει ιδέας ὕγιαις οὐδὲ περὶ ἠθικοῦ καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Τίς δ' ἡ καταγωγή τοῦ ἠθικοῦ βίου ἢ καὶ ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου; τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Βύνδιος δὲν λύει, διότι ἡ φυσικὴ ἱστορία ἐξετάζει τὸν ἀνθρώπον ἐν ἣ εὐρίσκεται καταστάσει· οὐδὲ τὸ ζήτημα περὶ γενέσεως καταγωγῆς ἐθνῶν, πολιτείας καὶ κοινωνίας νὰ λύσῃ δύναται, διότι δὲν διέγνωσε τὰς ἀληθεῖς τοῦ κόσμου ἀρχάς.

Ἡ υποκειμενικὴ θεωρία, ἣν καὶ ὁ Βύνδιος ἀσπάζεταιται, καθιστῶσα τὸ υποκείμενον ἀρχὴν ἐξηγεῖ πάντα προϊόντα αὐτοῦ, ἐπομένως καὶ τὴν θρησκείαν· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀπάσας τὰς περὶ αἰσθήσεων, ψυχικῶν δυνάμεων, γλώσσης καὶ λοιπῶν θεωριῶν αὐτοῦ, δὲν θεμελιῶται ἐπὶ ἀληθῶν ἀρχῶν ἀλλ' εἰσὶν υποκειμενικαί.

Ἐπὶ τοιούτων λοιπῶν δοξασιῶν, υποκειμενικῶν, στηριζόμενος, ἐφ' ὧν καὶ ὁ ὕλισμος, παραδέχεται τὴν παντελῆ καταστροφὴν τοῦ παντός, ὡς ἐκεῖνοι, ἐξ ὧν παρέλαβε, τεκμαιρόμενοι ταῦτα ἐκ τοῦ κοινοῦ νόμου τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν τοῦ Καντίου καὶ Λαπλακίου ὑποθέσεων, καθ' ἃς τὸ πλανητικὸν σύστημα ὑποτίθεται ὁ ὀμικλώδης διηρημένος ὄγκος πυκνωθεὶς δι' ἑλξεως τῆς ὕλης· δι' αὐτῆς προῆλθε κυκλικὴ κίνησις, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ὁποίας ἐχωρίσθησαν ὄγκοι τινές, οἱ πλάνητες.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἔμεινεν ὑπόλοιπον κεντρικὸν ἐκεῖνου τοῦ ὄγκου, ὃ σχηματισθῆσεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἡ ἀπασα δύναμις παρίσταται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ μορφῇ τῆς κοινωνίας ἑλξεως τῆς ὕλης· ἡ ἀπασα δύναμις πρὸ τῆς κινήσεως ὑπῆρχεν ἡρεμοῦσα· ἅμα ἤρξατο ἡ κίνησις τῶν μερῶν πρὸς ἀλλήλα προῆλθε διὰ τῆς πυκνώσεως θερμότητος καὶ φῶς· οὕτω μετέβη μέρος τῆς δυνάμεως εἰς ζωτικὴν δύναμιν τῆς τοῦ αἵματος δονήσεως, διὰ χωρισμοῦ τῶν ἰδίων ὄγκων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἤρξατο ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν μεταβολῶν τῆς συμφορητικῆς καταστάσεως ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων μηχανικαὶ καὶ μεταβολαὶ θερμότητος· αἱ ἡρεμοὶ κινήσεις μετε-

βλήθησαν εἰς ζώσας, αἱ μορφαὶ τῶν ζωτικῶν δυνάμεων μετεβλήθησαν.

Ἐκ δὲ τῶν ζωτικῶν δυνάμεων τεκμαίρονται καὶ αὐτοὶ ὡς φυσικοὶ, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῆς θερμότητος, ἢ ἑλλειψίς τῶν φυσικῶν δυνάμεων καταβροχθίσουσιν ἐπὶ τέλους τὸ σύνολον, ἢ κίνησις παύσει καὶ ἡ ὀργανικὴ ζωὴ, διότι ἡ κύκλισις τῶν πλάνητων δὲν θὰ παράγῃ θερμότητα ἀρκουσαν, οἱ πλάνητες καταπεσοῦσιν εἰς τὸν ψυχρανθέντα ἥλιον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ καταστραφήσεται.

Αἱ δόξαι αὗται, αἵτινες δὲν στηρίζονται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων, ἀλλ' ἐπὶ υποκειμενικῶν ὑποθέσεων, καὶ διὰ τοῦτο ὡς υποκειμενικαί, δοξαστικαὶ καὶ μηχανικαὶ καὶ ἐπομένως ἡμαρτημέναι καὶ μάλιστα, ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὡς ὄνειροπολήματα καὶ ἀνυπόστατοι ὑποθέσεις παράλληλοι πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς νῦν ὕλικῆς κοινωνίας προαγγέλλοντα ἀνατροπὴν αὐτῆς ὡς ἀνάλογα πρὸς τὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου καταστροφὴν κατὰ τὴν δόξαν τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου ὕλισμου.

Ἐπειδὴ δ' ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπομένως τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, ἐξ ὧν ἡ αἰδιότης, ἡ πνευματικὴ μόρφωσις ἐξαρτᾶται καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ ἡ σωματικὴ ὡς ὄργανον αὐτῆς, φανερόν ὅτι καὶ ἡ τοῦ Βύνδιου θεωρία οὕσα υποκειμενικὴ καὶ ἐπομένως δοξαστικὴ ἐστὶν ἀνίκανος ὅπως τοιαῦτα νὰ λύσῃ ζητήματα, διότι τοιαῦτα ζητήματα δὲν λύνονται δοξαστικῶς καὶ ἐπομένως μηχανικῶς.

Ὁ Βύνδιος ἀπὸ τοιούτων ἀρχῶν ὀρμώμενος ἐπραγματεύθη περὶ συμπεράσματος καὶ προτάσεων καὶ τὰς προτάσεις ὑπέλαβε γεγονότα φυσιολογικὰ, τὸ δὲ συμπέρασμα κατάστασιν τῆς συνειδήσεως, τὰς δὲ προτάσεις καὶ τὸ συμπέρασμα ἐν τῇ κρίσει πράξεις μετὰ συνειδήσεως.

Τὴν ἰδέαν ταύτην ὁ Βύνδιος ἐφαρμόζει εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ἐκλαμβάνων τὰς μὲν ἀνωτέρας μορφὰς συμπεράσματα, τὰς δὲ κατωτέρας προτάσεις. Ὁ φυ-

σιολογικός νόμος κατὰ Βύνδιον εὐρίσκεται διὰ ἀναλύσεως τῶν συνθέτων φαινομένων εἰς ἀπλά, τῶν δ' ἀπλῶν εἰς αἰσθήσιν, τῆς δ' αἰσθήσεως εἰς νευρικές ιδιοδρανείας.

Πᾶς δὲ συλλογισμὸς κατὰ Βύνδιον ἐστὶν ἢ ἀναλυτικὸς ἢ συνθετικὸς, πρὸ τῆς ἀπλῆς κρίσεως προηγεῖται νοητικὴ τις ἐνέργεια, αἰσθήσις, πρὸ αὐτῆς ἀντικείμενον ἔχον χρῶμα, μορφήν, ὑποκείμενον μεταβολαῖς· ἐνὶ λόγῳ τὰ τελευταῖα γνωρίσματα εἰσὶν αἱ ἀντιλήψεις τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν· πᾶσα δὲ αἰσθητικὴ ἀντίληψις ἐστὶ κρίσις τῆς πείρας, λ, χ. τὸ λευκόν, τὸ ἐρυθροῦν, τὸ σωματικόν, εἰσὶ κρίσεις ἐμπειρικά, δουθεῖσαι ἡμῶν ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἐποπτείᾳ· αἱ κρίσεις αὗται εἰσὶν αἱ πρῶται ἐνέργειαι τῆς νοήσεως· ἕκαστον γνώρισμά ἐστὶ κρίσις· πᾶσα ἀντίληψις πηγάζει ἐκ πολλῶν κρίσεων· ἡ ἀντίληψις ἐστὶ τὸ συμπέρασμα τὸ ἐξαχθὲν ἐκ τῶν κρίσεων· ἡ ἐνέργεια τῆς πρώτης νοήσεως δὲν εἶναι ἐν τῇ (ἀμέσῳ) αἰσθητικῇ ἐποπτείᾳ κρίσις ἀλλ' ἡ τηροῦσα τὸ ἴδιον γνώρισμα τῆς αἰσθήσεως. Ἡ αἰσθήσις τοῦ ἐρυθροῦ διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ὠχροῦ διὰ τῶν γνωρισμάτων. Ἦ ὅμως εἰσὶ ταῦτα τὰ γνωρίσματα, τοῦτο μένει ὅλως ἄγνωστον, ὡς ἀγνωσμένων ἢ ὅλως τῶν πραγματικῶν τοῦ σύμπαντος κόσμου ἀρχῶν καὶ ἀντ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀντικατασταθείσης ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ ὑποκειμενικοῦ ὡς ἀρχῆς ἀπολύτου.

Ἡ νόσις κατὰ Βύνδιον δὲν ἀρχεται, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τῶν κρίσεων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ συλλογισμοῦ, ἐν ᾧ ὑφίσταται ἡ ἐνεργητικότης τοῦ νοεῖν. Ὁ συλλογισμὸς ἐξηγεῖ πάντα σχηματίζει τὴν αἰσθήσιν, ἐνοποιεῖ πολλὰς αἰσθήσεις, φέρει εἰς διακρίσιν τοῦ ἐγὼ ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς κόσμου καὶ θεμελιοῦ τὸ αἰσθημα καὶ τὸ βουλευτικόν.

Ταῦτα ὅμως προδίδουσιν ἡλίου φεινότερον ἀγνοίαν καὶ σύγχυσιν ἀρχῶν. Ταῦτα ὅμως οὐδὲν περὶ τῆς οὐσίας τῆς νοήσεως τῆς φύσεως τοῦ αἰσθηματος καὶ ἄλλων διδάσκουσιν ἀλλ' ἐξηγοῦνται δοξαστικῶς καὶ ἐπομένως μηχανικῶς· ἐπίσης δὲ ἐξηγεῖται μηχανικῶς τὸ ὅτι ἕκαστον σημεῖον τῆς ἐπι-

δερμίδος κέκτηται τὸ ἔγχωρον σημεῖον αὐτοῦ, αἱ διάφοροι ἐντυπώσεις συνοδεύονται ὑπὸ κινήσεων καὶ ὅτι ἐντυπώσεις καὶ κινήσεις ὁμοῦ σχηματίζουσι τὴν τοπικότητα.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐννοια κατὰ Λώτζιον συνίστανται ἐκ παραστάσεων, αἱ δὲ κρίσεις ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν παραστάσεων, ὁ δὲ συλλογισμὸς ὑποθέτει τὰς κρίσεις ἀποδεικνύει (ὁ Λώτζιος,) ὅτι ὁ συλλογισμὸς προβαίνει ἐπαγωγικῶς ἀναπτυσσόμενος, δὲν δύναται νὰ προηγηθῇ τῆς κρίσεως καὶ ἡ κρίσις τῆς ἐννοίας ὡς ὁ Βύνδιος ἰσχυρίζεται. Ταῦτα δὲ μάλιστα ἀνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν μένουσιν ὅλως ἀνεξήγητα.

Ὁ Βύνδιος ὑποθέτων τὰ γνωστικὰ αἰσθητά ἀνώτερα τῶν ἠθικῶν καὶ τὰ ἠθικὰ τῶν αἰσθητικῶν ἀναφέρει τὰ φαινόμενα μόνον, ἀ δὲν ἀνάγει εἰς τὰς αἰτίας. Ἐθέτων ὅμως ὅτι ἡ μορφή τῶν σωμάτων τῶν φυτῶν, τῶν ζώων, τοῦ ἀνθρώπου, παράγεται ἐκ τῶν κατὰ τὸν σχηματισμὸν ἐνεργητικῶν δυνάμεων, δὲν ἐξηγεῖ καὶ τίνες αὗται αἱ δυνάμεις καὶ τίς ὁ νόμος τῆς ἀναπτύξεως· οὐδὲ διασαφεῖ τὴν σχέσιν τοῦ αἰσθηματος, τῆς γνώσεως καὶ τῆς πράξεως οὐδὲ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, (τουτέστι τὴν νόησιν, τὴν βούλησιν, τὰς ὀρμὰς,) ἀνάγει εἰς τὰ αἰτία αὐτῶν. Οὐδὲ περὶ γλώσσης λέγει τί λόγου ἄξιον, οὐδὲ περὶ πολιτείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἠρησκείαν, τὸ φορεῖον τῆς σωτηρίας, ἀιδιότητος καὶ μακαριότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου, δοξάζει ἀποκύημα τῆς φαντασίας.

Τὴν δὲ βούλησιν ἀποφηνάμενος αὐταίτιον (ἐὰν τὸ ὑποκειμενικὸν ἐκληφθῇ ἀπόλυτος ἀρχή, ὡς ἄτομον) ἀποφαίνεται μὲν ἀκολούθως τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ (τῇ ὑποκειμενικῇ), δὲν συνεῖδεν ὅμως ὅτι διὰ τῆς θεωρίας αὐτοῦ ταύτης ἀναιρεῖ πᾶν ἀνώτερον πᾶσαν ἠρησκείαν καὶ κοινωνίαν, πᾶν δίκαιον καὶ πᾶν καθῆκον, τέλος δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον· θέτων δὲ βάσιν τῆς πολιτείας τὸ ἄτομον καὶ ἀκολούθως τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ἀνατρέπει καὶ τὴν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἡ ἀνατρέψασα τὴν κοινωνίαν καὶ τὰς πολιτείας καὶ πολλὰ τῆς ἀνθρω-

πότῃτος γένη ἀπεκτίνωσε καὶ ἔτι καὶ νῦν τὰς κοινωνίας ἀνεστάτωσε καὶ ἐπαπειλεῖ ἂν αἱ κοινωνίαι δὲν προσλάβωσιν τὸ ἀνώτερον τὸ ἀληθές ἀγαθὸν καὶ αὐτὸ καταστήσωσιν ὀδηγὸν καὶ μάλιστα ἂν αὐτὸ ὡς θειοδές ἀναγνωρίσωσιν διότι κατώτερον φέρουσι σκοτίαν παραμόρφωσιν καὶ κακουργίας.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣν καὶ ὁ νέος ὑλισμὸς ἠσπάσατο, παρέλυσε τοὺς ἠθικοὺς καὶ κοινωνικοὺς δεσμούς, ἔταξε τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ὑπὲρ τὸ κοινὸν καὶ κατέστησεν ἀνώτερον τοῦ δικαίου τὴν κακίαν ἔταξεν ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κατὰπτωσιν τῶν κοινωνιῶν καὶ τὸν καταθισμόν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ θέσεως εἰς θέσιν ἀναξίαν ἀνθρώπου, ὄντως θείου ἔφερον. Ὁ ὑλισμὸς δὲν συμβιβάζεται, ὡς ἀποδείκνυται πρὸς τὴν ἠθικὴν, ἀλλ' ὑπερπηδᾷ τὸ ζήτημα περὶ τῆς τοῦ ἠθικοῦ νόμου καταγωγῆς, τὰ ὅρια τῆς πείρας, ἐφ' ἧς ὁ ὑλισμὸς ἵδρυται.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῆ εἰς τὸ νὰ τρώγῃ καὶ πίνῃ καὶ ὑλικῶς ἀπολαύῃ, ἀλλ' ἔχει σκοπὸν ἀνώτερον ὡς καὶ αὐτὸ τὸ σύμπαν.

Ἐὰν τὰ πάντα καὶ ἰδίως ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶχον σκοπὸν ἀνώτερον, θὰ ἦσαν μάταια, θὰ ἀπέβλεπον οὐδὲν οὔτε πρὸς ἀπόκτησιν σωτηρίας, ἐλευθερίας καὶ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας, τὰ πάντα θὰ ἔπιπτον ὄντως εἰς τὸ μηδέν.

Πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Λουδοβίκος Φαυερβάχιος, ὁ Δαβὶδ Στραύσιος, ὁ Ὑθερβέγιος καὶ ἄλλοι, ἐγκαταλιπόντες τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα αὐτῶν ἐτρέπησαν εἰς τὸν ὑλισμόν.

Καὶ κατὰ τὸν Ὑθερβέγιον τὰ ἔντα εἰσὶ παραστάσεις ἡμῶν, αἱ παραστάσεις εἰσὶν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἐπειδὴ αἱ παραστάσεις εἰσὶν ἐκτεταμέναι, ἔστι καὶ ἡ ψυχὴ· ἄρα ἡ ψυχὴ ὡς ἐκτεταμένη ἐστὶν κατ' αὐτὸν (Ὑθερβέγιον) ὑλική· ἂν δὲ ἡ ψυχὴ ἦ ὑλική, εἰσὶ καὶ τὰ ἔντα· ἄρα ὑπάρχει καὶ ὑλικὸν σῶμα μετὰ ὑλικοῦ μυελοῦ, καὶ ἐν τινι μέρει αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ αἱ παραστάσεις ἡμῶν καὶ ὁ κόσμος περικλείονται.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν κοσμογονίαν ἔπεται τῷ Καντίῳ καὶ Λακλαβίῳ· ἐπραγματεύθη δὲ καὶ ὑλικῶς περὶ ἠθικῆς, τέχνης καὶ ἄλλων.

Ὁ Δ. Στραύσιος (1) ἐτρέπη εἰς τὸν ὑλισμόν, ὅπως ἀπαλλαγθῆ, ὡς ἔλεγεν, ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐγγέλου.

Περὶ δὲ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων ἔπεται τῷ Δαρβίνῳ.

Ὁ Ἐλμχόλτζης (2) ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν εἰσὶν ἐνέργειαι παραγόμεναι ἐξ ἐξωτερικῶν αἰτίων ἐν τοῖς ὀργάνοις ἡμῶν. Ἡ φυσιολογία κατ' αὐτὸν δεικνύει, ὅτι ἡ διαφορὰ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐξωτερικῆς ἐντυπώσεως, δι' ἧς ἡ αἴσθησις ἐρεθίζεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰσθητικοῦ νεύρου τοῦ πληχθέντος ὑπὸ τῆς ἐντυπώσεως· ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ νεύρου παράγει αἴσθησιν φωτός, εἰ καὶ πλήττεται ὑπὸ τῶν δονήσεων τοῦ αἰθέρος. Ἦς αὐτὰς δονήσεις τοῦ αἰθέρος, ἅς αἰσθάνεται ὁ ὀφθαλμὸς ὡς φῶς, αἰσθάνεται καὶ ἡ ἐπιδερμὶς ὡς θερμότητα καὶ τὸ οὖς ὡς τόνον. Ἦς κινητικὰ νεῦρα ἐρεθίζόμενα ἐρεθίζουσι τοὺς μῦς, οἵτινες συσπασμένοι κινουσι τὰ μέλη.

Κατὰ δὲ Λώτζιον ἡ διαφορὰ διαφόρων τόπων ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος ὀνομάζεται τοπικὸν σημεῖον, τουτέστιν ἀνταποκρίνεται εἰς τοπικὴν διαφορὰν· ὁ ἐρεθισμὸς τῆς βουλήσεως διὰ πᾶσαν ὀρισμένην κίνησιν ἔστιν ἐνέργεια ψυχικὴ, ὁμοίως δὲ ψυχικὴ καὶ ἡ παρατηρουμένη μεταβολή.

Ὁ Ἐμίλιος Δυβόις Ρεϋμόνδος (ἐν τῷ περὶ τῶν ὀρίων τῆς φυσικῆς γνώσεως ἔργῳ του 1876) ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ φυσικὴ γνῶσις ἐστὶ γνῶσις τοῦ σωματικοῦ κόσμου.

Ὁ κόσμος σύγκειται ἐκ μορίων (ἀτόμων) ἀφθάρτων.

Ἐὰν, λέγει, ἀποτεινόμενος εἰς τὸν Βύχνερον, ὕλη καὶ δύναμις ἦσαν καταληπταί, θὰ ἦτο καὶ ὁ κόσμος καταληπτός.

Ἡ φυσικὴ γνῶσις δὲν δύναται νὰ προβῆ ὑπὲρ τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν, οὐδὲ νὰ λύσῃ τὸ ἀίνιγμα τῆς σωματικῆς φύσεως.

Ὡς παράδειγμα τείνει καὶ ὁ Λϋγουστος Κόμτης Γάλλος,

(1) Der alte und neue Glaube. 1872.

(2) Die Thatsachen in der Wahrnehmung von Helmholtz 1870,

καὶ οὗτος ὑλιστής. Ἐπειδὴ ἡ ἐμπειρία εἰς σύστημα νὰ ὑψωθῆ
δὲν δύναται, ἀναιρεῖ πᾶσαν ὀργανικὴν θεωρίαν καὶ εἰς τὸν
αὐτῆς θέτει τὴν μηχανικὴν.

Ἐὰν ἀπὸ τῆς ὕλης ἡ κίνησις ἐξαιρεθῆ, ὁ θάνατος ὑποτίθε-
ται πρότερος τῆς ζωῆς (κινήσεως), ὅπερ ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ἐμ-
πειρία δὲν δύναται ἐπιστήμη τῆς φύσεως νὰ κατασταθῆ,
διότι αὐτὴ πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν περὶ φύσεως καὶ ὕλης ἔννοιαν,
διότι ἄνευ αὐτῆς καὶ ἡ φυσικὴ δὲν προάγεται καὶ ἡ φύσις
καταντᾷ ἀκατάληπτος.

Ἐπειδὴ δ' αὕτη ἐστὶν ὑπὲρ τὰ καθ' ἕκαστα, οὐδὲν ὄφελος,
ὅταν τὰ φαινόμενα γινώσκονται, ἡ δ' ἔννοια ἀγνοῖται.

Ὁ Λύγουςτος Κόμτης, ὃν πλεῖστα αὐτὸς συνέγραψε καὶ
ἕτεροι· Littré 1869. de la phil positive· ἐν 6 tomm. Syst. de
polit. posit 1851.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Λύγουςτος Κόμτης πολλὰ συνέγραψεν
ὑπὲρ τῆς ἐμπειρίας παραλαβῶν καὶ οὗτος τὰ εἰρημμένα καὶ
ἕτερα.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος παρέλαβε τὸν ὑλισμὸν τῆς πατρίδος αὐτοῦ
καὶ ἐξ ἄλλων, οἷον τοῦ Βάκωνος, τοῦ Λωκίου καὶ ἄλλων,
τὴν φιλοσοφίαν του ὠνόμασε θετικὴν, διότι βάσιν δὲν ἔχει τὸ
καθόλου, διότι αὐτὸ ἐκλαμβάνει ἀντεπιστημονικόν, ἀλλὰ τὸ
ἴδιον, ὃ ὀνομάζει ἐπιστημονικόν.

Ὁ Α. Κόμτης, ὡς ὑλιστῆς λοιπὸν ἀπορρίπτει τὸ καθόλου
ὡς ἀντεπιστημονικόν, καὶ διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτοῦ ἀφαι-
ρεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποδείξεως, ἐπομένως καὶ αὐτὴν τὴν ἐπι-
στήμην, διότι ἐὰν τῆς φιλοσοφίας ἀντικείμενον ἐκληφθῶσι
τὰ φαινόμενα, ἡ φιλοσοφία ἀναιρεῖται ὡς ἐπιστήμη καὶ εἰς
δόξαν μεταβάλλεται.

Ὁ Σωκράτης περὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων ἐποιήσατο λό-
γον, ὅτι στεροῦνται γνώσεως ἀληθοῦς, διότι δὲν προσέβαινον
εἰς τὰ πρῶτα αἴτια, ἀλλ' ἠσχολοῦντο περὶ τὰ φαινόμενα, καὶ
διὰ τοῦτο δὲν προσέβαινον καὶ εἰς τὰ αἴτια, ὅπως ἐξ αὐτῶν
ἐξηγήσασαι τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων.

Καὶ ὁ Πλάτων ἐξήλεγξε τὸν Πρωταγόραν, ἀποδείξας ὅτι
ἡ αἴσθησις δὲν εἶναι ἐπιστήμη, διότι αὐτὴ ἀντικείμενον δὲν
ἔχει τὸ ὄντως ὄν, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα.

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς γνῶσις δὲν
εἶναι ἡ τῶν φαινομένων, ἀλλ' ἡ τῶν αἰτίων, καὶ ὅτι ἡ τῶν
φαινομένων οὐ ποιεῖ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ἡ τῶν αἰτίων,
διότι ἐξ αὐτῆς δύναται τις νὰ προβῆ ὑπὲρ τὴν ὕλην, ὑπεράνω
τῶν φυσικῶν φαινομένων (Ἀλέξ. Οὐμπόλδου κόσμ. I, 6).

Ἐπειδὴ ἡ ἐμπειρικὴ θεωρία δὲν ὑψοῦται ὑπεράνω τοῦ σω-
ματικοῦ, διότι ὡς σύστημα ὕλικόν ἀναιρεῖ τὴν ὀργανικὴν θεω-
ρίαν καὶ εἰσάγει τὴν μηχανικὴν· διότι ἐὰν ἡ κίνησις (ζωὴ)
ἐξαιρεθῆ ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ εἰσέρχεται ἔξωθεν, τότε ὁ θάνα-
τος ὑποτίθεται πρότερος τῆς ζωῆς.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη πρέ-
πει νὰ ἔχῃ ὁμοῦ τὴν περὶ φύσεως καὶ ὕλης ἔννοιαν, ἀλλως,
χωρὶς, οὔτε ἡ φυσικὴ προάγεται, οὔτε ἡ φύσις γίνεται κατα-
ληπτὴ· ἐπομένως, ἐπειδὴ ἐκ τῶν αἰτίων γινώσκομεν τὰ
φαινόμενα, δὲν δυνάμεθα ἄνευ τῶν αἰτίων νὰ γνωρίσωμεν
τὰ ἴδια, ὃ δὲ Α. Κόμτης ὀνομάζει ἀτόπως θετικά.

Ἐπειδὴ ἡ ἐμπειρικὴ τοῦ Κόμτη θεωρία πηγὴν δὲν ἔχει τὰ
αἴτια, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα, ἐκ δὲ τῶν φαινομένων τῶν δοξῶν
καὶ ὑποθέσεων πολλάκις ἀνυπόστατα προέρχονται, αἱ δὲ δό-
ξαι αὗται καὶ ὑποθέσεις ἔχουσι τὴν αὐτὴν πηγὴν, ἣν ἔλαβον.
Ἐπειδὴ καὶ ἡ τοῦ Α. Κόμτη ὡς ἐμπειρικὴ θεωρία συνανη-
ρέθη μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίων, κρίνομεν πᾶσαν ἄλλην ἐπανό-
ληψιν περιττήν.

Περιττὴ ὁμοίως ἴσως δὲν θὰ ἦτο καὶ ἡ παραπομπὴ εἰς τὰ
συγγράμματα αὐτοῦ, τοῦ Λιτρέου, καὶ εἰς τὰς κρίσεις ἄλλων
ἀνδρῶν, κυρίως δὲ τοῦ ἀξιοτίμου καθηγητοῦ Βαρῶ ποιούντος
μνείαν (ἐν τῷ 15 τόμῳ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων
ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1882) τοῦ προγράμματος τοῦ Α. Κόμτη, τοῦ
συνιστῶντος «ὅτι ἐν Γαλλίᾳ πρέπει νὰ ἐγκαθιδρυθῆ κυβέρνη-
σις τῶν Παρισίων, ὑπεροχὴ τῆς ἀκτημοσύνης, νὰ συστηθῆ δὲ

ἑτέρα ἀριστοκρατία ἀρχουσα τῆς Γαλλίας, ἡ τάξις τῶν ἐργα-
τῶν τῶν Παρισίων».

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν διαφόρων καὶ ἀξιο-
τίμων λογίων, εἴτε ὁμογενῶν εἴτε μὴ, οὐδὲν παῦρον θεωροῦ-
μεν, ἀλλὰ διττὸν ἐν αὐταῖς ἀγαθὸν προσφέρεται, πρῶτον
ἐγείρεται ὁ ζῆλος τοῦ ἱερατείου εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην,
καὶ δεύτερον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ βαθυτάτου χριστιανικοῦ
καθήκοντος, ἐνομίσαμεν καὶ ἡμεῖς καθῆκον νὰ ἀναφέρωμεν
ἔργα τριαῦτα ὡς ἄλλων τε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου λογίου
Ἰωάννου Μαρτίνου δημοσιευθέντα ἐν ἡμερησίῃσι, Σωτήρι τοῦ
σεπτεμβρίου, ὀκτωβρίου, δεκεμβρίου καὶ ἄλλων, Παλιγγενε-
σία, Στοῦ, Τηλεγράφῳ, καὶ ἰδίως διατριβὴν αὐτοῦ ἐπιγραφο-
μένην «ὄλεθρον τῆς θετικῆς φιλοσοφίας τοῦ Λύγουστου Κήμ-
του», ἣν συνιστῶμεν καὶ ἀξίαν ἀναγνώσεως καὶ τὴν ἠθικὴν
καὶ ἄλλα συγγραφέων ὁμογενῶν.

Δὲν εἶναι δὲ ὅσιον νὰ παραλείπωνται καὶ τὰ τῶν ἀρχαίων,
ἰδίως δὲ τὰ ὑπ' Ἀριστοτέλους ἀναφερόμενα κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ
τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκεῖνα τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νέων,
διότι ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν δοξασιῶν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν
νέων ὕλιστῶν παρέχουσι ὠφέλειαν οὐ μικράν.

Τὰ σπουδαιότερα δὲ περὶ τῆς πρώτης περιόδου τῶν Ἰλλή-
νων φυσιολόγων ἰδίως ἐκθέτει ὁ Ἀριστοτέλης εἰσερχόμενος εἰς
τὰ βαθύτατα καὶ ταύτης τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων φιλο-
σοφησάντων ὑπέλαβον ἀρχὰς ὕλικας.

Τούτους δὲ κατακρίνει ὡς μὴ δυναμένους νὰ ἐξηγήσωσι
τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ τὸ ἀσώματον· οἱ δὲ ὕστερον φυ-
σιολόγοι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὸ αἷτιον τῆς μεταβο-
λῆς (γενέσεως καὶ φθορᾶς), διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἦτο
τὸ αἷτιον αὐτῆς, (τὸ ξύλον οὐ ποιεῖ τράπεζαν), ἀλλ' ἐκεῖνο, ὃ
ἐκάλεσαν τὸ ὄθεν ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεως.

Μετὰ δὲ τὴν εὔρεσιν τῶν δύο ἀρχῶν ὡς οὐχὶ ἰκανῶν τὴν
τῶν ὄντων φύσιν νὰ γεννήσωσιν, ἠναγκάσθησαν πάλιν ὑπ' αὐ-

τῆς τῆς ἀληθείας νὰ ζητήσωσι τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως καὶ τὸ
οὐ ἔνεκα.

Ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. I, 4 καὶ 5) κατακρίνει ἐκ τῶν ἀρ-
χαίων φυσιολόγων, τοὺς μὲν Πυθαγορείους, ὅτι τὴν ὕλην καὶ
τὸ εἶδος δὲν διέκριναν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀριθμῶν ἐζήτησαν νὰ
ἐξηγήσωσι τὸ σωματικόν, νὰ παραγάγῃσι τὸ ἐγγύτως ἐκτε-
ταμένον, ἐκ τῶν μήτε βάρος μήτε κουφότητα ἔχόντων τὸ
ἔχον βάρος καὶ κουφότητα.

Τοὺς δ' Ἐλεάτας ὅτι ἡ θεωρία αὐτῶν στερεῖται ἀρχῆς πρὸς
ἐξήγησιν τῶν φαινόμενων, ὅτι ἀποδίδοντες τῷ ἐνὶ ιδιότητος
ἀναίρουσιν αὐτὸ, ἰσχυριζόμενοι δὲ μόνον τὸ ὄν ἀρνοῦνται τὸ μὴ
ὄν μὴ ἐννοοῦντες, ὅτι πᾶσα ἀπόφασις περιλαμβάνει ὑποκείμε-
νον καὶ κατηγορούμενον, καὶ τὸ μὲν ὄν ἐστὶ κοινὸν κατηγο-
ρούμενον, τὸ δὲ μὴ ὄν ἀπόφασις αὐτοῦ· ἐτι δὲ δὲν ἀπέδειξαν
πῶς συμβιβάζεται τὸ ἀμετάβλητον πρὸς τὸ μεταβαλλόμενον.

Οἱ δ' ὕστερον φυσιολόγοι παρέλαβον μὲν τὴν ἀρχὴν τῶν
ἐλεατῶν, τὸ ὄν, ὡς οὐσίαν ὁμοῦ τῶν ὕλικῶν ὄντων.

Ὁ Ἡράκλειτος συνιδῶν πρῶτος ὅτι ἡ ὕλη δὲν παράγει με-
ταβολὴν, οὐδὲ τὸ ἀφῆρημένον ὄν τῶν Ἐλεατῶν κίνησιν καὶ
γένεσιν ὑπέθεσε τὸ ὄν τῶν Ἐλεατῶν κινούμενον αἰδίως καὶ
μεταβαλλόμενον καὶ ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ γενέσεως, καὶ ἡ
δημιουργικὴ αὐτῆ δύναμις ἐστὶ καὶ Ἡράκλειτον ὁ θεὸς καὶ
ὁ νόμος τοῦ παντός.

Τὸν δ' Ἐμπειδοκλέα ἐλέγχει, διότι δὲν διέκρινε τὰς δύο
δυνάμεις, καὶ τὰ στοιχεῖα ὑπέθεσεν ἀμετάβλητα, διότι αὐτῆ
ἡ ὑπόθεσις καθιστᾷ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν εἰς ἀλλήλα αὐτῶν
μετάβασιν ἀδύνατον.

Τοὺς δ' ἀτομικοὺς, ὅτι παραδεχόμενοι τὰ άτομα ἀμερῆ δὲν
δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὴν μεταβολὴν, τὰς ιδιότητας, τὴν
ἐσωτερικὴν κίνησιν τῶν ὄντων καὶ τὴν ζωὴν καὶ ὅτι ἡ ὑπό-
θεσις τῆς ἀπειρίας τῶν ἀτόμων καθιστᾷ πᾶσαν ἐξήγησιν ἀδύ-
νατον.

Ἐπίσης δὲ κατακρίνει καὶ τὸν Ἀναξαγόραν ὅτι ἡ ὑπόθεσις

της άπειρίας των στοιχείων καθιστά πάσαν γνώσιν των όντων αδύνατον.

Επίσης δέ και διότι δέν διέκρινε τον νοον από της ψυχής ούδδ τήν φύσιν εξήγησεν εκ του νοϋ.

Η έμπειρία, ή θεμελιωθεΐσα υπό Βάκωνος, ανεπτύχθη υπό Ωβδέσιου, Λωκίου και άλλων πλείστων.

Κατά Ωβδέσιον τδ πνεϋμα, αί ψυχικαί δυνάμεις είσι παραγόμενα των όργάνων και των αντικειμένων.

Κατά δϋ τδ σύστημα του Λωκίου οϋτε μεταφυσική ήδύνατο να υπάρξη οϋτε ήθική να θεμελιωθῆ.

Κατά δέ Κοινδιλλάκιον πάσα λογική γνώσις κατεστράφη, διότι ή αΐσθησις τδ σύνολον να εξηγήσῃ δέν δύναται.

Ομοίως δέ θεωρίας είχον και έτεροι Γάλλοι, ως ο Βονέντος, ο (Γερμανός) Ολβάχιος, ο Λαμετρίος και εκ των Άγγλων ιδίως ο Οϋμος ο αφαιρέσας πάσαν βεβαίαν γνώσιν, μετ' αϋτής και τάξιν και νόμους και θρησκείαν και έλευθερίαν και άθληνασίαν· διότι ταϋτα θεμελιούμενα επί αΐσθητων ανατυπώσεών είσιν έπινοήματα ανθρώπινα. Διό ο Άριστοτέλης ανασκευάζει και τουτο λέγων οτι, εάν τδ οντα δέν ήσαν οϋσίαι, δέν θα έγνώσκοντο, καθ' οσον δηλαδή ή πραγματική γνώσις πηγάζει εκ της οϋσίας, του αιτίου, και οϋχι εκ των φαινομένων, ως επίσης ο Κάντιος επιβεβαίωϋ τδ του Άριστοτέλους λέγων, οτι παν εμπειρικόν σύστημά εστιν αναπόδεικτον και άμφίβολον.

Επειδή δέ ο νέος υλισμός παρέλαθε κατά τδ πλεΐστον τās θεωρίας ταύτας του αρχαίου, αϋται δ' εξελέγχονται ήμαρτημέναι, επόμενον ήτο και ο νέος υλισμός παραλαβών μετὰ των θεωριών να ελεγχθῆ και διά τδ ομοια άμαρτήματα αϋτου.

Ο νέος υλισμός συνεχόμενος μετὰ της περι φύσεως γνώσεως ζητεΐ να συγκροτηθῆ εις σύστημα. Επειδή όμως αποβλέπει εις τδ καθ' έκαστα (τδ ιδία) και οϋχι εις τδ αίτια, διότι τδ αίτιον δέν πηγάζει εκ της αΐσθήσεως, άλλ' εκ του

ισείν, δέν δύναται εις σύστημα να σχηματισθῆ· διότι ο υλισμός εν τοις καθ' έκαστα μένων, ως πάσα φυσική έπιστήμη, δέν δύναται να ανυψωθῆ εις τδ αίτια· αρχών δέ στερούμενος επιχειρεί ματαιώς να εξηγήσῃ δι' υποθέσεων και μηχανικῶς τδ φαινόμενα.

Ο νέος υλισμός παρατηρών εν τοις όργάνοις μεταβολάς υποθέτει δυνάμεις ενεργούσας εν αϋτοις χωρις να ζητήσῃ τίνας είσιν αϋται; θερμότης, φῶς, ήλεκτρισμός υπάρχουσιν εν ανοργάνω και οργανική ύλη και παράγουσι μεταβολάς· δύναμις νευρική ενυπάρχει εν άπασι τοις ανωτέροις ζώοις, και εν τοις φυτοις προέρχονται κινήσεις έσωτερικαί.

Η ζωή υποτίθεται ώρισμένης συνδυασμῶς άνομοίων μεταβολών και υφίσταται εν τῆ συνεχείᾳ των έσωτερικῶν και έξωτερικῶν μεταβολών· ή τήρησις της συνεχείας αϋτων αποτελεΐ τήν ζωήν, ή δέ διατάραξις αϋτής φέρει θάνατον. Πῶς όμως δύνανται ταϋτα πάντα να εξηγηθῶσι; πῶς ή αύξησις, ή ανάπτυξις και τελειοποιήσις; δια τί ή ανάπτυξις απαιτεΐ συγκέντρωσιν περι εν σημείον; τί σημαίνει ή όμοιότης του και ζῶου κατ' αρχάς, τί ή διαφορά, ήτις έπειτα αναπτύσσεται, ολον τδ έμβρυον του ανθρώπου ή ζῶου φαίνονται κατ' αρχάς ομοια, έπειτα δέ προέρχονται διαφοραί· τδ ανόργανά είσιν άόριστα, και οι κατώτατοι οργανισμοί είσιν ήττον ώρισμένα ή τδ ζῶα κατὰ τήν μορφήν και τδ μέγεθος. Οϋδέν τούτων εξηγεΐ ο υλισμός, άλλ' εκλαμβάνει και τās ενεργείας της ψυχῆς αποτελέσματα των υλικῶν όργάνων.

Ο υλισμός παραδέχεται ύλην και δύναμιν· θεωρών όμως τήν δύναμιν ιδιότητα της ύλης παραδέχεται μίαν και μόνην αρχήν, τήν ύλην.

Η ύλη όμως ως ή βάση των άλλων, διότι, εάν αϋτή αποκλεισθῆ, καταστρέφεται ή βάση των άλλων αρχών.

Οι νϋν ψυχολόγοι παραδεχόμενοι υποκειμενικόν και αντικειμενικόν καθιστώσιν, ως όρθῶς παρατηρεΐ ο Βάδερσ, τδ υποκειμενικόν αυτόνομον, δια δέ τουτο καθιστώσι πάντα

υποκειμενικά, κατὰ συμβεβηκός· τὸ δὲ νοητικὸν ἄνευ τοῦ φυσικοῦ καθίσταται φανταστικόν· τὸ κτηνώδες δὲν εἶναι στέρησις τοῦ ζωτικοῦ, ἀλλὰ ὑποθέτει μετάστασιν τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως ἀρχὰς διαφόρους, ὡς πλεῖστοι καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων ἀναγνωρίζουσι, διὸ καὶ ἡ ἔλξις φαίνεται ἐνέργεια τῆς ἀνωτέρας, ἥτις ὑποτάσσει τὰ ὄργανα ὑφ' ἑαυτήν· καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν ἀρχῶν (ἔλξις καὶ ὄπισι) προέρχεται ἐκ τῆς πίεσεως· ἐὰν ἡ ἀρμονία παύσῃ πρὸς διατήρησιν τοῦ ὅλου, παύει ἡ ἐνέργεια τῶν ὀργάνων.

Οἱ δ' ἐκλαμβάνοντες τὴν ἐλευθερίαν αὐτοδιορισμὸν παραγνωρίζουσι, ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν σώζεται τιθεμένου ἀρχῆς τοῦ υποκειμενικοῦ· καὶ ἡ μανία δὲν προέρχεται ἐκ στέρησεως ἀρχῶν, οὐδὲ τὰ πάθη κτλ. ἀλλ' ἐκ μεταστάσεως αὐτῶν, ἐν ᾗ ἡ ἀρμονία αὐτῶν φέρει τὰς ἐκτάκτους καταστάσεις, αὐτὴ δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς· ἐπειδὴ δὲ τὰ κακὰ προέρχονται ἐκ τῆς μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν, ἀποδείκνυται, ὅτι ἐστὶν ἀπάτη τὸ νὰ ἰσχυρίζωνται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἀπολύτως ἐλεύθερος καὶ οὐχὶ σχετικῶς, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐκτοπίζει τὸν θεὸν καὶ μεταβάλλει παραγόμενον ἑαυτοῦ, τούτεστι μηδέν.

Ἐπειδὴ ὁ νέος ὕλισμός μόνην ἀρχὴν τὴν ὕλην παραδέχεται, φανερόν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸν κόσμον, τὴν γένεσιν, τὴν ζωὴν, τὴν νόησιν, διότι ἐστὶν ἀδύνατον ὁ κόσμος νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ἀρχῆς, ἰδίως δὲ τῆς ὕλης.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὕλη δὲν ὑπάρχει ἄνευ κινήσεως καὶ μορφῆς, τὴν δὲ κίνησιν καὶ μορφήν ἡ ὕλη μόνη νὰ ἐξηγήσῃ δὲν δύναται, φανερόν ὅτι καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ μορφή δὲν παράγονται ἐκ τῆς ὕλης, ἀλλ' εἰσὶν ἀρχαὶ ἴδιαι τῆς ὕλης διάφοροι καὶ αὐτῆς πρότεροι καὶ ἀνώτεροι.

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ἐμβλέψας ὡς οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, δὲν ἐξηκρίβωσε μὲν τὰς ἀρχὰς ὕλης, παρετήρησεν ὅμως μετὰ βαθυνοίας τὰ φαινόμενα καὶ ἐκ τῆς βαθείας παρατηρήσεως αὐτῶν διέκρινεν ὅτι τὴ κριτικὴν ὡς τὸ

μέσον διανοίας καὶ αἰσθήσεως δὲν εἶναι προϊόν ἀμφοτέρων, ἀλλ' ἴδιον καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ ὀρεκτικοῦ, ἀρχὴ ἴδια, καὶ ὅτι ὡς τὸ μέσον αἰσθήσεως καὶ διανοίας, διὰ μὲν τῆς αἰσθήσεως κοινωνεῖ μετὰ τῶν αἰσθητῶν, διὰ δὲ τῆς διανοίας μετὰ τῶν νοητῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγνώρισεν, ὅτι τὰ ἀνώτερα βάσις τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἔχουσι τὰ κατώτερα, οἷον τὸ θρεπτικὸν ἐστὶ βάσις τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦτο τοῦ νοητικοῦ· τὸ δὲ φανταστικὸν ὑπέλαβε κίνησιν ἐσωτερικὴν τοῦ ἐμφύχου ὄντος καὶ ἐμοίαν τῇ κινήσει τῆς αἰσθήσεως ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἰδίας ὕλης, διότι βάσις ἔχει τὸ αἰσθητικόν· αἱ δὲ φαντασίαι παραμένουσιν ἐν τῇ ψυχῇ μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν αἰσθητῶν, διότι κοινωνοῦσι διανοίας· αὐταὶ εἰσὶν αἰτίαι τῆς πράξεως καὶ τῆς σφοδρᾶς συγκινήσεως, διότι μετέχουσιν ἀμέσως μὲν τοῦ ὀρεκτικοῦ, ἐμμέσως δὲ τοῦ νοητικοῦ, ὑφ' οὗ τὸ ὀρεκτικὸν ἐγείρεται· ἐν ᾗ δ' ἐν τῇ μνήμῃ ὑπάρχει εἴτε ἀντίληψις εἴτε ἐνεργεία γνῶσις τοῦ παρελθόντος, ἐν τῇ φαντασίᾳ οὔτε ἀντίληψις ὑπάρχει οὔτε γνῶσις τοῦ παρελθόντος· μνήμη δὲ καὶ φαντασία ἔχουσι βάσις τὴν μόνην τοῦ αἰσθήματος· μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος κέκτηται τὴν ἀνάμνησιν, ἥτις ἐστὶ κίνησις αἰσθητικὴ βαίνουσα ἀπὸ τῆς ψυχῆς εἰς τὰ ὄργανα τῆς αἰσθήσεως· ἡ μνήμη ὡς κίνησις καὶ αὐτὴ προβαίνει ἀπὸ τοῦ κέντρου καὶ τῶν ὀργάνων τῆς αἰσθήσεως εἰς τὴν ψυχὴν, ὅπως ἀφήσῃ ἐντύπωσιν. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς ἀναμνήσεως εἰσὶν ἠνωμένοι αἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ἡ ἀνάμνησις ἐστὶν οἷον συλλογισμὸς τις. Ἡ αἰσθησις ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν νοητικὴν δύναμιν τοῦ κρίνειν (δηλαδὴ τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν) καὶ ἐστὶν ὁ οὐσιώδης ὅρος τοῦ νοεῖν, διότι καθίσταται βάσις αὐτοῦ καὶ ἄνευ αὐτοῦ ὑπνώττει διὰ τοῦτο, ὡς μὴ ἔχων βάσις νὰ σταθῇ καὶ ὑψωθῇ. Ἡ αἰσθητικὴ δύναμις, ἡ μνήμη καὶ ἡ ἀνάμνησις ποιοῦσι τὴν εἰς τὸν νοῦν μετάβασιν.

Ὁ νοῦς κατ' Ἀριστοτέλην διαφέρει τῶν ἄλλων, ὅτι ἐστὶ χωριστὸς ἀπὸ τοῦ ὀργανικοῦ σώματος· ὁ νοῦς ἐστὶ κατ' Ἀρι-

στοτέλη είδος ειδών και ή αίσθησις είδος αίσθητων· ο νοῦς ὅμως έχει υπόθεσιν τὸ αἰσθητικὸν και τὸ ὄρεκτικόν.

Ὁ Ἀριστοτέλης διέκρινε μὲν τὸ αἰσθητικὸν, τὸ ὄρεκτικὸν και τὸ νοητικὸν, και ὅτι ή μὲν αἰσθητικὴ ψυχὴ ἀσχολεῖται περὶ τὸ καθ' ἕκαστον, ή δὲ νοητικὴ περὶ τὸ καθόλου, δὲν διέκρινεν ὅμως τὰς τοῦ σύμπαντος ἀρχάς, διότι ἄλλως διὰ τῆς τῶν ἀρχῶν διακρίσεως θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἀντικείμενα βαθύτερον και θὰ διέκρινεν εὐκρινέστερον τὰς ἀρχάς.

Ἐάν τὸ ὄρεκτικὸν δὲν ἐξηγήσῃ τὸ καθόλου και τὸ ἀναγκαστὸν, ἀλλ' ὁ λόγος, εἴαν ὁ λόγος δὲν παράγῃ τὴν κίνησιν, ἀλλὰ τὸ ὄρεκτικὸν, εἴαν ἀμφότερα δὲν παράγῃσι τὸ ὑλικὸν και τὸ πραγματικὸν, ἀλλ' ή κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή, ἀποδεικνύται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται δὲν δύνανται νὰ ἦναι οὐσίαι αἱ αὐταί, ἀλλὰ ἀλλήλων διάφοροι.

Ἐάν δὲν ἦναι αἱ αὐταί, ὡς ἀποδεικνύται, διότι αἰτία τῆς τάξεως δὲν εἶναι ή κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή οὐδὲ ή κατὰ τὴν ὕλην, οὐδὲ ή κατὰ τὴν ὕλην αἰτία τῆς κινήσεως και τάξεως· εἴαν ἐκάστη τούτων ἴδιον ἀπεργάζεται, διὰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐνωθῶσι και συνεργήσωσι πρὸς ἓν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἐπεταὶ ὅτι πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ἀρχή αὐτῶν ἀνωτέρα πρὸς ἑνωσιν και συνέργειαν αὐτῶν, και ή ὑπερτάτη αὕτη ἀρχή ἐστὶν ή κυρίως ἀρχή, ἥς ἀνευ οὔτε ἀρμονίας και σύμπραξις τῶν ἀρχῶν και ἀνευ ἀρμονίας και συμπράξεως αὐτῶν, οὔτε γένεσις, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε τελειοποίησις, οὔτε ἀιδιότης οὔτε μακρυότης κτλ. θὰ προήρχετο.

Ἐάν ή ἀπόλυτος ἀρχή ἦ ἀνωτέρα, διότι αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαὶ εἰσιν ὄργανα αὐτῆς, ἐπεταὶ, ὅτι οὐδεμία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀρχή κυρίως ἀπόλυτος, διότι αὗται κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ὑπερτάτην, πρὸς τὴν κυρίως ἀρχήν, δὲν δύνανται νὰ ἦναι ἀρχή, ἀλλὰ συναίτια, ὄργανα αὐτῆς ἀναγκαῖα πρὸς παραγωγήν τῆς δημιουργίας· λέγομεν δὲ ἀναγκαῖα ὄργανα, διότι, εἰ μία τούτων ἔλλειπεν,

φέρ' εἰπεῖν ή κατὰ τὴν ὕλην, θὰ ἐξέλειπεν ή βάσις τῆς ἐνεργείας, εἴαν ή κατὰ τὴν κίνησιν, ή ζωὴ, ή ἀνάπτυξις, ή ἐλευθερία, εἴαν ή κατὰ τὸν λόγον, ή τάξις, ή μορφή και ή γνῶσις.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύται, ὅτι ὁ ὕλισμὸς μίαν τῶν ἀρχῶν, τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ἀρχήν μόνην θεωρῶν και ἀπόλυτόν ἐστὶ σύστημα μονομερές ὡς ἀνίκανον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν, τὴν ζωὴν, τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν τάξιν και τὴν γνῶσιν. Διὰ τοῦτο ή κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ή μόνη και ἀπόλυτος ἀρχή, ἀλλ' ὡς μία ἀρχή χρησιμεύουσα ὡς βάσις τῶν ἄλλων ἀρχῶν και ἐπομένως μόνον ὡς ὑποκείμενον τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν και μόνον τῶν ὄντων, ὡς ἀρχή τοῦ ἀτομικοῦ και πραγματικοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ὁ ὕλισμὸς ἐστὶ σύστημα μονομερές, ἀλλὰ και ὁ ἰδανισμὸς και τὰ εἰς τὴν σοφίαν ἀφορῶντα συστήματα, προέρχεται ή ἀνάγκη συστήματος, ὅπερ ἐπὶ ἰδίᾳς ἀρχῆς τῶν ὑπαρχουσῶν ἀνωτέρας στηριζόμενον, δύναται νὰ κατασταθῇ ἰκανὸν τὸ νὰ καταστήσῃ τὰ συστήματα μέλη αὐτοῦ ὀργανικὰ και τὰ πάντα πρὸς ἓν τέλος ἀφορῶντα.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων διέκρινεν ἀπάσας τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ τὸ μὲν τὴν μίαν συνέχειαν μετὰ τῆς ἐτέρας, και τὴν μὲν ταύτην, τὴν δ' ἄλλην ὡς ἀρχήν ἀπόλυτον ὑπελάμβανεν, ἐξ οὗ ή διαφορὰ τῶν συστημάτων ἐπήγαγεν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ τὸν κόσμον καθ' ὅλοκληρίαν, και διὰ τοῦτο ὀρθῶς, οὐδὲ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν ὀρθῶς νὰ διαγνώσῃ.

Ἐάν ὁ φυσικὸς κόσμος ἐχωρίζετο ὅλως ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ, τουτέστιν εἴαν αἱ ἀρχαὶ ἐχωρίζοντο ἀλλήλων, ἐξ ἀπαντος θὰ ἐπήρχετο παντελῆς καταστροφή. Ἐάν αἱ κατώτεραι ἀρχαὶ ἐπεκράτουν τῶν ἀνωτέρων, πάντα θὰ καθίσταντο νεκρά, οὔτε γένεσις θὰ προήρχετο οὔτε ἀνάπτυξις οὔτε τελειοποίησις και ἀιδιότης τῶν ὄντων. Ὅτι δ' ὑπάρχουσιν ἀρχαὶ διάφοροι ἐπιβεβαιωθεὶς και ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνων τὸ ὄρεκτικὸν (τὸ κίνητικόν) ἀπὸ τοῦ αἰσθητικοῦ και νοητικοῦ· περὶ δὲ τοῦ

θεωρητικὸς νοῦς, λέγει, ὅτι οὗτος οὐδὲν φροντίζει περὶ πράξεων, καὶ ὁ Κάντιος βεβαιοῖ τοῦτο συνταυτίσας τὸν θεωρητικὸν λόγον μετὰ τοῦ λόγου, τὸν δὲ πρακτικὸν νοῦν μετὰ τῆς βουλήσεως, τὸ δὲ κριτικὸν μετὰ τοῦ αἰσθημάτων τοῦ πόνου καὶ τῆς ἡδονῆς.

Ὁ νέος ὁμοίως ὑλισμὸς δὲν ἀσχολεῖται περὶ τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων τῆς ψυχῆς κτλ., ἀλλὰ μόνον περὶ τὰ φαινόμενα, τὴν θρησκείαν θεωρεῖ ἀποκύημα τῆς φαντασίας, ἐπινόησιν ἀνθρωπίνην, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, ὅτι πᾶσα ἐπινόησις ἔχει βάσιν, διότι οὐδὲν ἐκ τοῦ ἀέρος νὰ πηγᾶσθαι δύναται, καὶ ὅτι ἡ θρησκεία τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἔχει, ὅπου χρόνος οὐπω ὑπῆρχεν εἰς ἐπινόησιν.

Ὁ νέος ὑλισμὸς ἐξηγεῖ τὴν εἰς ἔθνη διαίρεσιν τῆς ἀνθρωπότητος μηχανικῶς, τὴν γλῶσσαν σχηματισθεῖσαν ἐκ τῶν ὀλοχυγμῶν καὶ ἀγρίων φωνῶν τῶν ζώων. Οὐδὲ τὴν ἐκ φυλῶν εἰς ἔθνη μετάβασιν ἐξηγήσῃ ἱκανὸς διότι ἡ μετάβασις αὕτη οὔτε διὰ χωρισμοῦ, οὔτε διὰ φυσικῶν συμβάντων ἐγένετο, ἀλλ' ἐσωτερικῶς δηλαδὴ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας.

Τὴν δὲ θηριώδη τῶν ἀγρίων φυλῶν κατάστασιν ἦν ὁ ὑλισμὸς ὑποθέτει ὡς τὴν ἀρχαιοτάτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατάστασιν, θεωρεῖ ὁ Σχελλίγγιος οὐχὶ ὡς τὴν ἀρχαιοτάτην ἀλλὰ ὡς συνέπειαν καὶ ἐξαγόμενον λυπηρὸν κρίσεως, ἦν αἱ φυλαὶ αὗται νὰ ὑπερνικήσωσι δὲν ἡδυνήθησαν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐνότητά, τὸν θεόν, ἀπολέσασαι ἔμειναν, ὡς τὰ ζῆα, ποιμναὶ ἄνευ ποιμένος.

Καὶ ὁ Βάδερὸς ἀποδεικνύει ὅτι εἰς θεὸς δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ μετὰξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου θὰ ὑφίστατο κοινωνία μετὰξὺ ἀνθρώπων, οὐδὲ βίος ἠθικὸς κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς.

Ἐὰν ἡ θρησκεία ἦτο ἐπινόησις, οὐδέποτε ἡδύνατο ὁ βίος τῶν ἐθνῶν νὰ συμφωνῇ μετὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, οὔτε ἐν τῇ καλουμένῃ φυσικῇ καταστάσει θὰ ὑπῆρχεν ἠθικὴ ἐλευθερία οὔτε ὑποκείμενα δεκτικὰ καταλογισμοῦ, διότι πᾶς τις

καθίσταται κατὰ πρῶτον ἐλεύθερος καὶ πρόσωπον ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Ἐὰν ἀπὸ τῆς πολιτείας ἡ θρησκεία ἀφαιρεθῇ, ἀφαιρεῖται ἀληθῶς καὶ ὁ θεός, μετὰ δὲ τοῦ θεοῦ καταστρέφεται καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐγκατασταθέντος τοῦ ἀνθρώπου ἀρχῆς ἀπολύτου, κατέστησαν πάντα ἀμφίβολα, οὐδὲν διέμεινε στερεόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σύνδεσμος τῆς ἀνθρωπότητος διεσπάσθη. Ἐπειδὴ μόνη ἡ φιλοσοφία λύει τὰ μεγάλα τοῦ βίου ζητήματα καὶ τὰ ἀνθρώπινα κυβερνᾷ, ἐστὶν ἡ ἀλήθεια αὐτῆς ἀναγκαία.

Καίτοι δὲ ἡ φιλοσοφία οὐπω ἔλυσε τὸ κύριον ζήτημα τοῦ Ἀριστοτέλους, τί ἐστὶ τὸ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον, ὃ ὁ Σχελλίγγιος ἐχαρακτήρισεν εἰπὼν, διὰ τί ὑπάρχει τί, διὰ τί οὐχ' ὑπάρχει μηδὲν «οὐδέποτε ὁμοίως παύσει τὴν λύσιν αὐτοῦ ζητοῦσα. Ἐὰν εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα ἀπάντησις δὲν ἐδίδετο, τὰ πάντα θὰ ἔπιπτον εἰς τὸ μηδέν.

Ἄνδρες ἔξοχοι κατεπολέμησαν τὸν ὑλισμὸν καὶ τὰ ἔθνη αὐτῶν ἐκράτησαν ἑρθᾶ.

Τοὺς ἐξόχους ὁμοίως τούτους ἀπεκάλεσαν οἱ νέοι ὑλιστὰι ἀγύρτας καὶ σοφιστὰς (1).

Ὁ νέος ὑλισμὸς ἀποβαλὼν πᾶν ἀνώτερον ἀνέτρεψε πάντα, καὶ θρησκείαν καὶ ἠθικὴν καὶ πολιτείαν κτλ. καὶ τὸν ἄνθρωπον χωρίσας ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν παγκοσμίων ἀρχῶν κατέστρεψε καὶ αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον.

Ἀπο Γασσέντου ὁ ὑλισμὸς κατέστη βᾶσις τῆς φυσικῆς, ἀπὸ δὲ Νεύτωνος τῆς μηχανικῆς θεωρίας.

Ὁ νέος ὑλισμὸς, ὡς ἀπεδείχθη, οὔτε τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐξηγήσῃ, δύναται, οὔτε τὴν γένεσιν, οὔτε τὴν ζωὴν,

(1) Ὁ Σχοπεγχαύερὸς φέγει τὸν Κάντιον ὅτι ἔγεινε καθηγητὴς, τὸν Φίχθιον ἀποκαλεῖ ἀσκὸν διαπεφουσημένον, τὸν "Ἐγγελον ἀγύρτην, τὸν δὲ "Ἐρβαρνὸν τεταραγμένον τὰς φρένας. Ὁ δὲ Βύχνερὸς ἀποκαλεῖ τὸν Σχελλίγγιον σοφιστὴν!

οὔτε τὴν τάξιν, ἀλλ' ἐξηγεῖ τὸν αἰσθητὸν κόσμον προῖόν τῶν ὀργάνων, τὸ συνειδὸς ἰδιότητα τοῦ σώματος, τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν αἰσθήσεων κινήσεις τῆς ὕλης ἐνεργούσης εἰς τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα, τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τὸ νοεῖν προῖόντα τοῦ μυελοῦ.

Ποίαν ὁμῶς σχέσιν δύναται νὰ ἔχη τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν μυελόν; τί δύναται νὰ διδάξωσιν αἱ ἴνες ἢ τὰ κύτταρα περὶ νόμων καὶ γεγονότων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κτλ.

Ὅτε ὁμῶς τὸ ἀνώτερον παράγεται ἐκ τοῦ κατωτέρου, οὔτε αἱ δυνάμεις ἐκ τῶν ὀργάνων, ἀλλὰ ἀντιστρόφως τὸ κατώτερον ἐκ τοῦ ἀνωτέρου, τὰ ὄργανα ἐκ τῶν δυνάμεων.

Ἐπειδὴ τὰ ἀνώτερα προηγοῦνται, πίπτει ἡ ὑλικὴ θεωρία ἰσχυριζομένη ἀτόπως, ὅτι τὰ ἀνώτερα (αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις) ἐπήγασαν ἐκ τῶν κατωτέρων (τῶν ὀργάνων).

Ὁ ὑλισμὸς ἀρνούμενος πᾶσαν ἀνωτέραν γνῶσιν ἐπιβεβαιοῖ τὴν παντελῆ ἀγνοίαν αὐτοῦ, θέτων τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν ἀνωτέραν τῆς θείας, τὸν θεὸν εἶδωλον τοῦ ἀνθρώπου, τὸν δὲ ἀνθρώπον πηγὴν τῆς γνώσεως, τῆς πολιτείας, τῆς θρησκείας κτλ. Τοῦτο ὁμῶς ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐν τῇ μήτρᾳ μεταμορφοῦται, δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος κατὰγεται ἐκ τῆς γῆς ἀπ' ἐναντίου μάλιστα ὅτι αἱ δυνάμεις προηγοῦνται τῶν ὄντων καὶ ταῦτα παράγουσι καὶ ἐν αὐτοῖς μένουσαι ἀποκαλύπτονται ὡς τόπος, ἔσμη, χρῶμα κτλ. ὥστε μέγιστη πλάνη ἐστίν, ἐὰν ὁ ὑλισμὸς ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ πνευματικαὶ (ἰδιότητες) δυνάμεις ἐπήγασαν ἐκ τῶν ὀργάνων· ἡ βούλησις ἐστὶ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ, δὲν εἶναι ὁμῶς αὐτὴ ἡ καρδία, ὁ λόγος ἐστὶ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ, δὲν εἶναι ὁμῶς αὐτὴ ἡ κεφαλή.

Ὁ ὑλισμὸς δὲν εἶναι κίνησις πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἀγνοία καὶ ὁδὸς εἰς πλάνην, διὰ τοῦτο οὐδὲν ἕτερον ἐπικινδυνωδέστερόν ἐστίν ἢ ἡ εἰσαγωγὴ ἀθλίων δοξασιῶν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἢ εἰσαγωγὴ τῶν ἀθλίων δοξασιῶν χείρων τῆς τῶν μεγίστων νόσων, διότι αἱ κακαὶ δόξαι οὐ μόνον τὸν νῦν βίον καταστρέφουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν μέλλοντα.

Αἱ κακαὶ δόξαι φέρουσιν εἰς ἀγνοίαν, ἡ ἀγνοία εἰς πλάνην καὶ ἡ πλάνη εἰς ἔριδας, ἀγῶνας περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ εἰς μύρια ἄλλα κακά.

Ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ἀγει εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδόν, τὴν τάξιν καὶ ἄλλα ἀγαθὰ· ἔστι δ' ἡλίου φαινότερον ὅτι αἱ ἡμαρτημένοι δόξαι ἀπεμάκρυναν καὶ τὸν νῦν χρόνον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐγκατέστησαν χρόνον ἡμιμαθείας, ἀπάτης καὶ κακουργίας, καὶ ἡ βέλτιον εἶπεῖν εἰς παντελῆ ἀνατροπὴν· διὸ μέγιστον καθῆκον τοῖς πᾶσιν ἐπιβάλλεται ἀναλόγως εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων, εἰς ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς σωτηρίαν, ἀνύψωσιν καὶ ἀιδιότητα, ἐν ἣ ὁ τοῦ παντός νόμος, ἡ θεία δικαιοσύνη, ἐνοικεῖ.

Ὁ νόμος οὗτος γεννᾷ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν χρείαν πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας χορηγοῦμένη ἀλήθεια ὡς ἔκτυπον γεννᾷ τὸν εἰς τὴν θείαν σοφίαν ἔρωτα πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ, ἥτις δεικνύουσα τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ζητημάτων τοῦ βίου λαμπρύνουσα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, στηρίζουσα τὸν ἀνθρώπον καὶ ὑψοῦσα καὶ μετ' αὐτοῦ πάντα τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, τὰ ὅποια ὁ τοῦ παντός νόμος, ἡ δικαιοσύνη κατὰ τὰς ἱεράς τῶν ἑθνῶν παραδόσεις περιφρουρεῖ.

Γ. Περὶ φιλοσοφίας.

Ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῆς φιλοσοφίας παρέδωκεν ἡμῖν, ὅτι οἱ πρῶτοι φιλοσοφήσαντες παρέλαβον ἀρχὰς ὑλικὰς.

Πρῶτος ὁ Θαλῆς παρατηρήσας, ὅτι ἡ λίθος κινεῖται καὶ ἔλκει, ἀπεφάνηνατο ὅτι ἔχει ψυχὴν, τουτέστιν ἀνεγνώρισεν ἐκτός τῆς ὕλης καὶ ἑτέραν ἀρχὴν, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν.

Ὁ Ἀναξίμανδρος ἀρχὴν παρέλαβεν ὕλην ἀπειρον, ἀμετάβλητον, αἰδίον, ἀφθαρτον, καὶ ἐξ αὐτῆς παράγονται διὰ τῆς αἰδίου κινήσεως, τὰ ὄντα. Ἐν αὐτῇ οὔσα παράγει, ἥτοι ἐκκρίνει τὰ ἐναντία (ψυχρὸν, θερμὸν, ξηρὸν, ὑγρὸν), καὶ ἐξ αὐ-

τῶν, γίνονται οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ κόσμοι. Τὴν δὲ γένεσιν τοῦ ὀργανικοῦ παρήγαγεν ἐκ τοῦ ὑγροῦ καθ' ὑπεροχὴν τοῦ θερμοῦ.

Τὴν κίνησιν ὁμοῦς ὑπέθετον καὶ ὁ Ἀναξιμένης, αἰθῆρον καὶ τὴν γένεσιν πυκνώσει καὶ μανώσει προερχομένην.

Ἐπειδὴ οἱ Ἐλεᾶται ὑπέθετον τὸν θεὸν αἰθῆρον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν κόσμον ὑπέθετον ἀφθαρτον. Ὁ Παρμενίδης τὸν λόγον ὑπέθετεν αἴτιον τῆς ἀληθείας, τὴν δ' αἴσθησιν αἰτίαν ἀπάτης, διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὰ ὄντα φαινόμενα.

Πρῶτος δὲ ὁ Ἡράκλειτος ἔθεσε τὸ περὶ αἰτίου ζήτημα, ἐξ οὗ ἡ γένεσις τὴν ἀλογίαν ὑπέθετεν ἐκ τῆς καταβάσεως τοῦ πυρός εἰς τὴν γῆν, τὸ δὲ λογικὸν καὶ τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ἀναβάσεως αὐτοῦ (πυρός).

Ὡστε ἡ ἀρχαία καὶ ἡ ὑστέρη φυσιολογία ἀνεγνώρισε τὴν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν, ἰδίως δὲ τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἢ ἀρχαία, διότι ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ εὐρῶν τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως, ὑπελάμβανε τὸν νοῦν ὡς ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ἐπομένως δὲν παρήγαγεν τὸν κόσμον ἐκ τοῦ νοῦ ὡς ἀρχῆς τῆς τάξεως. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ μέχρι Σωκράτους φιλοσοφία δὲν ἐχώρισε ἀπὸ τῆς φύσεως τὸ ὄν, ἐκλήθη ἰδίως φυσιολογία, μηδὲ τῆς σοφιστικῆς ἐξαιρουμένης, διότι καὶ αὐτὴ τὸν ἀνθρώπον ὑπελάμβανε ὄν φυσικόν.

Πρῶτος ὁ Πλάτων ὠρίσκατο τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν, ὁ δ' Ἀριστοτέλης χωρίσας τὸ πρακτικὸν ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ ὑπελάμβανε αὐτὴν μόνον διὰ τοῦτο θεωρητικὴν· οἱ δὲ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀπέδω- τῆ φιλοσοφία σημασίαν πρακτικὴν, τουτέστιν ὑπέλαβον σοφίαν τοῦ βίου. Οὐ μόνον δ' ἡ ἀρχαία ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὸ αὐτὸ πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ ἡ νέα, δηλαδὴ ποῖόν ἐστι τὸ ὄν, τὸ αἰεζητούμενον καὶ αἰε ἀπορούμενον; Ἀριστοτέλης τὸ χαλεπὸν τῆς ἐπιστήμης δὲν ἀποδίδει τῆ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ τῷ φιλοσοφοῦντι, διότι, εἰ τὰ πρῶτα αἴτια, δι' ἃ καὶ ἐξ ὧν τὰ ἄλλα γνωρίζεται, ἦσαν ἀκατάληπτα ἢ ἤτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ φιλοσοφία. (Μετ. α, 1.)

Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ὑπελήφθη ἀτελής, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς σημαίνει. Καίτοι δ' ἡ φιλοσοφία φαίνεται ἀτελής, ἐστὶ μόνη τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐλευθέρη, οἷα δ' ἐκλήθη, διότι μόνος ὁ θεὸς ἔχει αὐτὴν ὡς σοφίαν καὶ μόνη αὐτὴ τὸν θεὸν ἀντικείμενον, περιλαμβάνουσα δὲ καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀπάσας δὲν εἶναι μερικὴ, ὡς πᾶσα ἄλλη ἰδίᾳ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καθολικὴ καὶ διὰ τοῦτο κέκληται τῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμη, διότι περιλαμβάνει τὰ ἀντικείμενα τῶν ἰδίων ἐπιστημῶν.

Ἐπειδὴ ὁ τῆς αἰτίας λόγος δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ αἰσθήσει, ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ, δὲν δύναται ἡ αἴσθησις νὰ ἦναι πηγὴ τῆς φιλοσοφίας, διότι ἡ μὲν αἴσθησις γινώσκει μόνον τὸ ὅτι, ὁ δὲ λόγος τὸ διότι, τὸ αἴτιον.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας δὲν λύεται ἀπλῶς δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ, ὡς ὀρθῶς ὁ Κάντιος λέγει, διότι ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀφηρημένη, ἐπομένως καὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ τελευταία ὑπόθεσις τῆς φιλοσοφίας, οὐδὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας δύναται νὰ ἦναι πεποιημένον, διότι τοῦτο ἐστὶν ὑποκειμενικόν, δοξαστικόν, ἀλλὰ τὸ τέλειον, τὸ ἀληθῶς πραγματικόν, καὶ οὐχὶ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ προηγούμενον τοῦ δυνάμει, διότι ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Σχελλίγγιου διὰ τὸν θεὸν δὲν εἶναι ὀρθή, ὡς ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀποδεικνύει, διότι ἐν τοῖς συστήμασιν ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερτάτου οὐκ ἐστὶν ὀρθῶς ἐκτεθειμένη καὶ ἡ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐν αὐταῖς προῆλθε οὐ μικρὰ σύγχυσις τῶν ἀρχῶν μετ' ἀλλήλων, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν τῶν συστημάτων, ἀρχαίων καὶ νέων, ἠδυνήθη νὰ λύσῃ δεόντως καὶ ὀλοσχερῶς τὸ μέγα ζήτημα, ὃ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐζήτει καὶ ὁ βίος· διὰ τοῦτο καὶ πάντα τὰ συστήματα δὲν ἔχουσι ἀλήθειαν καθολικὴν ἀλλὰ μόνον μερικὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπασαι αἱ ἀρχαὶ οὐπω διεγνώσθησαν, οὐδετέρα ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ, (ἰδίᾳ), ἢ ἐπερ καθόλου ἡ ἐπιστήμη ἐζήτει καὶ ὁ βίος.

Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία τῶν Ἰόνων παρέλαβεν ἀρχὴν τὴν ὕλην, ὃ δὲ δυαδισμὸς, ὃν καὶ ἡ ἀρχαία φιλοσοφία τῶν Ἰόνων ὑπέθετεν, ὃ Θαλῆς, ὃ Ἀναξίμανδρος καὶ ὃ Ἀναξίμανδρος, καὶ ὃν οὐτε ὁ Πλάτων οὐτε ὁ Ἀριστοτέλης ἀνῆρσαν, ἀρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Ἡρακλείτου· τὸν δὲ δυαδισμὸν ἀνῆρσαν οἱ Στωϊκοί, οἱ νέοι Πυθαγόρειοι καὶ οἱ νέοι Πλατωνικοὶ καὶ κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν ὁ Σπινόζας, ὁ Σκελλίγγιος καὶ ὁ Ἑγγελοσ, οἵτινες τὴν ταυτότητα τῶν ἀρχῶν παραλαβόντες ἐνέπεσον εἰς σύστημα πανθεϊστικόν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας δὲν ἀρκεῖ νὰ ἦναι μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὡς ἀπασαί αἱ ἐποχαὶ τῆς φιλοσοφίας ἀποδείκνυουσιν ὅτι ἀνατρέπεται ἡ βᾶσις παντὸς συστήματος παραδεχομένου ἀρχὴν ἀπόλυτον μίαν τῶν ἀρχῶν τοῦ σύμπαντος κόσμου, διότι μία ἴδιος τῶν ἀρχῶν, ἴδιον ἀπεργαζομένη, δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ τοιοῦτον ἔργον, τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἀπαιτοῦνται ἕκασται αἱ ἀρχαί, κυρίως δὲ ἡ ὑπερτάτη, ἧς ἄνευ οὐδὲν προέρχεται.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζεται, αἱ δ' ἀρχαί δὲν δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐνωθῶσιν, ἵνα συμπράξωσι πρὸς ἓν, σύμπαν, πρὸς κόσμον, πρὸς ἀρμονίαν, ἀποδείκνυται, ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀρχὴ ἀνωτέρα αὐτῶν παράγουσα τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν συμπράξιν αὐτῶν, διότι ἄλλως δηλαδὴ ἡ γένεσις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις ὑπ' οὐδεμιᾶς προέρχεται κοσμογονικῆς ἀρχῆς, αὕτη καὶ μόνη παράγει τὴν συνέργειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀρχῶν, καὶ δι' αὐτῶν τὴν γένεσιν, τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν τελειοποίησιν τῶν ὄντων καὶ τέλος τὴν ἀληθῆ ἀϊδιότητα αὐτῶν.

Ἐπιτεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ἐκ μόνης τῆς συνεργείας τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς δύναται ὁ σύμπας κόσμος νὰ παραχθῇ, οὐχὶ δὲ ἀμέσως ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, ἀλλ' ἐμμέσως, τουτέστι διὰ τῶν ὀργάνων, τῶν συναιτίων, τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν αὐτῆς, διότι, εἰ μὴ ὁ κόσμος παρήγετο ἐμμέσως, ὁ Θεὸς οὐσίᾳ δὲν θὰ διέφερε τῶν ὄντων, καὶ τὸ σύστημα τοῦτο

θὰ ἦτο σύστημα πανθεϊστικόν, ὅπερ ἄτοπον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λέγμενον.

Ἐκ τούτου δ' ἀποδείκνυται ἐντυχῶ, ὅτι αἱ ἀρχαί, ὡς συναίτια, ὄργανα τοῦ σύμπαντος κόσμου πρὸς κοσμοποίησιν εἰσὶν διάφορα ἀλλήλων καὶ τῆς κυρίως ἀρχῆς καὶ πρὸς τελειοποίησιν τῆς δημιουργίας ἀναγκαῖα καὶ κατὰ λόγον.

Τοῦτο δὲ εἰ καὶ οἱ σοφισταὶ τὸν ἄνθρωπον μέτρον πάντων χρημάτων ἀπεφήνυντο, αὐτὸν ὅμως ὑπέλαβον ὃν φυσικόν· διὰ δὲ τοῦτο ἡ θεωρία αὐτῶν οὐδὲν ἔχει κοινὸν τῇ τοῦ Σωκράτους, διότι ὁ Σωκράτης τὸν Θεὸν οὐτε ιδέαν ἀπλῶς ἐνόμιζεν, οὐτε τὸν ἄνθρωπον ὃν φυσικόν καὶ ἀρχὴν, ὡς οἱ σοφισταὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ σοφισταὶ (καὶ ὑλισταὶ, ἐμπειρικοὶ), ἀλλ' ὃν ὑπέροχον πρεσβείαν καὶ δυνάμει κατὰ Πλάτωνα, καὶ κατ' Ἀριστοτέλη οὐ λόγον, ἀλλὰ κρείττονα λόγου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἦτο κενός, κατὰ τοὺς Ἐλέκτας καὶ κατὰ τοὺς νέους σοφοὺς, δηλαδὴ ἀρχὴ ὑποκειμενική.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ χρεια τοιαύτης ἀρχῆς προέρχεται πρακτικῶς, ὡς μὴ ὃν δηλαδὴ κενόν, ἀλλὰ πληρὸς, ὡς ἔχον πρακτικῶς, ἔφερον ἡ τότε χρεια εἰς τὸ πρακτικόν, τουτέστιν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τοὺς στωϊκοὺς, τοὺς ἐπικουρείους, τοὺς νέους Πυθαγορείους καὶ τοὺς νέους Πλατωνικοὺς, καὶ αὕτη ἡ ιδέα ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὴν ιδέαν τοῦ Θεοῦ ὡς ὑπερόντος.

Τὴν ιδέαν ὅμως ταύτην ὁ Σκελλίγγιος παρέλαβεν ἐξ αὐτῶν, διότι νομίζει, ὅτι ἡ βούλησις, ἐστὶν πρὸ τοῦ λόγου καὶ ὑπὲρ τὸν λόγον· τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ἡ βούλησις ἄνευ προηγουμένου λόγου, ἐστὶν δύναμις ἄλογος καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι βούλησις, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ λόγου κεχωρισμένη ἐστὶ δύναμις ἄλογος, ἀβούλος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ Θεός, διότι ὁ Θεὸς δὲν γίνεται ἐξ ἀβούλου ἐξ ἀλόγου δυνάμεως, ἄνευ λόγου προηγουμένου, διότι ἄλογος βούλησις δὲν θὰ ἠδύνατο ἐν γνώσει καὶ ἐλευθέρως νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν καὶ κόσμον καὶ ἐπομένως τοιοῦτος Θεὸς ὑποτιθέμενος

δέν ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ θεός ὑπερών, προσωπικός, δηλ. πάνσοφος, παντελεύθερος καὶ παντοδύναμος.

Τοῦτο δὲ τὸ αἶσθημα, τοῦτον τὸν πόθον εἰς θεὸν ὑπερόντα ἀπῆται ἡ ὀρθοκεία, ἥτις ὅμως ἐντὸς τῆς λογικῆς φιλοσοφίας νὰ ὑπάρξῃ δέν ὑδύνατο, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ἀρχῇ.

Πῶς ὅμως τοῦτο τὸ ὄν δύναται νὰ γνωρισθῇ;

Ὁ Πλάτων τὸ ζήτημα τοῦτο ψυχολογικῶς ἐξετάζων ἀποδεικνύει, ὅτι τοῦτο τὸ ζήτημα ψυχολογικῶς ἐξετάζων ἀποδεικνύει, ὅτι τοῦτο τὸ ζήτημα δι' αἰσθησεως δέν λύεται, διότι ἡ αἴσθησις ἔχει ἀντικείμενον τὰ φαινόμενα, οὐδὲ δι' ὀρθῆς δόξης, διότι αὐτὴ μὴ ἀποκλείουσα τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ψευδῆ δόξαν δέν εἶναι ἐπιστήμη, ἐπομένως ἀληθῆς ἐπιστήμη ἀποκλείουσα τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ψευδῆ δόξαν, ἔχει ἀντικείμενον τὸ ὄντως ὄν, δύναται ὡς ἀνωτέρω ἀμφοτέρων νὰ θεωρηθῇ ἀλήθεια.

Ἐάν ἡ αἴσθησις ἦτο ἐπιστήμη, ἡ οὐσία θὰ ἔμεινεν ἀγνωστος, ἐπομένως ἐπιστήμη ἀληθῆς δέν θὰ προήρχετο.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ φιλοσοφία δέν δύναται νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τὸ ὄντως ὄν, ἔπεται, ὅτι αὐτὴ οὔτε αἴσθησις ἐστὶν οὔτε δόξα ὀρθή, ἀλλ' ἀλήθεια. Ἰὴς δὲ τὴν τελείαν ἀλήθειαν κατὰ Πλάτωνα δέν ἐρχόμεθα ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ τῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ Πλάτων ἀποδεικνύων, ὅτι τὸ μὴ ὄν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὄν πω, τουτέστιν σχετικῶς, ὡς ἕτερον τοῦ ὄντος, τοῦτ' ἐστὶν ὅτι τὸ ὄν οὐκ ἐστὶ κενόν, ἀλλὰ πλήρες ὡς ἔχον ἐν ἑαυτῷ διαφορὰν καὶ ἐπομένως κίνησιν καὶ ζωὴν, ἀνασκευάζει τοὺς Ἑλεάζους ὥστε κατὰ Πλάτωνα τὸ ὄν δέν δύναται νὰ ἦναι ἀφηρημένον, καθαρὸν, ἀλλὰ πλήρες, συγκεκριμένον, διότι ἐάν ὑποτεθῇ καθαρὸν ὡς ἐδόξαζον οἱ Ἑλεάται, καθίσταται ἀγνώριστον, ἄλογον, νεκρόν.

Ἐάν ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἀντικείμενον ἔχει τὸν θεὸν καὶ τὰ πρῶτα αἴτια, δέν παρεδέχετο, τὸ ἐνεργεῖν ὄν ἀρχὴν, ἀλλὰ τὸ δυνάμει ὅπερ ὡς καθόλου ἐστὶ

αὐτῷ ὕλη, δέν θὰ ἤρχετο εἰς τὴν ἐνεργείαν γνῶσιν, τὴν πραγματικὴν, διότι ἡ ἐμπειρία μὴ προβαίνουσα εἰς τὸ αἴτιον, τὸ τί δέν προβαίνει εἰς γνῶσιν πραγματικὴν. Ἐάν ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἐπιστήμη τοῦ καθόλου, ὡς καὶ ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται, θὰ ἦτο ἀδύνατον ἐκ τῆς δυνάμει γνώσεως νὰ προβῇ τις εἰς τὴν ἐνεργείαν τὴν πραγματικὴν, διότι κατ' Ἀριστοτέλην τὸ ὑποκείμενον τοῦ καθόλου ἐστὶ κατ' αὐτὸν δύναμις.

Ἡ μεταξὺ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ζήτησις ἐστὶν, πότερον ἡ οὐσία γένος ἢ εἶδος ἐστὶν; Ἐάν ἡ οὐσία εἶναι ἴδιος ἐκάστῳ, προέρχεται ἡ δυσχέρεια, ὅτι πᾶσα γνῶσις ἀναφέρεται εἰς τὸ κατ' ἕκαστον· ἐάν ἡ οὐσία οὔτε τὸ κοινὸν ἦναι οὔτε τὸ κατὰ συμβεβηκός, ἔπεται ὅτι ἐστὶν ἡ μεταξὺ ἀμφοτέρων. Ἐάν ἡ οὐσία ἦναι τὸ ὑποκείμενον, κατ' οὐ τὰ ἄλλα (καὶ τὸ κοινὸν κατηγορούμενον ἢ δευτέρα οὐσία καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκός) λέγονται, ἔπεται, ὅτι ἡ ἴδιος οὐσία ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκός· διὸ ἀντικείμενον γνῶσεως κατ' Ἀριστοτέλην οὔτε τὸ καθόλου ἐστὶν οὔτε τὸ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλ' ἡ ἴδιος οὐσία ἐκάστῳ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδείξας, ὅτι τὸ εἶδος δέν εἶναι τῆς ὕλης χωριστὸν, ἀναιρεῖ τὸν Πλάτωνα, ἐτι δὲ ἔτι τὸ εἶδος ἐστὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ αἴτιον τῆς ὕλης ἀνασκευάζει καὶ τοὺς φυσικοὺς δοξάζοντας ἀρχὰς μόνας τὰς ἐν ὕλης εἶδει.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτει εἶδος καὶ ὕλην αἰδία, ὑπάρχοντα, δέν ἐξηγεῖ ὅμως πόθεν ταῦτα οὐδὲ διακρίνει τὸ ὄθεν ἢ κίνησιν ἀπὸ τοῦ εἶδους· ἀνάγκων ὅμως τὸ ὄθεν ἢ κίνησιν εἰς τὸ εἶδος δέν ἐξηγεῖ τὸν τρόπον τῆς συνθέσεως αὐτῶν ὀρθῶς· ἀλλ' ὑπολαβὼν τὸ εἶδος καὶ τὴν ὕλην αἰδία ἔμεινεν ἐν τῷ δυαδισμῷ· διότι ἀνεγνώρισε μὲν τὴν ὑπαρξίν τῆς αἰδίου οὐσίας ἀναγκαίαν, δέν παρεδέχθη ὅμως τὴν παραγωγὴν τῆς ὕλης ἢ ἢ ἐκ τοῦ εἶδους, τῆς ἰδίου, ἢ ἐκ τῆς αἰδίου οὐσίας, διότι αὐτὴν ὑπέλαβεν ἀκίνητον.

Τὴν οὐσίαν ἐκλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης ὡς τὸ ὑποκείμενον

τῆς μεταβολῆς, τὸ δὲ γινόμενον σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, τὴν δ' ὕλην ὑποκείμενον γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν, τὸ δὲ σύνολον λύει εἰς ὕλικὰ μέρη, διότι ἡ ὕλη ἔχει μέρη, οὐχὶ δὲ ἡ οὐσία.

Ἐἰ λύσις αὕτη ἢ ὑπ' Ἀριστοτέλους δὲν φαίνεται ἔρθ' ὕλης, διότι εἰσὶ καὶ μέρη, ὅλον ποῦς, χεῖρ, ὄσπερ, αἷμα καὶ ἄλλα, ἃ ἔχουσι μορφήν ὠρισμένην, ἃ δὲν εἶναι μέρη ὡς ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς ὄντος ὀργανικοῦ· οὐδὲ κυρίως ὁ ὀργανισμὸς δύναται εἰς ὕλικὰ μέρη νὰ ἀναλυθῆ, διότι καὶ ταῦτα ἔχουσι μορφήν ὠρισμένην· μάλλον δὲ ταῦτα ἔπρεπεν ἔρθώτερον νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς τοῦ κόσμου ἀρχάς, καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην, ἐκ δὲ τῆς σχέσεως αὐτῶν θὰ καθίσταντο μάλλον καταληπτὰ, καθ' ὅσον ἡ οὐσία φαίνεται διάφορος ἀμφοτέρων. Ἐπειδὴ ὅμως μόνη ἡ ὑπερτάτη, διότι ἐκτὸς τοῦ καθόλου λόγου, ἔς συντάττει κατ' Ἀριστοτέλη τὰ ὄντα, νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἕτεροι ἀρχαί, διότι ἐκ μόνου τοῦ λόγου δὲν προέρχεται γένεσις, οὐδὲ ἐκ μόνης τῆς ὕλης ὡς αἰτίας μόνης τοῦ σώματος, ἀλλ' ἄπασαι. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπερτάτη καὶ μόνη διότι αὐτὴ ὡς ἀπόλυτος ὡς ἐπέκεινα τῶν ἀρχῶν, τῶν συναιτίων, τὴν ἀρμονίαν αὐτῶν, τῶν ὀργάνων νὰ τελέσωσι πρὸς τελείαν ἀρμονίαν αὐτῶν πρὸς γένεσιν, ἀνάπτυξιν κτλ. διότι ἐκάστη τῶν ἰδίων ἔργων ἀποτελεῖ ἴδιον, δὲν δύναται τὴν ὕλην τοῦ σύμπαντος κόσμου τὴν ἀρμονίαν, ἀλλὰ μερικὴν.

Ἐπειδὴ πᾶν σύνολόν ἐστι σύνολον διὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γίνεται σύνολον, ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ὕλη οὐ ποιεῖ μέρη, ἀλλ' ἡ οὐσία (ἡ ἴδιος)· διότι ὑποῦ ἡ οὐσία, καθ' ὑπεροχὴν τινος τῶν δυνάμεων, ἐκεῖ δύναται νὰ γίνῃ τις λόγος καὶ περὶ μερῶν τοῦ σώματος. Καί ται δ' ὁ Ἀριστοτέλης ὠρίσε τὴν οὐσίαν ἴδιον, ὠρισμένον εἶδος, εἰ καὶ ἡ οὐσία κυρίως ἄλλη τις φαίνεται, φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπερτέρησε τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ τοὺς νέους χρόνους ἀπέδειξεν, ὅτι, ἐὰν αἱ οὐσίαι ἐκληφθῶσιν ὡς καθόλου ἀφαιρεῖται ἡ ὀριστικότης τῆς γνώσεως καὶ ἐπομένως καὶ ἡ γνώσις,

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται δύο αἴτια, τὴν ὕλην, εἰς ἣν ἀνάγει τὴν δύναμιν, καὶ τὸ εἶδος, εἰς ὃ τὴν ἐνέργειαν, δὲν ἐξηγεῖ ὅμως πῶς ἡ ὕλη δύναται νὰ παραγάγῃ τὴν ἀτομικὴν τῶν ὄντων ὑπαρξίν, οὐδὲ πῶς ἡ μετάθεσις γίνεται εἰς ἐνέργειαν. Ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων δυνάμεων, λέγει ὅτι μία ἐκάστη τούτων ἐστὶ ποιητικὴ ἐνός (δηλ. μία θερμαίνει μόνον κτλ.) ἐκ δὲ τῶν λογικῶν ὅτι μία δύναται νὰ ποιήσῃ τὰ ἐναντία ἄμα. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἐν τῇ ἐκτελέσει ἐστὶν ἀδύνατον, τὸ νὰ ποιήσῃ τὰ ἐναντία ἄμα, ἀλλ' ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τρίτον τι ἕτερον, ὃ ἐστὶ τῶν ἐναντίων κύριον· τοῦτο δὲ τὸ τρίτον ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης ὄρεξιν ἢ προαίρεσιν, διότι ὁποτέρου (τοῦ εἶναι ἢ τοῦ μὴ εἶναι) θν ὄρεγεται κυρίως, τοῦτο ποιήσει.

Ἐνταῦθα δὲ διακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης τρεῖς ἀρχὰς διαφόρους, ὕλην, ὄρεξιν καὶ εἶδος (λόγον)· ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως μὴ ἐρευνήσας τὴν διαφορὰν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἀρχῶν ἀνάγει τὸ ὄνεν ἢ κίνησις καὶ τὸ οὐ ἔνεκα ὡς δὲν ἀποδείκνυται τοῦτο εἰς τὸ εἶδος.

Ἐὰν δὲ τὸ εἶδος ταυτίξῃ μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς τὸ δ' ἐνεργεία εἶδος (ἢ τὸν νοῦν) μετὰ τοῦ θείου, ἔπρεπε νὰ ταυτισθῇ μετὰ τοῦ θείου τῆς θείας ἰδέας καὶ νὰ θεωρηθῇ μετὰ τοῦ ἐνεργεία ὄντος, τὸ αὐτὸ, δηλ. ἰσότησον, διότι φαίνεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τοῦτο ὀνομάζει θεῖον, ἀνώτερον τῶν τριῶν ἄλλων ἀρχῶν,

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτει τὰς οὐσίας πρώτας τῶν ὄντων, τὴν κίνησιν αἰθίον· κίνησις ὅμως κατ' Ἀριστοτέλη δὲν ὑπάρχει, εἰ ἔσται κινητικὸν ἢ ποιητικὸν μὴ ἐνεργοῦν δέ τι διότι ἐνδέχεται τὸ δύναμιν ἔχον νὰ μὴ ἐνεργῇ· διὰ τοῦτο, λέγει, ἐστὶν ἀνωφέλές οὐδ' οὐσίας ἐὰν ποιήσωμεν αἰθίους, ὡς οἱ Πλατωνικοὶ, ἐὰν μὴ ἐνέσται ἀρχὴ τις δυναμένη νὰ μεταβάλλῃ· οὐδ' αὐτὴ δὲ ἰκανὴ, οὐδ' ἄλλη οὐσία παρὰ τὰ εἶδη, διότι, εἰ μὴ ἐνεργήσῃ, οὐκ ἔσται κίνησις αἰθίος· διότι ἐνδέχεται τὸ δύναμει ὄν νὰ μὴ ἦναι· διὰ τοῦτο τεκμαίρεται, ὅτι

πρέπει να υπάρχει αρχή τριαύτη, ἥς ἡ οὐσία ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἡ καθαρὰ αὕτη ἐνέργεια, λέγει, ἐστὶν ὁ θεός· ἐτι δὲ αἱ οὐσίαι αὗται πρέπει νὰ ἦναι ἄνευ ὕλης, διότι πρέπει νὰ ἦναι αἰδίοι, ἄρα ἐνεργεῖα καὶ οὐχὶ δυνάμει, τουτέστι φθαρτά.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ δυνάμει ἦν θεωρεῖ αἴτιον τῆς μεταβολῆς, βούλεται αὐτὸ ἀποκλεισμένον ἀπὸ τῆς πρώτης οὐσίας καὶ τῶν ἄλλων οὐσιῶν, διότι αὗται πρέπει νὰ ἦναι (ἄνευ ὕλης) αἰδίοι.

Ἡ καθαρὰ ὅμως ἐνέργεια, ὁ θεός, ἄνευ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς οὔτε νὰ πράξῃ τι δύναται οὔτε νὰ ἦναι ἀρχή τινος. Ἐὰν ὅμως ὁ νοῦς μόνον εἶχε ἑαυτὸν δὲν θὰ δύναται νὰ παραγάγῃ τι πραγματικόν· τοιοῦτος ὅμως θεός, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, ἀποκλείει τὴν ἀρχὴν τῆς πραγματικότητος, τῆς ἀτομικότητος, τῆς κινήσεως, τῆς ζωῆς τῆς ἐλευθερίας, ἐννοεῖται δὲ καὶ ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχή, ἥς ἡ σχέσις ἔπρεπε πρὸς τὰς ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὴν κυρίως ἀρχὴν, τὸ ἀπόλυτον, νὰ ἐρευνηθῇ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπορεῖ, διότι φαίνεται, ὅτι πᾶν τὸ ἐνεργεῖον ἔχει δυνάμειν, τὸ δ' ἔχον δυνάμειν πᾶν δὲν ἐνεργεῖ· ὥστε ἡ δυνάμεις φαίνεται τὸ πρότερον. Ἀλλ' ἐὰν ἡ δυνάμεις, λέγει, ἦτο τὸ πρότερον, οὐδὲν τῶν ὄντων θὰ ὑπῆρχε, διότι ἐνδέχεται τι νὰ ἔχῃ τὴν δυνάμειν τοῦ εἶναι, οὔπω δὲ νὰ ἦναι.

Οἱ δὲ θεολόγοι καὶ ἄλλοι, ὑποθέτοντες πρότερον τὸ μὴ ἦν, τὸ δυνάμει ἦν, ὑποθέτουσι κατ' Ἀριστοτέλην ἀδύνατον· διότι πῶς κινηθήσεται, εἰ μηδὲν ἔσται ἐνεργεῖα αἴτιον; διότι τὸ δυνάμει ἦν, ἡ ὕλη, οὐ κινήσει ἑαυτὴ· διὸ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ αἰτί τι κινεῖν πρῶτον, διότι τὸ πρῶτόν ἐστὶν αἴτιον τοῦ ἀμεταβλήτου, τοῦ αἰδίου, ἡ δὲ δυνάμεις αἴτιον τοῦ μεταβλήτου.

Ὁ νοῦς ὅμως, ὃν ὁ Ἀριστοτέλης ταυτίζει μετὰ τῆς ἐνεργείας, δὲν φαίνεται ἐνέργεια, διότι ὁ νοῦς παρίσταται μᾶλλον τελικὸν αἴτιον ἢ ποιητικόν· ὥστε, ἐὰν τοῦ νοῦ ἀποκλεισθῇ ἡ ἐνέργεια, ἀποκλείεται αὐτοῦ καὶ ἡ αἰδίοις αὐτοῦ ζωὴ, ἥτις κατ' Ἀριστοτέλην ἐστὶν ἡ ἀθανασία αὐτοῦ.

Ἐὰν ὅμως ὁ θεός ἀναγνωρισθῇ ὡς τὸ τέλειον, δύναται νὰ ἀποκλείσῃ οὐδὲν, διότι τὸ τέλειον ἔχει ἐν ἑαυτῷ πάντα.

Οἱ ὑπολαμβάνοντες (ὡς οἱ Πυθαγόρειοι καὶ ὁ Σπεύσιππος) ὅτι τὸ κάλλιστον καὶ ἀριστον δὲν εἶναι ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐν τέλει, δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, διότι τὸ σπέρμα ἐστὶν ἐξ ἐτέρων προτέρων τελείων, καὶ τὸ πρῶτον δὲν εἶναι σπέρμα, ἀλλὰ τὸ τέλειον, ὁ ὅλος ἄνθρωπος ἐστὶ πρότερον τοῦ σπέρματος, οὐχὶ ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος, ἀλλ' ἕτερος, ἐξ οὗ τὸ σπέρμα. Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ὑπάρχει οὐσία αἰδίοις καὶ ἀκίνητος καὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν κτλ.

Ἐπειδὴ πᾶσα κίνησις πρέπει νὰ πηγάζῃ ἐκ τινος κινουμένου, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργεῖα καὶ τέλειον, ἔχον οὐδὲν, οὐ στερεῖται.

Ἐὰν τὸ τέλειον προηγήται τοῦ κινουμένου, τοῦτο δὲ τὸ κινεῖν τῆς ὕλης, δὲν δύναται νὰ ἦναι δυνάμει, καὶ τὸ κινεῖν βάσις αὐτοῦ.

Ἐὰν ὅμως ὁ νοῦς ἐννόει ἑαυτὸν μόνον οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἕτερον, δὲν θὰ εἶχε πρὸς πάντα σχέσιν, ἐπομένως δὲν θὰ ἦτο πάνσοφος, οὐδὲ παντελεύθερος, οὐδὲ τὸ πάντων κράτιστον, παντοδύναμον καὶ προσωπικόν.

Ἐὰν ὅμως ἡ φύσις τοῦ νοῦ ἦτο ἀνωτέρα τῆς τοῦ δυνάμει ὄντος, θὰ ἦτο ἀμετάβλητος· ὥστε καὶ τὸ ἕτερον νοῶν δὲν θὰ μετεβάλλετο, καὶ εἰς τοῦτο, εἰς τὸ νοεῖν καὶ τὸ ἕτερον ἄνευ μεταβολῆς, θὰ συνίστατο ἡ τοῦ νοῦ ἐλευθερία.

Ὅντως ἡ ἰδέα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶν ἐνεργεῖα ἦν, οὐχὶ λόγος, ἀλλὰ κρείττον λόγου, φέρει ὑπὲρ αὐτὴν, δηλαδὴ τὸν θεὸν θὰ ἀνεγνώριζεν, ἀληθῶς, πραγματικῶς τέλειον καὶ οὔτω προσωπικόν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ὅλου κατ' Ἀριστοτέλην περιλαμβάνει τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀριστον· πάντα συνετάχθησαν, καὶ θάτερον ἔχει σχέσιν πρὸς θάτερον· διὰ τοῦ εἶδους ἕκαστον διακρίνεται τοῦ ἑτέρου, τὰ διάφορα ἀναφέρονται πρὸς ἄλληλα καὶ ἅπαντα

πρὸς τὸ ὅλον. Ἐάν ὄντως αἱ ἀρχαὶ διεκρίνοντο ἀλλήλων, θὰ διεκρίνετο καὶ ἡ σχέσις τῶν ὄντων πρὸς ἀλλήλα καὶ ἡ εἰδικὴ διαφορὰ αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην.

Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος ἀνεκάλυψε τὴν ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον βαθμιαίαν πρόοδον τῆς φύσεως, ἣτις ὡς νοῦς, θεῖον, προσωπικόν, ἀναπτύσσεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Οἱ Στωϊκοὶ συνταυτίσαντες φαινόμενα καὶ οὐσίας, ὕλην καὶ νοητὰ, ἀνήρσαν μὲν τὸν δυαδισμόν, ἐθεμελίωσαν ὅμως τὴν ταυτότητα καὶ ἔφερον εἰς τὸν πανθεϊσμόν.

Ἡ νέα Πλατωνικὴ φιλοσοφία τάξασα τὸ πρῶτον ὄν ἐπέκεινα τοῦ νοῦ ὑπερσπήδησε μὲν τὸν Πλατωνικὸν δυαδισμόν, στερουμένη ὅμως ἀρχῆς ἰδίας δὲν ἠδυνήθη νὰ συναρμολογήσῃ τὰς θεωρίας τῶν διαφόρων συστημάτων, καὶ παραλάβῃ εἰς ἓν ὅλον ὀργανικόν. Ἡ φιλοσοφία αὕτη, θεωροῦσα τὴν παραγωγὴν πάντων ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τήρησιν τοῦ θεοῦ ἐπέκεινα πάντων, ἰσχυρίζετο δυναμικὴν μετάδοσιν τῆς θεότητος τοῖς πεπερασμένοις ὄσιν. Τὸ ἐν ὑπέθετε πρὸ πάντων καὶ πρὸ τοῦ νοῦ καὶ διάφορον αὐτοῦ.

Εἰς γνῶσιν τούτου ἐρχόμεθα κατ' αὐτὴν ἀπὸ τοῦ αἰτιατοῦ.

Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο τὸ ὄν ἀποκτῶμεν δι' ἀφαιρέσεως, ἐστὶ κενόν, ἄνουν.

Ὁ Πλωτῖνος ὑποθέτων αὐτὸ δύνάμιν ἐνεργητικὴν ὑπέθετεν, ὅτι γεννᾷ ἕτερον μέχρι τοῦ ἐσχάτου, δηλαδὴ τῆς ὕλης, ἣν θεωρεῖ ὡς τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων καὶ αἴτιον τῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ κακοῦ.

Ἡ τοῦ μέσου αἰῶνος φιλοσοφία ἦτο οὐσιωδῶς θεολογία, διότι θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐθεώρει ταυτὸν, καὶ ἡ ταυτότης αὕτη ἦν κυρίως τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς.

Ἡ δ' ἐκ τῆς σχολαστικῆς καταγομένη μεταφυσικὴ εἶχε περιεχόμενον τὸν ἄνθρωπον, τὸν κόσμον καὶ τὸν θεόν, μέσα δὲ τὰς τρεῖς πηγὰς τῆς γνώσεως, τὸν νοῦν, τὴν πείραν καὶ τὸν λόγον, ὁ νοῦς ὑπετίθετο δύνάμεις τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, αἰτινες εἰς τὴν πείραν ἐφαρμοζόμεναι καθίστανται ἀρχαὶ κοιναί,

ἡ πείρα παρεῖχε τὸ κατὰ συμβεβηκός, ὁ δὲ λόγος ὡς δύναμις τοῦ συλλογίζεσθαι τὸ κοινὸν εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκός ἐφαρμοζῶν ἔφερον εἰς τὸ ἀπόλυτον καθόλου ἦτοι τὸν θεόν (1).

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ τότε μεταφυσικὴ ὑπέθετεν, ὅτι δι' ἐφαρμογῆς τῶν κοινῶν ἐννοιῶν εἰς τὸ δεδομένον ἐκ τῆς πείρας συμπεραίνεται τὸ ὑπὲρ πάντων πείραν ὑπάρχον.

Ὁ μὲν Βάκων προσέβαλε τὰς κοινὰς ἐννοίας καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ συλλογισμοῦ, οὐχὶ δὲ τὸν συλλογισμόν, ὁ δὲ Καρτέσιος προσέβαλε τὸ πραγματικὸν τῶν παραστάσεων. Οὕτω δὲ διαιρεθεῖσα ἡ νέα φιλοσοφία εἰς ἐμπειρίαν καὶ λογικὴν φιλοσοφίαν ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς θεολογίας.

Ὁ Καρτέσιος ζήτησας νὰ εὕρῃ ἀρχὴν βεβαίαν ἔπρεπε νὰ προβῇ ὑπεράνω πάσης ὑποθέσεως.

Ἡ ζήτησις αὕτη ἔφερον αὐτὸν εἰς τὴν ἐκ τοῦ λόγου παραγομένην ἐπιστήμην, διότι ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ μὴ ὄν ὡς μὴ ἐκ τοῦ λόγου τεθέν.

Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Καρτεσίου ἀνεφέρετο εἰς τὴν συνέχειαν τῶν προτέρων καὶ τῶν ὑστέρων, διότι τὰ ὕστερα δὲν ἠδύναντο νὰ ἦναι τοσοῦτον βέβαια, ὅσον τὰ πρότερα· διὰ τοῦτο ἡ περὶ συνέχειας τῶν ὄντων ἀμφιβολία ἐσήμαινον, ὅτι τὰ ὄντα εἰσὶ κατὰ συμβεβηκός καὶ ὡς τοιαῦτα ἀμφίβολα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀμφιβολία σημαίνει ὅτι πᾶσα πρόληψις καὶ ὑπόθεσις πρέπει νὰ ἀνααιρεθῇ, φανερόν ὅτι ἡ ἀμφιβολία δείκνυται ὡς μέσον πρὸς βεβαίαν γνῶσιν.

Ὁ Καρτέσιος ὅμως ἀποδεικνύων, ὅτι τὸ νοῦν ἄρα ὑπάρχω ἐστὶ τὸ βέβαιον, παραδέχεται βέβαια καὶ ἀληθῆ μόνον τὰ νοητὰ. Ὁ Καρτέσιος μὴ παραγαγὼν ἐκ τοῦ νοῦ ἄρα ὑπάρχω τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν θεόν ὑπέλαβε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ νοεῖν ἀντίθετα, τὸν δὲ θεὸν παρενεῖρεν ὡς ἀπὸ μηχανῆς πρὸς ἔνωσιν αὐτῶν· ὥστε δὲν ἀπέδειξε τὴν συνέχειαν αὐτῶν.

(1) Ἐάν λ. χ. ὁ κόσμος θεωρηθῇ συμβεβηκός, ἐφαρμοσθῇ δ' ὁ νόμος τοῦ νοῦ, ὅτι ἄνευ συμβεβηκός αἴτιον δὲν ὑπάρχει, ἔρχεται τις εἰς τὴν περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἀπολύτου αἰτίου γνῶσιν.

Ὁ δὲ Σπινόζας τὸ μὲν νοεῖν καὶ τὴν ἔκτασιν ὑπέλαθεν ἰδιότητος τῆς οὐσίας, φαινόμενα, τὴν δὲ οὐσίαν μίαν καὶ ὡς τὸ μόνον πραγματικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος συνταυτίσας τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ Καρτεσιου, ὡς λέγει, μετὰ τοῦ δυνάμει ὄντος ἔφερε δι' ἀφαιρέσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ἀναγκαίως ὄν, τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ νὰ ἀφαιρεθῆ, νὰ μὴ νοηθῆ, δὲν ἠδύνατο, καὶ ὃ ἦν τὸ τυφλὸν ὄν τοῦ Σπινόζου τὸ ἀποκλεῖον πᾶσαν δυνάμιν, πᾶσαν ἔννοιαν.

Ὁ ὀρισμὸς τοῦ αὐταιτίου (1) θέτει τὴν ταυτότητα τοῦ τί καὶ τοῦ ὅτι, τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Καρτέσιος ἐκ τῆς ἐννοίας ἐξάγει τὴν ὑπαρξιν, ὃ δὲ Σπινόζας τὸ ἐναντίον, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τὴν ἔννοιαν· τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ Σπινόζου παρέλαβεν ἀρχὴν ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ, τουτέστι τὸ καθαρὸν, τὸ κενὸν ἐννοίας, ὄν. (2)

Ὁ Σπινόζας λέγει ὅτι ὁ Θεὸς τὰ ὄντα δὲν παράγει ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ τῶν προσόντων αὐτοῦ, τουτέστι τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ νοεῖν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποφαίνεται, ὅτι νοεῖν καὶ ἔκτασις εἰσιν αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ αὐτὰ ἐν διαφόροις μορφαῖς μόνον· ὥστε κατὰ Σχελλίγγιον ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἐστὶν ἡ ὕλη οὐσία, καὶ καὶ ἡ ὄλη ὁ νοητὸς, διότι αἱ διαφοραὶ ἀμφοτέρων δὲν εἶναι οὐσιώδεις. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη προσερχομένη λογικῶς, δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἀλλ' ἀποκλείουσα τοῦ ὄντος τὰ προσόντα καθίστα αὐτὸ κενόν, ἄλογον, κτλ.

Ὁ Λεϊβνίτιος ἀποφηνάμενος τὴν σωματικὴν οὐσίαν ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ δυνάμιν ἐνεργητικὴν, καὶ αὐτὴν ὡς ἐνεργητικὴν δυνάμιν, ὡς οὐσίαν καὶ ἀρχὴν τῶν σωμάτων, ἀνῆρσε τὴν

μηχανικὴν θεωρίαν τοῦ Καρτεσιου καὶ εἰσήγαγε τὴν δυναμικὴν. Τὴν δυνάμιν ὅμως τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν τοῦ σώματος, ὑπέλαθεν ὑπερφυλικὴν, ἀδιαίρετον καὶ ἀπλὴν ὡς τοιαύτην δὲ μόνον τοῦ λόγου ἀντικείμενον. Κατὰ Κάντιον ἡ πείρα παρέχει τὰ στοιχεῖα, τὴν ὕλην, τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως, ὃ δὲ λόγος τὸ εἶδος αὐτῆς. Ἐκ τῶν προτέρων νοεῖται μόνη ἡ ἔννοια τῶν ὄντων, τὸ τί, ἡ οὐσία, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ὑπαρξίς, τὸ ὅτι. Τὴν ὕλην παρέχει ἡ αἰσθητικότης, ὃ δὲ νοῦς συνδέει τὴν ὕλην μετὰ τῶν ἐννοιῶν. διὸ ἡ γνώσις ἐστὶ παραγόμενον ἀμφοτέρων, σύνθεσις τῶν ἐννοιῶν τοῦ νοῦ μετὰ τῆς ὕλης. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ λόγου ἐστὶ τὸ καθόλου, ὃ ὁ λόγος ποιεῖ ἀντικείμενον ἑαυτοῦ.

Ἡ ἰδέα, ἣν ὁ Κάντιος ὑπέλαβεν τοῦ λόγου προῖον, ἐστὶ τὸ καθόλου, τὸ ἀόριστον· τὸ ἀπόλυτον ὅμως πρέπει νὰ νοηθῆ συγκεκριμένως, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ δυσχέρεια, διότι τὸ νοεῖν τὸ ἀπόλυτον σημαίνει τὸ διορίζειν αὐτὸ, τὸ παράγειν τοὺς διορισμοὺς αὐτοῦ.

Ὁ Ἰακώβης τὸν Θεὸν ὑπέθετεν ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, τουτέστιν ἀντικειμενικόν, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ νοεῖν, δηλαδὴ ἐκ τοῦ νοεῖν ἐξηρητημένον καὶ προῖον τοῦ ὑποκειμένου, ὡς ὁ Φίχθιος, ὃ συνεφώνη καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ. Ὁ Φίχθιος δὲν ἔδειξεν ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ, δηλαδὴ τὸ ὑποκείμενον ἀρχὴν ἀπόλυτον, πῶς τὸ ἀπόλυτον μεταβαίνει ἐκ τοῦ ἀορίστου εἰς ὀριστικότητα, ἀλλ' ὑπέλαβε προῖον τοῦ ὑποκειμένου.

Ἡ προτέρα μεταφυσικὴ δὲν ἠσχολεῖτο περὶ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν δὲν ἀπεδείκνυσεν, ἀλλὰ μόνον ὑπέθετεν.

Ἡ μεταφυσικὴ, ἵνα κατασταθῆ ἐπιστήμη, ἔπρεπε νὰ προβῆ ὑπὲρ τὴν πείραν, τὸν λόγον καὶ τὸν νοῦν, διότι ἡ ἐπιστήμη οὕτω παραγόμενον τοῦ λόγου καθίσταται ἐπιστήμη, ὅταν ὁ λόγος κατασταθῆ ἀνεξάρτητος τῶν πηγῶν, ἐφ' ὧν ἡ τότε μεταφυσικὴ ἐστηρίζετο.

(1) Ὁ Σχελλίγγιος παραδεχόμενος τὴν ταυτότητα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας δὲν ἀναφέρει καὶ τὸν λόγον ὅς προηγείται τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀ. γῆς, ἧς μὴ ὑπαρχούσης μήτε ἐνέργεια νὰ ὑπάρχη δύναται, μήτε ζωὴ, μήτε ἐλευθερία, μήτε πράξις, μάλιστα δὲ σύννοους τουτέστιν ἐὰν ἡ βούλησις ἀποκλεισθῆ τοῦ λόγου, δὲν εἶναι βούλησις, γνωστικὴ δύναμις ἀλλ' ἄλογος, ὕρεκτικὴ.

(2) Τοῦτο ὅμως ἀποκλείον πάντα, δὲν εἶναι τι, ἀλλὰ μὴδὲν κενόν κτλ.

Ἡ προτέρα μεταφυσικὴ μὴ ἔχουσα ἀρχὴν, ἀλλὰ στηριζομένη ἐπὶ ὑποθέσεων, ὑποθέτει τὴν μὲν πείραν ὡς πηγὴν τῶν καθ' ἕκαστα, τὸν δὲ νοῦν ὡς δύναμιν τῶν κοινῶν ἐννοιῶν καὶ τὸν λόγον ὡς δύναμιν τοῦ συλλογίσθαι.

Ὁ Καρτέσιος ἀνῆρσε τὴν πείραν ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως, ὁ Βάκων τὴν πείραν παρέλαθεν ὡς πηγὴν.

Ὁ Λώκιος παρήγαγε τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐκ τῆς πείρας. Ὁ Λεϊβνίτιος ἀποφηνάμενος τὰς ἐννοίας ἐμφύτους καὶ τῆς πείρας ἀνεξάρτητους κατέστησε τὰς ἐμφύτους ἐννοίας κύριον ζήτημα τῆς φιλοσοφίας. Ἡ δὲ πείρα ἐτέθη βᾶσις τῆς μεταφυσικῆς, διότι καὶ αἱ ἐμφυτοὶ ἐννοιαὶ καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ὑπετέθησαν ἐξαγόμενα τῆς πείρας· εἰς δὲ τὸ μετέπειτα κατέστη τὸ μὲν καθ' αὐτὸ ἀνεξάρτητον τῆς πείρας, ἴδιον, τὸ δὲ καθόλου ἀμφίβολον.

Ὁ Κάντιος χωρίσας τὴν πείραν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐκλαβὼν αὐτὸ ἀγνώριστον ἀνῆρσε μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν μεταφυσικὴν.

Ὁ Φίχτιος γνωρίσας, ὅτι, ἐὰν ὑπάρχη γνώσις ἐκ τῶν προτέρων νοεῖται καὶ τὸ ὑπάρχον ἐκ τῶν προτέρων, ἐσυμπέραναν, ὅτι ὕλη καὶ μορφή τῶν ὄντων πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν πηγὴν, τουτέστιν ἐν τῷ ἐγώ.

Αὕτη δὲ ἡ ὑπὸ Φίχτιου ἐκφρασθεῖσα ἀναγκαιότης γενικῆς παραγωγῆς τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεως ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν ταυτότητα, τουτέστιν εἰς τὸν ἀπόλυτον λόγον, τὸν γινώσκοντα καὶ ἐν ταυτῷ γινωσκόμενον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν πείραν δὲν ἀποκλείει ὅλως, ἀλλὰ μόνον ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως. Ἰσχυρίζεται δὲ, ὅτι ἄμα ὁ λόγος εἰς ἑαυτὸν τραπῆ, τουτέστι ποιήσῃ ἑαυτὸν ἀντικείμενον, εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ τὸ πρότερον, τὸ ὑποκείμενον πάντων τῶν ὄντων ἢ βέλτιον εἰπεῖν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεως πάντων τῶν ὄντων. Τί ὅμως ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινωσκόμενον ἐν παντὶ ὄντι

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποφαίνεται ὅτι ἐν παντὶ ὄντι γινώσκονται δύο τινὰ διάφορα, τὸ τί τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν οὐσίαν καὶ πηγὴν ἔχον τὸν λόγον, καὶ τὸ ὅτι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ ἔχον πηγὴν τὴν πείραν· ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν οὐδὲ δύναται ἄνευ τῆς πείρας νὰ ἀποδείξῃ αὐτήν· διότι ἡ πείρα, ὡς πηγὴ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ λόγου, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν. Ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἔχουσα χρεῖαν τῆς πείρας δὲν ἀπομακρύνει αὐτήν, ἀλλὰ δεῖται μάλλον αὐτῆς.

Ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ ὄν, ὃ κατασκευάζει ἡ λογικὴ ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ ἡ πείρα, διότι δι' αὐτῆς ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐκ τῶν προτέρων εὐρεθὲν δὲν εἶναι πλάσμα, ἀλλὰ πραγματικόν. Ἐντεῦθεν φανερὸν ὅτι ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ λόγος ἄνευ ἐμπειρίας δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐννοίας, τὸ τί τῶν ὄντων καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ὅτι, τὴν ὑπαρξίν, τὸ πραγματικόν, διότι τοῦτο πρέπει νὰ ᾔηται δεδομένον καὶ τὸ ὑψιστον ὡσαύτως, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ.

Ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐξηγεῖ τὸ πραγματικόν εὐχρινῶς. διότι τὸ πραγματικόν δὲν εἶνε πραγματικόν ἄνευ τοῦ δυνάμει ὡς βᾶσεως αὐτοῦ, ἄλλως ἐὰν τὸ νοούμενον μόνον νοηθῇ δὲν εἶναι πραγματικόν.

Ἐκ τοῦ νοεῖν, ἐκ τῶν προτέρων, κατὰ Σχελλίγγιον δὲν δύναται, ἀλλὰ ὅτι τὸ ὑπάρχον, τὸ καθαρὸν ὄν, κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ὁ Θεός· ἐπομένως τὸ νοεῖν δὲν ἀποδεικνύει τὸ ὑπάρχον, τὸ ἐνεργεῖα, ἀλλὰ μόνον τὸ δυνάμει, τὴν ἐννοίαν, τὸ τί.

Ποῖον δ' ἐστὶ τὸ πρῶτον καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον; Κατὰ μὲν τὸν Κάντιον ὁ λόγος ἐστὶ δύναμις ὑποκειμενικῆ, δύναμις ἐν ἡμῖν γνωστικῆ, κατὰ δὲ τὸν Σχελλίγγιον ὁ λόγος ἐστὶν ἡ ἄπειρος δύναμις τῆς γνώσεως ἄμα δὲ καὶ τῆς ὑπάρξεως.

Ὁ Σχελλίγγιος θεωρῶν τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ

τῆς κατὰ τὸν λόγον τὴν αὐτὴν δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλάβῃ μίαν ἀλλὰ δύο, μάλιστα δὲ διαφόρους οὐχὶ οὐσίαι τὰς αὐτάς, διότι ἢ κατὰ τὴν ὕλην κρίνεται τῆς κατὰ τὸν λόγον.

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς τὸ πρῶτον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν ἐκλαμβάνει γνῶσιν πραγματικὴν, ἀλλὰ δυνάμει, ἔμφυτον, οἷον εὐφυΐαν, προτερήματα, ἅτινα δὲν ἐκτίθησάτο, ἀλλ' ἔχει φύσει. Ἐὰν ὡς ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται, ὅτι ἡ ἔμφυτος γνῶσις προηγείται τῆς πραγματικῆς, δὲν ἐκλαμβάνονται καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ ὕστεραι, διότι μία δὲν παράγει γνῶσιν πραγματικὴν, ἀλλὰ ἅπασαι· διὰ τοῦτο ἡ ἔμφυτος μία δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ γνῶσιν καὶ μάλιστα πραγματικὴν, ἄνευ τῆς συνεργείας ἁπασῶν τῶν ἀρχῶν, ἐπειδὴ ἡ πείρα, ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, παριστᾷ τὸ ἴδιον ὡς πραγματικόν, ὡς ὅτι· ἐπειδὴ ὁ Σχ. τὴν διαίρεσιν τῆς γνώσεως τοῦ Καντίου ἔχει ὑπ' ὄψιν ἰσχυρίζεται, ὑποθέτων τὸν λόγον ὅτι ἡ ἔμφυτος γνῶσις δύναται νὰ κληθῇ κατ' αὐτὸν τὸ ἐκ τῶν προτέρων περιεχόμενον αὐτῆς (δηλ. τῆς πείρας).

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, ὅτι εἰς πᾶσαν γνῶσιν ἀντιστοιχεῖ ὄν, εἰς τὴν δυνάμει τὸ δυνάμει, εἰς τὴν ἐνεργείᾳ τὸ ἐνεργείᾳ, τεκμαίρεται, ὅτι ἡ ἀπειρος τοῦ ὄντος δύναμις ἐστὶ τὸ ἔμφυτον τοῦ λόγου περιεχόμενον καὶ τεκμαίρεται ὅτι εἰς τοῦτο τὸ ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον θὰ ἔτρεπετο ὁ λόγος καὶ ἀμέσως ἐν αὐτῷ θὰ ἀπεκάλυπτε τὴν κινητικὴν φύσιν.

Ἐὰν ὁμῶς ἡ πρώτη δύναμις ἦτο, ὡς ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται, τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων, ἢ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, ἅμα δὲ ἡ αὐτὴ οὐσία μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, φανερόν ὅτι οὐδέτερα θὰ παρήγαγε κίνησιν· διότι οὔτε ἢ κατὰ τὴν ὕλην ἐστὶν αἰτία κινήσεως οὔτε ἢ κατὰ τὸν λόγον, ἅρα οὔτε γένεσις θὰ παρήγετο, διότι ἐκάστη ἕτερον ἀπεργάζεται ἔργον ἐπομένως ἀρχὴ κινήσεως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, διότι τὸ νοεῖν ὡς μέσον ἀρχὴ τῆς κινήσεως, δεῖται τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἵνα προέλθῃ πραγματικὴ ἐπιστήμη· ἅρα ἀποδείκνυται

ὅτι καὶ ἐν τῷ λόγῳ εἰσὶν ἅπασαι αἱ ἀρχαί· οὐχὶ δὲ μόνῃ ἢ κατὰ τὸν λόγον, ἢ τις δὲν δύναται νὰ ἦναι ἅμα καὶ ἡ κίνησις, διότι τοῦτο δεικνύει σύγχυσιν ἀρχῶν· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ὕλην ἐν τῇ γενέσει προηγείται ὡς πρώτη ἀρχὴ τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀτομικοποιήσεως, δὲν ἀρχεται ἡ γνῶσις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ καθόλου δηλ. τοῦ λόγου), ἀλλ' ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα, διότι κατ' ἀρχὰς δὲν γινώσκομεν καὶ διὰ τοῦτο μανθάνομεν.

Ἐὰν λοιπὸν ὄσιν ἀρχαὶ διάφοροι, δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος μετάβασις εἰς τὸ ἐνεργείᾳ, διότι αὐτὴν οὔτε ἡ ἀπειρος δύναμις, τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων, τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, νὰ παραγάγῃ δύναται, οὔτε ἢ κατὰ τὸν λόγον, διότι ἡ μετάβασις ὑποθέτει κίνησιν, ἀρχὴν οὖσαν διάφορον ἀμφοτέρων, ἐπομένως ἀδύνατον νὰ προέλθῃ κίνησις ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν (ὄρεκτικῆς) ἰδίως λέγομεν, διότι κίνησις ἔχει βάσιν τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ἢ δὲ κατὰ τὸν λόγον ἀμφοτέρως· ὥστε ἄνευ μιᾶς τούτων οὐδὲν θὰ προήρχετο, ἢμιστὰ δὲ ἄνευ τῆς ὑπερτάτης γνῶσις πραγματικῆς.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον μὴ θεωρῶν τὸν πραγματικὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν δυνάμει, τὸν ἔμφυτον, συμφωνεῖ μετὰ τῆς λογικῆς φιλοσοφίας, ἰδίως τοῦ Φιχθίου καὶ Ἐγγέλου, διότι καὶ αὐτὴ δὲν θεωρεῖ τὸν Θεὸν πραγματικόν, ἀλλὰ δυνάμει, ἰδέαν. Ἐὰν ὁμῶς καὶ ἐν τῷ νοεῖν γένεσις λαμβάνῃ χώραν, δηλ. ἐννοιῶν, (μὴ πραγματικῆ) πρέπει ἀκολουθῶς νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ἐν αὐτῷ ἀρχαί, εἰ καὶ δυνάμει, διότι ἄλλως ἐκ μιᾶς ἀρχῆς νὰ προέλθῃ οὐδὲν δύναται.

Ἐὰν αἱ δυνάμεις δὲν χωρίζονται, ἀλλ' ὄσιν ὁμοῦ, ἐν ὑπεροχῇ δὲ ἐκάστης σχέσις ὑπέροχος αὐτῆς μόρφωσις, φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς ὄσιν διὰ τοῦτο ὑπάρχει διαφορά· ἅρα ἐν τῇ γενέσει κτλ. ἅπασαι αἱ ἀρχαί εἰσι καὶ τὰ γεννώμενα μεταμορφοῦνται κατὰ τὰς ἀρχὰς, αἱ δ' ἀρχαὶ ἐνεργοῦσιν κατὰ τὴν ὑπερτάτην, ὡς οἱ τόνοι διάφοροι ὄντες ἐνεργοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ.

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς ὑποθέτων, ἐπόμενος τῷ Καντίῳ,

τὴν πείραν καὶ τὸν λόγον ἀντίθετα, καὶ τὸ νοεῖν πρότερον τῆς πείρας, θέτει τὸν λόγον ὡς κάτοχον ταύτης τῆς (πρώτης) δυνάμεως εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων θέσιν πάντων τῶν ὄντων. Οὕτω δὲ δείκνυσιν, ὅτι ὑπάρχει ὡς λέγει, ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, ὀρίζουσα ἐκ τῶν προτέρων τί ἐστίν, οὐχὶ δὲ ὅτι, καὶ διὰ τοῦτο ὅτι ὁ λόγος χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν πείραν βοηθὸν δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ ἐξ ἑαυτοῦ εἰς τὸ περιεχόμενον παντὸς ὑπάρχοντος καὶ ἐπομένως εἰς τὸ περιεχόμενον παντὸς πραγματικοῦ, οὐχὶ διότι ἡ ἐπιστήμη αὕτη γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ὑπάρχει πραγματικῶς, ἀλλ' ὅτι γινώσκει τί ἐστίν ἢ τί ἐστὶ δυνατόν, εἴαν ὑπάρχῃ, ὀρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἐννοίας πάντων· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐξάγεται, ὡς ἐδείχθη, διότι ἐκ μιᾶς ἀρχῆς οὐδὲν γίνεται, οὐδὲ πραγματικόν, ἀλλὰ ὑποκειμενικόν, διότι ἡ γένεσις ὑποθέτει τὴν κίνησιν.

Ὁ λόγος κατὰ Σκελλίγγιον ἀποκτῶν τὸ δυνάμει ὄν ἀποκτᾷ αὐτὸ ἐν τῇ ἐννοίᾳ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ πραγματικόν ὄν μόνον ὡς δυνάμει ὄν.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δυνάμιν ἐκλαμβάνει ὡς ἀρχὴν τῆς ὕλης καὶ βάσιν τῆς ἐνεργείας, τοῦ εἶδους, δὲν συγχέει τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὡς ὁ Σκελλίγγιος, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ τὴν κίνησιν διακρίνει αὐτῶν.

Τὸ δυνάμει ὄν, ἢ οὐσία, ἣν ὁ Σκελλίγγιος ταυτίζει μετὰ τῆς δυνάμεως, παρίσταται ἀμέσως ἐν τῷ λόγῳ ὡς ὄν, καὶ μὴ ὄν· ὥστε ἡ πρώτη, ἢ ἀμεσος ἐννοία μεταβάλλεται (διὸ αἱ ἕτεραι ἀρχαί), διότι ἡ οὐσία, ἢ δύνάμις, εἰς ἣν ἀτόπως ἀποδίδει κίνησιν, διότι ἡ δύνάμις εἴτε ἐννοία, λογικὴ, ἐκλήφθη εἴτε ὕλική, δὲν παράγει κίνησιν, ἐπομένως τὸ ὄθεν ἡ κίνησις ἐστὶν ἀρχὴ διάφορος ἀμφοτέρων, διότι ἡ δύνάμις μεταβαίνουσα εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, πρέπει κατὰ Σκελλίγγιον νὰ ἀποκλεισθῇ· τοῦτο τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, ἢ μεταβατικὴ δύνάμις, πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τοῦ λόγου, ὡς ἀποκτηθῇ τὸ οὐσιῶδες, τὸ ἀληθές, τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ὁ Σκελλίγγιος ὀνομά-

ζει καὶ ἀμετάβατον, διότι μένει ἐν τῷ λόγῳ· καὶ τὸ ἕτερον ἐκλαμβάνει τὸ μεταβατικόν ὡς ἐννοίαν, οὐσίαν, δυνάμιν, τὸ δ' ἀμετάβατον ὡς τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ὁ λόγος κέκτηται δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ τοῦ μεταβατικοῦ.

Τοῦτο δὲ τὸ ἀμετάβατον, τὸ μένον ἐν τῷ λόγῳ, δὲν θεωρεῖ ὁ Σκελλίγγιος προῖον τῆς ἀφαιρέσεως, διότι τοῦτο ἐστὶ τῷ λόγῳ ἔμφυτον.

Ἐὰν ἐν τῷ λόγῳ ὑπάρχῃ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ δὲ δυνάμει ὄν κατὰ Σκελλίγγιον ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, τὸ δὲ καθαρὸν ὄν εἰς τὴν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸ μικτόν εἰς τὴν κατὰ τὸν λόγον, ἔπεται ὅτι ἡ μὲν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ διαφέρει ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον· ἀλλ' οὐδὲ τὸ καθαρὸν ὄν δύναται νὰ ἐκλήφθῃ τὸ αὐτὸ μετὰ τῆς ὑπερτάτης, ὡς ὁ Σκελλίγγιος διατείνεται, οὐδὲ ἡ ὑπερτάτη ἀπλῶς σύνδεσμος αὐτῶν, διότι αἱ ἀρχαὶ φαίνονται καὶ διάφοροι ἀλλήλων καὶ τῆς ὑπερτάτης· διότι εἴαν ἐν ὄν καὶ μόνον ὑποτεθῇ, οὔτε πραγματικότης καὶ ἀτομικότης προέρχονται οὔτε ζωὴ, οὔτε γένεσις, οὔτε τάξις καὶ γνῶσις, διότι θὰ ἀλλετο ἢ διαφορὰ καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐπήρχετο σύγχυσις, οὐδεμία δὲ διάκρισις πραγματικῆ γνῶσις.

Ὁ Σκελλίγγιος τοῦτο τὸ ἀμετάβατον ὄν δὲν θεωρεῖ ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενος, διότι, εἰ τοῦτο ἦτο ἀμεσον, ὡς λέγει οὔτε κίνησις θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε ἀναγκαιότης, οὔτε ἐπιστήμη, ἀλλὰ τὸ ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, τὸ μεταβατικόν, ὡς μὴ ἀληθές τοῦ λόγου περιεχόμενον, ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ βαθμηδόν, διότι ἡ ἀπειρος δύνάμις ὡς ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον μεταβαίνει εἰς ἕτερον ὄν· δυνάμει ὄν δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ κίνησιν, οὐδὲ ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχή.

Ἐπειδὴ ἡ ἀπειρος αὕτη δύνάμις κατὰ Σκελλίγγιον ἐστὶ τὸ πρότερον πάντων τῶν ἐκτὸς τοῦ λόγου ὑπαρχόντων ἐκλαμβάνεται ὡς τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων, ἐστὶ καὶ τὸ πρότερον αὐτῶν· ἐπομένως τὸ ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν εἶναι κατὰ Σκελλίγγιον ἀπολύτως μόνιμον, βέβαιον, ἀλλὰ

γίνεται χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ μεταβατικοῦ, τοῦ κατὰ συμβεβηκός.

Κατὰ Σκελλίγγιον λοιπὸν ὁ λόγος ἀμεσον περιεχόμενον ἔχει τὴν ἀπειρον δύναμιν· ἡ δύναμις ὡς ὄν καὶ μὴ ὄν, δυάς, ἀμφιβολικόν, δὲν ἀποκλείεται τῆς ἐννοίας τῆς ἀπειρου δυνάμεως καὶ ἐπομένως τοῦ ἀμέσου λόγου περιεχομένου· τὸ ἀμφιβολικόν, δι' οὗ ὁ λόγος ἐγείρεται, τίθεται εἰς ἐνέργειαν, τουτέστι προκαλεῖται εἰς τὴν κριτικὴν ἐπιστήμην ἣτις χωρίζει, τὸ κατὰ συμβεβηκός, τὸ μεταβατικόν, ἀπὸ τοῦ οὐσιώδους τοῦ λόγου περιεχομένου, τοῦ ἀμεταβάτου.

Ἐὰν ἡ φιλοσοφία δὲν παρεδέχτο ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, τὸ ἐνεργεῖα ὄν ἀρχὴν, ἀλλὰ τὸ δυνάμει ὄν, δὲν. Ὡς ἤρχετο εἰς ἐνεργεῖα, πραγματικὴν γνῶσιν, διότι ἡ δύναμις, ὡς καθόλου, ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλη τὸ δυνάμει ὄν.

Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἐπιστήμη τοῦ καθόλου, ὡς ἦτο κατ' Ἀριστοτέλη ἀδύνατον νὰ προβῆ ἐκ τῆς δυνάμει γνώσεως εἰς τὴν ἐνεργεῖα, διότι τὸ ὑποκείμενον τοῦ καθόλου ἐστὶν ἡ δύναμις, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει αἷτιον τῆς μεταβολῆς. Ἄλλ' οὔτε κατ' Ἀριστοτέλη, οὔτε κατὰ Σκελλίγγιον, οὔτε κατὰ μετάβασιν νὰ ὑπάρξῃ ὡς ἦτο ἀδύνατον· οὔτε ἀφαίρεσις ἀνευ προηγουμένης κινήσεως, διότι αἷτιον αὐτῆς οὔτε ὁ λόγος οὔτε ἡ ὕλη ἐστὶν, ἀλλ' ἑτέρα ἀρχὴ διάφορος τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, δηλαδὴ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, ἣν ὁ Σκελλίγγιος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀνάγουσιν.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία δι' ἀφαίρεσεως ἀπὸ πάντων ἔρχεται κατὰ Σκελλίγγιον εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς· ὥστε κατὰ Σκελλίγγιον διὰ χωρισμοῦ τοῦ μεταβατικοῦ ἀπὸ τοῦ ἀμεταβάτου αποκτάται τὸ ἀμετάβατον, τὸ καλούμενον παρὰ Σκελλίγγιον ὄντως ὄν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἡ λογικὴ φιλοσοφία αποκτᾶ ἀποθετικῶς, διὰ χωρισμοῦ, ἐκλήθη παρὰ Σκελλίγγιου ἀποθετικὴ κατ' ἀντίθεσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ θετικῆς καλουμένης, ἣτις τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἡ ἀποθετικὴ ἔχει τέλος καὶ ἐγκαταλείπει ἀ-

γνώριστον, καθιστᾶ ἀρχὴν ὡς γνωριστὸν ἀντικείμενον γνώσεως. Ἐπειδὴ ἡ θετικὴ καλουμένη ὑπὸ τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφία ταῦτο τὸ ὄν θεωρεῖ ὡς τὸ ἀπολύτως πρότερον ὡς ἐπομένως ἐκ τῶν προτέρων ἀγνώριστον καθιστᾶ ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστὸν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ μὲν ἀποθετικὴ φιλοσοφία δύναται κατὰ Σκελλίγγιον νὰ φέρῃ μόνον εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ὄντος, ἡ δὲ θετικὴ τὴν ἐννοίαν ταύτην τῆς ἀποθετικῆς καθιστᾶ ἀντικείμενον αὐτῆς.

Ὁ Σκελλίγγιος ἐν τῷ λόγῳ, ὡς βεβαιῶν, εὑρεν τὸ μεταβατικόν, τὸ μὴ ὄν, καὶ τὸ ἀμετάβατον, τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἐκλαμβάνει τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ ὄντως ὄντος, ἐν ᾧ τὸ ὄντως ὄν (κατὰ Πλάτωνα) δὲν δύναται νὰ ἦναι καθαρὸν, ἀφηρημένον, ἀλλὰ συγκεκριμένον, διότι ὑποτιθέμενον καθαρὸν ὑποτίθεται κενόν, ἀόριστον, ἀγνώριστον, ἄλογον, νεκρόν· διότι, ὡς ἡ διάφορος σχέσις τῶν προτάσεων ἐν τῷ συλλογισμῷ, οὕτω καὶ ἡ διάφορος τῶν ἀρχῶν σχέσις πρὸς ἀλλήλας τὰς διαφόρους τάξεις τῶν ὄντων. Ἐὰν ὁ Θεὸς ὑποτεθῇ ὄν καθαρὸν, ὡς προῖον ὑποκειμενικόν κενόν, μεταβάλληται πᾶσα πραγματικὴ γνῶσις εἰς ἀπλὴν παράστασιν, τὰ δ' ὄντα εἰς ἀπλᾶς τροποποιήσεις, φαινόμενα.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία διακρίνασα τὸ καθαρὸν ὄν ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος, δὲν προσέλκει δὲ καὶ τὸ ὄν εἰς κίνησιν, ἀλλ' αὐτὸ μένον ἀκίνητον ἐμφανίζεται ὡς ἐξαγόμενον τοῦ χωρισμοῦ.

Τοῦτο δὲ τὸ ὄν, ὅπερ κατὰ Σκελλίγγιον δὲν εἶναι ἐλεύθερον τοῦ καθόλου καὶ προσωπικόν, προέθετο ὁ Σκελλίγγιος νὰ καταστήσῃ ἐλεύθερον καὶ προσωπικόν, δείξας, ὅτι ἡ τοῦ τελείου ὄντος ἐννοία λαμβάνει περιεχόμενον, ὅταν τὸ ἐν τῶν στοιχείων (—Λ) διακριθῇ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου (+ Λ'), ὅταν τὸ —Λ, ἡ καθαρὰ δύναμις, στερηθῇ ὄντος, τὸ δὲ + Λ, τὸ καθαρὸν ὄν, στερηθῇ δυνάμεως, τὸ δὲ ± Λ, τὸ συναμφότερον, ἐκληφθῇ ὡς τὸ ἀποκεκλεισμένον τρίτον· τὰ τρία ταῦτα, ὡς στοιχεῖα τοῦ ὄντος, ὑποτίθενται κατὰ Σκελλίγγιον ἀχώριστα,

δυνάμεις, αὐτὸς ὁ Θεός, τουτέστιν ἐν ὄν και οὐχι τρία ὄντα.

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν τριῶν ἐστὶ τὸ ὄν, προέρχεται ἕλξις ἐν αὐτοῖς και ἡ ιδέα· τὸ ἐν τῇ ιδέᾳ γεννηθὲν ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἡ ὕλη τῆς πραγματικῆς ιδέας, οὐχι δὲ αὐτὸ τὸ ὄν, αὐτὴ ἡ πραγματικὴ ιδέα. Τοῦτο ὅμως, ὃ ἐστὶν αἱ δυνάμεις, δὲν δύναται νὰ ἦναι δύναμις, ἀλλὰ ἐνέργεια, μάλιστα δὲ καθαρά, δηλαδὴ ἄνευ οὐσίας, δυνάμεως, ιδέας. Τοῦτο δὲ δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ἐνέργεια ἄνευ ὑποταγῆς τῆς δυνάμεως, τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, νὰ προέλθῃ δὲν δύναται, διότι ἡ ὑποταγὴ ὑποθέτει τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν.

Ἡ ἐνέργεια κατὰ Σχελλίγγιον δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ πείρᾳ, και δὲν γίνεται προσόν, ὡς ἡ δύναμις· διατί ὅμως τὸ — Λ, τὸ + Λ και τὸ ± Λ διακρίνονται μόνον στερητικῶς, τὸ — Λ γίνεται τοῦ + Λ προσόν, τουτέστι δύναμις και ταῦτα ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ὄν. Τὸ — Λ + Λ ± Λ λοιπὸν εἰσι κατὰ Σχελλίγγιον τὰ πρῶτα συστατικὰ τοῦ ὄντος. Τὸ ὄν (Λ⁰) ἐστὶν ἀρχὴ, ἐνέργεια, τὰ δὲ ἄλλα (— Λ + Λ ± Λ) δυνάμεις. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, λέγει, εὐρέθη ἡ ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου ζητούμενη ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ἐπιστήμη· ἡ ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ὅμως ἀρχὴ δὲν εἶναι ὡς ἀρχὴ, ὡς μὴ οὔσα ἐλευθέρᾳ τοῦ ὄντος· ἵνα δὲ ἐλευθερωθῇ τοῦ ὄντος πρέπει τὸ ὄν ἐκ δυνάμεως νὰ ὑψωθῇ εἰς ἐνέργειαν· ἄρα τὸ ζήτημά ἐστὶν ἡ διάκρισις τῆς ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ ὄντος, τὸ ὅποιον ἄνευ δυνάμεως και ἐνεργείας δὲν διακρίνεται, διότι ἄνευ δυνάμεως ὑποτελοῦς ἐνέργεια δὲν προέρχεται.

Τὸ καθόλου ὄν (— Λ + Λ ± Λ), ὃ ἐστὶν ὡς ὕλη ἐν τῇ ιδέᾳ, γίνεται πραγματικόν, γινόμενον κάτοχον τῆς πραγματικότητος (Λ⁰).

Πῶς τὸ δυνάμει ὄν μεταβαίνει εἰς ἐνέργειαν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν βούλησιν ἐκλαμβάνει διττῶς, δύναμιν και ὡς ἐνέργειαν, τουτέστιν ὡς αὐτὸς ὄν.

Τὴν δύναμιν ὁ Σχελλίγγιος ὡς πρὸς τὸ ἴδιον ὄν ἐκλαμβάνει ὡς καθαρὰν δύναμιν, πᾶσαν δὲ καθαρὰν δύναμιν ὡς ἡρεμοῦ-

σαν βούλησιν, ἐν ἣ ὑφύθται ἡ δύναμις, και ἡ μετάβασις ἀπὸ δυνάμεως εἰς ἐνέργειάν ἐστὶν ὡς μετάβασις ἀπὸ μὴ βουλήσεως (δυνάμεως) εἰς βούλησιν (ἐνέργειαν).

Ἐν τῷ περὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας συγγράμματι αὐτοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ πρῶτον ὄν ἐστὶ βούλησις, ἣτις ἐστὶν οὐ μόνον ἡ ἀρχὴ, ἀλλὰ και τὸ περιεχόμενον τοῦ πρῶτου προερχομένου ὄντος. Τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀνθυψώσεως τῆς δυνάμεως παρίσταται ὡς ἐξιστάμενον, ὃ ἑαυτὸ ἀπολέσαν φαίνεται βούλησις ἀσθενῆς, ἀβουλος, ἀπειρον. Τοῦτό ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς γενέσεως, τὸ ὕλικόν αἴτιον· ἡ δύναμις αὐτὴ ἐστὶ καθαρὰ (— Λ) και ἄμα ὑψωθῆ εἰς τὸ ὄν ἐστὶν ἀσθενῆς, τουτέστιν ἀναιρεῖ ἑαυτὴν, τουτέστιν ὡς δύναμιν.

Τὸ καθαρὸν ὄν (+ Λ) τὸ προηγούμενον τοῦ νοεῖν και διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ἀπρονόητον, ἐνεργεῖ κατὰ Σχελλίγγιον εἰς τὸ ὄν ἀναιρετικῶς, λαμβάνει ἀποθετικότητα δύναμιν, ἣτοι ἐκ καθαρῷ ὄντος γίνεται δύναμις· ὡστε ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα (— Λ + Λ) μετήλλαξαν τὴν θέσιν αὐτῶν, τὸ ἐν τῇ ιδέᾳ ἀποθετικὸν ἐγένετο θετικὸν και τὸ θετικὸν ἀποθετικόν. Τὸ ἐκτοπισθὲν ἐνεργήσῃ ἐξ ἀνάγκης εἰς ἐπάνοδον τῆς δυνάμεως εἰς ἑαυτὴν και εἰς ἀντικατάστασιν ἑαυτοῦ εἰς ἑαυτό· διὰ τοῦτο ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐξ ἀνάγκης γίνεται ἀρχὴ δευτέρα. Ἐδὲ τρίτον ἐστὶν ἐν τῷ ὄντι μὴ ὄν και ἐν τῷ μὴ ὄντι ὄν, ἄρα συναμφότερον (+ Λ).

Τὸ δευτερόν ἐστὶ τὸ ποιητικὸν αἴτιον, τὸ δὲ τρίτον ὡς μόνιμον, σύννοον, δύναται νὰ ἐνεργῇ ὡς τελικὸν αἴτιον· ὡστε τὸ πρῶτόν ἐστὶν ὕλικόν αἴτιον, τὸ δευτερόν ποιητικὸν και τὸ τρίτον τελικόν, διὰ τὴν τάξιν ταύτην, λέγει, κάμνει ὁ Σχελλίγγιος λόγον περὶ πρώτης δυνάμεως (Λ¹), δευτέρας (Λ²) και τρίτης (Λ³).

Ἡ πρώτη στερηθεῖσα ὑποκειμένου ἐσημειώθη διὰ τοῦ Β, τὸ καθαρὸν ὄν εἰς δύναμιν τεθὲν τοῦ Λ², και τὸ τρίτον, τὸ συναμφότερον διὰ τοῦ Λ³ τὸ δ' ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν ἐσημειώθη διὰ τοῦ Λ⁰.

Τὸ πρῶτον μένει δυνάμει, διότι καὶ εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον πίπτει εἰς τὴν δυνάμιν τοῦ ἑτέρου, ὑφ' οὗ ἐπανάγεται εἰς δυνάμιν.

Ἐπειδὴ πᾶν δυνάμει ἐστὶ μεταξὺ τοῦ ἐξ οὗ καὶ τοῦ εἰς ὃ, ἐστὶ δυάς, τὸ γιγνόμενον μὲν αἰεὶ, ὄν δὲ οὐδέποτε, κατὰ Πλάτωνα. Ἐκ δὲ τῆς συμπράξεως τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν προέρχονται κατὰ Σκελλίγγιον ὄντας οὐσίαι σύνθετοι.

Πρὸς δὲ κατάληψιν τῆς συμπράξεως πρέπει νὰ ὑποθεθῇ αἰτία τέταρτη ἐνοῦσα καὶ συγκρατοῦσα αὐτάς· αὕτη ὡς τέλους (τέλειον), διότι ἡ μετατροπὴ ἐστὶν ὡς τι ἀτελές, δὲν δύναται νὰ ἦναι ὁ θεός, ἀλλ' ὡς ἀρχή, ὡς αἰτία τῶν αἰτιῶν.

Τὰ συγκεκριμένα ὄντα τὰ προσερχόμενα ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ νοεῖν καλοῦνται κατὰ Σκελλίγγιον ἰδέαι.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ εἰς τὸ πραγματικὸν (φυσικὸν) γίνεται κατὰ Σκελλίγγιον διὰ τῆς βουλήσεως· ἡ βούλησις ἐστὶν αὐτῷ ἀρχὴ ἑτέρου ἐκτὸς τῆς ἰδέας τεθέντος κόσμου, ἀρχὴ γεννώσα ἑαυτὴν αὐταίτιον· (ἀρα ὑποτίθεται αὐταίτιον καὶ βούλησις ταῦτά).

Πᾶσα δὲ βούλησις θέτει ἑαυτὴν καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὸν κόσμον ἐκτὸς τῆς ἰδέας· διὰ τῆς βουλήσεως γίνεται κατὰ Σκελλίγγιον καὶ ἡ ψυχὴ ἀτομικὴ· ὁ Σκελλίγγιος ὡς δείκνυται ὑποθέτει μὲν ἀρχάς, ἐξ ὧν τὰ ὄντα, ταύτας ὅμως δὲν διαγινώσκει· ὁ δὲ χωρισμὸς τῶν δυνάμεων ἀντὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ὑπέρτατον τέλειον, τουτέστιν γνωστικὸν, ἐλεύθερον καὶ πραγματικῶς ὠρισμένον, μεταποιεῖ τοῦτο ἄλογον, ἀνελεύθερον, ἀόριστον μὴ ὄν, τὸ ἐναντίον τοῦ λόγου, ἀνελεύθερον, καὶ ἀόριστον, ὡς ὁ Βάδερσ ἀὐτὸν ψέγει, ὅτι τὸν I. Βόημον δὲν ἐνόησεν ὀρθῶς, δηλαδὴ δὲν ἐνόησεν ὀρθῶς ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀοριστία, ἀλλ' ὠρισμένη.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία εἶχε κατὰ Σκελλίγγιον τὸ πρόβλημα τὸ νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τελευταῖον ἀντικείμενον· τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν λύεται, ὡς ἔλυεν ὁ Σκελλίγγιος ὅταν ὁ θεὸς θεθῇ ὡς μόνῃ ἀληθινῆς ἀρχῆς, διότι σύστημα τοιοῦτον οὐδὲν

νὰ παραγάγῃ δύναται, διότι ὡς ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, γένεσις ἐξ ἀορίστου δὲν παράγεται.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἀσχολουμένη περὶ τὸ τί, τὴν ἐννοίαν, ἔχει τὸ τελευταῖον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὃ ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον καθ' αὐτὸ ἐνέργεια, ἣν ἡ θετικὴ τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφία καθιστᾷ ἀρχὴν ὑπάρχον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐννοίαν, ἣτις γίνεται ὁ κύριος τοῦ ὄντος, ὁ πραγματικὸς, ὁ προσωπικὸς θεός. Ἡ φιλοσοφία αὕτη ἐκλήθη, ὡς ὁ Σκελλίγγιος λέγει θετικὴ, διότι προτίθεται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπαρξίν, τὴν πραγματικότητα.

Ἡ μετάβασις εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν γίνεται κατὰ Σκελλίγγιον διὰ τῆς βουλήσεως, ἣτις ἐστὶ κατ' αὐτὸν ὁ θεός.

Ὁ Σκελλίγγιος διακρίνει τὴν βούλησιν ὡς δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τουτέστιν ὡς ὑλικὸν καὶ ποιητικὸν αἰτίον. Ἐὰν ὅμως ἡ ὕλη καὶ ἡ κίνησις ἦναι ἀρχαὶ μόναι ἡ δὲ κατὰ τὸν λόγον ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ ὄντως ὄντως ἡ γνῶσις, ἡ τάξις, ἐπομένως καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου, τουτέστιν ἀπεκδύει ἐκεῖνο, ὃ τὸν κόσμον ποιεῖ κόσμον, τουτέστιν αὐτὰ, ἃ τὸν κόσμον κόσμον ποιοῦσι, μετὰ δὲ τοῦ κόσμου ἀποκλείει τοῦ θεοῦ, ὧν ἕνεκα ἡ γένεσις, ἡ ἐλευθερία, ἡ ὀρησκεία, καὶ πάντα, ἃ καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον παρήγαγον καὶ τὴν αἰδιότητα φέρουσιν.

Ἡ φιλοσοφία ζητοῦσα τὴν ἀρχὴν ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον ἀποθετικὴ, ἔχουσα δ' αὐτὴν ἐστὶ θετικὴ· γενομένη δι' ἡ ἀρχὴ δὲν εἶναι πλέον ἀπλῆ ἰδέα ἢ ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἀλλ' ἐξίσταται αὐτῆς καὶ γίνεται ἀντιστροφή τῆς σχέσεως, τουτέστι τὸ ὄν προηγεῖται, ὁ λόγος ἔπεται.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία τὴν ἀρχὴν ἔχει μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὡς ἰδέαν.

Ἡ βούλησις ἡ φέρουσα εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον βούλησις τὸ ἐγὼ, τὸ ζητοῦν θεὸν πράττοντα, κύριον τοῦ ὄντος. (1)

(1) Ὁ Σκελλίγγιος ταυτίζει ὡς εἴρηται τὸ ἐγὼ μετὰ τῆς βουλήσεως καὶ

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀρχεται κατὰ Σχελλίγγιον ἀπὸ τοῦ Α⁰ ὡς προτέρου, ἀπὸ τῆς ιδέας ἐλευθέρου (δηλαδὴ τοῦ καθαρῶ ὄντος). Τοῦτο τὸ Α⁰ ἐστὶ τὸ πρότερον, τὸ αἷτιον τοῦ Α + Α ± Α. τοῦτο βουλόμενον τὸ ἐγὼ βούλεται θεὸν ἐκτὸς τῆς ιδέας ὑπερόντα, ὑπερκόσμιον.

Ἐὰν ἡ βούλησις θεωρηθῇ θεός, φανερόν ὅτι αὐτὴ ἔχει τὸν λόγον ὑπόθεσιν διότι ἀνευ λόγου δὲν δύναται νὰ ᾔηται βούλησις γνωστικὴ δύναμις ἀλλ' ἄλογος, καὶ ἂν μόναι αὗται ὑποθεῶσι (δύναμις καὶ ἐνέργεια) ἀποκλείεται ὁ λόγος, ἡ τάξις, ἡ γνῶσις κτλ.

Ἐὰν τὸ αἰσθημα ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν αἰσθήσεων προέρχεται ἡ δὲ βούλησις καὶ ὁ λόγος ὑποθέτωσι τὸ αἰσθημα, ἔπεται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ συνυπάρχουσι καὶ ἀτοπον χωρίζονται, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἤρχετο γένεσις, τάξις, ἐὰν δὲν προηγείτο λόγος, καὶ ἐὰν λόγος δὲν προηγείτο, οὐδὲ βούλησις θὰ ὑπῆρχε διότι αὐτὴ ὑποθέτει τὸν λόγον, δηλαδὴ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε καὶ βούλησις, οὐδὲ πράξις σύννουσ θὰ ἦτο δυνατὴ· διότι γένεσις ἀρχεται ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς καὶ μεταβαίνει κατὰ I. B. διὰ τῆς βουλήσεως εἰς τὴν πράξιν.

Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ζωὴ ὑποθέτει τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀρχῶν, ἡ δὲ ἀρμονία, ὅταν ἡ κατωτέρα ἀρχὴ ὑποταχθῇ τῇ ἀνωτέρᾳ, ἄλλως, ὅταν ἡ εὐρυθμὸς σχέσις τῶν ἀρχῶν ταράσσεται, ἐκεῖ προέρχεται ἀντίθεσις τῶν ὀργάνων· Ἐὰν δὲ μόνῃ ἡ κατωτάτη ἀρχὴ ὑπῆρχε, πάντα θὰ ἦσαν ἀμορφα διὸ ὁ θεὸς δὲν χωρίζεται τῶν ὀργάνων αὐτοῦ (ἀρχῶν), δὲν εἶναι ὅμως ὁ αὐτὸς μετ' αὐτῶν· ἐὰν αὐτῶν ἐχωρίζετο οὔτε λογικὸς θὰ ἦτο οὔτε ἐλεύθερος οὔτε προσωπικὸς, ἐπομένως θεὸς στερούμενος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, δὲν θὰ ἦτο θεὸς διότι ἡ πράξις ἐξαρτᾶται ἐκ

τὴν βούλησιν ἐκλαμβάνει αἰτίαν τῆς ἀτομικότητος· ἐπίσης δὲ δύναμιν, οὐσίαν καὶ ἐννοίαν ἐκλαμβάνει τὰ αὐτὰ ταῦτα πάντα ὅμως δὲν ἐφαρκοῦσιν, ὡς καὶ ἄλλαχού ἀποδείκνυται· διότι ἡ βούλησις δὲν εἶναι βούλησις, δύναμις γνωστικὴ, ἀρα ἀποκλείεται ἡ γνῶσις καὶ μένει μόνῃ ἡ νόησις.

τῆς βουλήσεως καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς γνώσεως· ὅθεν δημιουργία δὲν θὰ ἦτο οὔτε πράξις ἀλλὰ ἄλογος.

Ἐὰν τὰ ὄντα ἐν ἑαυτοῖς δὲν εἶχον τὴν ἀναγεννητικὴν δύναμιν, ἐνὶ λόγῳ ἀπάσας τὰς ἀρχάς, θὰ κατεστρέφοντο· διὸ λέγει ὁ Πλάτων καλῶς, ὅτι ἐν θνητῷ ἀθάνατον ἡ κίνησις καὶ ἡ γέννησις, διότι ἡ ἀθανασία ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς δημιουργίας αὐτῆς ἢ ἀιδιότητος τῶν ὄντων.

Κατὰ Σχελλίγγιον ὁ θεὸς δείκνυται ἐν τῇ ιδέᾳ, ἔπειτα δὲ ἐκτὸς αὐτῆς φέρεται εἰς τὴν πεῖραν καὶ γινώσκειται ἐν αὐτῇ ὡς κύριος τοῦ ὄντος καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπόδειξις τῆς τοῦ προσωπικοῦ θεοῦ ὑπάρξεως αἰεὶ ἐν προόδῳ, ἐστὶν ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἱστορικὴ. Πῶς δ' ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀπειρον δύναμιν τῆς γνώσεως μὴ εἰδότες ἀπειρον ἀντικείμενον;

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ γινώσκειται ἄμεσον τι περιεχόμενον, ὃ δὲν εἶναι ὄν, ἀντικείμενον, ἀλλ' ἡ ἀπειρος δύναμις τοῦ ὄντος· ὁ λόγος οὐδὲν ἀποκλείων ἐστὶν ἡ καθαρὰ δύναμις· ἄμεσον δὲ τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν εἶναι ὁ θεός, οὐδὲ περιλαμβάνει ἡ λογικὴ ἐπιστήμη τὸ πραγματικὸν τῶν ὄντων, ἀλλὰ τὸ δυνάμει, τὴν οὐσίαν, τὴν ἐννοίαν αὐτῶν.

Ἡ φιλοσοφία ἐπεκλήθη ἐπιστήμη τοῦ ὄντος· τί ὅμως ἐστὶ τὸ ὄν; Τὸ ὄν δεικνύμενον ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, ὡς ἀπειρος δύναμις, ἐστὶ καὶ ὡς ὕλη ἐτέρου ὄντος· ἡ δύναμις ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον ἐστὶ τὸ ἀόριστον, ὑποκείμενον, ὕλη· ὥστε, ἐὰν τις δὲν ἀποκλείσῃ τὴν δυνάμει ὄν, δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ ὄν (δηλ. τὸ καθαρὸν). Τὸ ὄν ἐστὶ διττόν, τὸ καθαρὸν καὶ τὸ δυνάμει ὄν, τουτέστι τὸ ἐστερημένον δυνάμει καὶ τὸ ἐστερημένον ὄντος, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν τελείαν τοῦ τρίτου ἐννοίαν ἀνήκει τὸ νὰ ᾔηται ὑποκείμενον ἄμα καὶ ἀντικείμενον· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος ὄν ἐννοεῖ τὸ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, τὸ συναμφότερον, ὃ ὥρισεν ὡς ἀδιαφορίαν ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, τουτέστιν ὅτι τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον ἐστὶν ἡ ἀπειρος τοῦ ὄντος δύναμις.

Ὁ Φίχθιος εἶχε τὸ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι. Ὁ Σχελλίγγιος τὸ ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον τοῦ Φίχθιου ἐξέτεινεν εἰς τὸ καθόλου ὑποκείμενον ἀντικείμενον. Τοῦτο τὸ συναμφοτέρον δὲν δύναται νὰ νοηθῆ χωρὶς νὰ διακριθῆ ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ συναμφοτέρον.

Κατὰ Σχελλίγγιον ἀμέσως, τουτέστιν ἄνευ υποθέσεως, δὲν δύναται ἄλλο νὰ νοηθῆ εἰμὴ τὸ ὑποκείμενον ὅση μείνει ὑπόθεσιν· τὸ ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ μόνον, οὐ οὐδὲν ἀμέσως δύναται νὰ ἦναι ἀντικείμενον, νοεῖται ὅμως τοιοῦτον, διότι ἐστὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὑποκείμενον· οὐδ' ἀμέσως συναμφοτέρον, διότι αὐτὸ ὑποθέτει ἀμφοτέρα.

Κατὰ Σχελλίγγιον οὔτε τὸ ὑποκείμενον, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε τὸ συναμφοτέρον ἐστὶ τὸ ὄν, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ὁμοῦ, διότι ἡ μία δύναμις (—Λ) δὲν εἶναι ἡ ἑτέρα (+Λ), ἀλλ' ἡ μὲν —Λ ἐστὶν ἐστερημένῃ ὄντος, ἡ δὲ +Λ ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστερημένον δυνάμεως, ἡ δὲ +Λ περιέχει ἀμφοτέρα· αὐταὶ εἰσὶν ἀχώριστοι, συμπάρεδροι· αἱ δὲ δυνάμεις αὐταὶ δύνανται νὰ νοηθῶσιν ὑπερβατικά, τουτέστιν προβαίνουσαι ὑπὲρ τὸν Θεόν, ἵνα γείνωσιν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ πραγματικά, ἐπομένως ἵνα ἡ ὁ Θεὸς ἐνθουσιώδει σχέσει πρὸς τὸν κόσμον.

Αἱ ὑποτιθέμεναι διαφοραὶ ἐν τῷ Θεῷ, καθ' ὅσον αὐτός ἐστὶ τὸ ὄν, γίνονται ἀπλάτ δυνάμεις, αἵτινες πληροῦμεναι ἡρεμοῦσι, διότι αὐταὶ εἰσὶν αὐτός. Ἐὰν αἱ δυνάμεις ἀναφέρονται πρὸς τι ἐκτὸς αὐτοῦ, οὗτος δὲν εἶναι διορισμὸς τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας· ὁ Θεὸς ὡς ὄν, ἐν τῇ αἰδίᾳ αὐτοῦ ὑπάρχει, ἐστὶν ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς τι ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐστὶ τὸ κεκλεισμένον ἐν ἑαυτῷ καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα τὸ ἀπόλυτον· ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει ἀπόφασις, ἀποθετικότης, αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποκλείει αὐτήν· ἐν τῇ καθαρᾷ δυνάμει δὲν ὑπάρχει ἀπόφασις, ἀποθετικότης, ἡ καθαρὰ δύναμις δὲν ἀντιφάσκει τῷ καθαρῷ ὄντι, ἐπομένως ἡ καθαρὰ δύναμις καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα. Ὅσῳ μᾶλλον τοῦτο καθαρὸν, τόσῳ μᾶλλον ἰσχυρὰν ὑποθέτει

τὴν ἐλκτικὴν δυνάμιν αὐτοῦ· διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως προέρχεται ἡ βούλησις, τουτέστιν ἡ ἀρχή.

Πῶς ὅμως ἔρχεται τις εἰς τὴν ἀρχήν;

Ἐὰν ἡ ἀρχὴ ζητηθῆ, ἡ μετάβασις γίνεται ἐκ τῆς πείρας, ἐκ τῶν πρὸς ἡμᾶς προτέρων καὶ γνωριμωτέρων, εἰς τὸ καθ' αὐτὸ πρότερον.

Ἡ ἐπαγωγὴ φέρει ἐπὶ τὰς ἀρχάς, ἡ δ' ἀπόδειξις, ὁ ἐπισημονικὸς συλλογισμὸς, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα· ἐστὶν ὅμως ὁδὸς ἐπὶ τὰς ἀρχάς οὐ μόνον ἀπὸ τῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νοεῖν, ὡς ὁ Πλάτων ἀπέδειξεν θεωρήσας αὐτὰς ὑποθέσεις, ὁρμάς, ἐπιβάσεις ἐπὶ τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τοῦ παντὸς ἀρχήν, ἀφ' ἧς πάλιν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα κατάβασις γίνεται.

Οὕτω καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἐπόμενος τῷ Πλάτῳ θεωρεῖ τὴν πρώτην αὐτοῦ δυνάμιν ὡς πρώτην ὑπόθεσιν, τὴν δὲ δευτέραν ὡς δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ὡς τρίτην.

Ἡ ἐπαγωγὴ ἔχει δύο εἶδη, ἐν μὲν τί ἐστὶ πραγματικὸν καὶ τί μὴ, ἕτερον δὲ τί ἐστὶν ἐν τῷ νοεῖν δυνατὸν καὶ τί μὴ· ὥστε καὶ τὸ νοεῖν ἐστὶ πείρα· ἡ πείρα ὅμως, ἐφ' ἧς θεμελιούται ἡ φιλοσοφία, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλη εἰμὴ τὸ ἐξαγόμενον μελέτης φιλοσοφικῆς· τὰ μέχρι τοῦδε συστήματά εἰσι δοκίμια τῆς πείρας τῆς ἐξαχθείσης ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε φιλοσοφικῶν συστημάτων. Ἡ πείρα αὕτη δὲν συνετέλεσεν εἰμὴ εἰς ἐξήγησιν τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἐξήγησις αὕτη καὶ μόνη τοῦ κόσμου κατέστη ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ προτέρᾳ φιλοσοφίᾳ αὐτοῦ ἀπεφάνητο, ὅτι ἡ γένεσις τῆς φύσεως θεμελιούται ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ὑποκειμένου ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενόν εἰσὶν ὁμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ ἢ ἀδιαφορίᾳ· ἐν τῇ νεκρᾷ φύσει τὸ ἀντικείμενόν ἐστὶν ὑπέροχον, ἐν δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι τὸ ὑποκείμενον. Ἡ φιλοσοφία αὕτη κατέστησε τὴν γνώσιν ἀντικείμενον ἑαυτῆς, τουτέστιν ὄν, καὶ τοῦτο τὸ ὄν, τουτέστιν ὁ κόσμος, ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῆ.

Ἐάν τὸ ἰδανικὸν ἀνώτερον τοῦ φυσικοῦ ὑποτεθῆ, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ πραγματικόν· ἐάν δ' ὑποτεθῆ πραγματικόν, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ καὶ πραγματικῶς βουληθὲν, καὶ ἐάν βουληθὲν, καὶ κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἐάν κατὰ συμβεβηκός, καὶ αἰτιατόν, καὶ ἐάν αἰτιατόν, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ καὶ αἴτιον.

Οὗτος ὁ συλλογισμὸς ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ αἰτίου, ὃ ἐστὶν ὁ θεός, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι ἐπιστήμη τοῦ δυνάμει ὄντος, οὐδ' ἐκ τῶν προτέρων, τοῦ ἀπλῶς νοητοῦ, τῆς ἀφαιρέσεως, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τοῦ ὄντος, τῆς ἀληθείας.

Ἰνα δ' ὁ Σχελλίγγιος ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, κατέστησε τὰς δυνάμεις ἀνομοίους, ἵνα ᾧσιν ἅπασαι ὁμοῦ τὸ ὄν, ἐκάστη δὲ νὰ ἦναι καθ' ἑαυτὴν ὄν· τοῦτο δὲ κατορθοῦται, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὄντι ὑποκείμενον, ἡ δύναμις, θεωρηθῆ εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον, διότι διὰ τῆς μεταβάσεως γινόμενον ἀντικείμενον παύει τοῦ νὰ ἦναι ὑποκείμενον· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον γινόμενον ὑποκείμενον παύει τοῦ νὰ ἦναι ἀντικείμενον· ἐπίσης δὲ καὶ τὸ συναμφοτέρον, τὸ ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἀποκλειόμενον τίθεται ὡς καθ' αὐτὸ ὄν· διὰ δὲ τῆς μεθόδου ταύτης τὸ ὑποκείμενον γίνεται δύναμις ἰδίου ὄντος· οὕτως εἰσὶ τὰ τρία ὁμοῦ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ὄν.

Τὸ καθαρῶς νοεῖν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἔμφυτον, δυνάμει, οὐσίᾳ, δὲν ἔχει ὁμῶς αὐτὴν καθ' αὐτὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τοῦ ὄντος· τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν εὐρεθὲν γίνεται ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα δύναται νὰ κληθῆ νοεῖν ὑπὲρ τὸ ἄμεσον νοεῖν· ἵνα δὲ ἔχωμεν τὴν ἀρχὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τοῦ ὄντος, πρέπει τὸ ὄν νὰ ὑψωθῆ ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα ὄν. Ἡ ἀπλή δύναμις τοῦ αὐτοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ οὔσα πρέπει νὰ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν μέχρι τινὸς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἐάν τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀνεξάρτητον γινόμενον ἐνεργεῖα ὄν ὑποτάσσεται τῇ ἀρχῇ, ἐμφανίζεται ἡ ἀρχὴ ὑπὲρ πᾶν πραγματικόν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴ καθ' αὐτὴν πραγματικὴ, τουτέστιν ὡς ἀρχή.

Οὕτω τὸ ἐν τῷ νῷ εὐρεθὲν, ὃ δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ, τὸ ἄμεσον νοεῖν, θὰ μεθίστατο εἰς πρόοδον καὶ θὰ ἀπεκτᾶτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐξελλόντος νοεῖν, διότι τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν εὐρεθὲν δὲν ἠδύνατο νὰ κληθῆ ἐπιστήμη, διότι ἦτο δυνάμει ἐπιστήμη· γίνεται δὲ ἐνεργεῖα ἐπιστήμη, ὅταν τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν ἀποκτηθὲν (ιδέα) χωρισθῆ.

Ἡ ἄμεσος ἐκ τοῦ νοεῖν ἐπιστήμη δύναται νὰ κληθῆ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη, ἥτις δὲν ἔχει ἀρχὴν τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἀποκτᾶται δι' ἀφαιρέσεως τοῦ κατὰ συμβεβηκός.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου ἐθεώρησεν ἀνεπαρκῆ καὶ τὴν τοῦ Ἐγγέλου ἡμαρτημένην, διότι ὁ Ἐγγελοῦς παρακλαβὼν καὶ τὸ θετικὸν εἰς τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἐνόθευσεν αὐτήν.

Ὁ Σπινόζας κατὰστήσας τὴν ἀναγκαίως ὑπάρχον ἀρχὴν, παρήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τὰ ὄντα λογικῶς, ὅπερ ὁμῶς καὶ τοῦτο ἐστὶν ἄτοπον. Ἡ ἐννοία, ἡ ἀρχὴ τῆς λογικῆς φιλοσοφίας, ἐστὶ τέλος τῆς θετικῆς τοῦ Σχελλίγγιου. Ἡ ἀποθετικὴ καὶ ἡ θετικὴ εἰσὶ διάφορα μίας, τῆς φιλοσοφίας. Τὰς ἐπιστήμας ταύτας διέκριναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, οἱ τε δογματικῶς καὶ οἱ λογικῶς φιλοσοφοῦντες. Τουτέστιν ὁ Ἀριστοτέλης κατακρίνει τοὺς Ἐλεάτας, ὅτι ἐν τοῖς λόγοις ὄντες βούλονται νὰ ἐξηγήσωσι πραγματικῶς.

Κατ' Ἀριστοτέλην προέρχεται σύγχυσις, ὅταν τὸ λογικὸν ἐκληθῆ πραγματικόν, ὡς παρ' Ἐγγέλω· διότι ἡ ἀπλή ἐν τῷ νῷ κίνησις ἀποκλείει τὸ πραγματικόν· τὸ ἐκ τῶν προτέρων δὲν εἶναι κενὸν λογικόν, ὡς παρ' Ἐγγέλω, διότι κατ' Ἀριστοτέλην τὸ λογικὸν ἔχει ἀναφορὰν ἀναγκαίαν πρὸς τὸ ὄν καὶ γίνεται περιεχόμενον τοῦ ὄντος καὶ μεταβαίνει ἀναγκαίως εἰς τὸ ἐμπειρικόν. Παρὰ δὲ τῷ Ἐγγέλω τὸ λογικὸν ἐστὶ κενόν, διότι ἔχον ἑαυτὸ περιεχόμενον παύει τοῦ νὰ ἦναι πραγματικόν νοεῖν, δηλαδὴ ὡς νοεῖν ἔχον περιεχόμενον τὸ πραγματικόν.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον λογικὴ οὐ μόνον ὅτι ἀποκλείει τὸ ὄν, ὃ ὡς δυνάμει ὄν ἐστὶ περιεχόμενον τοῦ καθαρῶς νοεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῷ δυνάμει ὄν τι ἢ μεταβασις ἐστὶ φύσει· ἄρα τὸ νοεῖν ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἔλκεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, διότι τὸ νοεῖν δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐν τῇ ἀφαιρέσει, ἀλλ' ἐπανέρχεται εἰς τὸ δυνάμει ὄν, τὸ μεταβατικόν, ἀπὸ τοῦ ἀμεταβάτου, τοῦ καθαροῦ ὄντος, διότι τὸ εἰς τὸ ὄν μεταβᾶν δὲν εἶναι πλέον περιεχόμενον τοῦ καθαρῶς νοεῖν, ἀλλ' ἔγεινεν ἀντικείμενον γνώσεως (ἐμπειρικῆς) προβάσεως ἐπέκεινα τοῦ νοεῖν. Τὸ νοεῖν προβαίνει ἐν ἐκάστῳ σημείῳ μέχρι τῆς συναντήσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῇ πείρᾳ ὑπάρχοντος, ἐπομένως ἐν ἐκάστῳ σημείῳ τὸ εἰς τὸ ὄν μεταβᾶν ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ νοεῖν.

Τοῦτο ὅμως συνετέλεσε τῷ νοεῖν ὡς βαθμὴς μόνον εἷς τι ἀνώτερον, ὃ ὑπὸ τοῦ νοεῖν καταληφθὲν πάλιν ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ νοεῖν ἑτέρῳ γινώσκειν, τῷ ἐμπειρικῷ· ὥστε τὸ νοεῖν ἐν τῇ ὕλῃ κινήσει οὐδὲν ἔχει καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ πάντα παραπέμπει τῇ πείρᾳ, ἕως οὗ ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν ἐκεῖνο, τὸ καθαρὸν, ὃ δὲν δύναται νὰ ᾔῃ ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, ἀλλὰ μένει ἐν αὐτῷ· ἄρα τὸ νοεῖν ἐλθὼν εἰς τὸ καθαρὸν ὄν βλέπει ἑαυτὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς ἀναγκαίας κινήσεως, καὶ ἄρχεται ἢ ἐπιστήμη τοῦ ἐλευθέρου νοεῖν, καὶ οὐχὶ τοῦ ἀναγκαίως κινήσει παραδεδομένου, ὡς ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ· ἄρα ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν εἶναι πράγματι τῇ πείρᾳ ἀντίθετος, διότι αὐτὴ δὲν προβαίνει ἐπέκεινα τῆς πείρας, ὡς ἐδόξαζεν ὁ Κάντιος, ἀλλ' ὅπου ἡ πείρα καταλήγει, ἐκεῖ γινώσκει τὸ ἴδιον ὄριον αὐτῆς, τὸ δὲ τελευταῖον ἐγκαταλείπει ἀγνώριστον· ὥστε ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἐστὶ καθ' ὕλην ἐμπειρία, μάλιστα δὲ ἐμπειρία ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐπειδὴ τὸ πρότερον δὲν ἀποκλείει τὸ ἐμπειρικόν, ἐστὶ τὸ ἐμπειρικόν ἐξήρτημένον ἐκ τοῦ προτέρου.

Ἡ οὐσία ἐκάστου κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶ τὸ πρότερον καὶ ὡς ὑπάρχον ἀνήκει τῷ ἐμπειρικῷ· τὸ τί καταλαμβάνεται ἐκ

τοῦ λόγου. ἐκ τῶν προτέρων, τὸ δὲ ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκ τῆς πείρας.

Τὸν νόμον τοῦτον τῆς διττῆς ὁδοῦ, τῆς ἀπὸ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἐμπειρικόν καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ εἰς τὸ θεωρητικόν, ἐξέφρασεν ὁ Ἀριστοτέλης δείξας ὅτι ἐν τῇ ἐφεξῆς ὑπάρχει τὸ πρότερον δυνάμει, ἐν τῇ νοητικῇ τὸ αἰσθητικόν καὶ ἐν αὐτῷ τὸ θρηπτικόν.

Ὅστε ὁ Σκελλίγγιος τὴν ἀρχὴν ἐκλαμβάνει δυνάμιν καθαρὰν, τὸ δὲ τέλος καθαρὰν ἐνέργειαν ὑπὲρ τὴν ὅλην σειρὰν τῶν βαθμίδων, αὐτῆς ἀνεξάρτητον, ὄν αὐτὸ καθ' αὐτό. Τοῦτο τὸ ὄν ἐκλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης ὡς τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, οὐχὶ δὲ ἰδέαν ἀπλῶς, ὡς ἡ λογικὴ φιλοσοφία, ἀλλ' ὡς νοῦν, ὡς καθαρὰν τοῦ πραγματικοῦ ἐνέργειαν, οὐχὶ δὲ τοῦ νοεῖν, τοῦ κενοῦ περιεχομένου.

Ἐὸ πρῶτον κατ' Ἀριστοτέλη δὲν εἶναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ· διότι, εἰ ἦν δυνάμει, ἡ κίνησις θὰ ἦτο ἐπίπονος, αὐτὸ δὲ δὲν θὰ ἦτο αἰδῖον.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους ἐστὶ μὲν λογικὴ, ἄρχεται ὅμως ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος, τῆς πείρας· ἡ πείρα ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὐτῆς, τὸ δὲ τέλος τὸ καθαρῶς νοεῖν· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι προϊὼν τοῦ νοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἀνώτερος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπλή ἰδέα, ἀλλὰ τι κρεῖττον (λόγου ἀρχὴ οὐ λόγος, ἀλλὰ τι κρεῖττον λόγου), δηλαδὴ ἀνώτερον.

Ἡ ἀρχαία μεταφυσικὴ ἀνέμιξε λογικὴν καὶ πείραν, ἡ δὲ νέα ἐχώρισε, διὰ τούτο λογικὴ καὶ ἐμπειρικὴ φιλοσοφία ἐμειναν κατὰ Σκελλίγγιον κεχωρισμέναι.

Ἦς δ' ἐστὶν ἡ σχέσις τῆς θετικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἐμπειρίαν; Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἀποκλείει τὸ ἐμπειρικόν, δὲν δύναται καὶ ἡ θετικὴ φιλοσοφία νὰ ᾔῃ εἰς τὸ σύνθημα ἐμπειρία.

Ἡ ἐμπειρία ἐκλαμβανομένη ἀποκλειστικῶς ἀρνεῖται τὸ πραγματικόν τῶν κοινῶν καὶ ἀναγκαίων ἀληθειῶν, τὴν ἐννοιαν τοῦ δικαίου, τῆς ἠθικῆς ἐκλαμβάνει προϊόντα τῆς συ-

νηθείας καὶ τῆς ἀγωγῆς. Τὸ δὲ νὰ περιορισθῇ ἡ ἐμπειρία ἐν τῷ αἰσθητοῦ μόνον, τοῦτο δὲν φαίνεται ὀρθόν· διότι νοῦς βουλόμενος καὶ πράττων ἐλευθέρως δὲν υποπίπτει μὲν εἰς τὴν αἰσθησιν, γινώσκειται ὅμως μόνον ἐμπειρικῶς· ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων γινώσκειται ὁ νοητικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτήρ αὐτοῦ, τουτέστιν ἐκ τῶν ὑστέρων· ὥστε ἡ πείρα δὲν ἀποκλείει τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ, διότι νοῦς ὑπερκόσμιος ἐλευθέρως πράττων γινώσκειται ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκ τῶν ἔργων του, & πίπτουσιν εἰς τὴν πείραν. Ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν οὔτε γένεσις ὑποτίθεται οὔτε πείρα λαμβάνει χώραν.

Ὁ κατώτατος τῆς ἐμπειρικῆς βαθμῆς ἐστίν, ὅταν πᾶσα γνῶσις περιορίζεται ἐντὸς τῶν αἰσθησέων καὶ πᾶν ὑπεραισθητόν δὲν ἀναγνωρίζεται.

Ἀνώτερος δὲ βαθμῆς τούτου ἐστίν, ὅπου τὸ ὑπεραισθητόν ἀναγνωρίζεται καὶ δύναται νὰ γείνη ἀντικείμενον πείρας. Ἡ πείρα αὕτη ἀναφέρει εἰς ἐσωτερικὸν αἰσθημα τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως, ὡς ὁ Ἰακώβου ἰσχυρίζετο.

Ἡ δὲ μυστικὴ φιλοσοφία ζητεῖ νὰ προβῇ ὑπὲρ τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν, ζητεῖ σχέσιν ἐλευθέρην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον καὶ δημιουργίαν ἐλευθέραν, ὡς παρ' Ἰακώβου Βοήμω.

Τίς δὲ ἡ σχέσις τῆς Θετικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν πείραν; Ἡ Θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τινος ἐμπειρικῆς, ἐν τῇ πείρα ὄντος, οὐδ' ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ νοεῖν ὄντος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ νοεῖν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὄντος, τουτέστι τοῦ καθαρῆς ὄντος, ὅπερ κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τὸ σχετικῶς πρότερον, ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτον, ὃ δὲν ἔχει ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ὄν· ἐὰν εἰς τὸ ὄν μεταβῇ, ἡ μετάθεσις ἐστὶ συνέπεια πράξεως ἐλευθέρως ἥτις μόνη ἐστὶν ἐμπειρικὸν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστικόν, ὡς πᾶσα πράξις δύναται μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ γνωρισθῇ, οὐχὶ δ' ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν προβάλλει πέραν τοῦ νοεῖν εἰς τι ἐμπειρικόν, ὃ ἐστὶν ἡ βούλησις καὶ ἡ πράξις ὑπὲρ τὸν κόσμον

προβαίνουσαι· ἡ πράξις αὕτη δύναται μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ γνωρισθῇ· διὰ τοῦτο ἡ Θετικὴ φιλοσοφία κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐπιστήμη ἐμπειρικὴ, διότι ἀναγνωρίζει τὸν κόσμον ὡς πράξιν ἐλευθέραν καὶ ἐπομένως ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει τὴν Θετικὴν φιλοσοφίαν ἐμπειρικὴν, διότι τὸν κόσμον ἀναγνωρίζει ὡς πράξιν ἐλευθέραν (διὰ τί ὅμως ἀναγνωρίζει ἐκ τῶν ὑστέρων) ἐστὶν ὅμως ὁ Θεὸς τὸ πρότερον αὐτῆς, τουτέστι τὸ ὑπερόν δηλ. ὑπάρχει πρότερον;

Ἡ Θετικὴ φιλοσοφία ὡς μὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πείρας δὲν εἶναι ἐμπειρία· ἔρχεται ὅμως εἰς τὴν πείραν καὶ ἀποδεικνύει ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ πρότερον αὐτῆς, τουτέστι τὸ ὑπερόν· διότι ἐκ τῶν προτέρων ἐστὶ τὸ ἐξ οὗ αὕτη ἔρχεται, ἐκ τῶν προτέρων δὲν εἶναι Θεός, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐὰν ἡ Θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας, πρέπει νὰ ἦναι ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ἡ λογικὴ, καὶ ἐὰν ἡ Θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας, ἔρχεται ὅμως εἰς αὐτήν· ἡ πείρα αὐτῆς δὲν εἶναι βεβαιωτικὴ, ἀλλ' ἀποδεικτικὴ· τὸ πρότερον αὐτῆς, τὸ καθαρὸν ὄν, ἀφ' οὗ ἔρχεται, ἐστὶν οὐ μόνον πρὸ πάσης πείρας, εἰς ἣν προβαίνει ἀναγκαιῶς, ἀλλ' ἐστὶ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν πείραν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀναγκαιότης μεταβάσεως εἰς αὐτήν· δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀποδειχθῇ τὸ ἀπόλυτον πρότερον, διότι τοῦτό ἐστὶν ἀρχὴ βεβαία, ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτοῦ συνέπεια πραγματικὴ, ὡς καὶ ἡ Θεότης ἐκείνου τοῦ προτέρου, τοῦ καθαρῆς ὄντος· ἀρα τὸ πρότερον, οὗ ἔννοιά ἐστὶν αὕτη, ἡ τοῦ ὑπερόντος δύναται νὰ ἔχη συνέπειαν, ἥτις ἐξαρτάται ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἡ ὑπαρξίς τοιαύτης συνεπείας στηρίζεται ἐπὶ πείρας καὶ δείκνυσιν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πρότερον, ὁ Θεός, οὕτως ὑπάρχει.

Τὸ πρότερον γινώσκειται διὰ τῆς συνεπείας του· τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκειται σημαίνει ἐκ τινος προτέρου τινός (ἀρχῆς)· ἀρα τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκειται σημαίνει τὸ ἔχον πρότερον, ἐξ οὗ γινώσκειται· ὁ Σχελλίγγιος λέγων τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῶν προτέρων ἐννοεῖ ὅτι ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ πα-

ραγία ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς αὐτῆς καὶ νὰ δείξῃ πῶς παρήχθησαν τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς ἀρχῆς. Τὸ δ' ἀπόλυτον πρότερον ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον πρότερον, ἐξ οὗ γινώσκεται ἄρα τὸ ἀπόλυτον πρότερον σημαίνει μὴ γινωσκόμενον ἐκ τῶν προτέρων· διαφέρει δὲ τὸ εἶναι πρότερον ἀπὸ τοῦ γινώσκεισθαι ἐκ τῶν προτέρων· τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεισθαι σημαίνει ὅτι τῆς γνώσεως προηγεῖται πρότερον· τὸ δ' εἶναι πρότερον σημαίνει τὸ οὐκ ἔχον πρότερον· ἄρα τὸ πρότερον δὲν δύναται νὰ γνωρισθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων· τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεισθαι σημαίνει τὸ γινώσκεισθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς γινωσκομένης ἐκ τῶν ὑστέρων· ὥστε ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία, καθ' ἣσον τὸ ἐν τῇ πείρᾳ καθίσταται στοιχεῖον συνεργῶν τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία ἐκ τῶν προτέρων, τὸ ἐκ τῶν προτέρων τοῦ ἐμπειρικοῦ, διὰ δὲ ταῦτα δὲν εἶναι ἐμπειρία· ἡ δὲ θετικὴ τοῦ Σκελλιγγίου φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία τοῦ ἐκ τῶν προτέρων, καθ' ἣσον ἀποδεικνύει τὸ πρότερον, τὸ καθαρόν ὄν, διὰ τῶν ὑστέρων, ὡς θεόν.

Ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ ἡ πρόοδος γίνεται ἀπὸ τοῦ αἰτίου εἰς τὸ αἰτιατόν· τὸ πρότερον φύσει ἐστὶ καὶ τὸ πρότερον τῆς ἀποδείξεως. Ἐκ ταύτης τῆς τοῦ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ θέσεως ἔπεται, ὅτι τὸ αἶτιον, ὁ θεός, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ αἰτιατόν, ὁ κόσμος, παράγεται ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀποδεικνύει τὸ πρότερον (τὸ καθαρόν ὄν) διὰ τῶν ὑστέρων ὡς θεόν καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐμπειρία· ἄρα ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν θεόν ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς πρὸς δὲ τὸν κόσμον ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ πείρα, εἰς ἣν προβαίνει ἡ θετικὴ φιλοσοφία πρὸς ἀπόδειξιν ἐστὶν ἡ ὅλη πείρα· διὰ τοῦτο ἡ ἀπόδειξις αὕτη τοῦ πραγματικῶς ὑπάρχοντος θεοῦ δὲν εἶναι μέρος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἡ ὅλη ἐπιστήμη, ἡ θετικὴ φιλοσοφία· ἐπειδὴ ἡ πραγματικότης, ἐν ᾗ ὁ θεός κινεῖται, δὲν εἶναι τελεία, διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐστὶ φιλοσοφία, διότι ζητεῖ καὶ εἰς τὸ τέλος

ἔχει ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὑπερ ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς σοφίας.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἔχει ἀντικείμενον τὸ ὑπερόν· ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία δὲν δύναται νὰ ἔγῃ τὸν πραγματικόν θεόν, τὴν πραγματικὴν γένεσιν καὶ ἐλευθέραν σχέσιν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον ἀντικείμενον. Ὁ κοινὸς χαρακτῆρ τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐστὶν ὁ ἀπλῶς λογικός, εἰς ὃν ἀντίκειται ὁ ἱστορικός, διότι οὗτος τὴν δημιουργίαν ἐκλαμβάνει πρᾶξιν τοῦ θεοῦ ἐλευθέραν, ἐν ᾗ τὰ λογικὰ συστήματα ἐκλαμβάνουσι τὴν δημιουργίαν μῦθον, ἐπομένως τὸ ὅλον ἱστορικὸν τῆς θρησκείας περιεχόμενον· ἡ χριστιανικὴ θεωρία, ἐξηγεῖ τὸν κόσμον προὶόν τῆς ἐλευθέρως τοῦ θεοῦ ἀποφάσεως καὶ πράξεως· καὶ ἡ θετικὴ τοῦ Σκελλιγγίου φιλοσοφία ὀνομάζεται ἱστορικὴ, διότι ἐξηγεῖ τὴν δημιουργίαν πρᾶξιν ἐλευθέραν.

Ἡ δὲ λογικὴ φιλοσοφία ἀποφανομένη τὸν θεόν λογικὴν ιδέαν οὔτε πραγματικὴν θρησκείαν ἀναγνωρίζει οὔτε πραγματικὴν ἀποκάλυψιν.

Ἡ φιλοσοφία λαμβάνουσα τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς ἐξ ἑαυτῆς ἐστὶν ἐπιστήμη τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτίων· ἵνα δ' εὖρη καὶ θεμελιώσῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, διέρχεται διὰ πάντων τῶν ἀντικειμένων καὶ ἔρχεται εἰς αὐτὸ, ὑπερ ἐστὶ τὸ τελευταῖον, τὸ μένον ὑπὲρ τὸ ὄν, οὐχὶ εἰς αὐτὸ μεταβαῖνον, τοῦτο ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ὄντως ὄν, τὸ ὅλον ὄν, ὃ δὲν εἶναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ.

Πάντα τὰ ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν μεταβαίνοντά εἰσι μικτὰ, ἐξ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, ἐκ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας· πῶθεν ἡ δύναμις, ἡ ἐνέργεια! ἡ ἐνέργεια οὐκ ἐστὶν ἄνευ βάσεως, ἄνευ ἀρχῶν, ὡς ὁ Σκελλιγγίος συγγέει μετ' ἀλλήλων· τὸ δὲ μικτόν ἐκ γνώσεως καὶ ἀγνοίας κατὰ Σκελλιγγίον ἐστὶν ἀτελές, ἐστὶ τὸ ἐμπειρικόν· ἡ ἐμπειρικὴ γνώσις ἐστὶν ἀτελής. Ὁ λόγος λαμβάνων ἀρχὴν ἑαυτὸν δὲν εἶναι δεκτικός πραγματικῆς γνώσεως, διότι πᾶν τὸ γινόμενον καὶ γνωριστόν ὄν ἐστὶν ὑπὲρ τὸν λόγον· οὐχὶ ἡ ιδέα τοῦ θεοῦ ζητεῖται, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς θεός· διὰ τοῦτο ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία

δέν δύναται νά γνωρίσῃ τόν Θεόν· ὁ ἐν τῷ λόγῳ Θεός, ὅς ἐστιν ἰδέα ἀπλή, δέν γίνεται πραγματικός διότι ὁ τοιοῦτος Θεός γενήσεται δῆμιούργημα τοῦ αἰσθηήματος, τῆς φαντασίας, ἔσται ἐξ ὑποκειμένου· ἀλλά καί ὁ Θεός οὐ γίνεται διὰ τοῦ συγκειδύτος τοιοῦτος.

Ὁ Σχελλίγγιος προτιθέμενος νά δείξῃ τήν μετάθεσιν ἀπὸ τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας εἰς τήν θετικὴν λέγει, ὅτι ἡ λογική φιλοσοφία δέν ἀσχολεῖται περὶ τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, ἀλλά περὶ τὸ δύναμει ὑπάρχον δέν εἶναι δύναμις, κατὰ Σχελλίγγιον, ἀλλὰ ἐνέργεια καθαρά, ὡς αὐτὸ τὸ ὄν, διὰ δὲ τοῦτο δύναται νά κληθῇ ἡ πραγματικὴ δύναμις· πόθεν ὅμως ἡ ἐνέργεια ἄνευ ἀρχῶν; Ὁ Ἀριστοτέλης τήν δύναμιν, ἐκλαμβάνει βάσιν τῆς ἐνεργείας· ἐάν δὲ χωρισθῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ἐνέργεια δέν παράγεται, ἐπομένως οὐ δὲ γινώσκει· ἀλλ' αὐτὴ καί ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ ἐστὶ μόνον ἔννοια· πῶς δὲ τοῦτο δυνατὸν; Κατὰ Σχελλίγγιον δείκνυται, ὅτι ἡ δύναμις, ἥτις δέν εἶναι δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια, δέν εἶναι ἐνέργεια μεταβάσει ἐκ δυνάμεως· εἰς ταύτην τήν ἰδέαν, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἐστὶ τὸ πρότερον, ἡ δύναμις τὸ ὕστερον, προσέθη ἡ τότε μεταφυσική.

Ὁ Σχελλίγγιος προτίθεται νά ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἄνευ ἐννοίας, ὑπάρχον, τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστὶ τὸ πρότερον τῆς ἐννοίας, ἡ δ' ἐννοια ἐστὶ τὸ ὕστερον τῆς ὑπάρξεως, ἐπομένως ὁ Σπινόζας δέν ἀπέδειξεν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον ἐστὶν ἐκ τῶν ὑστέρων ὁ Θεός.

Ἄρα ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ δέν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἄνευ ἐννοίας ὑπάρχοντος (τοῦ καθαρῶ ὄντος) καί ἀπ' αὐτοῦ ἔρχεται εἰς τήν θεότητα (δηλαδή ἐάν ὁ Θεός ὑπάρχη, δύναται αὐτός καθ' αὐτὸν καί πρὸ αὐτοῦ, τούτέστι πρὸ τῆς θεότητός του, νά ἦναι τὸ ὄν, ἐστὶ πρὸ πάσης ἐννοίας ὄν).

Διὰ τῆς ἰδέας ταύτης δίδεται ἡ ἔννοια τοῦ πρὸ πάσης δυνάμεως καί διὰ τοῦτο ἀναμφιβόλως ὑπάρχοντος, διότι ἀμφι-

βολία ἐστὶν ὅπου δύο δυνάμεις εἰσὶν· τὸ καθ' αὐτὸ ἀμφιβολία ἐστὶν ἡ δύναμις, τὸ εἶναι καί μὴ εἶναι δυνάμενον, διότι πᾶσα δύναμις ἀπεκλείσθη ἀπὸ τοῦ ὄντος κατὰ Σχελλίγγιον ἀρχὴ οὕσα τῆς ἀμφιβολίας, μεθ' ἧς καί πᾶσα ἀμφιβολία.

Μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ὡς τέλους τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας δίδεται ἔμμε τὸ πρότερον τῆς θεότητος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀναμφιβόλως βέβαιον· ἀπὸ δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ἀναχωρῶν τις δέν δύναται νά ἀποδείξῃ τήν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, δύναται τις ὅμως ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος ἀναχωρῶν νά ἀποδείξῃ τήν θεότητα τοῦ ἀναμφιβόλως ὑπάρχοντος. Ἐάν ἡ θεότης ἦναι τὸ τί, ἡ οὐσία, ἡ δύναμις, δέν γίνεται ἡ μετάθεσις ἐκ τῆς δυνάμεως εἰς τὸ ὄν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τήν δύναμιν, τήν οὐσίαν, τήν ἔννοιαν· ἢ ἐνταυθα ἐστὶ τὸ πρότερον, ἡ οὐσία, ἡ ἔννοια, ἡ δύναμις, τὸ ὕστερον.

Τοῦτο τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον δέν εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον ὁ Θεός ἀλλὰ τὸ πρότερον (ἡ ὑπαρξίς) τῆς θεότητος, ἡ δὲ θεότης τὸ ὕστερον (ἡ ἔννοια αὐτῆς).

Ὁ Σχελλίγγιος πρότερον δέν ἠνομάζει τήν δύναμιν, τήν ἔννοιαν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον, τήν ἐνέργειαν· ἐστὶ δὲ ἡ ἐνέργεια τὸ πρότερον τοῦ Θεοῦ! πῶς δὲ νά ὑπάρξῃ ἐνέργεια, μάλιστα δὲ ἐλευθέρᾳ ἄνευ βίας, τῶν ἀρχῶν! Ἐρξ αὐτὴ ἐστὶν, διότι προηγοῦνται αἱ ἀρχαί, ὧν ἄνευ ὁ Θεός οὔτε γνωστικός θὰ ἦτο οὔτε ἐλεύθερος οὔτε ἰσχυρός.

Ἐάν ἡ ἐνέργεια ἦναι τὸ πρότερον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ δέν ἀποδείκνυται ὀρθόν, οὐχ ἔξει τήν θεότητα αὐτοῦ ἐν τῇ δυνάμει, διότι αὐτός κενὸς ὢν οὐκ ἐστὶν ἡ καθόλου δύναμις, ὡς δὲ τοιαύτη οὐδὲ τὸ ὑπερὸν, ὁ κύριος τοῦ ὄντος· ἄρα γε ἔπεται ἀτελές, ἐάν γυμνωθῇ ἀπὸ τῶν ὀργάνων του, ἵνα ἀνέλθῃ εἰς κυριότητα τοῦ ὄντος; μάλιστα τὸ ἐναντίον ὀρθόν ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ἀρμονία καί ἡ θετικὴ ἐνέργεια εἰσὶν ἀναγκαῖαι εἰς γένεσιν, ἀνάπτυξιν, διατήρησιν τοῦ ὄντος ἐς ἀεί· ἡ ζωὴ οὐκ ἐστὶν μίξις, ἀλλ' ἔνωσις, κοινωνία, ζωὴ καί οὐχὶ χωρισμός, θάνατος, καί δέν ἀναιρεῖται ἄνευ διαλύσεως τῆς ἀντιθέσεως,

οὐδὲ γένεσις, ἀνάπτυξις, ἀναγέννησις ἐστὶ δυνατή; ἐντεῦθεν φανερόν ἐστι ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητός ἐστὶν ἀκατάληπτος ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, διότι ὑποθέτει ἑτέρως ὑποτελεῖς· ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου προέρχεται ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν διὰ τῆς ὑπερτάτης, ἡ δὲ τῆς ὑπερτάτης ἐστὶν αἰδῖος, ἀφθαρτος. Αἱ ἀρχαὶ ἐνοῦνται ὀργανικῶς, ὅταν αἱ κατώτεραι ὑπόκεινται κατὰ θεῖον νόμον ταῖς ἀνωτέραις, καὶ ἄπκσαι τῇ ὑπερτάτῃ.

Ὁ Σχελλίγγιος πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πραγματικῆς τοῦ θεοῦ ὑπάρξεως ἀναχωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος, ἀπὸ τοῦ ἀμέσως, ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ἀναγκαίου ὄντος· ἀναγκαῖον δὲ κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ, διότι προηγεῖται πάσης δυνάμεως. Πῶς ὅμως ἂν κενόν, ἀόριστον, δύναται νὰ τελειωποιηθῇ, νὰ ἐλευθερωθῇ τῆς ἀνάγκης, νὰ δημιουργήσῃ ἐλευθέρως καὶ ἄνευ ὀργάνων νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐπὶ τέλος νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ καταστροφῆς; Καὶ ὅμως τὸ ἐξ οὗ, ἡ ἀρχὴ, ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον μόνον τὸ ἀναγκαῖον ἂν· ἐν αὐτῷ δὲν νοεῖται ἄλλο, εἰμὴ μόνη ἢ κενὴ ὑπαρξίς, ἀοριστίαν δηλαδὴ, μηδέν.

Εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν τοῦ καθαρῶ ὑπάρχοντος, πάσης δυνάμεως, ἐννοίας, προηγουμένου, ἔφερον ὁ συλλογισμὸς τῆς ὄντολογικῆς ἀποδείξεως.

Α. Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀποβαλοῦσα τὴν ἔννοιαν καὶ μόνον τὸ καθαρὸν ἂν οὐχὶ δὲ τέλειον τηρήσασα, τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον, ἦτο ἀμφίβολον ἂν ἠδύνατο νὰ ἀρξῆται καὶ αὐτὴ κατ' αὐτὴν, καὶ ἂν ἀποθετικῇ δὲν προηγεῖτο φιλοσοφία· ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος, τοῦ κενοῦ ἐννοίας κτλ., δὲν ἠδύνατο πάντως νὰ γείνη ἀρχὴ, διότι δὲν δύναται τοιοῦτον ἂν νὰ ὑποτεθῇ καὶ ἀρχαὶ αὐτοῦ συνυπάρχουσαι καὶ συνεργουσαι, οὐδὲ ἠδύνατο ἐκ τοιοῦτου ὄντος ὀργανά, τοιοῦτον κόσμον νὰ παράξωσιν. Καὶ ὅμως ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὸ ἀρχόμενον ἐν τῷ νοεῖν δύναται καὶ μόνον ἐν τῷ νοεῖν νὰ ὀδεύῃ μέχρι τῆς ιδέας, τὸ μέλλον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πραγματικὸν πρέπει εὐθὺς νὰ ἀρξῆται ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ προηγουμένου πάσης δυνάμεως·

τὸ προηγούμενον τῆς δυνάμεως προηγεῖται καὶ τοῦ νοεῖν (ἐὰν νοεῖν καὶ δύναμις ἐκληφθῶσιν ταυτά)· διὰ τοῦτο ἐστὶ καὶ πρῶτον ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν. (δηλ. τὸ ὄν;) τὸ καθαρὸν, τὸ κενὸν ὅπερ, ἄνευ ὀργάνων οὐδὲν νὰ πράξῃ δύναται, ὑποτίθεται καὶ ὡς βούλησις, ἥτις ἄνευ λόγου προηγουμένου ἐστὶν ἄλογος δύναμις, ἀπλῶς ἐρεκτικὴ· καὶ ἄνευ προηγουμένου λόγου πράξις σύννου δὲν προέρχεται.

Ὁ Σχελλίγγιος προβάλλει τὸ ζήτημα ἂν τὸ ἀπείρω ὑπάρχον ἐστὶν ἐν τῷ νῶ, ιδέα, λογικὴ ἔννοια; αὐτὸ λέγει φαίνεται ιδέα, ἀλλ' ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν· τοῦτο τὸ ὄν δὲν εἶναι κατηγορούμενον, ἀλλ' ὑποκείμενον· ἡ ὑπαρξίς, τὸ ὅτι ἐπέχει τὸπον οὐσίας, ἀντὶ τοῦ τί, ἐστὶν ὄν ἀποκλείον πᾶσαν δύναμιν.

Τοῦτο δὲν φαίνεται ἀδύνατον, κατὰ Σχελλίγγιον, διότι δὲν ἀποκλείεται ἡ δύναμις, ἡ βάσις τῆς ἐνεργείας, καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς ἀνατρέπει τὴν ἐνέργειαν (ἀΐρει).

Τοῦτο τὸ ἀπλῶς ὄν, τὸ ἄνουν, δύναται, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, νὰ θέσῃ ἐκτὸς ἑαυτοῦ μόνον ὡς ἀπόλυτον καὶ οὕτω νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν ταυτῷ εἰς ἑαυτόν.

Ἄρα κατὰ Σχελλίγγιον τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τοῦ νοεῖν πρότερον καὶ διὰ τοῦτο ἐκλαμβάνεται παρ' αὐτοῦ ἀπολύτως ἀντὶ ὑποκειμενικῶς.

Ἐὰν ἐν τῷ νοεῖν τεθῶσι πάντα καὶ κατ' αὐτά, προέρχεται ὁ ἰδανισμὸς τοῦ Φιχθίου· ἐὰν τεθῇ τι ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, πρέπει ἡ ἀναχώρησις νὰ γείνη ἀπὸ τινος ἀπολύτως ἀνεξαρτήτου τοῦ νοεῖν, ἀπολύτως παντός τοῦ νοεῖν προηγουμένου, ὅπερ καὶ ἀπρονόητον κέκληται, δηλ. τοῦ καθαρῶ ὄντος.

Ἀπὸ τοῦ καθαρῶ ὄντος μετάβασις νὰ γείνη, λέγει, δὲν δύναται, διότι ἐστὶ πρὶν ἢ νοηθῇ, τὸ νοεῖν ὡς ὕστερον τοῦ ὄντος δὲν δύναται νὰ ἦναι αὐτοῦ ἀρχή· ἡ ἀπὸ τοῦ καθαρῶ ὄντος μετάβασις εἰς τὸν κύριον τοῦ ὄντος ἐστὶν ὑπόθεσις τοῦ πράγματος, χρόνος δὲν μεσολαβεῖ.

Ἡ ἀπόλυτος αἰωνιότης κατὰ Σχελλίγγιον ὡς ὑπὲρ τὸν χρόνον ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς, ἥς πρότερον οὐδὲν γινώσκομεν,

διότι κατὰ Σχελλίγγιον ἀϊδίον ἐστὶν ἐκείνο, οὐ οὐδεμία ἔννοια πρέπει νὰ προηγηθῆ, ἀφ' οὗ τὸ νοεῖν δὲν εἶναι ἐλευθέρων ὡς ἀπὸ τοῦ πεπερασμένου; οὐ ἡ ἔννοια δύναται νὰ προηγηθῆ, ἢ ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ νοήσῃ ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀσχολεῖται περὶ τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀκατάληπτον εἰς τὸ νὰ καταστήτῃ ἐκ τῶν ὑστέρων καταληπτόν.

Ἡ ἀρχαία μεταφυσικὴ ὑπενόει ἐν τῷ ἀναγκαίως ὑπάρχοντι τὴν ἔννοιαν καὶ ὑπέθετεν οὐσίαν. Ὁ Σχελλίγγιος ἐξαίρεσας τὴν ἔννοιαν ἐκτῆσατο τὸ καθαρὸν ὄν, τὴν ὑπαρξίν, ἣν δὲν θεωρεῖ συνέπειαν τῆς ἐννοίας, τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον, τὸ καθαρὸν ὄν, ἐκλαμβάνει αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, αὐτὴν τὴν οὐσίαν, καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται ὡς τὸ πρότερον, διότι τίθεται εἰς τόπον τῆς οὐσίας.

Ἐὰν τὸ καθαρὸν ὄν ἐκληφθῆ κατηγορούμενον, ἔπεται, ὅτι ἐστὶ τὸ ὕστερον.

Ἡ προτέρα μεταφυσικὴ ἐζήτει εἰς τὴν ἔννοιαν ὄντος τινὸς τὴν ὑπαρξίν, ἡ δὲ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα τῆς ὑπάρξεως ζητεῖ τὴν ἔννοιαν ὡς ζητοῦσα νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀναγκαίως ὑπάρχοντος ὡς ἀκατάληπτου προτέρου εἰς τὴν ἔννοιαν, τὴν οὐσίαν, τὸ ὕστερον, τὸν Θεόν.

Ἡ τότε μεταφυσικὴ μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀναγκαίως ὑπάρχοντος ὑπέθετε καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἡ ὑπῆρχεν αἴτιον ἀναγκαιῶς ὑπάρξεως· τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον δὲν εἶναι συνεπεῖα προηγουμένης ἐννοίας ὑπάρχον ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ, ὑπάρχον ἄνευ προηγουμένου αἰτίου, ἀνυπόστατον.

Οὕτω δὲ τηρουμένων ἀμφοτέρων τῶν ἐννοιῶν χωριστῶν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἐποιήσατο, λύεται ὁ ὑπάρχων δεσμός τῆς τότε μεταφυσικῆς.

Ὁ Κάντιος ἀνεγνώρισεν τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου ἔννοιαν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὡς τὴ τελευταίαν τοῦ λόγου μόνιμον περιεχόμενον· ἐξ ἀμφοτέρων

ριων δὲ τῶν ἐννοιῶν ἡ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, ἡ δὲ τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος ἡ ἀρχὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Σχελλίγγιος τὰς ιδέας τοῦ Καντίου παραλαβὼν συνέστησε τὸ νέον αὐτοῦ σύστημα θεωρήσας τὸ ὑπερβατικὸν (τὴν τοῦ καθαρῦ ὄντος ἔννοιαν) ἀρχὴν, τὸ δ' ἔμμονον (τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος) τέλος.

Ὁ λόγος δύναται νὰ θέσῃ τὸ ἀπλῶς ὄν ἀπολύτως ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τοῦτο ὅμως ὁ λόγος θέτει, ἵνα τὸ ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ λόγου ποιήτῃ πάλιν περιεχόμενον ἑαυτοῦ· τοῦτο δὲ γίνεται, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς γινώσκειται ἐκ τῶν ὑστέρων· ὁ λόγος θέτει τὸ ἄνουν ὄν; ἵνα ἔλθῃ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔννοιαν· αὐτὸς θέτει τὸ ὑπερβατικὸν, ἵνα μεταβάλλῃ εἰς ἀπολύτως ἔμμονον καὶ ἔχῃ ἐν ταύτῳ τὸ ἀπολύτως ἔμμονον ὡς ὑπάρχον.

Ἡ καθαρὰ, ἀπειρος, δύναμις, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, ἐστὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ νοεῖν περιεχόμενον, καὶ διὰ τοῦτο δύναται, ἐπειδὴ δὲν προβαίνει πρὸς τὸ νοεῖν, διότι ἐστὶ ταύτῳ μετ' αὐτοῦ, νὰ προέλθῃ μόνον ἐκ τοῦ νοεῖν· ἀπ' ἐναντίου δὲ τὸ ἀπλῶς ὄν δὲν εἶναι ταύτῳ μετὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ νοεῖν, μάλιστα δ' ἐστὶν ἀποκλειῶν αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον ν' ἀνελθῆ εἰς τὸ νοεῖν, διότι κατ' ἀρχάς ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ νοεῖν· ὁ Θεὸς δὲν εἶναι τὸ ὑπερβατικὸν, ἀλλὰ τὸ ἔμμονον τὸ γεγονὸς ὑπερβατικὸν τοῦ λόγου περιεχόμενον. Ὁ Σχελλίγγιος δοξάζει ὅτι τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀκατάληπτον ὡς προηγουμένον πάσης ἐννοίας γενήσεται καταληπτόν· ἦτοι ἐν τῷ Θεῷ ἔρχεται εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ· ὥστε ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ἀρχὴν ἔχει τὴν ὑπερβατικότητα (τὸ καθαρὸν ὄν), τὴν ὑπαρξίν, τέλος δὲ τὴν ἔμμοנותητα, τὴν ἔννοιαν, τὴν οὐσίαν, τὴν Θεότητα.

Ἡ λογικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν τελευταίαν ιδέαν αὐτῆς, ἥτις ἐστὶ τὸ μόνιμον ἐν τῷ λόγῳ περιεχόμενον τοῦ λόγου· διὸ πρέπει ὁ λόγος ὁ μὴ δυνατόν νὰ ἀποδείξῃ ἐν τῇ πείρᾳ τὴν τελευταίαν ταύτην ιδέαν αὐτοῦ νὰ

στραφή πρὸς τὸ ἐκτὸς καὶ ἐπέκεινα τῆς πείρας ὄν, ἢ ἔχει τὸν αὐτὸν λόγον πρὸς αὐτὸν, ὃν ἔχει ἢ καθαρὰ γνωστικὴ δύναμις πρὸς αὐτὸν καὶ ὃν ἔχει τὸ ἐν τῇ πείρα πρὸς τὴν αἰσθητὴν παραστατικὴν δύναμιν.

Ἐπειδὴ τὸ ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ παραστάσει, τὸ δὲ τί ἐν τῇ λόγῳ, ἔχουσι παραστάσεις καὶ νοεῖν τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ὑπαρξίς καὶ οὐσία.

Τὸ περιεχόμενον τῆς παραστάσεως ἐστὶ τὸ ὄν, τὸ δὲ τοῦ νοεῖν ἢ οὐσία· τὸ ἐν μεταβαίνει εἰς τὸ ἕτερον· αὕτη ἐστὶν ἡ πορεία τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τοῦ ὅτι (ὑπάρξεως) εἰς τὸ τί (ἐννοίαν).

Ἡ ἐννοία λοιπὸν ἐκείνου τοῦ ἀπολύτως παρασταθέντος κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι ἢ καθόλου δύναμις, τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν, καὶ τοῦτο, τὸ νὰ ἦναι τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν, ἐστὶν ἡ αἰδῖος θεϊότης αὐτοῦ, τοῦτο, δι' οὗ ποιεῖ ἐκυτό γνωριστόν.

Τὴ ἐν ἐστὶν ἀγνωρίστον, δὲν ἔχει ἐννοίαν, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ· μόνον δὲ ὀνομάζεται ὁ μόνος. (Τὴν ἐννοίαν ταύτην νὰ φέρῃ εἰς ἐποπτείαν ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς θετικῆς φιλοσοφίας).

Πῶς δὲ δύναται νὰ νοηθῇ τοῦτο τὸ ὄν ;

Ἐἰ καὶ τὸ ὄν τοῦτο κατὰ Σχελλίγγιον νοεῖται πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό, δὲν εἶναι ὅμως ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς αὐτό· ἡ πηγὴ τοῦ ὄντος πρέπει νὰ ὀρισθῇ ὡς τὸ οὐπὼ ὄν, ὡς τὸ ἐσόμενον.

Ἡ ἔγγιστα σχέσις τοῦ ἐσομένου πρὸς τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι τὸ δυνάμει ὄν τὸ ἀπόλυτον. Ἐὰν ἡ πηγὴ τοῦ ὄντος ἦναι τὸ ἐσόμενον, ἐστὶ δυνάμει ὄν· μάλιστα δὲ ἐπειδὴ τὸ ἐσόμενον δὲν εἶναι ὄν, δηλαδὴ ὀρισμένον, ἐστὶ τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν.

Τοῦτο λέγων ὁ Σχελλίγγιος ἐννοεῖ, ὅτι, ἵνα τις ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, οὐδενὸς ἄλλου δεῖται εἰμὴ τοῦ ἀπλῶς βούλεσθαι.

Τὸ βούλεσθαι ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει διττῶς εἰς παθητι-

κὴν καὶ ἐνεργητικὴν σημασίαν. εἰς παθητικὴν ἐστὶν ἡρεμοῦσα βούλησις, εἰς ἐνεργητικὴν ἐστὶ πᾶν βούλεσθαι ἐνεργητικὸν δύνασθαι· ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ διακρίνονται δυνάμεις καὶ ἐνέργεια, τουτέστι παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ βούλησις, παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ δύναμις· τὸ φυτὸν δυνάμει ἐστὶ τὸ σπέρμα, ἢ ἀρχὴ, τὸ δ' ἀναπτυχθὲν φυτὸν ἐνεργεία. Τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος δύναμις τῆς ὑπάρξεως, ἐστὶ τὸ δυνάμενον ἀπολύτως νὰ μεταβῇ ἀμέσως ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεία ὄν.

Κατὰ Σχελλίγγιον ἄλλη μετάβασις ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν δὲν γινώσκειται εἰμὴ ἐν τῇ βούλεσθαι. Ἡ βούλησις κατὰ Σχελλίγγιον αὕτη καθ' αὐτήν ἐστὶν ἡ κατ' ἐξοχὴν δύναμις (εἰς παθητικὴν σημασίαν), τὸ βούλεσθαι (εἰς ἐνεργητικὴν) ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐνέργεια· ἡ μετάβασις ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν ἐστὶ μετάβασις ἐκ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι. Τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν ἐστὶν οἷον ἐστὶ διὰ μεταβάσεως ἐκ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι· τὸ εἶναι αὐτοῦ ὑφίσταται ἐν τῇ βούλεσθαι· ἀνευ πραγματικοῦ βούλεσθαι οὐδὲν πραγματικὸν δύναται νὰ νοηθῇ· ἡ ὑπαρξίς ὄντος τίνος ἀναγνωρίζεται μόνον, ὅτι τηρεῖται, ὅτι ἕτερον ἀποκλείει αὐτοῦ, ἀνθίσταται ἐτέρῳ ζητοῦντι νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτό· τὸ ἀπολύτως μὴ ἀνθιστάμενον ὀνομάζεται μηδέν· ἡ λέξις ἀντικείμενον, ἢ ὀνομάζεται πραγματικόν, δὲν σημαίνει ἄλλο εἰμὴ ἀντίστασιν· ἀντίστασις ὅμως ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ βούλεσθαι, μόνη ἢ βούλησις ἐστὶ τὸ ἀνθιστάμενον καὶ τὸ ἀπολύτως δεκτικὸν ἀντιστάσεως ἐν τῇ κόσμῳ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀήττητον· καὶ ὁ θεός, δύνάται τις εἰπεῖν, δὲν δύναται νὰ νικήσῃ τὴν βούλησιν εἰμὴ μόνον δι' αὐτῆς. Αἱ διαφοραὶ τῶν ὄντων κατὰ Σχελλίγγιον ὑφίστανται ἐν τῷ τρόπῳ τῆς βουλήσεως, οἷον τὸ νεκρὸν βούλεται μόνον ἑαυτό, τὸ φυτὸν καὶ τὸ ζῶον ἐκτὸς ἑαυτῶν, μόνος δὲ ὁ ἀνθρώπος ὑπὲρ ἑαυτόν. Ἡ βούλησις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ πῦρ ἐξημμένον. Πᾶσα γένεσις τοῦ ὄντος, ἰδίως ὀργανικοῦ, ἐστὶν ἔξαψις ἢ συνοδεύεται μετ' ἐξάψεως.

Ἡ δὲ ἔξαψις τῆς βουλήσεως ὑποθέτει ἀρχὰς διαφόρους, ὧν

ἄνευ δὲν προέρχεται διαφορὰ τῶν ὄντων, οὐδὲ γέनेσις γίνεται ἐκ τῆς ἐξάψεως, διότι ἡ ἐξαψις ὑποθέτει ἀντίστασιν, ἢ δ' ἀντίστασις καὶ ἐτέραν ἀρχὴν, οὐχὶ δὲ μόνον μίαν, τὴν βούλησιν, διότι ἡ βούλησις ἄνευ προηγουμένου λόγου ἔστι δύναμις τυφλή· ἐπομένως ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, μάλιστα δὲ ἀλόγου, οὐδὲν προέρχεται.

Ταῦτα δ' ἀνέφερον ὁ Σχελλίγγιος πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ πρὸ τοῦ ὄντος ἢ τὸ ἐσόμενόν ἐστιν ἐν πρώτῳ τόπῳ τὰ ἀμέσως δυνάμει ὄν.

Τοῦτο τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἐκτὸς τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τεθὲν, ἐστὶ τὸ ἀσθενὲς αὐτοῦ, τὸ ἐξιστάμενον, τὸ τεθὲν ἐκτὸς ἑαυτοῦ διὰ νόθου ἐκστάσεως καὶ εἰς τοῦτο τὸ φαῦλον νόημα ὑπάρχον.

Τὸ ἐσόμενόν ἐστι καὶ οὐκ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν· ἐστὶ δηλαδὴ μὴ κινούμενον, μὴ εἰς τὸ ὄν ὑψούμενον, οὐκ ἐστὶ, τουτέστιν οὐκ ἐστὶν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ τὸ ἐναντίον, τὸ τυφλὸν ὄν. Ἐὰν τὸ ἐσόμενον ἐννοήσωμεν ὡς δυνάμει ὄν, νοήσωμεν αὐτὸ καὶ ὡς τι πλεόν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἔθεσεν αὐτὸ ἐν πρώτῳ τόπῳ ὡς τὸ δυνάμει ὄν, ὡς τοιαῦτον ἔχει ἀμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ὄν· τοιαύτη δὲ ἀμεσον σχέσις δὲν δύναται ἐκ δευτέρου νὰ τεθῆ· ἢ ἔγγιστα σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὄν δύναται νὰ ἦναι μόνον ἔμμεσος· ἐν δὲ δευτέρῳ τόπῳ διορισθήσεται μόνον ὡς τὸ μὴ δυνάμει ὄν· καὶ τοῦτο ὡς τὸ ἐναντίον τοῦ δυνάμει ὄντος ὀρίζει ὁ Σχελλίγγιος ὡς τὸ καθαρὸν ὄν (ὡς τὸ ἀπειρον ὑπ' οὐδεμιᾶς δυνάμεως περιορισμένον). Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ θετικῶς ὄν, διότι ἀποθετικὸν περιέχει οὐδέν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει τὸ δυνάμει ὄν ἴσον τῇ δυνάμει νὰ βούληται βουλήσει, τῇ δυνάμει βουλήσει, τὸ δὲ καθαρὸν ὄν ἴσον τῇ βουλήσει τῇ ἐστερημένῃ βουλήσεως, τῇ ὅλως ἠρεμούσῃ βουλήσει, τῇ ὅλως ἀπαθεῖ, διότι ἔχει τὸ ὄν νὰ μὴ βούλεται, διότι ἐστὶν ἀφ' ἑαυτοῦ, τουτέστι τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἐστὶ τρόπον τινὰ ὄν ἄνευ ἑαυτοῦ. Τὸ

καθαρὸν ὄν ἴστανται μακρότερον ἔτι ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ὄντος ἢ τὸ δυνάμει ὄν.

Ἐὰν ὅμως τὸ ἐσόμενον ἦναι ἐν πρώτῳ τόπῳ τὸ δυνάμει ὄν, δύναται ἐν τῷ ἐπομένῳ διορισμῷ νὰ ἦναι τὸ ἐμμέσως δυνάμει ὄν, τουτέστι καθαρὰ ἐνέργεια. Τοῦτο, ἵνα μεταβῆ εἰς ἐνέργειαν, πρέπει νὰ τεθῆ πρῶτον εἰς δυνάμειν, ἐπειδὴ ἀφ' ἐξυποῦ δὲν εἶναι δύναμις· ὥστε κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἐσόμενόν ἐστὶν οὐ μόνον τὸ δυνάμει ὄν, ἀλλὰ ἐν δευτέρῳ βαθμίδι τὸ καθαρὸν ὄν· ἄρα ἐν καὶ ταῦτόν ὄν.

Ἐὰν τὸ δυνάμει ὄν ὑπ' ἄλλην ἐποψιν ἦναι αὐτὸ τὸ καθαρὸν ὄν, τί σημαίνει τὸ ἐστὶν (ὁ σύνδεσμος;) Πῶς δύναται αὕτη ἢ ταυτότης νὰ νοηθῆ;

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν ταυτότητα ἐκλαμβάνει οὐσιώδη· δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἕκαστον καθ' αὐτὴ ἐστὶν, οὐσία, διότι οὐσίαν ἐννοεῖ τὸ ὑφιστάμενον δι' ἑαυτὸ ἐκτὸς ἐτέρου, ἀλλὰ διορισμοὺς τοῦ ἐνὸς ὑπερπραγματικοῦ. Οἱ διορισμοὶ οὗτοι τοῦ ἐσομένου ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸ ἐσόμενον, τὸ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ἐπέκεινα αὐτοῦ ὄν.

Ἡ ταυτότης, ἣν ὁ Σχελλίγγιος θέτει μεταξὺ τοῦ δυνάμει καὶ τοῦ καθαρῶ ὄντος, δὲν εἶναι ταιαύτη, οἷα ἡ μεταξὺ στοιχείων, ἢ εἰσι μέρη ἐνὸς ὅλου, διότι τὸ ἐσόμενον δὲν εἶναι κατὰ τὸ ἐν μέρος τὸ δυνάμει ὄν, καὶ κατὰ τὸ ἕτερον τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ ὅλον ὑποκείμενον, ἢ ὅλη οὐσία ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν καὶ ἡ ὅλη οὐσία τὸ καθαρὸν ὄν· ὥστε τὸ δυνάμει δὲν ἦναι μέρος τοῦ ὅλου, ἀλλὰ τὸ ὅλον, καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ἐπίσης· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος ἀντικείμενον δὲν ἔχει πλεόν τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν, ἀλλὰ τὸ ἐν, ὃ ἐστὶν ὅλως τὸ ἐν καὶ ὅλως τὸ ἕτερον.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ ὄν ἀμέσως ἢ ἐν πρώτῳ διορισμῷ δύναται νὰ ἦναι μόνον τὸ δυνάμει ὄν, ἄρα ἐν μόνον εἶδος τοῦ ὄντος, καὶ τοῦτο τὸ δυνάμει ὄν δύναται συνεπεῖρα δευτέρου διορισμοῦ νὰ ἦναι τὸ καθαρὸν ὄν· διὰ τοῦτο, διότι τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν εἰσι διορισμοὶ

τοῦ ἑνός, ὅπερ ἐστὶ καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ὅλως καὶ ἀδαι-
ρέτως.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἐν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν γίνεται κάτοχον
ἑαυτοῦ ὡς δυνάμει ὄντος καὶ ἐλευθεροῦται ἀπὸ τοῦ δυνάμει
ὄντος τείνοντος τυφλῶς καὶ ἀκρατήτως εἰς τὸ ὄν, διότι ἡ
φύσις τοῦ δυνάμει ὄντος ἐστὶ τὸ νὰ προβῆ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Αὕτη
ἐστὶν ἡ ἀμφιβολικὴ φύσις ἢ τὸ νὰ μείνῃ μὴ δυνάμενον μὴ
εἶναι, τὸ τυφλῶς εἰς τὸ ὄν μεταβαίνον.

Ἐπειδὴ τοῦτό ἐστι τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπειρον, πρέπει νὰ ὀρι-
σθῆ ὑφ' ἑτέρου· τοῦτο τὸ ἕτερον, ὑφ' οὗ πρέπει νὰ περιορισθῆ,
δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ ἄμεσον δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ ἔμμεσον·
ἐκ δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ ἔμμεσου δυνάμει ὄντος παράγεται ἡ
τοῦ καθαρῦ ὄντος.

Ἐπειδὴ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν εἰσι ταῦτόν,
ἐστὶν ὀρίζον τὸ ἐν, οὐχὶ δὲ ὀρίζον τὸ καθαρὸν ὄν τὸ δυ-
νάμει ὄν.

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν διὰ τῆς ταυτότητος τοῦ δυνάμει
καὶ τοῦ καθαρῦ ὄντος ἐκέρδησε, λέγει, ὅτι τὸ ἐν ὡς τὸ δυ-
νάμει ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του, καὶ
ἀντιστρόφως, ὅτι τὸ ἐν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ
δυνάμει ὄν βάσιν, ὑποκείμενον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οὐτε τὸ δυνά-
μει ὄν οὔτε τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἕνεκα ἑαυτοῦ, ἐστὶν οὐδέτε-
ρον τὸ προσήκον, ἀλλὰ τὸ ἐσόμενον, ὡς ὄν τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα.

Τοῦτο τὸ ἐν ὑποθέτον ἀμφοτέρω, ὡς ὄν ἀμφοτέρω, ἐστὶν
ἐλεύθερον ἀπ' ἀμφοτέρων μόνον ὡς τρίτον ὑπὲρ ὅμως ὡς μὴ
ὄν ἴδιον, ἀλλὰ μίκτόν, σύνολον, δὲν εἶναι τρίτον, ἐπομένως
δύο, δυαδυσμὸς ἢ μονισμὸς, ἐξ οὗ γένεσις δὲν προέρχεται.

Μετὰ δὲ τὸν ἀποθετικὸν διορισμὸν δίδει ὁ Σχελλίγγιος καὶ
τὸν θετικόν.

Τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ μονομερὲς, διότι δὲν δύναται νὰ μεταβῆ
εἰς τὸ ὄν χωρὶς ν' ἀναιρέσῃ ἑαυτὸ ὡς δύναμις, διότι ἐν αὐτῷ
ἢ ἐνέργειᾳ ἀποκλείει τὴν δύναμιν καὶ ἢ δύναμις τὴν ἐνέρ-
γειαν· διὰ τοῦτο τὸ τρίτον ἐστὶν ἀπολύτως ἀμφοτέρω, δύ-

ναμις καὶ ἐνέργεια. Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ μόνον ἐνέργεια, τού-
τέστιν ἀποκλείει τὴν δύναμιν ὅλως ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ὡς
τὸ δυνάμει ὄν, φύσις ἀμφιβολικὴ, δυῶς, ἐστὶν ὀριστικῶς τὸ
καθαρὸν ὄν καὶ ἀπλοῦν, ἐν ᾧ οὐδεμίᾳ δυνάμει ἐστὶ καὶ ἐν
τούτῳ ὑφίσταται ἡ μονομέρεια αὐτοῦ. Τὸ τρίτον μόνον ἐστὶν
ἐλεύθερον τῶν μονομερειῶν, ἐν ᾧ ἢ ἡ δύναμις δὲν ἀποκλείει τὴν
ἐνέργειαν καὶ ἢ ἐνέργεια τὴν δύναμιν· ὥστε μόνον τὸ τρίτον
ἐστὶ τὸ ὄντως ἐλεύθερον τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, ὑπο-
κείμενον ἀντικείμενον.

Ἐὰν τὸ τρίτον ᾔηται ὄν, δὲν παύει τοῦ νὰ ᾔηται πηγὴ τοῦ
ὄντος· ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον, εἰ καὶ ἐστὶν ἐν, ἐστὶ τρίτος διο-
ρισμὸς τοῦ ἑνός οὐχὶ ὅμως αὐτὸ τὸ ὄν. Διὰ τῶν τριῶν ὅμως
τούτων διορισμῶν ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἔθεσε τρία ὄντα καθ'
αὐτὰ, ἀλλ' ἐν τριπλοῦν ὄν, τρεῖς διορισμοὺς ἑνός καὶ τοῦ
αὐτοῦ ὄντος· ἐπομένως αἱ τρεῖς ἐννοιαὶ εἰσι διορισμοὶ ἑνός καὶ
τοῦ αὐτοῦ· ἐπομένως αἱ διαφοραὶ αὐτῶν δὲν εἶναι οὐσιώδεις,
ἀλλ' ἀπλῆ τοῦ διορισμοῦ διαφορὰ.

Μετὰ τοῦ τρίτου διορισμοῦ ἀπέκτησεν, ὡς νομίζει ὁ Σχελ-
λίγγιος τὸ ἐσόμενον, τὸ τέλειον, τὸ ἀπόλυτον. Τὸ ἐσόμενον,
τὸ ὑποκείμενον παντὸς ὄντος ἐστὶν ἀναγκαίως ὀλότης, πάντα
ἀχώριστα, ἕκαστον τὸ ὄλον.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ εὕρῃ τί ἐστὶ πρὸ τοῦ
ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό· τοῦτο δὲ ἠδύνητο νὰ θεωρήσῃ πρότε-
ρον μόνον κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ὄν ὡς τὸ ἐσόμενον. Τοῦτο
ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ καθαρῦ δυνάμει ὄντος, τοῦ
καθαρῦ ὄντος καὶ τοῦ ἐν τῷ καθαρῷ ὄντι δυνάμει ὄντος. Αἱ
τρεῖς αὗται ἐννοιαὶ ἦσαν ὡς ἀναγκαῖοι τοῦ ἐσομένου διορι-
σμαί· ἔτι δ' ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι διορι-
σμοὶ δὲν δύνανται νὰ νοηθῶσιν ἐν ὑλικῷ χωρισμῷ, ἀλλὰ
μόνον ὡς διορισμοὶ τοῦ πνεύματος. Τὸ ἐσόμενον διώρισεν ὁ
Σχελλίγγιος ὡς πνεῦμα καὶ ὡς τοιοῦτόν ἐστι τέλειον. Τὸ
τέλειον πνεῦμά ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυ-
τοῦ, τὸ ὄν ἐν ἑαυτῷ τέλειον ὅλως. Κατὰ τοῦτο δὲν δύναται

πλέον να όριθῆ ὡς δυνάμει πηγὴ ἢ αἰτία μέλλοντος ὄντος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς αὐτόν, καὶ δὲν θεωρεῖται πλέον κατ' ἀναφορὰν πρὸς ἕτερον, δυνάμει ὄν μόνον, ἀλλὰ φύσει πρῶτον πρὸς ἑαυτό.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἔννοιαι τῷ Σχελλίγγιῳ ἦσαν ὡς αἱ προηγηθεῖσαι δυνάμεις τοῦ ἐσομένου. Τὸ δυνάμει ὄν ἦτο δύναμις ἄμεσις, τὸ καθαρὸν ὄν ἔρμηςος, καὶ τὸ τρίτον ὡς τρίτη δύναμις· ὥστε οἱ τρεῖς διορισμοὶ ἦσαν δυνάμεις· διὰ τῆς ἀναφορᾶς του εἰς τὸ δυνάμει ὄν ἦν πᾶν δυνάμει ὄν· ἐν τῷ τελείῳ ὅμως πνεύματι δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσι δυνάμεις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, τουτέστιν ὡς ἔρμηςοι διορισμοὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος. Τὸ πνεῦμα ἔστι τὸ πρῶτον αὐτῶν.

Τὸ τελευταῖον ζήτημα αἰεὶ ἔστι διὰ τί ἔστι καθόλου τί, διὰ τί οὐκ ἔστι μηδέν, Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται κατὰ Κάντιον νὰ λυθῆ δι' ἀπλῶν ἀφαιρέσεων ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ὄντος.

Ἐντὶ λοιπὸν νὰ θεμελιωθῆ τὸ πραγματικὸν διὰ τοῦ ἀφηρημένου θεμελιούται μᾶλλον τὸ ἀφηρημένον διὰ τοῦ πραγματικοῦ· ἄρα πρέπει τις νὰ παραδεχθῆ πραγματικότητα πρὶν ἢ δυνηθῆ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀφηρημένον ὄν. Πᾶν πραγματικὸν ἔστι πάντως τῆ ἀμφιβολίας ἐκτεθειμένον, μάλιστα δὲ ἡ φιλοσοφία ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν ὑπαρχόντων ὄντων.

Οἱ Ἑλεᾶται δὲν οὐκ εἶχον δικαίωμα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀφηρημένου ὄντος, εἰάν δὲν ὑπέθετον πραγματικὸν τι· ἄρα ἡ ὑπόθεσις τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ τελευταίᾳ βαθμίδι κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τι ἀφηρημένον, ἀλλὰ τι πραγματικόν, ἢ δὲν δύναται νὰ ζητηθῆ ἐν ἐκείναις ταῖς ἀρχαῖς, αἰτινές εἰσιν ἀπλῶς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος. Ταῦτα δὲ τὸ πραγματικὸν κατὰ Σχελλίγγιον δὲν δύναται ἄλλο νὰ ἦναι εἰμὴ τὸ πνεῦμα.

Τὸ πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον ἔστι πρὸ τῶν δυνάμεων αἱ δυνάμεις εἰσὶν ἀρχαὶ τῶν ὄντων οὐχὶ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς

οὐσίας του· αὐταὶ ὑπάρχουσι, διότι ὑπάρχει τὸ πνεῦμα.

Πῶς δὲ καθίσταται ἡ φιλοσοφία διὰ τῶν ἀμέσων τῶν ὄντων ἀρχῶν; Αἱ ἀρχαὶ αἰεὶ ἐζητοῦντο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς· Ἡδὲ αὐτὴ ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐλληνικῶν φιλοσοφία ἐτράπη εἰς ζήτησιν τούτων τῶν ἀρχῶν· ἡ μὲν προτέρη φυσιολογία εὔρε τὴν ἐν ὕλης εἰδει ἀρχὴν, ἐκ δὲ τῶν ὑστέρων ὁ Ἡράκλειτος τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, καὶ τέλος τὴν τῆς τάξεως ὁ Ἀναξαγόρας.

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Καρτέσιος τὸν ὅλον κόσμον διήρσεν εἰς ὕλην καὶ νοεῖν ὡς ἀπολύτους ἀντιθέσεις· οὔτε ὅμως τὸ νοεῖν οὔτε ἡ ὕλη ἦτο ἀρχὴ ἀληθοῦς, οὔτε ἡ νοητικὴ καὶ ἐκτεταμένη οὐσία τοῦ Σπινόζου οὔτε ἡ παραστατικὴ τοῦ Λεϊβνιτίου δύναμις.

Ὁ Κάντιος ἀπέδειξεν, ὅτι δι' ἀπλῶν ἐννοιῶν δὲν συνδιαλλάσσεται ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, καὶ ἠνέωξε τὴν ὁδὸν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀρχάς.

Ὁ Φίχθιος ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀρχάς ὡς ἀντιθέσεις.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑπέλαθεν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ὡς καθαρὰς ἀρχάς, ἐν δὲ τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ τὸ ἐσόμενον ὡς τὸ ἔγγιστα τοῦ ὄντος ὡς τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, μετὰ δὲ τοῦτο δύναται νὰ νοηθῆ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ δὲ τρίτον τὸ ὡς τὸ καθαρὸν δυνάμει ὄν· αἱ τρεῖς αὐταὶ δυνάμεις τοῦ ὄντος δύνανται μόνον ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νὰ νοηθῶσιν· ἐπομένως ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει ἐν ὑποκείμενον, ὃ ἔστι τὰ τρία, ἢ δ' ἐνότης ἢ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ νοουμένῳ, δύναται νὰ ἦναι πραγματικὴ, τουτέστι πνεῦμα· ἄρα διὰ τῆς πλειότητος τῶν ἀρχῶν ἦλθεν ὁ Σχελλίγγιος ἀπὸ τῆς ἀφηρημένης ἐνότητος εἰς τὴν πνευματικὴν· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἔστιν (δηλ. ἡ ἀρχὴ), ὑπάρχει λογικὸν καὶ λόγος, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, λέγει, περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἔστι, τουτέστιν ἄνευ ἀρχῆς, ἄνευ θεμελίου, ἄνευ πάσης ἀναγκαιότητος.

Ἐντεῦθεν ὅμως δὲν ἔπεται, ὅτι τοῦτο ἔστιν ἀναπόδεικτον.

Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ μὲν ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλιστὰ ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστι τὸ πρότερον, τὸ δ' ἀφ' οὗτος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον τὸ ὑστερον· διὰ τοῦτο ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν κόσμον ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς παράγουσα πάντα ἐκ τοῦ προτέρου, ὡς πρὸς τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα, τὸν θεόν, ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν ὑστέρων· αὐτὸ ὅμως οὐδὲν ἔχει πρότερον, ἀλλ' ἐστὶ τὸ ἀπολύτως πρότερον· ἐκεῖνοι δ' αἱ ἀρχαί, ἅς τις μεταχειρίσθη ὡς βελούδας, ἵνα ἔλθῃ εἰς αὐτὸ, ἦσαν μόνον δι' ἡμᾶς καὶ μόνον πρὸς διδασκτικὸν σκοπὸν (δηλαδὴ ἐξ ὑποκειμένου)· ἐξ ἀντικειμένου ὅμως ἀντιστρέφεται ἡ σχέση, καὶ αἱ ἀρχαί εἰσι μᾶλλον τὸ ὑστερον αὐτοῦ, συνέπεια.

Ἐν τῷ ἀπολύτῳ ὅμως πνεύματι, ὅπερ πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ὡς ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, περιέχονται αἱ δυνάμεις ὡς διορισμοὶ ἔμμονοι αὐτοῦ, οὐχὶ ὡς ἄτερον αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς τοῦτο αὐτό.

Τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν ὁλότης, ἥτις παρίσταται 1) ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα, (ἐσωτερικόν), 2) ὡς τὸ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα (ἐξωτερικόν) καὶ 3) ὅταν τὸ ἐν ἀμφοτέροις κεχωρισμένον ἐνωθῇ ἐν ἐνί (τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ, ὑποκείμενον ἀντικείμενον).

Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμά ἐστὶ τὸ ἐν οὐδεμιᾷ μορφῇ τοῦ ὄντος δεσμευμένον· (οὔτε ἐν ἑαυτῷ, οὔτε δι' ἑαυτὸ, οὔτε ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ). Κατὰ Σχελλίγγιον λοιπὸν τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶ τοῦτο, ὃ ἅμα ἐστὶν, ἐστὶ τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον, διότι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα προβαίνει ὑπὲρ πᾶν εἶδος τοῦ ὄντος, ἐστὶν ἐκεῖνο ὃ βούλεται.

Τοῦτο, τὸ νὰ μὴ ἦναι καὶ καθ'αὐτὸ δευσιμευμένον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος, παρέχει αὐτῷ κατὰ πρῶτον ἐκείνην τὴν ὑπερβατικὴν, ἀμετρον, ἐλευθέραν, ἥς ἡ ἰδέα ἐκτείνει κατὰ πρῶτον ὅλην τὰ ἀγγεῖα τοῦ νοεῖν καὶ γινώσκειν ἡμῶν τασοῦτον, ὥστε αἰσθανόμεθα ὅτι ἐσμὲν παρὰ τῷ ὑψίστῳ, ἀπεκτῆ-

σαμεν ἐκεῖνο, ὑπὲρ ὃ ἀνώτερον νὰ νοηθῇ δύναται οὐδέν.

Τὰ σημεῖα τῆς κινήσεως, ἐν ἧ πᾶν ὄν τελειοποιεῖται, ἄρα καὶ τὰ τῆς αὐτοτελειοποιήσεως τοῦ πνεύματος εἰσι 1) καθαρὸν ἐν ἑαυτῷ εἶναι 2) ἐκτὸς ἑαυτοῦ εἶναι καὶ 3) εἰς ἑαυτὸ ἐπανέρχασθαι (κατὰ Πρόκλον ἐμμένειν, προϊέναι, ἐπανιέναι), διότι πᾶν ὄν μόνον δι' ἐπανόδου εἰς ἑαυτὸ δύναται νὰ ἦναι κάτοχον ἑαυτοῦ καὶ μόνον ἐν τῷ κατέχειν ἑαυτὸ ἐστὶ τετελειωμένον, τέλειον.

Τὸ πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ ἐστὶν ὑποκείμενον, ἐκτὸς αὐτοῦ ἀντικείμενον, καὶ παρ' ἑαυτῷ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, τέλειον.

Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τέταρτον, ἴδιον, διάφορον καὶ ἐκτὸς τῶν τριῶν μορφῶν, ἀλλ' αὐταὶ αἱ τρεῖς μορφαί, τὸ ὅλον ἐν, ὁλότης, ἡ ἐνότης τῆς ὁλότητος, τὸ πᾶν=ἐν, τὸ μόνον ἢ ὁμόνος.

Τὸ πνεῦμα οὐδὲν ἔχει ἐκτὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦτό ἐστὶ τέλειον, ἀπόλυτον (ἐλεύθερον ἀπὸ πάσης ἀναφορᾶς).

Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμά ἐστὶ πραγματικότης· ἡ πραγματικότης δὲ ἐστὶν, ἥς οὐδεμίαν δύναμις προηγείται. Οὐδὲν ὅμως τὸ κωλύον, ὅτι μετὰ τὴν ἐνέργειαν, ἅμα ἐκεῖνο τὸ πνεῦμά ἐστὶν, ἀπ' αἰῶνος, παρίσταται δύναμις τις αὐτῷ, ἄρα μετ' αὐτό· ἡ δύναμις αὕτη προέρχεται εἰς τὸ μετέπειτα ὡς τὸ ἀπρονοήτον, ἀνέλπιστον, ὡς τὸ μὴ βουλευτόν, καὶ δείκνυται· ἐν τῷ δείκνυται τῷ πνεύματι ἡ δύναμις αὕτη διάφορος ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος θέτει αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἰς ἐλευθερίαν πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος, ἐλευθεροῦ αὐτὸ ὑπ' ἐκείνης τῆς ἀνάγκης, ἐν τῇ ὁποίᾳ μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἔκειτο.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶ τῇ δευτέρᾳ ἀντίθετος, παρίσταται καὶ τρίτη συνδιαλλακτικὴ οὔσα ἀμφοτέρων ἐλευθέρᾳ.

Τοῦτο δὲ τὸ τρίτον πρὸ τῆς δυνάμεως ἦτο τὸ καθαρὸν ὄν, μετὰ δὲ τὴν δύναμιν τὸ ἀληθὲς ὄν, ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα, ὁ θεός· αὐτῷ ἴστατο κατὰ Σχελλίγγιον τῷ θεῷ ἀπόλυ-

τος ἐλευθερία τὸ νὰ παραδεχθῆ τὸ αὐτῷ δειχθὲν ἢ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ αὐτό!

Τὸ αὐτὸ πρόβλημα, ὃ ὁ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγγελος νὰ λύσωσιν ἐπεχείρησαν «πῶς γίνεται ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἀορίστου εἰς τὸ ὀρισμένον», ἐπεχείρησε καὶ ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ ὁ Φ. Βάδερσ, ὅστις καὶ τῷ ἑαυτῷ δὲν ἐκλαμβάνει τὸν Θεὸν ἀφηρημένον, ἢν καθαρὸν, ἀλλὰ ἢν συγκεκριμένον, τουτέ-υποκείμενον καὶ ἀντικείμενον· διότι οἱ ὑποθέτοντες κατὰ Βάδερσ τὸν Θεὸν ἀφηρημένον ὑποθέτουσιν ἄνουν, ἀκίνητον, νεκρὸν, παραδέχονται ὅτι τὸ ὑποκείμενον δὲν θέτει τὸ ἀντικείμενον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζονται, ἀλλ' ὅτι ἀμφότερα θέτει τὴν τρίτον, ὁ Θεὸς, ἢν δὲν συγγέουσι μετὰ τῆς ἰδέας, ὡς ὁ Ἐγγελος, οὐδὲ μετὰ τῆς φύσεως, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, μετ' αὐτῶν ὁμῶς ταυτίζουσι καὶ οὗτοι, μετὰ τῆς βουλήσεως.

Αἱ ἰδέαι τοῦ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγελου, ἃς ἐλέγχει ὁ Βάδερσ, ἐκ Σπινόζου ληφθεῖσαι συγγέουσι τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τῆς ἀοριστίας καὶ τὴν ὀριστικότητά μετὰ τοῦ περιορισμένου, πεπερασμένου καὶ διὰ τοῦτο ἀνελευθέρου, οἱ δὲ Βόημος καὶ Φ. Βάδερσ παραδεχόμενοι τὴν ἐλευθερίαν ὀρισμένην ἀνήρεσαν ἀμφοτέρους.

Ὁ Βάδερσ δηλαδὴ ἀποδείξας, ὅτι τὸ ἀόριστον δὲν εἶναι ἐλεύθερον οὐδὲ τὸ ὀρισμένον ἀνελεύθερον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος διατείνονται, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐλεύθερόν ἐστιν ὀρισμένον, ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ τριλογία τοῦ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγελου δὲν εἶναι τριλογία, ἀλλὰ διλογία, καὶ συγγέεται μετὰ τῆς θέσεως, ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως, διότι ἡ αἰτιότης ὡς μὴ οὖσα δυνάμεις δὲν εἰσέρχεται εἰς θέσιν, ἀντίθεσιν καὶ σύνθεσιν, καὶ ὅτι ὁ Σχελλίγγιος διὰ τοῦ συνδέσμου (τοῦ ἐστὶ), ἢν προσέθεσε τῷ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ὄντι ὡς τρίτον, δὲν ἐξέρχεται τοῦ δυαδισμού, καὶ διὰ τοῦτο τὴν παράστασιν ταύτην τοῦ Σχελλίγγιου ὁ Βάδερσ ὀνομάζει τερατώδη καὶ ἡμαρτημένην ὥστε ὁ Βάδερσ ἀποδείξας τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπι-

νόζου (omnis determinatio est negatio) ἡμαρτημένον, διότι κατ' αὐτὸ παρίσταται ὁ Θεὸς εἰς τὰ ὄντα εἰσερχόμενος, πεπερασμένος, ἀνήρεσε τὴν περὶ ἐλευθερίας τοῦ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγελου θεωρίαν, καὶ ὑπέλαβε πάντα διορισμὸν θέσιν, ἐπομένως καὶ τὸν Θεὸν ὀρισμένον ἐλεύθερον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Βάδερσ, τῷ I. Βόημῳ ἐπόμενος, ὑποθέτει τὸν Θεὸν ἀόριστον, ἐπομένως ἄνουν, ἀνελεύθερον ἐνεργείᾳ γινόμενον δ' ἐνεργείᾳ γνωστικὸν καὶ ἐλεύθερον· ἀρα οὔτε ὁ Βάδερσ οὔτε ὁ I. Βόημος ὑποθέτουσιν τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς τέλειον γινόμενον.

Ἐπειδὴ ὁμῶς πᾶσα ἐνεργεία προέρχεται ἐξ ὀριστικότητος, ἐκ δὲ τοῦ ἀορίστου μηδὲν, φανερόν ὅτι ἐξ ἀορίστου οὔτε γένεσις, οὔτε ἐλευθερία, οὔτε γνῶσις νὰ προσέλθῃ δύναται, (ὡς καλῶς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τὰ γεννῶντα καὶ τὰ γεννώμενα πρέπει νὰ ἦναι ὀρισμένα)· διὸ ἄτοπον τὸ νὰ ὑποτεθῆ τὸ ὑπέρτατον χωριστὸν ἀπὸ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο νεκρὸν, ἄνουν, μὴ πραγματικὸν, ἀτελεῖ. Καί τοι δ' ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὰς ἀρχάς, ὑπεράνω πάντων, δὲν εἶναι ὁμῶς ἐκ τῶν ὀργάνων τοῦ χωρισμένου, διότι εἰ ἦν χωριστός, ἀσχετος, οὔτε πάντοφος νὰ ἦναι ἠδύνατο οὔτε παντ' ἐλεύθερος οὔτε παντοδύναμος. Οὐδὲ ζωὴ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε τελειοποιήσις, ἀλλὰ ὁ Θεὸς θὰ καθίστατο μηδὲν, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς νέας φιλοσοφίας, ἀποκάλυψις, διάκρισις αὐτοῦ, ὡς ὑποκείμενου καὶ ἀντικείμενου, ἐπομένως οὐδὲ συνειδὸς θὰ προήρχετο οὐδὲ θὰ ὑπῆρχεν.

Ὁ Θεὸς κατὰ I. Βόημον καὶ Βάδερσ ἀποκαλύπτεται ὅτι τῶν ἑαυτὸν ἐν κέντρῳ, τουτέστιν ὀρίζων ἑαυτὸν, διακρίνων ἑαυτὸν ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀόριστος ὑποτιθέμενος δὲν ὑποτίθεται τέλειος ἀλλ' ἀτελής κτλ.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος χωρίζων τὰς δυνάμεις, τὰ δυνάμει ὄν, τὸ καθαρὸν ἢν καὶ τὸ συναμφοτέρον, ὅπερ δὲν εἶναι ἴδιον καὶ διὰ τοῦτο τρίτον, πίπτει εἰς ἄτοπα, διότι ὁ χωρισμὸς τῶν

δυνάμεων, ἀργάνων, ἀφαιρεί ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν καὶ ἐπομένως καθίσταται πρῶτον δημιουργία ἀδύνατον.

Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ὁ Θεός, ὡς ἔστι δυνατόν καὶ ὑποτεθῆ ἀτελής, ἀλλ' ὄν τέλειον ὡς ἔχον τὴν δύναμιν καὶ παραγάγη διάφορον ἑαυτοῦ, ὡς ἔχον τὴν γνῶσιν καὶ τὴν βούλησιν, καὶ αἰδίως νοῦν, ὡς νοεῖ, τὸ δυνατόν τοῦ κόσμου.

Ὁ Βάδερσ συμφωνεῖ μετὰ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγέλου, διότι καὶ οὗτος ἐζήτησε καὶ συνδέσει τὸν ἰδανισμόν καὶ πραγματισμόν, δὲν ὑποθέτει ὅμως τὸν Θεὸν ὄν καθαρὸν, κενόν, διότι τὸ τοιοῦτον μεταβάλλει πρῶτον πραγματικότητα εἰς ἀπλὴν παράστασιν.

Ὁ Θεός οὐδὲ ἐξίσταται, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης διαβεβαίωσι, ἀλλὰ μένει ἐς αἰεὶ, αἰδίως, ὁ αὐτός, οὐδὲ ἑαυτὸν γεννᾷ, διότι δὲν θὰ ἦτο αἰδίος· καὶ ἐπειδὴ ἐστὶν αἰδίος, καὶ ἐς αἰεὶ τέλειός ἐστι καὶ ἐς αἰεὶ κύριος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἐστὶν ἐς αἰεὶ προσωπικός.

Ἐπειδὴ ὁ Σπινόζας κατὰ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ (omnis determinatio est negatio) ὑποθέτει, ὅτι ὁ Θεός ὁριζόμενος γίνεται πεπερασμένος, φθαρτός, τεκμαίρεται καὶ οὗτος καὶ ἕτεροι ὅτι ὁ Θεός πρέπει καὶ μείνη ἀόριστος, ἵνα μὴ καταστραφῆ πεπερασμένος γενόμενος· τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἠσπάσαντο καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγέλος καὶ ἄλλοι, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἡ τούτων περὶ ἐλευθερίας θεωρία ἐστὶν ἀόριστος καὶ διὰ τοῦτο κενή.

Ὁ Θεός κατὰ Βάδερσον οὔτε ἰδέα (ρευστὸν) ἐστὶν οὔτε φύσις (στερεόν), ἀλλὰ ἡ βούλησις ὡς τὸ μέσον ἀμφοτέρων. Καί τοι δ' ὁ Βάδερσ τὴν βούλησιν συνταυτίζει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, δὲν συγχέει ὅμως, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ὕλην, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν λόγον, τὴν βούλησιν καὶ τὸν νοῦν.

Ὁ Ἐγγέλος ὑποθέτων τὸν Θεὸν ἰδέαν ὑποθέτει ἀπρόσωπον, ἀνελεύθερον, διότι ἡ ἐλευθέρη βούλησις ἐστὶν ἡ ἔχουσα βάσιν θεμέλιον, οὐχὶ δ' ἡ ἀόριστος, ἡ ἄνευ βάσεως, διὰ τοῦτο δὲν

κατακρίνει ἀδίκως ὁ Βάδερσ τὸν Σχελλίγγιον καὶ τὸν Ἐγγέλον, ὅτι εἰσήγαγον εἰς τὸ ἀπόλυτον τὸ ἔγχρονον· ἐὰν κατὰ Βάδερσον τὸ αἰδίον χωρισθῆ ἀτόπως ἀπὸ τοῦ ἐγχρόνου ἐκλαμβάνεται τὸ αἰδίον ἀόριστον καὶ τὸ ἔγχρονον πεπερασμένον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀτομικότης ἐκλαμβάνεται ὡς ὠρισμένον ἔγχρονον, δὲν ἀναγνωρίζεται ἀτομικότης αἰδίου, ἀλλὰ μόνον ἔγχρονον καὶ διὰ τοῦτο φθαρτὴ ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη, ἡ πηγάζουσα ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Σπινόζου, ἀρνεῖται τὴν ἀτομικὴν ἀθανασία.

Ὁ Βάδερσ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀναγνωρίζει ἀντικείμενον ἀνώτερον τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος λέγει δὲν εἶχε τοῦτο τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον τουτέστι τὸν λόγον, θὰ ἐβυθίζετο ἐν τοῖς ἀντικειμένοις καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς τὰ ζῶα θὰ ἀπώλετο.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος κατὰ Βάδερσον διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ Θεοῦ δύναται καὶ γνωρίσει ἑαυτὸν, δὲν δύναται καὶ γνωρισθῆ τὸ γνῶσι σαυτὸν, τὸ συνειδὸς ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· ἄρα ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀδύνατον καὶ ἀποκτηθῆ, ἐπομένως οἱ Θετόντες τὴν γνῶσιν ἑαυτῶν προτέραν τῆς τοῦ Θεοῦ καθιστῶσι τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀρχὴν, τὸν δὲ Θεὸν αὐτοῦ παραγόμενον, διότι ὁ ἄνθρωπος ὑποτιθέμενος ἀρχὴ τοῦ Θεοῦ ὑποτίθεται πηγὴ καὶ τῆς γνώσεως.

Ἀπὸ Καντίου γνῶσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐννοοῦσι τὸ ἐσωτερικόν, γνῶσιν δ' ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ ἐξωτερικόν, μετὰ δὲ τὸν Καντίον τὸ ἐσωτερικὸν ὠνόμασαν ὑποκειμενικόν τὸ δ' ἐξωτερικὸν ἀντικειμενικόν· ἐκ δὲ τῆς τοῦ ὑποκειμενικοῦ Θεωρίας ἀνεπτύχθη καὶ ἡ περὶ αὐτονομίας, καθ' ἣν ἀνώτερον ἐν τῷ ὑποκειμενικῷ δὲν ἀναγνωρίζεται, διὰ δὲ τοῦτο ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἡ συνείδησις διότι ἀφαιρουμένου τοῦ Θεοῦ (ἀνωτέρου) ἀφαιρεῖται καὶ τὸ συνειδὸς.

Τὸ συνειδὸς ὁ Σχελλίγγιος ἀπεφήνατο ὡς ταυτότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, δηλαδὴ συνειδὸς δὲν θὰ προήρχετο,

ἐάν τὸ ὑποκείμενον δὲν ἐξεφράζετο ὡς ἀντικείμενον καὶ δὲν διεκρίνετο ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον.

Ἰνα γνωρίσω, λέγει ὁ Φίχθιος, τὸ ἀντικείμενον, θέτω αὐτὸ ὡς ἐμὸν, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ νοῶ, θέτω ἐμὲ ὡς ὑποκείμενον καὶ ὡς ἀντικείμενον, τουτέστιν ταυτὰ ($A=A$).

Δύναται γὰρ νοῆ τις ἀληθῶς χωρὶς γινώσκειν, οὐχὶ δὲ καὶ γὰρ γινώσκει χωρὶς γὰρ νοῆ· ὥστε νοεῖν καὶ γινώσκειν δὲν εἶναι ταυτὰ, διότι τὸ μὲν νοεῖν ὑποθέτει τὸ ἀντικείμενον, τὸ δὲ γινώσκειν καὶ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ νοεῖν.

Ἡ γινῶσις ἐστὶν ἡ σχέσις τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ νοεῖν καὶ ὀρίζεται κατὰ τὴν σχέσιν τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται τὸ $A=A$ ἐστὶ ταυτότητος κενὴ καὶ δεικνύει οὐδὲν, οὐδ' ἔστι τί ἄνευ τῆς θέσεως τοῦ ἀντικειμένου· διὰ τοῦτο πρέπει γὰρ ὀρισθῆ πρῶτον τὸ ἀντικείμενον, διότι ἄνευ ἀντικειμένου νοεῖται μηδέν. Ἀμα δὲ νοηθῆ κατηγορούμενον, πρέπει γὰρ νοηθῆ καὶ ὑποκείμενον, τοῦτο δὲ σημαίνει αὐτὸ γὰρ γείνη ἀντικείμενον, γὰρ νοηθῆ μὲν ὑποκείμενον, γὰρ ἐξαντικειμενωθῆ δέ.

Ὁ Φίχθιος τὸ ἀξίωμα τῆς ταυτότητος θεμελιοῦ ἐπὶ τῆς οὐσίας, καθ' ὅσον ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ ἐνότης, ἡ ταυτότης τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι.

Μετὰ τοῦ ἐγὼ εἰμὶ τίθεται ἡ οὐσία, ἡ ταυτότης, δηλοῦσα, ὅτι γὰρ νοήσω δύναμαι, τουτέστιν γὰρ θέσω τὸ ἀντικείμενον, ὥστε ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος δὲν φέρει εἰμὴ εἰς νόησιν, τουτέστιν ὅτι νοεῖν καὶ εἶναι εἰσι ταυτὰ.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ Καρτεσιῦ ἐτήρησαν οἱ ἔπειτα, οἷον ὁ Σπινόζας τὴν οὐσίαν ὠνόμασεν ταυτότητα τοῦ νοεῖν καὶ εἶναι, ὁ Λεϊβνίτιος ὠνόματε μονάδα, ὁ Κάντιος λόγον ὑποκειμενικόν, ὁ Φίχθιος ἐγὼ καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ λόγον ἀντικειμενικόν καὶ ἀπόλυτον ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. 1.) ἐξέθηκε περὶ τούτων ἀκριδέστερον· (δηλ. διέκρινε τὴν νόησιν καὶ τὴν γινῶσιν ἀλλήλων).

Ὁ δὲ Βάδερσ ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ταυτότης δὲν θὰ καθί-

στατο ταυτολογικῆ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ἐάν τὸ ὑποκείμενον διεκρίνετο ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἀντικειμένου· (τουτέστι τοῦ λόγου) διὰ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον δὲν πρέπει γὰρ ἀναγνωρισθῆ μόνον ὡς ἐξωτερικόν, διότι ὑπάρχει τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀνώτερον, ἐξωτερικόν ἀντικείμενον τουτέστιν ὁ λόγος ὁ Φίχθιος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ κατὰ Βάδερσ συγχέοντες τὸ ὑποκειμενικόν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὸ ἀντικειμενικόν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, δὲν ἀναγνωρίζουσι ἐσωτερικόν ἀντικείμενον (λόγον) καὶ ἐξωτερικόν ὑποκείμενον (φύσιν), ἀλλ' ὑποθέτουσι τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύναμι θν θεόν. Τοῦτο δὲ εἰς ἐνέργειαν ἐρχόμενον ἔρχεται ὁ θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, τουτέστι γίνεται κατ' αὐτοὺς ἄτομον.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος ὑποθέτουσα τὸ $A=A$ ἐννοεῖ ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἐστὶν ἴσον τῷ ἀντικειμένῳ· ἀντικείμενον ὅμως ἐννοεῖ τὸ ἐξωτερικόν μόνον· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερσ ἐλέγχει αὐτοὺς ὅτι τὸν θεόν ἐννοοῦσιν ἴσον τῷ κόσμῳ.

Ἐάν ὅμως κατὰ Βάδερσ ἐσωτερικόν δὲν ὑπῆρχεν ἀντικείμενον, τουτέστι λόγος, τὸ ὑποκείμενον θὰ ἐδυθίζετο ἐν τοῦ ἐκτὸς ἀντικειμένῳ, ἐπομένως δὲν θὰ προήρχετο συνειδὸς ἀλλ' ἐννοια, ὡς ἐν ζώοις, ἐν οἷς τὸ ὑποκείμενον ἐστὶ βεβυθισμένον ἐν τῷ ἀντικειμένῳ καὶ διὰ τοῦτο πρέπει ὁ ἀνθρωπὸς γινώσκων γὰρ θέσῃ ἑαυτὸν ὡς ἕτερον γινωσκόμενον ἐγὼ.

Τὸ ἐσωτερικόν ἀντικείμενον (λόγος) θέτει κατὰ Βάδερσ τὸν ἄνθρωπον εἰς κατάστασιν γὰρ γνωρίσῃ τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα, καὶ τὸσφ μᾶλλον ταῦτα γνωρίζει, ὅσφ μᾶλλον γινώσκει ἑαυτὸν ὡς ἕτερον ἐγὼ, τὸσφ μείζονα δύναμιν λαμβάνει ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων, τὸσφ μᾶλλον καθίσταται εἰδὸς καὶ ἐλεύθερος· διὰ δὲ τοῦτο τὸ ζῶον μὴ δυνάμενον γὰρ ἀπαλαχθῆ τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων δὲν δύναται γὰρ θέσῃ ἑαυτὸν ὡς ἕτερον ἐγὼ, ὡς συνειδὸς ὡς ἀντικειμενικόν ἐγὼ, ἀλλ' ὡς ἄπλοῦν ὑποκείμενον.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ δὲν παραδέχοντ ἀντικειμενικόν ἐγὼ, ἀλλὰ τὸ ἐγὼ μόνον ὡς ὑποκείμενον, ὁ

νοῦνται πᾶσαν ἀντικειμενικότητα, διότι πραγματικὸν θεωροῦσι μόνον τὸ ὑποκείμενον, πᾶν δ' ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον, ἀπλοῦν φαινόμενον.

Ἡ ἀπάτη αὕτη κατὰ Βάδερν πηγάζει ἐκ τούτου ὅτι τὸ ἀντικείμενον ταυτίζουσι μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τὸ ὑποκείμενον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ παραγνωρίζουσι τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον (τὸν λόγον) καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑποκείμενον (τὴν φύσιν), καὶ ὅτι ἐκ τούτου προῆλθεν ὅτι ἀπεκλείσθη τὸ μέσον τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐκτὸς ἀντικειμένου, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὑποκείμενον ἀντετάχθη τῷ ἀντικειμένῳ καὶ προῆλθεν ὁ δυαδισμός. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἦτο ὑποκείμενον μόνον, δι' αὐτὸν τὰ ὄντα θὰ ἦσαν μηδέν· διότι θὰ ἐμίγνυτο μετ' αὐτῶν, δὲν θὰ διέκρινεν ἑαυτὸν ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, δὲν θὰ ἀνυψοῦτο εἰς συνειδός, ἀλλὰ θὰ καθίστατο μηχανή.

Ἄρα τὸ μέσον τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐκτὸς ἀντικειμένου ἐστὶ κατὰ Βάδερν τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον, ὁ λόγος, δι' οὗ πάντα λέγει ἐγένετο καὶ δι' οὗ τὸ κατώτερον ἐγὼ λυτρωθήσεται.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Βάδερν, ὅτι οὐκ ἐρῶν ἐστὶ τὸ νὰ ἐκλαμβάνηται ὁ Θεὸς μόνον ὡς ὑποκείμενον, τὸ δὲ δημιουργημὰ νὰ ἀντιτάσσῃται αὐτῷ ὡς ἀντικείμενον· διότι, εἰ ὁ Θεὸς ἦτο μόνον ὑποκείμενον, τὸ δὲ δημιουργημὰ ἀπλῶς ἀντικείμενον, θὰ ἦτο τὸ δημιουργημὰ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, πλὴν καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἦτο Θεός, διότι ὁ Θεός ἐστὶ κατὰ Βάδερν ὑποκείμενον ἅμα καὶ ἀντικείμενον· ὁ Θεὸς ὅμως κατὰ Βάδερν δὲν εἶναι ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἔννοια τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἦτο ὁ Θεὸς προϊόν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ νοῦ ἔρα ὑπάρχω τοῦ Καρτεσίου καὶ ὁ ὑποκειμενισμὸς τοῦ Φιχίου υποθέτουσιν.

Περὶ δὲ Ἰακώβη λέγει, ὁ Βάδερν ὅτι ὁ Ἰακώβη ὑπέθετε τὸν Θεὸν πρὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μόνον διὰ τοῦ αἰσθημάτος καταληπτόν.

Περὶ δὲ τοῦ Σχελλιγγίου ἀποφαίνεται, ὅτι τὸν ἄνθρωπον

θέτει πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Θεὸν καταληπτὸν θεωρεῖ, πλὴν τιθέμενον ὑπὸ τοῦ συνειδότης· τοιοῦτος Θεὸς δύναται κατὰ Βάδερν νὰ καταστραφῇ.

Ὁ Βάδερν ἀνὴρ θεοσεβῆς, βαθύνους καὶ μετὰ ἐξόχων ἀρετῶν καὶ ἀρχαίων καὶ νέων γνώσεων καὶ βαθέως τὸν Ἰακώβον Βόημον μελετήσας εἰς ὄρθην τοῦ Ἰακώβου Βοήμου τὰ μέγιστα κατὰληψιν συνετέλεσεν, εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν νέων χρόνων κτλ.

Ὁ Βάδερν ἀνεγνώρισεν ὑπαρξίν ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ καθόλου αὐτοσυνειδότης, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι τὰ ἄτομα δὲν ἠδύναντο νὰ γινώσκωσι καθόλου, ὅτι τὸ αὐτοσυνειδὸς προέρχεται, ὅταν τὸν Θεὸν γνωρίσωμεν· διὰ δὲ τοῦτο κατακρίνει τοὺς φιλοσόφους τοὺς υποθέτοντας τὸν Θεὸν ἀντικείμενον, δηλαδὴ ἄνουν.

Κατακρίνει δὲ καὶ τὴν νέαν φιλοσοφίαν, διότι ἠσπάσατο τὴν περὶ αὐτονομίας θεωρίαν, διότι αὕτη ἔφερε τὴν κατὰπτωσιν τῆς ἐπιστήμης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας.

Ἡ περὶ αὐτονομίας θεωρία κατὰ Βάδερν θέτει τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν πάντων καὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας, καὶ ἐπομένως τὸ ἐξωτερικὸν (ἀντικείμενον) παράγει ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ (ὑποκειμένου).

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑποκείμενον δὲν δύναται νὰ ποιήσῃ ἑαυτὸ ἀντικείμενον, ἡ θεωρία αὕτη εἰς οὐδεμίαν γνῶσιν νὰ φέρῃ δύναται.

Ὅθεν τὸ ἀμάρτημα αὐτῆς κατὰ Βάδερν ἔκειτο, ὅτι τι ἀντικείμενον ὑπέλαβεν ἐξωτερικὸν καὶ οὐχὶ ἐσωτερικὸν, κατὰ τὸ ὁποῖον διακρίνεται ὁ ἄνθρωπος τῶν ζώων, διότι ἐλευθεροῦται τοῦ ἐκτὸς ἀντικειμένου καὶ θέτει ἑαυτὸν ἐσωτερικῶς ὡς ἀντικείμενον, καὶ συνεπεία τούτου γινώσκει ἑαυτὸν ὡς ἀντικείμενον, καὶ αὕτη ἡ ἐλευθερία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καθέσις αὐτοῦ ὡς ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου ἀποτελεῖ τὴν προσωπικότητα, ἧς τὰ ζῶα στεροῦνται καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τῶν ἐκτὸς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κάντιος, ὁ Φίχτιος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγκελος καὶ ἄλλοι ὑπέλαβον τὸ ὑποκείμενον ὡς τὸ μόνον πραγματικόν, τὸ δ' ἀντικείμενον ἀπλοῦν φαινόμενον, ὑπέπεσαν ἀπολέσαντες τὸ μέσον εἰς δυαδισμόν ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου καὶ εἰς σύγχυσιν ἐλευθερίας καὶ καταστροφῆς· πλανῶνται δὲ κατὰ Βάδερρον οὗτοι νομίζοντες ὅτι τὸ δημιούργημα ἔχει βούλησιν ἀπόλυτον· ἐὰν οὕτως εἶχεν, ὁ Θεὸς θὰ ἀπώλετο, ἢ βούλησις τοῦ Θεοῦ θὰ καθίστατο ἐργαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης.

Ὁμοίως καὶ οἱ ὕλισται πλανῶνται νομίζοντες ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ πηγάζει ἐκ τῆς ὕλης, τὸ ὀργανικὸν ἐκ τοῦ ἀνοργάνου, ἡ ζωικὴ ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ, καὶ ἐκ τῆς ζωικῆς ἡ πνευματικὴ, ὡς ὁ Ὁκενος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ οἱ φυσιολόγοι, οἵτινες ζητοῦσιν οὐκ ἐρῶδῶς ἐκ τῶν μελῶν (νεκρῶν) νὰ κατασκευάσωσι τὸν ὀργανισμόν, τὴν ζωὴν κτλ., ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἐνυπάρχει τῷ ὀργανισμῷ καὶ δὲν εἰσάγεται ἐξωθεν. Κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ Ἰωάννου Μυλλέρου, καθ' ἃς τὰ ὑφάσματα εἰσι σφαιρίδια, ἐξάγεται ὅτι ἀπολύτως στερεὸν δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ ῥευστὸν προγεῖται τοῦ στερεοῦ, ἐπομένως ὅτι τὸ ἰδανικὸν προγεῖται τοῦ φυσικοῦ, τὸ καθόλου τοῦ ἰδίου· ἐὰν τὰ μέρη χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ὅλου καθίστανται θραυστά, ἀποβάλλουσι τὴν ἐλαστικότητα αὐτῶν.

Ὁ Σχελλίγγιος χωρίσας, τῷ Καντίῳ ἐπόμενος, τὸ ἐκ τῶν προτέρων καὶ τῶν ὑστέρων, τὸ τί, τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ ὅτι, τὴν ὑπαρξίν, δὲν παραδέχεται, ὡς τὰ ἔπειτα συστήματα, μετὰ θάσιν ἐκ τῆς ἐννοίας εἰς τὴν ὑπαρξίν (ὡς ὁ Ἐγκελος), ἀλλ' ἐκλαμβάνει τὴν ἀπειρον δύναμιν τοῦ ὄντος ἔμφυτον τοῦ λόγου περιεχόμενον, τουτέστιν ἰδέαν ἀπλήν.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀκίνητος, φανερόν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνη μετὰ θάσις εἰς τὴν πραγματικὴν γνῶσιν, ἐπομένως αὐτὸν ἀρχὴν κινήσεως ἐκλαμβάνων συγγέει τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην συγγέων

δὲν φέρει εἰς πραγματικὴν γνῶσιν, διότι τὰ πραγματικὰ ἐκλαμβάνονται φαινόμενα, πραγματικὰ δὲ εἰσι μόνα τὰ νοητά.

Ἐὰν ὅμως μία ἀρχὴ ὑπετίθετο, φέρ' εἰπεῖν ἢ κατὰ τὸν λόγον, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προσέλθῃ κίνησις καὶ ἄνευ τῆς κατὰ τὴν ὕλην κόσμος (φυσικὸς) πραγματικός.

Ὁ Σχελλίγγιος διαβεβαίωσεν ὅτι ἐν τῷ λόγῳ εὔρε καὶ τὴν μεταβατικὴν δύναμιν, τὸ μὴ ὄν, καὶ τὴν ἀμετάθετον, ἣν ὀνομάζει καθαρὸν ὄν καὶ ὄντως ὄν. Τοῦτο δὲ τὸ καθαρὸν ὄν ἐκλαμβάνει ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔρχεται, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὴν ἔννοιαν τὸν προσωπικὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ἀρχὴν δὲν ἐκλαμβάνει Θεὸν προσωπικόν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν, ὄν κενόν, ἄνουν, ἀπρόσωπον.

Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄν ἐκλαμβάνει ἀπόλυτον, καὶ πρότερον ἐκλαμβάνει καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστόν· ὑποθέτων ὅμως τὸ ὑποκείμενον ἐστρημένον ἀντικειμένου δὲν λέγει ἐρῶδῶς, διότι τὸ ὑποκείμενόν ἐστιν, ὡς εἴρηται, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ κατηγορούμενον· ὁ δὲ σύνδεσμος (τὸ ἐστὶ) δηλοῖ, ὅτι τὸ κατηγορούμενον ἀναφέρεται ἀναγκαίως ἢ οὐ εἰς τὸ ὑποκείμενον.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ εἰσιν ἐν ἀπασι, ἐπόμενόν ἐστὶ καὶ ἐν τῷ λόγῳ νὰ ὑπάρχωσι καὶ νὰ διακριθῶσιν, ὡς ὁ Κάντιος αἰτίαν τῆς κρίσεως δὲν ἀναγνωρίζει τὸν λόγον, ἀλλὰ τὴν βούλησιν, ἣν καὶ εἰς τὴν κρίσιν ἀνήγαγεν, καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀνήγαγον τὴν βούλησιν εἰς τὴν διάνοιαν ὁ δὲ Βάδερρος τὸν λόγον καὶ τὴν διάκρισιν, τουτέστι τὴν ἐνότητα.

Ἐὰν ὁ λόγος ἦν μετὰ τῆς βουλήσεως οὐσία ὁ αὐτὸς τὸ θεωρητικὸν δὲν θὰ διεκρίνετο τοῦ πρακτικοῦ. Ἐὰν ἐκ τοῦ λόγου προηγουμένου τῆς βουλήσεως προέρχεται ἀλήθεια, ἐδὲ τῆς τοῦ λόγου στέρησεως ἢ ἀγνοια, ἐκ τῆς ἀγνοίας ἢ ἀπάτη, ἐκ δὲ τῆς ἀπάτης ἢ κακία ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ μετὰ τὴν γνῶσιν φέρει τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ αὐτὴ τὴν ἀληθῆ, τὴν

σύνουν πράξιν, αἱ δὲ ἀντίθετοι θέσεις τὴν ἀντίθεσιν, θέσιν ἀποδείκνυται, ὅτι αἰεὶ ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ φέρουσα τὴν τῶν ἀρχῶν ἀρμονίαν φέρει γένεσιν κτλ., ὁ δὲ χωρισμὸς τὴν δυσαρμονίαν καὶ τὴν δυστυχίαν, τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἐὰν ὁ θεὸς ὁμοῦς ὑποτεθῆ δύναμις δὲν ὑποτίθεται αἴτιον κατὰ Σχελλίγγιον διότι τὸ αἴτιον κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι δύναμις, οὐδ' ἄνουν, οὐδ' ἀτελές, οὐδὲ ἀπρόσωπον.

Ὁ Σχελλίγγιος ταυτίζει τὸ ὄν μετὰ τῆς βουλήσεως, ἣν ἐκλαμβάνει καὶ ὡς δύναμις καὶ ὡς ἐνεργεία (δύναμις ὄν καὶ καθαρὸν δηλαδὴ τί καὶ ὅτι).

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ θεὸς ὡς αἴτιος οὔτε δύναμις δύναται νὰ ὑποτεθῆ οὔτε ὅτι μεθίσταται, διότι ἐστὶν αἰδῖος, οὔτε ἐκ μιᾶς ἀπείρου αἰτιότητος δύναται ἡ δημιουργία νὰ ἐξηγηθῆ, διότι μία, δὲν δύναται δύο, ἀλλ' εἰ νὰ ποιῆ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν κίνησιν, ἡ δὲ διαίρεσις τῆς μιᾶς εἰς πολλὰς δὲν ἐξηγεῖ τὴν κατὰ ποιὸν τῶν ὄντων διαφορὰν· ἡ ὑπόθεσις ἐνὸς ὄντος ἐξηγεῖ τὴν γένεσιν θεογονίαν, ἡ δὲ διαίρεσις μιᾶς ἀρχῆς εἰς πολλὰς καὶ ἡ ὑπαγωγή τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν δευτέραν δὲν ἐξηγεῖ τὴν γένεσιν πραγματικῶς, διότι ἡ κατὰ ποσὸν διαφορὰ δὲν εἶναι κατὰ ποιόν.

Ἐὰν ἡ βούλησις δὲν εἶναι ὄρεξις, δύναμις ἀλογος, κατὰ λογισμὸν δὲ λέγεται, βούλησις, δὲν δύναται ἀνευ λόγου προηγουμένου νὰ ὑπάρξῃ βούλησις, ἀλλ' ὄρεξις, δηλαδὴ οὐχὶ δύναμις λογικὴ, ἀλλ' ἀλογος.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος προηγεῖται τῆς βουλήσεως, ὡς ἀποδείκνυται, διότι τούτου ἀνευ αὐτῆ δὲν εἶναι δύναμις λογικὴ, δὲν δύναται ἡ βούλησις ὡς δύναμις ἀλογος, τουτέστιν ὀριστικὴ, νὰ ὑποτεθῆ ἀπόλυτος ἀρχὴ, διότι, ἐὰν ὁ θεὸς ὑπετίθετο δύναμις, ἢ δύνατο καὶ νὰ μὴ γείνη ἡ γινόμενος νὰ φθαρῆ.

Ἐπειδὴ τὸ ὄντως ὄν οὐ γίνεται, ἀλλ' ἔστιν, δὲν δύναται νὰ εἶναι δύναμις, ἀτελές, ἀλλ' ὄν ἐνεργεία, τέλειον. Ἐὰν δὲ

ἡ δημιουργία δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ θεογονία, ἀλλὰ κοσμογονία, δηλαδὴ γένεσις οὐχὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τῶν ὄντων, δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ δυνάμει ὄν, διότι οὐδὲν ἐστὶ δυνάμει αἰδῖον. διότι πᾶν δυνάμει ὄν ἔχει ἄμα τῆ καταφάσει καὶ τὴν ἀντίφασιν, ἀλλ' ἐνεργεία, τέλειον, κάτοχον τῶν συναιτίων, τουτέστι τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν καὶ διάφορον, καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν δημιουργεῖ ἀμέσως, διότι ὁ θεὸς δὲν θὰ διέφερον οὐσίᾳ τῶν ὄντων, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ τῶν ὀργάνων τῶν συναιτίων αὐτοῦ.

Ἐὰν δύναμις καὶ ἐνεργεία ἐκληθῶσι ταῦτά, ὡς οἱ Μεγαρικοὶ, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ διατείνονται, προέρχονται ἰσχυρισμοὶ ἀντιφατικοί, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαβὼν τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον οὐσίᾳ τὴν αὐτὴν, ἤτο ἐπόμενον νὰ ἐξηγήσῃ τὸν μὲν νοητὸν κόσμον πραγματικόν, τὸν δ' ὕλικόν φαινόμενον.

Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνουσι τὸ ὄντως ὄν τέλειον, ἐνεργεία, οὐχὶ δὲ δυνάμει ὄν, διότι τὸ δυνάμει ὄν γινόμενον τέλειον δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένον ἀπὸ καταστροφῆς.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδίδων τὸ πρακτικὸν μόνον τῆ δόξῃ καὶ τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς, τὸν δὲ θεωρητικὸν νοῦν μόνον τῷ ἀνθρώπῳ, διακρίνει ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν λόγον καὶ τὴν ὕλην ἀρχῶν τὴν ὄρεκτικὴν δύναμιν, οὔσαν ἀρχὴν κινήσεως, τῷ δὲ νῷ χρωμένῃν καὶ πράξεως.

Ἡ βούλησις ἀπὸ τοῦ νοῦ χωριζομένη ἐστὶ δύναμις ἀλογος, πλὴν ὡς τοιαύτη τάξιν καὶ γνῶσιν νὰ παραγάγῃ ἀνίκανος· ὁ λόγος κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς ὄρεκτικῆς δυνάμεως καθίσταται ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ κίνησιν ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ μορφήν καὶ τάξιν. Ταῦτα δ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι εἰσὶν ἀρχαὶ διάφοροι ἀναγκαῖαι πρὸς κοσμοποιίαν, καὶ ὅτι ἐὰν μία τούτων ἐξέλπει, τὸ σύμπαν δὲν ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῆ, τουτέστι κόσμος, διότι ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, θὰ ἐξηρεῖτο ἡ βᾶσις,

ἢ δύναμις τῆς ἐνεργείας, τὸ ἀτομικὸν καὶ πραγματικὸν (φυσικόν)· ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν θὰ ἐξηφανίζετο ἢ κίνησις, ἢ ζωὴ, ἢ γένεσις ἢ ἐλευθερία κτλ. ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, θὰ ἐξηρεῖτο ἢ μορφή, ἢ γνῶσις, ἢ τάξις, ἢ ἁρμονία, τὸ κάλλος, καὶ ὁ κόσμος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ θεός.

Ἐπειδὴ δ' ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἰδίον τι ἀπεργάζεται, διὰ δὲ τοῦτο ἀφ' ἑαυτῆς ἐκάστη μετὰ τῆς ἐτέρας πρὸς ἓν νὰ συμπράξῃ δὲν δύναται, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποτεθῇ ἢ ἀνώτερον καὶ συνδετικὸν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον παράγον τὴν ἁρμονίαν καὶ σύμπραξιν τῶν ἀρχῶν ἀποδείκνυται αἴτιον πάντων, γνώσεως, ἐλευθερίας, ζωῆς, πραγματικότητος κτλ.

Ἐὰν ἡ βούλησις καὶ ὁ θεὸς ὑποτεθῶσι ταῦτά, ὡς ὁ I. Βήνημος, ὁ Βάδερσ, ὁ Σχοπεγγαύερσ, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἄλλοι ἰσχυρίζονται, ὑποτίθεται ὁ θεὸς δύναμις ἄλογος, ἐπομένως, ὡς ὁ πρότερον πράττων ἔπειτα δὲ λογιζόμενος ἄφρων λογίζεται, ὑποτίθεται, ὅτι καὶ ὁ θεὸς ἐστὶ τοιοῦτος, ἢπερ ὅμως ἐστὶν ἄτοπον.

Ἐπειδὴ ἡ βούλησις μὴ χρωμένη τῷ λόγῳ ἐστὶν ὀρμητικὴ ἄλογος, ἔπεται, ὅτι σύννοους πράξεις ἐξ ἀλόγου δυνάμεως νὰ προέλθῃ ἐστὶν ἀδύνατον, διότι ἡ σύννοους πράξις ὡς προκίον τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου ὑποθέτει ἀμφότερα· ἐκ τριαύτης δ' ἀρχῆς τὸ πᾶν προερχόμενον δὲν θὰ ἦτο κόσμος, ἀλλ' ἀμορφία, ἀστασία κτλ.

Ἐὰν ὁ θεὸς ὑποτεθῇ ἢν δυνάμει, ἐπομένως εὐμετάβλητος καὶ μεθιστάμενος, ὑποτίθεται, ὅτι ἐξίσταται καὶ τοῦ νὰ ἦναι θεός. Ὁ Ἀριστοτέλης (ψυχ. Α 3) λέγων «ὅτι δὴποτε κινεῖται, καθ' ὃ κινεῖται, τούτου πάντως ἐξίσταται καὶ οὐκ ἔτι μένει κινηθὲν, οὐδ' ὄ, οὐδ' οἶον, οὐδ' ὄσον, οὐδ' ὄπου πρότερον κτλ», ἀποδεικνύει, ὅτι τοῦτο, εἴτε θεός εἴτε ψυχὴ· εἴτε ἄλλο τι, ἐκστήσατο τοῦ νὰ ἦναι θεός, ἢ ψυχὴ κτλ. διὰ τοῦτο, καὶ δικαίως ὁ Βάδερσ κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον διὰ τὴν ὑποτεθεῖσαν μετάστασιν τοῦ θεοῦ ταύτην, ἀποκαλέσας αὐτὴν τερατώδη.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν ὠρίσατο θετικῶς, διότι τὸ μὲν ἀόριστον συνεταύτισε μετὰ τοῦ ἐλευθέρου, τὸ δ' ὠρισμένον μετὰ τοῦ ἀνελευθέρου, τοῦ πεπερασμένου· τοιοῦτος δὲ ὁ θεὸς ὑποτιθέμενος παρίσταται ὡς λέγει ὁ Βάδερσ, καὶ ἔγχρονος καὶ ἔγχωρος εἰς τὰ καθ' ἕκαστα εἰσερχόμενος. Ἦν δὲ αὐτὴν ιδέαν παρέλαβε καὶ ὁ Ἐγγελοσ. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή, διότι τὸ ὠρισμένον ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου δὲν χωρίζεται ὡς ὀρθῶς ὁ Βάδερσ ἀποδεικνύει.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ δημιουργία πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ κόσμος καὶ ἐξ ἐλευθέρου τοῦ θεοῦ βουλήσεως, ὁ θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἢν δυνάμει διότι ὑποτίθεται μεταβαλλόμενος, καὶ ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ θὰ ἦτο ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ τὸ βέλτιον, θὰ ὑπετίθετο ὁ θεὸς ἢ κακὸς ἢ ἀτελής, ὡς ὀρθῶς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησαν (Πολιτ. Π, 380. Ἀριστ. μετ. Λ, 9.) Διὸ ὁ θεὸς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἐξ ἀρχῆς ἀπ' αἰῶνος, τέλειος, καὶ ὡς εἰς αἰὲν κύριος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ὡς συναιτίων προσωπικῶς.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ θεὸς δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἢν δυνάμει, ἀτελής, ἄνουν, ἀνελεύθερον, νεκρὸν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἀπ' αἰῶνος, τέλειον, ἐνέργεια πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ, ὅτι ἀπ' αἰῶνος διακρίνει ἑαυτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐν τῇ διακρίσει ὅτι ἐστὶ ταυτόν μεθ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἐν ἑτέρῳ δὲν ἀπόλλυται, ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ τηρεῖ ἑαυτὸ ἐν μεθ' ἑαυτοῦ, γινώσκει ἑαυτὸ, ὅτετι ἑαυτὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐλεύθερον ἐν ἑαυτῷ· διότι, ἐὰν τὸ ἀπόλυτον δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἕτερον αὐτοῦ διάφορον, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἦναι τὸ ὑπέρτατον. Ἐὰν ὅμως δύναται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται πρέπει ἀναγκαίως νὰ γινώσκῃ καὶ τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν αὐτοῦ.

Ὁ θεὸς ὡς τοιοῦτος ἠδύνατο, εἰ ἠθούλετο, νὰ μὴ δημιουργήσῃ, τοῦλάχιστον πραγματικῶς. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ αἰδίον ὑπάρχει φύσει τῷ θεῷ, αἰδίον δ' ἐστὶ τὸ ἐνέργεια, τὸ κρατεῖν ἐς αἰὲν τὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, διότι ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ αἰδιότης, ἢ αἰδῖος ζωὴ, ἢ τῶν συναιτίων σύμ-

πραξίς καὶ ἁρμονία, ἐξ αὐτῆς δ' ἡ δημιουργία. φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἠθούλετο νὰ πράξῃ ἐναντίον τῆς αἰδίου αὐτοῦ φύσεως, ὅπερ ἠδύνατο, εἰ ἠθούλετο, τουτέστι τὸ νὰ μὴ δημιουργήσῃ· διότι, εἰ μὴ ἐδημιούργει, ὅπερ νὰ πράξῃ ἠδύνατο, εἰ ἠθούλετο, θὰ ἔπραπτεν ἐναντίον τῆς αἰδίου φύσεως αὐτοῦ, τότε ὅμως οὔτε θὰ ἦτο οὔτε θὰ ἐλογίζετο Θεός, διότι δὲν θὰ ἦτο αἰδίου, ἀλλὰ φθαρτός, διότι δὲν θὰ ἐτήρει τὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου, τὴν δικαιοσύνην· διὸ ἔδει γενέσθαι, ὃ μὴ γενέσθαι ἠδύνατο, καὶ ἠδύνατο γενέσθαι, ὃ μὴ ἔδει γενέσθαι, εἰ ὁ Θεὸς ἠθούλετο.

Ὁ κόσμος ὅμως δεικνύει, ὅτι ἐγένετο, ὃ ὁ Θεὸς ἠθούλετο καὶ ἔδει γενέσθαι· ὁ Θεὸς βούλεται τὴν δικαιοσύνην, βούλεται εἶναι, ὃ ἐστὶ, καὶ ὃ ἐστὶ, βούλεται· διὰ τοῦτο αὐτῷ δὲν εἶναι ἀδιάφορον τὸ νὰ ἦναι ἐν οἰαδ' ἥποτε μορφῇ, ὡς οὐκ ὀρθῶς διατείνεται ὁ Σχελλίγγιος, διότι ἡ δόξα αὕτη δείκνυσι τὸν Θεόν, τὸν αὐτόνομον καὶ δίκαιον νομοθέτην, αὐθαίρετον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενόν ἐστὶν ἄτοπον, διότι ὁ Θεὸς οὐδέποτε αὐθαίρετον, οὐδέποτε δοξαστικὸν βούλεται· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὸν Θεὸν ὑπέρτατον νομοθέτην καὶ δίκαιον, ἐκτελοῦντα ἐντελῶς τὸν θέσαντα τοῦ παντὸς νόμον, διὰ δὲ τοῦτο, σύμφωνον τῇ θείᾳ φύσει καὶ τῷ θείῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ὁ Θεὸς οὐ δύναται εἰπεῖν ὅτι, δὲν ἐδημιούργησεν· ἐὰν ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς ἐν ἁρμονίᾳ, δὲν προέρχεται κοσμογονία, ἀλλὰ θεογονία, μάλιστα δὲ καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς ὡς βούλησις ὑποτεθῇ ὡς ἐνέργεια καὶ δύναμις, ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ τάξις, διότι ἀποκλείεται καὶ ὁ λόγος, ὃς προηγούμενος τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως ποιεῖ αὐτὴν βούλησιν, τουτέστι δύναμιν, ἔλλογον, καὶ τὸν Θεὸν ἀποδεικνύει τέλειον πρόσωπον καὶ οὐχὶ δύναμιν.

Ἐπειδὴ δ' ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν κόσμος δὲν προέρχεται, διότι αἰτεῖται καὶ ἡ κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἐκ τῶν τριῶν δὲ πάλιν κόσμος δὲν ἀποτελεῖται, διότι τούτων ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζεται, πρέπει τούτων, ὡς

ὀργάνων, νὰ ὑπάρχῃ ἀρχὴ ἀνωτέρα τῶν ὀργάνων, ἥτις κύριος αὐτῶν οὔσα φέρει εἰς ἔνωσιν, εἰς συνέργειαν καὶ ἁρμονίαν, ὧν ἄνευ οὔτε γένεσις προέρχεται, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε ζωὴ καὶ ἐλευθερία, οὔτε ἀτομικόν, οὔτε προσωπικότης, οὔτε αἰδιότης κτλ.

Αἱ περὶ Θεοῦ ἀποδείξεις συνέχονται εἰς τὰς ἀρχὰς ἀναφερόμεναι, ὄντολογικῇ μετὰ τοῦ ἐξ οὔ, ἡ κοσμολογικῇ μετὰ τοῦ δι' οὔ καὶ ἡ τελεολογικῇ μετὰ τοῦ πρὸς ὄ. Αὐτὸ ὅμως τὸ ὄν εἰς ὃ ἀναφέρονται δὲν εἰσέρχεται εἰς γένεσιν διότι ἐστὶν αἰδίου, τέλειον, ἐνὶ λόγῳ προσωπικόν.

Τῷ προσωπικῷ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ βούλησις ἀπλῶς, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται, διότι τοιαύτη ὑπάρχει καὶ τοῖς ζώοις καὶ τοῖς παισίν, ἀλλὰ καὶ σοφία καὶ δύναμις, διότι ἡ βούλησις ἀποβλέπει εἰς τ' ἀγαθὸν δὲν δύναται ἄνευ λόγου νὰ γνωρίσῃ αὐτό· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς εἰς αἰεὶ ὄν κύριος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ αἰτεῖται νὰ ἦναι ἰδιάζον, τέλειον προσωπικόν.

Ἡ ἔννοια ὅμως τῆς τοῦ Θεοῦ προσωπικότητος δὲν διαχωρίζει τὸν μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου σύνδεσμον, οὐδ' ἀπαιτεῖ περιορισμὸν, ἀλλ' ἀναφορὰν, ἥς ἕνεκα τὸ ἀπόλυτον δὲν γίνεται πεπερασμένον, ἀλλ' ἔστι καὶ μένει αἰεὶ αὐτὸ γνωστικόν, ἐλεύθερον, καὶ ὡς κύριον πάντων προσωπικόν· διὰ τοῦτο ἡ περὶ προσωπικότητος ἔννοια περιέχουσα τὰς ἐννοίας τῶν ἀρχῶν τοῦ σύμπαντος κόσμου διότι ἐς αἰεὶ ὄν ἀρχον, κύριον αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο προσωπικόν, δύναται καὶ ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ τοῦ ὄντος, ἡ φιλοσοφία, περιλαμβάνουσα ἀπάσας τὰς τῶν συστημάτων ἀρχὰς νὰ καταστήσῃ, ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς αὐτῆς θεμελιούσα τὰ συστήματα μέλη ὀργανικὰ ἐνὸς ὅλου συστήματος ὀργανικοῦ.

Μόνον δὲ τοιαύτη ἐπιστήμη δύναται νὰ ἐκτείνῃ τὸν ὀρίζοντα τῶν γνώσεων, τὴν ἠθικὴν, τὴν θρησκευτικὴν νὰ στηρίξῃ, τὴν πολιτείαν νὰ ὑψώσῃ καὶ τὸν βίον νὰ καταστήσῃ ὄντως ἀνθρώπινον.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς οὔτε φύσις νὰ εἶναι δύναται ἀπλῶς, οὔτε

ιδέα, οὔτε βούλησις, οὔτε ἐξίσταται, οὔτε γίνεται, οὔτε ἐξ ἀορίστου, δυνάμει ὄντος, γένεσις δύναται νὰ προέλθῃ καὶ γνῶσις, οὔτε ἐνεργεία, τέλειον καὶ ἀφθαρτον, ἀλλ' ἐξ ὠρισμένου καὶ τελείου, ἔπεται, ὅτι τὸ ὄντως ὄν δὲν δύναται νὰ ἦναι δυνάμει ὄν, εὐμετάβλητον, ἀτελές, καὶ φθαρτόν, ἀλλὰ ἐνεργεία, ἀμετάβλητον, τέλειον καὶ εἰς αἰεὶ τοιοῦτον· ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι ἡ τελευταία ὑπόθεσις τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναται νὰ ἦναι μία τῶν ἀρχῶν τῶν συστημάτων ἀλλ' ὄν τέλειον· διότι ἡ ὑπόθεσις τοῦ δυνάμει θεοῦ δὲν δύναται κατ' Ἀριστοτέλην νὰ κινήθῃ, διότι τὸ δυνάμει ἐστὶν αἴτιον τοῦ μεταβλητοῦ, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑπάρχῃ αἴτιον τοῦ ἀμεταβλήτου, τοῦ αἰδίου· ἄρα τὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἦναι αἰδίου, τέλειον, ἐνεργεία, οὐχὶ δὲ δυνάμει· ἄρα τὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἦναι ἀγέννητον, ἀφθαρτον, αἰδίου, ἀκίνητον· διότι εἰ ἐκινεῖτο, θὰ ἐξίστατο, καὶ τοιοῦτον ὄν δὲν θὰ ἦτο ἐνεργεία ὄν, τέλειον, ἀλλὰ δυνάμει καὶ διὰ τοῦτο ἀτελές καὶ ἐπομένως φθαρτόν.

Ἐν τῇ θετικῇ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίᾳ ἡ μετάβασις γίνεται ἀπὸ τοῦ αἰτίου εἰς τὸ αἰτιατόν· ὁ θεὸς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ δ' αἰτιατόν παράγεται ἐκ τῶν προτέρων, τουτέστιν ἐκ τῶν δυνάμεων. Ἐπειδὴ ὁμοίως τὸ ἀπόλυτον τοῦ Σχελλίγγιου δὲν περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς ἀρχάς, δὲν δύναται καὶ δημιουργίαν νὰ παραγάγῃ, ἥκιστα δ' ἐλευθέραν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία τὸ πρότερον, τὸν θεόν, ἀποδείκνυει ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκλαμβάνεται παρ' αὐτοῦ ἐμπειρικῆ. Ἐπειδὴ δὲ τὸν κόσμον παράγει ἐκ τῶν προτέρων, τῶν ἀρχῶν, ἐκλαμβάνεται καὶ ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία τὸν θεόν ἔχει ἐν τῷ λόγῳ, ὁ θεὸς ἐν τῷ λόγῳ, ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ ὡς ἰδέα ἀπλή δὲν γίνεται πραγματικὸς, διότι ἐστὶν ἐξ ὑποκειμένου, δηλαδὴ καθίσταται δημιουργήμα· ἐπειδὴ δὲ ἀσχολεῖται περὶ τὸ δυνάμει, δὲν ἀσχολεῖται περὶ τὸ πραγματικόν.

Κατὰ Σχελλίγγιον τοῦτο τὸ δυνάμει ὑπάρχον δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλ' ἐνεργεία καθαρὰ προηγουμένη τῆς δυνάμεως. Τὴν καθαρὴν ταύτην ἐνεργείαν, τὸ ἄνευ ἐννοίας ὑπάρχον, τὸ καθαρὸν ὄν, προτίθεται ὁ Σχελλίγγιος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλ' ἐνεργεία, καὶ ὅτι ἐστὶ τὸ πρότερον τῆς δυνάμεως, τῆς ἐννοίας, δηλαδὴ ἀπλή ἰδέα.

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἄνευ ἐννοίας, ἄνευ δυνάμεως, ὄντος καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἐννοίαν, τὴν θεότητα· ὥστε τοῦτο τὸ ἄνευ ἐννοίας, τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον, δὲν εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον ὁ θεός, ἡ ἐννοία, ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς, τὸ πρότερον τῆς θεότητος, ἡ δ' ἐννοία, ἡ θεότης, τὸ ὕστερον. Ὁ θεὸς κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἡ καθόλου δύναμις, ὡς δὲ τοιαύτη τὸ ὑπερόν, ὁ κύριος τοῦ ὄντος.

Ὁ θεὸς ὁμοίως ὡς ἀόριστον δὲν δύναται θεὸς νὰ λογισθῇ, οὐδὲ γένεσιν νὰ παραγάγῃ, διότι, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι καὶ τὰ γεννῶντα καὶ τὰ γεννώμενα πρέπει νὰ ἦναι ὠρισμένα, οὐχὶ δ' ἀόριστα.

Εἰς δὲ ταύτην τὴν ἐννοίαν τοῦ καθαρῶ ὑπάρχοντος, προηγουμένου πάσης δυνάμεως, πάσης ἐννοίας, ἔφερει, ὡς Σχελλίγγιος βεβηχοῖ, ὁ συλλογισμὸς τῆς ὄντολογικῆς ἀποδείξεως, εἰς τὴν ἐννοίαν δηλαδὴ τοῦ θεοῦ, τουτέστι τοῦ καθαρῶ ὄντος ὡς ἀρχῆς τῆς θετικῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ.

Ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία τηρήσασα μόνον τὸ καθαρὸν ὄν, ἠδύνατο, λέγει, νὰ ἀρξῆται καὶ ἄνευ τῆς ἀποθετικῆς· τὸ μέλλον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πραγματικόν πρέπει νὰ ἀρξῆται ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ τοῦ πάσης δυνάμεως προηγουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ νοεῖν.

Ἐπειδὴ τοῦτο, τὸ ὄν, ἐστὶ πρότερον τοῦ νοεῖν, ἐκλαμβάνεται εἰς τόπον ὑποκειμένου, οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄν δὲν εἶναι κατηγορούμενον, ἀλλ' ὑποκείμενον, οὐσία.

Ὁ Κάντιος ἐγνώρισε τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου ἐννοίαν καὶ τὴν ἐννοίαν τοῦ υπερτάτου ὄντος ὡς τελευταῖον μόνιμον τοῦ λόγου περιεχόμενον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὰς ιδέας τοῦ Καντίου παραλαβὼν ἐσχημάτισε τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐκλαβὼν τὸ ὑπερβατικόν, τὴν τοῦ καθαροῦ ὄντος ἔννοιαν, ἀρχὴν, τὸ δ' ἔμμονον, τὴν ἔννοιαν τοῦ υπερτάτου ὄντος, τέλος.

Αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς Ουετικῆς φιλοσοφίας τοῦ Σχελλίγγιου ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως (τοῦ ὅτι) εἰς τὴν ἔννοιαν (τὸ τί).

Ἡ ἔννοια ἐκείνου τοῦ ἀπολύτως παραπταθέντος ἐστὶ τὸ νᾶ ἦναι κατὰ Σχελλίγγιον ἡ καθόλου δύναμις, τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν.

Καὶ ἂν τὸ ὄν τοῦτο νοῆται πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό, δὲν εἶναι ὅμως ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς αὐτό. Πηγὴ τοῦ ὄντος πρέπει κατὰ Σχελλίγγιον νᾶ ὀρισθῆ τὸ ἐσόμενον, ἡ ἔγγιστα σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νᾶ ἦναι τὸ δυνάμει ὄν τὸ ἀπόλυτον· ἐπειδὴ τὸ ἐσόμενον δὲν εἶναι ὠρισμένον, ἐστὶ τὸ ἀμέως δυνάμει ὄν.

Τοῦτο δὲ προσχόμενον ἐκ τῆς αὐθυψώσεως τῆς δυνάμεως παρίσταται ὡς ἐξιστάμενον, ὃ ἀπολέσαν ἑαυτὸ φαίνεται ὡς βούλησις ἀσθενῆς, ἄβουλος, ἀπειρον· τοῦτό ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς γενέσεως, τὸ ὑλικὸν αἷτιον.

Ἡ βούλησις ἐκλαμβάνεται ὑπὸ Σχελλίγγιου εἰς παθητικὴν σημασίαν καὶ εἰς ἐνεργητικὴν, εἰς παθητικὴν ἐστὶν δύναμις ἡρεμοῦσα βούλησις, παθητικὴ, εἰς δ' ἐνεργητικὴν σημασίαν, ἐνέργεια, καὶ ἡ αὐτὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ ταύτης ὅμως τῆς ἐννοίας τοῦ Σχελλίγγιου περὶ Θεοῦ ἐξάγεται, ὅτι οὔτε ζωὴ οὔτε τάξις καὶ γνῶσις, διότι ὁ τοιοῦτος Θεὸς περιλαμβάνων τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν καὶ τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀποκλείει τὴν κατὰ τὸν λόγον, τὸν δὲ Θεὸν δὲν παριστᾷ κάταχον ἀπασῶν τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπομένως πάνσοφον καὶ πρόσωπον, ἀλλ' ἀτελεῆ καὶ ἐπομένως οὐδὲ κυρίως ἀληθῶς Θεόν.

Ἄρα ὁ Θεὸς ὑποτιθέμενος ἀόριστος ὀρίζεται κατὰ Σχελλίγγιον πνεῦμα· πνεῦμα ὅμως κατὰ Σχελλίγγιον οὔτε τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν οὔτε τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον, δη-

λαδὴ τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν, ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι τρίτον, ἴδιον, ἀλλὰ σύνολον, δηλαδὴ ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον.

Περὶ Θεοῦ καὶ ἀρχῶν ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος ὅτι τὸ πνεῦμα προηγείται τῶν δυνάμεων· αἱ δὲ δυνάμεις δὲν εἶναι ἀρχαὶ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ διορισμοὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κόσμος δὲν ἐξηγεῖται ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐκ πολλῶν, ἀπέδειξεν ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὅτι αὐτὴ ὡς εἴρηται, εἰσὶ κυρίως ἡ κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀρχὴ καὶ ἡ ὑπεράνω αὐτῶν ἡ ἀπόλυτος.

Ἐπειδὴ ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἑγελος νοεῖν καὶ ἔκτασιν συνετάτισαν, δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀρχὴν ὑλικὴν.

Οἱ ἀρχαῖοι ὑπέθετον τὴν ὕλην ὡς τὸ καθόλου ὑποκείμενον, ἀλλ' οὐδὲ οἱ νέοι φυσικοὶ ἐξηγοῦσι τὴν φύσιν τῆς ὕλης.

Οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι δὲν διέκριναν τὴν ἀρχὴν τῆς ὕλης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, διότι οὔτε οἱ ἀρχαιότατοι φυσιολόγοι (Θαλῆς κτλ., διακρίναντες τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως), οὔτε οἱ Πυθαγόρειοι τὸ εἶδος ἀπὸ τῆς ὕλης, διότι τὸ ἀπειρον δὲν εἶναι κατ' Ἀριστοτέλη οὐσία, διότι ἐστὶ διαιρετὸν καὶ διὰ τοῦτο ποσόν, καὶ ἐπειδὴ ἐστὶν ἀχώριστον τῶν αἰσθητῶν, ἐστὶ δυνάμει καὶ (ἀφηρημένη) ὕλη· οὔτε οἱ Ἑλεᾶται ἐχώρισαν τὸ ὄν ἀπὸ τῆς ὕλης, οὔτε οἱ ἔπειτα φυσιολόγοι, διότι τὸ ὄν τῶν Ἑλεατῶν ὑπέθεσαν οὐσίαν τῶν ὑλικῶν ὄντων.

Ὁ Ἡράκλειτος συνιδῶν, ὅτι ἡ ὕλη δὲν παράγει μεταβολὴν οὐδὲ τὸ ἀφηρημένον ὄν τῶν Ἑλεατῶν ὑπέλαβε τὸ πῦρ ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ γενέσεως.

Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἡ ὕλη οὔτε ἡ κίνησις ἦσαν αἰτία τῆς τάξεως, ὑπέλαβεν ὁ Ἀναξαγόρας τὸν νοῦν ἀρχὴν τῆς τάξεως· πλὴν καὶ οὗτος αὐτὸν δὲν διέκρινεν ἀπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ὑπέθεσεν ἀρχὴν κινήτικὴν, ὡς οἱ σοφισταί, οἵτινες τὸν νοῦν μετέβαλλον εἰς ἀνθρώπινον καὶ τὸν κόσμον εἰς ἔργον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τῶν Κυρηναϊκῶν θεωρία ἠκολούθησε τῇ Πρωταγόρᾳ, ἡ δὲ Κυνικὴ ἔφερεν εἰς ὕλισμόν.

Ὁ δὲ Πλάτων ἀρχὴν τοῦ γινομένου ἀπεφάνηκε τὴν ἀνάγκην, ἣτις ὡς ἄλογος αἰτία δὲν ἠδύνατο νὰ νικηθῆ ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ νοῦ.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣν ὁ Πλάτων ὀνομάζει θάτερον, χώραν, μὴ ὄν, πανδεχὲς καὶ λοιπὰ, ἐκλαμβάνεται ὑπ' αὐτοῦ κοινὸν ὑποκείμενον ἐνυπάρχον πᾶσι, κινούμενον τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη πρέπει νὰ ᾖ ἄχροτος καὶ ἄμορφος, ἢ πραγματικὴ ὑπαρξίς αὐτῆς ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ῥοῆς τῶν ὄντων καὶ ἐστὶν οὐσία κατὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίαν (μετ. Α, 6).

Ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. IV, 2) ἐκλαμβάνει τὴν ὕλην, (φαίνεται δὲ καὶ τὴν κίνησιν), διότι λέγει φύσιν δυνάμιν μεταβλητικὴν ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο καὶ τὴν κίνησιν.

Ἡ ὕλη ἐκλαμβάνεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς δύναμις ἐξ ἧς πάντα γίνεται καὶ εἰς ἣν πάντα ἀπόλλυται, αὐτὴ δ' ἀγέννητος καὶ ἀνώλεθρος.

Ἡ ὕλη δὲν εἶναι αἷτιον τῆς ἐαυτῆς μεταβολῆς, (δηλ. διακρίνεται ἢ ἀρχὴ τῆς ὕλης καὶ ἢ τῆς κινήσεως) ἀλλ' ἕτερον τὸ ὄθεν ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἶδος κατ' Ἀριστοτέλην ὀρίζει τὴν ὕλην, φαίνεται τὸ εἶδος μᾶλλον οὐσία ἢ ἡ ὕλη.

Ἡ ὕλη δὲν γίνεται μὲν κατ' Ἀριστοτέλην ἐκ τοῦ εἶδους, γίνεται ὅμως δεκτικὴ ὥστε ἀδύνατον λέγει νὰ γείνη τι χωρὶς νὰ προὑπάρχη τί. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὕλη δὲν δύναται νὰ ᾖ τὸ πρότερον, ἀλλὰ τὸ ὕστερον, δὲν δύναται νὰ ᾖ ἀρχὴ. Ἡ ὕλη, ἐξ ἧς τὸ προϊόν γίνεται, δὲν μένει ἐκεῖνο, ὅ ἐστι, διότι πρέπει νὰ μεταβάλληται· ἄρα ἡ ὕλη μόνη, ἐν ἣ ἢ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς, δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τί, ἄρα εἰσι καὶ ἕτεραι ἀρχαὶ ἀναγκαῖαι πρὸς παραγωγὴν.

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται δύο ἀρχάς, εἶδος καὶ ὕλην· τὸ εἶδος ὑποθέτει δυνάμει ἐν τῇ ὕλει, διότι ἐστὶν ἀδύνατον εἶδος νὰ προέλθῃ ἐν τῇ ὕλει ἔξωθεν.

Ἦ ὕλη καὶ εἶδος κατ' Ἀριστοτέλην εἰσὶν ὑποθέσεις πάσης

γενέσεως καὶ εἰσὶν αἰτίδιοι· γίνεται δὲ κατ' αὐτὸν μόνον τὸ σύνολον. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδείξας, ὅτι ἡ οὐσία ἐστὶ τι ὀρισμένον, ἢ ὕλη τι ἀόριστον, ὅτι τὸ εἶδος καὶ τὸ καθ' ἑκάστὸν εἰσι ταῦτον, ὅτι τὸ γένος δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ εἶδος, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὅλον δυνάμει, ἀνῆρσε τοὺς παραδεχομένους τὰς καθόλου οὐσίας, τὰ σύνολα. Ἐὰν αἱ οὐσίαι ἐκληφθῶσι καθόλου, ἀφαιρεῖται ἡ ὀριστικότης τῆς γνώσεως καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ γνώσις (μετ. VII, 16).

Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη ἐστὶ δύναμις λογικὴ, ἔχει ἢ ψυχὴ ἀρχὴν κινήσεως· οὐχὶ μόνον διότι ἡ ἐπιστήμη ἐστὶ λογικὴ δύναμις, ἔχει ἢ ψυχὴ ἀρχὴν κινήσεως, ἀλλὰ διότι ἔπασαι αἱ ἀρχαὶ (δυνάμεις) συνυπάρχουσιν.

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, τὸ δ' ὄθεν ἢ κίνησις καὶ τὸ ὄθεν, μὴ διακρίνας τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, ἀνάγει εἰς τὸ εἶδος ὥστε τὴν δυνάμιν ἀνάγει εἰς τὴν ὕλην, τὴν δ' ἐνέργειαν εἰς τὸ εἶδος· δὲν ἐξηγεῖ ὅμως πῶς ἢ ὕλη δύναται νὰ παραγάγῃ τὴν ἀτομικὴν τῶν ὄντων ὑπαρξίαν.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ δυνάμει θεωρεῖ αἷτιον τῆς μεταβολῆς· διὰ τοῦτο βούλεται αὐτὸ ἀπὸ τῆς πρώτης οὐσίας, καὶ τῶν οὐσιῶν ἀποκεκλεισμένον, διότι αὐταὶ πρέπει νὰ ᾖ αἰτίδιοι.

Οἱ ὑποθέτοντες τὸ δυνάμει ὄν πρῶτον ὑποθέτουσι κατ' αὐτὸν τι ἀδύνατον· διότι πῶς κινήθησεται τι, εἰ μηδὲν ἔσται ἐνεργείᾳ αἷτιον; Ἡ φύσις ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ἐκάστῳ.

Τὸ ἀπειρον θεωρεῖ αἷ δυνάμει (ἐν γενέσει ἢ φθορᾷ), οὐδέποτε δ' ἐνεργείᾳ· ὡς δὲ δυνάμει ὄν, ἀνάγει εἰς τὰ ὕλικα αἷτια.

Κίνησις δ' ἐστὶ μεταβολὴ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον κατ' Ἀριστοτέλην.

Τὰ πρῶτα ἔχνη τῆς φυσικῆς ζωῆς εὐρίσκει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει.

Τὰ ζῶα δεικνύουσι βαθμιαίαν πρόδον ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον· ἐτι δ' ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ζωτικὴ θερμότης συνέχεται μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ψυχικῆς ζωῆς (περὶ ἀναπν. 13)

ἡ δὲ νοημοσύνη καὶ τὸ εἶδος τῶν ζώων ρυθμίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὴν τοῦ αἵματος ιδιότητα.

Ἐκ δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν γεννῶσι ζῶα, τὰ δὲ ὠὰ, καὶ τινὰ γίνονται ἐκ σκωλήκων· πλὴν οἱ σκώληκες μεταβάλλονται εἰς ὠὰ καὶ ταῦτα εἰς ζῶα. Τοῦτο δ' οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν τελειοτάτων ζώων, καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τῆς τῶν ζώων γενέσεως φαίνεται ἡ τελειότης αὐτῶν.

Τὰ δὲ φυτὰ διαφέρουσι τῶν ζώων καὶ κατὰ τὴν γένεσιν, διότι γένη ἐν τοῖς ζώοις χωρίζονται, οὐχὶ δ' ἐν τοῖς φυτοῖς. Τὰ δ' ὀστρακόδερμά εἰσι μετὰ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Τὰ ζωόφυτὰ εἰσιν ἀτελέστερα τῶν ζώων, τὰ ὀστρακα τῶν κατὰ τόπον κινουμένων, τὰ ἀναίμα τῶν ἐναίμων, οἱ σκώληκες τῶν ὠοτόκων καὶ ταῦτα τῶν ζωοτόκων.

Ταῦτα δὲ πάντα ἀτελέστερα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ψυχὴ ἐστὶ τὸ εἶδος τοῦ σώματος αὐτῆς, οὐδ' ἀνευ δὲν ὑπάρχει.

Ἡ μὲν ὕλη ἐστὶ δύναμις, τὸ δ' εἶδος ἐντελέχεια. Ἐπειδὴ ἡ ἐντελέχεια ἀνάγεται εἰς τὴν ὄρεξιν, τὴν κρίσιν, διότι βᾶσιν ἔχει τὴν ὕλην καὶ τέλος τὸ εἶδος, ἀποδείκνυται, ὅτι ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ συνυπάρχουσιν, ἐν ᾧ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν διακρίνει τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶδους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως· ἡ αἰσθησις διακρίνεται τῆς νοήσεως, διότι ἡ αἰσθησις ἐστὶ κίνησις, ἡ δὲ νόησις οὐ, ἀλλ' ἡρεμία καὶ ἐπίστασις μᾶλλον ἢ κίνησις. Ὁ δὲ νοῦς ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐκλαμβάνεται ὕλης ἀμιγῆς· ἡ ἔννοια ὁμοίως τοῦ καθαροῦ νοῦ δὲν ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς προσωπικότητος, διότι ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ὕλης χωρισθεὶς δὲν δύναται νὰ γνωρίζῃ τὰ ὕλικα.

Οἱ δὲ Στωϊκοὶ συνεταύτισαν τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον καὶ οὕτως ἀνῆρσαν τὸν δυαδισμόν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐνέπεσαν εἰς σύστημα πανθειστικόν.

Τὸ δὲ σύστημα τοῦ Πλωτίνου δύναται νὰ ἐκληφθῇ δυναμικὸς πανθεισμός. Ἡ ὕλη, ἥτις παράγεται, ἐκ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν Πλωτίνον, ἐστὶν ἀπλήθῃ δύναμις, τὸ ὑποκείμενον πάντων

τῶν ὄντων, οὐδ' ἡ ὑπαρξίς ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ὄντων.

Οἱ δὲ πατέρες τῆς ἐκκλησίας οὐδὲν ἴδιον περὶ ὕλης ἀναφέρουσιν, τινὲς δὲ τῶν σχολαστικῶν συγγέουσι τὴν ὕλην μετὰ τῆς κινήσεως, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦς τὴν ὕλην καὶ τὴν μορφήν, ὡς ὁ Ἰορδ. Βροῦνος καὶ ἄλλοι, οἵτινες παρέλαβον τὸν πανθεισμόν.

Ὁ Ἰ. Βόημος τὴν φύσιν ἐκλαμβάνει ὡς δύναμιν καὶ ἀνευ τῆς ιδέας ἀτακτον, ἀμετρον, ἀμορφον.

Ἐὰν πάσα ἐνέργεια ἐκ τοῦ ὀρισμένου προέρχεται, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ ἀορίστου, φανερόν ὅτι ἐκ τοῦ ἀορίστου οὔτε γένεσις οὔτε ἐλευθερία οὔτε γνῶσις προέρχεται· ἐντεῦθεν, ἀποδείκνυται, ὅτι τὸ ὑπέρτατον δὲν δύναται νὰ ὑποθεθῇ ἀόριστον, δύναμις ὄν, ἀλλ' ἐνέργεια, ὀρισμένον, τέλειον.

Τὸ δὲ κύριον πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας κατὰ Ἰακώβον Βόημον καὶ Βάδερν δὲν εἶναι τὸ νὰ κατασκευάσῃ τὸν θεόν, διότι τοῦτό ἐστὶν ὑποκειμενικόν, ἀλλὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ μετάβασιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τουτέστι τὴν γένεσιν τῶν ὄντων καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ.

Ὁ Ἰακώβος Βόημος τὸ ἴδιον, τὸ ἀτομικόν, ἀναφέρει εἰς τὴν φύσιν, τὸ δὲ πῦρ εἰς τὴν βούλησιν. Ἡ πίεσις παράγει δυαδισμόν, ἔλξιν καὶ ὠσιν, ἡ δ' ἀνάπτυξις ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως ἀμφοτέρων, τουτέστι διὰ πίεσεως τοῦ ὀργανισμοῦ προέρχεται κίνησις, ἀντίθεσις τῶν ἀρχῶν, ὧν ἡ μὲν ἔλκει, ἡ δὲ ὠθεῖ· ὅτι δι' ἔλξεως καὶ ὠσεως τῆς ιδέας καὶ φύσεως προέρχεται ἀγὼν, διὰ δὲ ἐξισώσεως ἀμφοτέρων ὑπὸ τῆς κυρίως ἀρχῆς, τῆς ὑπερτάτης, προέρχεται ἡ ζωὴ καὶ τὸ πνεῦμα.

Κατὰ Βάκωνα ἡ πρώτη ὕλη ἦν ἡ κίνησις, αὐτὴ ἡ ποιότης.

Κατὰ δὲ τὸν Ὠβδέσιον οὐσιῶδες ἦν τὸ σῶμα, σῶμα δὲ τὸ ποσόν· ἐπειδὴ μόνη ἡ ποσότης ὑπελαμβάνετο τῆς φύσεως ἀντικείμενον, ἦν ἡ κίνησις μηχανικὴ εἰσαγωμὴν τοῖς οὐσιν ἐξωθεν.

Κατὰ δὲ τὸν Καρτέσιον ἡ φύσις ἦν ὕλη, δηλαδή νοητικὴ, τουτέστιν ἔκτασις, ὡς δ' ἔκτασις ποσότης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔκτασις ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς φύσεως, ἐστὶν ἡ φύσις ποσότης καὶ ἡ ὕλη ἀφηρημένη, μαθηματικὴ.

Καὶ ὁ Μαλεβράγγιος ἐθεώρει τὴν ὕλην μαθηματικὴν, ὡς ὁ Καρτέσιος.

Ὁ δὲ Σπινόζας τὴν μὲν οὐσίαν ὑπέλαβε πραγματικὸν, τὴν δ' ἔκτασιν καὶ τὸ νοεῖν προσόντα αὐτῆς. Τὴν δ' ἔκτασιν αἰσθήσει μὲν ἐκλαμβάνει πεπερασμένην, διαιρετὴν, σύνθετον, νοήσει δὲ ἀπειρον, ἀδιαίρετον, ἀπλήν.

Κατὰ δὲ τὸν Λώκκιον τὸ καθόλου ἐξαοτάται ἐκ τοῦ ἰδίου, τὸ ἰδίον ἐστὶ τὸ πρότερον, τὸ δὲ καθόλου τὸ ὑσπερον.

Κατὰ δὲ τὸν Λεϊβνίτιον ἡ ὕλη δὲν εἶναι οὐσία, διότι ἡ οὐσία ἐστὶν ἐνέργεια, δύναμις.

Ἐπειδὴ δ' ἡ δύναμις ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς φύσεως, δὲν δύναται οὐσία τῶν ὄντων νὰ ἦναι ἡ ἔκτασις, τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα.

Πᾶσα μονὰς περιέχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ πάθους· ἡ δ' ἀρχὴ τοῦ πάθους ἐστὶν ἡ ὕλη.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ὕλη τοῦ Λεϊβνιτίου δὲν διαφέρει τῆς ὕλης τοῦ Σπινόζου, ἐστὶ προσὸν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ ἔκτασις τοῦ Σπινόζου ἐστὶν ἡ τοῦ Λεϊβνιτίου παράστασις, ἐπομένως ἡ ὕλη τοῦ Λεϊβνιτίου δὲν εἶναι πραγματικὸν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς.

Κατὰ δὲ τὴν ἐν Γαλλίᾳ φιλοσοφίαν πραγματικὰ εἰσι μόνη ἡ κίνησις καὶ ἡ ὕλη.

Κατὰ δὲ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν τοῦ Οὔμου, πᾶσα γνῶσις ἐκ τῆς αἰσθήσεως, τὸ καθόλου καὶ ἀναγκαῖον δὲν ὑφίστανται, ἐπομένως καταστρέφεται πᾶσα βεβαιότης.

Ἐν δὲ Γερμανίᾳ ἐπεκράτει καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ φιλοσοφία καὶ ἄνδρες ἔξοχοι ἀνεφάνησαν, ὡς ὁ Λεσσίγγιος, ὁ Γοίθιαις, ὁ Σχίλλερος καὶ ἄλλοι.

Κατὰ Κάντιον τὴν ὕλην παρέχει ἡ αἰσθητικότης· ὁ νοῦς συνδέει αὐτὴν μετὰ τῶν ἐννοιῶν· ἡ δὲ γνῶσις παράγεται ἐξ

ἀμφοτέρων· ὁ δὲ λόγος ἐστὶ δύναμις ἐξ ἀρχῶν· ἐπομένως ὁ Κάντιος διέγνωσε δυνάμεις διαφόρους.

Ἡ δ' ὕλη κατὰ Κάντιον ἐστὶν ἡ οὐσία τῶν σωμάτων (ἐξωτερικῶν φαινομένων)· αὕτη δὲ ἡ ὕλη ἐστὶ κατὰ Κάντιον ἡ οὐσία τῆς κινήσεως. Αἱ δὲ δύο θεμελιώδεις δυνάμεις τῆς ὕλης καὶ ἐν αὐτῇ εἰσιν ἡ κεντρόφυξ καὶ ἡ κεντρόμολος, αἵτινες κατὰ Κάντιον δύναται νὰ παραγάγῃσι τὴν ὕλην.

Ὁ δ' Ἐρβάρτος φύσιν ἐννοεῖ τὴν ὕλην· τὴν σωματικὴν ὕλην σχηματίζει ἐκ μονάδων ὁμοίων μαθηματικοῦς σημείους, ἄνευ ἐκτάσεως, ὥστε ἡ ὕλη ἐστὶ συστώρευσις, συμπλοκὴ, μονάδων.

Ὁ δὲ Σχαγγαύερος τὴν βούλησιν ἐκλαμβάνει ἀρχὴν ἀπόλυτον· αὐτὴ ἐστὶ τὸ πᾶν, ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως κτλ., τὴν δὲ βαρύτητα ἐκλαμβάνει ὡς οὐσιώδη τῆς ὕλης δύναμιν.

Ὁ κόσμος ὡς παράστασις ἐστὶ φαινόμενον.

Κατὰ δὲ Φίχθιον ἡ ὕλη ἐστὶ προϊόν τοῦ ἐγώ.

Κατὰ δὲ Σχελλίγγιον ἡ φύσις ἐστὶ γόνιμος καὶ γεννωμένη, δηλ. ἐν τῷ πᾶν (πανθεισμός), πᾶν τὸ ἐν.

Ὁ Ἐγγελοσ ἀποφηνάμενος τὸ νοεῖν ἀπόλυτον καὶ τὸ μόνον πραγματικὸν ἀπεφάνηκε ὅτι μόνον νοητὰ ὑπάρχουσιν, ἐπομένως ἡ ὕλη φύσις ἐστὶν ἀπλῶς φαινόμενον, μὴ ὄν.

Ὁ Ἐγγελοσ λέγων φύσιν ἐννοεῖ κυρίως τὴν ὕλην.

Ἡ φύσις ὁμως οὔτε σύνολον τῶν ὕλικῶν ὄντων ἐστὶν, ὡς ὁ Κάντιος ἐδόξαζεν, οὔτε τι ἐξωτερικόν, ὡς οἱ ὕλισται, οὔτε ὁ Θεὸς πεπτωκώς, ὡς ὁ Ἐγγελοσ, ἀλλ' ἀρχή.

Ἐν δὲ τῇ φύσει εἰσὶν αἱ ἀρχαί, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, διότι καὶ τὰ κατ' ἐπιφάνειαν νεκρὰ, αἶον λίθοι καὶ λοιπὰ, ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς ἡ πτώσις τῶν σωμάτων, ὣν ἡ κίνησις ἐστὶν ἡ βαρύτης, ἡ φθορὰ, ἡ γένεσις. Ἐν δὲ τῇ φύσει ἐστὶ καὶ ἀρχὴ εἰδοποιῶς, αἶον τὸ φυτὸν, τὸ ζῶον ἔχουσι μορφήν ἰδίαν, καὶ τὸ συνδέον τὴν ὕλην καὶ τὴν μορφήν· ἄρα ἐν τῇ φύσει εἰσὶν ἅπασαι αἱ ἀρχαί, ἡ κατὰ τὴν ὕλην, ἡ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ ἡ κατὰ τὸν λόγον· παρὰ δὲ

ταύτας ἢ συνθετικὴ, ἢ ὑπερτάτη διὰ τῶν ἀρχῶν, τουτέστιν ἐμμέσως.

Ἡ φύσις καθ' Ἐγγελόν ἐστι μὴ ὄν, ἕτερον τῆς ιδέας, καὶ τοῦτο τὸ ἕτερόν ἐστιν ἡ ὕλη.

Ὁ Κάντιος τὴν ὕλην κατεσκεύασεν ἐκ τῆς κεντρομόλου καὶ κεντρόφυγος, δὲν ἐγνώρισεν ὅμως τὸ μέσον, τουτέστι τὴν κίνησιν ἣτις ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς βαρύτητος, ἡ δὲ βαρύτης τὸ μέγεθος τῆς κινήσεως καὶ οὐχὶ τὸ μέσον, ὡς ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζεται.

Ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζομενος, ὅτι οὐδὲν καθ' ἕκαστόν ἐστιν αὐτόπαρκτον, διότι τὸ κέντρον αὐτοῦ δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κόσμου, δὲν λέγει ὀρθῶς, ὡς ἀπεδείχθη, διότι, ἐὰν ἦτο ὀρθόν, ἔπρεπε, καθ' ὅσον τὸ κέντρον ἀποτελεῖ τὴν βαρύτητα, οὐδὲν καθ' ἕκαστον νὰ ἔχη βαρύτητα. Ὁ Ἐγγελος ὅμως ἀνακολούθως ἀποδίδει παντὶ ὄντι βαρύτητα, καὶ ὅτι ἡ βαρύτης ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν ἐκάστου· ἐὰν δὲ τοῦτο ἦτο ὀρθόν, ἔπρεπε ὅλοι αἱ ιδιότητες τοῦ σώματος νὰ παράγονται ἐκ τῆς βαρύτητος, καὶ ἑτέρα βαρύτης ἄλλας νὰ παράγῃ ιδιότητας, οἷον ὁ μικρὸς ὄγκος σιδήρου ἄλλας καὶ ἄλλας ὁ μέγας.

Ἐντεῦθεν ὅμως ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ βαρύτης οὐ ποιεῖ τὴν ποιότητα, ἀλλ' ἡ οὐσία τοῦ σιδήρου· ἔπειτα δ' ἡ βαρύτης μεταβάλλεται χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ ποιότης· ἄρα ἡ βαρύτης δὲν ἀποτελεῖ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ ἡ βαρύτης ἐστὶ ποιότης τίς ἐνυπάρχουσα τοῖς αἰσθητοῖς, δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῆς ιδιότητι. Ἴνα δ' εὕρεθῇ ἡ οὐσία τῆς βαρύτητος πρέπει νὰ γνωρισθῇ ἡ ὕλη, ἡ ἔκτασις καὶ ἡ βαρύτης, διότι ταῦτά εἰσι συστατικὰ τῆς κινήσεως.

Ἡ βαρύτης δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἔκτασει, διότι ἔπρεπε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα μεταβαλλόμενον νὰ μεταβάλλῃ καὶ βαρύτητα, οἷον ὕδωρ διαλυόμενον εἰς ἀέρα κατέχει μείζονα τόπον, δὲν γίνεται ὅμως καὶ βαρύτερον· ὅσῳ τὸ σῶμα πυκνότερον, ὅσῳ μείζων ἡ συνεκτικότης, τόσῳ βαρύτερον ἔπρεπε νὰ ἦναι αὐτό.

Ἐὰν ὅμως ἡ βαρύτης ὑπετίθετο ἀρχὴ τῶν ὄντων, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀναφορὰ τῆς βαρύτητος πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ὄντων. Οὐδὲ πάλιν ἔρκει, ἐὰν ἡ κίνησις ὑπελαμβάνετο ἀρχὴ τῶν ιδιοτήτων, διότι τὰ ὄντα θὰ ἐσηματίζοντο κατὰ τὴν ταχύτητα, καὶ τὰ ταχύτερα θὰ ἦσαν καὶ τὰ τελειότερα.

Ἐὰν ὁ Ἐγγελος ἐγίνωσκε τι ἡ πρώτη ὕλη ἐστὶ, θὰ ἐγίνωσκεν, ὅτι τὸ φῶς δὲν εἶναι ἀπλοῦν οὐδ' ἡ ἀρχὴ, ἀλλὰ παραγόμενον ἐκ τῆς θερμότητος.

Τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι ἄπειρα, ἀλλὰ μόνον ταῦτα, διότι φῶς, ἠλεκτρισμὸς, χημισμὸς φαίνονται ζέσεις τῶν στοιχείων. Τὸ θερμὸν ὅμως δείκνυται ὡς τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον, διότι αὐτὸ ἐμφαίνει κίνησιν· διότι τὸ θερμὸν ἐστὶν ἡ πρώτη μορφή, ἐν ἣ ἡ ὕλη ἐκφράζεται.

Τὸ θερμὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν φυτικῶν σωμάτων· ἄνευ θερμοῦ ἐν τῇ φύτει νὰ ὑπάρξῃ δύναται οὐδὲν· Τὸ φῶς, ὁ μαγνητισμὸς, ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὁ χημισμὸς ἀρχὴν ἔχουσι τὸ θερμὸν· καὶ ὁ ἀῆρ καὶ τὸ ὕδωρ εἰσι μορφαὶ τοῦ θερμοῦ, ὅ φαίνονται τὸ μέσον, τὸ συνθετικὸν αὐτῶν. Ἡ δὲ γῆ ἐστὶ τὸ στοιχεῖον τὸ περιέχον πάντα, ἡ βᾶσις πάντων.

Ὁ ἀῆρ γίνεται ὕδωρ, ὅταν τὸ ὑγρὸν ὑπερισχύσῃ τοῦ θερμοῦ, τὸ ὕδωρ ἀῆρ, ὅταν αὐτῷ τὸ θερμὸν ἐνυπάρχῃ.

Τὰ συνεκτικὰ εἰσι τὰ ἔχοντα θερμὸν ὑπέροχον, ὡς ὁ ἀδάμας, τὰ μέταλλα, τὸ ἔλαιόν, τὸ ὕδωρ κτλ.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος τὸ ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας, τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, συγχέει μετὰ τῆς σοφίας καὶ τὴν δύναμιν μετὰ τῆς γνώσεως καὶ βουλήσεως. Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ταυτίσας νοεῖν καὶ ἔκτασιν δὲν ἀναγνωρίζει ἀρχὴν ὕλικήν.

Ὁ δὲ Βάδερρος οὐτίαν τῆς ὕλης παρέλαβε τὴν φύσιν καὶ ὡς ἐσωτερικὸν αὐτῆς· ἡ φύσις κατὰ Βάδερρον ἐστὶν ἐν παντὶ, ἐν τῷ αἵματι ὡς ἀντίστασις, ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἀμφιλολία, ἐν τῷ σκότει ὡς ἀγνοια· ἡ φύσις ἐστὶν αὐλὸς, δύναμις (νοητή).

Τὴν ὕλην ὁ Ἰλιώτης Βόημος θεωρεῖ ὡς τὸ βαρὺ, τὸ ἄστα-

τον, τὸ ἐξηρητημένον· ἔτι δὲ καὶ ὁ ἀδάμας ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀχώριστοι, διότι ἄνευ τοῦ ἀνθρωπικοῦ τὸ φῶς οὐκ ἐστερεῖτο λάμψεως.

Ἐὰν τὸ πνεῦμα ἐχωρίζετο τῆς φύσεως, ὡς ὁ Βάδερους ἰσχυρίζεται, οὐκ ἦν ἀσύστατον, τὸ στερεὸν ἄνευ τοῦ ῥευστοῦ δὲν οὐκ ἦτο ζῶν· ἐπομένως οὐδὲ οἱ ὑλισταὶ φρονοῦσιν ὀρθῶς ἰσχυρίζόμενοι, ὅτι ἐκ τῶν νεκρῶν τὰ ζῶντα, διότι ἐκ τῶν νεκρῶν μελῶν ὁργανισμὸς δὲν προέρχεται· ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς δὲν εἰσάγεται ἔξωθεν, ἀλλ' ἔστιν ἐν τῷ ὁργανισμῷ. Καὶ ἀληθῶς, ἐὰν τὸ θεῖον δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὁ ἄνθρωπος δὲν οὐκ ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ αὐτὸ, οὐκ καθίστατο ἄνους, ἄνευ γλώσσης κτλ., οὐκ ἦτο κτήνος καὶ ἔτι χειρόν.

Οὐ μόνον δὲ ὁ θεὸς ἀπόλλυται, κατὰ Βάδερους, ὅταν γείνη δημιουργημα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν γείνη θεός.

Ἦν ἀρχὴν τῆς κινήσεως πρῶτος ζητήσας, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει, ἦτο ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Παρμενίδης καὶ εἴτις ἄλλος ἀποφηνάμενος ἔρωτα ἢ ἐπιθυμίαν ὡς ἀρχὴν ἐν ταῖς αὖσι κινήσουσαν καὶ συνάξουσαν τὰ πράγματα. Ὅταν δ' αὕτη γνωρισθῇ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, (περὶ ζῶων γενέσεως IV, 10+) γνωρίζεται πᾶσα γένεσις καὶ πράξις, διότι ἡ κίνησις εἶδος τι ζωῆς αὐτὰ ἐστὶν αἰτία τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως καὶ ὑπάρξεως τῶν ὄντων.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐρευνῶν τί τὸ αἴτιον τῆς κατὰ τὸν κινήσεως τοῦ ζῶου ἀποδεικνύει, ὅτι αἴτιον δὲν εἶναι τὸ ὄρεπτικόν, διότι ἔπρεπε καὶ τὰ φυτὰ νὰ ἔχουσι τὴν κατὰ τὸν κίνησιν· ἐπίσης δ' οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν, διότι πολλὰ ζῶα ἔχοντα αἰσθησὶν εἰσι μόνιμα καὶ ἀκίνητα διὰ τέλους· ἀλλ' οὐδὲ τὸ λογιστικόν καὶ ὁ καλούμενος νοῦς, διότι ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐδὲν νοεῖ πρακτῶν, οὐδὲ λέγει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ, ἢ δὲ κίνησις ἢ φεύγοντος ἢ διώκοντός ἐστι (ψυχ. III, 9).

Αἴτιον ἄρα τῆς κατὰ τὸν κινήσεως ἐστὶν ἡ ὄρεξις καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς διαφέρων τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει· διότι τὸ ὄρεπτικόν κινεῖ καὶ ἡ διάνοια ἢ πρακτικὴ· ἄρα ἀρχὴ αὐτῆς

ἐστὶ τὸ ὄρεπτικόν· ὥστε ὁ νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὄρεξεως· ὅταν δ' ἡ ὄρεξις κινήσῃ κατὰ τὸν λογισμὸν λέγεται βούλησις, ὅταν δὲ παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμία· ὅτι ἄρα ἡ τοιαύτη τῆς ψυχῆς δύναμις κινεῖ, ἢ καλουμένη ὄρεξις, φανερόν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναγνωρίζει καὶ λογιστικὴν φαντασίαν, ἧς μετέχει μόνος ὁ ἄνθρωπος, καὶ αἰσθητικὴν, ἧς μετέχουσι καὶ τὰ ζῶα· ἐπειδὴ τὰ ζῶα δὲν ἔχουσι τὴν λογιστικὴν, ἐπομένως οὐδὲ τὸ βουλευτικόν, ἀγεί ταῦτα ἢ ἐπιθυμία, τὸν δ' ἄνθρωπον ἔχοντα τὸ βουλευτικόν ἢ βούλησις. Ἐὰν ὁ Ἀριστοτέλης διέγνω τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν ὀρθῶς πρὸς ἀλλήλας, οὐκ διώριζεν ἀκριβῶς, ὅτι ἐν τῇ λογιστικῇ φαντασίᾳ ἐπικρατέστερον τὸ λογικόν, ἐν δὲ τῇ αἰσθητικῇ τὸ φυσικόν, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ λογικόν ἐπεκράτει τοῦ ὄρεπτικοῦ, οὐκ ἐγίνωσκεν ὅτι διὰ τοῦτο προέρχεται βούλησις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι πᾶν τὸ κατώτερον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ἀνωτέρου καὶ συνέχεται μετ' αὐτοῦ, ὡς τὸ ὄρεπτικόν τὴν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ ἀμφότερα τὴν τοῦ νοητικοῦ· τὸ δὲ κίνητικόν φαίνεται προηγούμενον πάντων, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἐν ἅπασιν, διότι αἱ ἀρχαὶ συνυπάρχουσι, διότι ἡ κίνησις δείκνυται καὶ ἐν τῇ προφῇ καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ νοήσει.

Ἀρχὴν τῆς ἠθικῆς ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θεωρεῖ τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ τὴν βούλησιν καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς· ἀρχὴν δὲ πράξεως θεωρεῖ τὴν προαίρεσιν, προαιρέσεως δὲ ἀρχὴν ὄρεξιν καὶ λόγον τὸν ἐνεκά τινος.

Ἐκ δὲ τῶν δυνάμεων διακρίνει ἀλόγους καὶ λογικάς, ὅτι αἱ μὲν εἰσι ποιητικαὶ ἑνός, αἱ δὲ λογικαὶ ἄρα τῶν ἐναντίων.

Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἐν τῇ ἐκτελέσει ἐστὶν ἀδύνατον, τὸ νὰ ποιήσῃ δηλαδὴ τὰ ἐναντία ἄμα, ἀλλ' ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἕτερον, τρίτον, ὃ ἐστὶ κύριον τῶν ἐναντίων, καὶ τοῦτο τὸ τρίτον ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης ὄρεξιν ἢ προαίρεσιν, διότι ὁποτέρου (τοῦ εἶναι ἢ τοῦ μὴ εἶναι) ἂν ὄρεγῆται κυρίως, τοῦτο ποιήσῃ· ὥστε ἡ λογικὴ δύναμις νὰ ποιῆ

τούτο, όταν δρέγεται, οὐ τὴν δύναμιν ἔχει καὶ ὡς ἔχει· τὴν δύναμιν ὅμως τοῦ ποιεῖν ἔχει, ὅταν τὸ παθητικὸν παρῆ, καὶ ἐν ὀρισμένη σχέσει ἢ εἰδῆ μὴ δὲν δύναται νὰ ποιῆ.

Ἐνταῦθα δ' ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἡ βᾶσις πάσης ἐνεργείας ἐστὶν ἡ δύναμις ταυτέστιν ἡ ὕλη (μετ. ΙΧ, 5), ἢ βέλτιον εἰπεῖν πᾶσα κατωτέρα δύναμις ἀποτελεῖ τὴν ἔδραν, τὴν βᾶσιν πάσης ἐγγὺς ἀνωτέρας, δηλ. ὡς καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἀπασαι δὲ τῆς ὑπερτάτης τῆς κυρίως ἀρχῆς, διότι αἱ ἄλλαι τοῦ παντός ἀρχαί εἰσιν ὄργανα αὐτῆς, ἕκαστον ἐν καὶ δι' ἐν, ὥστε ἐν διὰ πάντα νὰ ὑπάρξῃ δὲν δύναται.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτει τὰς οὐσίας πρώτας, τὴν κίνησιν αἰδίον· κίνησις ὅμως δὲν ὑφίσταται, εἰ ἔσται κινητικὸν ἢ ποιητικὸν μὴ ἐνεργοῦν δέ τι· διότι ἐνδέχεται τι τὴν δύναμιν ἔχον νὰ μὴ ἐνεργῆ. Οὐδὲν ἄρα ὄφελος ἔσται, λέγει ἐὰν ποιήσωμεν οὐσίας αἰδίους, ἐὰν μὴ ἐνέσται ἀρχὴ τις δυναμένη νὰ μεταβάλλῃ· οὐδ' αὐτὴ δ' ἰκανή, οὐδ' ἄλλη οὐσία παρὰ τὰ εἶδη, διότι, εἰ μὴ ἐνεργήσῃ, οὐκ ἔσται κίνησις· ἔτι δὲ οὐδ' εἰ ἐνεργήσῃ, ἡ δὲ οὐσία αὐτῆς ἔσται δύναμις, διότι οὐκ ἔσται κίνησις αἰδίος, διότι ἐνδέχεται τὸ δυνάμει ὄν νὰ μὴ ἦναι· πρέπει ἄρα νὰ ὑπάρχῃ ἀρχὴ τοιαύτη, ἥς ἡ οὐσία ἐστὶν ἐνεργεια, καὶ ἡ καθαρὰ αὕτη ἐνεργεῖα ἔστιν ὁ Θεός.

Ὁ Πλάτων ἐξυψῶν τὸν ἐρώτα, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ γενέσεως, θεωρεῖ τὴν κύησιν καὶ γέννησιν ἐν θνητῷ ἀθάνατον διὰ τοῦτό ἐστιν εἰς τὸν τῆς ἀθανασίας· διότι τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ἀναγεννήσῃ ἑαυτὸ ἀπόλυται.

Οἱ Στωϊκοὶ θέτοντες τὸν Θεὸν ὑπὸ τὸν νόμον τῆς γενέσεως ἐτακτύζον γνῶσιν καὶ βούλησιν, τὴν δ' ὁρμὴν ἐθεώρουν κίνησιν τῆς βουλήσεως.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀνευ κινήσεως δὲν ἐνεργεῖ, οὐδ' ἡ κίνησις ἀνευ ὕλης ὡς βᾶσεως, ἀφ' ἑαυτῶν δὲ νὰ συμπράξωσι δὲν δύνανται, διότι ἴδιον ἐκάστη ἀπεργάζεσθαι ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ ὑπερταῖς ἀρχῆς ὑπερτάτης ἐστὶν ἀπαλύτως ἀναγκαία· διότι

ἀνευ αὐτῆς οὔτε συνέργεια οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε αἰδιότης, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ κατεστρέφοντο καὶ οὐδὲν θὰ διέμεινεν.

Ἐὰν δὲ αἱ ἀρχαὶ ὑποτεθῶσιν αἱ αὐταί, ἀναίρεῖται πᾶσα διαφορὰ καὶ διάκρισις· λ. χ. τὸ ζῶον ἀνευ κινήσεως δὲν δύναται νὰ γνωρισθῇ καὶ ὀρισθῇ, οὐδ' ἀνευ μερῶν· ἡ ἐμψυχος χεὶρ ἐστὶ μέρος τοῦ σώματος, οὐχὶ ὅμως ἡ ψυχος. Ἐν τῷ σώματι καὶ αἰσθήσεις καὶ κινήσεις καὶ δυνάμεις πνευματικαὶ ὑπάρχουσιν, ἐπομένως ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀκατάληπτα ἀνευ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν σχηματίζονται.

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται τὸ ἐξ οὗ, τὴν ὕλην, καὶ τὸ ὑφ' οὗ, τὸ εἶδος, τὸ δ' ὅθεν ἢ κίνησις καὶ τὸ οὗ ἕνεκα ἀνάγει εἰς τὸ εἶδος. Ἐπομένως τὴν δύναμιν ἀνάγει εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν ἐνεργεῖαν εἰς τὸ εἶδος. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως δὲν ἀπέδειξε πῶς ἡ ὕλη παράγει τὸ ἀτομικόν, ἀλλὰ ἐκλαμβάνει τὸ δυνάμει ὄν αἴτιον τῆς μεταβολῆς· διὰ δὲ τοῦτο βούλεται τὸ δυνάμει ὄν ἀποκεκλεισμένον ἀπὸ τῆς πρώτης οὐσίας καὶ τῶν ἄλλων οὐσιῶν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦσαν αἰδίοι.

Ἐὰν ἡ δύναμις ἦν τὸ πρότερον, οὐδὲν τῶν ὄντων θὰ ὑπῆρχεν, διότι ἐνδέχεται οὕτω νὰ ἦναι τὸ ἔχον δύναμιν· διὰ τοῦτο οἱ ὑποθέτοντες τὸ δυνάμει ὄν πρῶτον ὑποθέτουσιν τι ἀδύνατον· διότι τί οὐ κινήθησεται, εἰ μὴ οὐκ ἔσται ἐνεργεῖα αἴτιον.

Ἡ ἔννοια τῆς κινήσεως κατ' Ἀριστοτέλην ἐξάγεται ἐκ τῆς κατὰ ποσὸν, ποιὸν καὶ τόπον κινήσεως.

Ἐῆς δὲ μεταβολῆς ἀναφέρει τέσσαρα εἶδη, τὴν κατ' οὐσίαν γένεσιν, καὶ φθορὰν, τὴν κατὰ ποσὸν, αὐξήσιν καὶ φθίσιν, τὴν κατὰ ποιὸν ἀλλοίωσιν, καὶ τὴν κατὰ τόπον φθορὰν. Ἐν τῇ αὐξήσει καὶ φθίσει μένει ἡ μορφή ἢ αὐτὴ· καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ ἔχουσι βᾶσιν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν· ἡ ἀλλοίωσις γίνεται, ὅταν μένοντος τοῦ ὑποκειμένου μεταβάλλωνται τὰ πάθη αὐτοῦ.

Κίνησις δ' ἐστὶν ἡ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολή.

Ἡ δὲ ψυχὴ ὑπάρχει ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργανικοῖς, ἐπὶ διαφόρων ὁμῶς βαθμίδων διάφορος, οἷον ἐν φυτοῖς ἄλλη, ἐν ζώοις ἄλλη καὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἄλλη. Τὴν πρώτην ψυχὴν ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει ὀρεπτικὴν, τὴν δὲ δευτέραν αἰσθητικὴν καὶ τὴν τρίτην νοητικὴν· ἐν φυτοῖς τὸ οὗ ἕνεκα ἔνεστι μὲν, ἤττον δὲ διήρθρωται (φυσ. Β, 8).

Τὰ πρῶτα ἔχνη τῆς φυσικῆς ζωῆς εὐρίσκει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει· ἡ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ εἶδος τι ζωῆς.

Τὰ ζῶα δεικνύουσι βαθμιαίαν πρόοδον ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον, ἣν πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἀνεκάλυψεν· ἔτι δὲ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ζωτικὴ θερμότης συνέχεται μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ψυχικῆς ζωῆς· ἡ δὲ νοημοσύνη καὶ τὸ εἶδος τῶν ζῶων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ρυθμίζεται κατὰ τὴν τοῦ αἵματος ιδιότητα· ἡ ζωτικὴ θερμότης (πρὸς τὸ ποιητικὸν αἷτιον ἀνάλογος), ὀρίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυελοῦ, τοῦ πνεύμονος καὶ λοιπῶν· ἐξ ἀπάντων δὲ τῶν ζῶων διακρίνει τὸν ἀνθρώπον ἀναγνωρίζων αὐτοῦ ταῦτα ἀτελέστερα.

Ἐκ δὲ τῶν ἔπειτα ἀναγνωρίζουσι τὴν ψυχὴν ἀρχὴν κινήσεως, ὡς ὁ Πλούταρχος, ἐκ δὲ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας ὁ Λύγουστίνος ἐκλαμβάνει τὴν βούλησιν ἀρχὴν αὐτῆς, διότι ὁ ἀνθρώπος ὀρίζει ἑαυτὸν εἰς πρᾶξιν ἐν τῇ βουλήσει· ἐκ δὲ τῶν σχολαστικῶν ὁ Ἀβηρόβιος τὴν βούλησιν δὲν θεωρεῖ πρῶτον ὄν, διότι ἀποβλέπουσα, λέγει εἰς τι τέλος δεικνύεται ἀτελής.

Ἐν δὲ τοῖς νέοις χρόνοις ὁ I. Βόημος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Σχοπεγγαύερος, ὁ Βάδερσ και ἄλλοι ἐκλαμβάνουσι τὴν βούλησιν τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἐπομένως, τὸν Θεὸν ἐκλαμβάνουσι ποιητικὸν αἷτιον καὶ ἀρχὴν τῆς κινήσεως· διὰ τοῦτο τὸ πῦρ τοῦ Ἡρακλείτου φαίνεται ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ I. Βοήμου βούλησιν, ἣν καὶ αὐτός ὀνομάζει πῦρ.

Ὁ δὲ Σπινόζας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀφῆρσε νοῦν καὶ βούλησιν, διότι ἀναφέρονται πρὸς ἕτερον, τουτέστι δὲν εἶναι ἀπόλυτα,

κατὰ δὲ Λεϊβνίτιον ἡ δύναμις ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπαρξιν, ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ βούλησις εἰς τ' ἀγαθόν.

Κατὰ δὲ Κάντιόν εἰσι δύο εἶδη ὀρεπτικῆς δυνάμεως, ἀνώτερον καὶ κατώτερον· τὸ μὲν κατώτερον ἀποτελοῦσιν αἱ ὀρμαὶ, αἱ κλίσεις κτλ. τὸ δὲ ἀνώτερον ἡ βούλησις, χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τί ἐστὶ βούλησις, πόθεν τὸ κατώτερον καὶ τὸ ἀνώτερον εἶδος αὐτῆς.

Ὁ δὲ Σχοπεγγαύερος ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐστὶν ἡ βούλησις, ἣν ταυτίζει μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀπολύτου.

Ὁ δὲ Ἐγγελος συνεταύτισε οὐκ ὀρθῶς βούλησιν καὶ νόησιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σχελλίγγιος συνεταύτισε τὴν βούλησιν μετὰ τοῦ ἀπολύτου ὄντος, ἀπηφηνάμενος ὅτι ἐν μὲν παθητικῇ σημασίᾳ ἡ βούλησις ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος δύναμις, ἐν δ' ἐνεργητικῇ ἡ ἀπόλυτος ἐνέργεια.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξῆρσε τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν συγγέων τὴν ἐνέργειαν μετὰ τοῦ λόγου καὶ τὴν ὕλην μετὰ τῆς σοφίας.

Ἡ βούλησις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ πένια, λοιμός· μὴ βούλεσθαι ἐν παθητικῇ σημασίᾳ, ἐστὶν ἡρεμοῦσα δύναμις, ἐν δ' ἐνεργητικῇ ἐστὶν ἐξημμένη, πῦρ ἐξημμένον· ἐὰν ὁμῶς ὑποτεθῆ ὅτι ἡ βούλησις ἐστὶν τὸ μόνον καὶ ἀπόλυτον ὄν, αἴρεται ἡ εἰδικὴ διαφορὰ πάντων καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ πραγματικὴ γνώσις.

Ὁ Βάδερσ λαβὼν ἐκ Πλάτωνος τὴν περὶ ἔρωτος ἰδέαν αὐτοῦ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ἀρχὴν παγκόσμιον, ὀνομάζων αὐτὸν καὶ Θεὸν, διότι ὑπάρχει ἐν ἅπασιν· ἐν τῇ ἀνοργάνῳ καὶ ὀργανικῇ φύσει, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ· καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὅτι καὶ ἡ χριστιανικὴ ὀρηκσία ἐταύτισε τὴν γένεσιν μετὰ τῆς λυτρώσεως ὀνόμασε τὸν Θεὸν ἀγάπην.

Ὁ ἔρωσ κατὰ Βάδερσ ἐν διαφόροις χώροις φαίνεται διάφορος, ἐν κατωτάτοις ὡς δύναμις, ἐν ζώοις ὡς ἐπιθυμία καὶ θυμὸς, ἐν δ' ἀνθρώπῳ καὶ ὡς θεὸς.

Ἐπειδὴ ὁ Βάδερσ τὸν ἔρωτα ἐκλαμβάνει ἀναγεννητικὸν

τῆς θείας εἰκόνας, ἐνωτικὸν καὶ γόνιμον, ὀνομάζει λυτρωτὴν καὶ ταυτίζει μετὰ τοῦ λόγου, τοῦ Θεοῦ, διότι παρέχει δύναμιν ἀναγεννητικὴν καὶ συζεύγνυσι τοὺς ἐρωμένους. Τὸ αἶσθημα κατὰ Βάδερν προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν πέντε αἰσθησέων, ὡς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐκ τῆς τῶν παθῶν, διότι ὁ ἀληθὴς ἔρωσ συνδέει κατ' αὐτὸν αἶσθημα καὶ γνῶσιν, ἐν ᾧ ὁ ψευδὴς ἐστὶ τυφλὸς, διότι ἡ γνῶσις χωρίζεται ἀπὸ τοῦ αἰσθηματος. Ἐὰν οἱ ἐρωμένοι κατὰ Βάδερν παραδοθῶσι τῷ ἔρωτι, εὕρσκει ἕκαστος τὸν ἔρωτα ἐν ἑαυτῷ καὶ ἑαυτὸν διὰ τοῦ ἔρωτος ἐν τῷ ἑτέρῳ.

Ἐπειδὴ οἱ χωριζόμενοι χωρίζονται ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, τοῦ Θεοῦ (ὡς ἀγάπης), ἐμαρτάνουσιν οἱ μυθιστοριογράφοι, ὡς συγχέοντες τὸν ἔρωτα μετὰ τῶν ἐρωμένων, καὶ διὰ τοῦτο γίνονται ἢ ὑλικοὶ ἢ ἀηδεῖς αἰσθηματικοὶ, διότι τὸν ἔρωτα δὲν ἐλαμβάνουσιν ὡς τι τρίτον διάφορον τῶν ἐρωμένων καὶ Θεῶν. Διὰ τοῦτο ὁ ἔρωσ ὡς ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐστὶ παγκόσμιος καὶ Θεῶς, ὡς ἀναγεννώμενος ἀναγεννᾷ τὸν γεννῶντα.

Καὶ ὁ Πλάτων τοσοῦτον ἐξύμνησε τὴν ἀναγεννητικὴν τοῦ ἔρωτος φύσιν καὶ τὴν κύησιν καὶ γέννησιν ἀθάνατον ἐν θνητῷ ἀπεκάλεσεν, διότι ὁ ἔρωσ δὲν εἶναι βούλησις καὶ ἔνεκα τούτου ὁ Θεός, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ γεννήσεως, ἀρχὴ παγκόσμιος σώζουσα διὰ ἀναγεννήσεως τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ καθιστῶσα αὐτὸν ἀθάνατον.

Τὴν δὲ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν εὕρσκαμεν ἐν τῇ ἐλληνικῇ φιλοσοφίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν τελευταίων. Οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι δὲν διέκριναν τὴν κίνησιν ἀπὸ τῆς ὕλης, ἀλλὰ πρῶτος ὁ Ἡράκλειτος εὔρεν αὐτὴν ἐν τῷ πυρὶ, ὅπερ ὠνόμασεν ἀείζωον ἀπτόμενον καὶ ἀποσθεννύμενον μέτρα, τουτέστι κατὰ τινα νόμον, κατὰ τινα τάξιν. Ἐπειδὴ ἡ τάξις ἐστὶ λόγος, δὲν εἶναι ἡ ἀπαυστος τῶν ὄντων μεταβολὴ ἀτακτος, ἀλλὰ τακτικὴ, λογικὴ· ὥστε ὁ Ἡράκλειτος ὑπέθετε τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν, δὲν διέκρινεν ἴσως αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς, τῆς ἀρχῆς τῆς γεννέσεως.

Ὁ Ἡράκλειτος πρῶτος εἰσήγαγε τὴν ἔννοιαν τοῦ λόγου ὡς ἀρχῆς αἰδίου κινήσεως· ὥστε τὸν λόγον ἐκλαμβάνει ὡς αἰδίου νόμον τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως καὶ ὡς ψυχὴν τοῦ κόσμου, διὰ πάντων διήκοντα, πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα ἐνεργοῦντα. Ὁ λόγος κατ' Ἡράκλειτον ἐστὶν ὁ ἀρχὸν, πάντα γίνονται κατὰ λόγον.

Καὶ ὁ Ἀναξαγόρας τὸν νοῦν ὑπέθετεν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν παρὰ τὸν κόσμον.

Καὶ ὁ Δημόκριτος λόγον ἐννοεῖ βάσιν, ἥς ἄνευ οὐδὲν γίνεται.

Οἱ δὲ Στωϊκοὶ παραλαβόντες τὴν θεωρίαν τοῦ Ἡρακλείτου ἀπεφάναντο, ὅτι ὁ λόγος ἐσχημάτισε τὸ πᾶν· ἄνευ αὐτοῦ ἡ τοῦ κόσμου τάξις δὲν θὰ ἐννοεῖτο. Τὸν λόγον οἱ Στωϊκοὶ ὑπέλαβον ὡς ἀρχὴν ἐνεργητικὴν, ὡς ποιοῦν, τὴν δ' ὕλην ὡς πάσχον.

Ὁ δὲ Φίλων ἐπόμενος τῷ Πλάτῳ ὑπέλαβε τὸν λόγον διττῶς ὡς ιδιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἱερὰν γραφὴν ὡς ὄν προσωπικόν.

Ὁ δὲ Πλωτῖνος τὸν λόγον ταυτίζει μετὰ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς.

Ἐπὶ δὲ Πλωτίνου ἡ ἔννοια τοῦ λόγου μετέβη καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, ἰδίως δὲ παρελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Θεολόγων.

Ἐπὶ δὲ Πλωτίνου ἡ ἔννοια τοῦ λόγου μετέβη καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, ἰδίως δὲ παρελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Θεολόγων.

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται δύο ἀρχάς, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος· τὸ εἶδος ἐστὶν ἐν τῇ ὕλει, διότι εἶδος ἔξωθεν νὰ προέλθῃ ἐστὶν ἀδύνατον.

Κατ' Ἀριστοτέλη οὔτε τὸ εἶδος γίνεται οὔτε ἡ ὕλη, ἀλλὰ μόνον τὸ σύνολον.

Τὸ γεννῶν καὶ τὸ γεννώμενον δὲν διαφέρουσιν εἶδει, ἀλλ' ὕλη (ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ).

Τὸ σύνολον ὅμως δὲν ἀναλύει ὁ Ἀριστοτέλης ὀρθῶς εἰς ὑλικὰ μέρη, διότι εἰσὶ καὶ μέρη, ὡς ὁ ποῦς, ἡ χεὶρ κτλ, ἃ ἔχουσι μορφήν ὠρισμένην· οὐδὲ ὁ ὀργανισμὸς ἀναλύεται εἰς ὑλικὰ μέρη ἐπειδὴ καὶ αὐτοῦ ταῦτα ἔχουσι μορφήν ὠρισμένην.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χωρισμὸς τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι πραγματικὸς, δὲν εἶναι ἡ τοῦ συνόλου ἀπὸ τῆς οὐσίας διαφορὰ πραγματικὴ, διότι ἕκαστον σύνολόν ἐστὶ σύνολον διὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ· ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ὕλη οὐ ποιεῖ μέρη, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχῶν· ὥστε ὕπου οὐσία, ἐκεῖ δύναται νὰ γείνηται λόγος καὶ περὶ μερῶν τῆς ὕλης, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας, ἄτομον γὰρ τὸ εἶδος.

Τὸν δὲ νοῦν ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ὅτι χωρίζεται.

Ἐὰν ὅμως ὁ νοῦς νοῶν ἑαυτὸν ἀποκλείη πάντα, ἐπομένως καὶ τὴν ἐνέργειαν, φανερόν ὅτι ἀποκλείεται μετὰ τῆς ἐνεργείας καὶ ἡ ἀθανασία καὶ ἡ αἰδῖος ζωὴ αὐτοῦ.

Εἰς δὲ τὴν νέαν (λογικὴν) φιλοσοφίαν ἔφερεν ὁ Καρτέσιος ἐκλαβὼν τὸ νοεῖν ἀρχὴν αὐτῆς.

Ὁ Κάντιος χωρίσας τὴν πεῖραν καὶ ἀντιτάξας τῷ αὐτοπράγματι ἀνήρρεσε τὸ αὐτόπραγμα, τὴν βάσιν τῆς μεταφυσικῆς.

Ὁ Φίχθιος γνωρίσας, ὅτι μετὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεως νοεῖται καὶ τὸ ὑπάρχον ἐκ τῶν προτέρων, ἐσυμπέρανεν, ὅτι ὕλη καὶ μορφή τῶν ὄντων πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν πηγὴν, πρέπει πάντα νὰ παραχθῶσιν ἐκ τινος προτέρου, ἢ εὐρῶν ὁ Φίχθιος ἐν τῷ ἐγὼ συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμης.

Ἡ ιδέα αὕτη τοῦ Φίχθιου ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν ταυτότητα, τὸν ἀπόλυτον λόγον, ὅστις ἦτο ἐν ταυτῷ γινώσκων καὶ γινωσκόμενος ταυτότητος.

Τὴν ταυτότητα ὅμως ταύτην ὠνόμασαν νόησιν, μὴ συνειδὸν τὴν διαφορὰν τῆς νοήσεως ἀπὸ τῆς γνώσεως, διότι ἡ μὲν νόησις θέτει τὸ ἀντικείμενον, ἡ δὲ γνώσις ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀριστοτέλους διεκρίθη.

Τὰ συστήματα ὅμως τῆς ταυτότητος ταύτης δεικνύουσι μόνον ὅτι τὸ $\Lambda = \Lambda$ ἐστὶ, τί ὅμως τὸ Λ ἐστὶν οὐ λέγουσιν· ἐκεῖνο δὲ, ὃ λέγουσιν, ἐστίν, ὅτι μόνον νοητὰ ὑπάρχουσι.

Ὁ Ἑγελος τὸ νοεῖν ἐκλαμβάνει 1) ἐνέργειαν ὑποκειμενικὴν, 2) ὡς νόημα, ἀντικειμενικὸν νοεῖν, καὶ 3) ὡς ἐνότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἀπόλυτον.

Ἐὰν ὅμως τὸ νοεῖν ἦναι τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ μόνον πραγματικόν, ὡς ὁ Ἑγελος ἰσχυρίζεται, ἔπεται, ὅτι μόνον νοητὰ ὑπάρχουσι, ἡ δὲ φύσις ἐπομένως ἐστὶ μὴ ὄν, φαινόμενον.

Τοῦτο τὸ ζήτημα τοῦ Καντίου πῶς συνθετικαὶ κρίσεις εἰσὶν ἐκ τῶν προτέρων δυνατὰ, ἢ ὁ Ἀριστοτέλης ἔλυσε εἰπὼν, ὅτι ὅσα καθόλου ὑπάρχουσι ἐξ ἀνάγκης τοῖς πράγμασιν, ἢ ὅμως ὁ Κάντιος δὲν ἔλυσε, διότι τὰς συνθετικὰς κρίσεις (ἀντικειμενικὰς) ὡς ἀνυπάρκτους ἀπεφήνατο, μόνον δὲ τὰς ἀναλυτικὰς (ὑποκειμενικὰς) παραδεχθεὶς ἀπεφήνατο, ὅτι ὅλαι αἱ γνώσεις ἡμῶν εἰσὶν ἐκ τῶν προτέρων ἐξ ὑποκειμένου.

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ λόγος ποιῶν ἑαυτὸν ἀντικείμενον εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ τὸ πρότερον, τὸ ὑποκείμενον πάντων τῶν ὄντων.

Ἐν παντὶ δὲ πραγματικῷ ὄντι λέγει ὅτι δεικνύονται δύο τινὰ, τὸ τί, ἢ ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸν λόγον καὶ αὐτὸ ἔχει πηγὴν, καὶ τὸ ὅτι, ἢ εἰς τὴν ὑπαρξίν ἀναφέρεται καὶ πηγὴν ἔχει τὴν πεῖραν. Ἡ πεῖρα ὡς πηγὴ ἀνεξάρτητος ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν· ὁ λόγος κατὰ Σχελλίγγιον δύναται καὶ ἄνευ τῆς πείρας νὰ γνωρίσῃ τὸ τί τῶν ὄντων· τὸ δ' ὅτι πρέπει νὰ ἦναι δεδομένον, καὶ τὸ ὑψιστον, ἵνα ἡ τούτου ὑπαρξὶς βεβαιωθῇ.

Τὸ πρῶτον τοῦ λόγου περιεχόμενον κατὰ Σχελλίγγιον δὲν δύναται νὰ ἦναι γνώσις πραγματικὴ, ἀλλ' ἔμφυτος, δυνάμει.

Τὸ ἄμεσον πρότερον κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἡ ἄπειρος δύναμις, ἡ ἄμεσος τοῦ ὄντος ἐννοία καὶ ἄμα νοηθῆ μεταβαίνει εἰς τὸ ὄν ἐν τῇ ἐννοίᾳ, διότι αὐτὴ ἐστὶν ἡ τοῦ ὄντος ἐννοία καὶ διὰ τοῦτο μεταβαίνει ἄμέσως εἰς τὸ ὄν.

Ἐν τῷ λόγῳ κατὰ Σχελλίγγιον δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ γένεσις· ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς θεός, ἀλλ' ὁ δυνάμει, ὁ ἔμφυτος· ἐπομένως περιεχόμενον τοῦ λόγου ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἡ ἀπλήρῃ ἰδέα, ἐν ἣ ἀποκαλύπτεται τὸ πραγματικόν.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἔρχεται κατὰ Σχελλίγγιον δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ πάντων εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς· ὥστε διὰ χωρισμοῦ τοῦ μὴ ὄντος, τοῦ μεταβατικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἀμεταβάτου ἀποκτᾶ τὸ ἀμετάβατον, τὸ ὄντως ὄν, ὃ ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἐγκαταλείπει ἀγνώριστον, ἡ δὲ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου καθίσταται γνωριστικόν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νέῳ τοῦ Σχελλίγγιου συστήματι ἐπικρατεῖ σύγχυσις ἀρχῶν καὶ ἐπομένως προέρχονται ἰδέαι οὐκ ὀρθαί, ὡς καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ οὐσία ἐστὶ σύνολον, ὡς παρὰ τῷ Σπινόζῃ καὶ τοῖς μετὰ τὸν Καρτέσιον.

Ὅτι δὲ αἱ ἀρχαὶ ἐν ἅπασιν ὑπάρχουσιν, ἐπιβεβαιοῦ καὶ ὁ Κάντιος ἐκλαμβάνων αἰτίαν τῆς κρίσεως οὐχὶ τὸν λόγον, ἀλλὰ τὴν βούλησιν, καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν βούλησιν ἀνάγουσιν εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ ὁ Βάδερσος τὸν λόγον ἐκλαμβάνει τὸν αὐτὸν μετὰ τῆς διακρίσεως, τουτέστι τῆς ἐνόητος· ἐκ τούτων δείκνυται καὶ ἀρχαὶ καὶ διαφορὰ ἀρχῶν.

Ἐὰν ὁ λόγος ᾗ μετὰ τῆς βουλήσεως οὐσία, ὁ αὐτὸς θεὸς ἦτο ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ νὰ διακρίνη τὸ πρακτικόν, τὸ θεωρητικόν ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ βούλησις ἐστὶ μετὰ λόγου γνωστικὴ ἄνευ δὲ λόγου ὄρεξις, δυνάμεις ἄλογος, ἀποδείκνυται ὁ λόγος προηγούμενος τῆς βουλήσεως (ἄλλως θεὸς ἦτο ὄρεξις), δυνάμεις ἄλογος· ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ βούλησις ὑποθέτει τὸν λόγον, δὲν δύναται νὰ ᾗ τὸ πρότερον, τὸ ἀπόλυτον, ἡ κυρίως ἀρχή.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδίδων τῇ δόξῃ καὶ τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς τὸ πρακτικόν, τὸν δὲ θεωρητικὸν νοῦν μόνον τῷ ἀνθρώπῳ, διακρίνει ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τοῦ λόγου τὴν ὀρεκτικὴν δυνάμιν ὡς ἀρχὴν κινήσεως, νῦν δὲ χρωμένην καὶ πράξεως.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶν ἐνέργεια (ὑπάρχων), οὐχὶ δ' ἐννοια, δυνάμει, οἷον τὸ καθαρὸν ὄν, τῶν Ἐλεατῶν, φέρει ἡ ἐπενέργεια τῆς λογικῆς φιλοσοφίας εἰς χῶρον ἀνώτερον. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει μόνον τὸν θεὸν οὐσίαν ἀμιγῆ ὕλης. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς ὕλης ὑπὲρ τὸ εἶδος ἀποτελεῖ κατ' Ἀριστοτέλη τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς φύσεως, ἡ δὲ τοῦ εἶδους ὑπὲρ τὴν ὕλην τὴν ἀνωτάτην· ἡ ὕλη φαίνεται κατ' Ἀριστοτέλη οὐσία τῆς φύσεως, διότι πάντα ὕλης δέονται, κυρίως ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης οὐσίαν θεωρεῖ τὸ εἶδος καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ τὴν εἰδοποιὸν δυνάμιν ὀρίζει τὴν φύσιν· διὸ θεωρεῖ πάντα τὰ φύσει θεῖόν τι ἔχοντα, καὶ ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάλιστα ποιοῦσιν, διότι ἔχουσιν ἀπάσας τὰς ἀρχάς. (μετ. I, 4. φυσ. II, 1. ἠθ. Νικομ. VII, 14. Xi θ. Οὐραν. I, 4).

Ἐὰν δὲ οὐδεμίαν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἀπόλυτος, φανερόν ἔστι οὕτε ὁ ὕλισμός οὕτε ὁ ἰδανισμός οὕτε ἄλλα συστήματα ἀποδόντα ἀξίαν τῷ βίῳ συστήματα εἰσι κατὰ πάντα ἐπαρκῆ.

Ἐπειδὴ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἔργον ἀπεργάζεται, δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸ σύμπαν καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλὰ ἐπὶ μέρους μόνον.

Ἐπειδὴ μία τῶν ἀρχῶν ὄλον δὲν ἀναπληροῦ οὐδὲ ἅπασαι ἀφ' ἑαυτῶν νὰ συνενωθῶσι καὶ πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν νὰ συμπράξωσιν, ἀποδείκνυται ἀριδῆλως, ὅτι ἡ ὑπαρξίς ἀρχῆς ὑπερτάτης πρὸς τελειοποίησιν τοῦ σκοποῦ τοῦ κόσμου· διότι ἡ δημιουργία παράγεται ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν, ἐκ τούτου φανερόν ὅτι ἄνευ τῆς ὑπερτάτης οὕτε γένεσις, οὕτε ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν ὄντων νὰ προέλθῃ ἐστὶ δυνατόν.

Ἐὰν ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ᾗ μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ἀλλ' αὐτῶν ἀνωτέρα καὶ διαφέρουσα, τίς ἐστὶν αὕτη ἡ ἀρχή; Ἐἰ ἅπαντα τὰ συστήματα προτίθενται νὰ λύσωσι τὸ αὐτὸ πρόβλημα, ποῖόν ἐστι τὸ ὄν, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ νῦν καὶ αἰεὶ ζητούμενον καὶ αἰεὶ ἀπορούμενον;

Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδείξαντες, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν τῶν Ἐλεατῶν δὲν δύναται νὰ ἦναι κενόν, ἀλλὰ συγκεκριμένον ἀνήρκεσαν αὐτούς.

Καὶ ἐν ταῖς νέαις χρόνις ἠκολούθησαν τῷ Σπινόζα ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἑγκελσ ἀποφηνάμενοι τὸ ἀπόλυτον ὄν καθαρὸν, μὴ συνιδόντες, ὅτι ἐξ ἀορίστου γένεσις δὲν προέρχεται, ἀλλ' ἐξ ὠρισμένου, τελείου, ἐνεργείας ὄντος.

Καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων οἱ ὑποθέσαντες τὸ ὑπέρτατον ὄν δυνάμει ὑπέθεσαν τὸν Θεὸν γινόμενον, ἐπομένως ἀτελεῖ καὶ φθαρτόν.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς οὔτε ἰδέα ἀπλῶς δύναται νὰ ὑποτεθῆ, οὔτε φύσις, οὔτε γινόμενος οὔτε ἐξιστάμενος, ἀλλ' αἰεὶ ὁ αὐτός, φανερόν ὅτι οὔτε ὁ ἰδανισμὸς οὔτε ὁ φυσικισμὸς οὔτε οἱ συγχέοντες τὴν βούλησιν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλα συστήματα ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τοῦτο ἰκανῶς.

Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτον ὄν, δυνάμει, δημιουργίαν νὰ παραγάγῃ δὲν ἠδύνατο, οὐδὲ ὁ νοῦς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα, παρέλαβον ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἑτέραν ἀρχὴν τοῦ νοῦ διαφόρον· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν θὰ ἦτο ἰκανή, εἰ δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ ἐνεργείας· διότι, εἰ δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ ἐνεργείας, κίνησις δὲν θὰ ὑπῆρχεν· εἰ δὲν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔμενε δυνάμει, οὐδὲν θὰ ὑπῆρχε δημιούργημα· καὶ ἂν ἡ ἀρχὴ ἐνεργήσῃ, ἢ δ' οὐσία αὐτῆς ἢ δυνάμει, πάλιν ἡ κίνησις δὲν θὰ ἦτο αἰδίος, οὐδὲ τὸ δυνάμει ὄν θὰ ἐγένετο τέλειον, διότι ἠδύνατο νὰ μὴ γείνη ἢ γενόμενον νὰ φθαρῇ.

Ἐπειδὴ ἐκ δυνάμει ὄντος οὔτε γένεσις οὔτε γνῶσις νὰ προέλθῃ ἠδύνατο, οὔτε τι ἐνεργείας, τέλειον καὶ ἀφθαρτόν, ἀλλ' ἐκ τελείου, φανερόν ὅτι τὸ ὄντως ὄν δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὄν δυνάμει ἀτελεές, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ τέλειον, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄν ἐς αἰεὶ ἐστὶν ἀρχὸν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, προσωπικόν, καὶ μόνον τοιοῦτον ὄν, γνωστικόν, ἐλεύθερον, παντοδύναμον, ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως καὶ ἐλευθέραν νὰ

παραγάγῃ δημιουργίαν, οὐχὶ ὅμως αὐθαιρέτως, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται.

Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς δημιουργῇ, δημιουργεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰδὲν ἐδημιούργει, ἀμέσως οὐδόλως θὰ διέφερε κατ' οὐσίαν τῶν δημιουργημάτων· τὸ τοιοῦτον σύστημα θὰ ἦτο σύστημα ἀποροῆς καὶ ἐπομένως πανθειστικόν. Ἐὰν ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου δὲν ἦναι ὁ Θεός, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ὡς αὐτοτυνειδὸς δὲν γίνεται πεπερασμένος, ἀλλ' εἶναι εἰδῶς τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ· εἰδὲν ἡ δημιουργία πρέπει νὰ ἦναι πραγματοποίησις τῆς θείας ἰδέας καὶ οὐχὶ τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα, ὅτι ὁ κόσμος νὰ δημιουργῇ δύναται μόνον διὰ τοῦ αἰδίου πραγματικοῦ καὶ ἀληθοῦς τελείου Θεοῦ.

Ἐὰν δὲ ἀμέσως δὲν δημιουργεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐμμέσως, τουτέστι δι' ὀργάνων, συναιτίων, ἀρχῶν τοῦ κόσμου, φανερόν ὅτι ταῦτά εἰσιν ὁ θεμέλιος λίθος πρὸς ἀναίρεσιν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων καὶ θεμελίωσιν τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ, διότι εἰσὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων, καὶ τὰ ὄντα ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ διακρίνονται μετὰ τὴν τοῦ κόσμου ἀρχήν.

Ἐὰν δὲ ὁ κόσμος δὲν ἦναι φαινόμενον, ἀλλὰ πραγματικόν, διότι αἱ ἀρχαὶ εἰσὶ πραγματικαὶ ὡς ἀρχαὶ τοῦ κόσμου, φανερόν ὅτι ὁ τὰ σύμπαν συντελέσας δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὄν δυνάμει, ἀτελεές.

Ἐὰν τὸ ὄντως ὄν ὑποτεθῆ ὄν καθαρὸν, ἀναιρεῖται ἡ πραγματικότης· εἰδὲν δὲ δυνάμει ὄν ὑποτίθεται, ἀτελεές καὶ φθαρτόν. ἄρα τὸ ὑπέρτατον ὄν οὔτε φύσις δύναται νὰ ὑποτεθῆ οὔτε ἰδέα, οὔτε βούλησις, οὔτε γινόμενον οὔτε ἐξιστάμενον, ἀλλ' ἐς αἰεὶ τὸ αὐτὸ, ἀγέννητον, ἀμετάβλητον, ἐνεργείας τέλειον.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπετίθετο δυνάμει, οὐδὲν θὰ προήρχετο δημιούργημα· καὶ εἰ ἐνήργει, ἢ δ' οὐσία αὐτῆς ἦτο δυνάμει ἢ κίνησις, ὡς ἠρῶς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, δὲν θὰ ἦτο αἰδίος, ἀλλ' ὑποκειμενικὴ οὐδὲ τὸ δυνάμει ὄν θὰ ἐγένετο τέλειον, διότι ἠδύνατο νὰ μὴ γείνη ἢ γινόμενον νὰ φθαρῇ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλειόν ἐστιν αἰτίδιον, πραγματικόν, δὲν δύναται τὸ προηγούμενον πάντων, ἡ πρώτη καὶ ὑπερτάτη ἀρχή, νὰ ἦναι ἀγέννητος, ὡς δὲ τοιαύτη, ἀνωτέρα καὶ προτέρα νὰ γινώσκεται ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη παράγει τὸν κόσμον ἐμμέσως, τουτέστι διὰ συναιτίων, πρέπει αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ αἰτίνας δὲν εἶναι ὑποκειμενικαὶ, ἀλλὰ κοσμογονικαὶ, νὰ ὀρισθῶσι καὶ διακριθῶσι, διότι ἐξ ἀρχῶν (προτάσεων) ἀορίστων οὐδὲ συμπέρασμα (κόσμος) ὀρισμένον ἐξάγεται· ἄρα μόνον ἐκ τῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως αὐτῶν (δηλ. διαφόρων ἀρχῶν) ἐξαρτᾶται καὶ ἡ κατ' ὀλοκληρίαν καὶ ὀρθὴ ἐξήγησις τοῦ κόσμου.

Ἐπειδὴ δ' ὁ κόσμος ἐστὶν ἀδύνατον ἐκ μιᾶς ἀρχῆς νὰ ἐξηγηθῆ, διότι ἡ ἐκ μιᾶς γένεσις δὲν εἶναι γένεσις, ἀλλ' ἀλλοίωσις, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει, ὅτι Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης ὀρθῶς παρετήρησεν, ἐτρέπη ἤδη αὐτὴ ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία εἰς εὐρεσιν τῶν ἀρχῶν, διακρίνασα πλὴν τῆς κατὰ τὴν ὕλην ὡς βάσεως τῶν ἄλλων ἀρχῶν, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἅπασαι δ' αὐταὶ ν' ἀποδειχθῶσιν οὐχὶ ὑποκειμενικαί, ἀλλ' ἀντικειμενικαί, πραγματικά.

Ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ θὰ ὑπετίθετο αὐ μόνον ἀρχὴ γένεσεως ὑπὸ Ἡρακλείτου, ἀλλὰ καὶ τάξεως ὑπ' Ἀναξαγόρου. Καὶ τοῦτο θεωρεῖ ὀρθόν ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως γνωρισθῆ, ὡς λέγει, γνωρίζεται πᾶσα γένεσις καὶ πράξις· διότι ἡ κίνησις εἶδος τι ζωῆς οὐσα (οὐχὶ ἡ ὕλη ζωὴ) ἐστὶν κατ' Ἀριστοτέλην αἰτία τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως καὶ ὑπάρξεως τῶν ὄντων.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ἣν ὀνομάζει ὄρεξιν καὶ προαίρεσιν, ἐκλαμβάνει ἀνωτέραν τῆς κατὰ τὴν ὕλην, τὴν δὲ ὕλην ὑποκείμενον, δύναμιν, βάσιν τῆς ἐνεργείας.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὄρεκτικὴ δύναμις κατὰ λογισμὸν λέγεται βούλησις, στερουμένη δὲ λογισμοῦ ὁρμὴ ἄλογος, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ λόγος προηγούμενος τῆς ἀλόγου ταύτης ὁρμῆς ποιεῖ

αὐτὴν βούλησιν, δηλαδή δύναμιν γνωστικὴν, ἐπομένως ἡ βούλησις μὴ προηγουμένη τοῦ λόγου, ἐπομένως ἄτοπον θὰ ἰσχυρίζετο, ὅτι τὸ ἄλογόν ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ λόγου, ἡκιστα δὲ ἀρχὴ ἀπόλυτος, ὡς πολλοὶ τῶν νέων σοφῶν ἰσχυρίζονται· διότι, εἰ αὕτη ἡ ἀρχὴ ἀπόλυτος ὑπετίθετο, ἡ δημιουργία δὲν θὰ παρίστατο ἐλευθέρα καὶ κόσμος (διότι ὁ κόσμος ὑποθέτει τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπερτάτην, τὴν παράγουσαν τὴν ἁρμονίαν, καὶ ἐξ αὐτῆς πάντα τὰ ἀγαθὰ καὶ κατὰ τὸν νόμον τοῦ παντός, τὴν θεϊαν δικαιοσύνην· ὁ κόσμος ὅμως θὰ παρεδίδετο τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῇ αὐτομάτῳ).

Ἐπειδὴ ὅμως μορφή καὶ κινήσις εἰσὶν ἀπὸ τῆς ὕλης ἀχώριστοι, τοῦτό ἐστὶν ἀπόδειξις ὅτι ἐν τῇ ὕλῃ εἰσὶ καὶ κινήσις καὶ μορφή, διάφοροι ἀρχαὶ τῆς ὕλης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὕλη τῇ κινήσει καὶ μορφώσει ὑπόκειται, ἔπεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀρχαὶ προηγούνται τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἐπομένως εἰσὶ καὶ πρότεροι καὶ ἀνώτεροι καὶ ὡς τοιαῦται δὲν ἠδύνατο ἐξ αὐτῆς νὰ παραχθῶσιν.

Ἐὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἦναι βάσις τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, αὕτη δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὁ δ' ὄργανισμός καὶ τὰ ἀνώτερα τηρῶνται μόνον ὡς ἔχοντα ὑποτελῆ τὰ κατώτερα, καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν κατωτέρων ταῖς ἀνωτέροις γένεσις, ἀνάπτυξις, ἐλευθερία καὶ γνώσις προέρχονται, φανερόν ὅτι ἅπασαι αἱ διάφοροι ἀλλήλων ἀρχαὶ εἰσὶ πρὸς κοσμοποιεῖν ἀναγκαῖαι.

Ἐὰν ἡ ἔχουσα βάσιν κίνησις (δηλ. τὴν ὕλην) ἦναι ἐλευθέρη, ἡ δὲ βάσεως στερουμένη ἀνελευθέρη, ἐὰν ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ κινήσεως στερουμένη εἶναι ὑπνώτουσα, ἐὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἄνευ τῆς κινήσεως δὲν εἶναι ζωσα, οὐδὲ ἄνευ κινήσεως οὔτε ἄτομικόν ἢ κατὰ τὴν ὕλην νὰ παραγάγῃ δύναται οὔτε πραγματικόν, ἔπεται ὅτι ἡ δημιουργία οὔτε ἐκ μόνης τῆς κατὰ τὸν λόγον παράγεται, οὔτε ἐκ μόνης τῆς κατὰ τὴν κίνησιν οὔτε ἐκ μόνης τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλ' ἐξ ἁπασῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης ἥτις μόνη παράγουσα τὴν συνεργίαν

καὶ ἁρμονίαν, καὶ δι' αὐτῶν πάντα δημιουργεῖ ἐλευθέρως.

Ἐὰν ὅμως ὁ κόσμος ἦναί τι ὀργανικὸν καὶ πραγματικὸν καὶ παρήχθη ἐκ τῆς συνεργείας καὶ συμπράξεως τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, συμπράξεις δὲ καὶ συνεργία ἐξ αὐτῶν νὰ προέλθῃ δὲν ἠδύνατο, διότι τούτων ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζεται, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ ἕτερον τοῦτο ὃν τὸ ἀνώτερον, τὸ συνδυαστικόν, τὸ συγκροτοῦν καὶ φέρον εἰς συνεργείαν καὶ ἁρμονίαν, αἰδίων, τέλειον, καὶ ἐς αἰεὶ ἔχον βάσιν καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς νὰ ἀναγνωρισθῇ αἰδίων, ἐνεργεία, ἐνὶ λόγῳ ὃν προσωπικόν· διότι μόνον ἐκ ταιούτου ὄντος ἠδύνατο συμπράξεις καὶ ἁρμονία τῶν δυναμένων νὰ προέλθῃ, ἐπομένως ζωὴ, τάξις, γνῶσις, κτλ, ἐνὶ λόγῳ κόσμος· ὥστε, εἴαν δὲν ὑπῆρχεν ἀπ' αἰῶνος ταιούτη ἀρχή, ἀρχὴ ἐνεργείας, ὃν τέλειον θὰ προήρχετο καὶ διέμενεν οὐδέν· ἡ ταιούτη δὲ ἀρχὴ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ μετὰ μιᾶς τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ αὐτῶν προτέρα καὶ ἀνωτέρα, διότι οὐδεμίαν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δύναται νὰ ἦναι αὐτῷ ὁμοία, δηλαδὴ ὃν προσωπικόν· διότι εἰ τὸ ὃν τοῦτο δὲν ἦτο ἀπ' αἰῶνος ἐνεργεία, ἀλλὰ δυνάμει, ἐπομένως οὐδὲ ἐνεργεία καὶ ζωὴ, εἴαν ὁ θεὸς δὲν ἀναγνωρίζετο αἰδῖος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ θεὸς ἐστὶν αἰδῖος, ἀγέννητος, ἀπ' αἰῶνος τέλειος, ἐνὶ λόγῳ προσωπικός, χρῆται ὀργάνοις, δηλαδὴ ταῖς κοσμογονικαῖς ἀρχαῖς, πρὸς πραγματοποίησιν τῆς τοῦ κόσμου ιδέας, ἣτις καὶ ἐξωτερικῶς παριστανομένη οὔτε χωρίζεται οὔτε ἀπόλλυται, ἀλλ' ἐσωτερικῶς διευκρινίζεται, ὡς τὸ τοῦ τεχνίτου ἔργον, ἐν ᾧ ὁ τεχνίτης ἐς αἰεὶ ἤρμεῖ.

Ἡ δὲ τοῦ κόσμου ιδέα προηγουμένη πραγματοποιεῖται διὰ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὡς πᾶσα λέξις σχηματίζεται προηγουμένης τῆς ἐννοίας αὐτῆς, λ. χ. ἡ προηγουμένη τῆς λέξεως (θεοῦ ἢ πατρὸς) ἐννοία συναρμόττει τὰ στοιχεῖα.

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν, ὅτι ἡ γένεσις τὸ πρῶτον μεταβάλλει ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ δὲ τούτου τρέπεται ἐπὶ τὸ τέλειον· τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ γένεσις προέρχε-

ται ἐκ τῶν ἀνωτέρων, διότι γένεσις νὰ προέλθῃ ἀνευ τῆς τῶν ἀρχῶν ἐνώσεως ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης, τῆς κυρίως ἀρχῆς, συμπράξεις καὶ ἁρμονία καὶ ἐξ αὐτῶν γένεσις, ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν ὄντων καὶ τοῦ κόσμου, θὰ ἦτο ἀδύνατον.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται, διὰ δὲ τοῦτο νὰ συμπράξῃ ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς κοσμοποιίαν δὲν ἠδύνατο, ἔπρεπεν πρὸς τοῦτο ἀναγκάτως νὰ ἀναγνωρισθῇ μὴ ἀπόλυτος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ βούλησις δὲν ἐξηγεῖ τὸ καθόλου καὶ τὸ ἀναγκασίον, ἀλλ' ὁ λόγος ὃν ἀρχὴ τοῦ καθόλου· ὁ λόγος δὲν παράγει τὴν κίνησιν, ἡ κατὰ τὴν κίνησιν τὸ ὑλικὸν καὶ ἀτομικόν, ἀλλὰ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή· ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀρχὴ τῆς βουλήσεως καὶ πράξεως, διότι ἐν τῇ θεωρίᾳ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης δεικνύει, οὐδέν ἐστι πρακτικόν.

Ἡ βούλησις ὡς δύναμις κινήτικὴ καὶ πρακτικὴ διαφέρει τῆς ὕλης καὶ τοῦ λόγου, ὄντος ἀρχῆς τάξεως καὶ γνώσεως.

Ἐὰν ἡ ὕλη ἀφῆρετο, θὰ ἐξέλειπεν ἡ βάσις τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας, τῆς ἀτομικότητος καὶ πραγματικότητος.

Ἐπειδὴ δ' ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ἐνυπάρχει ἐν ἀπασιν, ἐν νεκροῖς, ζῶσι, γενομένοις, φθειρομένοις ἐστὶ καὶ αὐτὴ ἀρχὴ παγκόσμιος, αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ μόνον μία.

Ἐὰν μία μόνη ἀρχὴ ὑπῆρχεν, θὰ ἀπεδείκνυτο, διότι εἴαν ἐξῆρετο λ. χ. ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, θὰ ἐξῆρετο ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία, ἡ πράξις, εἴαν ἐξῆρετο ἡ κατὰ τὸν λόγον θὰ ἀφῆρετο ἡ τάξις καὶ ἡ γνῶσις· ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, θὰ ἐξῆρετο ἡ δύναμις, ἡ βάσις τῆς ἐνεργείας, τῆς ἀτομικότητος καὶ πραγματικότητος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἐστὶ πρὸς σύστασιν τοῦ κόσμου ἀναγκασία· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ αὕτη οὔτε τὴν μεταβολὴν ἐξηγεῖ, οὔτε τὴν ζωὴν οὔτε τὴν ἐλευθερίαν οὔτε τὴν τάξιν κτλ., ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ὑπὸ τῶν φυσιολόγων ἐκλαμβάνεται ὡς ἀρχὴ καὶ ἀτόπως ὡς ἡ μόνη καὶ ἀπόλυτος.

Ἐὰν ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων ἀνυπόστατος ἀπεδείκνυτο,

ἢ γένεσις ἐξ ἀντιθέσεως δὲν προήρχετο, ἀλλ' ἐξ ἐνώσεως καὶ ἀρμονίας αὐτῶν, ἐνώσις δὲ καὶ ἀρμονία δὲν πηγάζουσιν ἐκ τῶν ἀρχῶν, διότι ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἔπεται ὅτι ἡ πρώτη ἀρχὴ ἀρχουσα αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ ᾔηται ὄν καθαρόν, ἄνουν, ἀτελές, καὶ τῇ μεταβολῇ ὑποκείμενον καὶ τῇ ἀλλοιώσει.

Ἐὰν δὲ ἡ μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωσις ὑπετίθετο ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὁ θεὸς θὰ ὑπετίθετο κακός, ἐὰν δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον, θὰ ὑπετίθετο ἀτελής καὶ φθαρτός, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εὐλόγως παρατηροῦσιν.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ θεὸς δὲν δύναται νὰ ᾔηται δυνάμει ὄν καὶ γινόμενος, ἀλλὰ ὄν ἐς ἀεὶ τέλειον· μόνον τοιοῦτον ὄν δύναται νὰ γείνη ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας.

Ἐὰν ὁ θεὸς παρήγαγεν ἀμέσως τὰ ὄντα, ὁ θεὸς δὲν θὰ διέφευγεν τῶν ὄντων οὐσίᾳ, τὸ σύστημα τοῦτο δὲν θὰ ἀπέφευγε τὸν πανθεισμόν.

Ἐὰν ὁμοίως παρήγαγεν ἐρμείσως, ἔπρεπε νὰ παρηγάγη ταῦτα δι' ἀρχῶν τουτέστι συναιτίων καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ αὐτῶν διάφορος καὶ τέλειος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ καθαρόν ὄν δὲν δύναται ἄνευ τοῦ μὴ ὄντος νὰ νοηθῇ, ὡς ὁ Πλάτων ἀποδεικνύει περὶ τοῦ καθαροῦ ὄντος τῶν Ἑλεατῶν, διότι, ἐὰν γείνη λόγος περὶ αὐτοῦ, λαμβάνει διορισμόν, ἐπομένως δὲν εἶναι καθαρόν, ἀποδείκνυται, ὅτι καὶ τὸ τοῦ Σκελλιγγίου καὶ τὸ τοῦ Ἐγγέλου καθαρόν ὄν δὲν δύναται ὡς τοιοῦτον νὰ κατασταθῇ τῆς φιλοσοφίας ἀρχή· οὐδ' ἔρρωως λέγουσιν οἱ ὑποθέτοντες τὸ πνεῦμα οὐδὲ ὀρίζουσι ἐν τρίτῳ τινί, τὸ πνεῦμα ἔρρωως, ὡς μὴ ὀρίζοντες εἰδικῶς ὡς ὁ Σκελλιγγίος καὶ ὁ Ἐγγελος.

Ὁ Σκελλιγγίος τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν οὔτε ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον, οὔτε ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, τουτέστι τῆς βουλήσεως διέκρινεν.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἢ μὴ χρωμένη τῷ λόγῳ βούλησις δὲν εἶναι δυνάμει γνωστικὴ, ἀλλ' ὀρμητὴ ἄλογος, ἔπεται ὅτι σύννοος

πρᾶξις ἐκ βουλήσεως ἐστερημένης λόγου νὰ προέλθῃ δὲν δύναται, διότι ἡ σύννοος πρᾶξις ὡς προϊόν τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου ὑποθέτει ἀμφότερα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι συνυπάρχουσιν ἀρχαὶ διάφοροι, ἀναπόσπαστοι καὶ ἀναγκαῖαι πρὸς κοσμοποιίαν.

Πρὸς τοῦτο νὰ ὑπάρχῃ ὄν συνδυετικὸν αὐτῶν καὶ τοῦτο τὸ ὄν νὰ ᾔηται ἀπ' αἰῶνος ἐνεργείᾳ τέλειον, καὶ, ἐς ἀεὶ τὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ νὰ διαμένῃ ἐς ἀεὶ προσωπικόν (δηλαδὴ τέλειον).

Ἐὰν πᾶς ἀρχῶν εὐδοκιμῇ ἔχων τὴν προσήκουσαν γνῶσιν, τὴν ἀγνὴν βούλησιν καὶ τὴν ἀποχρῶσαν δυνάμιν ἠνωμένως, ἀποτυγχάνει δὲ μιᾶς τούτων στερούμενος, ἔσται ἄτοπον καὶ ἀσεβές ἐὰν αὐταὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου ἀφηροῦντο· διότι, ἐὰν ὁ θεὸς δὲν εἶχεν ἀπάσας, θὰ ἀπώλλυτο, ὃ ἔστιν ἐὰν ἐξ ἀρχῆς δὲν ᾔητο τέλειον, προσωπικόν· διότι, εἰ ᾔη δυνάμει, ἐπομένως ἀτελής καὶ φθαρτός, οὐδὲν θὰ προήρχετο ἢ οὐδὲν θὰ διέμενε· ἀλλὰ καὶ τέλειον ὄν ἐγένετο εἰς τὸ τέλος, δὲν θὰ ᾔη ἀπὸ καταστροφῆς ἐξησφαλισμένον.

Ἐὰν λοιπὸν ἢ γένεσις, ἢ ἀνάπτυξις καὶ ἢ τελειοποίησις προέρχονται ἐκ τῆς ὑπερτάτης, διότι ἐξ αὐτῆς ἢ ἐνώσις καὶ ἀρμονία τῶν δυνάμεων, φανερόν ὅτι τό τε σύμπαν καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον ὄν συνιστάμενα ἐξ ἀπασῶν τῶν ἀρχῶν καὶ παραγόμενα ἐξ αὐτῶν ἔπεται ὅτι πᾶν ὄν φέρει τὴν τοῦ ὑπερτάτου εἰκόνα· ἢ δὲ διαφορὰ τῶν ὄντων ἀλλήλων προέρχεται ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς διαφορᾶς σχέσεως τῶν ἀρχῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην.

Ἐὰν δὲν συνέδεν αὐτάς, ἢ ὑπερτάτη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνεργήσῃ πρὸς κοσμοποιίαν.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ δὲν παρήγον ἀκύστως ἐν τῷ παραγομένῳ, θὰ προήρχετο καὶ διέμενε οὐδὲν· ἐὰν ἢ ὑπερτάτη ἐς ἀεὶ δὲν ἐκράτει ὁμοῦ καὶ ἐν ἀρμονίᾳ αὐτάς πρὸς τοῦτο.

Ἐὰν ὁ ἰδανικὸς κόσμος ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, θὰ προήρχετο καταστροφὴ.

Ἐὰν ἐπεκράτουν αἱ κατώτεραι ἀρχαὶ τῶν ἀνωτέρων, αἱ

ἀνώτεροι ἢ διέμενον ἀνεργοί, τὰ ὄντα ἢ καθίσταντο νεκρά, ἄλογα καὶ διὰ τοῦτο ἄσκοπα.

Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ παντὶ ἐπικρατεῖ τάξις καὶ ἁρμονία, τοῦτο ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι αἱ ἐπικρατοῦσαι αἱ ἀνώτεροι κατὰ νόμον καὶ ἐκ τῆς ἁρμονίας αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης ἢ προήρχετο γένεσις, ἀνάπτυξις καὶ τελειοποιήσις τῶν ὄντων, ἐν λόγῳ ἢ αἰδιότητι ἢ ἐξησφαλίζετο.

Ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ προηγούμεναι πάντων, διότι πάντα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, οὐδὲν ἠδύνετο αὐτομάτως νὰ περραχθῆ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν χωριζόμενον.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται πάντων τῶν ἄλλων ὄντων, διότι μόνος οὗτος γίνεται κύριος τῶν ἀρχῶν καὶ διὰ τοῦτο Θεοειδής, ὡς ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ὃν αἰδιον, ἐπομένως οἱ βίαι αὐτοῦ, ὁ παρελθὼν βίος περιλαμβάνει, δηλαδή τὸν παρελθόντα, ὁ νῦν τὸν παρόντα καὶ ὁ ἐσόμενος τὸν μέλλοντα, ταῦτα τὰ φαινόμενα τῆν ἀληθῆ σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι φορεῖται τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἐπομένως τὸ ὑψίστον πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος δὲν φαίνεται ἢ φιλοσοφία, ὡς δοξάζει ὁ Ἰβηλος, ἀλλ' ὡς ὄργανον τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς εὐρύθμου πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεώς του γίνεται ὑπερκόσμιον, πρόσωπον, Θεοειδὲς καὶ διὰ τοῦτο τέλος, σκοπὸς, τῆς δημιουργίας· διότι ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι τὰ κατώτερα ἐνυπάρχουσι δυνάμει τοῖς ἀνωτέροις καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν αὐτῶν, οἷον τὸ ὁρεπτικὸν ἐν τῷ αἰσθητικῷ καὶ τοῦτο ἐν τῷ νοητικῷ.

Ὁ νοῦς τοῦ Ἀριστοτέλους παρίσταται ὡς τι θεῖον, ὡς τι προσωπικόν· τὸν νοῦν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει προσωπικόν, αὐτὸν ὅμως δὲν ἐκλαμβάνει θεωρητικόν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ πρακτικόν, τουτέστι βούλησιν, δυνάμιν ἄλογον (ἄτόπως).

Ὁ νοῦς ὅμως τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν φαίνεται ὅτι ἐστὶ βούλησις, τουτέστι μία τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ ὡς τι ἴδιον καὶ ὡς

ὑπεράνω τῶν ὀργάνων, τῶν ἀρχῶν τοῦ κόσμου, ὡς εἰκὼν τῆς ὑπερτάτης, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο οὔτε ὑλικόν μόνον ἐστὶν, οὔτε πρακτικόν, μόνον, τουτέστι βούλησις, οὔτε θεωρητικόν τουτέστι λογικόν, μόνον, ἀλλὰ ὡς θεία ἰδέα διάφορον καὶ ἀνώτερον τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως προσωπικόν, Θεοειδὲς καὶ οὐχὶ ἀπλοῦν ὑλικόν, ψυχικόν, νοητικόν καὶ τελικόν τοῦ σύμπαντος κόσμου τέλος.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ διεκρίνοντο, ἢ ἀνεγνωρίζετο ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ὄντων ἢ κατὰ ποιὸν καὶ ποσόν, καὶ ἡ τάξις, ἢ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἐκ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἢ ἐξ αὐτῶν ἐξάρτησις τῶν κατωτέρων.

Οὐ μόνον δὲ ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ ὁ Κάντιος καὶ ὁ Σχελλίγγιος ὁμολογῶν, ἀνακολούθως ὅτι ἡ δημιουργία δὲν δύναται ἐκ μιᾶς ἀπείρου αἰτιότητος νὰ ἐξηγηθῆ, διότι μία δὲν δύναται καὶ ἕτερον νὰ ποιῆ, λ. χ. ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ καὶ τὸ εἶδος, καὶ τοῦτο ἄνευ περιορισμοῦ τῆς ὕλης, καὶ ἕτεροι ἄλλοι, οἵτινες αὐτὰς ἀλλήλων δὲν διέκριναν, ἀλλὰ συνέχεον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος τὴν κατὰ τὴν ὕλην μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τὴν ὁρεπτικὴν.

Ἐπειδὴ, ὡς ἀποδεικνύεται, μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, οὐδὲ δυνάμει ὄν, ἀλλ' ἐνεργεία, τέλειον ὑφ' ἑαυτὸν ἀπάσας τὰς ἀρχάς, ἔχον καὶ διὰ τοῦτο προσωπικόν, ἀνατρέπεται ἢ βάσις παντὸς συστήματος ἡέτοντος ἀρχὴν ἀπόλυτον μίαν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὡς ὁ ἰδανισμὸς, ὁ ὑλισμὸς καὶ εἴτις ἄλλη εἰς ταῦτα ἢ ἕτερα ἀφορῶντα συστήματα.

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων διέγνωσεν ἀπάσας τὰς ἀρχάς οὐδ' ἀπάσας περιέλαβεν, οὐδὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπερτάτης διὰ τοῦτο ὀρθῶς κατενόησεν, δηλαδή τὴν τῆς προσωπικότητος, διότι αὐτὴ περιλαμβάνει τὰς ἐννοίας τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπομένως τὰς ἀρχάς τῶν συστημάτων καὶ οὕτως ἅπαντα τὰ συστήματα ὡς μέλη ὀργανικὰ, φανερόν ὅτι, εἰάν

τοιούτον ἐν τῷ νῦν χρόνῳ σύστημα ἀναφανῆ, ἐστὶν ἀδύνατον, ἐπὶ τοιαύτης, ἰδίαις, ἀρχῆς στηριζόμενον, νὰ μὴ φέρῃ τροπὴν νέαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καθόλου, καὶ δι' αὐτῆς ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπιστήμαις καὶ τῷ βίῳ.

Καὶ τοι δὲ ἡ φιλοσοφία ἐστὶν ἐπιστήμη ἀτελής, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς δηλοῖ, (ἔρως πρὸς τὴν σοφίαν,) ἀληθῆς δ' ἐπιστήμη ἡ σοφία ἐστὶν ἀδύνατον ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ἄτοπον ἢ τελεία αὕτη ἐπιστήμη, ἡ σοφία, νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον ὃν ἀτελὲς δυνάμει, ὃν ἄνουν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἀλλὰ τέλειον, ἐνεργείᾳ, ἔνουν, ἐλεύθερον, παντοδύναμον, ἐνὶ λόγῳ ἰκανὸν νὰ διακρίνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ καὶ ἀποφασίσῃ καὶ πράξῃ ἐλευθέρως.

Ἐὰν ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου δὲν ἦναι ὁ Θεός, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ἐγγελος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, δύναται ὁ κόσμος νὰ δημιουργηθῇ μόνον ὑπὸ τοῦ αἰδίου πραγματικοῦ, ἀληθῶς τελείου Θεοῦ.

Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Θεός μεθίσταται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται, ὑποτίθεται, ὅτι μεθίσταται καὶ τοῦ νὰ ἦναι Θεός, διότι ὑποτίθεται ἀτελής καὶ φθικτός.

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ὁ Θεός δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ δυνάμει ὃν, ἀτελής, ἀλλὰ ἐξ ἀρχῆς τέλειον, διότι τὸ ἔχον τὴν δυνάμιν νὰ παραγάγῃ διάφορον ἑαυτοῦ, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ γνῶσιν καὶ βούλησιν, ταυτέστιν ὁ Θεός τέλειος ὢν, πάνσοφος, παντελεύθερος, παντοδύναμος, δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἄλογος, ἀβούλος, ἀσθενής, ἐνὶ λόγῳ ὢν κενόν, ἀφηρημένον, ἐπομένως πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐς αἰεὶ πρέπει νὰ νοῆ τὸ δυνατὸν τοῦ κόσμου, ὡς ἑαυτὸ ἐς αἰεὶ νοεῖ ἡ ἰδέα, τὸ δυνατὸν, τοῦ κόσμου, περιέχει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ πρωτότυπον αὐτῆς, ὃ πρέπει νὰ ἦναι, ὡς ὁ Θεός, αἰδίου, τέλειον καὶ ὢν προσωπικόν, κατὰ τὸ βαθὺ τοῦ Ἀριστοτέλους νόημα.

Ἡ ὑποκειμενικὴ φιλοσοφία, ἣν ὁ Καρτέσιος διὰ τοῦ νοῦ ἄρα ὑπάρχω εἰσήγαγε, παρέστησε τὸν Θεὸν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸν Θεὸν κατέστησε δημιουργὸν ἀνθρώπου.

Ὁ Φίχθιος ὑπολαβὼν, ὅτι προσωπικότης καὶ ἀπειρία δὲν συμβιβάζονται, ὑπέλαθε τὸν Θεὸν πεπερασμένον.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπασάμενος ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ὑπέλαθε τὸ αὐτοσυνηδὸς οὐσίαν τοῦ πνεύματος, καὶ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ τῷ Φίχθίῳ.

Ὁ Ἰακώβης τὸν Θεὸν ὑπέλαθεν προῖόν τοῦ αἰσθηματος, ταυτέστι τοῦ ὑποκειμένου, ὁ δὲ Σχελλίγγιος προῖόν τοῦ συνηδόντος. Ὁ Κάντιος ὑπέθεσε τὸν λόγον δυνάμιν ὑπερφυσικὴν, ὁ δ' Ἐγγελος πνεῦμα, ταυτέστιν ὑποκείμενον ἀντικείμενον.

Ὁ δὲ Βάδερὸς ὑποθέσας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν γινώσκει ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὅτι ἐστὶν ἰδέα τοῦ Θεοῦ, ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ ἀπόλυτον, ἀλλ' ὁ Θεός, ὅστις ἐστὶ μὲν ἄμικτος τοῦ δημιουργηθέντος κόσμου, οὐχὶ ὅμως αὐτοῦ χωριστός, διότι ὁ κόσμος ἦτο ἄθεος.

Ὁ Βάδερὸς κατακρίνων τὸν Καρτέσιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὅτι τὸν χωρισμὸν τοῦ δημιουργήματος ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἐθεώρησαν ὅρον τῆς ἀτομικότητος, ἣν συγχέουσι μετὰ τῆς προσωπικότητος καὶ ἐλευθερίας τοῦ ατόμου, ἰσχυρίζεται, ὅτι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τὸ ἀνώτερον ἀντικείμενον, τὸν λόγον, ἢ ἐβουλίζετο ἐν τοῖς ἀντικειμένοις καὶ οὔτε τὸ ἀνώτερον ἢ ἐγίνωσκεν οὔτε τὸ κατώτερον.

Κατὰ Βάδερὸν ἡ γνῶσις ἔχει βάσιν τὸ αἶσθημα, ὥστε δὲν εἶναι κεχωρισμένα, ὡς ὁ Ἐγγελος καὶ Ρουσσὼς κεχωρισμένα ἰσχυρίζονται τὸ δ' αἶσθημα, ὃ κατὰ Βάδερὸν ποιεῖ τὴν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων εἰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις μετάβασιν, προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν πέντε αἰσθήσεων καὶ ἐὰν, λέγει, ἡ φύσις συγκεντρωθῇ ἐν ἑαυτῇ, προέρχεται χωρισμὸς τῆς γνῶσεως καὶ τοῦ αἰσθηματος, καὶ τὸ αἶσθημα ἄνευ γνῶσεως φέρει (πάνον) λύπην, μετὰ δὲ τῆς γνῶσεως χαράν.

Ὁ Βάδερὸς τὸν Θεὸν ἐκλαμβάνει ὃν συγκεκριμένον, ταυτέστιν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, τὴν ἰδέαν ἐκλαμβάνει ὕψος, τὴν φύσιν βάθος καὶ τὴν βούλησιν, ἣν συνταυτίζει οὐκ ἐρθῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ, μέσον (κέντρον).

Ὁ Βάδερνς ὁμοίως οὔτε τὴν ἰδέαν συνταυτίζει, ὡς ὁ ἰδανισμὸς, μετὰ τοῦ Θεοῦ οὔτε τὴν φύσιν, ὡς ὁ φυσικισμὸς, ἀλλὰ τὴν βούλησιν, δι' ἧς ἰδέα καὶ φύσις (κατ' αὐτόν) ἐνοῦνται· διὰ τοῦτο ἡ ἀποκάλυψις δὲν ὀρίζεται κατὰ Βάδερνν ἀμέσως ἐκ τῆς ἀδιαφορίας καὶ διαφορᾶς, ἀλλὰ δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς· ὥστε πᾶσα ἀνάπτυξις μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ἀδιαφορίας εἰς τὴν διαφορὰν καὶ δι' ἀναιρέσεως αὐτῆς εἰς ὑπαρξιν· ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ βούλησις ὡς ἐξηρητημένη ἐκ τοῦ λόγου δείκνυται κατωτέρα, ὡς δὲ κατωτέρα δὲν ἠδύνατο νὰ κληθῆ Θεός, ἐπειδὴ δὲ αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαὶ, διότι ἐκάστη ἰδίον ἀπεργάζεται, δὲν ἴα παρήγαγον δημιουργίαν, οὔτε γένεσιν οὔτε ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ σύμπαντος κόσμου ἀνευ τῆς ὑπερτάτης, ἧς ἀνευ αἱ ἀρχαὶ οὔτε συνεργοῦσιν οὔτε αἷτιοι τῆς δημιουργίας καθίστανται, ἀλλὰ μάλλον, ἀντίθετοι καὶ καταστρεπτικαὶ αὐτῆς τοῦ κόσμου διότι ἐκ τῆς ἁρμονίας ὁ κόσμος παράγεται, ἢ δ' ἁρμονικὴ ἐκ τῆς ὑπερτάτης.

Ὁ I. Βόημνς τὸ πῶρ ἐκλαμβάνει ἐξημμένην βούλησιν καὶ τὴν αἰθιὸν φύσιν ἀρχὴν τοῦ δημιουργήματος· ἡ φύσις ὁμοίως γίνεται δημιουργικὴ ἐνομένη μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς, ἐξ ἧς ὁ κόσμος παράγεται ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης ἀναπτύσσεται καὶ τελειοποιεῖται.

Ἡ βούλησις καὶ κατὰ Βάδερνν καὶ κατὰ I. Βόημνν οὔτε ἰδέα (ρευστὸν) ἐστὶν οὔτε φύσις (στερεόν), ἀλλὰ τὸ μέσον, τὸ ἀπόλυτον ἢ βούλησις ὑπερ ὁμοίως δὲν ἀποδείκνυται ὡς εἶρηται ὀρθόν.

Ὁ κόσμος οὗτος κατὰ I. Βόημνν προῆλθεν ἐκ τῆς βουλήσεως, ἣτις ἐν μὴ ὀρθῇ σχέσει ἐστὶ καταστρεπτικὴ, ἐν δ' ὀρθῇ ἀγαθῇ ἢ βούλησις ἐξάπτεται διὰ χωρισμοῦ τῆς φύσεως ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, δηλαδὴ διὰ ἀναιρέσεως τῆς ἁρμονίας τῶν ἀρχῶν.

Ὁ θυμὸς ἐν τῷ Θεῷ δὲν εἶναι κακός, ἀλλ' ἐξάπτεται κατὰ I. Β. ἐν τῷ πνεύματι τοῦ δημιουργήματος· διὰ δὲ τοῦτο δὲν βασανίζεται ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ δημιουργήμα.

Κατὰ Βάδερνν ὁ ἐνθετος λόγος ἐκλαμβάνεται ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς βουλήσεως, τοῦ Θεοῦ.

Ἡ βούλησις ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ, ἀλλὰ μόνον κοσμογονικὴ, ἰδίως δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τείνουσα, ὡς λέγει, νὰ φέρῃ τὴν ἰδέαν εἰς ὑπαρξιν. Ἡ δ' ἰδέα ὅτι ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεός εἶδε κατὰ I. Βόημνν τὰ ὄντα ὡς εἰκόνας ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ὡς κατόπτρῳ.

Κατὰ Βάδερνν ἡ ἰδέα ἐστὶ πόθος, ἢ ἐπιθυμία ὑρεξίς· ἡ ἠδονὴ ἐστὶ καθαρὰ δύναμις ἀνευ ἐνεργείας, ἢ ἐπιθυμία ἐνεργεία κενὴ δυνάμεως· ἡ μίξ ζητεῖ τὴν ἑτέραν πρὸς ἀναπλήρωσιν. Τοῦτο ὁμοίως δὲν φαίνεται ἀκόλουθον, διότι ἡ βούλησις ἀνευ τοῦ λόγου προηγουμένου δὲν γίνεται, βούλησις, καὶ ἐπειδὴ τὸ προηγούμενον ἐστὶ καὶ ἀνώτερον, δὲν δύναται ἡ βούλησις νὰ ἀναγνωρισθῆ πρώτη καὶ ἀπόλυτος ἀρχὴ.

Ὁ Βάδερνς ἐξ ἐνός μὲν τῶν Θεῶν ἐκλαμβάνει δυνάμει ὄν, ἐξ ἑτέρου δὲ ἀνγκολούτως ἐνεργείᾳ τέλειον. Ἐὰν δὲ ὁ Θεός ἦναι τέλειος, δὲν παράγει ὡς αἰθιὸς ἑαυτόν, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ὡς δὲ δυνάμει ὄν γεννᾶται, τουτέστιν ἀποκαλύπτεται· ἢ δ' ἰδέα κατὰ Βάδερνν, ὡς ἠρεμοῦσα ἠδονὴ δείκνυται ὡς ἐρεθιστικὴ δύναμις τῆς βουλήσεως, ὅτι ἡ φύσις ἀνευ τῆς ἰδέας καὶ ἡ ἰδέα ἀνευ τοῦ Θεοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑψωθῶσι καὶ τελειοποιηθῶσιν. Ἐπίσης δὲ ὅτι καὶ τὰ ἀνώτερα δὲν δύναται ἀνευ τῶν κατωτέρων νὰ κατασταθῶσι πραγματικά· ἐπειδὴ δὲ ἡ δημιουργία δὲν προέρχεται ἐκ χωρισμοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν διὰ τῆς ὑπερτάτης, ἔγειναν πραγματικά, ὅσα ἦσαν ἐν τῷ Θεῷ εἰκόνας ἰδανικαὶ (ιδέαι) ἄρα κατὰ I. Βόημνν αἱ ιδέαι εἰσὶν, ὡς καὶ παρὰ Πλάτωνι, αἰθιῖοι.

Ὁ Ἐγγελοσ ὑποθέτων τῶν Θεῶν ἰδέαν ὑποθέτει ἀπρόσωπον, ἀνελεύθερον· τὴν δὲ φύσιν ἐκλαμβάνει ἰδέαν πεπτωκυῖαν, ὁ δὲ Σχελλίγγιου, ῥῆξιν ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου· οἱ ὑποθέτοντες τὴν ὑλικὴν δημιουργίαν ἀρχικὴν ὑποθέτουσιν ἀρχικὰ τὴν ἀμαρ-

τίαν και τὸν θάνατον και οὐχὶ συνέπειαν ὡς λέγει ὁ I. Βόημος και ὁ Βάδερους.

Ἐὰν ἡ φύσις ἐκληφθῆ ἀφηρημένη, ἐκλαμβάνεται ἀσχετος, ἀόριστος, ἀτακτος, καταστρεπτική.

Ἡ φύσις κατὰ Βάδερους ἀνέστη ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐγωϊστικῶς και ὁ δημιουργὸς διεμέλισεν αὐτὴν εἰς δημιουργήματα. Μετὰ δὲ τῆς ὀρμῆς εἰς ἀτομικότητα προῆλθεν ἑτέρα ὀρμὴ εἰς ἔνωσιν μετὰ τοῦ παντός, προῆλθεν ἕλξις και ὄσις.

Ἡ φύσις (ὁ Βάδερους ὁ δὲ ἔλεγεν ἴσως φυσικὸν πνεῦμα) κατὰ Βάδερους ὑπάρχει ἐν παντί, ἐν τῷ αἵματι ὡς ἀντίστασις, ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἀμφιβολία, ἐν τῷ σκότει ὡς ἀγνοία· ἡ φύσις ὅμως κατὰ Βάδερους δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ σκότος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ, ἡ δύναμις αὐτοῦ.

Ὁ Βάδερους λέγει, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐνόησεν ὀρθῶς τὸν Ἰάκωβον Βόημον, διότι ὁ Ἰάκωβος Βόημος δὲν θέτει ἐν τῷ θεῷ τι ἀπρονόητον, τυφλόν, φύσιν ἀλογον, ὡς πρῶτον και ὑπόθεσιν τοῦ πνεύματος.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος, ὁ Βάδερους, ὁ Σχελλίγγιος ὁ Σχοπεγχαύερους, συμφωνοῦσιν ὡς ἐκλαμβάνοντες τὸν Θεὸν και τὴν βούλησιν ταῦτά, μάλιστα δὲ ὁ Σχελλίγγιος ὡς δύναμιν και ἐνέργειαν, τουτέστιν ὡς ταυτήτητα ἀμφοτέρων και διὰ τοῦτο τὸ ὄν τοῦτο, ὃ κυρίως δὲν εἶναι πραγματικόν, ὀνομάζει πνεῦμα και πραγματικόν· πραγματικόν δ' ὀνομάζει τὸ προηγούμενον τῶν δυνάμεων, οὐτῶν ἀρχῶν τῶν ὄντων· ἐπομένως τεκμαίρεται, ὅτι ὑπόθεσις τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τὸ ἀφηρημένον, ἀλλὰ τὸ πραγματικόν, ὃ προηγεῖται τοῦ ἀφηρημένου και ἐστὶν αὐτοῦ ἀρχή! τὸ χωριζόμενον ὅμως ἀπὸ τοῦ λόγου δὲν φαίνεται πραγματικόν, ἀλλὰ τι ἕτερον, ὄν κενόν, μὴ ὄν· ἔπειτα δ' ὁ Θεὸς αὐτοῦ δὲν ἐκτίθεται, ὡς ἀπεδείχθη ὀρθῶς, τουτέστι τέλειος.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ κατὰ Ἰάκωβον Βόημον δὲν εἶναι τι ἀπρονόητον και ἀλογον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος δοξάζει παρανοήσας τὸν Ἰάκωβον Βόημον, ἀλλ' ὡς πρώτη ἀρχὴ μὴ ὑποτασσομένη ἐστὶ

καταστρεπτική, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ δὲν εἶναι διαιρετική και καταστρεπτική, ἀλλὰ ἐνωτική και γόνιμος· ἡ αὐτότης ἀναίρεται, ὅταν ἐνωθῆ μετὰ τῆς μὴ αὐτότητος (δηλ. ἡ φύσις μετὰ τῆς ιδέας) διὰ τῆς ἐνώσεως λοιπὸν ἡ μὲν αὐτότης γίνεται γόνιμος, ἡ δὲ μὴ αὐτότης πραγματική.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶδεν ἐν ἑαυτῷ τὴν ιδέαν, ἐν τῇ ιδέᾳ τὴν φύσιν και ἐν τῇ φύσει τὴν κτίσιν και ὡς τέλος αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ δὲ Βάδερους λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν λύσιν, ἢ ἀποκτῆσθαι αὐτότητα, (διότι ὑποτίθεται ἀόριστος) κατὰ Βάδερους ἐστὶν ὁ σκοπὸς δι' ὃν ὁ Θεὸς τὴν φύσιν γεννᾷ· ὑποθετέον δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀόριστος και γίνεται ὀρισμένος, κατὰ Ἀριστοτέλη ἐξ ἀορίστου οὐδὲν ὀρισμένον προέρχεται.

Ὁ Θεὸς, ἡ βούλησις, βλέπει ἰδανικῶς τὴν ἅλην δημιουργίαν, ὅπερ ὅμως φαίνεται ἀνακόλουθον· ἡ φύσις χωρισθεῖσα, ἀτομικὴ γενομένη, ἀνίσταται τῇ βουλήσει· ἐάν τι ἀνώτερον ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τῆς καθόλου ἀρχῆς, ἐξάπτεται, και ἐρχόμενον εἰς συνάφειαν μετὰ τῆς καθόλου ἀρχῆς διαρρήγνυσι τὸ κατώτερον, ὡς ἐν τινι μέρει τῆς γῆς, ἐάν αἱ ἀρχαὶ κλεισθῶσι, προέρχεται ἔκρηξις, ὡς ἐν ὑφαιστίοις, σειρμοῖς, κατακλεισμοῖς οὕτω και ἡ βούλησις κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἐξαφθεῖσα ἀφαιρεῖ τὴν δύναμιν τῆς φύσεως και διαίρει αὐτὴν εἰς ἑπτὰ ἢ δέκα μορφάς.

Ἐπειδὴ ὅμως χωρὶς τῆς ὑπερτάτης ἐνώσεως νὰ προέλθῃ διὰ τῶν δυνάμεων δὲν δύναται, διότι τούτων ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζεται, ἡ δὲ δημιουργία ἀρχεται κατ' Ἀριστοτέλη ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὡς ἀνώτερον τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως, μεταβαίνει εἰς τὴν βούλησιν και δι' ἀμφοτέρων εἰς τὴν φύσιν, ἣν ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὀνομάζει πρᾶξιν, ὅπερ και ὁ Ἀριστοτέλης συνιδῶς ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ γένεσις ἀπὸ τοῦ τελείου μεταβαίνει εἰς τὸ ἀτελές, διότι αἱ κατώτεραι γίνονται βάσεις τῶν ἀνωτέρων, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον, διότι ἅπανται αἱ δυνάμεις ἐν ἀρμονίᾳ γεγόμεναι και κρατούμεναι

ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης γίνονται παραγωγικαὶ τῆς δημιουργίας, ἐπομένως ἢ βούλησις ὡς ὑστέρα καὶ κατωτέρα τοῦ λόγου δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ ἀπόλυτος ἀρχή, ἥτις δὲν χωρίζεται μὲν τῶν ὀργάνων αὐτῆς, δὲν εἶναι ὅμως μετ' αὐτῶν ἢ αὐτῆ, ἀλλ' ἀνωτέρα.

Ἐπειδὴ κατὰ Βάδερν αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀχώριστοι, εἰ καὶ ἐν διαφόρῳ σχέσει πρὸς ἀλλήλας δὲν ὑπάρχει κατ' αὐτὸν ἀπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον, προερόμενον ἐκ μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν.

Ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ κατὰ Βάδερν ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει εἰσὶ κεχωρισμένοι, ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξις δὲν γίνεται.

Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ὀργανικῇ εἰσιν πλεῖον ἀνεπτυγμένοι, ἐν δὲ τῇ ζωικῇ ἐνοῦνται, γίνεται ἡ ἀνάπτυξις ἐν μὲν τῇ ὀργανικῇ ἀτελῆς, ἐν δὲ τῇ ζωικῇ τελεία· διὰ τοῦτο τὸ ζῶον ἐλευθεροῦται τῆς γῆς καὶ κινεῖται ἐλευθέρως, καὶ ἐν ἀνωτέρῳ ἀναπτύσσει ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς συνειδὸς.

Ἐὰν ὅμως ταῦτα πάντα κατὰ νόμον ἐπιτελοῦνται, φανερόν, ὅτι καὶ ὁ χωρισμὸς καὶ τὰ τούτοις ὅμοια γίνονται πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου, (δηλαδὴ πρὸς ἀϊδιότητα, ἀφθαρσίαν, κτλ.) φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀτελῆς, ἢ τέλειος γινόμενος, διότι τοιοῦτος κόσμος παρὰ τοιούτου Θεοῦ οὔτε νὰ προέλθῃ οὔτε νὰ διαμείνῃ δύναται.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος δοξάζει ὅτι αἱ ἑπτὰ μορφαὶ τῆς φύσεως μεταβάλλονται μὲν, δὲν χωρίζονται δέ· ὅταν μία ἐπικρατήσῃ, αἱ ἄλλαι συνεργούσι δυνάμει, ἢ ἐπικρατούσα μορφή ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδοποιήσεως. Ὁ δὲ Βάδερν ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ αἰσθητικαὶ ποιότητες ὡς δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν τῇ ζῶντι πρὸς ἀλλήλας, ἢ δὲ κοινῇ ἐνέργειᾳ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν αἴσθησιν, αἱ δὲ ποιότητες τῆς φύσεως παράγουσι τὰ δημιουργήματα· ἡ δημιουργία κατὰ Βάδερν γίνεται μόνιμος δι' ἐνοικήσεως τοῦ δημιουργοῦ ἐν τῷ δημιουργήματι· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερν συντακτίζει τὴν ἐννοιαν τῆς ἐνοικήσεως μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐνώσεως καὶ λυτρώσεως· διὰ τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ πικραδεχόμενοι ἀπειρον διαιρετότητα τῆς φύ-

σεως δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, οὐδ' οἱ ὑποθέτοντες, ὅτι τὰ μέρη συνδεόμενα μηχανικῶς ποιοῦσι συμφορήσεις, διότι ὁ ἀήρ δὲν συνίσταται ἐκ δύο συστατικῶν, τοῦ ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἐνός, τὰ δὲ δύο συστατικὰ προέρχονται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἀέρος· οὕτως ἔχει καὶ περὶ ὕδατος, διότι καὶ τὸ ὕδωρ, ὑπερ ἐστὶν μετὰ τοῦ ἀέρος ἠνωμένον δι' ἀποσυνθέσεως τῆς ἐνότητος, ὡς ὕδωρ προέρχεται· πολλὰ ἄλλως ἦσαν ἐν τῇ ἐνώσει καὶ ἄλλως ἐν τῇ ἀποσυνθέσει, ἐν τῷ πυρὶ λ. χ. προέρχεται καπνός, εὐωδία, δυσωδία κτλ., ἀ δὲν ἦσαν πρότερον, ἀλλὰ προῆλθον ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῆς τῶν ἀρχῶν σχέσεως.

Ἐντεῦθεν τεκμηριεῖται ὁ Βάδερν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ διοικοῦσιν (διήκουσιν), ἐνοικοῦσι καὶ παροικοῦσιν, ἐπομένως τὰ ὄντα δὲν εἶναι μηχαναὶ, ἀλλὰ ζῶντα· ἐπομένως ἢ δόξα, ὅτι τὰ ὄντα εἰσὶν ἐπ' ἀπειρον διαιρετὰ, δὲν εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ὅτι τὰ ὄντα εἰσὶ διαιρετὰ, διότι εἰσὶν ἠνωμένα. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀναιρεῖ τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν.

Ὁ Βάδερν ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν παντὶ παραγομένῳ διατηροῦνται αἱ συστατικαὶ ἀρχαὶ, διότι, ἐὰν αὗται δὲν διατηροῦντο, τὰ ὄντα θὰ κατεστρέφοντο· διότι, ἐὰν ὁ παράγων δὲν παρῆγεν ἀπκύστως ἐν τῷ παραγομένῳ, οὐδὲ παραγόμενον θὰ διέμενεν.

Ὁ Βάδερν ἀπέδειξεν, ὅτι ἀπολύτως, στερεόν ἐστὶν οὐδὲν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ῥευστόν· ἐπομένως τὸ στερεόν ἐστὶ τὸ κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ ὅλου, ὡς λ. χ. ὁ ὑδράργυρος ἠνωμένος μὲν ἐστὶ ῥευστός, κεχωρισμένος δὲ στερεός· τὰ μέρη χωριζόμενα ἀπὸ τοῦ ὅλου γίνονται θραυστά· τὸ στερεόν ὅμως ἐστὶ σχετικῶς τοιοῦτον, ὡς ἡ γῆ πρὸς τὸ ὕδωρ, τὸ ὕδωρ πρὸς τὸν ἀέρα καὶ ὁ ἀήρ πρὸς τὸν αἰθέρα.

Ἡ γένεσις κατὰ Βάδερν μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ ῥευστοῦ εἰς τὸ στερεόν καὶ ἀπὸ τοῦ στερεοῦ εἰς τὸ ῥευστόν· ὁ ὀργανισμὸς συνέχεται μετὰ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ αὗται μετὰ τῶν πνευματικῶν.

Ἐν τῷ ῥευστῷ καὶ στερεῷ δὲν ὑπάρχει κατὰ Βάδερν ἐνό-
της, ἀλλ' ἀοριστία, μίξις, διότι ἡ μίξις, ἡ ῥευστότης δὲν εἶ-
ναι ἐνότης καὶ ὁ χωρισμὸς στερεότης, πολλότης, ὡς οὐκ ὀ-
ρθῶς ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος οἱ περὶ αὐτόν· τὸ ῥευστόν, ἡ
ιδέα, κατὰ Βάδερν, καὶ τὸ στερεόν, ἡ φύσις, εἰσὶν ἐν τῇ
φύσει ἀχώριστα, ἡ ιδέα ἐνίκησε τὴν φύσιν καὶ εἰς ιδέαν με-
τέβαλε· τὸ ἀέριον ἐστὶ τὸ μέσον (δηλαδὴ ἡ βούλησις), ὃ ἐνί-
κησεν ἀμφοτέρω καὶ εἰς ἑαυτὸ μετέβαλεν (εἰς ἀέριον).

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Βάδερν, ὅτι τὸ ἀέριον ἐν συστολῇ
μεταβάλλεται εἰς ῥευστόν καὶ τὸ ῥευστόν εἰς στερεόν, ἐν δὲ
διαστολῇ τὸ στερεόν εἰς ῥευστόν καὶ τὸ ῥευστόν εἰς ἀέριον·
ὥστε τὰ δύο ὑπὸ τὸ ἕτερον τασσόμενα δὲν ἐξαφανίζονται,
διότι θὰ ἔμενον ἐν, ἀλλὰ τὸ ἐν μεταβάλλεται εἰς ἕτερον. Τὸ
αὐτὸ κατὰ Βάδερν λαμβάνει χώραν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις,
τῷ φυσικῷ, τῷ ἰδα-ικῷ καὶ τῷ πνευματικῷ (βουλευτικῷ κυ-
ρίως), ἃ κυρίως ὁ Βάδερν συγχέει.

Τὸ ῥευστόν ἐν τῇ φύσει λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου
καὶ τὸ στερεόν τὸ τῆς γραμμῆς, καὶ ἐπειδὴ ταῦτά εἰσιν ἀχώ-
ριστα, δὲν ὑπάρχει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου καθαρὸν, οὐδὲ τὸ
τῆς γραμμῆς, ἀλλὰ τὸ μικτόν, τὸ κυματοειδές· ὅσα πλεον ὁ
ἀὴρ καταβαίνει πρὸς τὸ στερεόν, τόσα κλείονες ποιότητες
ἐν αὐτῷ φαίνονται· ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερν, ὅτι αἱ
ἀνώτεραι ποιότητές εἰσιν ἀπλούστεραι καὶ ἐπομένως πρότε-
ραι· ὥστε αἱ ἀερώδεις εἰσὶν ἀρχαιότεραι τῶν ῥευστῶν καὶ αἱ
ῥευσταὶ τῶν στερεῶν.

Ὁ Βάδερν ἀποδείξας, ὅτι ἡ μίξις δὲν εἶναι ἐνότης, οὐδ' ὁ
χωρισμὸς πολλότης ἀνῆρσε τὸν Σχελλίγγιον καὶ τοὺς περὶ
αὐτόν συγγέοντας ταῦτα, καὶ ἀπεφῆνατο τὴν φύσιν δυάδα
(ῥευστόν καὶ στερεόν), διότι εἰς ταῦτα τὰ δύο (ῥευστόν καὶ
στερεόν), χωρίζεται.

Ὁ Βάδερν ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ ὀργανισμὸς συνέχεται μετὰ
τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ δι' αὐτῶν μετὰ τῶν πνευματι-
κῶν· ἡ συνέχεια αὕτη πηγάζει ἐκ τῆς συνεχείας τῶν ἀρχῶν·

τὴν ζωὴν ἐκλαμβάνει μετὰδοσιν, τὴν γέννησιν διηνεκῇ λύ-
τρωσιν καὶ ὑψωσιν αὐτῆς· ἐν ἑπάσει δ' ἀναγνωρίζει μέσον διαλα-
κτικόν, ὡς ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἡ καρδία ἐστὶ διὰ τὴν κυ-
κλοφορίαν τοῦ αἵματος ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα ὀνομάζει πραγμα-
τικότητα, ἐννοῶν πραγματικότητα ἐκείνην, ἧς οὐδεμία δύνα-
μις προηγείται· δὲν θεωρεῖ ὅμως κώλυμα, ὅτι ἀπ' αἰῶνος ἡ
δύναμις δεικνυσὶν ἑαυτὴν τῷ πνεύματι, μάλιστα δὲ ἀνευ τῆς
βουλήσεως αὐτοῦ παραγινομένη· τίς ὅμως ἐστὶν αὕτη ἡ δύ-
ναμις, ἡ δεικνύουσα ἑαυτὴν αὐτῷ;

Κατὰ Σχελλίγγιον ἀπὸ τοῦ καθαρῷ ὄντος εἰς τὸ δυνάμει
δὲν ὑπάρχει μενάδασις, διότι τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἀκίνητον·
οὐδὲν ὅμως κατ' αὐτόν τὸ κωλύον, ὅτι τῷ καθαρῷ ὄντι ἔπε-
ται ἡ δύναμις. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ὑπῆρχε πρὸ τῆς ὑπάρ-
ξεως τοῦ τελείου πνεύματος, ἀλλὰ προέρχεται εἰς τὸ μετέ-
πειτα ὡς τὸ ἀπρονοήτον οἶονεἰ ἀνέλπιστον, τὸ ἐξαίφνης, τὸ
μὴ βουλητόν, διότι προέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς ἀνευ βουλήσεως
τοῦ πνεύματος· εἰ καὶ ἡ δύναμις αὕτη ἦν ἀφανής, φαίνεται
ὅμως εὐπρόσδεκτος, διότι δεικνύουσα τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι
τὸ ὄν, ὃ τὸ πνεῦμα νὰ βούληται ἡδύνατο. Μετὰ τὴν ἐμφά-
νισιν τοιοῦτου ἀντικειμένου τῷ πνεύματι αἰσθάνεται τὸ πνεῦ-
μα ἑαυτὸ ὡς βούλησιν, ὡς δυνάμενον νὰ βούληται, καὶ ἡ ἐμ-
φάνισις αὕτη τῆς πρώτης δυνάμεως οὗτης διαφόρου ἀπὸ τοῦ
ἀπολύτου πνεύματος θέτει αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἰς ἐλευθερίαν
πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος, ἡ ἐμφάνισις
αὕτη τῆς πρώτης δυνάμεως ἐλευθεροῖ αὐτὸ ἀπ' ἐκείνης τῆς
ἀνάγκης, ἐν ἧ ἕως τότε ἔκειτο, δηλαδὴ τῆς ἀγνοίας, ἀνε-
λευθερίας καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶν κατὰ Σχελλίγγιον, ἀντίθε-
τος τῇ δευτέρῃ παρίσταται καὶ τρίτη συνδιαλακτικῇ, οὕσα
ἀμφοτέρων ἐλευθέρω, διότι διὰ τῆς δευτέρας ἐστὶν ἐλευθέρω
πρὸς τὴν πρώτην καὶ διὰ τῆς πρώτης πρὸς τὴν δευτέραν.

Τοῦτο τὸ τρίτον πρὸ τῆς δυνάμεως ἦτο τὸ καθαρὸν ὄν, μετὰ

δὲ τὴν δύναμιν τὸ ἀληθὲς ὄν, διότι ἐστὶν ἀσφαλὲς καὶ κάτο-
χον αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἀσφαλὲς καὶ κάτοχον τοῦ δευτέρου.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀμφοτέρων, βλέπει
ἑαυτὸν ἐλεύθερον νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὸ κατὰ συμβεβη-
κὸς ὄν, τουτέστι τὸν κόσμον.

Ἄφ' οὗ ἐκεῖνο τὸ ἕτερον ἐδείχθη αὐτῷ ὡς δυνατόν, αἰσθά-
νεται ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀπόλυτον, ὃ δὲν μεταβάλλει ἑαυτὸ, ᾧ
ἐστὶν ἀδιάφορον τὸ νὰ ᾔηται ἐν διαιρέσει ἢ ἐν ἐνότητι, διότι
ἡ μεταβολὴ ἐστὶν ἑτέρα μορφή τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὁ Σχελλίγγιος
λοιπὸν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία συνίστα-
ται ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ, τουτέστιν ὅτι τῷ Θεῷ ἐστὶν ἀδιάφορον
εἰς τὸ νὰ ᾔηται καὶ νὰ πράττῃ οὕτως ἢ οὕτως· ἄρα τὸ ὄν τοῦτο
ἐστὶν ἐλεύθερον εἰς τὸ νὰ παραλάβῃ ἕτερον ὄν διάφορον τοῦ
αἰδίου, τουτέστιν ἐλεύθερον τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ· ἐξαρτᾶται
μόνον ἐκ τῆς βουλήσεώς του νὰ ᾔηται τοῦτο ἢ ἕτερον· ἄρα τὸ
τέλειον πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον παρίσταται Θεός, ἐπομένως
οὔτε τὸ ὑποκείμενον οὔτε τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ τὸ συναμφο-
τερον. Ἡ ἐλευθερία ὡμῶς αὕτη τοῦ Σχελλίγγιου ἐστὶν ἀόρι-
στος, κενὴ, καὶ αὐτὴν ὁ Βάδερσ παρομοιάζει τῇ ἐλευθερίᾳ
τοῦ αἵματος ἐκτὸς τῶν σωματικῶν ἀγγείων.

Ἐὰν κατὰ Πλάτωνα ἐν ὄντη ἄθάνατον ἢ κύησις καὶ ἡ
γέννησις, τουτέστιν ἐὰν τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ἀναγεννήσῃ ἑαυτὸ
ἀπόλλυται, καὶ τοῦτο ἐννοεῖ καὶ ὁ Βάδερσ, ὅτι τὸ γεννῶν
εἴτε ὕλικῶς εἴτε πνευματικῶς μὴ ἀναγεννώμενον ἀπόλλυται,
ἐπομένως γέννησιν καὶ σωτηρίαν, λύτρωσιν ἐκλαμβάνει ἀχώ-
ριστα, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἀιδιότητα· ἐστὶ
δὲ δυνατόν νὰ μὴ ἐπιτελεσθῆ ἡ δημιουργία, ὁ κόσμος, θες γί-
νεται, ἀναπτύσσεται καὶ τελειοποιεῖται τιθεμένων ἀρχῶν ἐν
ἀρμονίᾳ, κατὰ κοινὸν νόμον, τὸν νόμον τοῦ παντός, τὴν δι-
καιοσύνην, διότι καὶ ὁ Θεὸς συντελέσας τὸν κόσμον δὲν δύνα-
ται νὰ ἀποσύρῃ τὸν τελεσμένον, διότι καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι τῶν
ἔργων τοῦ ἐλευθέρου, διότι τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰσὶν ἀπολύτως
τέλεια καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποσύρῃ· διὰ τοῦτο

ἄτοπον νὰ ὑποτίθεται ἀτελής καὶ γινόμενος τέλειος, ἐν ᾧ
ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίζηται ἀπολύτως τέλειος, διότι τὰ τέλεια
ἐκ τοῦ ἀτελοῦς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προέλθωσιν, οὔτε ἐξ
ἀκόσμων κόσμος.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐγείρει κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δύο ζη-
τήματα, πρῶτον μὲν τίνι τρόπῳ δύναται νὰ παραλάβῃ τὸ
διάφορον ἑαυτοῦ, δεύτερον δὲ διὰ ποίαν αἰτίαν παρεδέχθη
τοῦτο τὸ ἕτερον ὄν, τὸ ἄλογον, διότι ἡ τούτου παραδοχὴ
ἐστὶ τὸ εἶδος τῆς ἠθικῶς ἐλευθέρας φύσεως νὰ ὀρισθῆ εἰς τὰς
πράξεις τῆς καὶ οὐχὶ τυφλῶς, ἀλλὰ δι' αἰτίων.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι αἱ δυνάμεις παρίστανται κατὰ
πρῶτον τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι, διὰ τοῦτο γίνονται δυνάμεις
ὄντος διαφόρου τοῦ ὄντος αὐτοῦ· ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι,
ὅπου αὐταὶ δὲν εἶναι μορφῆ τοῦ ἀμέσου Θεοῦ ὄντος, ἀλλὰ τοῦ
ὄντος τοῦ διαφόρου, τοῦ Θεοῦ ὄντος, εἰσὶν αὐθις δυνάμεις ἢ με-
σολαβήσεις τοῦ ἀντικαθισταμένου Θεοῦ ὄντος, ὥστε αὐταὶ γινό-
μεναι ἐσωτερικῶς ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς εἰσι δυνάμεις τοῦ Θεοῦ ὄντος.

Ὁ Θεός, λέγει, δὲν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἑαυτοῦ ἐνε-
κεν, δὲν ἐξῆλθεν ἐνεκεν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀφορμὴ τῆς ἐξόδου ἦν ἡ
δημιουργία. Τὸ πρῶτον ὄν, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς εὕρισκει ἑαυτὸν, ἐστὶ
τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ δὲ δυνάμει ὄν ἐστὶ τὸ ἀμέσως εἰς τὸ ὄν
μεταβαῖνον.

Πᾶν τέλειον, ὄλον, ζητεῖ νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸ ἐν ταῖς δια-
φόροις μορφαῖς αὐτοῦ.

Ἡ δεικνυμένη ἐκείνη (πρώτη) δύναμις ἦν εὐπρόσδεκτος,
διότι αὐτὴ ἀπαλλάττουσα τὸν Θεὸν τῆς κύκλω κινήσεως γί-
νεται τὸ μέσον νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν ἐν ἀπάσαις ταῖς μορφαῖς
αὐτοῦ, διότι αὐτὴ θέτει αὐτὸν εἰς ἐλευθερίαν καὶ ἔρχεται
κατὰ πρῶτον καὶ γινώσκει εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ ἀρχὴ, εἰς ἣν ἔρχεται τις δι' ἀφαιρέσεως, ἐστὶ τὸ δυνά-
μει ὄν· ὁ Θεὸς ὡμῶς δὲν εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον τὸ δυνάμει
ὄν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ κενόν, τὸ ἄνουν κτλ.

Οἱ τρεῖς δὲ διορισμοὶ, ὅτι ὁ Θεός ἐστὶ δύναμις, ὅτι οὐ βού-

αεται να ἦναι τὸ τυφλόν, ὅτι βούλεται να ἦναι πνεῦμα, δὲν ἰδύνανται κατὰ Σχελλίγγιον να χωρισθῶσιν ἀλλήλων. Οὐδὲν τούτων βούλεται ὁ Θεὸς να θέσῃ ἑαυτὸν· τοῦτο ἵνα θέσῃ, πρέπει να ἐξέλθῃ τῆς κύκλις κινήσεως· ὥστε ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ὑφοί τὸν Θεὸν ἐκ τοῦ καθαρῦ ὄντος εἰς προσωπικόν· προσωπικὸς δὲ γίνεται ὡς γινόμενος κύριος τινὸς ὄντος (1).

Τὸ τέλειον πνεῦμα βλέπει κατὰ Σχελλίγγιον τὴν δύναμιν ἑτέρου ὄντος· τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ πνεύματος ὁρᾶται ὡς δύναμις ἑτέρου ὄντος· ἐὰν αὐτὴ δύναται να γείνη ἐκτὸς ἑαυτῆς, τὸ καθαρὸν ὄν να γείνη δύναμις, να παριστῶται ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐνεργοῦν πρὸς ἀντικατάστασιν ἑαυτοῦ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν ἐμφανίζεται ὡς δύναμις ὄν τῆς δευτέρας δυνάμεως, ἐκτὸς δὲ τῶν δύο παρίσταται καὶ τρίτη δύναμις (μορφή), ἐν ἣ τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ-δι' ἑαυτὸ ὄν, εἰς δύναμιν δὲ τεθὲν ὁ ἀντικαθίστατο εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄν, ὃ ἦν καθαρὸν αὐτὸν, ὁ παρίστατο ὡς τὸ διὰ διπλῆς μεσολαβήσεως δύναμις ὄν, ὡς δύναμις ὄν τῆς τρίτης δυνάμεως, ὡς τὸ προσῆκον.

Ἐκ τούτων δὲ τὸ ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἐξελθὸν ὁ αὐτὸ ἦτο ἡ δοῦσα τὴν ἀφορμὴν πρώτη αἰτία, τὸ ἐκ τοῦ ἐστερημένου δυνάμεως τεθὲν καθαρὸν ὄν ὁ αὐτὸ ἦτο ἡ ἐνεργοῦσα αἰτία, τὸ δὲ προσῆκον ἡ τελικὴ αἰτία τῆς ἰδιοδρανείας.

Τὸ δυνατόν τῆς ἰδιοδρανείας στηρίζεται ἐπὶ τούτου ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις, εἰ καὶ ἀποκλείουσιν ἀλλήλας, δὲν ἰδύνανται ὅμως να χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, διότι ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν ἐνότης ἐστὶ πνευματικὴ, ἀδιάλυτος· αἱ δυνάμεις παριστῶσι μόνον τὴν ὑλικὴν ὑπαρξίν, τὸ ὄν αὐτὸ ἐστὶν ὑπὲρ τὴν ἀπλήν ὑλικὴν τοῦ ὄντος, διὰ δὲ τοῦτο ἐνότης ὑπερυλικὴ, ἀδιάσπαστος,

(1) Ὁ Σχελλίγγιος υποθέτει τὸ ἀλογον τοῦ λογικοῦ, τὸ φυσικὸν τοῦ νοητικοῦ, ἀρα τὸ ἀτελὲς, τὸ ἀόριστον.

ἢτις δὲν ἀφίνει να χωρισθῶσι καὶ ἐν ἀντιθέσει, ἀλλ' ὡς ὑπερυλικὴ ἐνότης συγκρατεῖ τὰς αἰτίας.

Αἱ δυνάμεις κατὰ τὴν διαίρεσιν ἀποκλείουσι μὲν ἀλλήλας, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν δὲν χωρίζονται ἀλλήλων· αὐτὸς ἐστὶν ἐν αὐταῖς ἀεὶ ὁ αὐτὸς. Τὸ πραγματικὸν ἐν αὐταῖς ἐστὶ τὸ θεῖον, τὸ δ' ἐπόμενον, ὁ κόσμος, δὲν εἶναι οὐσιῶδες, ἀλλὰ φαινόμενον· καὶ διὰ τοῦτο ὁ κόσμος δὲν εἶναι πραγματικὸς τῷ ὄντι κατὰ Σχελλίγγιον, διότι ἡ κατὰ τὴν ὑλικὴν ἀρχὴ κατ' αὐτὸν συγχέεται μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ ἐπομένως φαινόμενον, ἐπομένως κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν δὲν ὑπάρχουσι πραγματικὰ, καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς πραγματικὴ ἰδέα κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ μόνον νοητά.

Ὁ Θεὸς κατὰ Σχελλίγγιον ὑπάρχει ἀεὶ ἐν ταῖς δυνάμεσι· τὸ θεῖον τῶν δυνάμεων ἐστὶ μὲν ἐξηρημένον, ἐστὶ δὲ μόνον τὸ εἶδος τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἕτερον, δὲν ἀνήρηται ὅμως ἡ ὑπαρξὶς δηλαδὴ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἐστὶν ἰδέα, ἔστω καὶ ἐνεργὸς ἰδέα κατ' αὐτὸν, μένει ἰδέα, ἣν ταυτίζει μετὰ τῆς ὑπάρξεως, μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος Θεοῦ ὡς καθαρῦ ὄντος.

Ὁ Θεὸς ὑπάρχει κατὰ Σχελλίγγιον καὶ ἐν τῇ ἀντιθέσει καὶ ἐν τῇ ἐνότητι τῶν δυνάμεων· διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐν ἐκάστη ἕτερος, ἕτερος ἐξεργόμενος ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ, ἕτερος ἐπανάγων τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἕτερος ὡς προσῆκων, οὐχὶ ὅμως ἕτερος Θεός, διότι ὁ Θεός δὲν εἶναι μία τῶν μορφῶν, ἀλλ' ἡ ἀδιάλυτος ἐνότης αὐτῶν· ὁ Θεός ἐστὶν εἷς, ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ, τὸ δι' ἑαυτὸ καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ, τὸ συναμφότερον, κατὰ τὰς μορφὰς ὅμως ἐστὶ πλείονος.

Ὁ Θεός ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἐστὶν ἐνεργῶν καὶ δημιουργῶν· ἀρα ὁ Θεός κατὰ Σχελλίγγιον εἰς ὑποτιθέμενος ὑπάρχει ἐν ταῖς δυνάμεσιν ὡς ἐν μορφῆς, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἀρχαί, αἱ δυνάμεις παριστῶσι μόνον διαφόρους ὄψεις τοῦ Θεοῦ, δὲν παριστῶσιν ὅμως τὰς ἀρχὰς πραγματικὰς, ἀλλὰ Θεοφανείας, ὄψεις τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ δημιουργοῦντος.

Αἱ δυνάμεις ἀποκλείουσιν ἑαυτὰς ἀμοιβαίως, αὐταὶ ὅμως

συνυπάρχουσιν· ἡ συνύπαρξις ὅμως αὕτη δὲν δύναται νὰ ὑπο-
τεθῆ ἡρεμοῦσα.

Ἡ ἀρχὴ ἢ ὠρισμένη πρὸς μὴ φανέρωσιν ἀνισταμένη ἐνεργεῖ
ἐν τῷ Θεῷ εἰς ἐκεῖνο, ὃ ἦν ὑποκείμενον· ἢ ἑτέρα ἀρχὴ ἀναγ-
κάζεται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὴν, τίθεται δι' ἐκείνου τοῦ ἀποκλει-
σμοῦ εἰς κατάστασιν δυνάμεως, ἥτις ἀναίρουσα τὴν ὄργην
ποιεῖ εἰς θέτουσαν τὸ ὑψίστον, τὸ προσῆκον, τὸ πνεῦμα.

Ἐὰν ἢ δι' ἀντιθέσεως ἰδιοδράνεια ἔπρεπε νὰ ἦναι ἰδιοδρά-
νεια τῆς δημιουργίας, ἔπρεπε κατὰ Σχελλίγγιον νὰ νοηθῆ
συνεχῆς, βαθμιαία.

Ὁ σκοπὸς, ὅς ἔπρεπε νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τοῦ διχδοχικοῦ
τῆς ἰδιοδρανείας, δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ μόνον ἐν τῇ κτίσει
καὶ μάλιστα ἐν τῷ τελευταίῳ καὶ ὑψίστῳ δημιουργήματι,
τῷ ἀνθρώπῳ, διότι πρὸς αὐτόν εἰσιν ἅπαντα τὰ προηγούμενα
δημιουργήματα ὡς βαθμίδες. Τί δὲ ἐν τῷ τελευταίῳ δημι-
ουργήματι δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ; φανερόν δὲ μόνον ἐστίν,
ὅτι ἐν αὐτῷ ἐπανήχθη πάλιν εἰς ἑαυτὴν, εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ
αὐτῆς, ἐκείνη ἢ ἀρχὴ ἢ δύναμις τὴν ἀφορμὴν τῆς ἰδιοδρανείας
καὶ κατὰ τὴν ἰδιοδράνειαν οὕσα τὸ ἐκτὸς αὐτῆς ὄν.

Τὸ ἐκτὸς αὐτῆς ὄν, τὸ ἐπικνερχόμενον εἰς ἑαυτὸ, ἐστὶ τὸ
εἰς ἑαυτὸ ἐλθόν, ἑαυτοῦ εἶδος· τοῦτο τὸ τελευταῖον αὐτοσυ-
νειδὸς, τὸ τέλος τῆς ἰδιοδρανείας, καθιστᾷ τὴν ἰδιοδράνειαν
ὡς συνεχὲς εἰς ἑαυτὸ ἔρχεσθαι τούτου, ὃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ
τὸ αὐτοσυνειδὸς· τὸ αὐτοσυνειδὸς ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ τὴν
ὄλην ὁδὸν· ἐν τούτῳ τῷ τελευταίῳ συνειδὸς ἔπρεπεν ἢ τε-
λεία ἐπιστήμη νὰ ἐνοικῆ.

Ἐὰν τὴν τελείαν ταύτην ἐπιστήμην ἐν τῷ νῦν τοῦ ἀνθρώ-
που συνειδῶτι δὲν ἀπαντᾷμεν, ἀλλὰ δ' ἀγώνων ζητοῦμεν νὰ
ἀποκτήσωμεν, ἔπεται, ὅτι τοιοῦτον συνειδὸς ἦν ὁ ἀρχικός
σκοπὸς.

Ἡ ἰδιοδράνεια προοδεύει διὰ βαθμίδων· διὰ τῆς ἀντιθέσεως
τῶν δύο ἀρχῶν τίθεται ἀναγκασίως τὸ τρίτον, τὸ προσῆκον.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον γεννῶνται κατὰ Σχελλίγγιον ὡ-

ρισμέναι μορφαὶ ἢτοι σχηματισμοί, οἵτινές εἰσιν ἔκτυπα τῆς
ὑψίστης ἐνότητος, καὶ παριστῶντες ὅλας τὰς δυνάμεις ἐν
ἑαυτοῖς εἰσιν ἐν ἑαυτοῖς τέλειοι, τουτέστιν ὄντα, οὐσίαι.

Ταῦτα τὰ ὄντα εἰσὶ γεννήματα τῆς εἰς τὸ ἀρχικὸν μηδὲν
ἐπιστραφείσης ὄργης· καὶ οὐ μόνον ταύτης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξι-
λεούσης, τῆς ἀγαθῆς κατὰ Πλάτωνα.

Ὁ Σχελλίγγιος δὲν διακρίνει τὰς ἀρχὰς καὶ διὰ τοῦτο δὲν
ἀποδεικνύει τὴν γένεσιν εὐκρινῶς, ἐνεκα δὲ τούτου αἰτιαῦ-
ται ὑποθέσει δὲν παράγουσι δημιουργίαν ἐλευθέρην, κόσμον,
διότι κόσμος ἐκ μιᾶς ἀρχῆς δὲν παράγεται, ἀλλ' ἐξ ἀρχῶν δια-
φόρων καὶ πραγματικῶν, ὡς καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέ-
λης ἀνεγνώρισαν, ἀλλὰ μὴ συνενώσαντες αὐτὰς ἐπέπεσον εἰς
δυαδισμόν, διότι ἠγνόησαν νὰ συνδυάσωσι τὴν ὕλην καὶ
τὸν νοῦν.

Καὶ ἡ τρίτη δύναμις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἀναγκασίως εἰς
μόνημον γένεσιν, διότι αὕτη τελειοποιεῖ ἕκαστον, τῇ δὲ τρίτῃ
δυνάμει ὑποτάσσεται καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα.

Ἢὰν γεννηθὲν ἐστὶ τὸ κοινὸν ἔργον τῶν τριῶν δυνάμεων,
αἵτινές εἰσι δημιουργικαί· ἐκ τῆς συμπράξεως αὐτῶν προέρ-
χεται πᾶν συγκεκριμένον, ὑπερ ὅμως ἐξ ἀορίστων ἀρχῶν (δυ-
νάμεων), ὡς δοξάζει ὁ Σχελλίγγιος δὲν προέρχεται.

Ὁ κόσμος κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι'
ἰδιοδρανείας, εἰς ἣν ὁ Θεὸς δὲν εἰσέρχεται, διότι ὁ Θεὸς ὡς ὁ
πύλυτος αἰτία (δηλαδή ὁ ὅλος) μένει ἐκτός.

Ἐὰν ὁ κόσμος, λέγει, προέρχεται ἐξ ἐλευθέρως βουλήσεως,
ἀπαιτεῖται μέσον μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πράξεως, δι' ἧς
τίθεται ἀμέσως μὲν ἢ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἐμμέσως δ'
ὁ κόσμος. Τοιοῦτον δὲ μέσον παραδέχεται ὁ Σχελλίγγιος
ἐκείνην τὴν δύναμιν, ἣν ὁ Θεὸς ὄρεξ' ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ τῆς οὐ-
σίας αὐτοῦ, καὶ ἥτις ἀμέσως μεταδίδεται ταῖς ἄλλαις μορ-
φαῖς τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη αὕτη δύναμις πρὸς τὴν δευτέραν κατὰ Σχελ-
λίγγιον τίθεται ἐν ἀντιθέτῳ σχέσει· διὸ ἡ πρώτη δύναμις

λέγει τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος, ἐστὶ τὸ μέσον, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς βλέπει ἀπάσας τὰς δυνατὰς θέσεις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὅλην σειράν τῶν δυνατῶν σχηματισμῶν· οἱ σχηματισμοὶ οὗτοι διαβαίνουνσι πρὸ τοῦ Θεοῦ ὡς πρόσωπα (ιδέαι), διότι οὕτω ὑπάρχει μόνιμον πρὶν ἢ προστεθῆ ἡ ὀριστικὴ βούλησις πρὸς θέσιν τῆς πραγματικῆς ἀντιθέσεως· ταῦτα πάντα παρέλαβεν ἐξ I. Βοήμου, ὁ ὅμως ὁ I. Βόημος ἐξηγεῖ διὰ πραγματικῶν ἀρχῶν.

Πῶς ὅμως δυνατὸν ἢ πρώτη δύναμις, ἥτις ἐξεληθοῦσα δύναται νὰ ἦναι τὸ τυφλόν, νὰ κληθῆ ἡ σοφία. Ἡ δύναμις αὕτη πρέπει κατὰ Σχελλίγγιον νὰ ἐξέλθῃ, ἵνα ἐπανελθοῦτα εἰς ἑαυτὴν γείνη γινώσκουσα, καὶ ἐν τῇ ἐπανόδῳ αὐτῆς γίνεται τὸ τὸν Θεὸν θέτον, τουτέστιν γινώσκουσα, νοῦς.

Ἐνταῦθα ὅμως δὲν συμφωνεῖ τῷ I. Βοήμῳ, ἀλλὰ τῷ Φιχθίῳ, τουτέστι τὴν ιδέαν ἐκ Φιχθίου παρέλαβεν, ἥτις ὡς ἔκφρασις τῆς ἐμφύτου ταύτης δυνάμεως τοῦ νοῦ ὑπὲρ τὰ ὄντα εἰσὶ κατὰ Σχελλίγγιον αἱ κοινὰ ἔννοιαι, ὡς ἡ ἔννοια τῆς οὐσίας, τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελεστικτοῦ. Αἱ κοινὰ ἔννοιαι ὅμως αὗται δὲν λαμβάνουσι τὸ κῆρος ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' ἐκ τοῦ νοῦ, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἐκ τῶν ὑποκειμενικῶν τοῦ Φιχθίου ἀρχῶν.

Ἡ σύγκυσις τῶν ἀρχῶν παρὰ Σχελλίγγιῳ δείκνυται καὶ ἐν τῇ περὶ μανίας καὶ βλακίας θεωρίᾳ αὐτοῦ, διότι οὔτε ἡ πρώτη ἀρχὴ ἀπὸ τῶν δεσμῶν λυομένη ἐμφανίζεται κατὰ Σχελλίγγιον ὡς μανία, οὔτε ἡ βλακία ἀπώλεσε τὴν ἀρχὴν ταύτην.

Τὴν πρώτην δὲ ἀρχὴν ὁ Σχελλίγγιος συγγέει μετὰ τῆς σοφίας, καὶ τὴν βούλησιν ἄλογον οὖσαν εἰς ἑαυτὴν ἐπικναχθεῖσαν μετὰ τοῦ νοῦ· αὕτη δὲ ἡ πρώτη ἀρχὴ παρίσταται ἐξ I. Βοήμου ληφθεῖσα, ἣν ὅμως ὁ I. Βόημος ἐκλαμβάνει ὡς τὴν σοφίαν καὶ οὐχὶ ἄλογον, ὡς κάτοπτρον, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς εἶδε τὴν δυνάμενον νὰ γείνη ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ἀπάσας τὰς με-

ταβολὰς τῆς δημιουργίας ὑποστᾶσα ἔπρεπε νὰ γείνη ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδήτος. (1)

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν ὅτι ὁ Σχελλίγγιος δὲν διέγνωσεν ὀρθῶς τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ συγγέει μετ' ἀλλήλων ἀτόπως· ἐκ διαφόρων παραλαβῶν, ἰδίως δ' ἐξ I. Βοήμου ἀκριβῶς μὴ ἐξετάσας τὰ φαινόμενα ὀρθῶς δὲν ἀποφαίνεται.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἰσχὺν τοῦ νοῦ ἐθεώρησεν ἐν τῇ ἐξουσία αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ ἐναντίον, λέγων ὅμως ταῦτα ἀναγνωρίζει ἀρχὰς διαφόρους, εἰ καὶ τὰ διάφορα φαινόμενα, ἀναφέρουσιν εἰς διαφορὰν ἀρχῶν δὲν ἐγνώρισεν ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς σχέσεως τῶν ἀρχῶν παράγει τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων, τὴν δὲ γένεσιν, ἀνάπτυξιν καὶ τελειότητα τῶν ὄντων δὲν συνείδεν ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς συνεργείας καὶ ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν διὰ τῆς ὑπερτάτης, τοῦ ἐνεργείας καὶ ἐς αἰεὶ τελείου ὄντος.

Ὁ δὲ I. Βόημος τὴν φύσιν δὲν θέτει ἐν τῷ Θεῷ ὡς τι ἀπροσάητον, τυφλόν, ἄλογον, πρῶτον καὶ ὑπόθεσιν τοῦ πνεύματος. ὡς ὁ Σχελλίγγιος παρανοήσας τὸν I. Βόημον ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ ὡς δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἥς ἀποκλειομένης ὁ Θεὸς καὶ τὰ δημιουργήματα συγγέονται κατ' οὐσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπικτεῖται ἡ διάκρισις τῶν ἀρχῶν.

Ὁ Βάδερσ τὸν Θεὸν δὲν ἐκλαμβάνει ὅν καθαρὸν, ιδέαν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ, ἀλλ' ὅν συγκεκριμένον, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, οὐδὲ τὴν φύσιν ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει ἀφηρημένην, διότι ἡ φύσις τοιαύτη οὖσα ἐστὶν ἄσχετος, ἀόριστος, ἄθεος, ἄτακτος καὶ καταστρεπτικὴ· τὸν Θεὸν ὅμως ὑποθέτων καὶ ὁ Βάδερσ βούλησιν, δύναμιν ὅν, ὑποθέτει αὐτὸν ἀόριστον καὶ ἐπομένως ἀτελεῖ καὶ οὐχὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐς αἰεὶ τέλειον.

Καὶ ὁ Βάδερσ ὡς κοινὴν ἀρχὴν θεωρῶν ἀναγνωρίζει ἐν παντί, οἶον, ἐν τῷ αἵματι ὡς ἀντίστασιν, ἐν τῷ πνεύματι ὡς

(1) Τὴν ιδέαν ταύτην ὁ Σχελλίγγιος παρέλαβεν μὲν ἐξ I. Βοήμου, συγγέει ὅμως μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὅλην ἀρχῆς.

ἀμφιβολίαν, ἐν τῷ σκότει ὡς ἄγνοιαν, κτλ., ἐπίσης δὲ καὶ τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, ἣν ὅμως ἐκλαμβάνει τὴν αὐτὴν οὐκ ὀρθῶς μετὰ τῆς βουλήσεως. Ἄλλ' οὐδεμία τῶν ἀρχῶν ὡς ἐργάνων δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἢ ἀπόλυτος, διότι ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ δύναμις. δηλαδὴ ἀτελὲς ὄν, ἀλλὰ τὸ ὑπέρτατον ὄν ὡς ἐς ἀεὶ τέλειον, ὡς ἀνώτερον τῶν ἀρχῶν, καὶ ὡς πρόσωπον ἐς ἀεὶ κύριον αὐτῶν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὡς ἡ κυρίως ἀρχὴ αὐτῶν οὕσα καὶ διάφορος καὶ ὑπεράνω αὐτῶν πάντως δὲν ἐξίσταται, οὐδὲ ἐαυτὴν γεννᾷ, ἀλλ' ἔστιν ἀγέννητος, αἰδῖος, ἀφθαρτος, πάνσοφος, παντοδύναμος, παντελεύθερος ἐνὶ λόγῳ ὄν προσωπικόν, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὁποίου αἱ ἐννοιαὶ ἀπκσῶν τῶν ἀρχῶν περιλαμβάνονται.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν παράγει ἐαυτὸν, ἀλλὰ κόσμον, τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἐγείρεται τὸ ζήτημα, ἂν αὐτὸν ἐμμέσως (διὰ συναιτίων) ἢ (ἄνευ τοιούτων) ἀμέσως;

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐδημιούργει ἀμέσως ὕπερ ἔστιν ἀδύνατον, διότι θὰ διέφερον οὐσία τῶν δημιουργημάτων καὶ θὰ προήρχετο πανθεισμὸς, ἔπεται ὅτι ἐμμέσως, τουτέστι διὰ συναιτίων, ἀρχῶν κοσμογονικῶν.

Ἐπειδὴ οἱ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφῆσαντες δὲν ἐχώρισαν τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τῆς ὕλης, εἰς ὧν τὴν εὔρεσιν ἀπέβλεψαν, ἐκλήθησαν φυσιολόγοι.

Ἡ δ' ἀληθὴς ἰδεολογία κυρίως ἀρχεται ἀπὸ Σωκράτους.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν (τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος) τὸν δυαδισμόν νὰ ἀποφύγῃσι δὲν ἠδυνήθησαν.

Τὸν δυαδισμόν ἀνῆρσαν μὲν οἱ Στωϊκοί, ὡς ταυτίσαντες τὴν ὕλην καὶ τὸν λόγον, τὸ πάθος καὶ τὸ ποιεῖν, ἐνέπεσον ὅμως διὰ τοῦτο εἰς τὸν πανθεισμόν, τὴν ταυτότητα, ἣν ἠσπάσαντο καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος.

Οἱ δὲ νέοι Πλατωνικοὶ ὑποθέσαντες τὸ ὄν ἀφηρημένον,

ὅπερ ὅμως ἔπρεπε νὰ νοηθῇ συγκεκριμένως, ἐνέπεσαν εἰς ἀντίφασιν, ἐν ἣ ἡ φιλοσοφία αὐτῶν ἐναυάγησεν.

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Καρτέσιος, ὁ Σπινόζας, ὁ Λεϊβνίτιος διῆρσαν τὸν ὅλον κόσμον εἰς ὕλην καὶ νοεῖν.

Ὁ Κάντιος ἀνέτρεψεν ἐξ ἐνός μὲν τὴν μεταφυσικὴν, ὡς εἰπὼν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ γνωρίσῃ μόνον τὰ φαινόμενα, ἐξ ἑτέρου δὲ τὴν ἐμπειρίαν, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι ἡ γνώσις τοῦ καθόλου καὶ ἀναγκαίου δὲν πηγάζει ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑποκειμένου.

Ὁ Φίχθιος ἀποφηνάμενος τὸ ἐγὼ ὡς ἀρχὴν ἀπόλυτον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς ἀρχὰς ἀληθεῖς.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποφηνάμενος, ὅτι ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον εἰσιν ἀχώριστα, ὅτι τὸ λογικὸν ἔχει τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔστιν αὐτὸς ὁ Θεός, ἔφερεν εἰς τὰς ἀμέσους ἀρχὰς.

Ὁ δ' Ἐγγελος εἰς τόπον τοῦ ὑποκειμένου τοῦ Σχελλίγγιου θέσας τὴν ἐννοίαν ἔφερε τὴν φιλοσοφίαν εἰς βάσεις ὑποκειμενικάς.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ θέσας ἀρχὴν τὸ καθαρὸν ὄν μεταβαίνει ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐννοίαν, τὸν προσωπικὸν Θεόν.

Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ δυνάμει, ἀτελής, διότι ἐκ τοιούτου Θεοῦ ἡ ἐλευθέρα καὶ πραγματικὴ δημιουργία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῇ.

Ὁ Ἰκκώβης τὸν Θεὸν βουλόμενος πραγματικὸν καὶ οὐχὶ ὑποκειμενικόν, ὑπέθετε αὐτὸν ἀνεξάρτητον τοῦ συνειδήτου, οὐχὶ δὲ τιθέμενον ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, τουτέστιν ὑποκειμενικόν.

Ὁ Ἐρβάρτος τὰ ὄντα δὲν ὑπέθετε προϊόντα τοῦ νοεῖν, ἀλλὰ πραγματικά, δεδομένα ἐν τῇ αἰσθήσει. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σύστημα αὐτοῦ ἔφερε τὸν ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα τῆς ἐπιστήμης ζητήματα.

Ὁ Βάδερσ τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος ἀπεφήνατο τὸν Θεὸν ὄν

συγκεκριμένον, αὐτὸν ὁμῶς ὑπέθετεν, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, ὃν ἀόριστον, ἐπομένως δυνάμει καὶ οὐχὶ τέλειον.

Ἐπειδὴ οὐδεμία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὡς ἀποδείκνυται, δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, φανερόν ὅτι ἀνατρέπεται ἡ βᾶσις παντὸς συστήματος θέτοντος ἀρχὴν μίαν ἢ καὶ πλείονας τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἰδανισμὸς καὶ ὁ ὑλισμὸς καὶ τὰ παραδεχθέντα τὴν βούλησιν ἀρχὴν ἀπόλυτον ἔχουσι μόνον ἐπὶ μέρους ἀλήθειαν.

Τὸ κύριον ὁμῶς ζήτημα μένει ἐς αἰ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει, τί τὸ ὄν ἐστὶ, τὸ αἰ ζητούμενον καὶ αἰ ἀπορούμενον. Τοῦτο ὁμῶς τὸ ὄν οὔτε τι ἀφηρημένον, οὔτε τι πεποιημένον, οὔτε μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν νὰ ἦναι δύναται, ἀλλὰ ὄν ὄντως πραγματικόν, ὄν ὠρισμένον, τέλειον, ἀρχὸν ἀπασῶν τῶν τοῦ σύμπαντος ἀρχῶν, προσωπικόν, καὶ μόνον τοιοῦτον ὄν ἀπαιτεῖται νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀντικείμενον τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, ταυτέστι τῆς σοφίας.

Ἐπειδὴ ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς τῶν σωματικῶν ὄντων ὑπάρξεως ἀναφέρεται, κατὰ Καρτέσιον, εἰς τὴν σχέσιν τῶν ὄντων πρὸς τὰ αἴτια, διότι καὶ τὰ ἰδανικὰ συστήματα ὑποθέτουσι τὰ ὄντα ὡς ὄντα πω, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ ἀπορία αὕτη ὑποθέτουσα τὸ πραγματικόν τῶν ὄντων καὶ τῶν αἰτίων ζητεῖ τὸν λόγον τῶν ὄντων πρὸς τὰ αἴτια.

Ἐὰν ὁμῶς τὸ πραγματικόν ὑποθεθῇ τὸ προηγούμενον πάσης ἐννοίας, δυνάμεως, κατὰ Σχελλίγγιον δὲν δίδεται εἰδικὴ διαφορὰ, ἐπομένως οὐδὲ πραγματικὸς ὀρισμὸς.

Ἐὰν δὲ τὸ πραγματικόν ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας πρέπει νὰ ἦναι τὸ ὄντως ὄν, ὅσον ἐξεθέσαμεν καὶ οὐχὶ ἀόριστον, ἐγείρεται τὸ ζήτημα πῶς δημιουργεῖ; ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ταυτέστι δι' ὀργάνων; Ἐὰν ἀμέσως ἐδημιούργει, θὰ ὑπετίθετο ἡ οὐσία πάντων μία, καὶ ἐὰν ἡ οὐσία μία, πάντα θὰ ἦσαν ἓν. Ἐὰν ἓν, ἡ γένεσις δὲν θὰ ἦτο τοῦ κόσμου, γένεσις ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον ἐστὶ ἀτοπον, διότι σύστημα μὴ διακρίνον τὸν δημιουργὸν οὐσίᾳ καὶ οὐσίᾳ.

ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων ἐστὶ σύστημα ἀποροῆς· ἐπειδὴ δημιουργὸν ἀπὸ τῶν ὄντων οὐσίᾳ δὲν διακρίνει, θεμελιοῦ σύστημα πανθεϊστικόν.

Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται ἀρχὴν τὸ δυνάμει ὄν καὶ οὐχὶ τὸ ἐνεργείᾳ, τὸ τέλειον, δὲν θὰ ἤρχετο εἰς πραγματικὴν γνῶσιν (δὲν θὰ ἤρχετο, χωρὶς νὰ διαγωνισθῶσιν αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαί).

Ἐὰν ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας ἦ ὁ Θεὸς καὶ τὰ πρῶτα αἴτια, δὲν πρέπει ἡ δημιουργία νὰ ὑποθεθῇ ἀμέσως, διότι οὔτε ἡ δημιουργία νὰ προέλθῃ ἄνευ ἀρχῶν δυνατὸν ἵνα ἀποδειχθῇ ἐλευθέρᾳ, πρέπει, ἵνα ὁ Θεὸς ἀναγνωρισθῇ ἔμμεσος, ταυτέστι διὰ ὀργάνων, συναιτίων, μέχρι τῶν νῦν συγχεομένων.

Ποῖαι δ' εἰσὶν αἱ πρῶται ἀρχαί, τὰ πρῶτα αἴτια τῆς δημιουργίας;

Πεπτα δ' ἄλλη ἐπιστήμη ἔχει κατ' Ἀριστοτέλη ἐν ἀντικείμενον, φέρ' εἰπεῖν ἡ ψυχολογία τὴν ψυχὴν, ἡ φυσικὴ τὴν φύσιν κτλ, ἡ δὲ φιλοσοφία ἀπάσας τὰς ἀρχάς.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται, εἰς αἷ τὰ διάφορα συστήματα ἀναφέρονται, καὶ τὰ μὲν τὴν μίαν καθιστῶσιν ἀρχὴν, τὰ δὲ τὴν ἐτέραν, εἰσὶν ὡς ἱστορικῶς ἀποδείκνυται, αἱ ἀρχαὶ εἰς αἷ ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία ἀπέβλεψεν, ὅσον τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον, ἡ δ' ἀπόλυτος, ἡ κυρίως ἀρχὴ, ὡς προτέρα καὶ ἐπέκεινα ἀπασῶν διάφορος.

Τὴν μὲν κατὰ τὴν ὕλην εὔρον οἱ ἀρχαιότεροι φυσιολόγοι, τὴν δὲ κατὰ τὴν κίνησιν οἱ ὕστερον, ὁ Ἡράκλειτος, καὶ τὸν νοῦν καὶ ὁ Ἀναξαγόρας τὴν κατὰ τὸν λόγον.

Ὁ Πλάτων ζητῶν τίς ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως, πρόθεν ἢ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς παραμόρφωσις, ὠνόμασεν αὐτὴν ἀνάγκην μετανομασθεῖσαν ὑπ' Ἀριστοτέλους ὕλην.

Ἡ πρώτη αὕτη ἀρχὴ ἀνεγνωρίσθη κοινὴ, διότι ἐν ἀπασιν ὑπάρχει ὡς κοινὸν ὑποκείμενον, ἡ δὲ πραγματικὴ ὑπαρξίς αὐτῆς ἀπέδειξαν ἐκ τῆς ῥοῆς τῶν ὄντων ὁ Πλάτων καὶ ἕτεροι.

Ὁ Πλάτων περὶ ὕλης καὶ κινήσεως δὲν εἶχε μὲν ἰδέαν

εὐκρινῆ, τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς ὕλης δὲν ὑπέθετε φαινόμενον, ἀλλὰ πραγματικὴν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πρώτῳ τῆς μεταφυσικῆς (Α, 6) ἐπιβεβαίωσι.

Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εὐρίσκει ἔρῳ, ὅτι αἱ ἰδέαι εἰσὶν αἰτίαι τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς, διότι αὐταὶ οὔτε κινήσεως εἰσὶν αἰτίαι οὔτε μεταβολῆς.

Ἐπειδὴ τὰ πολλὰ δὲν ἐξηγοῦνται ἐξ ἀπλῆς ἀντιθέσεως, διότι ἐξ ἀπλῆς ἀντιθέσεως γένεσις δὲν προέρχεται, πρέπει τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων νὰ ἦναι σχετικόν, δυνάμει ὄν, ὕλη.

Τὴν φύσιν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει ἀρχὴν μεταβλητικὴν ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο, τὸ δὲ ζήτημα, πῶς γίνονται τὰ ὄντα, λύει λέγων, ὅτι πάντα τὰ γινόμενα γίνεται ἐκ τινος καὶ ὑπό τινος καὶ τι· τὸ ἐξ οὗ λέγεται ὕλη, τὸ ὑφ' οὗ οὐσία τις φυσικῆ, τὸ δὲ τι σύνολον ἀνθρώπου ἢ φυτὸν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἃ καλοῦνται μάλιστα οὐσίαι· ἄρα τὸ γινόμενον γίνεται ἐκ τινος (ὕλης), ὑπό τινος (φυσικῆς οὐσίας) καὶ τι, ὅμοιον τῷ εἶδει.

Ἐπειδὴ τὸ εἶδος ὀρίζει τὴν ὕλην, φαίνεται τὸ εἶδος μᾶλλον οὐσία ἢ ἡ ὕλη· ἡ ὕλη κατ' Ἀριστοτέλην δὲν γίνεται ἐκ εἶδους, γίνεται δὲ δεκτικῆ. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ὑποθέτει αἰδία, ὑποθέτει ὅτι ἀδύνατον νὰ γείνη τι, ἐὰν δὲν προὑπάρχη τι· οὔτε ἡ ὕλη οὔτε τὸ εἶδος γίνεται κατ' Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ μόνον τὸ τί, τὸ σύνολον, ὃ δὲν δύναται νὰ ἦναι οὐσία, ὡς ὁ Πλάτων καὶ οἱ νεώτεροι ἀπὸ Καρτεσίου παραδέχονται. Ὁ Ἀριστοτέλης λοιπὸν τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ὑποθέτει αἰδία, ὑπάρχοντα, δὲν ἐξηγεῖ ὅμως πόθεν ταῦτα, διὰ δὲ τοῦτο δὲν ἀνῆρσε τὸν δυαδισμόν.

Ἐπειδὴ ἡ αἰδία οὐσία ὡς ἀκίνητος οὐσα δὲν παράγει τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ὑποτίθενται εἶδος καὶ ὕλη αἰδία, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἀνῆρσε τὸν δυαδισμόν, διότι οὔτε ἐκ τῆς αἰδίου οὐσίας εἶδος καὶ ὕλην παρήγαγεν οὔτε τοῦλάχιστον τὴν ὕλην ἐκ τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος ἐκ τῆς αἰδίου οὐσίας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτει ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς μεταβολῆς ἐστὶν ἡ οὐσία, τὸ δὲ γινόμενον σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους. Τὴν ὕλην ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ αἰδία, γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν.

Τὰ καθ' ἑκάστα κατ' Ἀριστοτέλην δεικνύουσι τὰς μεταβολὰς τῆς οὐσίας πρὸς τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ ἡ σχέσις αὕτη τῆς οὐσίας πρὸς τὰ μέρη αὐτῆς ἐστὶν ὁ νόμος τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος.

Τὰ μέρη κατ' Ἀριστοτέλην δὲν εἶναι τοῦ ὅλου πρότερα, διότι ὁ δάκτυλος θὰ ἦτο πρότερος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ταῦτα παράγονται ἐκ τοῦ ὅλου καὶ πρότερον αἰεὶ ἐκείνο, ὃ δύναται νὰ ὑπάρχη ἄνευ ἐκείνων.

Τὴν ὕλην ἐκλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης ὡς δυνάμιν τοῦ εἶδους, τὸ δ' εἶδος οὐσίαν καὶ ψυχὴν αὐτῆς (μετ. VII, 3). Τὸ δὲ σύνολον, λέγει, λύεται εἰς ὕλικὰ μέρη, διότι ἡ ὕλη ἔχει μέρη, τὸ δ' εἶδος ἐστὶν ἄτομον.

Ἡ λύσις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται κυρίως ἔρῳ, διότι καὶ ἄλλα μέρη (χεῖρ, ποῦς, αἶμα ὅστω κτλ.) ἔχουσι μορφήν ὀρισμένην· ἀλλ' οὐδ' ὁ ὀργανισμὸς δύναται εἰς ὕλικὰ μέρη νὰ ἀναλυθῆ, διότι καὶ ταῦτα ἔχουσι μορφήν ὀρισμένην.

Ἐπειδὴ δ' ὁ χωρισμὸς τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους δὲν εἶναι πραγματικὸς, δὲν φαίνεται καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ συνόλου ἀπὸ τῆς οὐσίας πραγματικῆ, διότι ἕκαστον σύνολόν ἐστι σύνολον διὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ ὕλη οὐ ποιεῖ μέρη, ἀλλ' ἡ οὐσία· δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ μερῶν τῆς οὐσίας (ἄτομον γὰρ τὸ εἶδος), ἀλλὰ περὶ τῆς ὕλης, ἥτις ὡς δυνάμις (βάσις) τῆς οὐσίας (ὡς ἐνεργείας) συνέχεται μετ' αὐτῆς. Ἐὸ ἀδιαίρετον τῷ εἶδει ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλην ἀδιαίρετον τῇ γνώσει καὶ τῇ ἐπιστήμῃ· ὥστε ἐν ὃν ἦτο πρῶτον, αἰτίον τῆς τῶν οὐσιῶν ἐνόστητος. Ἐὰν τὸ ἐν πρέπει νὰ ὀρισθῆ εἶδει, δηλαδὴ νὰ ἦναι οὐσία ὀρισμένη, οὐχὶ δὲ κατηγορούμενον.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὰς δυνάμεις ἀναφέρει εἰς μίαν, ἥτις ἐστὶν

ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο, καὶ διαιρεῖ εἰς ἀλόγους καὶ ἐλλόγους· ἐπειδὴ δὲ αἱ λογικαὶ ἐν τῇ ἐκτελέσει ἀδύνατον νὰ ποιήσωσι τὰ ἐναντία ἄμα, ἀλλ' ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, ἀποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχη τρίτον κύριον τῶν ἐναντίων, καὶ τοῦτο τὸ τρίτον ἐνομάζει ὄρεξιν ἢ προαίρεσιν, τουτέστι διακρίνει ἀρχὴν διάφορον καὶ ἀνωτέραν τῆς ὕλης, ταύτην ὅμως ἀνάγων εἰς τὸ εἶδος δὲν διευκρινίζει καὶ διαστέλλει, ἀλλὰ ἀνάγων τὴν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον εἰς τὸ εἶδος συγχέει ταύτας μετ' ἀλλήλων· ἔτι δὲ, οὐδὲ ταύτας διέκρινε ἀπὸ τῆς οὐσίας. ἀλλ' ἀνάγει εἰς τὸ εἶδος.

Ἡ ὕλη κατ' Ἀριστοτέλην ὡς δυνάμις ἐστὶν ἡ βᾶσις πάσης ἐνεργείας (μετ. IX, 5). Ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος γίνεται τὸ ἐνεργεῖα ὄν ὑπὸ ἐνεργείᾳ ὄντος (1)· ὥστε καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἡ πρώτη ἀρχὴ πρέπει νὰ ἦ ἐνεργεία καὶ οὐχὶ δυνάμει, ὡς ἀριδῆλως ἀποδείκνυται.

Ἡ ἰδεολογία τῶν νέων χρόνων ὑποθέτει τὸν θεὸν ἄμεσον τῆς ψυχῆς ἀντικείμενον· ἡ ἰδέα αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι ὁ νοῦς τὰ ἐννοίας δὲν δύναται νὰ ἔχη ἐν ἑαυτῷ ἐνεργεία, ἀλλὰ δυνάμει, ἀναπτύσσει δ' εἰς ἐνεργεία δι' αἰσθήσεως, φαντασίας, μνήμης, ἐμπειρίας καὶ τέχνης.

Ὁ Ἀριστοτέλης παρατηρήσας, ὅτι καὶ ἡ δι' ἀποδείξεως γνῶσις προάγεται ἐκ προηγουμένων, ὑποθέτει ἀμέσους ἀρχὰς ἢτοι ὑποθέσεις.

Ἐπειδὴ δ' ἄμεσος γνῶσις ἐστὶν ἡ τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἔμμεσος δ' ἡ δι' ἀποδείξεως, ἐστὶν ὁ νοῦς ἡ ἄμεσος γνῶσις αὐτῶν, ἡ δ' ἐπιστήμη ἔμμεσος.

Ἐὰν ἀρχὴ ἦν τὸ νοεῖν, δὲν ἠδύνατο ὁ θεὸς ὡς ἰδέα νὰ ἔχη πρὸς τὰ ὄντα ἄλλην σχέσιν ἢ λογικὴν, ἐπομένως ὁ θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κληθῇ ἐνεργεία, πραγματικῶς, διότι ἐν τῷ νοεῖν δὲν ὑποτίθεται ὄν πραγματικόν, ἀλλ' ἰδέα ἀπλῶς.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἐν τῷ νοεῖν ὄν ὑποθέτει

ἡ ψυχὴ ὡς ὄλον, βαθμίδας δ' αὐτοῦ τὰς τρεῖς δυνάμεις, δύναται αὐτὰς νὰ θέσῃ βαθμηδόν.

Κατὰ Σχελλίγγιον περιεχόμενον τοῦ νοεῖν δὲν εἶναι τὸ τέλειον ὄν, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον, ὃ ἐμφανιζόμενον ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὄντος, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἐπενεργείας προέρχεται μετὰστασις, καταλαβόντας τοῦ μὲν καθαροῦ ὄντος τὴν θέσιν τοῦ δυνάμει ὄντος, τοῦ δὲ δυνάμει ὄντος τὴν τοῦ καθαροῦ ὄντος.

Ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν, ἡ ἀρχὴ τῆς νέας τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίας, ὡς ἀόριστον καὶ ἐπομένως δυνάμει ὄν δὲν δύναται, ὡς τοῦτο φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων, νὰ τεθῇ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας.

Ἐὰν, ὡς ἐν ἄπασι, ὑποθεθῶσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐν τῷ νῷ, ἡ δὲ ἀνάπτυξις ἀπὸ τῆς κατωτάτης ἀρχεται, φανερόν ὅτι ἡ πρώτη ἐστὶ ἡ ἀνωτάτη. Καὶ ὁ Πλάτων ἐγνώρισεν, ὅτι εἰς τὴν τελείαν ἀλήθειαν δὲν ἐρχόμεθα ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ βαθμίδων. Τὸ ὄντως ὄν ἐστὶν ἀμετάβλητον, ἀγέννητον, τοῦτο μόνον δύναται νὰ γνωρισθῇ, δὲν δύναται δὲ νὰ ἦναι ἀφηρημένον, κενόν, διότι θὰ ἦτο ἀγνώριστον, ἀλογον, νεκρὸν ἀλλὰ νὰ ἦναι πλήρες, συγκεκριμένον, ὡς ἔχον διαφορὰν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐπομένως κίνησιν ζωῆν. Ἄν δὲ τὸ νοεῖν ὑποθεθῇ ἀπόλυτον, ὡς παρ' Ἐγέλω, ὑποτίθεται ὡς τὸ μόνον πραγματικόν, ἐπομένως πάντα καὶ ἡ φύσις ὑποτίθεται φαινόμενον ἀπλῶς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ὄντως ὄν δὲν δύναται νὰ ἦναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργεία, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ θεὸς τὸν κόσμον δὲν παράγειν ἀμέσως, διότι ἡ κοσμογονία θὰ ἦτο θεογονία, ἀλλ' ἐμμέσως, τουτέστι διὰ συναιτίων, διότι ὁ κόσμος ἐξ αὐτῶν παράγεται· ἐπειδὴ ἡ δημιουργία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ θεογονία, διότι ἢ οὐδὲν θὰ ἐγένετο ἢ γινόμενον δὲν θὰ καθίστατο ἀφθαρτον, πρέπει τὸ πρῶτον ὄν νὰ ὑποθεθῇ τέλειον, καθὼ δὲ τέλειον γνωστικόν, ἐλεύθερον, τουτέστι βούλεται, τουτέστιν ἀποβλέπει εἰς τὸν σκοπὸν καὶ εἰς τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ

(1) Ἰστ. φιλ. II τόμ. σ. 203).

σκοποῦ μέσα, διὰ τῶν συναιτίων, διότι δι' αὐτῶν ὁ σκοπὸς πραγματοποιεῖται.

Τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τὸ νὰ ποιήτῃ τὸν θεόν, διότι τὸν θεὸν καθιστᾷ δημιουργητὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετάβασιν, τουτέστι τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ.

Τίνες δ' αὐταὶ αἱ δυνάμεις, τὰ συναιτία, αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαί, δι' ὧν ὁ κόσμος προέρχεται; Ἰδὴ δ' ἡ ἀρχαία τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφία τραπεῖσα εἰς εὔρεσιν τῶν ἀρχῶν υπέλαβε πρῶτον μὲν τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν τῆς τοῦ κόσμου γένεσεως.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὕλη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μεταβολὴν (γένεσιν καὶ φθορὰν) ἠναγκάσθη ἡ ἀρχαία φιλοσοφία νὰ ζητήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς μεταβολῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως δὲν ἐξηγεῖ τὴν τάξιν καὶ τὸ σκοπιμὸν τοῦ κόσμου, ἠναγκάσθησαν πάλιν νὰ ζητήσωσιν τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως, ἣν εὔρεν ὁ Ἀναξαγόρας, ὃς ὅμως φυσιολόγος δὲν υπέλαβεν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως, ἀλλ' ἀρχὴν κινήτικὴν δηλαδὴ ὡς ἀρχὴν τῆς κινήσεως.

Ὁ Πλάτων, ὃς δὲν εἶχεν εὐκρινῆ ἰδέαν περὶ ὕλης καὶ κινήσεως, ὠνόμασε τὴν αἰτίαν τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς παραμορφώσεως ἀνάγκην καὶ ὑπολαβὼν κοινὸν τῶν ὄντων ὑποκείμενον καὶ οὐσίαν διακρίνει ἀπὸ τῶν ιδεῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν.

Ἐπειδὴ δ' ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐνυπάρχει πᾶσιν καὶ ἐστὶν ὁμοίως κοινή (Ἀριστ. μετ. I, 6. III, 3.) ἡ δὲ πραγματικὴ ὑπάρξις αὐτῆς ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ῥοῆς τῶν ὄντων.

Ἐπειδὴ τὰ πολλὰ κατ' Ἀριστοτέλην δὲν ἐξηγοῦνται ἐξ ἀπλῆς ἀντιθέσεως, διότι ἐξ αὐτῆς γένεσις δὲν προέρχεται, πρόπει τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων νὰ ἦναι σχετικόν, δυνάμει θν, ὕλη.

Τὴν φύσιν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει ὡς ἀρχὴν μεταβλητικὴν ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο (μετ. II, 12.), δηλαδὴ ἐν αὐτῇ ὑπο-

τίθεται καὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει, οὐσίαν καὶ μάλιστα πρῶτην, ἴδιον ἐκάστῳ, φύσιν κατὰ τὸ εἶδος.

Τὸ δὲ ζήτημα, πῶς γίνονται τὰ ὄντα, λύει ὁ Ἀριστοτέλης δεικνύων, ὅτι πάντα τὰ γινόμενα γίνονται ἐκ τινος, ὑπό τινος καὶ τί· τὸ ἐξ οὗ λέγων ἐννοεῖ ὕλην, ὑφ' οὗ φυσικὴν οὐσίαν, τὸ δὲ τι ἀνθρώπον ἢ φυτὸν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἃ μάλιστα οὐσίαι καλοῦνται.

Τὴν ὕλην ὅμως καὶ τὸ εἶδος καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ θεωρεῖ ἀχώριστα, καὶ ἵνα γείνη τί πρέπει νὰ προὑπάρχῃ ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφή, ἐξ ὧν γίνεται τὸ τί, τὸ σύνολον, ἧτις δὲν εἶναι οὐσία, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὁ Πλάτων δοξάζει καὶ ἐκ τῶν νέων ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγκελος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Τὴν δὲ ὕλην καὶ τὸ εἶδος ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ἀίδια, διὰ δὲ τοῦτο καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναιρέσῃ τὸν δυαδισμόν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει τὴν ὕλην οὐσιαστικὴν καὶ δύνάμιν τοῦ εἶδους ὡς οὐσίας καὶ ψυχῆς αὐτῆς· ἐκ τῆς ὕλης παράγει τὸ συμβεβηκὸς, τὰς ιδιότητας, τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ τοῦ ζώου, τὴν μεταβολὴν καὶ φθορὰν· δὲν ἐξηγεῖ ὅμως πῶς ἡ ὕλη δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀτομικὴν τῶν ὄντων ὑπάρξιν. Λέγων δ' αὐτὴν ἀρχὴν μεταβλητικὴν ἐννοεῖ τὴν ὠρισμένην δύνάμιν καὶ πᾶσαν ἀρχὴν κινήτικὴν ἢ στατιστικὴν, διότι καὶ ἡ φύσις ἀναφέρεται εἰς τὸν χῶρον τῆς δυνάμεως.

Ὁ Ἀριστοτέλης φύσιν ἐννοεῖ καθ' ἓνα μὲν τρόπον τὴν ὕλην, κατ' ἄλλον δὲ τὸ εἶδος· ἡ ὕλη φέρεται οὐσία τῆς φύσεως, διότι πάντα ὕλης δέονται· ἡ φύσις (ὕλη καὶ εἶδος) ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ἐκάστῳ. Πάντα ἔχουσιν ὕλην καὶ εἶδος, μόνος δὲ ὁ θεὸς ἐστὶν ἀμιγῆς ὕλης.

Ἡ δὲ ἐννοια τῆς κινήσεως ἐξάγεται κατ' Ἀριστοτέλην ἐκ τῆς κατὰ ποσὸν, ποιὸν καὶ τόπον κινήσεως.

Τῆς μεταβολῆς ἀναφέρει τέσσαρα εἶδη, τὴν κατ' οὐσίαν (γένεσιν καὶ φθορὰν), τὴν κατὰ ποσὸν (αὔξησιν καὶ φθίσιν),

τὴν κατὰ ποιὸν (ἀλλοίωσιν) καὶ τὴν κατὰ τόπον (φθορὰν). Ἐν τῇ αὐξήσει καὶ φθίσει ἡ μορφή μένει ἢ αὐτὴ, ἀλλοιώσεις γίνονται ὅταν μένοντος τοῦ ὑποκειμένου μεταβάλλωνται τὰ πάθη· καὶ ἡ γένεσις δὲ καὶ ἡ φθορὰ ἔχουσιν βάσιν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν· κίνησις κατ' Ἀριστοτέλην ἐστὶ μεταβολὴ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον· τὸ ἀπειρον θεωρεῖ ἀεὶ δυνάμει (ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ), οὐδέποτε δὲ ἐνεργείᾳ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς μεταβολῆς ἐστὶν ἡ οὐσία, τὰ δὲ κατ' ἕκαστα δεικνύουσι τὰς μεταβολὰς τῆς οὐσίας πρὸς τὰ μέρη αὐτῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τοῦ ὅλου πρότερα, διότι ἐπρεπεὶ ὁ ποῦς ὁ δάκτυλος καὶ ἄλλα νὰ εἶναι πρότερα τοῦ ἀνθρώπου· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι τὰ μέρη παράγονται κατ' Ἀριστοτέλην ἐκ τοῦ ὅλου, καὶ πρότερόν ἐστιν ἐκεῖνο ὃ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ ἐκείνων.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ὕλην ἐκλαμβάνει ὡς δυνάμιν τοῦ εἶδους, τὸ δ' εἶδος οὐσίαν καὶ ψυχὴν αὐτῆς· πάθεν ὅμως τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη νὰ εἴπῃ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν δύναται, ἀλλ' ἀτίδια· ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἀποδεικνύει λοιπὸν ὅτι ἡ οὐσία οὐ ποιεῖ μέρη, ἀλλ' ἡ ὕλη.

Περὶ δὲ τῶν μερῶν τῆς οὐσίας δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος (ἄτομον γὰρ τὸ εἶδος), ἀλλὰ περὶ μερῶν τῆς ὕλης, ἧτις ὡς δυνάμεις τῆς οὐσίας συνέχεται μετ' αὐτῆς.

Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὸ ὅλον προηγούμενον τῶν μερῶν, ἡ φύσις ὅμως θεωρεῖται ὡς τὰ μέρη πρότερα τοῦ ὅλου, δηλαδὴ ὅτι ὁ δάκτυλός ἐστι πρότερος τοῦ σώματος καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν συλλαβῶν καὶ αἱ συλλαβαὶ τῶν λέξεων καὶ αἱ λέξεις τῆς ἐννοίας, ὅπερ ὅμως ἀδύνατον ἀποδείκνυται, ὥστε ἐν ὅλῳ ἦτο πρῶτον, ὃ ἐστὶν αἴτιον τῆς τῶν οὐσιῶν ἐνότητος· διὸ ὁ Ἀριστοτέλης υποθέτει καθόλου λόγον συνθέτοντα τὸν κόσμον, οὗ ἄνευ κόσμος νὰ προέλθῃ δὲν θὰ ἠδύνατο.

Πᾶν τὸ διαφέρον κατ' Ἀριστοτέλην διαφέρει ἢ κατὰ γένος ἢ κατ' εἶδος.

Αἱ δὲ δυνάμεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναφέρονται εἰς μίαν πρώτην, ἧτις ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

Ἐκ δὲ τῶν δυνάμεων αἱ μὲν ἀλογοὶ εἰσι ποιητικαὶ ἐνός, αἱ δὲ λογικαὶ ποιητικαὶ τῶν ἐναντίων. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ λογικαὶ ἐν τῇ ἐκτελέσει ἀδύνατον νὰ ποιήσωσιν ἅμα τὰ ἐναντία, ἀλλ' ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τρίτον, ὃ ἐστὶ κύριον τῶν ἐναντίων, καὶ τὸ τρίτον τοῦτο ἀνομάζει ὄρεξιν ἢ προαίρεσιν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ περὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας διαφωνία ἐστὶ διαφωνία· περὶ ὕλης καὶ εἶδους, ἀνασκευάζει τὴν ταυτότητα αὐτῶν. Εἰς τὸ εἶδος ὅμως τὴν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον δεικνύει ὅτι δὲν διέκρινε τὰς ἀρχὰς ἀλλήλων ἀκριβῶς, διὰ τοῦτο καὶ τινὰς συγχέει μετ' ἀλλήλων.

Ἡ ὕλη ὡς δυνάμις ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλην βᾶσις πάσης ἐνεργείας, ἐκ δὲ τοῦ δυνάμει ὄντος γίνεται τὸ ἐνεργείᾳ ὄν ὑπὸ ἐνεργείᾳ ὄντος (ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου) ὥστε καὶ ἡ ἐν τῇ δημιουργίᾳ πρώτη ἀρχὴ πρέπει νὰ ἦναι ἐνεργεία.

Διὸ κατακρίνει τοὺς υποθέτοντας τὸ δυνάμει ὄν πρῶτον, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· διότι τὸ δυνάμει ὄν, ἡ ὕλη οὐ κινεῖ ἑαυτὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ αἰτιὸν τι κινουῦν πρῶτον, διότι τὸ πρῶτόν ἐστιν αἴτιον τοῦ ἀμεταβλήτου, τοῦ αἰδίου, τοῦ δὲ μεταβάλλομένου ἡ δυνάμις.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τὸ πρῶτον ὄν ἀποκλείει πᾶν δυνάμει, πᾶν ὑλικόν· διὰ τοῦ νοῦ ἀπτόμεθα τοῦ καθόλου, τοῦ ἀύλου, τῶν εἰδῶν· ὁ νοῦς χωρισθεὶς τῆς ὕλης, τῆς διαιρούσης τὸν χρόνον, θεωρεῖ τὸν χρόνον ἀδιαίρετον· ἐπομένως ὁ νοῦς χωρισθεὶς τῆς ὕλης νοεῖ καὶ γινώσκει κατ' Ἀριστοτέλην πάντα, τουτέστιν ἐστὶ πάνσοφος.

Πᾶν ὅμως ὁ νοῦς τῆς ὕλης χωρισθῆ, χωρίζεται πάσης ἀναφορᾶς πρὸς πάντα, ἐπομένως οὐδὲν νὰ γνωρίσῃ δύναται.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει ἐν τῷ περὶ ψυχῆς (Γ', 10),

ὅτι τὸ αἴτιον τῆς κατὰ τόπον κινήσεως τοῦ ζώου οὔτε ἡ ὄρεπτική δύναμις ἐστίν οὔτε ἡ αἰσθητική οὔτε τὸ λογιστικὸν καὶ ὁ καλούμενος τοῦς, ἀλλ' ἡ ὄρεξις καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς. Καὶ ἐν τῇ μεταφορικῇ (Θ, 5. Β, 7) ἀναγνωρίζει τὴν ὄρεπτικὴν δύναμιν διάφορον τῶν ἐναντίων, ἐπομένως καὶ τῆς ὕλης ἀνωτέραν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη δύναμις ἐνυπάρχει πᾶσι τοῖς οὔσιν, ἐστὶ καὶ αὐτὴ δύναμις διάφορος καὶ κοινὴ, τῷ δὲ νῦν χρωσμένη καὶ πράξεως. Ἐὰν λοιπὸν τῷ θεῷ ἀποδοθῇ πράξις ἐλευθέρα, σύννοος, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ αὐτῷ καὶ βούλησις, ἐπειδὴ δὲ ἡ ὄρεπτικὴ δύναμις κατὰ λογισμὸν λέγεται βούλησις, πρέπει αὐτῷ νὰ ἀποδοθῇ καὶ νοῦς, ἐπομένως ἡ δημιουργία γίνεται πρὸς τι τέλος.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι κινουντα τὸ ζῶον ὁρῶμεν διάνοιαν καὶ αἰσθησιν καὶ φαντασίαν καὶ προαίρεσιν καὶ βούλησιν καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν· πάντα δὲ ταῦτα ἀνάγονται εἰς νοῦν καὶ ὄρεξιν, διότι καὶ ἡ φαντασία καὶ ἡ αἰσθησις τὴν αὐτὴν τῷ νῦν χώραν ἔχουσι, διότι ταῦτα πάντα εἰσὶ κριτικὰ· βούλησις δὲ καὶ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, πάντα ὄρεξις· ἡ δὲ προαίρεσις κοινὸν διανόειας καὶ ὄρεξεως· ἐπειδὴ δὲ τὸ ζῶον ὄρεπτικὸν οὐκ ἄνευ φαντασίας ἐστὶ, φαίνεται ὅτι τῆς μὲν ὄρεξεως προηγεῖται ἡ αἰσθησις, τῆς δὲ βουλήσεως ὁ νοῦς.

Ἐπειδὴ δὲ κατ' Ἀριστοτέλη τὰ ζῶα δὲν ἔχουσι λογιστικὴν φαντασίαν, ἀλλὰ αἰσθητικὴν, ἄγονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὁ δ' ἄνθρωπος ἔχων τὴν λογιστικὴν καὶ διὰ τοῦτο τὸ βουλευτικὸν ἄγεται ὑπὸ τῆς βουλήσεως.

Ἄλλ' οὐ μόνον ὁ Ἀριστοτέλης διέκρινε τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ ὁ Κάντιος ἀνομάσας τὸν θεωρητικὸν νοῦν λόγον, τὸν πρακτικὸν βούλησιν καὶ τὸ κριτικὸν αἰσθημα τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου· ἔτι δὲ διέκριναν καὶ ἕτεροι· ὁ Ἀριστοτέλης πρακτικὸν νοῦν λέγων ἐννοεῖ ὄρεξιν καὶ λόγον συνυπάρχοντα· αἴτιον ἄρα τῆς κατὰ τόπον κινήσεως θεωρεῖ τὴν ὄρεξιν καὶ τὸν πρακτικὸν νοῦν· ὁ νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὄρεξεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δημιουργία ἐστὶ κόσμος, ἔργον τέλειον, πρέ-

πει καὶ ὁ θεὸς νὰ ἴηται καὶ νοηθῇ τέλειος. Ἐὰν μὴτε ὁ λόγος μὴτε ἡ ὕλη κίνησιν νὰ παραγάγῃ δύναται, μὴτε ἡ ὕλη μορφήν καὶ κίνησιν, φανερόν, ὅτι ἄπασαι αἱ δυνάμεις, αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαί, ἡ κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον, εἰσὶ πρὸς παραγωγήν τῆς δημιουργίας ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ· διότι ἄνευ τούτων μιᾶς ὁ κόσμος νὰ συγκροτηθῇ δὲν θὰ ἠδύνατο, διότι ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἀφαιρεῖται ἡ βᾶσις τῆς ὑπάρξεως, τοῦ ἀτομικοῦ καὶ φυτικοῦ, ἐξαιρουμένης τῆς κινήσεως καταστρέφεται ἡ ζωὴ, καὶ τῆς τοῦ λόγου ἀφαιρουμένης ἀφαιρεῖται ἡ γνῶσις καὶ ἡ τάξις. Ἐπειδὴ δ' ἐκάστη τούτων ἴδιον ἀπεργάζεται, ἐπομένως ἀφ' ἑαυτῶν νὰ συνδεθῶσι καὶ συμπράξωσι πρὸς δημιουργίαν δὲν δύνανται, πρέπει ἀναγκασίως νὰ ὑπάρχη ἓν συνδετικὸν τούτων καὶ ἁρμονικόν.

Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ἓν ἐνυπάρχει αὐταῖς, συνδέονται καὶ συμπράττουσι πρὸς παραγωγήν τῆς δημιουργίας.

Ἐὰν ὁ θεὸς ὑποτεθῇ ἓν καθαρὸν, κενὸν ἐννοίας, βουλήσεως, καὶ δυνάμεως, ἐστὶν ἀδύνατον τοιοῦτον ἓν νὰ γείνη κύριον τῶν δυνάμεων, ὑπερὸν καὶ ὑπερούσιον καὶ διὰ τοῦ προσωπικοῦ· ἐπομένως ἀληθὴς θεός.

Ἐὰν δὲ κατὰ Σχελλίγγιον πάλιν ταυτισθῇ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, πάντως ἀναιρεῖται τὸ πραγματικὸν καὶ ἀτομικὸν τῶν ὄντων, ἡ βᾶσις τῆς ἐνεργείας, τῆς ζωῆς, τῆς τάξεως καὶ γνώσεως.

Ἐλεύθερον κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τὸ ἔχον ἴδιαν βούλησιν. Τοῦτο ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ προσωπικῷ ἀπλῶς βούλησις, ἀλλὰ καὶ νοῦς· μάλιστα δὲ ἡ βούλησις ἄνευ λογισμοῦ ἐστὶ δύναμις ἄλογος, ὀρμητὴ τυφλή· διὰ τοῦτο ἡ ἐννοία τῆς προσωπικότητος περιέχουσα τὰς τοῦ θεοῦ ιδιότητας παριστᾷ τὸν θεὸν ἔχοντα σοφίαν, δύναμιν, ἐλευθερίαν κτλ.

Ἐπειδὴ ἡ ἐμπειρία δὲν ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὸ σωματικὸν οὐδ' ὑπὲρ τὴν ἐννοίαν τῆς ὕλης, δὲν δύναται νὰ συγκροτηθῇ εἰς σύστημα, ἀλλ' ἀντικείμενον τὸ σωματικὸν ἔχουσα ἀναιρεῖ

πάσαν οργανικήν θεωρίαν και εισάγει τὴν μηχανικὴν, καθιστᾷ τὸν θάνατον πρότερον τῆς ζωῆς και φέρει τὴν καταστροφὴν πάσης βεβαιότητος, πάσης τάξεως ἐν τῷ κόσμῳ.

Κατὰ Κάντιον ἡ πεῖρα δεικνύει μόνον τὸ ὅτι οὐχὶ δὲ τὸ διότι. Ἐὴν ὕλην ὁ νοῦς λαμβάνει ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἡ δὲ γνῶσις κατ' αὐτὸν ἐστὶ σύνθεσις τῶν τοῦ νοῦ ἐννοιῶν μετὰ τῆς ὕλης· ὁ νοῦς δι' ἐποπτείας γινώσκει τὸ ἴδιον· τοῦ δὲ λόγου ἀρχὴ ἐστὶ τὸ καθόλου, ὃ ὁ λόγος ποιεῖ ἀντικείμενον ἑαυτοῦ.

Ἐὰν ὁμοίως ὁ νοῦς θεωρῇ ἀρχὴν, ὡς ὁ Πίχθιος ἐπρέσθευσεν, ἢ ἐὰν ἡ δύναμις ὑπετίθετο ἀρχὴν, θὰ ὑπῆρχε τῶν ὄντων οὐδέν· διὸ και οἱ θεολόγοι και ἄλλοι τὸ δυνάμει ὄν ὑποθέτοντες ὑποθέτουσι τι ἀδύνατον, διότι δὲν ὑπάρχει κίνησις, εἰ μὴδὲν ἐστὶ ἐνεργεία αἴτιον, διότι τὸ δυνάμει ὄν (ἢ ὕλη) οὐ κινήσει ἑαυτό.

Ἐὴν ὕλην ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει ὡς δύνανται τοῦ εἶδους, τὸ δὲ εἶδος οὐσίαν και ψυχὴν αὐτῆς.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ δυνάμει ὄν θεωρεῖ αἴτιον τῆς μεταβολῆς, βούλεται ἀποκλεισθένον τῆς πρώτης οὐσίας και τῶν ἄλλων, διότι αὐταὶ πρέπει νὰ ἦναι αἰδίοι.

Ἐὰν ὁμοίως ἡ καθαρὰ ἐνεργεία, ὁ θεός, ἔνθεν τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς οὐδὲν νὰ πράξῃ δύναται· ἐὰν δὲ αὐτὴ ἔχουσα μόνον ἑαυτὴν δὲν ἦναι εἰρημὴ ἀφηρημένη ἰδέα, ἔπεται ὅτι ὁ θεός ὡς ἰδέα δὲν εἶναι πραγματικός, ἀλλ' ἀποκλείει τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας και τῆς πραγματικότητος.

Ἐὰν ὁ νοῦς ἐννοεῖ μόνον ἑαυτὸν οὐχὶ δὲ και τὸ ἕτερον, δὲν θὰ εἶχε σχέσιν πρὸς πάντα, πάντα, ἐπομένως οὔτε πάνσοφος θὰ ἦτο οὔτε παντοδύναμος οὔτ' ἀπολύτως ἐλεύθερος.

Ἐὰν δὲ ἡ φύσις τοῦ νοῦ ἦτο ἀνωτέρα τῆς τοῦ δυνάμει ὄντος, ὁ νοῦς δὲν θὰ μεταβάλλετο νοῶν, και ἐν τούτῳ θὰ ὑφίστατο ἡ τοῦ νοῦ ἐλευθερία, δηλαδὴ ἐν τῷ νοεῖν και τῷ ἕτερον.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Βάδερς, ὁ Ἐγγελοσ

και ἄλλοι ὑποθέτουσι τὸν θεὸν ὡς βούλησιν ἀόριστον, δυνάμει ὄν, ἐπομένως οὐχὶ ἐνεργεία, τέλειον.

Ἐπειδὴ ὁμοίως πάσα ἐνεργεία ἐκ τῆς ὀριστικότητος προέρχεται, ἐκ τοῦ θετικοῦ, ἐκ δὲ τῆς ἀοριστίας, τοῦ ἀποθετικοῦ, οὐδὲν, φανερόν ὅτι ἐξ ἀόριστου οὔτε γένεσις προέρχεται οὔτε γνῶσις οὔτε ἐλευθερία.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὸ αὐτὸ πρόβλημα, ὃ ὁ Σχελλίγγιος και ὁ Ἐγγελοσ, πῶς ἐκ τοῦ ἀόριστου γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ ὀρισμένον.

Ἐὰν ὁ θεός ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ ἰδέαν ὁμοίαν ἑαυτῷ και καταστήσῃ αἰδίοι, ὡς ὁ θεός ἐστὶν αἰδίοσ, τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκόλουθον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν θεοῦ ἀόριστου, διότι οἱ ὑποθέτοντες τὸν θεὸν γνωστικόν, παραβάλλοντες πρὸς τὸν τεχνίτην, ὃς ἐν τῇ ἰδέᾳ (τελείᾳ) τοῦ ἡρεμεῖ, και σκοπὸν τῆς δημιουργίας παραδεχόμενοι τὴν ἐσωτερικὴν ἰδέαν ἐξωτερικῶς ἀποκαλυφθεῖσαν και ἐσωτερικῶς διακριθεῖσαν καθίστανται ἀνακόλουθοι, διότι ἡ ὑπόθεσις θεοῦ ἀόριστου ὑποθέτει τὸν θεὸν ὡς ἀόριστον, ἄνουν, ἀνελεύθερον και ἀνίκανον νὰ παραγάγῃ σύννουν πράξιν και δημιουργίαν ἐλευθεράν.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἀποδείξας, ὅτι πάσα προτέρα ἐνεργεία μένει ἐν τῇ ἔπειτα ὑποτελήσῃ, συνεργός, ὡς ἡ τοῦ ἀνοργάνου συνεργεῖ εἰς ἀποκάλυψιν τοῦ οργανικοῦ και ἡ τούτου εἰς ἀποκάλυψιν τοῦ ζώου, δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τοῦ θεοῦ ιδιότητας, λ. χ. ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ἐνεργείας (καθαροῦ ὄντος) τὴν δύνανται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος· οὕτως ὑποθέτει και ὁ Ἀριστοτέλης τὸ κατώτερον βάσιν τοῦ ἀνωτέρου (ὡς τὸ θρεπτικὸν τοῦ αἰσθητικοῦ και τοῦτο τοῦ νοητικοῦ)· και ὁρθῶς, διότι ἐκ τοῦ χωρισμοῦ οὔτε γένεσις προέρχεται, οὔτε ἀνάπτυξις κτλ.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος λέγει ὅτι ὁ θεός εἶδεν ἐν τῇ σοφίᾳ (ἐβδύμη μορφῇ) ἑαυτὸν και τὰ ὄντα ὡς σχήματα (ιδέας) και διὰ τῆς φύσεως κατέστησε πραγματικά. Ἐντεῦθεν δὲ φανερόν ὅτι ὁ θεός ὄν ἀόριστος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἔννουσ, εἰδῶς

κτλ., υποτίθεται ἄρα ὅτι ὁ θεὸς ἐγένετο πρότερον εἰδώς, ἐλεύθερος καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἔπειτα εἶδεν ἐν τῇ ἐβδόμῃ μορφῇ (κατὰ πρῶτον), δηλαδὴ τῇ σοφίᾳ, ἐν ἣ ὄρων, δηλαδὴ ὠρίσθη.

Ἐὰν ὁ θεὸς ὑπετίθετο ἔχων ἐν τῇ κυριαρχίᾳ αὐτοῦ, ὡς ἔδει, ἀπάσας τὰς ιδιότητες, τὰς δυνάμεις, τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς, ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐς ἀεὶ τέλειος, τουτέστι πάνσοφος, παντοδύναμος, παντελεύθερος, ἐνὶ λόγῳ προσωπικός.

Τοιοῦτος δὲ ὑπάρχων ἐς ἀεὶ, ἀγέννητος, ἀίδιος, τέλειος, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ διακρίνῃ ἐσωτερικῶς τὴν ιδέαν αὐτοῦ καταστήσας πρότερον ἐξωτερικὴν, διότι δὲν θὰ ἦτο τέλειος.

Ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος φαίνεται ἀκατάληπτος ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, διότι ὑποθέτει στοιχεῖα πολλὰ (δυνάμεις κτλ.) ὑποτελῆ.

Ἡ προσωπικότης κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται δι' ὑποταγῆς τῆς πρώτης δυνάμεως ὑπὸ τὴν δευτέραν, κατὰ Βάδερρον δι' ὑποταγῆς τῆς φύσεως ὑπὸ τὴν ιδέαν. Κατὰ δὲ Ἰακώβου Βοήμου ἡ ἡδονὴ (ἀοριστία) συλλαμβάνεται ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ (δριστικότητι), καὶ οὕτως ἡ ἀοριστία ὀρίζεται καὶ ἡ ὀριστικότης καθίσταται ἐλευθέρη, διὰ δὲ ἐνώσεως αὐτῶν γίνονται ἀμφότεραι πραγματικά.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος ὑποθέτων ἐλεύθερον γενόμενον δημιουργὸν δὲν φαίνεται ἀκόλουθος ὡς ὑποθέτων τὸν ἀνθρώπον οὐσίαν καθαρὰν, τουτέστιν ἀλογον, καὶ τὴν πτώσιν ἀναγκαίαν πρὸς τὴν νοητικὴν τοῦ ἀνθρώπου πρόοδον.

Περὶ δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας ὁ Σχελλίγγιος ταυτίζει τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, δηλαδὴ τὴν ἀλογον δυνάμιν μετὰ τῆς λογικῆς, τῆς σοφίας.

Τὴν δυνάμιν ταύτην εἶχεν ὁ θεὸς ὡς ἀρχὴν πρὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ· αὐτὴ κατὰ Σχελλίγγιον ὡς κάτοπτρον ἔδειξε τῷ θεῷ τὸ δυνάμενον νὰ γείνη ἐν τῷ μέλλοντι· ἡ ἡδονὴ αὐτῆς ἦν νὰ εἰκονίσῃ ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν μέλλοντα ἀνθρώπον, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ τέλος τῆς ὅλης δημιουργίας, αὐτὴ ἦν προωρισμένη νὰ ἐπα-

νέλθῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ νὰ ἦναι τὸ συνεπιγνωστικὸν τῆς ὅλης δημιουργίας, τῆς ὅλης θείας ὁδοῦ.

Ἐν τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ ἴστατο κατὰ Σχελλίγγιον νὰ τηρήσῃ ἐν ἑαυτῷ ἐς ἀεὶ δυνάμει ταύτην τὴν δυνάμιν τινος ἐκτός ἑαυτοῦ ὄντος, ἴστατο ἐν τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ νὰ ἐξαγάγῃ ἐλευθέρως, οὐχὶ ὅπως ἦ τὸ ἐκτός θεῖον, τὸ ἀναιροῦν τὸν θεόν, ἀλλ' ὅπως μεταβληθῇ εἰς τὸ τὸν θέτοντα τὸ θέτον αὐτοῦ εἶδος. Ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ἐπαρκῆται, λέγει, νὰ ἦναι δι' ἑαυτὸ, ὅπερ ἐστίν, ἀλλ' αἰσθάνεται φύσει ὁρμὴν εἰς τὸ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ, κατὰ πῶσον μᾶλλον τοιαύτη χρεῖα ἐπιτρέπεται νὰ ὑποτεθῇ ἐν τῷ ὑψίστῳ πνεύματι, ἢ μόνῃ ἐν τῇ οὐδενὸς ἄλλου δεομένη θεότητι, εἰς τὸ νὰ θέσῃ ἕτερον ἑαυτῆς καὶ μεταβάλλῃ εἰς αὐτογνωστικόν.

Δὲν ἤρμοζε λοιπὸν τῇ ἐκτός φθόνου θεότητι (ὡς λέγει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, ὅτι τόδε τὸ πᾶν ἠβουλήθη νὰ δημιουργήσῃ διότι ἐστὶν ἀγαθὸς, ἐκτός φθόνου κτλ.) νὰ μείνῃ ἐν ἐκείνῃ τῇ καθαρωτάτῃ ἐνεργείᾳ, ἣν ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει καὶ ἀίδιον θεογονίαν, καὶ ἣτις ἐστὶν πρὸς πάντα ἐκτός αὐτῆς καταναλίσκουσα, ἀλλὰ ταύτην τὴν καθαρωτάτην ἐνεργεῖαν νὰ καταστήσῃ ἀρχὴν καταληπτὴν καὶ διακριτὴν, ἣς ὅλαι αἱ βαθμίδες ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθῶσι καὶ ἐνωθῶσιν ἐν ἐνὶ τελευταίῳ εἰς ἐνότητα ἐπαναχθέντι συνειδῶτι. Οὐδὲν ἐκώλυε τὸν θεόν τὴν ἐτερότητα ταύτην, ἣτις ἦν τὸ ἀρχικῶς ἀόρατον τῆς θεότητός του, νὰ καταστήσῃ ἀντιστρόφως μᾶλλον εἰς καλύπτρον τὴν θεότητά του ἐν μιᾷ πράξει τῆς ἐλευθέρως βουλήσεώς του, καὶ, ἐπειδὴ ἐστὶν ἕξοδος τῆς πλειότητος καὶ εἴσοδος τῆς ἐνότητος, δύναται καὶ σύμπαν νὰ κληθῇ, ἀπατηλὸν ἐν, (unum versum), ἐν ᾧ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑποκρύπτει καὶ ἕτερος φαίνεται, καὶ συνεπεία τῆς θείας ταύτης τῆς μεταστάσεως τέχνης ἦτοι εἰρωνείας παριστᾷ τὰ ἐναντία τούτου, ὃ κυρίως βούλεται.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταιγίδος λέγει τῆς διαφρήξεως τοὺς σκοπέλους βλέπομεν ἔτι ἐν τῷ ἀγρίῳ καὶ τερατοειδεῖ

της φύσεως, επίσης τὰ ἔχνη τοῦ πυρός καὶ αὐτὸ σεισμῶ, ὅς ἦν ἐν τῇ γῆ φυσικός πρὶν ἢ στερεωθῆ· πάλιν δὲ τὸ ἰλαρὸν πνεῦμα, ἐν ᾧ πάλιν ἡ θεότης τῇ φύσει ἐπλησίασεν, ἔπνεεν ὑπὲρ αὐτήν, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐνεφανίσθη ὁ ἄνθρωπος· τότε ἡ καταιγὶς ἐσίγασε, τὸ πῦρ ἔσβεσε, τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως εὔρον τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν· ὡς δ' ἡ κοσμογονία ἐν συνόλῳ ἐστὶ μυστήριον, ἢ βαθμηδὸν ἀποκαλύπτεται, οὕτως εἰσὶν ἰδίως μυστήρια τῆς θείας οικονομίας· ἄνευ θείας ἐλευθερίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ, οὐδ' ἐν τῇ τοῦ κόσμου κυβερνήσει οὐκ ἦτο ἐλευθερία καὶ πρόνοια.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου θεωρεῖ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου· ἴστατο, λέγει, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ νὰ τηρήσῃ τὴν δύναμιν κεκρυμμένην ἢ νὰ ὑψώσῃ εἰς πραγματικότητα. Οὗτος ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ ὕλος, οὐχὶ δὲ μία τῶν αὐτοῦ μορφῶν, διότι μία τῶν μορφῶν ἐὰν ἦτο, δὲν οὐκ ἦτο ἐλεύθερον νὰ ὑψώσῃ τὸ μὴ ὂν εἰς ὂν.

Κατὰ δὲ λόγον τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως καὶ διαφω- νίας τῶν δυνάμεων λαμβάνει τὸ γινόμενον ἄμεσον ἀναφορὰν πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν· αἱ δυνάμεις παρίστανται οὐχὶ πλέον ὡς δυνάμεις κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς πρό- σωπα λέγοντα ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίω- σιν ἡμῶν· διὰ δὲ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς ἐξου- σίας τῶν κοσμογονικῶν δυνάμεων καὶ τίθεται εἰς σχέσιν ἄμε- σον πρὸς τὸν θεόν καὶ ἐπομένως ὑψοῦται εἰς τὴν ἐλευθερίαν· διὰ τοῦ ἐν ταῖς ἀρχαῖς θείου, ἢ ἀντικαθιστᾷ τὰς ἀρχὰς εἰς εὐρυθμον σχέσιν καὶ ποιεῖται ὁ ἄνθρωπος αὐτογνωστικός, αὐ- τεξούσιος καὶ παντοδύναμος, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ὑψοῦται ἀνώ- τερος τῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως γίνεται ὅμοιος τῷ θεῷ.

Ὡς ὅμως συμβιβάζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὴν ἀπεριόριστον θείαν αἰτιότητα;

Ἐὰν ὅμως ὁ θεὸς ὑποτεθῆ ἀόριστος, δὲν δρίζεται ἐξ ἀπαν- τος διὰ ὄντος ἀόριστου, ὡς ὁ Ἄριστοτέλης ὀρθῶς λέγει, ὅτι ἐξ ἀόριστων ὠρισμένα δὲν προέρχονται, ἀλλ' ἐξ ὠρισμένων·

διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ παραχθῆ κόσμος ἐξ ἀόριστου καθαροῦ ὄντος, δηλαδή ἐξ ἀφηρημένου θεοῦ κόσμος συγκεκριμένος, ἐὰν τὸ θεῖον δὲν ὑπάρχῃ ἐξ ἀρχῆς τέλειον, προσωπικόν.

Ὁ Κάντιος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας ἔταξε τὴν ἠθικὴν ὑπεράνω τῆς θρησκείας.

Ὁ Φίχτιος χάριν αὐτῆς ἀπεφήνατο ὅτι τὸ ἐγὼ ἐκάστου ἐστὶν ὁ δημιουργός.

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ δημιουργία ἐκ μιᾶς ἀπεί- ρου αἰτιότητος δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, διότι μία αἰτία δὲν δύναται καὶ ἕτερον νὰ ποιῆ, οἷον ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰ- τία δὲν παράγει καὶ τὸ εἶδος, διότι ἡ ὕλη δύναται νὰ τεθῆ ἀπειρος, τὸ δ' εἶδος δὲν δύναται ἄνευ περιορισμοῦ τῆς ὕλης, ἐπομένως ἄνευ αἰτίας θετούσης τὸν περιορισμόν· διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον πλείονες, οὐχὶ δημιουργοὶ ἢ θεοὶ, ἀλλὰ δυνάμεις· (ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος ἀνεγνώριζεν, ἀντὶ μορφῶν ἀρχῶν, νομίζομεν, ὅτι διὰ τῶν ἀρ- χῶν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ βέλτιον ἢ ὅπως ἐξήγησεν), δηλαδή ἐξ ὠρισμένου ὠρισμένον καὶ οὐχὶ ἐξ ἀόριστου ὠρισμένον, δη- λαδὴ κόσμον συγκεκριμένον ἐκ μηδενός, τουτέστιν ἐκ καθα- ροῦ ὄντος κόσμον συγκεκριμένον.

Ἐὰν αἱ τρεῖς δυνάμεις προσληφθῶσι, προέρχεται τὸ γινόμε- νον τοῦ ὑψίστου σταδίου, ἐν ᾧ ὁ σκοπὸς τῆς ὕλης γενέσεως ἀπεκτέθη. κατὰ Σχελλίγγιον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν δυνά- μεων ἐλεύθερον· τοῦτο δὲ τὸ ὂν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος (ἐν τῷ πα- ραδείσῳ). Ἡ πρώτη δύναμις ὑποτασσομένη γίνεται μόνιμον τῆς δημιουργίας ὑποκείμενον· ἡ ὅλη δημιουργία κατὰ Σχελ- λίγγιον ἐστὶ τί διαφυγὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ σῶ- μα, (σῶμα) διὰ τοῦτο περήχθη ἐκ τοῦ σώζομαι!

Ἐπειδὴ τὰ οὐράνια σώματα ἄρχονται ὑπὸ ταύτης τῆς ἀρ- χῆς, κινοῦνται αἰεὶ· ἡ κίνησις ἐστὶ κύκλω.

Ἡ διαφορά τῶν ὄντων κατὰ Σχελλίγγιον ὑφίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπηλλάγησαν ταύ- της τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ ζῶα ἄρχονται ὑπ' αὐτῆς, μᾶλλον δὲ

τὰ φυτὰ ἐν τῇ γῆ πεφυκότα· μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐλεύθερος.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς προϊόν τῶν τριῶν δυνάμεων ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐλεύθερος· ἡ ἐλευθερία ὅμως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἀρχική, ἀλλ' ἐπομένη.

Μετὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης δυνάμεως (τοῦ Θεμελίου τῆς δημιουργίας) ὑπὸ τὴν δευτέραν ἀρχεται ὁ ἐνδιάθετος λόγος καὶ ὁ προφορικός καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν δυνάμεων δὲν εἶναι τι οὐσιῶδες, ἀλλ' ὑπερούσιον καὶ διὰ τοῦτο ὡς καθαρὰ ἐνέργεια ὅμοιος τῷ Θεῷ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο· ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ πρότερον τῶν δυνάμεων, ὁ δ' ἄνθρωπος μόνον ὡς κύριος αὐτῶν ἐφ' ὅσον τὴν ἐνότητα τηρεῖ καὶ δὲν ἀναιρεῖ, ἐν ἣ αὐταὶ ἐτέθησαν.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποπειραθείς νὰ ἦναι ὡς ὁ Θεὸς ἐστερήθη κατὰ Παῦλον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἐξώσθη ἐκ τοῦ παραδείσου, ἐκ τοῦ μέσου τῶν τριῶν δυνάμεων· αἱ δυνάμεις ἔγειναν κἀτοχοὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ συνειδῶτος αὐτοῦ· ἡ πρώτη ἀρχὴ κατέστη πολέμιος τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀρχὴ τοῦ θανάτου· ἐγερωθείσης ἐκείνης τῆς ἀρχῆς διερρήχθη τὸ συνειδῶς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκ τῆς τούτου διαρρήξεως προῆλθεν ὁ ἐκτός κόσμος κληθεὶς ἀπατηλός, ἕκαστον ἀπολέσαν τὴν θέσιν αὐτοῦ παρίσταται ἄνους καὶ κατὰ συμβεβηκός.

ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψίν ὁ Σχελλίγγιος δικαιολογεῖ τὸν Φίχθιον εἰπόντα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ τοῦ κόσμου δημιουργός, καὶ ἑαυτὸν, ἰσχυρισθέντα ὅτι οὗτος ὁ κόσμος (ὁ ἀπατηλός) ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκτός τοῦ Θεοῦ καὶ δύναται νὰ κληθῆ (πρόϊον) αὐτοῦ.

Ὁ Βάδερσ ἀιτιότητα ἐννοεῖ ἐκεῖνο, ὃ οἱ Πυθαγόρειοι μονάδα ὠνόμαζον· αὐτὴ διακρίνεται εἰς ὕψος (ιδέα), βάθος (φύσιν) καὶ μέσον (βούλησιν), κέντρον, τὴν ἐνότητα αὐτῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις ἀρχεται ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ προβαίνει ἐπὶ τὸ ἰδανικόν· ἐπειδὴ ταῦτά εἰσιν ἀχώριστα, ἐν ἑκάστῳ τὰ

ἕτερα δυνάμει, ἔπεται, ὅτι, ἐὰν τὸ φυσικὸν ἀποκλεισθῆ, καταστρέφεται ἡ βία, τὸ δὲ νοητικὸν ἄνευ τοῦ φυσικοῦ καθίσταται φανταστικόν, τὸ δὲ φυσικὸν ἄνευ τοῦ ὁρεκτικοῦ ἄψυχον, καὶ τοῦτο ἄνευ τοῦ νοητικοῦ ἄλογον.

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ γένεσις ἀρχεται κατὰ Βάδερσ ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ ἢ φανταστικοῦ, μεταβαίνει εἰς τὸ ὁρεκτικόν καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πραγματικόν, τὴν μίξιν.

Αἱ ἀρχαί, ὧν ἄνευ γένεσις δὲν προέρχεται, παρὰ μὲν τῷ Θεῷ διατελοῦσιν ἐν σχέσει εὐρύθμῳ, καὶ διὰ τοῦτο συνεργοῦσιν ἁρμονικῶς καὶ κοσμοποιοῦσιν, παρὰ δὲ τοῖς οὔσι μόνοις τιθέμενοι εἰς ἔκρυθμον σχέσιν γίνονται κακὰ, οἷον ὁ ἀῆρ πρότερον ὡς ἐνότης παριστάμενος διαιρεῖται ἐν ἐκρύθμῳ κατασκάσει, ἀποσυντίθεσθαι εἰς ἄζωτον καὶ ὀξυγόνον (δύο).

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ δὲν ἐτηροῦντο ἐν τῷ προϊόντι δὲν θὰ προήρχετο προϊόν, διότι θὰ κατεστρέφετο ὁ παράγων ὁ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ παραγομένου, ὅ ἐστὶν προϊόν οὐ μόνον ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν.

Καὶ οὐ μόνον τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθνη ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀρχὰς ἰστάμενα βεβαιοῦσιν, ὅτι καὶ ταῦτα δὲν ἄγει τὸ αὐτόματον, ἀλλὰ ἀρχαί, δι' ὧν ὁ Θεὸς εἰς τὰ ὄντα εἰσέρχεται καὶ μένει ὁ αὐτὸς ἐκτός, ἐνεργεῖ καὶ δημιουργεῖ ἐν παντὶ διὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ.

Κατὰ Σχελλίγγιον ἡ δεικνυμένη ἐκείνη δύναμις τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι ἦν εὐπρόσδεκτος, διότι αὐτὴ ἀπαλλάξασα αὐτὸ τῆς κύκλις κινήσεως ἔγεινε τὸ μέσον τὸ νὰ διακρίνη ἑαυτὸ ἐν ἀπάσαις ταῖς μορφαῖς αὐτοῦ, διότι αὐτὴ θέτει αὐτὸ εἰς ἐλευθερίαν καὶ ἔρχεται εἰς τὸν Θεὸν κατὰ πρῶτον καὶ γνῶσις.

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἀφορμὴ τῆς ἐξόδου τοῦ Θεοῦ ἐξ ἑαυτοῦ ἐστὶ μόνον ἡ δημιουργία.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει ἐν καὶ μόνον ὄν, τὴν βούλησιν, ἐν παθητικῇ σημασίᾳ ὡς δύναμις καὶ ἐν ἐνεργητικῇ ὡς ἐνέργειαν.

Ἐὰν ὁμοίως μία ἢ οὐσία ὑποτεθῆ, αἴρεται πᾶσα εἰδικὴ τῶν ὄντων διαφορὰ καὶ ἐπομένως καὶ πᾶσα πραγματικὴ γνῶσις.

Ἐὰν ὁ θεὸς καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲν ὑπῆρχον ἐν τοῖς οὐσίαις, τὰ ὄντα δὲν θὰ εἶχον ζῶην, πραγματικότητα καὶ ἄλλας δυνάμεις.

Αἱ ἀρχαὶ κεχωρισμένα εἰς ἑαυτὰς οὐδὲν νὰ πραγματοποιήσωσι θὰ ἠδύναντο, ἀλλ' ἠνωμένα διὰ τῆς ὑπερτάτης θὰ ἀπετέλουν πάντα.

Ἐπειδὴ ἡ ἔνωσις καὶ συνέργεια αὐτῶν δὲν προέρχεται ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, φανερόν ὅτι ἐκ τῆς ὑπερτάτης παράγεται ἡ ἀρμονία τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ γένεσις, ἡ ζῶη, ἡ ἐλευθερία, ἡ γνῶσις κτλ.

Ἡ ὕλη κατ' Ἀριστοτέλη φαίνεται ἀρχὴ κοινὴ, διότι, ὡς λέγει, πάντα δέοντα ὕλης. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς ὕλης ὑπὲρ τὸ εἶδος ἀποτελεῖ κατ' Ἀριστοτέλη τὴν κατωτάτην τῆς φύσεως βαθμίδαν, ἡ δὲ τοῦ εἶδους ὑπὲρ τὴν ὕλην τὴν ἀνωτάτην, εἰς ἣν ὁ ἄνθρωπος ἀνυψοῦται.

Τὴν κίνησιν ἐκλαμβάνει μεταβολὴν ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον· τὴν ψυχὴν ταυτίζει μετὰ τῆς ἐν τῷ σώματι ἐνεργοῦ δυνάμεως, τὸ δὲ σῶμα ὄργανον τῆς ψυχῆς· ἐνὶ λόγῳ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει ἐσωτερικὴν συνέχειαν τῆς ὀργανικῆς φύσεως ἀναπτυσσομένης ἀπὸ τῶν κατωτάτων βαθμίδων μέχρι τῶν ἀνωτάτων. Τὰ κατώτερα πρέπει νὰ ὑπηρετῶσι τοῖς ἀνωτέροις, ὡς αἱ δυνάμεις τοῖς στοιχείοις, τὰ στοιχεῖα τοῖς ὁμοιομερέσι καὶ ταῦτα τοῖς ἀνομοιομερέσι.

Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τρεῖς συνθέσεις, πρώτην μὲν τὴν ἐκ τῶν καλουμένων στοιχείων (πυρρὸς, ἀέρας, ὕδατος καὶ γῆς), δευτέραν δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν καὶ τρίτην τὴν τῶν ἀνομοιομερῶν. Ἡ ὕλη τῶν καλουμένων στοιχείων ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον καὶ ἔνεκα τῶν ὁμοιομερῶν, οἷον σαρκὸς, ὀστέου καὶ τῶν τοιούτων, τὰ δὲ ὁμοιομερῆ ἔνεκα τῶν ἀνομοιομερῶν, οἷον χειρὸς, προσώπου καὶ τῶν ὁμοίων· ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν μορίων τὰ ζῶα συνέστηκε· τὰ δ' ἀνομοιομερῆ εἰσι τὰ μέλη καὶ τὰ ὀργανικὰ μέρη τοῦ σώματος· τὰ ὁμοιομερῆ εἰσι ἀνώ-

τερα τῶν στοιχείων καὶ κατώτερα τῶν ὁμοιομερῶν καὶ συντελοῦσιν ὅτε μὲν ὡς ὕλη τοῖς ἀνομοιομερέσι, ὅτε δὲ πρὸς αὐξήσιν καὶ τροφήν.

Κατ' Ἀριστοτέλη αἱ ἀνώτεροι τῆς ψυχῆς δυνάμεις περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυταῖς τὰς κατωτέρας ὡς ὄργανα, οἷον ἡ λογικὴ δύναμις περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν φυτικὴν (ζῶα καὶ φυτὰ)· οὕτω τὰ ἀνομοιομερῆ περιλαμβάνουσι τὰ ὁμοιομερῆ ὡς μέσα τοῦ ὀργανικοῦ.

Ἐκ τούτων δὲ φανερόν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης διήρесе τὴν ὅλην φύσιν εἰς ὁμοιομερῆ καὶ ἀνομοιομερῆ, διότι καὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ὡς ιδιότητος ὀνομάζει ὁμοιομερῆ, διότι τὰ στοιχεῖα, ἃ ἐκλαμβάνει συνθέσεις διαφόρων δυνάμεων, οἷον τὸ πῦρ ἐκ θερμοῦ καὶ ξηροῦ κτλ., ἐκλαμβάνει ὅτε μὲν ὡς δυνάμεις καὶ ὡς τοιαῦτα ὑποκείμενα, ὕλην, τῶν ὁμοιομερῶν, ὅτε δὲ καὶ ὡς ιδιότητος, οἷον τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν ὡς πῦρ, τὸ δὲ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ὡς ὕδωρ.

Ἡ φύσις κατ' Ἀριστοτέλη καταβαίνει ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τοῦ τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀτελοῦς ἀναβαίνει ἐπὶ τὸ τέλειον.

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἀνεκάλυψε τὰ πρῶτα ἔχνη τῆς φυσικῆς ζωῆς ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ εἰδὸς τι ζωῆς, ἡ ζωτικὴ θερμότης, ἣτις ὀρίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυελοῦ, τοῦ πνεύμονος καὶ ἄλλων, συνέχεται μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἡ νοσημοσύνη καὶ τὸ εἶδος τῶν ζώων ρυθμίζεται κατὰ τὴν ιδιότητα τοῦ αἵματος, ἐκ δὲ τῶν ζώων μόνον τὰ ἐναιμα ἔχουσι σάρκα, τὰ δ' ἀναιμα ἀνάλογον.

Καὶ ὁ Ἰωάννης Μύλλερὸς ἀποδίδει τὰ φαινόμενα ταῦτα εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ αἵματος, ἡ δ' ἀλλοίωσις ὑποθέτει ἀρχὰς διαφόρους, ἀνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν ὀσείων ἐστὶν ἀδύνατον τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ ἕτερα νὰ καταληφθῶσιν.

Ἐὰν ἀρχὴ ὑπερτάτη (θεὸς) δὲν ὑπῆρχεν, οὐδ' ἀρχαὶ κοσμο-

γονικαὶ θὰ ὑφίσταντο, εἴαν ἢ κατὰ τὸν λόγον δὲν ὑπῆρχεν οὐδ' ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ ἐποπτεύσῃ ἑαυτὸν.

Ἐπειδὴ δ' ἐκάστη τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν ἰδίαν ἔχει λειτουργίαν, σύμπραξις καὶ ἀρμονία αὐτῶν δὲν θὰ ὑπῆρχεν, εἴαν ἢ ὑπερτάτη δὲν ὑπῆρχεν, ἥς ὄργανα αὐταὶ εἰσιν, οὔτε γένεσις θὰ προήρχετο, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε ἀναγέννησις, οὔτε σωτηρία οὔτε αἰδιότης καὶ ἀθανασία.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ οἱ τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενοι Βάδερὸς καὶ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνουσι τὸν Θεόν, ὡς εἴρηται, τὸν αὐτὸν μετὰ τῆς βουλήσεως. Τοῦτο ὁμῶς θὰ ἐξηφάνιζε ταῦτα πάντα, κόσμον, κάλλος καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, διότι ὁ Θεὸς ὡς βούλησις θὰ ὑπετίθετο ἀπρόσωπος καὶ ἄλογος.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀνώτερος καὶ κύριος τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι κεχωρισμένος αὐτῶν, διότι δὲν θὰ ἦτο Θεός, διότι οὔτε παντοδύναμος νὰ ἦναι ἠδύνατο, οὔτε παντελεύθερος οὔτε πάνσοφος.

Ὁ Θεὸς ὁμῶς ὢν τοιοῦτος καὶ διὰ τοῦτο προσωπικός, ἐνεργεία, τέλειος, καὶ οὐχὶ δυνάμει, δὲν ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ καὶ τὴν τοῦ κόσμου ἰδέαν τοῦ σύμπαντος νόμου, τῆς δικαιοσύνης, τὸ νὰ καταστήσῃ πραγματικὴν, τελείαν, καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν αἰδιότητα αὐτῆς.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὂν, θ δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ ἑαυτὴ, ἀπόλλυται, παρήγαγεν ὁ Θεὸς κατὰ τὸν τοῦ κόσμου νόμον διὰ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὡς συναιτίων αὐτοῦ, τὴν δημιουργίαν, ὅπως αὐτὴν καταστήσῃ τελείαν καὶ ἐς αἰεὶ ἀσφάλισι τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς.

Ἐὰν ὁ Θεὸς, ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀπάσας τὰς κοσμογονικὰς ἀρχάς, εἴαν δι' αὐτῶν δὲν ἐνυπῆρχε ταῖς οὐσίαι, οὔτε ζωὴ καὶ ἀνάπτυξις οὔτε σωτηρία καὶ αἰδιότης θὰ προήρχετο ἐν ταῖς οὐσίαι, διότι ταῦτα ὑποθέτουσι τὸν Θεόν, οὐ ἄνευ οὔτε ἀρμονία καὶ σύμπραξις τῶν δυνάμεων θὰ ὑπῆρχε καὶ ἄνευ αὐτῶν οὔτε γένεσις, ἀνάπτυξις καὶ τελειοποιήσις τῶν ὄντων καὶ ἐπομένως αἰδιότης καὶ ἀθανασία.

Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς ὁπετίθετο, δυνάμει ἀόριστον, ἐστὶ φανερόν, ὅτι ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἀορίστου, τοῦ δυνάμει, οὔτε γένεσις οὔτε ἐλευθερία οὔτε ζωὴ καὶ γνῶσις προέρχεται, ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὂν δυνάμει, ἀτελές, ἀλλὰ ἐνεργεία, τέλειον, ἐνὶ λόγῳ, ὡς κύριον ἐς αἰεὶ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ὂν προσωπικόν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τὸ νὰ ποιήσῃ τὸν Θεόν, διότι τοῦτό ἐστὶν ὑποκειμενικόν, δοξαστικόν, ἀλλὰ ἵνα δείξῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν μετὰβασιν, τουτέστι τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν καὶ οὐχὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως κτλ., ἀποκαλύπτεται ἡ αἰδιότης, ἡ ἀθανασία τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων.

Ἐὰν ἡ δημιουργία ἦναι πραγματοποίησις τῆς θείας ἰδέας καὶ οὐχὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, δύναται ὁ κόσμος νὰ δημιουργηθῇ μόνον ὑπὸ τελείου καὶ πραγματικοῦ Θεοῦ, ὑπὸ Θεοῦ, ὅς ἐστιν αἰδιός, διότι αἰεὶ μένει ὁ αὐτός, οὐδέποτε ἐξίσταται οὐδὲ γεννᾷ ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, ὡς ἀναποσπάστου τῶν ἐργῶν αὐτοῦ, πραγματοποιεῖ αὐτὴν δι' αὐτῶν.

Ὁ αὐτοδιορισμὸς δηλοῖ τὴν ἐσωτερικὴν (ὑποκειμενικὴν) ἐλευθερίαν καὶ ἀπομάκρυντιν πάσης ἀναγκαιότητος (νόμου). Ἄλλ' ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ (δηλαδὴ ἡ δικαιοσύνη) δὲν ἴσταται κρεμάμενος, ἀλλὰ ἐπὶ ἀσφαλῆ βάσει θεμελιούται, τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ Θεὸς ἐστὶν ἐλεύθερος νὰ μὴ δημιουργήσῃ καὶ πρέπει νὰ δημιουργήσῃ, ἐλευθερία καὶ ἀναγκαιότης δὲν εἶναι κεχωρισμένοι, ἀλλ' ἐνός, τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς ὡς ἀνώτερος τῶν ἀρχῶν ἐστὶ καὶ διάφορος αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτό ἐστι καὶ μένει ὁ αὐτός καὶ δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἀντιβαίνων τῇ θεότητι αὐτοῦ.

Ἐὰν μία τῶν ἀρχῶν ἐξέλπειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ νοεῖν δὲν ἠδύνατο νὰ νοῆ, εἴαν ἢ βούλησις, οὐδὲ νὰ βούλητε οὔτε νὰ πράττῃ, διότι ἡ πράξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς γνώσεως (τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρ-

χῆς). Αἱ ἀρχαὶ προέρχονται ἐν τῷ Θεῷ, καὶ πρῶτον πραγ-
γεῖται ἢ κατὰ τὸν λόγον, δεύτερον δ' ἢ κατὰ τὴν κίνησιν,
καὶ τρίτον ἢ κατὰ τὴν ὕλην (ἦν ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὀνομάζει
πρᾶξιν). ὁ Θεὸς, ἢ κυρίως ἀρχὴ καὶ ἢ μόνη θέτει καὶ τηρεῖ
ἐν ἀρμονίᾳ, χωρίζει καὶ ἀναιρεῖ τὴν διαφορὰν αὐτῶν ἐν τοῖς
οὔσιν.

Ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν ἀρμονίᾳ εἰσὶν, ἐστὶν ὁ
ἀνθρώπος ὀρθός, Θεοειδής, εἰδὲ μὴ ὁ ἀνθρώπος πίπτει, δηλαδὴ
παραμορφοῦται· ἐντεῦθεν δὲ δείκνυται, ὅτι ἢ ἐκ τῶν ἱερῶν
Γραφῶν τῶν ἔθνῶν ἀγγελομένη πτώσις δείκνυται ἀλλοίωσις
(μετάστασις) τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἐπειδὴ τὸ Θεῖον ἐνυπάρχει πᾶσι, φανεροῦται διὰ τοῦτο ἐρ-
μέσως, διὰ τῶν συναιτίων, ἐν ἄπασιν, αἶον λίθοις, φυτοῖς,
ζώοις κτλ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο ἀλογος, θὰ ἦτο ἀνευ ὀφθαλμῶν, ἀνευ τῆς
κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς ἀνευ ζωῆς, ἀνευ ἐλευθερίας, ἀνευ
πράξεως, ὡς ὁ νεκρὸς, καὶ ἀνευ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἀνευ
δυνάμεως, ἀτομικότητος καὶ πραγματικότητος.

Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶχεν τὸ Θεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔρμνον, θὰ
ἦτο ἀθησκός, ἀνους, ἀνάσθητος, ἀγλωττός κτλ.

Ἐὰν ὁ νοῦς ἦτο ἀνευ φύσεως δὲν θὰ εἶχε σύστασιν, ἀνευ
τῆς κινητηρίας ἀρχῆς, δὲν θὰ εἶχε ζωὴν· ἡ ζωὴ ἐστὶν ἐν τῷ
ὀργανισμῷ καὶ δὲν εἰσάγεται εἰς αὐτὸν ἔξωθεν· διὰ τοῦτο οἱ
λισταὶ πλανῶνται τὰ μέγιστα παράγοντες τὴν πνευματικὴν
ωὴν ἐκ τῆς ὕλης, τὴν ὀργανικὴν ἐκ τῆς ἀνοργάνου, τὸ ζῶν
καὶ τοῦ νεκροῦ.

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἔργου δὲν χωρίζεται, δὲν εἶναι
ὁ ἔργον νεκρὸν, ἀλλὰ ζῶν, διότι τὸ πνεῦμα ἐνοικεῖ ἐν αὐτῷ·
διὰ τοῦτο καὶ ἡ φαντασία ἀπὸ τῆς ἰδέας χωριζομένη γεννᾷ
ἔρατα· φαντασιοκόπος λέγεται ὁ τὰ ἀδύνατα δυνατὰ λογι-
ζόμενος, ὡς ἰδίως οἱ ὕλισται. Κατὰ δὲ τὴν ὑποκειμενικὴν
λοσοφίαν ὁ Θεὸς ἀπόλλυται ὡς γενόμενος δημιουργήμα τοῦ
ἀνθρώπου, καὶ τὸ δημιουργήμα ὅταν γείνη Θεός.

Ἡ ὑποκειμενικὴ φιλοσοφία δημιουργοῦσα τὸν Θεόν, Θεμε-
λιοῦσα ἀνευ νόμου ἐλευθερίαν, ὡς τὸ αἷμα ἐκτὸς τῶν ἀρτη-
ριῶν οὐ μόνον δὲν ἐλευθεροῦται, ἀλλὰ καὶ καταστρέφεται.

Κατ' Ἀριστοτέλην ὁ Θεὸς μόνος ἐστὶν ἀμιγῆς ὕλης, ἅπαντα
δὲ τὰ ἄλλα ἔχουσιν εἶδος καὶ ὕλην.

Ἐν δὲ τῷ περὶ ψυχῆς καὶ ἐν τῇ μεταφυσικῇ διακρίνει τὴν
ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸν λόγον,
τὴν κίνησιν ὅμως καὶ τὸ οὐ ἔνεκα ἀνάγει εἰς τὸ εἶδος, ἐν ᾧ
οὐδετέρη ἀρχὴ παράγεται ἐξ αὐτοῦ.

Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος ἐγνώρισεν, ὅτι ἡ φύσις ἀπὸ τοῦ
οὐρανοῦ (τουτέστι τῶν ἀνωτέρων) καταβαίνει εἰς τὴν γῆν,
(τὸ κατώτερον, τὸ ἀτελές) καὶ ἀπ' αὐτοῦ τρέπεται ἐπὶ τὸ
τέλειον. Τοῦτο δὲ δεικνύει ὅτι ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων
ἀρχομένη καταβαίνει εἰς τὰ κατώτατα καὶ ἀπ' αὐτῶν τρέ-
πεται εἰς τὸ τέλειον· τοῦτο δεικνύει, ὅτι αἱ ἀνώτεροι ἀρχαὶ
προηγούνται τῶν κατωτέρων, ἐπομένως δὲ ἀπασῶν ἢ ἀνω-
τάτη, ἢ ἀπόλυτος, ὁ Θεός.

Οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι τὴν ἀρχὴν τῆς ὕλης δὲν διέκριναν
ἀπὸ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ οἱ τοῦ νέου χρόνου
ὕλισται, συνέχουν.

Ὁ Ἀριστοτέλης διέστειλεν τὴν ὕλην, τὴν κίνησιν (ὄρεξιν)
καὶ τὸν λόγον, ἀλλὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀνήγαγεν εἰς
τὸ εἶδος.

Καθ' Ἡράκλειτον πᾶσα γένεσις ὑποθέτει ἀντίθεσιν, ἢ δ'
ἀντίθεσις παρέχει κίνησιν, ζωὴν, διότι ἀνευ ἀντιθέσεως οὐδὲ
ἀρμονία θὰ ὑπῆρχεν, ἀλλὰ πάντα θὰ συγχέοντο καὶ θὰ κα-
τεστρέφοντο.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος παραδέχεται ὅτι ἡ ἔλξις προέρχεται
ἐκ τῆς ἡδονῆς, ὁ δ' ἐρεθισμὸς ἐκ τῆς ἐπιθυμίας.

Τὸ πνευματικόν, ὃ ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ ὁ Βάδερσος συγ-
χέουσι μετὰ τοῦ ὀρεκτικοῦ (βουλητικοῦ), ἐστὶν ἀνευ τοῦ ἰδα-
νικοῦ πῦρ καταναλίσκον τὴν φύσιν. Τοῦτό ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν
κίνησιν, γένεσιν, ζωὴν καὶ πρᾶξιν, ἄρα οὐδὲ σοφία θὰ ὑπῆρχεν.

Ἐάν κατὰ Ἰωάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν βούλησις (ἦν συγγέουσι μετὰ τοῦ Θεοῦ) δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ σοφία (ιδέα) οὐκ ὑπῆρχεν.

Ἡ ὄρασις ἐστὶ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς γενέσεως, ἐκ τῆς ὀράσεως προέρχεται ἡδονὴ καὶ ἐκ τῆς ἡδονῆς ἡ ἐπιθυμία πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ὀρωμένου, εἰς πράξιν.

Ὁ θυμὸς, τὸ πῦρ, ἐγείρεται πρὸς ἄρσιν τοῦ κωλύματος προερχομένου ἐκ μέρους τῆς φύσεως· ὁ θυμὸς δεικνύει τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ὑποταγῆς τῆς φύσεως ὑπὸ τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχήν.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ ὁ Βάδερν καὶ ἄλλοι τὸν Θεὸν συνταυτίζει μετὰ τῆς βουλήσεως, ἢ δὲ βούλησις, ἣτις ἐστὶν ἀρχὴ κοσμογονικῆ, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ διὰ τοῦτο ὡς δυνάμις ἀόριστος, καὶ διὰ τοῦτο ἄλογος, τεκμαίρεται ἐν τῇ θεασκοπίᾳ, ὅτι ἄνευ ἐναντιότητος οὐδὲν φανεροῦται, διότι ἄνευ ἐναντίου ἐπάνοδος εἰς ἑαυτὸ δὲν οὐκ προήρχετο, ἀλλὰ οὐκ ἔμενεν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἦν, οὐδέποτε οὐκ ἤρχετο εἰς γινῶσιν ἑαυτοῦ. Ἐάν ἐν τῇ ζωῇ ἀντίστασις δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ αἴσθησις οὐκ ὑπῆρχεν οὐδ' ἐνέργεια, οὐδὲ βούλησις, οὐδὲ νοῦς, οὐδ' ἐπιστήμη· οὕτω λοιπὸν παριστᾷ ἑαυτῷ, ὅτι καὶ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, ἦν ταυτίζει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως καὶ ὁ Θεὸς μὴ ὑπαρχούσης ἀντιστάσεως δὲν ἠδύνατο νὰ φανερωθῇ.

Ὁ Θεὸς μὴ ἔχων πρὸ αὐτοῦ καὶ μεθ' αὐτὸν ἕτερον βούλεται μόνον ἑαυτὸν· ἑαυτὸν δὲ βουλόμενος γίνεται διττός· ἡ ἐπιθυμία χωρίζει τὸ ἐν εἰς δυνάμεις, ἢ ἐνότης ὠθεῖ· οὕτω προέρχεται ἀντίθεσις· ἡ φύσις κατὰ Ἰωάκωβον Βόημον πρέπει νὰ ἦναι τῇ ἰδίᾳ ὑποτελῆς καὶ νὰ ὑπηρετῇ αὐτῇ. ἄλλως γίνεται καταστρεπτικῆ· ὑποτετασσομένη δ' αὐτῇ γίνεται θετικῆ, ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀτομικότητος, ἣτις μεταβάλλεται εἰς πνευματικόν.

Ἐπειδὴ αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαὶ κρατοῦνται ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ ἠνωμένοι, ἐν ἀρμονίᾳ, ἐστὶν ἐς ἀεὶ ὁ

Θεὸς ἀρχῶν αὐτῶν προσωπικός· διὸ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας ἀφορᾷ εἰς ἀποκατάστασιν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἀπάσας τὰς ἀρχὰς ἐν αὐτῷ, ἐστὶν ἴδιος, ἐλεύθερος, λογικός, ἐνὶ λόγῳ Θεοειδής· πλὴν, ἐάν ἐν προόδῳ εἰς τελειότητα, προβαίνει κάτωθεν (ἀπὸ τῶν κατωτέρων ἀρχῶν) εἰς τὸ ἄνω (εἰς ἀνωτέρας) (ἐάν ἔλθῃ εἰς τὸ ἀνώτατον ὄριον, ἀφομοιοῦται τῷ Θεῷ ;).

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐμβλέπει εἰς τὴν φύσιν καὶ κτίσιν καὶ ἐστὶ πᾶσι κοινός, δὲν εἶναι τὸ ἰδανικόν τὸ ἐγωϊστικόν ἀλλὰ τὸ φυσικόν.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ μὴ ὑποτετασσομένη τῇ δευτέρᾳ (ἢ κατὰ τὴν ὕλην δηλ. τῇ κατὰ τὴν κίνησιν) δὲν οὐκ ἐλάμβανε δύναμιν, ζωὴν κτλ, καὶ μὴ λαβοῦσα οὐκ διελύετο.

Ἡ γένεσις τοῦ πυρὸς, τῆς θερμότητος, ἐστὶ κατὰ Βάδερν καὶ Ἰωάκωβον Βόημον ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ζωῆς· ἡ δὲ τοῦ ὕδατος γένεσις ἐστὶ μεταβολὴ τοῦ θυμοειδοῦς εἰς τὸ πρᾶον· ὥστε δι' ὑποταγῆς τοῦ πυρὸς ὑπὸ τὸ ὕδωρ προέρχεται οὐ μόνον τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα· ὥστε πῦρ καὶ ὕδωρ προηγούνται τοῦ σώματος, τὸ σῶμα δὲν παράγεται ἄνευ τούτων· ὁ Θεὸς πρὸς παραγωγὴν τοῦ κόσμου πιέζει τὰ ὄργανα αὐτοῦ, τουτέστι τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς, καὶ ἐκ τῆς πιέσεως προέρχεται διχασμὸς ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου.

Ἡ πρώτη πίεσις ὡς ἑλξίς προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ δ' ὥσις ἐκ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, τουτέστι τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, αἵτινες κατὰ Βάδερν εἰσι πανταχοῦ αἱ αὐταὶ ἐν διαφορῷ μόνον σχέσει.

Ἡ ἑλξίς πηγάζει ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὥσις ἐκ τοῦ κατωτέρου, τῶν ὀργάνων τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ὄργανα ταῦτα τοῦ Θεοῦ, αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαί, ἢ κατωτέρα τῶν ὀργάνων, τουτέστιν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ, καθίσταται βᾶσις, ὑποκείμενον, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν τῆς κατὰ τὸν λόγον. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, δεῖται τοῦ σώματος, τῆς κατὰ τὴν ὕλην, πρὸς ἀνύψωσιν, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ ὕψωσις αὐτῶν εἰς τὸ

πνευματικὸν δὲν προέρχεται δι' ἀφαιρέσεως, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται καὶ ἄλλοι οὐκ ὀρθῶς, ἀλλὰ διὰ θέσεως, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ ὁ Βάδερρος ισχυρίζονται, ὁ μὲν Ἀριστοτέλης προὑποθέτων ἐν τῷ περὶ ψυχῆς τὰς κατωτέρας δυνάμεις βάσιν τῶν ἀνωτέρων (οἷον τὸ ὀρεπτικὸν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ ταῦτα τοῦ νοητικοῦ), καὶ ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ Βάδερρος ἐκλαμβάνοντες τὰ κατώτερα ἐνεργὰ ἐν τοῖς ἀνωτέροις· ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι διὰ καταβάσεως τοῦ πνεύματος, τουτέστι τῆς ἀνωτέρας, τῆς κατὰ τὸν λόγον, εἰς τὴν ψυχὴν, γίνεται ἡ ψυχὴ πνευματικὴ, διὰ δὲ τῆς δευτέρας, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, τῆς ὀρεπτικῆς, διὰ καταβάσεως αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα, τὴν κατὰ τὴν ὕλην, γίνεται τὸ σῶμα ἔμψυχον. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι τὰ κατώτερα ἀναφύονται καὶ ἀνυψοῦνται ἐκ τῶν ἀνωτέρων, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμαρτημένως ὁ ὕλισμός ἐκ τῶν κατωτέρων παράγει τὰ ἀνώτερα, ἐκ τοῦ ἀλόγου τὸ λογικόν, ἐκ τοῦ ἀνοργάνου τὸ ὀργανικόν, ἐκ τῶν μερῶν τὸ ὅλον, ἐκ τοῦ δακτύλου τὸν ἄνθρωπον.

Ἐάν τι ὄν δὲν δύναται νὰ ἀψηται ἀνωτέρου, ἀπτεται ἐκ-
του, ἐαυτοῦ δ' ἀπτόμενον ἀποκλείεται, διότι τὸ ἰδανικὸν χω-
ρίζεται τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀφαιροῦν τὸ ἐγώιστικὸν τοῦ φυσικοῦ
ζητεῖ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ὑπηρετικόν, ἀγαθόν, ὡς τὸ ἰδανι-
κὸν ἐστὶν ὑπηρετικὸν τοῦ ἀνωτέρου, ὡς δηλαδὴ αἱ κοσμογο-
νικαὶ ἀρχαὶ εἰσιν ἐς αἰεὶ ὑποτελεῖς τῇ ὑπερτάτῃ ἀρχῇ.

Ἐὰν δὲ δυαδισμὸς ὑποτεθῇ μεταξὺ ἀνωτέρου καὶ κατω-
τέρου, ἡ εὐρυθμὸς σχέσις αὐτῶν ἀναιρεῖται, ἀταξία προέρχε-
ται καὶ ἑλξίς καὶ ὄσις, συστολὴ καὶ διαστολή· ἡ ἀνάπτυξις
ὅμως δὲν προέρχεται ἐξ ἀντιθέσεως, ἀλλ' ἐξ ἐξισώσεως καὶ
συνδιαλλαγῆς αὐτῶν δι' ἐνεργείας τῆς ὑπερτάτης.

Ἡ βούλησις, ἣν ὁ Ἰάκωβος Βόημος συγχέει μετὰ τοῦ
θεοῦ, καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἄλλοι ἀποκαλύπτεται ἐκ τῆς ἀ-
οριστίας καὶ τῆς διαφορᾶς καὶ τέλος δι' ἀναιρέσεως τῆς δια-
φορᾶς ὡς ἐν ὅλον· ὥστε ἡ ἐλευθερία κατὰ Ἰάκωβον Βόημον
μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ἀδιαφορίας εἰς τὴν διαφορὰν καὶ δι' ἀ-

ναιρέσεως αὐτῆς εἰς τὴν θετικὴν ἐλευθερίαν, ἣτις ἀποκτᾶται
διὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν, διότι ἀνευ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς
δὲν ὑπάρχει βάσις, ἀνευ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ὁ χωρισμὸς
δὲν αἴρεται, καὶ ἀνευ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀληθῆς ἐλευθερία
δὲν προέρχεται· ἀνευ δὲ τούτων οὔτε ὁ θεὸς ἠδύνατο νὰ ἀ-
ποκαλύψῃ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ οὔτε δημιουργίαν νὰ προέλθῃ ἡ το
δυνατόν· ἀληθῆς ἐπομένως ζωὴ ἐστίν, ἐν ᾗ ἡ ἐνότης (ὁ θεὸς)
ἔχει τὴν διαφορὰν ὑποτελεῖ καὶ θέτει ὡς ὅλον ὀργανικὸν ἐνερ-
γοῦν εἰς κοινὸν τέλος, ὡς αἱ τόναι εἰς ἀρμονίαν.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἔδειξεν, ὅτι ἡ φύσις ἐστὶν ἡ δύναμις
τοῦ δημιουργοῦ ἢς ἀνευ ὁ δημιουργὸς καὶ τὰ δημιουργήματα
συγχέονται.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος παρενόησεν, ὡς δείκνυται, τὸν Ἰάκω-
βον Βόημον, διότι ὁ Ἰάκωβος Βόημος δὲν θέτει ὡς ὁ Σχελ-
λίγγιος ἐν τῷ θεῷ τι ἀπρονόητον, τυφλόν, ἄλογον, ὡς ὑπόθε-
σιν, τοῦ πνεύματος, ὡς ὀρθῶς ὁ Βάδερρος ἀναιρεῖ τὸν Σχελ-
λίγγιον.

Ἐπειδὴ τὰ δημιουργήματα κατὰ Σχελλίγγιον εἰσι προῦ-
όντα τῶν τριῶν ἀρχῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθωσιν ἐκ μιᾶς,
ἀλλ' ἐξ ἀπασῶν, τουτέστιν ἐμμέσως, διὰ τῶν ἀρχῶν.

Ἡ αὐτότης, ἡ πρώτη ἀρχὴ κατὰ Ἰάκωβον Βόημον, ὑπο-
τασσομένη τῇ δευτέρᾳ δὲν εἶναι διακριτικὴ καὶ καταστρε-
πτικὴ, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς ἐνουμένη γίνεται γόνιμος, ἡ δὲ δευ-
τέρα, ἡ μὴ αὐτότης, γίνεται πραγματικὴ· ἡ δὲ ἀληθῆς προ-
σωπικότης δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς φύσεως μετὰ
ἰδέας ὡς ὁ Βάδερρος ισχυρίζεται, ἀλλ' ἀπασῶν τῶν ἀρχῶν ἡ
ὑπερτάτη, ὁ θεὸς, συγκρατεῖ ἐν τῷ κράτει αἰεὶ ὑφ' ἐαυτὸν, ἐν
ἀρμονίᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἐς αἰεὶ ἐστὶ προσωπικός, δι' αὐτῶν ἐνερ-
γῶν καὶ δημιουργῶν τὸν σύμπαντα κόσμον.

Ὁ Βάδερρος τῷ Ἰακώβῳ Βοήμῳ ἐπόμενος, ἐκλαμβάνει τὴν
βούλησιν καὶ τὸν θεὸν ταῦτά, καὶ τὴν βούλησιν ὡς τὸ μέσον
τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως· τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ Ἰακώβου Βοή-
μου ἐξάγεται· δὲν φαίνεται ὅμως καθ' ὀλοκληρίαν ὀρθόν, διότι

ἢ βούλησις ὑποθέτουσα τὸν λόγον δείκνυσι τὸν λόγον πρότερον, καὶ διὰ τοῦτο ἀνώτερον.

Ἀληθῶς ἡ ἀρεκτικὴ δύναμις, ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή, παρέχει παντὶ ζώῳ· διότι ἄνευ κινήσεως οὔτε ζωὴ οὔτε αὐξήσις θὰ ἦτο δυνατὴ. Ἐὰν ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ φύσει, ἥλιος δὲν θὰ ὑφίστατο, κόσμος δὲν θὰ ὑπῆρχεν· ἐπίσης δ' ἔὰν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν δὲν ὑπῆρχεν οὔτε γένεσις οὔτε ζωὴ θὰ ὑπῆρχεν οὔτε ἀνάπτυξις, καὶ ἔὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην δὲν συνυπῆρχε, θὰ ἐξηφανίζετο ἡ βᾶσις τοῦ κόσμου καὶ ἐπομένως καὶ ὁ κόσμος· ἀλλ' ἔὰν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, ἦν ἡ ὑπερτάτη, κόσμος δὲν θὰ προήρχετο, διότι ἡ τάξις θὰ ἐξέλειπεν.

Αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἐν ἀπασιν, ὡς ὁ Βάδερὸς καὶ ἄλλοι ὀρθῶς παρετήρησαν, ἐν φυτοῖς, ἐν ζώοις, ἐν μετάλλοις καὶ λοιποῖς· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερὸς ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ ὄντα ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐν διαφόρῳ μόνον σχέσει πρὸς ἀλλήλας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ὄργανα τῆς ὑπερτάτης, χρῆται αὐταῖς πρὸς ἀρμονίαν τοῦ κόσμου, διότι αὐτὴ παράγει οὐ μόνον τὴν γένεσιν, ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τελειότητα, τὴν αἰδιότητα, τὴν ἀφθαρσίαν κτλ.

Ἡ γῆ καθ' Ἡράκλειτον καὶ Ἰ. Βόημον ἦν κατ' ἀρχὰς πυρώδης καὶ ῥευστή, διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαιότεροι σχηματισμοὶ τῆς γῆς προήλθον ἐκ τοῦ πυρὸς, ὅτι ἐν ἐκρύθμῳ σχέσει αἱ ἀρχαὶ χωρίζονται, ἐν τῷ χωρισμῷ αὐτῶν, ὡς ὁ Βάδερὸς παρετήρησε, προέρχονται νόσοι, πάθη, μανία κτλ., ἀμα δὲ ἀρξῆται ἡ ἔνωσις αὐτῶν προέρχονται ἕκτακτοι καταστάσεις, ἀνύψωσις αἰσθήματος, νοήσεως καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων· ὥστε τὰ μὲν κακὰ προέρχονται ἐκ μεταστάσεως καὶ χωρισμοῦ τῶν ἀρχῶν, τὰ δ' ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἐνότητος καὶ ἀρμονίας αὐτῶν, ἡ δ' ἐνότης καὶ ἀρμονία ἐξ ἀνωτέρας ἀρχῆς, τουτέστι τῆς ὑπερτάτης, τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἡ συνέργεια καὶ ἀρμονία τῶν δυνάμεων, τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, προέρχονται, ἐκ δὲ τούτων ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἐκπλήρωσις

τοῦ σκοποῦ τοῦ σύμπαντος κόσμου, δηλαδὴ ἡ ἀπόκτησις καὶ στερέωσις τῆς αἰδιότητος πάντων τῶν ὄντων διὰ τοῦ ἀνθρώπου ὡς τέλους τῆς δημιουργίας, ὅστις τέλειος γενόμενος γίνεται θεοειδής, παγκόσμιον ὄν, διότι τὸ σύμπαν περιέχει ὁ ἀνθρώπος, ὡς ἐξ αὐτῶν δημιουργηθεὶς, καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ σύμπαντι· διὰ τοῦτο ὁ ἀνθρώπος εἰς σχέσιν πρὸς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἐρχόμενος καθίσταται ἀρχὸν αὐτῶν, ὅμοιος τῷ Θεῷ, κύριος τῶν δυνάμεων γίνεται, τουτέστι καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς, καὶ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, αὐτεξούσιος, ἐλεύθερος, μετὰ τῆς ὑπερτάτης κοινωνῶν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, σώζων ἑαυτὸν, δηλαδὴ ἀποκτῶν τὴν ἀτομικὴν αἰδιότητα ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἣν σωματικὴν δυνάμεθα νὰ ἐνομάσωμεν, διότι αὐτὴ συνενοῦται καὶ συνεργεῖ καὶ δὲν καταστρέφει, ἀλλὰ συντηρεῖ καὶ συνεργεῖ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας.

Ἐὰν δὲ ὁ ἀνθρώπος βούλεται τὸ κακὸν, ἀναγκάζεται, χωριζόμενος ἀπὸ τῆς ἀρμονίας, νὰ πράττῃ τὸ κακὸν, διότι ἡ βούλησις αὐτοῦ ὑποδηλοῦται, ὡς δείκνυται ἐν τῇ καταστάσει τῶν παθῶν, τῆς πλεονεξίας ἰδιοτελείας κτλ· ἔὰν δὲ τὸ ἀγαθὸν βούλεται, γίνεται ἡ βούλησις αὐτοῦ ἐλεύθερα κατὰ τὸν ἀπόστολον (Παύλον), ἀποφαινόμενος διὰ τοῦτο τὴν μὲν ἀγαθὴν βούλησιν ἐλεύθεραν, μὲ τὴν δὲ κακὴν ἀνελεύθεραν, καὶ κατὰ Πλάτωνα, ἀποφαινόμενον τὴν δικαιοσύνην ἀρετὴν ὑπερτάτην καὶ ἀρμονίαν, αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς εὐδαιμονίας.

Αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀχώριστοι, διότι ὡς ὑποτελεῖς τῆς ὑπερτάτης ἔχουσιν αὐτὴν κοινὸν κέντρον καὶ συνεργουσίαν πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν.

Ἐὰν ὅμως κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερὸν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἐξάπτεται τὸ ἀνώτερον ἀποκλεισθὲν ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης καὶ διαρρήγνυσι τὸ κατώτερον, ὡς συμβαίνει ἐν τισι μέρεσι τῆς γῆς, ἔὰν ἐν αὐτοῖς αἱ ἀρχαὶ κλεισθῶσι, προέρχονται ἐκρήξεις, ὡς ἐν ὑφαι-

στίοις, ἐν σεισμοῖς, κατακλυσμοῖς· οὕτω καὶ ἐν κοινωνίαις καὶ πολιτείαις προέρχονται συμφοραὶ ἀνίατοι καὶ ἐκρήξεις καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ κρημνισμοὶ ἀδιόρθωτοι.

Ἐὰν ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει αἱ ἀρχαὶ χωρίζονται, ἀνάπτυξις ἐν αὐτῇ, δὲν γίνεται, ἀλλὰ ἀπισθοδρομήσις, διότι δὲν ὑπάρχει ἀμεσος σχέσις τῆς ὑπερτάτης, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑπαρχούσης συνεργείας τῶν ἀρχῶν καὶ ἀρμονίας οὔτε γένεσις, γίνεται, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε τελειοποιήσις τῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα καταστρέφονται, ἐν δὲ τῇ ὀργανικῇ φαίνεται κατὰ τι ἀνάπτυξις, διότι ἐν αὐτῇ ἀρχεται ἡ ἐνώσις τῶν ἀρχῶν καὶ προβαίνει ἐν τῇ ζωτικῇ ἐπὶ μᾶλλον, ἐν δὲ τελείᾳ ἐνώσει αὐτῶν γίνεται ἡ ἀνάπτυξις τελεία, ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς συνειδὸς, ἐλευθερίαν καὶ ἀνυψοῦται εἰς τὸν πρὸς ἓν ὕρον.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ ἑπτὰ μορφαὶ (ιδιότητες τῶν ἀρχῶν) μεταβάλλονται μὲν, δὲν χωρίζονται δέ· ὅταν μία ἐπικρατήσῃ, αἱ ἄλλαι συνεργοῦσι δυνάμει, ἢ δ' ἐπικρατοῦσα καθίσταται ἀρχὴ τῆς εἰδοποιήσεως.

Ὁ δὲ Βάδερὸς δοξάζει ὅτι αἱ αἰσθητικαὶ ποιότητες ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ζῶντι ὡς δυνάμεις, καὶ ἡ κοινὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὴν αἴσθησιν, αἱ δὲ ποιότητες τῆς φύσεως παράγουσι δημιουργήματα.

Πᾶν ἄρα ὄν μορφοῦται καθ' ὑπεροχὴν μιᾶς τῶν ἀρχῶν· ἐὰν δ' ἢ κατὰ τὴν ὕλην ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὰς ἄλλας ὑπερισχύσῃ, γίνονται τὰ τέρατα καλούμενα τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ ἐν ἅπασιν ἐνεργοῦσιν, συμβαίνουσι φαινόμενα παράλληλα ἐν τε τῷ φυσικῷ καὶ τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, ἢ εὐδαιμονία καὶ τὸ ἐναντίον αὐτῆς, ἢ καχεξία, καὶ ἄλλα δεινὰ, ἐν λόγῳ κακοδαιμονία.

Ἐὰν δὲ ἀντικατασταθῇ ἡ εὐρυθμία τῶν ἀρχῶν σχέσις, τὰ δημιουργήματα σώζονται καὶ τελειοποιοῦνται· ὁμοίως καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ συμβαίνει τὰ αὐτὰ εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακά.

Ἐντεῦθεν φανερὸν ἔστι οἱ παραδεχόμενοι ἄπειρον διαιρετό-

τητα τῆς φύσεως δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, οὐδὲ οἱ ὑποθέτοντες, ὅτι τὰ μέρη μηχανικῶς συνδεόμενα ποιῶσι συμφορήσεις, διότι οὔτε τὸ ὕδωρ οὔτε ὁ ἀήρ συνίστανται ἐκ δύο συστατικῶν, ὡς ὁ Βάδερὸς ἀπέδειξεν, ὅτι πολλὰ ἦσαν ἄλλως ἐν τῇ ἐνώσει καὶ ἄλλως ἐγένοντο ἐν τῇ ἀποσυνθέσει, οἷον ἐν τῷ πυρὶ προέρχεται καπνός, εὐωδία, δυσωδία, καὶ ἄλλα, ἀπρότερον δὲν ὑπάρχον, διότι αἱ ἀρχαὶ ἐν πᾶσι συνυπάρχουσιν, ἡ δὲ σχέσις τῶν ἀρχῶν μεταβάλλεται.

Ὁ Βάδερὸς δηλαδὴ δεικνύει, ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τοῖς στοιχείοις οὐδὲν ἀπλοῦν ὑπάρχει, αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀχώριστοι, ἐν διαφόρῳ μόνον σχέσει πρὸς ἀλλήλας, καὶ ὅτι τὰ ὄντα δὲν εἶναι μηχαναὶ, ἀλλὰ ζῶντα· ἐπομένως ἡ δόξα, ὅτι τὰ ὄντα εἶσι διαιρετὰ ἐπ' ἄπειρον δὲν εἶναι ὀρθή.

Ἐὰν ἐν παντὶ ὄντι (δημιουργήματι) δὲν διατηροῦντο αἱ συστατικαὶ ἀρχαὶ, τὰ ὄντα θὰ καταστρέφοντο, διότι ὁ παράγων (ἡ ἀρχὴ) θὰ καταστρέφετο, ἐὰν διηνεκῶς δὲν παρήγαγεν ἐν τῷ παραγομένῳ.

Ὁ Βάδερὸς (ἐν τῷ περὶ ῥευστοῦ καὶ στερεοῦ συγγράμματι αὐτοῦ) ἀπέδειξεν, ὅτι οὔτε ῥευστὸν ὑπάρχει ἀπολύτως μόνον οὔτε στερεόν, ἀλλ' ὁμοῦ ἀμφότερα.

Αἱ ἀρχαὶ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ χώρῳ ἐνεργοῦσι κοινῶς, ἐν δὲ τῷ κατωτάτῳ ἐνεργοῦσι χωρῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ προέρχεται πόλεμος.

Οὐ μόνον δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πᾶν ὄν φέρει κατὰ Βάδερὸν ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀποδεικνύει ἡ θλίψις τοῦ λίθου, τοῦ μετάλλου παράγουσα θερμότητα, τόνον καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Ἡ ἀνόργανος φύσις φαίνεται ὅτι ἀρχεται μετὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, ἢ ὀργανικῇ μετὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ἢ δὲ πνευματικῇ μετὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς κατὰ τὸν λόγον. Ἐπειδὴ εἰσιν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ, ἔχουσι καὶ πάντα τὰ ὄντα ἀτομικότητα, ζῶν καὶ εἶδος (μορφὴν). Ἐπειδὴ ἕκαστον ὄν

ἔχει τὰς αὐτὰς ἀρχάς, ἐν διαφόρῳ ὅμως σχέσει, ἀπόλλυται τὸ ὄν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ ἑαυτό.

Ἐν τῷ ῥευστῷ καὶ στερεῷ δὲν ὑπάρχει, ὡς ὁ Βάδερὸς ἀπέδειξεν, ἐνότης, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις ἀοριστία, διότι ἡ ῥευστότης ὡς μίξις οὔσα δὲν εἶναι ἐνότης, καὶ ἡ στερεότης ὡς χωρισμὸς δὲν εἶναι πολλότης, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὁ Σχελλίγγιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἰσχυρίζονται· ὅθεν κατὰ Βάδερὸν τὸ ῥευστὸν καὶ τὸ στερεὸν ἐν τῇ φύσει εἰσὶν ἀχώριστα, ὅτι ἐν συστολῇ τὸ ἀέριον μεταβάλλεται εἰς ῥευστὸν καὶ τοῦτο εἰς στερεὸν, ἐν δὲ διαστολῇ τὸ στερεὸν εἰς ῥευστὸν καὶ τοῦτο εἰς ἀέριον· ἔτι δὲ ἡ μεταβολὴ λαμβάνει κατὰ Βάδερὸν χώραν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις.

Τὸ ῥευστὸν (ὃ λαμβάνει ἐν τῇ φύσει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου) καὶ τὸ στερεὸν (τὸ τῆς γραμμῆς) δὲν ὑπάρχουσι καθαρά, ἀλλὰ τὸ μικτόν, τὸ κυματοειδές. "Ὅσοι ὁ ἀήρ καταβαίνει πρὸς τὸ στερεὸν, τόσῳ πλείονες ιδιότητες παρίστανται· ὥστε ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερὸς, ὅτι αἱ ἀνώτεραι ποιότητές εἰσιν ἀπλούστεραι καὶ ἐπομένως πρότεραι, ὡς αἱ ἀερώδεις τῶν ῥευστῶν καὶ αἱ ῥευσταὶ τῶν στερεῶν.

Ὁ Βάδερὸς ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ περὶ τὸν Σχελλίγγιον τὸ πεπερασμένον καὶ ἀπειρον ὡς δύο πόλους θεωροῦντες, τὸ δὲ μέσον ὡς ἀδιαφορίαν, δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, διότι συγχέουσι μίξιν, ῥευστὸν, μετὰ τῆς ἐνότητος, καὶ χωρισμὸν, στερεὸν, μετὰ τῆς πολλότητος. Ἐὰν δ' οὔτε ἐν ῥευστῷ ἐνότης, οὔτ' ἐν στερεῷ πολλότης ὑπάρχῃ, ἔπεται ὅτι ἐνότης καὶ πολλότης προέρχονται διὰ τρίτου, διότι ἄλλως οὔτε ἐξίσωσις οὔτε ἀνάπτυξις θὰ προήρχετο, ἀλλὰ καταστροφή.

Ἡ φύσις ὑπελήφθη τριττῶς, α) ὡς σύνολον τῶν ὑλικῶν ὄντων, ἢ κατ' Ἀριστοτέλη τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς τὰ κατ' ἐπιφάνειαν νεκρά, λίθοι, πτῶσις τῶν σωμάτων, ὧν κίνησις ἐστὶν ἡ βαρύτης, ἡ γένεσις, ἡ φθορά· β) ὡς ἀρχὴ εἰδοποιός, οἷον φυτὸν, ζῶον ἔχουσι μορφήν ἰδίαν, καὶ γ) τὸ συνέχον τὴν ὕλην καὶ τὴν μορφήν.

Ὁ Ἐγγελοσ λέγων φύσιν ἐννοεῖ τὴν ὕλην.

Ἐπειδὴ δ' ἡ ὕλη ὑποθέτει ἕκτασιν, δὲν δύναται ὁ τόπος ὡς ἐκτεινόμενον νὰ προηγηθῇ τῆς κινήσεως, ἐξ ἧς οὐ μόνον ὁ τόπος ἔπρεπε νὰ παραχθῇ, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἐγγελοσ τόπον καὶ χρόνον ὑπέλαβεν ἀφηρημένα, δὲν ἦτο δυνατόν ἐξ αὐτῶν νὰ παραγάγῃ κίνησιν.

Ὁ Κάντιοσ τὴν ὕλην κατεσκεύασεν ἐκ τῆς κεντρομόλου καὶ κεντρόφυγοσ δυνάμεων, δὲν ἀπέδειξεν ὅμως τὴν κίνησιν μέσον αὐτῶν, διότι κίνησις ἐστὶν αἰτία τῆσ βαρύτητοσ, ἡ δὲ βαρύτησ τὸ μέγεθοσ τῆσ κινήσεωσ.

Ἐὰν ἦτο ὀρθόν, ὃ ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἕκαστον τὸ κέντρον αὐτοῦ δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παντοσ ψυχῇ, ἔπρεπε, καθ' ὅσον τὸ κέντρον τὴν βαρύτητα ἀποτελεῖ, οὐδὲν καθ' ἕκαστον νὰ ἔχῃ βαρύτητα. Ὁ Ἐγγελοσ ὅμως ἀποδίδει ἀνακολούθωσ τοῖσ οὔσι βαρύτητα, καὶ ὅτι ἡ βαρύτησ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν ἐκάστου· ἐὰν τοῦτο ἦτο ὀρθόν, ἔπρεπεν ἀπασαι αἱ ιδιότητες τοῦ σώματοσ νὰ παράγωνται ἐκ τῆσ βαρύτητοσ, καὶ ἑτέρα βαρύτησ νὰ παράγῃ ἑτέρας ιδιότητοσ, οἷον ὁ μικρὸσ ὕγκοσ σιδήρου ἄλλασ καὶ ὁ μέγασ ἄλλασ. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ βαρύτησ οὐ ποιεῖ τὴν ποιότητα τοῦ σιδήρου, ἀλλ' ἡ οὐσία αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ λοιπόν ἡ βαρύτησ δὲν ἀποτελεῖ τὴν φύσιν τοῦ πράγματοσ, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχή, ἀλλὰ παραγόμενον.

Ἐὰν δ' ἡ βαρύτησ ὑπετίθετο ἀρχή τῶν ὄντων, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀναφορὰ τῆσ βαρύτητοσ πρὸσ τὴν ποιότητα τῶν ὄντων· ἐὰν δ' ἀρχή τῶν ιδιοτήτων ὑπετίθετο ἡ κίνησις, πάλιν δὲν ἤρκει, διότι τὰ ὄντα θὰ ἐσχηματίζοντο κατὰ τὴν κίνησιν, κατὰ τὴν ταχύτητα, καὶ τὰ ταχύτατα, θὰ ἦσαν καὶ τὰ τελειότατα· ἔτι δ' ὁ Ἐγγελοσ δὲν ἀπέδειξε πόθεν καὶ τί ἐστὶν ἡ θερμότησ, ἐξ ἧσ τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶσ γίνεται.

Ἡ μετάθεσις ἐκ τοῦ ἐνόσ τῶν στοιχείων εἰς τὸ ἕτερον δεικνύει, ὅτι πᾶσι ὑπόκειται ὕλη κοινή, ἧσ μορφαί, ιδιότητες,

τὰ στοιχεῖά εἰσι καὶ δυνάμεις διέπυσαι τὰ φυσικὰ ὄντα. Ἰὰ τέσσαρα στοιχεῖά εἰσι σώματα φυσικὰ ἐν ὕλαις δεσμευμένα· φῶς δὲ, ἠλεκτρισμός, χημισμός, εἰσι ζέσεις τῶν στοιχείων συνιστώντων τὸ σῶμα καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης τῆς τοῦ ατόμου ἀρχῆς.

Ἰὸ δὲ στοιχεῖον, τὸ ἐκφράζον κίνησιν, φαίνεται τὸ θερμόν, δηλαδὴ φαίνεται ὡς πρώτη μορφή, ἐν ἣ ἡ ὕλη ἐκφράζεται. Τὸ θερμόν (δηλαδὴ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή) ἐστὶν ἡ ζωὴ ὅλων τῶν φυσικῶν σωμάτων· ἄνευ θερμότητος οὐδὲν ἐν τῇ φύσει νὰ ὑπάρξῃ δύναται· τὸ φῶς, ὁ μαγνητισμός, ὁ ἠλεκτρισμός καὶ ὁ χημισμός ἔχουσι βάσιν τὸ θερμόν· ἀήρ καὶ ὕδωρ ἐπίσης εἰσι μορφαί, καὶ ἡ γῆ τὰ περιέχον τὰ στοιχεῖα πάντα· ἄρα τὸ κινητικόν ἐστὶ τὸ θερμόν· ὁ ἀήρ γίνεται ὕδωρ, ὅταν τοῦ θερμοῦ στερηθῇ, τὸ ὕδωρ ἀήρ, ὅταν τὸ θερμόν ἐν αὐτῷ ἐνυπάρχῃ.

Ἰὼς ὁμοῦ τὸ ἀτομικὸν σῶμα γίνεται συνδεδεμένων τῶν στοιχείων εἰς ἓν ὅλον, τί ἢ συνεκτικότητα (1), ἢ βαρύτης, ἢ ἔλξις, ἢ ἐλαστικότητα κτλ., ταῦτα δύναται νὰ κατασταθῶσι καταληπτὰ ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς εὑρέσεως τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας.

Κατὰ Βάδερν ἡ βαρύτης προέρχεται, ὅταν ἡ ἀντίστασις ὑπερνικήσῃ τὴν ἐντὸς κρατοῦσαν δύναμιν· ἐπειδὴ ἐν τῷ κέντρῳ παντὸς ὄντος εἰσὶν αἱ δύο δυνάμεις ἠνωμένοι (ἢ ἔλξις καὶ ἡ ὄσις), πρέπει τὸ κέντρον νὰ μεταβληθῇ, τουτέστι νὰ προέλθῃ ἀντίστασις καὶ ἐν αὐτῇ λαμβάνει χώραν διάλυσις· διὰ τοῦτο βαρύτης κατὰ Βάδερν ἐστὶν ἀδυναμία, κενότης κέντρου, θάνατος, χωρισμός ἀπὸ τῆς παραγούσης καὶ διατηρούσης ἀρχῆς· βαρὺ δὲ καθόλου θεωρεῖ τὸ ἐσωτερικῶς χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενές μένον καταστρέφεται. (ιστ. φιλ. τόμ. V, σ. 458 καὶ ἐφ.).

Ὁ Βάδερν ἔδειξεν, ὅτι διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν ἀρχῶν αἱ

δυνάμεις χωρίζονται καὶ προέρχονται πολλά· ἐπομένως ὅσα κατώτερα τὰ ὄντα, τόσα συνθετώτερα φαίνονται· ὥστε δι' ὑπεροχῆς τῶν κατωτέρων ἀρχῶν ἢ πολλότης αὔξει, μειοῦται δὲ, ὅταν ἡ ἠνωμένη πολλότης, παρασταθῇ, ὡς ἐν τῷ ὄργανισμῷ.

Ἐν δὲ τῷ ῥευστῷ καὶ τῷ στερεῷ δὲν ὑπάρχει ἐνότις, ἀλλὰ μεμιγμένη πολλότης, ὥστε ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχει ἀοριστία. Τὸ ῥευστὸν καὶ τὸ στερεόν εἰσι κατὰ Βάδερν ἀχώριστα.

Ἐν τῷ ἀέρι φαίνεται οὐσία ὁμογενῆς, καὶ ὁμοῦ ἐν αὐτῷ πολλὰ ἰδιότητες καὶ ἐπειδὴ ἑτερογενεῖς φαίνονται, τοῦτο ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι, ὅσα ὁ ἀήρ πρὸς τὸ στερεόν μεταβαίνει, τόσα αἱ ἀνώτερα φαίνονται ἀπλούστεραι, τουτέστιν αἱ ἀπλούστεραι φαίνονται πρότεραι καὶ ἀνώτεραι τῶν ὑστέρων καὶ κατωτέρων.

Ἐντεῦθεν δ' ἀποδείκνυται, ὅτι δι' ὑπεροχῆς τῶν κατωτέρων αὔξει ἢ πολλότης, διὰ δὲ τῆς τῶν ἀνωτέρων μειοῦται· καὶ ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ δυνάμεις προηγοῦνται τῶν ὄντων καὶ παράγουσιν αὐτά· ἀποκαλύπτονται δὲ ὡς τόνος, ὡς χρῶμα, ὡς ὄσμη κτλ. ἐν δὲ τῇ ὑπεροχῇ τῆς μὲν ἢ τῆς δὲ τῶν δυνάμεων προέρχονται ἐνέργειαι διάφοροι, ὡς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ βροχῇ, πνεύματα, ἀστραπή, ψῆχος, θερμότης κτλ.

Ἡ γένεσις ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην. Τοῦτο παρατηρήσας ὁ Ἀριστοτέλης ἀπεψήνατο, ὅτι ἡ γένεσις πρότερον μεταβαίνει ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ δὲ τούτου τρέπεται ἐπὶ τὸ τέλειον.

Ἐὰν ἰδίᾳ ψυχὴ ἄνευ καθόλου ψυχῆς νὰ νοηθῇ δὲν δύναται καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα ὁμοῦς, πρέπει ἡ ἀποσύνθεσις αὐτῶν κατὰ Βάδερν νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν.

Ἡ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου δεικνύει, ὅτι αὐτός (κατὰ Βάδερν) ἐξέκλινε τῆς ὀρθῆς σχέσεως· ἐκ δὲ τῆς ἀντικαταστάσεως προέρχεται ἡ ζωὴ, ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀρχῶν μεταθέσεως τέλος καὶ ὁ θάνατος.

(1) Συνεκτικὰ εἰσι τὰ ἔχοντα θερμόν, οἶον τὰ μέταλλα, τὰ ἔλαιον κτλ.

Ὁ Βάδερους ἀναγνωρίζει μετὰστασιν καὶ ἐκ κατωτέρου εἰς ἀνώτερον καὶ ἐξ ἀνωτέρου εἰς κατώτερον.

Ἡ ἐξ ἀνωτέρου εἰς κατώτερον μετὰστασις κατέστησε τὸν ἄνθρωπον σύνθετον καὶ ἀτελεῖ, διότι ὅλον, τέλειον, ἐστὶ τὸ ἀπλοῦν· ἀπλοῦν δὲ κατὰ Βάδερους δὲν εἶναι τὸ μὴ ἔχον ἐν ἑαυτῷ πολλὰ, τὸ κενόν, ἀλλὰ τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ πάντα, δη-
δαδὴ ἐστὶ τὸ τέλειον.

Ἐὰν ὁ θεὸς ἐγκαταλείψῃ τὸ δημιουργήμα, πιέζεται τὸ δημιούργημα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὡς τὰ κενὰ ἀέρος σώματα ὑπὸ τοῦ ἀέρος.

Ἡ βικρύτης (κατὰ Βάδερους) προέρχεται, ὅταν ἡ ἀντίστασις ὑπερνικήσῃ τὴν ἐντὸς κρατοῦσαν δύναμιν. Ἐπειδὴ ἐν τῷ κέντρῳ παντός εἰσιν αἱ δύο δυνάμεις ἠνωμένοι, πρέπει τὸ κέντρον νὰ μεταβληθῇ, τουτέστι νὰ προέλθῃ ἀντίθεσις καὶ ἐν αὐτῇ λαμβάνει χώραν διάλυσις· διὰ τοῦτο βικρύτης (κατὰ Βάδερους) ἐστὶν ἀδυναμία, κενότης κέντρου, χωρισμὸς ἀπὸ τῆς γεννώσης καὶ διατηρούσης ἀρχῆς, θάνατος· καθόλου δὲ βαρὺ λέγεται τὸ ἐσωτερικῶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χωριζόμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενὲς μένον καταστρέφεται.

Τὸ ὀργανικὸν καὶ τὸ κεντρικὸν ὁ Βάδερους ἐκλαμβάνει ταῦτα, ὡς τὸ μηχανικὸν καὶ περιφερές, τουτέστιν ἐν παντὶ ὀργανισμῷ ὑπάρχει κεντρικὴ τῶν μελῶν κοινωνία, τὸ ἐν μέλος συντηρεῖ τὸ ἕτερον, ἐν δὲ τῷ μηχανισμῷ τὸ ἐν μέλος ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τὴν τροφήν καὶ τὴν αὔξησιν· ἐν δὲ τῷ ὀργανισμῷ ἕκαστον μέλος ἐστὶν ἐλεύθερον πρὸς τὰ ἄλλα καὶ τὸ κέντρον.

Ὁ Βάδερους καὶ ἐν τῇ φυσικῇ γεννήσει ἀνώτερον ἀναγνωρίζει, τὸν ἔρωτα, ὡς τι ἀνώτερον ἀναγεννητικόν, διότι ἀναγεννῶν βούλεται νὰ ἀναγεννηθῇ ἐν τῷ κατωτέρῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα πάλιν τὸ κατώτερον ἀναγεννηθῇ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ὁ Βάδερους ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ δημιουργία ἤρξατο ἐκ τοῦ ἀτελοῦς καὶ προέβη ἐπὶ τὸ τέλειον, ὃ ἦν ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τέλειον θεωρεῖ τὸν ἔγχρονον ἄνθρω-

πον, ὁ δὲ Βάδερους τῷ Παύλῳ ἐπόμενος οὐ μόνον ἔγχρονον, ἀλλὰ καὶ αἰδίου καὶ τέλος τῆς δημιουργίας.

Ὁ Βάδερους παραδέχεται ἐν τοῖς οὐσι μετὰστασιν τῶν ἀρχῶν καὶ ἐνεκα τῆς μεταστάσεως κατέστησαν τὰ ὄντα ἐξ αἰδίων φθαρτὰ, διότι τὰ φθαρτὰ δὲν ὑποθέτουσι διάφορα τῶν ἀφθάρτων, ἀλλ' ὅτι τὰ αἰδία διὰ μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν γίνονται φθαρτὰ, διότι τὰ φθαρτὰ καὶ τὰ ἀφθαρτα ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἀρχάς, διαφέρουσιν ὅμως κατὰ τὴν μεταβολὴν τῆς σχέσεως αὐτῶν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὑποθέτων οὐσίαν καθαρὰν ὑποθέτει ἄλογον, ἐπομένως τὴν πτώσιν ἀναγκαίαν καὶ ὄρον τῆς γνώσεως, τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας.

Ὁ δ' Ἐγγελος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἀναγνωρίζουσιν ἔγχρονον μόνον.

Ὁ δὲ Βάδερους τὸν ἄνθρωπον ὑποθέτει τέλειον· ἐπειδὴ ὅμως τὴν κατάστασιν ταύτην δὲν θεωρεῖ μόνιμον, παραδέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπεν αὐτὴν νὰ καταστήσῃ δι' ἰδίας συνεργείας μόνιμον.

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφαίνεται τὸν θεὸν μόνον ἀμιγῆ ὕλης, διότι πάντα τὰ ἄλλα ἔχουσιν ὕλην καὶ εἶδος, τὴν δ' ὑπεροχὴν τῆς ὕλης ὑπὲρ τὸ εἶδος ὡς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς φύσεως, τὴν δὲ τοῦ εἶδους ὑπὲρ τὴν ὕλην ὡς τὴν ἀνωτάτην, μεταξὺ δὲ τῶν βαθμίδων τὴν κατωτάτην ἐπέχουσι τὰ στοιχεῖα, τὴν δ' ἀνωτάτην ὁ ἄνθρωπος, ἰδίως δὲ ὁ ἀνὴρ, ὢν, ἐξυψαῖ ὑπὲρ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ὄντα.

Τὰ φυσικὰ ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τῶν ἀπὸ τέχνης, διότι τὰ μὲν φύσει ἔχουσιν ἀρχὴν κινήσεως ἐν ἑαυτοῖς, τὰ δὲ ἀπὸ τέχνης δὲν ἔχουσιν ἀρχὴν κινήσεως ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ, τουτέστιν ἐν τῇ βουλήσει τοῦ τεχνίτου.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει ἓνα μὲν τρόπον οὐσίαν τὴν ὕλην, ἕτερον δὲ τὸ εἶδος. Ἐπειδὴ δὲ πάντα ὕλης δέονται φαίνεται αὐτῷ ἡ ὕλη οὐσία τῆς φύσεως καὶ ἐπειδὴ ἐν παντὶ, ἐστὶν ἀρχὴ κοινή.

Ἐάν ὁμοίως ἡ φύσις ἐν ἑαυτῇ περιέχῃ μόνον τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος πῶς προέρχεται τὸ εἶδος, ἀφ' οὗ οὔτε ἡ ὕλη οὔτε ἡ κίνησις παράγει τὸ εἶδος; ἐπειδὴ δ' αὐταὶ τὸ εἶδος δὲν παράγουσι, παραδέχεται καὶ τὸ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἃ ὁμοίως ἀνάγει εἰς τὸ εἶδος· διὰ δὲ τοῦτο ὑποθέσεις τῆς γενέσεως ἀποδέχεται μόνον τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὴν μὲν ὕλην ὡς δύναμιν, τὸ δὲ εἶδος ὡς ἐνέργειαν, ὡς ἀρχὰς ἰκανὰς πρὸς ἐξήγησιν τοῦ παντός.

Ἡ κίνησις κατ' Ἀριστοτέλη οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἦν ἀσι καὶ ἔσται, καὶ τοῦτο ἔστιν ἀθάνατον καὶ ἀπαυστον τοῖς οὖσιν, οἷον ζωὴ τις οὖσα τοῖς φύσει συνιστῶσι πᾶσιν.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγων, ὅτι πᾶσα γένεσις ἕνεκά του γίνεται, ἐννοεῖ ὅτι ἡ φύσις ἐστὶν αἰτία πᾶσι τάξεως, τάξις δὲ πᾶσα λόγος. Ἐν τῇ φύσει λοιπὸν συνειδε μὲν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὕλης καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ὡς ἀρχὴν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον ὡς αἰτίαν τῆς τάξεως, δὲν ἠρεῦνθησεν ὁμοίως περὶ τῶν ἀρχῶν, οὐδὲ περὶ τῆς ὑπερτάτης, τῆς αἰτίας τῆς συνεργείας καὶ ἀρμονίας τῶν παγκοσμίων ἀρχῶν.

Ἡ δ' ἐννοια τῆς κινήσεως κατ' Ἀριστοτέλη προέρχεται ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν εἰδῶν αὐτῆς· τὰ δὲ εἶδη αὐτῆς θεωρεῖ τρία, τὴν κατὰ ποσὸν κίνησιν (αὕξησιν καὶ φθίσιν), τὴν κατὰ ποιὸν (ἐλλοίωσιν) καὶ τὴν κατὰ τόπον (φορᾶν) (φυσ. ἀκρ. VII, 7).

Τῆς δὲ μεταβολῆς εἶδη ἀναγνωρίζει τέσσαρα, τὴν κατὰ τὸ τί (γένεσιν καὶ φθορᾶν), τὴν κατὰ τὸ ποσὸν, τὴν κατὰ τὸ ποιὸν καὶ τὴν κατὰ τόπον. Πάντα ὁμοίως ταῦτα τὰ εἶδη τῆς κινήσεως ἀνάγει εἰς τὴν κατὰ τόπον, διότι αὐτὴ ἐστὶν αὐτῶν προτέρα τῶν ἄλλων καὶ λόγῳ καὶ χρόνῳ καὶ γνώσει.

Σκοπὸς δὲ τῆς φύσεως κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶν ἡ ἐπικρατήσις τῆς κατὰ τὸ εἶδος φύσεως ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην. Ἐάν δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐπιτευχθῆ, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἐπικρατήσις τῆς κατὰ τὸ εἶδος, γίνονται κατ' Ἀριστοτέλη τὰ παρὰ φύσιν, τὰ καλούμενα τέρατα τῆς φύσεως.

Ἡ μεταβολή, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τῆς κινήσεως,

λέγεται τετραχῶς, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον, ἢ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον· λέγων δ' ὑποκείμενον ὁ Ἀριστοτέλης ἐννοεῖ τὸ καταφάσει δηλούμενον· ὥστε ἀνάγκη αἰ μεταβολαὶ νὰ ἦναι τρεῖς, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον καὶ ἢ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, διότι ἢ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον δὲν εἶναι μεταβολή, διότι δὲν εἶναι κατ' ἀντίθεσιν· ἢ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολή ἐστὶ γένεσις κατ' ἀντίφασιν (ἐκ μὴ ὄντος εἰς ὄν μεταβολή)· ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον (ἐξ ὄντος εἰς μὴ ὄν) φθορά. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα κίνησις ἐστὶ μεταβολή τις, μεταβολαὶ δὲ τρεῖς, τούτων δὲ αἰ κατὰ γένεσιν καὶ φθορᾶν δὲν εἶναι κινήσεις, κινήσεις δ' αἰ κατ' ἀντίφασιν, ἀνάγκη κινήσεις νὰ ἦναι μόνη ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολή· τὰ δ' ὑποκείμενα ἢ ἐναντία ἢ μεταξύ. Ἐπειδὴ δὲ αἰ κατηγορίαι διήρηνται οὐσίᾳ, ποιότητι κτλ, ἀνάγκη τρεῖς νὰ ἦναι κινήσεις, ἢ κατὰ ποιὸν, ἢ κατὰ ποσὸν καὶ ἢ κατὰ τόπον, διότι ἡ κίνησις κατ' οὐσίαν δὲν ὑπάρχει, διότι μὴδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν οὐσία ἐναντίον.

Ἐπειδὴ δὲ κατ' Ἀριστοτέλη ἀσι κινήσεις ἦν καὶ ἔσται, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ τις ἀρχὴ τῆς αἰδίου κινήσεως, τὸ κινεῖν πρῶτον ἀκίνητον.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναπτύξας ἄριστα τὰ περὶ τόπου, χρόνου καὶ κινήσεως ἤλθεν ἀπὸ τῶν περὶ φύσεως ἀρχῶν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ὄντα.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης διήρσε τὸν οὐρανὸν εἰς οὐράνιον, καὶ ἐπίγειον, ταῦτα δ' ἀντίθετα ἐθεώρησε, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπαγάγῃ τοῖς αὐτοῖς νόμοις; Ἐπειδὴ πάντα τὰ φυσικὰ σώματα καὶ μεγέθη καθ' αὐτὰ κινητὰ ἐθεώρησεν, ὑπέλαβε τὴν φύσιν ἀρχὴν κινήσεως αὐτοῖς, πᾶσαν δὲ κίνησιν ἢ εὐθεῖαν ἢ κύκλω ἢ μικτήν· κύκλω μὲν τὴν περὶ τὸ μέσον, εὐθεῖαν δὲ

τὴν ἀπὸ τοῦ μέσου (τὴν ἄνω) καὶ ἐπὶ τὸ μέσον τὴν κάτω. Ἐκ τούτου δὲ ἐσυμπέραναν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν σωμάτων καὶ τῶν κινήσεων, διότι ὡς τὸ σῶμα ἐν τρισὶν ἀπετελέσθη, οὕτω καὶ ἡ κίνησις αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν τῶν σωμάτων εἰσὶν ἀπλᾶ, τὰ δὲ σύνθετα, ἀπλᾶ μὲν ὅσα ἀρχὴν κινήσεως ἔχουσι κατὰ φύσιν, οἷον πῦρ καὶ γῆ καὶ τὰ τούτων εἶδη καὶ τὰ συγγενῆ, ἀνάγκη καὶ τῶν κινήσεων αἱ μὲν νὰ ᾖναι ἀπλᾶ, αἱ δὲ μιχταί, καὶ νὰ κινῶνται κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν, σύνθετα δὲ τὰ ἔχοντα μιχτὴν κίνησιν.

Βαρὺ ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἐπὶ τὸ μέσον, κοῦφον τὸ ἀπὸ τοῦ μέσου, τὸ δὲ περὶ τὸ μέσον οὔτε βαρὺ οὔτε κοῦφον.

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἐναντίοις ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ ἐστὶ τὸ περὶ τὸ μέσον σῶμα, ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀναύξητον καὶ ἀπαθές, διότι τὸ ἔχον αὐξήσιν καὶ φθίσιν ἔχει ὕλην, το δ' ἀγέννητον οὐκ ἔχει.

Τοῦτο δὲ τὸ πρῶτον σῶμα ὠνόμασαν αἰθέρα καὶ ἐξ αὐτοῦ συνίστανται τὰ οὐράνια σώματα, καὶ αὐτῷ ὑπάρχει ἡ κύκλις κίνησις.

Ὁ οὐρανὸς κατ' Ἀριστοτέλη οὔτε ἐγένετο οὔτε ἐνδέχεται νὰ φθαρῇ, ἀλλ' ἐστὶν εἷς καὶ αἰδιος.

Ἐπειδὴ δὲ τρία κινήσεως εἶδη εἰσὶν, ἡ περὶ τὸ μέσον, ἡ κύκλις, ἡ ἀπὸ τοῦ μέσου, ἡ ἄνω, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ μέσον, ἡ κάτω, ἐστὶ τὸ περὶ μέσον τέλειον καὶ ἀπαθές, τουτέστιν ὁ αἰθήρ ἐξ οὗ ὁ οὐρανὸς συνέστη καὶ τὰ οὐράνια σώματα.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ὅλον οὐρανὸν θεωρεῖ ἔμψυχον, ἔχοντα ἀρχὴν κινήσεως, ἓνα καὶ σφαιροειδῆ, ἅκρα δ' αὐτοῦ τὴν ἐσχάτην περιφορὰν, ἐν ἧ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, καὶ τὸ μέσον, ἐν ᾧ ἡ γῆ, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τοὺς πλάνητας, ἥλιον καὶ σελήνην. Ὁ μὲν ἐσχάτος οὐρανὸς κινεῖται ὑπὸ τοῦ πρώτου κινουμένου ἀκινήτου, ὁ δὲ μέσος οὐρανὸς κινεῖται ὑπὸ τοῦ ἐσχάτου τούτου δὲ τοῦ μέσου ἡ φορὰ, ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον, ἐστὶν αἰτία τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς, διότι ἡ τῶν πλα-

νήτων κινήσις δὲν εἶναι τελεία, ἀλλὰ λοξῆς, καὶ ὅτε μὲν ἐγγύτερον τοῦ ἡλίου ὅτε δὲ μακρότερον ἔχουσιν ἐνέργειαν διάφορον, τὴν τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον συνδέει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ πᾶν δεικνὺς τὴν συνέχειαν αὐτοῦ καὶ τὴν γένεσιν τῶν καθ' ἕκαστα.

Ἡ ἀρχαία ἀστρονομία ἠσχολεῖτο περὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀπόστασιν τῶν ἀστέρων· ἡ δὲ νέα θεωρεῖ τοὺς ἀστέρας σώματα οὐράνια καὶ διὰ τὴν ἀπόστασιν ὡς φωτεινὰ σημεῖα, αἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν ἀστέρας ἀπλανεῖς. (1)

Ἡ νέα ἀστρονομία τὴν ἐλξιν καὶ ὠσιν, τὰς δύο ταύτας δυνάμεις, θεωρεῖ ἐπαρκεῖς εἰς ἐξήγησιν τῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων κινήσεως· αὐτὴ ἀνεκάλυψε μέχρι τοῦδε 187 πλάνητας καὶ τοὺς κομήτας ἀνάγει εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ ἡλίου σύστημα.

Αἱ αὐταὶ δὲ ἀρχαί, αἰτίνες ὄρχουσιν ἐν τῷ πλανητικῷ συστήματι ἡμῶν, κινήσις καὶ ζωή, εἰσὶ καὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ· ἐνεκα αὐτῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν μεταβάλλονται καὶ ὀρίζονται ἐν περιόδῳ, ὡς ἡ νέα ἀστρονομία παρετήρησεν, ὅτι κατὰ περιόδους τὰ ἀστρα γίνονται ἀφανῆ καὶ πάλιν φαίνονται· καὶ ὁ ἥλιος δείκνυται ἄστρον ἀπλανές καὶ εὐμετάβλητον· τὸ εὐμετάβλητον ὅμως καὶ τὸ μέγεθος τῆς θερμότητος οὕτω ἐξηκριβώθησαν.

Ἡ νέα ἀστρονομία παρετήρησε τὰς ἰδιαζούσας τῶν ἀπλανῶν κινήσεις, διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ ἀστρα· περὶ γαλαξίου καὶ οὐρανοῦ οἱ νέοι ἀστρονόμοι ἐξέφερον ὑποθέσεις, εἰς σύστημα ὅμως δὲν ἔφερον.

Τὸ σύμπαν ὡς ὅλον πρέπει νὰ ἔχῃ μέρη καὶ ἡ τῶν ἀρχῶν τοῦ σύμπαντος σχέσις νὰ ᾖναι ὠρισμένη.

Ἐκ τῶν φαινομένων δεικνύνται τὸ βέλος, τὰ ὅρια τοῦ οὐρανόου χώρου ἀκατάληπτα, ὁ ἀριθμὸς τῶν κόσμων, τῶν ἑκα-

(1) Ἀναφέρομεν δὲ καὶ τὸ ἄξιον λόγου ἔργον ἐκδοθὲν τῷ 1880 ὑπὸ Φερδινάνδου Σιγμούνδου. Τὰ τῶν ἔργων τῶν ἐπισήμων ἀστρονόμων εἰσὶ γνωστὰ καὶ ἀπειράριθμα καὶ διὰ τοῦτο νὰ μνημονεθῶσι θεωροῦμεν περιττά.

τορμυρίων ἀστέρων, οἵτινες εἰσιν,² ὡς ὁ ἥλιος, πηγὴ φωτὸς καὶ θερμότητος πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς ἀπειραρίθμων δημιουργημάτων.

Οἱ χῶροι οὗτοι δὲν φαίνονται ἀκατοίκητοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἐμοιάζουσι τῷ ἡλίῳ καὶ δεικνύουσιν ὕλικὴν συγγένειαν μετὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς γῆς, καὶ οὐ μόνον ὕλικήν, ἀλλὰ καὶ ζωτικὴν καὶ πνευματικὴν, διότι δὲν ὑπάρχει μόνη ἢ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή, ἀλλὰ καὶ ἢ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον, καὶ ὑπὲρ αὐτὰς ἢ ἀπόλυτος, ἥτις οὕσα αἰτία τῆς συνεργείας καὶ ἁρμονίας τῶν ἀρχῶν δείκνυται ἢ μόνη καὶ τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ νοῦ ἀρχὴ καὶ δημιουργός.

Ἐνταῦθα ὅμως ἡ ἐπιστήμη ἀφικνεῖται, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ ὄριον τοῦ προβλήματος αὐτῆς.

Ἐνταῦθα συμφωνεῖ ἡ νέα ἀστρονομία μετὰ τῆς ἀρχαίας, ὅτι οἱ ἀστέρες συνίστανται ἐκ τοῦ αἰθέρος, καὶ εἰσὶν σώματα αἰσθητὰ μὲν, αἰθρία δὲ, ὡς πηγάζοντα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν· διὸ οἱ ἀστρονόμοι ὡς φυσιολόγοι ἀναγνωρίζοντες μίαν καὶ μόνην ἀρχήν, τὴν κατὰ τὴν ὕλην, δοξάζουσι τὴν φθαρτικότηταν πάντων, φυτῶν, ζώων, ἐθνῶν καὶ λοιπῶν.

Ἡ δημιουργία ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἀρχομένων προβαίνει εἰς τὸν ἀτομισμὸν, ἢ ἐξέλιξιν, Δαρβινισμὸν, ὀνομάζουσιν.

Ἐὰν ὅμως ἡ ζωὴ ἐκληφθῇ κοινωρία τῶν ὄντων ἐν κοινῷ κέντρῳ, ὀνομάζεται τοῦτο θεὸς καὶ κοινὸς νόμος ὑπάρχων ἐν ἀπάσαις ταῖς βαθμίαις τῆς ζωῆς.

Ἄλλοι δὲ (1) παραδέχονται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύο φύσεις, τὴν μὲν ἐν τῇ γῆ καὶ ἑτέραν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν ὡς βάσιν, ὡς ἀρχὰς πάντων τῶν ἐν τούτῳ τῷ βίῳ γνωσκομένων.

Ἡ ὕλη δὲν παράγει τὴν κίνησιν κατ' αὐτοῦς, ἀλλ' ἐστὶ μό-

νον αὐτῆς δεκτικὴ, οὐδ' αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων (συνεκτικότητος, συγγένεια κτλ.) δὲν ἐνυπάρχουσι τῇ ὕλῃ, ἀλλ' εἰσὶ προϊόντα τῶν δυνάμεων ἐμψυχούμενα παρ' αὐτῶν.

Ἐπομένως κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην μόναι τὰς δύο ταύτας ἀρχὰς, τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν, ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς αὐτὰς καὶ ἐξ αὐτῶν τὸν κόσμον.

Ἐπειδὴ πᾶν κύτταρον ἔχει κατ' αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ ζωὴν, δὲν εἶναι ὕλη· ἐπειδὴ ἐν τῷ θλασσίῳ χόρτῳ ζωὴ κοινὴ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ πολλαί, αἰτίνας προστιθέμεναι εἰς τι κοινὸν ἄρχονται νὰ παράγωσιν (ὡς χόρτα) ἑαυτά.

Ἄνωτέραν δ' ἀρχὴν τούτων ἐκλαμβάνουσι τὰ κύτταρα, ἃ ὠρίσθησαν εἰς σπερμάτων παραγωγὴν χωρὶς νὰ συνίδωσιν ὅτι τὰ κύτταρα δὲν ἐνοῦνται, ἐὰν δὲν ὑπάρχει ζωὴ κοινή.

Ἡ θεωρία τοῦ Λαπλακίου περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας ὑποθέτει τὴν γῆν κατ' ἐλίγον ἀναπτυσσομένην ἐκ τινος ὀμιχλώδους καταστάσεως, ὡς φυτὰ τινὰ ἐκ σπερμάτων· ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τεκμαίρεται ὁ Λαπλάκιος, ὅτι ἀναλόγως καὶ ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς γηράσκουσι καὶ, ὡς τὰ φύλλα πίπτουσιν, ἀμφοτέρα καταστραφήσονται.

Πᾶν (B.) κύτταρον, ὅπερ ἄτομον δύναται κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην νὰ κληθῇ, ἔχει ζωὴν· ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἐστὶ διάφορος τῆς κατὰ τὴν ὕλην, εἰσὶ τὰ κύτταρα παραγόμενα ἐκ τοῦ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, ἀποδείκνυται, ὅτι τὸ κύτταρον δὲν εἶναι προϊόν τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ τῆς δυνάμεως ἢ βέλτιον εἶπεῖν τῶν ἀρχῶν.

Πᾶν κύτταρον ἔχει ζωὴν ἰδίαν καὶ πᾶν συντηρεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν.

Ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ πᾶν κύτταρον μένει χωριστὸν καὶ σχηματίζει ἰδίαν ἀτομικότητα.

Τινὲς ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ γενεαλογία τῶν κυττάρων ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναπτύξεως παρὰ τοῖς φυτοῖς.

Ἐὰν ἡδυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ κύτταρον ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὴν δύναμιν τοῦ νὰ γεννήσῃ ἑαυτὸ, τοῦτο

(1) Καὶ Henry de May, δευτέρα ἔκδοσις ὑπὸ Cl. Byss 1881. ἔχεται τὴν δοξασίαν τοῦ ὀλισμοῦ.

ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαὶ ἐν τῷ κυττάρῳ, ὡς ἐν παντί, διότι πᾶν κύτταρον πρέπει νὰ περιέχῃ ἀρχικῶς τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναγεννήσεως, ὡς πᾶν σῶμα ἔχει κύτταρα ἰκανὰ πρὸς ἀναγέννησιν, ὡς ἐν τινι πληγῇ, ἐν τινι σώματι τὰ διαφορὰ κύτταρα τὴν καταγωγὴν των λαμβάνουσιν ἐξ ἐνὸς πρώτου κυττάρου.

Ἐπειδὴ αἱ σύνθετοι παραγωγαὶ καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως συμφωνοῦσιν, ὅτι τὸ κύτταρον περιέχει ἀπάσας τὰς δυνάμεις φανερούμενας ἐν τῇ συνθέσει, ὅτι ἐν τῷ κυττάρῳ περιλαμβάνεται ἡ ἀρχὴ τῶν γενῶν, ἀποδείκνυται, ὅτι πᾶν κύτταρον, ὡς πᾶν ὄν, οὐ μόνον τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν περιέχει, ἀλλ' ἀπάσας τὰς ἀρχάς.

Τὰ κύτταρα, ἃ παρίστανται μέλαινα μετὰ σημείου λευκοῦ ἐν τῷ κέντρῳ, ἀποδεικνύουσιν, ὡς αὐτὴ ἡ περὶ φύσεως θεωρίαν ὑποθέτει, ὅτι δὲν εἶναι ἀπλᾶ, ἀλλ' ὅτι περιέχουσι τὴν ὕλην, ἀντιπροσωπευομένην ὑπὸ τοῦ μέλανος χρώματος, καὶ τὴν δύναμιν ὑπὸ τοῦ λευκοῦ, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ὅτι οὐ μόνον ταύτας περιέχουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἀρχάς· διὰ τοῦτο πᾶσα νέα ἐν τῇ φύσει παραγωγὴ προέρχεται διὰ τῆς γενέσεως τῶν κυττάρων.

Ἡ συγγένεια, ἡ μόνη ἀναγεννητικὴ δύναμις ἐν τῷ (ἰσορροπῷ) διαβαστακτικῷ βασιλείῳ, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν γενῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ βασιλείῳ.

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα ἔμμενον κεχωρισμένα ἀπὸ τῆς ἐνωτικῆς ἀρχῆς, ἡ ὑπαρξίς πάντων θὰ καθίστατο ἀδύνατος· ὥστε ἐν πάσῃ γενέσει ὑποτίθεται ἔνωσις, δηλαδὴ οὐχὶ μίξις, ἀλλὰ τῶν ἀρχῶν διάκρισις, ὡς ἡ φύσις ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν δύναται ἄνευ τῆς ὕλης νὰ ὑπάρξῃ, δηλαδὴ τὸ ἀνώτερον ἄνευ τοῦ κατωτέρου.

Καὶ ὁ αἰθὴρ περιέχει ἀρχὴν ζωῆς, καὶ πάντα, λίθοι, φυτὰ, ζῶα κτλ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι οἱ διάφοροι χώροι ἐν τῇ ἀρχικῇ καταστάσει περιέχουσι τὰς ἀρχὰς δυνάμει, ἡ δὲ

διάφορος σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας μετασχηματίζει καὶ παράγει τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων ἐν τοῖς διαφόροις χώροις.

Ἄπαντα δὲ ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν συνύπαρξιν τῶν ἀρχῶν ἐν ἅπασιν, ἐν σχέσει δὲ διαφόρῳ· διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τοῦ ἐνὸς χώρου εἰσὶν ἐν ἐκάστῳ, τὸ κατώτερον καθίσταται βᾶσις τοῦ ἀνωτέρου, ὡς τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνοιδε καὶ ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἐξέθεσε.

Κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν τὸ αἰθέριον ἔχει ζωὴν, τὰ ὄρυκτὰ δύο εἶδη ζωῆς καὶ τὸ τῶν φυτῶν τρία· ἐπομένως τὸ βασιλείον τῶν ζώων τέσσαρα· ὥστε τὰ ὕστερα περιέχουσι τὰ πρότερα, ὡς ὁ ἄνθρωπος τὰς προηγηθείσας δυνάμεις. Ἐντεῦθεν δὲ φανερὸν ὅτι ὁ σύμπας κόσμος δὲν συνίσταται μόνον ἐκ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἐξ ἀπασῶν· διότι ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει τὴν αὐτὴν (ταύτας, μίαν), δὲν δύνανται νὰ παραγάγωσι τὴν ζωὴν, τὴν τάξιν κτλ., τουτέστιν ἐνὶ λόγῳ τὸν σύμπαντα κόσμον.

Τὸ ἀνόργανον διαιρεῖται κατὰ τοὺς ὕλιστάς εἰς ἄτομα, καὶ ταῦτα εἰς ὄρυκτὰ καὶ αἰθέριον. Τὸ δ' ὀργανικὸν ἐκ κυττάρων συνιστάμενον περιέχει τὸ αἰθέριον καὶ λοιπὰ, ὁ δ' ἄνθρωπος πλὴν τούτων καὶ τὸ ζωϊκόν.

Τὸ ἀνώτερον ἔχει βᾶσιν τὸ κατώτερον, ἐνὶ λόγῳ αἱ ἀνώτεροι ἀρχαὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὰς κατωτέρας, λ. χ. ἡ κατὰ τὸν λόγον τὴν κατὰ τὴν κίνησιν καὶ αὕτη τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ἡ δὲ ὑπερτάτη ἀπάσας. Τοῦτο δὲ δὲν θὰ παρέσχει γένεσιν, ἀλλὰ καταστροφὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου περιέχει ἀπάσας τὰς δυνάμεις, ὡς ἡ νέα θεωρία ὀνομάζει ζωάς, δὲν εἶναι ὕλική, ἀλλ' ἐκλαμβάνεται πνεῦμα ἀθάνατον.

Ἐκ τούτων δήλον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν συνίσταται ἐξ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ (ἐξ ὕλης καὶ δυνάμεως, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ περιέχει τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, δηλαδὴ ἀμφοτέρας (ὕλην καὶ δύναμιν).

Ἡ νέα αὕτη θεωρία παραδέχεται τέσσαρα εἶδη ζωῆς, πρώ-

τον τὸ αἰθέριον παρίσταται χωρισμένον ἀπὸ τῶν ἄλλων, δεύτερον τὸ ὀρυκτὸν περιέχει τὸ αἰθέριον, τρίτον τὸ φυτικὸν περιέχει τὰ πρηγούμενα, τέταρτον τὸ ζῶϊκὸν περιέχει τὰ τρία πρότερα (δηλ. τὰς ζωάς, τὰς δυνάμεις).

Ταῦτα δὲ πάντα κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλὰ διάφορα· τίς ὅμως ἡ τούτων ἀρχὴ οὐδὲν λέγει ἡ θεωρία αὕτη οὐδὲ τὴν δύναμιν διακρίνει τῆς ψυχῆς, οὐδὲ τῆς ὕλης.

Ὁ Ἀριστοτέλης συζητῶν τίνος ἐστὶ γένεσις καὶ τίνων σωμάτων καὶ διὰ τί ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἀπορία αὕτη λύεται ἐκ τῆς γνώσεως τῆς φύσεως τοῦ στοιχείου· στοιχεῖον δὲ κατ' Ἀριστοτέλην δὲν εἶναι τὸ σύνθετον, διότι τοῦτό ἐστι διαιρετόν, ἀλλὰ τὸ ἀδιαίρετον εἰς ἕτερα τῶ εἶδει.

Τὴν κατὰ ποιὸν διαφορὰν τῶν στοιχείων ἐξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς κινήσεως, ἥτις πρόκειται ἢ ὑπάρχει τοῖς σώμασιν, οἷς ὑπάρχει φύσει τὸ ἄνω (κοῦρον) εἰς τὸ κάτω (τὸ βαρύ).

Τὰ αἰσθητὰ σώματα ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ἄπτά, τὰ δ' ἄπτά ἀνάγει εἰς τέσσαρας ιδιότητας, δηλαδή εἰς θερμὸν, ὑγρὸν, ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, καὶ τὸ μὲν θερμὸν καὶ ψυχρὸν ποιητικὰ, τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν παθητικὰ· ἐὰν αἱ τέσσαρες αὗται ιδιότητες συνθεθῶσιν ἀνά δύο εἰς μίαν παράγουσι τέσσαρες συνθέσεις καὶ ἐπομένως τέσσαρα ἄπλά σώματα ἢτοι στοιχεῖα· δηλαδή τὸ μὲν πῦρ σύγκριται ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, ὁ δ' ἀήρ ἐκ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ, ἡ δὲ γῆ ἐκ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ. Ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων στοιχείων σύγκρινται τὰ σύνθετα σώματα.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ στοιχεῖα κινουῦνται ἐναντίον ἐναντίας ἔχοντα ιδιότητος, ἐνεργοῦσιν ἐπ' ἀλλήλα καὶ πάσχουσιν ὑπ' ἀλλήλων, μεταβαίνουσιν εἰς ἀλλήλα καὶ συμμίγνυνται ἀλλήλοις.

Τὸν δ' αἰθέρα ἐκλαμβάνει τῶν στοιχείων ἀνώτερον, καὶ τὰ ἄστρα ἀνώτερα τῆς γῆς· ἡ κίνησις αὐτῶν παράγει τὴν θερμότητα καὶ ψυχρότητα· θερμότητος δὲ καὶ ψυχρότητος ἐκλαμβάνονται ποιητικαί, καὶ τοιαῦται ὡς εἶδος. Πάντων δ' ἐστὶ

τάξις καὶ πᾶς βίος καὶ χρόνοις μετρεῖται περιόδῳ, ἥτις ἐστὶ τὸ μέτρον· πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ καὶ γῆ γίνονται ἐξ ἀλλήλων, ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ ὑπάρχει δυνάμει· ὁ αἰθήρ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σώματα φέρονται κύκλῳ, τὸ ἄνω ἐστὶν εἶδος, τὸ κάτω ὕλη.

Διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν στοιχείων γίνονται καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ ὕδατα, ἰο ποταμοὶ καὶ λοιπά. Ἐπειδὴ τὴν γῆν θεωρεῖ ἔμφυχον, θεωρεῖ αὐξήσιν, μείωσιν, ἀλλοίωσιν, πάθη αὐτῆς.

Ἡ περὶ φύσεως τοῦ Ἀριστοτέλους θεωρία ἐστὶ τελεολογική· ἡ τάξις, ἡ συνέχεια καὶ ἡ κανονικότης τοῦ παντός ἀποδεικνύουσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ σκοποῦ τῆς φύσεως, διότι τὸ αἰεὶ ἢ τὸ συνεχῶς γινόμενον δὲν γίνεται κατὰ συμβεβηκός, οἷον, αἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἢ ἐκ σπερμάτων γένεσις, ἢ ἐμφυῖα καὶ ἡ σκόπιμος τῶν ζώων κατασκευὴ καὶ τῶν φυτῶν, τὰ ἔργα τὰ ἀνθρώπινα.

Ἡ ἐνέργεια ὅμως τοῦ τέλους κωλύεται ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς ὕλης, διότι δὲν νικάται ἢ ὕλη ὅλως ὑπὸ τῆς μορφῆς· ἐν τῇ ὕλῃ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός καὶ ἡ τυφλὴ ἀναγκαιότης· ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῆς ὕλης τῇ μορφῇ ἐξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ τέρατα ὡς ἀποτυχίας τοῦ σκοποῦ, ὅν ἡ φύσις ἐδίωκε. Ταῦτα πάντα ὁμοῦς εἰσὶ δοκίμια πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ὡς τέλους τῆς φύσεως.

Καὶ ἐν τοῖς ζώοις, τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ἀνόργοις ἀνεκάλυψεν ὁ Ἀριστοτέλης ψυχικὴν τινα ζωὴν· ὥστε ἡ φύσις ὡς ὅλον ἐστὶ συνεχῆς ὑπερνίκησις τῆς κατὰ τὸ εἶδος φύσεως ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην. Ἐπειδὴ τὸ εἶδος ὡς τὸ πρῶτόν ἐστι καὶ τὸ τέλος ἐν τῇ γενέσει, ἐστὶ πᾶσαι γένεσις κίνησις ἐκ τῆς ὕλης εἰς τὸ εἶδος· διὸ τὸ σύνθετόν ἐστι τὸ ἕστερον τοῦ ἀπλοῦ, τὸ ὄργανικόν τοῦ μὴ ὄργανικοῦ. Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ἀνεκάλυψεν ὁ Ἀριστοτέλης συνεχῆ μετάβασιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ζῶν, ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τὸ τέλειον.

Ὁ Ἀριστοτέλης παραδέχεται τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ποιητικὰ καὶ ὡς εἶδος, τὸ δὲ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν παθητικὰ καὶ ὡς ὕλην· διὰ τοῦτο παραδέχεται καὶ δύο εἶδη τῶν ἐν τῇ γῇ

γινομένων, τὰ μὲν ὀρυκτὰ ὑπὸ τῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως γινόμενα, τὰ δὲ μέταλλα ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς· ἐκ δὲ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ συνίστανται τὰ σώματα, ἐκ μὲν ὕλης τὰ ὁμοιομερῆ, ἐκ δὲ τοῦ λόγου τὰ ἀνομοιομερῆ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τῆς κινήσεως τοῦ πρώτου σώματος, τοῦ αἰθέρος τῶν ἀπλανῶν, ἔρχεται εἰς τὴν τοῦ λοξοῦ κύκλου, τῶν πλανήτων, ὑφ' ἧν χώρον λαμβάνει ἢ τῶν στοιχείων κινήσις καὶ ἐξ αὐτῶν ἢ τῶν ὄντων γένεσις.

Ἐνταῦθα γίνεται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἀνοργάνου φύσεως εἰς τὴν ὀργανικὴν, ἧς βάσις εἰσὶ τὰ στοιχεῖα· ἐκ δὲ τῆς ἀντιθέσεως τῶν στοιχείων γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὰ ὁμοιομερῆ καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ ἀνομοιομερῆ.

Ἡ ζωὴ ἐστὶ σκοπὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ δὲ ψυχὴ αἰτία τῆς ζωῆς· ἐν μὲν τοῖς ζώοις ἡ ζωὴ ἐστὶ πρόδηλος, ἐν δὲ τοῖς φυτοῖς ἀδηλος· ἐν τοῖς ἀνοργάνοις τὸ ἄνω καὶ κάτω, τὸ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν δὲν διακρίνονται, ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς ὀργανικοῖς καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. Ἐν ἄνω θεωρεῖ ἀρχὴν τοῦ μήκους, τὸ δεξιὸν τοῦ πλάτους, τὸ πρόσθεν τοῦ βάρους· τὸ κάτω, τὸ ἀριστερόν καὶ τὸ ὀπίσθεν ὡς ὕλην καὶ πάσχον, τὸ ἄνω, δεξιὸν καὶ πρόσθεν ὡς εἶδος καὶ ποιῶν.

Ἐν ἄνω κατὰ γένεσιν θεωρεῖ πρότερον τοῦ δεξιοῦ καὶ τὸ μήκος τοῦ πλάτους πρότερον.

Ἐν κάτω ἐστὶν ὑπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως, ἐστὶν ἡ πρώτη ὕλη· διὸ τὸ κάτω ἐστὶν αὐτὸ τὸ πλάτος, ἡ ὕλη τοῦ πλάτους, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πλάτος φαίνεται πρότερον πάντων· ἡ δὲ πρώτη κίνησις φαίνεται πρὸς τὸ ἄνω· τὸ ἄνω ἐστὶ τοῦ εἶδους, τὸ κάτω τῆς ὕλης· ἐν τοῖς σχηματισμοῖς τῆς ἀνοργάνου φύσεως ἐπικρατεῖ τὸ πλάτος, ἐν τῇ ὀργανικῇ κάτω ὀνομάζεται τὸ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν· πᾶσα ἐκουσία κίνησις προβαίνει ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν καὶ ἀναφαίνεται, ὅταν ἡ ἀνωτέρα ἐπικρατήσῃ τῶν κατωτέρων.

Ἡ ψυχὴ ἀσχολουμένη ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις περὶ τὸ ὑλικὸν καὶ σωματικὸν μόνον ἐστὶν ὀργανικὴ· ψυχὴ δ' ὑπάρχει ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργανικοῖς, αὐτὴ ὅμως ἄλλη τις ἐστὶν ἐν φυτοῖς, ἄλλη τις ἐν ζώοις καὶ ἄλλη τις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· αἱ διαφοραὶ τῆς ψυχῆς ποιοῦσι τὰς τῶν ζώων διαφοράς.

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἡ ἐν τῷ σώματι ἐνεργὸς δύναμις, τὸ δὲ σῶμα τὸ φυσικὸν ὄργανον τῆς ψυχῆς.

Ἡ γένεσις ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς χρωμένης ταῖς δυνάμεσιν οἷον ὀργάνοις πρὸς σύστασιν τῆς ὕλης· ἡ φύσις δημιουργεῖ τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἡ συνεχὴς ἀνάπτυξις τῆς ζωῆς ἔφερε τὸν Ἀριστοτέλη εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι ἡ συνεχὴς πρόοδος τῆς ὀργανικῆς φύσεως μεταβαίνει ἀπὸ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῶα διὰ τῶν ζώντων· μετὰ δὲ τὰ ἀψύχα ἔταξε τὰ φυτὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὰ ζῶα.

Ἡ φύσις κατ' Ἀριστοτέλη προβαίνει ἀπὸ τῆς οὐρανίου σφαιρας μέχρι τῆς γῆς ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ τούτου τρέπεται ἐπὶ τὸ τέλειον.

Ἐν πρώτῃ ἔχνη τῆς φυσικῆς ζωῆς ἀνακαλύπτει ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει, τὰ ζῶα δεικνύουσι βαθμιαίαν πρόοδον ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς ἐπὶ τὸ τέλειον· ἔτι δ' ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ζωτικὴ θερμότης συνέχεται μετὰ τῆς τελειότητος τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἡ νοημοσύνη καὶ τὸ εἶδος τῶν ζώων ρυθμίζεται κατὰ τὴν τοῦ αἵματος ιδιότητα· ἡ ζωτικὴ θερμότης ὀρίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυελοῦ, τοῦ πνεύμονος κτλ.

Ὁ ἄνθρωπος ἐξέχει καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν κατασκευὴν, ὡς ἔχων τὴν μεγίστην ζωτικὴν θερμότητα καὶ διὰ τοῦτο τὸ πλεῖστον αἷμα, τὸ μέγιστον μυελὸν κτλ., καὶ κατὰ τὴν ἠθικὴν καὶ νοητικὴν· πάντα ἔχει ὁ ἄνθρωπος τοῖς ζώοις κοινὰ πλὴν τοῦ νοῦ· ἡ κυρία δὲ τῆς τελειότητος ἕδρα ἐστὶν ἡ ψυχὴ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὡς μὴ διακρίνας τὰς ἀρχὰς ἀνάγει τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν εἰς τὴν κατὰ τὸν λόγον καὶ τούτου

ἕνεκα πολλὰ ἀκριβῶς δὲν ἐξέθεσαν, οὐδὲ τὰ φαινόμενα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος κτλ. ἐγνώρισεν.

Ἡ φύσις ὑπελήφθη τριττῶς, 1) ὡς σύνολον τῶν ὑλικῶν ὄντων, 2) ὡς ἀρχὴ εἰδοποιῶς, οἷον τὸ φυτὸν, τὸ ζῶον, ἔχουσιν εἶδος, μορφήν ἰδίαν, δὲν ἐλήφθη ὁμῶς ὑπ' ἑψιν, ὅτι ἐκτὸς τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν φανεροῦται καὶ ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ, αἰτία τῆς συνεργείας καὶ ἁρμονίας αὐτῶν, ἔων ἄνευ οὔτε γένεσις οὐκ ἐλάμβανε χώραν οὔτε τελειοποιήσεις τοῦ κόσμου.

Πολλοὶ τῶν νέων σοφῶν συγχέοντες τὴν φύσιν μετὰ τοῦ ὑπερτάτου δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν πραγματικὴν, ἀλλὰ φαινόμενον, ὡς ὁ Σπινόζας, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελος καὶ οἱ περὶ αὐτούς.

Ὁ Κάντιος κατασκευάσας τὴν ὕλην ἐκ τῆς κεντρομόλου καὶ τῆς κεντρόφυγος δυνάμεως δὲν ἀπέδειξε τὸ μέσον αὐτῶν, τουτέστι τὴν κίνησιν, διότι ἡ κίνησις προηγείται αὐτῶν.

Ὁ Ἐγγελος τὴν φύσιν ταυτίζει μετὰ τῆς ὕλης.

Ἐπειδὴ ἡ ὕλη ὑποθέτει ἔκτασιν, φανερόν ὅτι ὁ τύπος ὡς ἐκτεινόμενον δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς κινήσεως, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ᾔηται τὸ πρῶτον.

Ἐπειδὴ ὁ τύπος καὶ χρόνος ἐκλαμβάνονται ὑπὸ Ἐγγέλου ἀφηρημένα, δὲν δύναται κίνησις νὰ προέλθῃ ἐξ αὐτῶν ὑποτιθεμένων ἀφηρημένων.

Ὁ Ἐγγελος οὔτε περὶ βαρύτητος ὀρθῶς ἰδέας εἶχεν, ὡς εἴρηται ἰδίως ἐν φυσικῇ οὔτε περὶ θερμότητος ὀρθῶς ἀποφαίνεται, οὔτε περὶ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ νεωτέρῳ συστήματι αὐτοῦ ταυτίζων τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον πάριστης πραγματικῆς, μόνον τὰ λογικὰ, τὰ δὲ αἰσθητὰ ἐκλαμβάνει φαινόμενα. Ἀλλὰ διὰ τῆς ταυτότητος ταύτης ἀναιρεῖ τὸ ἀτομικὸν καὶ πραγματικὸν τῶν ὄντων καὶ ἐπομένως πᾶσαν γένεσιν, γνῶσιν καὶ ἐλευθερίαν, καὶ τὴν βούλησιν ἐπίσης συνταυτίζει μετὰ τοῦ νοῦ μεθ' οὗ καὶ τὴν δύνάμιν, τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ πρῶτον, ὃ ἐγένετο ἐκ δυνάμεως ὄν, ὑποτασσόμενον τῇ ἀνωτέρᾳ δυνάμει μεταβάλλεται ἐκ τοῦ ἀνοργάνου εἰς τὸ ὀργανικὸν καὶ ἀναρθεῖται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Αὕτῃ ἡ πρώτη δυνάμις τῇ ἀνωτέρᾳ ὑποτασσόμενη γίνεται ὕλη, θεμέλιον, τῆς γενέσεως τοῦ οὐρανίου συστήματος. Κατὰ δὲ βαθμὸν τῆς ὑποταγῆς μεταβάλλεται τὸ ἀνόργανον εἰς ὀργανικὸν, καὶ τὸ ὀργανικὸν εἰς πνευματικόν.

Ἡ ταυτότης ὁμῶς αὕτη τῶν ἰδίων ἀρχῶν ἀναιρεῖ καὶ τὴν κατὰ ποιὸν διαφορὰν τῶν ὄντων. Οὐ μόνον δὲ ἡ ὑποκειμενικὴ φιλοσοφία, ἥτις πάντα ποιεῖ προϊόντα τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν ἐπινοήματα αὐτοῦ ἐξηγεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ ἀντικειμένου λογικὴ, ἡ ὑποθέτουσα τὸ καθαρὸν ὄν ἀρχὴν, ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου, δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ φύσιν πραγματικὴν.

Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι συγχέοντες τὰς διαφόρους ἀρχάς, μεταβάλλοντες τὴν φύσιν εἰς ἰδέαν, καὶ τὴν ἰδέαν εἰς φύσιν, διότι οὔτε τὸ ἐν εἰς τὸ ἕτερον, οὔτε τὸ ἕτερον εἰς τὸ ἕτερον κατὰ φύσιν μεταβάλλεται, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον.

Ἡ φύσις δὲν εἶναι ἀφηρημένη (ἔκτασις), ὡς ἀποδείκνυται, ἀλλ' ἀρχὴ κοινὴ, διότι ἐνυπάρχει πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀρχὴ.

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι τὰ ὄντα τὰ παραγόμενα ἐκ τῶν ἀρχῶν δὲν εἶναι μηχαναὶ, ἀλλὰ ζῶντα, διότι ἐν αὐτοῖς αἱ ἀρχαὶ ἐνυπάρχουσι καὶ συνεργοῦσιν καὶ ταῦτα παράγουσιν.

Ἡ φύσις στερουμένη τοῦ λόγου ἐστὶν ἄτρκτος, ἀμορφος, ὡς ἡ γῆ χωρισθεῖσα ἀπὸ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἡλίου καὶ κατέστη ὡς ἐσχηματίσθη στερεά. Ὡς τὸ σπέρμα προέρχεται ἐξ ὕλων τῶν ὀργάνων, οὕτω φαίνεται ὅτι καὶ ὁ ἀνθρώπος ἐξ ὕλων τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης ἰδίως· ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις προηγούνται τῶν ὄντων, ἔπεται ὅτι δὲν παράγονται ἐκ τῶν ὄντων, ὡς ὁ νέος ὑλισμὸς οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζεται.

Ἡρῶτος ὁ Βάδερσ ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τῇ γενέσει προέρχε-

ται μίξις, ρευστότης, ἔπειτα φλόγωσις, κρίσις, καὶ τέλος ἀνάπτυξις· ἐὰν δ' ἡ πρώτη δύναμις (ὕλη) δὲν τηρήσῃ τὴν εὐρυθμον σχέσιν, προέρχεται τῶν ἐργάνων ἀντίδρασις.

Ὁ Βάδερὸς δηλαδὴ ὑπέλαβε τὸ στερεὸν κεχωρισμένον, οἷον τὴν γῆν, τὸ δὲ μεθιστάμενον σύνθετον· καὶ ἡ μετάστασις ἢ συνεπαγομένη τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν φθαρτικότητα τῶν ὄντων, καθίστα τὸν ἄνθρωπον ἀτελεῖ. Τὸ τέλειον δὲ κατὰ Βάδερὸν ἐστὶ τὸ ἀπλοῦν, ἀπλοῦν δὲ δὲν ἐννοεῖ τὸ κενόν, ἀλλὰ τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ πάντα, τουτέστι τὸ τέλειον κατ' Ἀριστοτέλη, τὸ μηδενὸς τῶν ἐκτὸς δεόμενον.

Ὁ Βάδερὸς ἐπραγματεύθη καὶ περὶ τόπου καὶ χρόνου ἀποφηνάμενος, ὅτι τὸ αἰεὶ ἐστὶ χρόνος κεντρικὸς, τὸ ὁμοῦ τόπος κεντρικὸς, ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς ἀρχαί, ἡ φύσις, ἡ ἰδέα καὶ ἡ βούλησις ἣν συνταυτίζει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ὁμοῦ δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ἀναγνωρίζονται τρεῖς χρόνοι, ὁ αἰδίου, ὁ ἔγχρονος καὶ ὁ ὑποχρόνιος, διότι ἐν τῷ παρόντι ἐνυπάρχει τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Τὸ ἀληθὲς ὄν οὔτε παρελθὸν (ἀρχὴν) ἔχει οὔτε μέλλον (τέλος) τὸ παρὸν ὡς μέσον φαίνεται ἀμφοτέρων ἀνώτερον.

Τὸ δ' ἔγχρονόν ἐστὶ στάσις τοῦ αἰδίου, τὸ δ' ἔγχρονον τοῦ πανταχοῦ· μόνον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τούτῳ τῷ τόπῳ ὑπάρχει χωρισμὸς, ὃς ἀναιρεῖται ἐν τῷ αἰεὶ καὶ τῷ πανταχοῦ. Τῷ χρόνῳ ἐλλείπει τὸ παρὸν ὑπάρχει δὲ μόνον τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Κατὰ Βάδερὸν ἀληθὲς χρόνος δὲν εἶνε ὁ ἰστάμενος, ἀλλ' ὁ ρέων.

Ὁ χρόνος προῆλθε κατὰ Βάδερὸν ἕνεκεν χωρισμοῦ τῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τῆς αἰδιότητος κεχωρισμένος νὰ ἦναι δὲν δύναται.

Κατὰ Ἰακώβον Βόημον τὸ παρὸν περιλαμβάνει τὸ παρελθὸν ὡς στερεὸν καὶ τὸ μέλλον ὡς ρευστόν. Ὁ αἰδίου χρόνος, ἐξ οὗ ὁ γῆν, ἐστὶ τὸ παρὸν. Ἐὰν τόπος καὶ χρόνος ἀφηρημένως ἐκληφθῶσι, καθίσταται ἡ σχέσις αὐτῶν ἀκατάληπτος.

Οἱ τρεῖς οὗτοι χρόνοι συνέχονται κατὰ Βάδερὸν, διότι τὸ ἔγχρονον ἄνευ τοῦ αἰδίου ἀπόλλυται καὶ τὸ ὑποχρόνιον ἄνευ τοῦ ἔγχρονου μένει ἐν βασάνοις.

Ἄμα δὲ ἐμφανισθῇ τὸ αἰδίου, καταστρέφεται τὸ ἔγχρονον, καὶ ἄρα τὸ ἔγχρονον, ἀναιρεῖται τὸ ὑποχρόνιον· διὰ τοῦτο ἐστὶ τὸ αἰδίου ἀναγκαῖον πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἔγχρονου καὶ τοῦτο πρὸς κατατροφήν τοῦ ὑποχρόνιου.

Ἐντεῦθεν ὁ Βάδερὸς ἀποδεικνύει, ὅτι γίνεται μετάβασις ἀπὸ τοῦ αἰδίου εἰς τὸ ἔγχρονον καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑποχρόνιον, καὶ ἀντιστρόφως ἀπὸ τοῦ ὑποχρόνιου εἰς τὸ ἔγχρονον καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ αἰδίου· ἐπομένως ὅτι τὸ ἔγχρονον καὶ τὸ ὑποχρόνιον δὲν ἀπόλλυνται.

Ἡ αἰδίου ζωὴ, ἡ ἔγχρονος καὶ ἡ ὑποχρόνιος εἰσὶν ἐν σχέσει διαφόρῳ, δὲν περιέχουσιν ὁμοῦ συστατικὰ (ἀρχαί) διάφορα, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ μόνον δὲ ὅτι ἐν τῇ αἰδίῳ ζωῇ ἐν ἀρμονίᾳ, ἐν τῇ ἔγχρονῳ κεχωρισμένα καὶ ἐν τῇ ὑποχρόνιῳ διαλελυμένα· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερὸς κατακρίνει τὸν Λεϊβνίτιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς νομίζοντας ὅτι ἡ αἰδίου ζωὴ ἐστὶ ἐνότης κενή, ἐν ᾗ αὐτὴ περιέχει πολλὰ ἐν ἑαυτῇ, ἐπομένως ἡ αἰδιότης ἐστὶν ὀλότης, τὸ ἔγχρονον χωρισμὸς, τὸ δὲ ὑποχρόνιον διάλυσις.

Ἐὰν αἱ πρεῖς αὗται ζωαὶ ἦσαν κεχωρισμέναι, ἀναγέννησις θὰ ἦτο ἀδύνατος· διότι τὸ ἔγχρονον καὶ τὸ ὑποχρόνιον ὄντα κεχωρισμένα οὐδέποτε ἠδύναντο, μὴ ἐγερθέντα ἔσωθεν, νὰ ἀναγεννηθῶσιν.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ Βάδερὸν ἡ ζωὴ ἐστὶ κοινωνία, ὁ δὲ θάνατος διάλυσις, ἄνευ χωρισμοῦ θάνατος δὲν θὰ ὑπῆρχε, καὶ ἄνευ δαλύσεως τῆς διαφορᾶς οὔτε ζωὴ θὰ προήρχετο οὔτε ἀνάπτυξις οὔτε ἀναγέννησις.

Ἔτι δ' ὁ Βάδερὸς κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον καὶ τὸν Ἐγγελον, ὅτι χωρίζοντες τὸ αἰδίου καὶ τὸ ἔγχρονον, τὴν δ' αἰδιότητα ἐκλαμβάνοντες ἀριστίαν καὶ τὸ ἔγχρονον ὀριστι-

κότητα, δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀτομικότητα ἀίδιον, ἀλλὰ μόνον ἔγχρονον καὶ ἔγχωρον, τουτέστι φθαρτὴν.

Ἡ ἀπάτη αὕτη ἢ προσερχομένη ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Σπινόζου (omnis determinatio est negatio) φέρει εἰς ἀρνήσιν τῆς ἀτομικῆς ἀθανασίας.

Τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου ὁ Βάδερσ συνταυτίζει μετὰ τοῦ ἀτελοῦς, τὴν δὲ τοῦ αἰδίου μετὰ τοῦ τελείου, διότι ἐν τελείῳ ὀργανισμῷ ἀποδείκνυται ὅτι οὔτε τόπος οὔτε χρόνος λαμβάνει χώραν.

Ἐὰν ὁ χρόνος δὲν περιλαμβάνετο ἐν τῇ αἰδιότητι, ἡ αἰδιότης θὰ ἦτο στάσιμος, διότι αὕτη ἄνευ χρόνου ἐστὶ μίξις, ὁ χρόνος ἄνευ αἰδιότητος ἐστὶ χωρισμός· διὸ τὸ μέσον, τὸ κωλύον τὴν μίξιν καὶ τὸν χωρισμόν, ἐστὶν ἀναγκαῖον.

Ἡ νέα ὁμῶς φιλοσοφία θεωρεῖ τὸν ἔγχρονον ἄνθρωπον ἀτόπως τέλειον· ὁ ἄνθρωπος ὁμῶς κατὰ Βάδερσον ἐστὶν οὐ μόνον ἔγχρονος, ἀλλὰ πρὸ τοῦ χρόνου, ἀγέννητος, καὶ, μετὰ τὸν χρόνον, ἀφθαρτος.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποβάλλων τὴν αὐτότητα αὐτοῦ γίνεται εἰκὼν Θεοῦ· τοῦτό ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκείας κατὰ Βάδερσον, τὸ νὰ ἀνυψωθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς προσωπικότητα (δηλαδὴ νὰ γείνη Θεοειδής).

Τὸν ἄνθρωπον κατὰ Βάδερσον ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς ἀρχαί, ἡ βούλησις, ἡ ἰδέα καὶ ἡ φύσις· ἀλλ' οὐδὲ παρ' αὐτοῦ κατὰ πάντα ὀρθῶς ὀρίζονται, διότι καὶ ἡ βούλησις ἐστὶν ἀρχὴ, πλὴν τοῦ λόγου, ὡς ἀπεδείχθη ὑπαδεστέρα.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχων τὰς τρεῖς ἀρχὰς κατὰ Βάδερσον ἐστὶ τέλειος, τουτέστι σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα. (1)

Τὸ ἐξωτερικόν, τὴν μορφήν, σχηματίζει τὸ ἐσωτερικόν, τὸ περιεχόμενον. Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἡ φύσις, τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἡ εἰ-

κὼν, οὐχὶ ἄνευ φύσεως ἀλλ' αὐτῆς ἐλεύθερον, ὡς αὐτῆς κύριον. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατός εἰπιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

Ἡ ἔγχρονος ζωὴ ἐστὶν ἀγὼν τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ μὴ ὀργανικοῦ· ὁ ὀργανισμὸς τηρεῖται μόνον ἐν τῇ ὑποταγῇ τῶν κατωτέρων δυνάμεων ὑπὸ τὰς ἀνωτέρας.

Ὁ θάνατος κατὰ Ἰάκωβον Βόημόν ἐστὶν ἡ ῥίζα τῆς ζωῆς, ὡς δὲ ῥίζα τηρεῖται δυνάμει, ὡς τοιαύτη δὲ ὑπηρετικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὴ. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ προέρχεται δι' ἐνώσεως τῶν ἀρχῶν (1), ἔνωσις δὲ ἄνευ χωρισμοῦ καὶ ζωὴ ἄνευ θανάτου δὲν προέρχεται, ὠνόμασεν ὁ Ἰάκωβος Βόημος τὸν θάνατον ὄρον τῆς ζωῆς καὶ ὁ Βάδερσ εἰπὼν, ὅτι ζῶμεν, διότι θνήσκομεν.

Κατὰ Βάδερσον ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ἐν τῇ αἰδίῳ ζωῇ, δὲν ἔμεινεν ὁμῶς ἐν αὐτῇ καὶ διὰ τοῦτο μετέστη εἰς τὴν ἔγχρονον ζωὴν καὶ τὸν θάνατον.

Καί ται δὲ ὁ ἄνθρωπος μετέστη, ἐτηρήθη ὁμῶς ἢ συνέχεια τῆς ὑπερφυσικῆς ζωῆς μετὰ τῆς ἐγχρόνου.

Ὁ Βάδερσ ἐπραγματεύθη καὶ περὶ μαγνητισμοῦ καὶ περὶ βάρματος, οὗ ἄνευ οὔτε θρέψις οὔτε ἐγκυμοσύνη προέρχεται, ἀλλ' ἀδυναμία καὶ παραλυσία τῶν μελῶν.

Ὁ Θεὸς κατὰ Βάδερσον ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον φυσικὸν καὶ οὐχὶ ὑλικόν, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν τέλειον. Πάντα τὰ ὄντα εἶχον κατὰ Βάδερσον κατὰ τὸν σχηματισμόν πρῶτότυπον τὸ ἀνθρωπόμορφον, ἢ διεστράφη συνεπείᾳ τῆς πτώσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βάδερσ τὸν ὑλισμόν ἐκλαμβάνει θεωρίαν ἡμαρτημένην.

Ἡ νέα αὕτη θεωρία ἀναγνωρίζει δύο ἀρχὰς, ἢ δύο φύσεις, ἧ ἢ μία δεσμεύει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ γῆ καὶ ἡ ἑτέρα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἐν τῇ φύσει γινώσκει ἡ θεωρία αὕτη τὴν ὕλην καὶ τὰς δυνάμεις (ζώας).

(1) Τὸ πνεῦμα ὁ Βάδερσ ταυτίζει μετὰ τῆς βουλήσεως, τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἢ βούλησις ἄνευ λόγου ἐστὶ δυνάμις ἄλογος, ὀρεκτικὴ δυνάμις, ἀπλῶς δυνάμις ἀπὸ τοῦ ἀλόγου κεχωρισμένη.

(1) Διότι γίνεται διὰ τῶν ἀρχῶν ἔνωσις ὑπὲρ τῆς ὑπερτάτης, καὶ ἡ ζωὴ προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τῆς κατωτέρας ἀρχῆς, δηλαδὴ ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς.

Ἐπειδὴ ὕλη καὶ δύναμις δὲν μεταβάλλονται καὶ εἰσὶ πανταχοῦ, ἀνεγνωρίσθησαν αἱ δύο αὐταὶ ἀρχαὶ ὡς αἱ μόναι ἀρχαὶ πάντων. (1)

Ἡ ὕλη δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τὴν κίνησιν, αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων δὲν ἐνυπάρχουσι τῇ ὕλῃ, ἀλλ' εἰσὶν ἐξαγόμενον τῶν δυνάμεων, αἷτινες ζωογονοῦσι τὸ ὄρυκτόν, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα.

Τὸ κύτταρον ὃ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, δὲν εἶναι ὕλη, ἀλλ' ὄριστο εἰς παραγωγὴν τῶν σπερμάτων. Πᾶν κύτταρον ἔχει ἰδίαν ζωὴν, ἣτις σύγκριται ἐκ πολλῶν κυττάρων.

Ἐὰν ἄμως τὸ κύτταρον περιέχῃ τὴν δύναμιν νὰ ἀναγεννήσῃ ἑαυτὸ, ἔπεται, ὅτι ἐν αὐτῷ συνυπάρχουσιν ἀρχαί, αἷτινες παράγουσι τὴν ἀναγέννησιν· αἱ δύο ἄμως αὐταὶ ἀρχαὶ (ὕλη καὶ δύναμις) αὐτὲ τὴν ζωὴν νὰ παράγῃσι δύνανται αὐτὲ τὴν μορφὴν καὶ τὴν τάξιν, μάλιστα δὲ κατ' Ἀριστοτέλη αἱ δύο αὐταὶ ἀρχαὶ ταυτίζονται.

Ἐὰν ὁ αἰθὴρ δὲν ᾔνοι σῶμα ἀπλῶς, διότι ἐστὶν ἔμφυχον, ἐπομένως περιέχει ἀρχὴν ζωῆς καὶ αἴθλον, ὡς οἱ λίθοι, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, φανερόν, ὅτι ἐκ τῶν δύο ἀρχῶν ἐστὶν ἀδύνατον νὰ παραχθῇ γένεσις ὀργανισμοῦ κτλ.

Τὸ ἀνόργανον διαίρεται κατὰ τὴν νέαν ταύτην θεωρίαν εἰς μέρη, τὸ ὀργανικὸν ἐκ κυττάρων συγκείμενον διαίρεται εἰς φυτὰ καὶ ζῶα.

Ὁ ἄνθρωπος περιλαμβάνει πάντα τὰ προηγουμένα· τὸ ἀνώτερον περιλαμβάνει τὸ κατώτερον, τὸ κατώτερον γίνεται βᾶσις τοῦ ἀνωτέρου.

Ἐπειδὴ ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου περιέχει ἀπάτας τὰς προηγουμένας, δὲν εἶναι ὕλικὴ κατὰ τοῦτο τὸ σύστημα. Ἐὰν δὲ πᾶν κύτταρον, μόνος, περιέχῃ τὰς προηγουμένας δυνάμεις, ἔπεται, ὅτι πάντα εἰσὶν ἐν συνεχείᾳ, δὲν ἔπεται δ' ὅτι τὸ

σύμπαν συνίσταται ἐκ μόνης τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, διότι αὐταί, αἷτινες καὶ κατ' Ἀριστοτέλη εἰσὶν ἡ αὐτὴ δύναμις, δηλαδὴ ἡ ὕλη καὶ ἡ δύναμις, δὲν δύνανται νὰ παραγάγῃσι τὸ σύμπαν, ἦττον δὲ ἐκ μιᾶς, ἐὰν ὕλη καὶ δύναμις ἐκληφθῶσιν αἱ αὐταί, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ἄνθρωπον διακρίνει τῶν ζῶων καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν κατασκευὴν καὶ κατὰ τὴν νοητικὴν.

Ἡ ψυχὴ κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶν ἡ ἐν τῷ σώματι ἐνεργὸς δύναμις, τὸ δὲ σῶμα τὸ φυσικὸν ὄργανον τῆς ψυχῆς.

Ἡ γένεσις κατ' Ἀριστοτέλη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς χρωμένῃς ταῖς δυνάμεσιν ὅσον ὄργανοις πρὸς σύστασιν τῆς ὕλης· ἡ φύσις δημιουργεῖ τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα πρὸς τὴν σκοπὸν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν, τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον, καὶ πρῶτον τὴν καρδίαν καὶ ἔπειτα τὰ κύρια μέρη.

Ἡ δὲ κυρία ἔδρα τῆς τελειότητος ταύτης ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλη ἡ ψυχὴ.

Τί δ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ; ἵνα ἡ ψυχὴ ὀρισθῇ, πρέπει νὰ γνωρισθῶσι τὰ ὅσα αὐτῇ ὑπάρχουσι, δηλ. τὸ θρεπτικόν, τὸ ὀρεπτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ κινητικόν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὸ διανοητικόν· τούτων δὲ πρώτη ψυχὴ φαίνεται κατ' Ἀριστοτέλη ἡ θρεπτικὴ, δευτέρα δὲ ἡ αἰσθητικὴ, καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἡ νοητικὴ· μόνος δ' ὁ νοῦς κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶν ἕτερον γένος ψυχῆς. Ἐκ δὲ τούτων τοῖς μὲν φυτοῖς ὑπάρχει τὸ θρεπτικόν μόνον, τοῖς δὲ ζῴοις τὸ θρεπτικόν καὶ τὸ αἰσθητικόν, ἐπειδὴ δὲ τὸ αἰσθητικόν, ὑπάρχει καὶ τὸ κατὰ τὸν τρόπον κινητικόν, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ μόνῳ τὸ διανοητικόν καὶ ὁ νοῦς. Τούτων δὲ τὸ μὲν πρότερον ὑπάρχει ἐν τῷ ἐφεξῆς δυνάμει, ὅσον τὸ θρεπτικόν ἐν τῷ αἰσθητικῷ. ταῦτα δ' ἐν τῷ διανοητικῷ.

Τούτων δὲ ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτη δύναμις ψυχῆς ἐστὶ, καθ' ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἔπασσι, διότι ἡ ψυχὴ ἐστὶ τοῦ ζῶντος σώματος αἷτια καὶ ἀρχή· ἡ δ' αἰσθησις ἐστὶν ἀνωτέρα τις τῆς θρεπτικῆς

(1) L' univers visible et invisible par Henry de May 1881. 2 Edit. Τας ἀρχὰς ταύτας τοῦ Ὀλβαχίου παρέλαβεν ὁ ὕλισμός (ὕλην καὶ δύναμιν) καὶ ὁ Μάιος (May) Ἰβρίκιος 1821.

ψυχῆς δύναμις, καὶ ταύτῃ ὑπάρχει τὸ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν.

Ἡ αἰσθησις φαίνεται ἀλλοίωσις τις προσερχομένη ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ἐν τῷ αἰσθανομένῳ, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐνέργημα καὶ ἡ κίνησις αἰεὶ ἐν τῷ πάσχοντι, ἐστὶ καὶ τὸ ἐνέργημα ἐν τῷ αἰσθανομένῳ. Τὸ ἐκτὸς ἀντικείμενον, οὗ ἡ ψυχὴ ἀπτεται διὰ τῶν αἰσθηθῶν, παρέχει ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἡ ψυχὴ ὁμοίως τηροῦσα τὸ εἶδος ὑψοῦται εἰς παραστάσιν τοῦ ἀλλοτρίου καὶ ἐξωτετικοῦ, καὶ ἀποκλείουσα τὸ ἐν αὐτῇ ἀλλότριον ἀντικείμενον τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκτὸς ἀντικειμένου ἀλλοιωθὲν αὐτῆς ὄν.

Ἐπειδὴ δ' ἡ αἰσθησις τῶν καθόλου ἐστίν, ὅλον ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐ Καλλίου, φαίνεται ὅτι ἐνεργεῖ τὸ νοητικόν, διότι γίνεσθαι ἀφίρσεις, ἢν ἡ αἰσθητικὴ οὐ ποιεῖ, καὶ συνυπάρχει.

Ἐπειδὴ ἡ αἰσθησις ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλη λόγος καὶ δύναμις τοῦ αἰσθητοῦ, φθείρεται ὑπὸ τῶν ὑπερβολῶν, διαφέρουσα τῆς νοήσεως, διότι ἡ νόησις δὲν φθείρεται, ἀλλὰ νοεῖ καὶ μᾶλλον.

Τί δ' ἐστὶν ὁ ποιητικὸς νοῦς; ἐστὶ τι ἴδιον, τὸ ἐγὼ, ὡς ὁ Φίχθιος ἐδόξαζεν ἢ ἐστὶν εἰκὼν Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀνθρώπος γίνεσθαι ὁμοίος τῷ Θεῷ;

Ὁ Ἀριστοτέλης συζητεῖ ἔτι ποῖόν ἐστι τὸ αἴτιον τῆς κατὰ τόπον κινήσεως τοῦ ζώου; ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶναι, διότι ἔπρεπε καὶ τὰ φυτὰ νὰ ἔχωσι κατὰ τόπον κίνησιν· ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν, διότι πολλὰ ζῶα ἔχοντα αἰσθησὶν εἶσι μόνιμα καὶ ἀκίνητα διὰ τέλους· ἀλλ' οὐδὲ τὸ λογιστικόν καὶ ὁ καλούμενος νοῦς· διότι ὁ μὲν θεωρητικὸς νοῦς οὐδὲν νοεῖ πρακτόν, οὐδὲ λέγει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐδὲν, ἢ δὲ κίνησις ἢ φεύγοντος ἢ διώκοντός ἐστίν· αἴτιον ἄρα τῆς κατὰ τόπον κινήσεως ἐστὶν ἡ ὄρεξις καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς διαφέρων τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει· διότι τὸ ὄρεκτόν κινεῖ καὶ ἡ διάνοια ἢ πρακτικὴ ἄρα ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ τὸ ὄρεκτόν· ὥστε ὁ νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὄρεξεως.

Ὅταν δὲ ἡ ὄρεξις κινῆ κατὰ τὸν λογισμόν λέγεται βούλησις, ὅταν δὲ ἄνευ λογισμοῦ ἐπιθυμία.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι πᾶν κατώτερον ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ ἀνωτέρου καὶ συνέχεται μετ' αὐτοῦ· ἐὰν τὰς ἀρχὰς διέγνων, θὰ διέγνων καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν αὐτῶν καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ κινητικόν καὶ τοῦ θρεπτικοῦ καὶ τῶν ἄλλων φίνεται ὅτι προηγείται, φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ζωὴ ὑποθέτει τὴν κίνησιν ὡς εἶδος ζωῆς.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναγνωρίζει μὲν ἀρχὰς διαφόρους, δὲν διακρίνει ὁμοίως αὐτὰς ἀκριβῶς· διὰ δὲ τοῦτο ἀνήγαγε καὶ τὴν ἐντελέχειαν καὶ τὴν ἐνέργειαν εἰς τὸ εἶδος. Τὸ αὐτὸ ζήτημα, δ' ἐπεχείρησαν ὁ Σκελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ, νὰ λύσωσιν, πρόθετο νὰ λύσῃ καὶ ὁ Ἰάκωβος Βόημος.

Ἐπειδὴ ὁμοίως καὶ ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὑποθέτει τὸν Θεὸν ὡς ἐκτὸς αἴης φύσεως καὶ κτίσεως ἀόριστον καὶ ἐπομένως δύναμι, ὑποθέτει αὐτὸν γινόμενον τέλειον. Ἐπειδὴ ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ πρώτη, ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ, ὡς ὄν δύναμι, διότι θὰ ἦτο ἀτελής, ὡς ἀπεδείχθη, καὶ γινόμενον· ὁ Θεὸς ὁμοίως οὐ γίνεται, ἀλλ' ὁ κόσμος, ὅς δὲν παράγεται ἀμέσως ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐμέσως, διὰ τῶν συναιτίων αὐτοῦ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦναι ἡ τῶν πάντων ἀρχὴ, τὰ δὲ συνάτια, τὰ ὄργανα αὐτοῦ, δι' ὧν ὁ Θεὸς παράγει τὸν κόσμον, φανερόν ἐστι καὶ ὁ ἰδανισμὸς, καὶ ὁ φυτικισμὸς καὶ ἄλλα συστήματα εἶσι μONOμερῆ· διότι οὔτε ἡ ἰδέα μόνη οὔτε ἡ φύσις οὔτε ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ δύναται νὰ παραγάγῃ τὸν κόσμον.

Ὁ Θεὸς ὁμοίως, καὶ τοὶ ὑπεράνω τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν καὶ αὐτῶν κύριος δὲν εἶναι αὐτῶν κεχωρισμένος, διότι, εἰ ἦν κεχωρισμένος, δὲν θὰ ἦτο πάνσοφος, παντοδύναμος καὶ παντελεύθερος.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος, ὁ Βάδερσ καὶ ἄλλοι παραδεχόμενοι, ὅτι τὸ Θεῖον ἐστὶν ἐν τῇ ἰδέᾳ καὶ διὰ τῆς ἰδέας ἐν τῇ φύσει, συγχέουσι τὸ Θεῖον μετὰ τοῦ ὄρεκτικοῦ, τοῦ βουλευτικοῦ, καὶ χωρίζομενον τοῦ ἰδανικοῦ μεταβάλλεται εἰς πῦρ πάντα καταναλίσκον. Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστι ἐκείνο, δ' ὀνομάζουσι Θεῖον

καὶ πνευματικόν, τουτέστι τὸ κινήτικόν, τὸ ὀρεκτικόν, δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ ἀπόλλυτον, ἀλλ' ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή, μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, οὐχὶ δὲ αὐτὴ ἡ ἀπόλυτος· διότι εἰ ἦτο τριοῦτον, θὰ προήρχετο καὶ διέμενεν οὐδέν.

Ὁ θεὸς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἐστὶν ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ ἀχώριστος, τουτέστιν ἡ φύσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ· ἅμα ὅμως κωλυθῆ ὑπὸ τῆς φύσεως, βούλεται νὰ ἦναι, ὡς λέγει ὁ Ἰάκωβος Βόημος, καὶ ὠρισμένως ἐλεύθερος.

Ὁ χωρισμὸς τῶν δυνάμεων παράγει κατὰ Ἰάκωβον Βόημον τοὺς πόνους, τὸ κακόν, τὴν ἀταξίαν, διότι ἡ ἰδέα τίθεται ὑπὸ τὴν φύσιν, ἐν ᾗ ἡ ἔνωσις αὐτῶν φέρει τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων ἀναγέννησιν, αὕτη δὲ τὴν τελειότητα καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ὄντων.

Ἡ ὑψωσις τῶν ὄντων κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν, προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τῆς αὐτότητος.

Εἰς τὴν ιδέαν ταύτην ὅτι ὄν, δὲ δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ ἑαυτὸ, ἀπόλλυται, ἦλθεν, καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἰ. Βόημος ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς ζωῆς καὶ τῆς λυτρώσεως· τὸ πνευμ. (ἡ εἰκὼν) κατὰ Ἰ. Βόημον εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἐγωϊστικὴν βούλησιν ἀφαιρεῖ αὐτὴν καὶ ἀντὶ ἀποθετικοῦ θέτει κέντρον θετικὸν σώζει καὶ τελειοποιεῖ τὴν φύσιν καὶ τὴν κτίσιν.

Ἐὰν ὁ θεὸς, ὡς ὁ ἥλιος ἐν γῆ, ἐν τοῖς οὐσί, δὲν ἐνυπῆρχεν, οὔτε ζωὴ οὔτε ἀνάπτυξις νὰ προέλθῃ ἠδύνατο οὔτε τελειοποιήσις καὶ ἀναγέννησις τῶν ὄντων.

Κατὰ Ἰ. Βόημον φῶς (ἥλιος) ὑπάρχει καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ δι' ἐπαφῆς ἀμφοτέρων ἀνατέλει τὸ ἐντὸς φῶς, καὶ οὕτως ἀναπτύσσεται ὁ ἀνθρώπος.

Ὁ θεὸς ὡς τέλειον ὄν παριστᾷ κατὰ πρῶτον τὴν ιδέαν, ἔπειτα ἀποβλέπει εἰς τὸ τέλος σκοπὸν καὶ τέλος εἰς μέσα, τουτέστι τὰ συναίτια, δι' ὧν πραγματοποιεῖ τὴν αὐτοῦ ιδέαν, τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος λέγων ἀγῶνα, τὸν δ' ἀγῶνα ὑποθέτει ἀντίθεσιν, ἐννοεῖ ὅτι ἡ βούλησις ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν ἐν ἑαυτῇ,

ἡ ἐπιθυμία τὴν δύναμιν, ἡ δύναμις τὰς οὐσίας (τὰ πρῶτα αἰτια) τῶν ὄντων· ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἀπάσας τὰς ἀρχὰς ὑποθέτει συνυπαρχούσας.

Κατὰ Ἰάκωβον Βόημον πᾶσα ἀποκάλυψις προέρχεται ἐξ ἀντιθέσεως, ἐμμέσως· ἡ θεμελίωσις προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τῆς ἀοριστίας, καὶ ἡ ἀνάπτυξις δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς ἐκ τῆς ἐξισώσεως· διότι ἐκ τοῦ ἀορίστου (ἀποθετικοῦ) οὔτε γένεσις προέρχεται οὔτε ἐλευθερία οὔτε γνῶσις.

Ὁ θεὸς ἐν τῇ δημιουργίᾳ κατὰ Βάδερν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ ιδέαν ἑαυτοῦ ὁμοίαν, ἣτις ἔπρεπε νὰ ἀποκαλύψῃ αὐτόν.

Ἡ βούλησις κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερν ἐστὶ τὸ μέσον τῆς ιδέας καὶ τῆς φύσεως. Ἡ ιδέα κατὰ Βάδερν ἐστὶ μίξις, ἡ φύσις χωρισμὸς, ἡ δὲ βούλησις κωλύει τὴν μίξιν καὶ τὸν χωρισμόν.

Ἐὰν ὅμως κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερν ἡ βούλησις, ἡ ιδέα καὶ ἡ φύσις ὑποτελλῶσιν οὐσίᾳ αἱ αὐταί, ἡ ὑπόθεσις αὕτη θὰ ἀνῆρῃ τὴν εἰδικὴν τῶν ὄντων διαφορὰν καὶ ἐπομένως καὶ τὴν πραγματικὴν γνῶσιν, καὶ ἐπομένως θὰ ἀντέφασκε ταῖς ἀρχαῖς ἀμφοτέρων.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος μέσοι τῆς ιδέας καὶ φύσεως δὲν ἀναγνωρίζουσιν· ἀλλ' ὁ μὲν Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει τὴν φύσιν, ὁ δ' Ἐγγελος τὴν ιδέαν, δὲν φέρουσιν ἀληθῶς εἰς προσωπικότητα· ὡς ὁ Ἀριστοτέλης πᾶν κατώτερον ἀνεγνώρισεν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνωτέρου (τὸ ὀρεπτικὸν τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ ταῦτα τοῦ νοητικοῦ), οὕτως ἀπέδειξε καὶ ὁ Ἰ. Βόημος, ὅτι πᾶσα προτέρα ἐνέργεια μένει ἐν τῇ ὑστέρᾳ ὑποτελῆς, συνεργός· ἐὰν, λέγει, σκότος καὶ πῦρ δὲν ἦσαν τῷ φωτὶ ὑποκείμενα, συνεργά, τὸ φῶς θὰ ἔσβαιεν, ἐὰν τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ δὲν εἶχον τὸ φῶς ὡς ὄρμην ἐν ἑαυτοῖς, δὲν θὰ ἀπεκαλύπτοντο.

Ἀληθῶς πᾶν ὄν κατὰ Ἰ. Βόημον συντελεῖ εἰς ἀποκάλυψιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἑτέρου, ὡς τὸ ἀνόργανον συνεργεῖ εἰς

ἀποκάλυψιν τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦτο εἰς τὴν τοῦ ζώου καὶ τέλος τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνὶ λόγῳ εἰς ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν τῆς ἀφθοαρσίας καὶ αἰωνιότητος τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἐν ἅπασιν ἵνα συνεργῶσιν, ἐπομένως ἡ φύσις μόνη δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκαλυφθῇ· ἐὰν ἡ ἰδέα, ὡς ὁ Ἰ. Βόημος καὶ Βάδερὸς λέγουσι, δὲν κατῆρχετο εἰς τὴν φύσιν, ἡ φύσις δὲν θὰ ἀνυψοῦτο, ἀλλὰ θὰ ἐπῆρχετο αὐτῇ καταστροφή· ἡ ἰδέα ἄνευ τῆς φύσεως πραγματικῶς δὲν θὰ ἀπεκαλύπτετο· ἐὰν ἡ ἰδέα δὲν ἐγένετο πραγματικὴ, καὶ δὲν θὰ ἐγένετο στερουμένη ὡς βίασεως τῆς πρώτης ἀρχῆς, οὐδ' ἐσωτερικῶς θὰ διεκρίνετο.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀτελής, ἀλλὰ τέλειος, διότι τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τὸ νὰ ποιῆσῃ τὸν Θεόν, διότι τοῦτό ἐστι ὑποκειμενικὸν καὶ καταστρέφει τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετάθεσιν, τουτέστι τὴν γένεσιν τῶν ὄντων καὶ οὐχὶ τὴν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀποκάλυψις (κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερὸν) πραγματοποιεῖται διὰ τῆς εἰσόδου τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἰδέα καὶ ἡ φύσις, ἐκάστη, βούλεται νὰ τηρήσῃ τὸ ἐκυτῆς, προέρχεται ἕξις καὶ ὤσις.

Ὁ Θεὸς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἰδέας καὶ ἡ ἰδέα διὰ τῆς φύσεως.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐποπτεύσῃ ἐν τῇ φύτει, λαμβάνει κατὰ Βάδερὸν καὶ Ἰάκωβον Βόημον ἡ φύσις ἐπιθυμίαν τῆς θείας εἰκόνης, ἵνα ζῶσα καὶ γόνιμος γένηται.

Ὅταν ἡ βούλησις χωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἀβύσσου, προέρχεται ὁ βυθός· ὅταν ἡ βούλησις εὔρη ἀντίστασιν πρὸς φανέρωσιν, ἐξάπτεται καὶ γίνεται πῦρ καταστρεπτικὸν, νικῶσα δὲ αὐτὴν ἀποκτᾷ τὴν ἐλευθερίαν. (1)

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως, ὁ δράκων, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, διότι ἐστὶ τὸ κινεῖν εἰς ἀποκάλυψιν· πρέπει ὅμως ἐς αἰεὶ νὰ μὲνη δύναμις, διότι δύναμις ἐστὶν ἀγαθὸν καὶ ὑπηρετικόν, καὶ ἐπομένως ἀγαθόν.

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως ἐστὶν ὄρεξις ἀλογος, ὡς εἴρηται, ἡ δὲ βούλησις ὄρεξις μετὰ λόγου· ἡ ὄρεξις ὅμως ὡς ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆ ὕλη ὑποτελής ἐστὶν δύναμις ἀλογος, ὑποτελής δὲ τῇ λόγῳ γίνεται βούλησις, τουτέστι γνωστικὴ· ἄρα ὁ λόγος προηγεῖται τῆς βουλήσεως καὶ ἡ βούλησις ἡ κατὰ τὴν κίνησιν τῆς ὕλης.

Ἐκ τούτων δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ κατὰ Βάδερὸν συνυπάρχουσι ἐν δικόρῳ ὅμως σχέσει πρὸς ἀλλήλας.

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως δὲν εἶναι ἡ φύσις, ὡς ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἰσχυρίζεται, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως οὐχὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς.

Ἡ φύσις κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερὸν τοῦ Θεοῦ χωριζομένη ἐστὶν αὐτότης, πῦρ καταστρεπτικόν, τῷ δὲ Θεῷ ὑποτασσομένη γίνεται γόνιμος.

Ἀρχὴ δὲ πρώτη τῶν δημιουργημάτων φαίνεται ἡ ἀλογος δύναμις, ἡ αὐτότης, ἣτις παραδιδόμενη τῇ δευτέρᾳ λαμβάνει ἐκ τῆς δευτέρας δύναμιν καὶ σώζεται ἀπὸ τῆς διαλύσεως.

Ἡ αὐτότης πρέπει κατὰ Ἰάκωβον Βόημον νὰ ἀναيرهθῇ, ὅπως ἐκ τοῦ σκότους, ὃ προέρχεται ἐκ τοῦ χωρισμοῦ (ἐγωϊσμοῦ), ἐμφανισθῇ πῦρ καὶ ἐκ τοῦ πυρός φῶς.

Ἐπειδὴ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ τοῖς δημιουργήμασιν ὑποθέτει τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἰδανικὴν, δὲν δύναται νὰ προέλθῃ δημιουργημ. οὔτε ἐν τῇ ἰδανικῇ ἀποκαλύψει οὔτε ἐν τῇ φυσικῇ, ὡς ὁ Ἐγγελοσ καὶ ὁ Σχελλίγγιος παραδέχονται, διότι κατὰ Ἰάκωβον Βόημον τὰ δημιουργήματα ἐθεάθησαν ἐν τῇ σοφίᾳ (τῇ ἐβδόμῃ μορφῇ) καὶ διὰ τῆς φύσεως ἔπρεπε νὰ γείνωσι πραγματικὰ· ἐπομένως καὶ ἡ φύσις ὡς ἀρχὴ ἐστὶν ἀναγκαία.

Ἡ ἀβύσσος, ἡ περιέχουσα ἀπάσας τὰς ιδιότητας, δηλαδὴ

(1) Ἐπίσης περιέχονται καὶ παρὰ τῷ Ἡρακλείτῳ (καὶ ὅσα παρὰ τῷ Ἰακώβῳ Βόημῳ).

σκότος, πῦρ, φῶς, ἐστὶν ἐν τῷ δημιουργήματι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἥτις δύναται νὰ ἐγείρῃ ἐκάστην τούτων τῶν τριῶν ιδιοτήτων καὶ καταστῆσῃ ἐπικρατοῦσαν.

Ὡς τὸ θεῖον περιέχει τὰς ιδιότητας ἀπάσας, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ· ἄρα ἡ ἄβυσσος, ἡ πρώτη ἀρχὴ, ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ δημιουργήματος, μικρόθεος· (ἐστὶν αὕτη ἡ οὐσία).

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Μυστηρίῳ παριστᾷ ὁ Ἰάκωβος Βόημος τὸν ἄνθρωπον ὡς εἰκόνα τοῦ ἀποκαλυφθέντος Θεοῦ, ὡς ἐβδόμην μορφήν, σοφίαν, καὶ ὄρον τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τελειότητος τοῦ Θεοῦ.

Ἐφ' ὅσον ἡ φύσις, τὸ τί, μένει κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἀνυπότακτον, κατὰ τοσοῦτον μένει κεχωρισμένον τοῦ Θεοῦ, ἀτελὲς καὶ καταστρεπτικόν.

Ὁ θυμὸς, τὸ πῦρ, δεικνύει κατὰ Ἰάκωβον Βόημον τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ὑποταγῆς τῆς φύσεως, τῆς ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ἐνώσεως τῆς ιδέας μετὰ τῆς φύσεως ἐκ τῆς ὑπερτάτης.

Ἡ βούλησις ἐσπείρει τὴν φύσιν, ἣν ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἀνομάζει πρῶτον στοιχεῖον καὶ ὕλην.

Ἡ ιδέα εἰσερχομένη εἰς τὴν φύσιν ἀναιρεῖ τὸ κέντρον αὐτῆς καὶ θέτει τὸ ἑαυτῆς. Κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ὁ Θεὸς εἶδεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐπώπτευσεν τὴν ιδέαν καὶ ἐν τῇ ιδέᾳ τὴν φύσιν καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν κτίσιν καὶ ὡς τέλος τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ φύσις κεχωρισμένη τῆς ιδέας ἐστὶν ἀτελής καὶ φθαρτικὴ, γεννᾷ τέρατα.

Αἱ ἑξ μορφαὶ κατὰ Ἰάκωβον Βόημον εἰσὶν ἡ τριάς καὶ ἡ ἐβδόμη ἡ σοφία. Αὕτη ὀνομάζεται ὀφθαλμὸς καὶ κάτοπρον, διότι ὁ Θεὸς ἐν αὐτῇ ἐποπτεύει ἑαυτὸν, ἐν αὐτῇ εἶδε καὶ τὰ ὄντα ὡς σχήματα (ιδέας), ἀ διὰ τῆς φύσεως κατέστη πραγματικά.

Πῶς ἔγεινεν ἡ μετάβασις τῶν δημιουργημάτων ἐκ τοῦ Θεοῦ;

Κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἡ φύσις καὶ ἡ σοφία, ἡ εἰκὼν,

εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ· ἡ σοφία ἀνοίγει τὴν ὁδὸν ἀπὸ τῆς φύσεως εἰς τὴν κτίσιν.

Αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ εἰσι κατὰ Βάδερν πανταχοῦ ἐν διαφόρῳ ὅμως σχέσει πρὸς ἀλλήλας. Ἐπειδὴ ἀπασαι συνυπάρχουσι, συγκαταστρέφονται, ἐὰν μία καταστραφῇ.

Ἐπειδὴ ἡ φύσις ὡς ρίζα τοῦ σώματος δὲν καταστρέφεται, δὲν καταστρέφεται καὶ τὸ σῶμα· διὸ τὸ προϊόν αὐτῆς μεταβάλλεται κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὰς ἀνωτέρας ἀρχάς.

Τὸ κατώτερον διαμένει, διότι ἐστὶ βᾶσις τοῦ ἀνωτέρου, τοῦ αἰδίου· ἐπειδὴ τὸ ἀνώτερον διαμένει καὶ ἐστὶν αἰδίον, ἐστὶ δὲ καὶ τὸ κατώτερον ὡς βᾶσις αὐτοῦ.

Ἡ φύσις, ἡ αὐτότης ἔχουσα τὴν ιδέαν γίνεται ἐν αὐτῇ γόνιμος καὶ ἐλευθέρη, ἐν ἑαυτῇ δὲ μένουσα ἀνελευθέρη καὶ καταστρεπτικὴ, διότι πίπτει εἰς χωρισμὸν, ὃν νὰ ἀναιρέσῃ δὲν δύναται.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει τὴν ἔλξιν κατὰ Βάδερν πρῶτον, διότι τὸ ἔλκον ἐστὶν ὑπὲρ τὸ ὑποταχθὲν, ὃ φαίνεται ῥηγνύον καὶ διὰ τοῦτο πικρὸν, τὸ δ' ἔλκον στυφνόν· τὸ πικρὸν εἰς ῥῆξιν ἐναργοῦν ἀντιδρᾷ. Τοῦτο ὡς σῶμα τοῦ ἔλκοντος ὑποταχθὲν γίνεται σῶμα τοῦ ἀνωτέρου, ὅλον τὸ φυσικὸν σῶμα τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πνευματικοῦ. Ἐὰν, λέγει, ταιχύτη μεταβολὴ διὰ θέσεως καὶ ἀναιρέσεως δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ πνευματοποίησις οὐκ ἐγένετο· διὰ καταβάσεως τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ψυχὴν γίνεται ἡ ψυχὴ πνευματικὴ, διὰ δὲ τῆς καταβάσεως τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα γίνεται τὸ σῶμα ἔμφυχον· διὰ δὲ τοῦτο ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὑπέθεσε τὴν ἔλξιν πρῶτον, διότι ὡς τελευταῖον ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ τὸ πρῶτον.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὅμως καὶ ὁ Βάδερν συγγέουσι τὰς ἀρχάς ἐκλαμβάνοντες τὴν βούλησιν, ἥτις ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ γένεσιν ἀρχὴ μετὰ τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς, τῆς ὑπερτάτης.

Διὰ πίεσεως προέρχεται κατ' αὐτοὺς δυαδισμὸς, ἔλξις καὶ ὤσις, ἡ δ' ἀνόπτυξις προέρχεται διὰ συνδιαλλαγῆς ἀμφοτέ-

ρων, ἡ δὲ συνδιαλλαγή και ἀρμονία αὐτῶν ἐκ τῆς ὑπερτάτης, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν νὰ γείνη και ἀναπτυχθῆ δύναται· ἐπειδὴ ὅμως τὴν συνδιαλλαγὴν ὑποθέτουσι διὰ τῆς βουλήσεως, τουτέστι τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς, δὲν ἀποφαίνονται κατὰ πάντα ὀρθῶς, διότι οὐδεμία τῶν ἀρχῶν (συναιτίων, ὀργάνων) δύναται, ὡς ἰδίαν λειτουργίαν ἐξασκοῦσα, νὰ παραγάγῃ τὴν συνδιαλλαγὴν και τὴν ἀρμονίαν, ἀλλὰ μόνη ἡ ὑπερτάτη ἀρχή, διότι αὐτὴ μόνη παράγει τὴν συνέργειαν και ἀρμονίαν αὐτῶν, διότι ἐξ αὐτῶν (συνεργείας και ἀρμονίας) ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις και τελειοποίησις τῶν ὄντων και ἡ αἰτιότις προέρχονται και ἐξασφαλίζεται.

Ἐπειδὴ κατὰ Ἰ. Βόημον και Βάδερν αἱ ἀρχαί εἰσι ζῶσαι, πρέπει νὰ κινήθωσι μετὰ τῆς πρώτης πίεσεως ἀνωθεν προερχομένης· μετὰ τῆς πίεσεως προέρχεται ἀντίθεσις τῶν ἀρχῶν, ὧν ἡ μὲν ἔλκει, περικλείει και κινεῖ τὴν ἑτέραν, ἡ δ' ἑτέρα ὠθεῖ και πιεζομένη ζητεῖ τὸ εὐρὺ, ἀρα ζητεῖ νὰ ῥήξῃ. Ἐὸ πιέζον ἐστὶ τὸ ἔλκον, τὸ δὲ πιεζόμενον και ἐλκόμενον ἔδρα τοῦ ἔλκοντος.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι οἱ ὑποθέτοντες δυαδισμόν και τὴν φύσιν δι' ἀνταγωνισμοῦ δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, ὡς μὴ συνιδότες ὅτι, ἐὰν ὄν ἐξισοῦν και συνδυάζον δὲν ὑπῆρχε, θὰ ἐπῆρχετο ἀγῶν και καταστροφή.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰάκωβος Βόημος τρεῖς παραδέχεται βαθμίδας, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται· 1) τὴν ἀποκέντρωσιν (διάλυσιν τῆς ἀβύσσου) ὅπου ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀόριστος, 2) τὴν δευτέραν βαθμίδα, τὴν συγκέντρωσιν και τρίτην τὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ ἀποκέντρωσις κατὰ Ἰ. Βόημον ἀναιρεῖται διὰ τῆς ἔλξεως και ὤσεως· διὰ δὲ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἔλξεως προέρχεται ἡ συγκέντρωσις, ἡ στένωσις, ἡ πυκνότης, ἡ ἀγωνία, τὸ σκότος· ἐν ταύτῃ τῇ ἀγωνίᾳ προέρχεται ἔκρηξις και τὸ φῶς ἀνίσταται ὡς ἀστραπή.

Ἐὸ σκότος προέρχεται δι' ἀποκλεισμοῦ τῆς φύσεως ἐν ἑαυτῇ· ὅταν τὸ βλέμμα τῆς ἐλευθερίας διήκῃ διὰ τοῦ σκότους και

νικήσῃ αὐτὸ, προέρχεται τὸ φῶς, τουτέστιν ἡ ὀρισμένη ἐλευθερία· ὡστε ἡ ἐλευθερία κατὰ Ἰ. Βόημον ὀρίζεται διὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν (τοῦ σκότους, τοῦ πυρός και τοῦ φωτός)· ἀνευ σκότους δὲν ὑπάρχει βῆσις, ἀνευ πυρός τὸ σκότος (ὁ χωρισμός) δὲν αἴρεται, και ἀνευ φωτός ἡ ἀληθὴς ἐνότις δὲν προέρχεται· ἀνευ τούτων οὔτε ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ ἀποκαλυφθῆ οὔτε δημιουργημα τὰ προέλθῃ.

Ἐν δὲ τῇ ἐλευθερίᾳ οὔτε σκότος ἐστὶν οὔτε ἀγωνία, οὔτε ἐπιθυμία, διότι αἱ μορφαί προέρχονται ἐν τῇ φύσει, ἐν τῇ διαφορᾷ· δι' ἀναιρέσεως δὲ τῆς διαφορᾶς προέρχεται ἡ συγκεκριμένη ἐνότις· διὸ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ Ἰ. Βόημόν ἐστὶν ἐκείνη, ἐν ἣ ἡ ἐνότις ἔχει τὴν διαφορὰν ὑποτελεῖ και θέτει ὡς ὀργανικὸν ὄλον ἐνεργοῦν πρὸς κοινὸν τέλος. Ἡ ἐλευθερία κατὰ Ἰ. Βόημον και Βάδερν ὀρίζεται διὰ τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ἡ φύσις ἐστὶν ἡ αὐτότης, ἡ ἀποκλειστικότης, ὁ χωρισμός, τὰ δ' ἐν τῇ ιδέᾳ ὄργανα ἀχώριστα, ἐν δὲ τῇ φύσει κεχωρισμένα και ταῦτά, εἰσὶν αἱ μορφαί τῆς φύσεως και τῆς ιδέας αἱ αὐταί, διότι ἡ αὐτὴ τριάς ἡ ἀπὸ τῆς μιᾶς βουλήσεως γεννωμένη γεννᾷ τὴν ἐν τῇ φύσει.

Ἡ μία βούλησις εἰσέρχεται εἰς τὴν φύσιν, ἵνα ἀποκτήσῃ αὐτότητα, και πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γεννᾷ ὁ Θεὸς κατὰ Βάδερν τὴν φύσιν.

Πᾶσα μορφή γίνεται κέντρον, ἀρχή, τῶν ἄλλων, και ἀπὸ τοῦ κέντρου μεταδίδει ταῖς ἄλλαις τὴν ιδιότητα αὐτῆς και μεταβάλλει τὰς τῶν ἄλλων ιδιότητας εἰς τὴν αὐτῆς.

Ἦς τέσσαρας μορφαί ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἔθεσεν ὡς φύσιν και τὰς ἄλλαις τρεῖς ὡς ιδέαν, ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν προέρχεται τὸ φῶς, ὁ προσωπικὸς Θεὸς και ὁ Θεὸς ἄνθρωπος.

Ἐκ δὲ τῶν τριῶν ἀρχῶν τὸ μὲν φῶς ὁ Ἰ. Βόημος ὀνομάζει Θεὸν, τὸ δὲ πῦρ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ και τὸ σκότος βυθόν, θάνατον.

Ἐὸ δὲ πῦρ και κατὰ Ἰ. Βόημον και Βάδερν ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ, διότι παρέχει ζωὴν παντὶ, τῷ σκότει, ὅπως μεταστῆ

εἰς πῦρ, τῷ φωτὶ παρέχει τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὅπως λάβῃ ζωὴν, αἰσθησιν, νοῦν· αἱ μορφαὶ τοῦ φωτὸς παρίστανται διαφοροὶ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ πυρὸς, ἐν τῷ τοῦ σκότους ὡς πάθη καὶ ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ ὡς αἰσθήσεις· ἄνευ πυρὸς οὔτε τοῦ φωτὸς ἀποκάλυψις θὰ ἦτο δυνατὴ, οὔτε ζωὴ, οὔτε αὔξεις.

Ἐὰν δὲν ἔκαιε τὸ πῦρ, θὰ ἔσβενε τὸ φῶς, ἐὰν τὸ σκότος (ὡς ὕλη) δὲν ἦτο βᾶσις τοῦ πυρὸς, τὸ πῦρ δὲν θὰ ἔκκισεν, ὁ ἥλιος δὲν θὰ ὑφίστατο, κόσμος δὲν θὰ ὑπῆρχεν.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ὑπέθεσεν ἐκ τοῦ σκότους μετέβασιν εἰς τὸ φῶς, δείξας, ὅτι πᾶν ὄν πρέπει νὰ τραπῇ εἰς τὸ στενὸν, τουτέστι νὰ ὀρισθῇ.

Ἐὰν τὸ φῶς δεσμεύηται, ἀνίσταται ὡς πῦρ· ὅταν τὸ πῦρ ἐξιλεωθῇ, προέρχεται τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρὸς τὸ σωματωσείδες.

Ἐὰν τὸ ἀνώτερον ἐν τῷ κατωτέρῳ κλεισθῇ καὶ ἀπὸ τῆς καθόλου ἀρχῆς ἀποκλεισθῇ, ἐξάπτεται καὶ ἐλθὼν εἰς συνάφειαν μετὰ τῆς καθόλου ἀρχῆς διαρρήγνυσι τὸ κατώτερον. Ἐν δὲ τῇ γῆ δὲν συμβαίνει ἔκρηξις, διότι αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ συνέχονται μετὰ τῆς καθόλου ἀρχῆς· ἐὰν ὅμως μέρος τῶν ἀρχῶν ἀποτριθῆν περικλεισθῇ, ὡς ἐν ἠφαιστίοις καὶ σεισμοῖς, προέρχεται ἔξαψις καὶ ἔκρηξις.

Αἱ ἀρχαὶ κατὰ Ἰάκωβον Βόημόν εἰσι πανταχοῦ ἀχώριστοι, ἐν γῆ, ἐν οὐρανῷ, ἐν ἀέρι, ὕδατι, ἐν διαφόρῳ ὅμως σχέσει πρὸς ἀλλήλας.

Ἐν τῷ ἀνωτάτῳ χώρῳ αὐταὶ ἐνεργοῦσι κοινῶς· ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ κατωτάτῳ χωρίζονται, ἀρχεται ἔρις, πυρκαϊαὶ καὶ κατακλισμοὶ καθ' ὑπεροχὴν τοῦ πυρὸς ἢ τοῦ ὕδατος.

Ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει αἱ ἀρχαὶ εἰσι κατὰ Βάδερν κεχωρισμένοι καὶ διὰ τοῦτο δὲν φέρουσιν εἰς ἀνάπτυξιν, ἐν δὲ τῇ ὀργανικῇ ἦττον κεχωρισμένοι οὔσαι ἀναπτύσσουσιν ἀτελῶς, ἐν δὲ τῇ ζωικῇ οὔσαι συγκεντρωμένοι ἀναπτύσσουσιν ὀλοσχερῶς· διὰ τοῦτο τὸ ζῶον ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ κινεῖται καὶ τρέφεται ὑπ' ἀνωτέρου καὶ τέλος τοῦ ὑπερτάτου.

Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστιν τὸ θεῖον ἐστὶν ἐν ἀπασιν, ἀνοργάνῳ, ὀργανικῷ καὶ ἐν τῷ ζῳῳ, καὶ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γίνεται ἡ ἀνάπτυξις τελεία καὶ ἡ ἀποκάλυψις· διὰ τοῦτο καὶ μόνος ὁ ἀνθρώπος ὑφούται εἰς συνειδό· καὶ εἰς τὸ θεῖον (1).

Αἱ ἀρχαὶ κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ χώρῳ ἐνεργοῦσι κοινῶς, ἐν δὲ τῷ κατωτάτῳ χωρῆς· διὸ ἐν αὐτῷ προέρχεται ἀγὼν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ, διότι τὸ ἀνώτερον ἀρχεὶ τοῦ κατωτέρου, ὡς τὰ νεῦρα τῶν ὀστέων καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων· ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὅμως ὀργανισμῷ προέρχεται καὶ αἰσθημα καὶ νοῦς.

Αἱ ἐξάψεις τῶν ὀργάνων, αἱ νότοι καὶ ἄλλα προέρχονται ἅμα ἢ εὐρυθμῶς σχέσις τῶν ἀνωτέρων πρὸς τὰ κατώτερα διαταραχθῆ, κλεισθέντων τῶν ἀνωτέρων ἐν ταῖς κατωτέροις καὶ χωρισθέντων ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτῶν.

Ἐν τῇ ἐγγρόνῳ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει ἡ φυσικὴ ἀρχὴ ἀρχεὶ τῆς ἰδανικῆς καὶ πνευματικῆς· ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμίδι αἱ ἀρχαὶ ἐνεργοῦσιν χωρῆς καὶ ἐναντίον· ἐν αὐτῇ ἀρχεται ἡ ἴδιος ζωὴ, ἡ ἐγώιστικὴ.

Ἄμα τὸ φυσικὸν λάβῃ τὸ ἰδανικὸν καὶ πνευματικὸν ἐν ἑαυτῷ, μεταβάλλεται ἡ σχέσις, τὸ ἰδανικὸν ἀρχεται νὰ ἐπικρατῇ, τὸ ἐπικρατοῦν παρέχει τὸ ἐξωτερικόν, τὸ σῶμα· ἐντεῦθεν φανερόν ἐστι μεταβαλλομένης τῆς τῶν ἀρχῶν σχέσεως μεταβάλλεται καὶ τὸ σῶμα ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ τὸ χεῖρον (2).

Ὅθεν ἡ γῆ κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν προήλθε δι' ὑποταγῆς τῶν ἀνωτέρων ὑπὸ τὴν κατωτέραν· τὸ ἐναντίον δὲ, δι' ὑποταγῆς τῆς κατωτέρας ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας τὰ ὀρυκτὰ, τὰ μέταλλα, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὰ οὐράνια καὶ τέλος ὁ ἀνθρώπος, διὰ δὲ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἰδανικὸν καὶ πνευματικὸν μεταβλήθησεται κατὰ Ἰάκωβον

(1) Ὁ Ἰάκωβος Βόημος λέγων, ὅτι τὰ ὄντα προέρχονται ἐκ τῶν στοιχείων, ἐννοεῖ στοιχεῖα τὰς ἀρχάς.

(2) Ἐὰν φθορὰ ἐκληφθῇ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ μεταβολῆ, ἢ φθορὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα οὐχὶ δὲ εἰς τὴν οὐσίαν, τὴν ἀρχήν.

Βόημον και Βάδερν και ὁ ἐξωτερικὸς σχηματισμὸς αὐτοῦ τε και τοῦ ὄλου.

Ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι κατὰ Ἰάκωβον Βόημον και Βάδερν πάντα παράγονται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ἐν διαφόρῳ ὅμῳ σχέσει τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ ἐπειγεῖῳ χώρῳ, τῷ οὐρανίῳ και θείῳ· ἐνὶ λόγῳ ἢ ὅλη δημιουργία ἴσταται και πίπτει μετὰ τοῦ ἀνθρώπου· διὸ πάντα ἀποβλέπουσιν εἰς αὐτὸν πρὸς λύτρωσιν και τελειοποίησιν· διότι ὁ ἄνθρωπος φέρων τὴν εἰκόνα και τὰς ιδιότητες τοῦ παραγαγόντος αὐτὸν ἐστὶν ὄν ἐπίγειον, οὐράνιον και θεεῖον, ὡς τοιοῦτον δὲ λαμβάνει γνῶσιν και περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τοῦ οὐρανόου και τοῦ θείου.

Ἡ γένεσις παντὸς ἰδίου ὄντος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ὄλου, ὡς ἰδίου ὅμῳ δὲν χωρίζει και τὰς δυνάμεις ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔχει ἀπάσας ἐν ἑαυτῷ, ὡς και τὸ σύμπαν· διὸ κατὰ Ἰάκωβον Βόημον και Βάδερν φέρει πᾶν ὄν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἀποδεικνύει ἡ θλίψις τοῦ λίθου, τοῦ μετάλλου, θερμότητα παράγουσα, τόνον, και τὰ τούτοις ὅμοια· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι ἐν ἐκάστῳ αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ εἰσιν, και ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν παράγονται, τῆς κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κίνησιν και τὸν λόγον διὰ τῆς ὑπερτάτης.

Ἐπειδὴ ὅμῳ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἰδίου ἀπεργάζεται, και ἐπομένως ἀφ' ἑαυτῶν ἀρμονίαν καὶ παραγάγῳσιν δὲν δύνανται, ἐξ ἧς ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις και τελειοποίησις, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης, διότι αὐτὴ μόνη συνδέει ἀπάσας και φέρει εἰς ἀρμονίαν και ἐπομένως εἰς γένεσιν και τελειοποίησιν τοῦ σύμπαντος κόσμου· διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ὑπερτάτης πάντα και ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν προέρχεται. Αἱ ἀρχαὶ ἐνυπάρχουσι πᾶσιν, ἐν φυτοῖς, ἐν ζώοις, ἐν μετάλλοις, και λοιποῖς, ἐν διαφόρῳ ὅμῳ σχέσει· ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει ἐπικρατεῖ ἡ φύσις, ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή, αἱ δ' ἄλλαι εἰσὶν ἐν αὐτῇ δυνάμει, συνεργοί, διότι, εἰ δὲν ἐνυπᾶρχον, τὰ ὄντα θὰ διελύοντο.

Μετὰ τῆς ἐπικρατήσεως δὲ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς

ἄρχεται ἡ ὀργανικὴ φύσις, και μετὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κατὰ τὸν λόγον ἢ πνευματικῆς, και τοῦ Θεοῦ ἐν ἀμέσῳ σχέσει τιθεμένου πρὸς τὸν ἄνθρωπον γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰκὼν Θεοῦ, Θεοειδῆς, πρόσωπον· ὡστε ὁ ἄνθρωπος ὅμῳ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάγεται, τὸσῳ τελειοποιεῖται, ὅσῳ δὲ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μακρύνεται, τὸσῳ μάλλον καταβιβάζεται.

Ἡ αὐτότης, ὁ χωρισμὸς, ἡ ἀτομικότης, ἄρχεται κατὰ Ἰάκωβον Βόημον και Βάδερν, μετὰ τῆς φύσεως, ἡ δὲ μὴ αὐτότης μετὰ τῆς ιδέας, ἡ δ' ἀληθῆς αὐτότης ἢ προσωπικότης, προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τοῦ ἀμέσου τῆς φύσεως και τοῦ τῆς ιδέας διὰ τοῦ πυρὸς (τουτέστι τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς)· ἐὰν μία τῶν ἀρχῶν τούτων ἀναιρεθῆ, προσωπικότης δὲν προέρχεται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος και ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζονται οὐκ ὀρθῶς νομίζοντες, ὁ μὲν Σχελλίγγιος ὅτι ἡ ἀτομικότης (φύσις) ἐστὶ προσωπικότης, ὁ δ' Ἐγγελοσ ἡ μὴ αὐτότης (ἡ ιδέα).

Και ἔτι δὲ οἱ ἐκλαμβάντες τὴν βούλησιν ἀρχὴν ἀπόλυτον δὲν ἰσχυρίζονται ὀρθῶς, διότι ἡ βούλησις ἄνευ λόγου ἐστὶν ὄρεξις, δύναμις ἄλογος, μετὰ λόγου δὲ ἐστὶ λογικὴ, βούλησις καλουμένη.

Ἐὸ σκότος ὅμῳ τὸ πῦρ και τὸ φῶς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον δὲν εἶναι σώματα, ἀλλὰ μορφαί, σχήματα, ἀσώματα, και κινούμενα χωρίζονται.

Ἡ μία μορφή συλλαμβάνει τὴν ἑτέραν ἐν ἑαυτῇ, και ἐπειδὴ βούλονται μὲν καὶ χωρισθῶσι, δὲν δύνανται δὲ προέρχεται κύκλω κίνησις, φέρουσα εἰς ἀγωνίαν. Ἐὸ κεκλεισμένον κατ' αὐτοῦς ἀνίσταται ὡς ἀστραπή και ἐμφανίζεται ὡς φῶς, ὃ δὲν εἶναι, ὡς πρότερον ἀπλῶς μορφή, σχῆμα, ἀλλὰ πραγματικόν, ὡς αἱ μορφαὶ ἀπὸ σχημάτων ἐγένοντο ὄντα πραγματικά.

Και τὰ ἀστρα οὔτε γαῖαί εἰσιν οὔτε ἥλιοι κατὰ Ἰάκωβον Βόημον, ἀλλὰ πνεύματα, ὡς τοιαῦτα δὲ δὲν εἶναι μόνιμα, ἀλλ' εὐμετάβλητα.

Ἡ γῆ ἀπάσας τὰς δυνάμεις ἔχουσα ἐμορφώθη ὀργανικῶς,

τὰ ὕδατα διηρέθησαν σκοπίμως, ἄλλως τε πολλά μέρη θὰ ἔμενον ξηρά, πολλά ζῶα θὰ καταστρέφοντο.

Ἡ κατάσταση τῆς γῆς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἦτο ρευστὴ καὶ πυρώδης, διότι εἶχε τὸν ἥλιον ἐν ἑαυτῇ, οἱ ἀρχαιότεροι σχηματισμοὶ τῆς γῆς προῆλθον ἐκ τοῦ πυρός. Ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἐπιγείου βίου εἰσὶν αἱ δυνάμεις κατὰ Βάδερρον χωρισμέναι· ὁ χωρισμὸς αὐτῶν παράγει μανίαν, λύσσαν, πάθη, νόσους· ἅμα δ' ὁ χωρισμὸς ἀρῆθῃ καὶ ἡ ἑνωσις τῶν δυνάμεων ἄρξῃται, προέρχονται καταστάσεις ἑκτακτοί, ἀνύψωσις τῶν δυνάμεων, αἰσθημάτων, νοήσεως κτλ. ὁ ἄνθρωπος καθίσταται τέλειος, ἐλεύθερος, προσωπικὸς καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ Θεοειδής.

Πρὸ τῆς δημιουργίας οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἦσαν οὐσίαι δηλαδὴ ἡ οὐσία κτλ. τὸ ἐναντίον τοῦ στερεοῦ σχηματισμοῦ, οὐσίαι εἰσὶν κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἄστατα ὄντα.

Καὶ ὁ Βάδερρος παραδέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦν ἐν τῇ αἰωνιότητι, τὴν αἰωνιότητα ὅμως ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ δι' ἰδίας πράξεως, ἵνα ἦ οὐ μόνον ἐν τῇ αἰωνιότητι, ἀλλὰ καὶ αἰδίδιος καὶ τέλειος ἐν αὐτῇ.

Ἐνεκὰ δὲ τούτων τεκμαίρεται ὅτι ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάσταση ἦτο, ὅπου αἱ δυνάμεις ἦσαν ἠνωμένοι, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐνώσει ὑφίσταται ἡ θειότης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου· ἐν δὲ τῷ χωρισμῷ, ἢ προῆλθεν ἐκ τῆς μεταστάσεως τῶν δυνάμεων, προῆλθεν ἡ πτώσις, ἡ ἀνελευθερία, ὁ ὕπνος καὶ ὁ θάνατος· ὁ ἄνθρωπος δι' ἐνώσεως τῶν δυνάμεων ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ καθίσταται ἀθάνατος· ἐπομένως τὸ φθαρτὸν πηγάζει ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δυνάμεων.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ὡς τέλος τῆς δημιουργίας ἔπρεπε κατὰ Βάδερρον νὰ κατάρχηται ἐκ τῶν τριῶν χώρων, καὶ ἐὰν ἦτο προσωρισμένος νὰ ἀνυψώσῃ πάντας τοὺς χώρους καὶ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ, φανερόν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν διαβόλων ἀνώτερος· διὰ τοῦτο ἐκ τῶν τριῶν

χώρων καταγόμενος ἐστὶν ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ εἰκὼν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει αὐτὸν σωτῆρα τῆς κτίσεως, διότι εἰς πάντας τοὺς χώρους ἀνήκων καὶ κάτοχος πάντων ἐστὶ θεία εἰκὼν· διὸ κατακρίνει ὁ Βάδερρος τὸν Ἰ. Βόημον, ὅτι ὑπέλαβεν τὸν ἄνθρωπον ἀναπληρωτὴν τοῦ διαβόλου καὶ οὐχὶ ὄρον τῆς τελειοποιήσεως τῆς κτίσεως· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερρος ὀνομάζει ἀσεβῆ καὶ τὴν δόξαν τὴν ὑποθέτουσαν τὸν ἄνθρωπον ζῶον καὶ ἐπίγειον δημιουργημα, διότι ὁ ἄνθρωπος ἀποδείκνυται ὄν φυτικόν, ἰδανικόν καὶ θεῖον.

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερρον καὶ κατὰ Πλάτωνα εἰς πατροπράδοτα ἀρχαῖα ἀναφερόμενα, (Συμπόσιον) ἦν ἀνδρόγυνος, ἐχωρίσθη δὲ συνεπείᾳ τῆς πτώσεως.

Ἡ ἐξωτερικὴ μορφή, τὸ χρῶμα καὶ λοιπὰ ἔχουσι κατὰ Ἰ. Βόημον ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἀρχάς.

Ἐν τῇ ἐγγρόνῳ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερρον ἐπικρατεῖ ἡ φυτικὴ ἀρχή, ἐν αὐτῇ αἱ ἀρχαὶ εἰσι κεχωρισμέναι καὶ ἐναντίαι, ἐν αὐτῇ ἀρχεται ἡ ἐγωϊστικὴ ἀρχή. Τὴν ἐπιθυμίαν ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει δύναμιν ἄλογον, αὐτότητα ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωριζομένην· ἡ αὐτότης πρέπει νὰ ἀναιρεθῇ, ὅπως ἐκ τοῦ σκότους (ἐγωϊσμοῦ) ἐμφανισθῇ πῦρ καὶ ἐκ τοῦ πυρός φῶς. Ἡ σχέσις αὕτη μεταβάλλεται ἅμα τῇ ἐπικρατήσει τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς, ἡ δ' ἐπικράτησις τῆς ἀρχῆς παρέχει καὶ τὸ ἐξωτερικόν· ὥστε ἡ σχέσις τῶν ἀρχῶν παράγει τὴν μεταβολὴν τῶν ὄντων.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὑπὸ Ἰ. Βοήμου καὶ Βαδέρου ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐν ἅπασιν ὑπάρχουσι τὰ ὄντα καὶ ὁ ἄνθρωπος μορφοῦται κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῶν (ἀρχῶν) πρὸς ἀλλήλας.

Ἐπειδὴ ἡ δημιουργία κατὰ Βάδερρον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἵσταται καὶ πίπτει, ἀποβλέπουσι πάντα εἰς λύτρωσιν καὶ τελειοποίησιν, καὶ ἡ πολιτεία εἰς ἀγωγὴν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου· διὸ ὁ Βάδερρος παρατηρεῖ βαθέως, ὅτι, ἐὰν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου δὲν ὑπῆρχε κοινωνία, οὐδὲ με-

ταξὺ ἀνθρώπων θὰ ὑπῆρχε· διὰ τοῦτο ὑπολαμβάνει καὶ τὴν πολιτικὴν, τὴν κειωρισμένην ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, τοῦ δικαίου καὶ τῆς θρησκείας, ἄλσον.

Ἐπειδὴ ἐν χρόνῳ ὑπάρχει χωρισμὸς, δὲν δύναται ἐν αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑψωθῆ. Ἄμα δ' αἱ ἀρχαὶ ἐνωθῶσιν, ἔρχεται ἡ ἀιδιότης.

Τὸ δὲ νῦν σῶμα σχηματίζεται ἐκ τοῦ ὅτι πολλαὶ δυνάμεις γίνονται ὄργανα αὐτοῦ, μῦς, ὀστά κτλ.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τρίτῃ βαθμίδι γίνεται πρόσωπον, καὶ ὁ Βάδερὸς τῷ Ἰ. Βοήμῳ ἐπόμενος παραδέχεται, ὅτι ἡ αὐτότης προέρχεται μετὰ τῆς φύσεως, ἡ δὲ προσωπικότης μετὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ ἀμέσου αὐτῶν καὶ τῆς ἐνώσεως τῆς φύσεως μετὰ τῆς ἰδέας, διότι ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος μακρύνεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τόσῳ μένει κενὸς Θεοῦ, καθίσταται βαρὺς, πίπτει εἰς ἀλογίαν κτλ. Ἐν τῇ φύσει συνυπάρχουσι κατὰ Βάδερὸν τὸ ἰδανικὸν καὶ τὸ πνευματικὸν (βουλευτικὸν) (1), διότι ἄλλως τὰ ὄντα θὰ διελύοντο καὶ θὰ κατεστρέφοντο· ἄμα δὲ τὸ ἰδανικὸν καὶ τὸ πνευματικὸν ἐπικρατήσωσι, μεταβάλλονται καὶ τὰ ὄντα καὶ ἀνυψοῦνται, ὡς δεικνύουσιν ἡ ὄργανικὴ, ἡ ζωικὴ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰ. Βόημος καὶ ὁ Βάδερὸς παραδέχονται ὅτι ἡ ἀλογία καὶ τὰ τούτοις ὅμοια προέρχονται καθ' ὑπεροχὴν τοῦ φυτικοῦ, ἡ δὲ ζωὴ, ἡ λογικότης, ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἀιδιότης καθ' ὑπεροχὴν τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πνευματικοῦ (2)· διὰ τοῦτο τὸ φυσικὸν πρέπει νὰ ταχθῆ ὑπὸ τὸ ἰδανικὸν, διότι ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν προέρχεται ὁ πνευματικὸς (μάλιστα οὐχὶ ὁ βουλευτικὸς) ἄνθρωπος· διὰ τοῦτο ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου

(1) Τὸ πνευματικὸν ταυτίζει ὁ Βάδερὸς οὐκ ἄρθως μετὰ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ κινητικοῦ, ὡς ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ βούλησις δὲν δύναται μετὰ τοῦ Θεοῦ νὰ συνταυτισθῆ, διότι αὐτῆς προηγούμενος ὁ λόγος ἰστέι πρότερος καὶ ἀνώτερος αὐτῆς καὶ ποιεῖ αὐτὴν δυνάμιν γνωστικὴν, τουτέστι βούλησιν.

(2) Ὁ Ἰάκωβος Βόημος καὶ ὁ Βάδερὸς ταυτίζουν τὸ βουλευτικὸν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ.

εἰς προσωπικότητα (θειότητα) ἐστὶ καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας πρόβλημα (1).

Ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερὸν ἦτο ἐλευθερία ὑφισταμένη ἐν τῇ ἐνώσει τῶν δυνάμεων, ἡ δ' ἀνελευθερία ἐν τῷ χωρισμῷ αὐτῶν· ἐν δὲ τῷ χωρισμῷ ὁ ἄνθρωπος (ὁ ἔγχρονος) δὲν εἶναι ἐλεύθερος.

Τὸ δημιουργημὸν ἐν τῷ Θεῷ ἦτο ἀδιάκριτον, εἰς διάκρισιν ἤλθεν διὰ χωρισμοῦ τῶν δύο δυνάμεων καὶ ἀναιρέσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πυρός.

Τὸ δημιουργημὸν ὡς σπέρμα ἐξ ἀνωτέρων ἀρχῶν εἰς τὴν γῆν ἐλθὼν ἔχει τὰς αὐτὰς δυνάμεις, ἅς καὶ ἡ γῆ μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι αἱ ἐν τῷ σπέρματι εἰσιν ἠνωμένοι, αἱ δ' ἐν τῇ γῆ διεσκεδασμένοι, αἵτινες ἔλκουσι τὰς ἐν τῷ σπέρματι καὶ ζωογονοῦσιν.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς τέλος τῆς δημιουργίας περιέχει τὸ σύμπαν ἐν ἑαυτῷ ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ παντί, ἐκλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ Ἰ. Βοήμου ἰδέα, εἶδος τοῦ Θεοῦ, σῶμα αὐτοῦ, ἡ ἐβδόμη μορφή (σοφία) ἐν ἣ ὁ Θεὸς ἤρεμεῖ.

Ὁ δ' ἄνθρωπος, ἐὰν μένη ἐν τῷ ἀληθεῖ Θεμελίῳ (κέντρῳ), ἐστὶν εἰκὼν Θεοῦ, ἐὰν δὲ εἰσέλθῃ εἰς ψευδές, ἀπόλλυσι τὴν προσωπικότητα (θειότητα) αὐτοῦ.

Καὶ ὁ Ἰ. Βόημος λέγει, ὡς ὁ Πλάτων, ὅτι ὁ νοῦς πείθει τὴν ἀνάγκην, διότι ἀνευ ὑποταγῆς καὶ διαταγῆς ἡ ἀνάγκη δὲν θὰ ἐγένετο γόνιμος.

Τὸ θρασυτὸν κατὰ Βάδερὸν ἐστὶν ἀποσύνησις προεσοχμένη ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ φεύγοντος ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ τὸ σῶμα ξηραίνεται καὶ διαλύεται.

Ἡ ἔρις κατὰ Βάδερὸν δὲν ὑπάρχει ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐν

(1) Διὰ τὴν προσωπικότης, ἡ θειότης καὶ ἡ βούλησις δὲν δύνανται νὰ συγχέωνται, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὰς διακρίνει ἐν τῇ μεταφυσικῇ καὶ ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν αὐτοῦ.

ταῖς ποιότησιν αὐτῶν, διότι πᾶσα ἀρχὴ ἔχει τὴν ποιότητα αὐτῆς.

Ἡ ψυχὴ κατὰ I. Βόημον δύναται νὰ ἐκληφθῆ διττῶς, πρῶτον μὲν ὡς βούλησις ἀνευ Θεμελίου ἦτοι ὡς ἀθύστος ἦτοι ὡς σπέρμα, ἔρα ὡς καὶ τὰς τρεῖς ἀρχὰς περιέχουσα, δεύτερον δὲ ὡς ἐπὶ μέρους βούλησις, ἦτοι αὐτότης, πῦρ, φύσις, ἐπὶ μέρους ψυχῆ· ἡ ψυχὴ ἀποκαλύπτεται μεταβαίνουσα διὰ τῶν μορφῶν τῆς φύσεως ἐκ τῆς ἀθύσσου εἰς τὸ Θεμέλιον, κέντρον, τοῦ φωτός· διότι κατέρχεται ἐξ ἀθύσσου (οὐρανοῦ) εἰς τὴν φύσιν (γῆν) καὶ ἐν αὐτῇ ρίζουμένη ὡς ἄνθος ἀποκαλύπτεται· ὡς ἐν τῷ Θεῷ ἰδέα καὶ φύσις (ὕδωρ καὶ πῦρ, ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἐνώσει αὐτῶν ἡ ὅλη ψυχὴ, ἡ πνευματικὴ· ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ δόξα ἡ χωρίζουσα ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπλῆν θεωροῦσα δὲν εἶναι κατὰ Ἰακώβον Βόημον ἐρθή.

Ἡ ψυχὴ κατὰ I. Βόημον ὁσῆσκει, διὰ δὲ τῶν μορφῶν ἀναβαίνει ἐκ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ πυρός εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐν τῷ φωτὶ καθίσταται ἀδιάλυτος, ἀθάνατος. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ζωὴ τοῦ φωτός ἐπικρατεῖ, εἰσὶν ἡ τοῦ πυρός ζωὴ καὶ ἡ τοῦ σκότους δυνάμεις· ὅταν δ' ἐγερθῆ ἡ ζωὴ τοῦ σκότους, προέρχεται ἐὰν δὲν ὑπάρχει σωτήρ, ἀταξία, ἀγωνία καὶ θάνατος. Αἱ δ' ἀρχαὶ εἰσὶν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν ἧ διακρίνεται τὸ σκότος, τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς. Ἐὰν ἡ ψυχὴ ὡς τὸ μέσον ἰδῆ εἰς τὸ σκότος, ἐγείρει τὴν αὐτότητα, τὸν δράκοντα, ἐὰν εἰς τὸ φῶς, τὸν ἄγγελον· ὥστε ἡ ψυχὴ κατὰ I. Βόημον ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὸν παράδεισον καὶ τὴν κόλασιν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον.

Ὁ δράκων ἐστὶ τὸ μυστήριον, ᾧ χρῆται ὁ Θεὸς πρὸς ἀποκάλυψιν· ἐφ' ὅσον αὐτός ὑπηρετεῖ δὲν εἶναι κακόν, διότι κατὰ I. Βόημόν ἐστὶν ἡ ρίζα τῆς ζωῆς.

Ἡ ψυχὴ ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ἀρχῶν ἐποπτεύει εἰς μίαν τῶν ἀρχῶν· ἡ ἐποπτευθεῖσα ἀρχὴ εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μορφοῦ αὐτὴν ἔσωθεν· ὥστε τὸ σῶμα μορφοῦται κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα δηλ. τὴν ἀρχὴν).

Τὸ ἀνώτερον ὑποταχθὲν τῷ κατωτέρῳ παραμορφοῦται,

Ταῦτα δὲ τὰ ὑπὸ I. Βόημου εἰρημένα εἰσὶν ἀνάλογα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγόμενα.

Τὸ ἀνώτερον ὡς ψυχὴ τοῦ κατωτέρου καὶ τὸ κατώτερον σῶμα τοῦ ἀνωτέρου εἰσὶ σχετικὰ.

Ὁ I. Βόημος τὴν ψυχὴν θεωρῶν ἀνδρόγυνον δὲν θεωρεῖ ἀπλῆν, ἀλλ' ὀργανικὴν.

Τὰ μέρη τοῦ τόπου ἀναφέρει εἰς τὴν ψυχὴν ὡς κέντρον καὶ περιέχον· τὸ περιέχον ἐστὶν ἡ ἐβδόμη μορφή, ὁ οὐρανὸς ὁ περιέχων τὰ μέρη τοῦ τόπου· ἡ ἀκοή ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς δράσεως· αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ὑφθύνται ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος εἰς τὸν λόγον.

Τὰ αἰσθητήρια κατὰ Βάδερν ἐν τῇ νῦν καταστάσει κεῖνται μηχανικῶς. Ἐπειδὴ ὁ ἀκούων ἐν μαγνητικῇ καταστάσει ὄρεξ, ἐσφραίνεται κτλ., τοῦτό ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι ὁ νῦν κόσμος δὲν ἀπεχωρίσθη ὅλως ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου.

Ἡ φαντασία ἐστὶν ἄτακτος, ὅταν ἀποκλεισθῆ τῆς ἰδέας καὶ ἴδιον ποιήσῃ κέντρον.

Αἱ ὄρμαι ἐν τῷ κατωτέρῳ προέρχονται ὡς πάθη, ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ ὡς αἰσθημα καὶ νοῦς, διότι τὸ πνεῦμα διήκει διὰ πάντων, εἰσδύει εἰς πάντα καὶ ἐξέρχεται ἐκ πάντων.

Ὁ I. Βόημος τὸ θυμικόν (Gemüth) ἐκλαμβάνει ὡς βούλησιν καὶ ρίζαν ὅλων τῶν παθῶν. Τὸ φανταστικόν λέγει πῦρ, γῆν δεχομένην τὴν ἰδέαν καὶ ποιοῦσαν πραγματικὴν.

Τὸ βάλμμα κατὰ I. Βόημόν ἐστὶ δύναμις τῆς ψυχῆς ὡς γιγεννώσα, ἀλλὰ γονιμοποιούσα (μαία) καὶ ὑπάρχει μετὰ τὴν ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ἐστὶ δύναμις τῆς βουλήσεως.

Κατὰ δὲ Βάδερν τὸ βάλμμα ἐστὶ τὸ εἶδος τοῦ πνεύματος, ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ἀρχὴ πλαστικὴ.

Καὶ ὁ I. Βόημος τὸ βάλμμα ἐκλαμβάνει δυνάμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων· ἡ δ' ἐπιθυμία καὶ ἡ βούλησις ἀνευ βάλμματός εἰσὶν ἀσθενεῖς.

Τὸ βάλμμα κατὰ Βάδερν ἐστὶν ἡ τοῦ αἵματος δύναμις, δι' ἧς συνέχονται τὰ κατώτερα μετὰ τῶν ἀνωτέρων, βάσις τῆς

βουλήσεως, τὸ ζωτικὸν πνεῦμα, τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ βρυστόν, ἐν τῷ ὀργανισμῷ, τὸ ὑποκείμενον τῆς βουλήσεως, δι' οὗ ἢ τῶν μελῶν κίνησις προέρχεται. Ἐὸ βάμμα συνίσταται ἐκ πυρός (φύσεως) καὶ ὕδατος (ιδέας) καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τῶν νεύρων· ἀνευ βάμματος οὔτε αἷμα προέρχεται οὔτε φανταστικόν.

Ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις αὗται εἰσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κεχωρισμέναι, δὲν δύναται ὁ ἀνθρώπος νὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὸ πνευματικόν, διότι τὸ πνευματικόν κατὰ Βάδερν προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ιδανικοῦ.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι κατὰ Ἰ. Βόημον καὶ Βάδερν ψυχὴ καὶ σῶμα εἰσιν ἀθάνατα, διότι τὸ ἀθάνατον προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως.

Ἐπειδὴ αἱ ἐν τῷ σώματι δυνάμεις συνέχονται μετὰ τῶν πηγῶν των, παραδέχεται ὁ Βάδερν ὅτι ἐνύπνια, νόσοι νευρικαί, φαντάσματα, πηγάζουσιν ἐξ αὐτῶν.

Ἐὰν δ' αἱ δυνάμεις ἐν τοῖς σώμασιν ἔλκωνται ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τοῦ σώματος, προέρχεται θάνατος, ὅταν ἢ ἔλξις τῶν ἐκτὸς δυνάμεων ἦναι ἰσχυροτέρα τῆς τῶν ἐν τῷ σώματι.

Ἡ πτώσις κατὰ Ἰ. Βόημον ἤρξατο ιδανικῶς καὶ ἔληξε πραγματικῶς.

Ἐκ τῶν τριῶν ἀρχῶν τὸ πῦρ ἐστὶν αὐτότης χωρίζον τὴν μίξιν καὶ τὴν διαφορὰν ἀναίρουσιν, ὁ βυθός ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ πυρός, τῆς ζωῆς, ἐφ' ἔσον ὑποτάσσεται τῷ πυρὶ, διότι ἐὰν ἐπικοατήσῃ τοῦ πυρός καὶ δηλητηριάσῃ αὐτὸ, δηλητηριάζεται ἢ ζωὴ καὶ καταστρέφεται.

Ἄμα ὁ Θεὸς τὴν δημιουργίαν ἐκίνησεν, ἀνέστη ὁ δράκων (1), καὶ ἐν ἡδύνατο νὰ ὑψωθῇ ὑπὲρ τὸν Θεόν, ὁ Θεὸς καὶ τὰ πάντα θὰ καταστρέφοντο, ἐπομένως ἢ δημιουργία θὰ καθίστατο ἀδύνατος.

(1) Ὁ Ἰάκωβος Βόημος τὸ κέντρον τῆς φύσεως, τὸ φυσικὸν πνεῦμα, τὸν θυμὸν, τὸν ἐγωϊσμὸν, τὸν δράκοντα ἐκλαμβάνει ταυτόσημα.

Ἐκαστον ὃν καὶ ὁ Θεὸς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν, τῷ Ἰακώβῳ Βόημῳ ἐπόμενον, ἔχει τὴν κόλασιν αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ· ἐπειδὴ ὅμως παρὰ τῷ Θεῷ ἐστὶ δυνάμει, δὲν εἶναι κόλασις, ἀλλ' ὑπηρετικὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὸν καὶ ἀναγκαῖον.

Αἱ ἀρχαὶ ἐν εὐρύθμῳ σχέσει εἰσιν κατὰ Βάδερν ἠνωμέναι ὀργανικῶς, ἐν δ' ἐκρύθμῳ προέρχεται παραλυσιὰ τῶν μελῶν καὶ ἐξ αὐτῆς θάνατος.

Ἡ ἀπὸ τοῦ φωτός εἰς τὸ σκότος μετάβασις λέγεται κατὰ Ἰάκωβον Βόημον πτώσις, ἢ δὲ ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς ἀναγέννησις· θάνατος προέρχεται, ὅταν τὸ φυσικὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ιδανικοῦ, ὅταν δὲ τὸ ιδανικὸν τοῦ φυσικοῦ, ζωὴ· διὰ δὲ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν προέρχεται ζωὴ, γένεσις, λύτρωσις τοῦ κατωτέρου· τὸ δὲ συνδέον ἐστὶν ἕτερον.

Κατὰ δὲ Βάδερν ἡ πτώσις ἐστὶ μετάστασις ἐπὶ τὸ κατώτερον καὶ προέρχεται διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δυνάμεων, ἢ δ' ἀναγέννησις διὰ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν. Ἐκ τούτου δὲ τεκμαίρεται ὅτι ἐν τῇ πτώσει καὶ ἀναγεννήσει ὑπάρχουσιν αἱ αὗται ἀρχαί, δὲν ὑπάρχει ἄρα ἔλειψις, ἀλλὰ κατέστη μετάστασις ἀρχῶν. Αἱ ἀρχαὶ εἰσι σύγχρονοι, αἱ κατώτεραι βάσις τῶν ἀνωτέρων, ὡς τὸ σκότος τὸ κακὸν ἐστὶ βάσις τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ κακὸν δὲν εἶναι κακὸν ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐν τῷ δημιουργήματι, διότι τὸ δημιουργήμα ἔχει τὴν ἐκλογὴν νὰ ἐγείρῃ ἢ τὴν ιδέαν ἢ τὴν φύσιν, τουτέστι νὰ ποιήσῃ πνεῦμα.

Ὁ Ἀδάμ καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον εἰσιν ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Ἀδάμ ἐστὶν ἀτελής, ὁ δὲ Χριστὸς τέλειος.

Καὶ ὁ Βάδερν ἐκλαμβάνει τὰς ἀρχὰς συνυπαρχούσας, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἀδάμας, περιέχων τὸ ἀνθρακικόν, τὸ σκότος, διότι ἐὰν δὲν παρεῖχεν, ὁ ἀδάμας δὲν θὰ ἔλαμπεν.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος τὸν ἀνθρώπον ἐκλαμβάνει ἀναπληρωτὴν τοῦ διαβόλου, ἐπομένως τὴν λύτρωσιν δι' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἢ λύτρωσις ἔγεινε διὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τοῦ διαβόλου,

ἀποδείκνυται ὅτι κατὰ Βάδερν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι κατώ-
τερος, ἀλλ' ἀνώτερος τοῦ διαβόλου.

Ὁ Χριστὸς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον ἦν πρὸ τῆς ἐνανθρωπή-
σεως ἰδέα ἀπλή, ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἰδέα φυσικὴ καὶ ἐν τῇ
ἀναστάσει ἰδέα πνευματικὴ· οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπῆρχον
κατὰ Βάδερν πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν δυνάμεις καθαραι,
καὶ γίνονται κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας ἢ φυσικὰ
ὄντα ἢ ἰδανικὰ ἢ πνευματικὰ.

Κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν ὁ Χριστὸς ἐκλαμβά-
νεται ἄνθρωπος ἀίδιος, ἐπομένως ἡ χριστολογία ἀνθρωπολογία.

Ἐὰν τὸ δημιουργήμα ὑψώσῃ τὴν φύσιν ὑπὲρ τὴν ἰδέαν,
ὑפוῖ τὸ φυσικὸν πνεῦμα, ὅ ἐστι τὸ κακόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχων κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν τὸ
φυσικόν, τὸ ἰδανικόν καὶ τὸ πνευματικόν (θεῖον) (τουτέστι τὸ
κινητικόν) πρέπει νὰ ἔχη τὸ φυσικόν ὑπὸ τὸ ἰδανικόν καὶ
τοῦτο ὑπὸ τὸ πνευματικόν. (1)

Ἐὰν τὴν βούλησιν αὐτοῦ παραδώσῃ τῷ κακῷ, ἀναγκάζε-
ται νὰ πράττῃ τὸ κακόν, διότι ἡ βούλησις ἢ ἀνθρωπίνη γίνε-
ται δούλη, ἢ δὲ τῇ θεῖα παραδιδόμενη γίνεται ἐλευθέρη.

Ὁ Σατανᾶς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν ἐστὶν ἡ
ἀρχὴ τῆς αὐτότητας, τοῦ ἐγωῦσμου, δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἐγὼ,
ἀλλ' ὄν ἀντιοργανικόν, τὸ δὲ ἐγὼ παραδιδόμενον τῷ σατα-
νικῷ γίνεται καταστρεπτικόν· ἐπειδὴ τὸ κολαστικόν αἰεὶ ἐστὶ
παρὰ τῷ θεῷ δυνάμει, δὲν εἶναι κακόν, ἀλλὰ ἀγαθόν καὶ ἀ-
ναγκαῖον, διότι αὐτὸ παρέχει τῷ θεῷ τὴν ἐνέργειαν.

Ἡ ἔγκρισις τῆς θείας εἰκόνας μεταβάλλει τὸ ἐπίγειον εἰς
οὐράνιον, τὰς πικρὰς ιδιότητας εἰς γλυκείας.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ τὴν εἰκόνα
αὐτοῦ τοῖς οὖσι (δηλαδή μαγνιτίζει) δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος,
δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρχῇ αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ ἐβυθίζετο ἐν αὐταῖς.

(1) Ὅπερ οὐκ ὀρθῶς συγχέεται μετὰ τοῦ κινητικοῦ. Τὸ δημιουργήμα ἔχει
ἐκλογὴν ἐλευθέρην μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, δὲν ἐλευθεροῦται ὅμως ἀφ'
ἑαυτοῦ.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ κακόν ἦν ὀρισμέ-
νον εἰς κίνησιν καὶ ζωὴν, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις δὲν ἠδύνατο νὰ
γείνη ἄνευ ἐρεθισμοῦ καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ἄνευ αὐτότητας, ὁ οὐ-
ρανὸς δὲν θὰ ἀπεκαλύπτετο, εὖν ἡ κόλασις δὲν ἦτο ἐν αὐτῷ
δυνάμει· ἡ ζωὴ ἐστὶν ὁ νικηθεὶς θάνατος· ἡ αὐτότης πρέπει
νὰ ἀναιρεθῇ· ἐπειδὴ ἡ ζωὴ ἐστὶν ἐνωσις, δύναται ζωὴ νὰ
κληθῇ καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἐὰν αἱ δυνάμεις
χωρισθῶσι, φθείρονται τὰ ἔθνη, αἱ κοινωνίαι, αἱ πόλιτεῖαι καὶ
τὰ ἄτομα.

Ὁ ἔρως κατὰ Βάδερν ἐστὶ πανταχοῦ, καὶ ἐν διαφόροις
χώροις φαίνεται διάφορος, ἐνωτικὸς καὶ γόνιμος, ὡς δὲ δίδων
δύναμιν ἀναγεννητικὴν ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Βαδέρου λυτρω-
τῆς καὶ συνταυτίζεται μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἔρως δὲ εἶναι μὲν αὐτὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ, ὡς ἀποδείκνυται
ἐνυπάρχουσα πᾶσι συναίτιον αὐτοῦ καὶ μία τῶν κοσμογονικῶν
ἀρχῶν, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν.

Ὁ Βάδερν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἀπεικονίζει τὴν
τοῦ ἀνθρώπου, τὸν βίον αὐτοῦ, τὴν γέννησιν, τὸν θάνατον καὶ
τὴν ἀνάστασιν, τουτέστι τὸν παρελθόντα, τὸν παρόντα καὶ
τὸν μέλλοντα βίον αὐτοῦ.

Ὁ Θεός κατὰ Βάδερν γίνεται προσωπικὸς ὡς ἔχων βάσιν
τὴν φύσιν, τὴν αὐτότητα καὶ βέλτιον ἔτι ἀπάσας ἔχει τὰς
ἀρχάς.

Τὸ ἀπλοῦν ἐκλαμβάνει τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ τελείου, τὸ δὲ
σύνθετον μετὰ τοῦ ἀτελοῦς, τὸ τέλειον ὅμως προέρχεται ἐκ
τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν, τὸ δὲ ἀτελὲς ἀπ' ἐναντίου ἐκ τῆς
δυσαρμονίας αὐτῶν.

Τὰ ὄντα ὁ Βάδερν διαιρεῖ εἰς φθαρτὰ καὶ ἀφθαρτὰ ἀμψύ-
τερα ὅμως θεωρεῖ ταυτὰ, διότι ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἀρχάς·
φθαρτὰ δ' ἔγειναν διὰ μεταπτώσεως τῶν ἀρχῶν, ἢ μετᾶστα-
σις ἔφερε τὸν χωρισμὸν καὶ ὁ χωρισμὸς τὴν πτώσιν, τὴν
φθαρτικότητα τῶν ὄντων καὶ τὸν θάνατον ἢ δ' ἐνωσις
μετὰ τοῦ Θεοῦ φέρει τὴν τῶν ἀρχῶν ἐνωσιν καὶ ἡ ἐνωσις

αὐτῶν, ζωὴν, ἀναγέννησιν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων ἐν καὶ μόνον ὄν, τὸ βούλεσθαι, ἐκλαμβάνει αὐτὸ ἐν ἐνεργητικῇ καὶ παθητικῇ σημασίᾳ, τουτέστιν ὡς ἐνέργειαν καὶ ὡς δύναμιν.

Τὴν δύναμιν ἐκλαμβάνει ὡς δυνάμει βούλησιν τὴν δ' ἐνέργειαν ὡς ἐνεργείᾳ βούλησιν· τὴν δυνάμει βούλησιν καὶ τὴν ἐνεργείᾳ τὴν αὐτὴν οὐσίᾳ, ὡς τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν ὄν (τὸ ἐστερημένον δυνάμεως) ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος δὲν ὑπάρχει μετάβασις, ὑποθέτει ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν, ἵνα μεταβῇ εἰς ἐνέργειαν, πρέπει νὰ μετασταθῇ εἰς δύναμιν· ὥστε τὸ ἐσόμενον, τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ὅλον ὄν· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος τὸ δυνάμει ὄν ἐκλαμβάνει τὸ ὅλον καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ὡσαύτως, ἐπομένως ἀντικείμενον δὲν ἔχει τὸ δυνάμει ὄν, οὐδὲ τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρων, τὸ ὀρίζον ἀμφοτέρων, ἐστὶ τὸ ἐν.

Τοῦτο τὸ ἐν ὑποθέτων ἀμφοτέρων καὶ ὄν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἐλεύθερον ἀπ' ἀμφοτέρων μόνον ὡς τρίτον, ὡς δύναμις καὶ ἐνέργεια, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ τρίτον ἐστὶ τρίτος διορισμὸς τοῦ ἐνός· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος νομίζει, ὅτι ἀπέκτησε μετὰ τῶν τριῶν διορισμῶν τὸ ἐσόμενον, τὸ τέλειον, τὸ ἀπόλυτον, τὸ ὁποῖον διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς πνεῦμα. Τοῦτο τὸ τρίτον ὀνομάζει πραγματικόν, δι' οὗ θεμελιούται τὸ ἀφηρημένον· ἐπομένως ὑπόθεσιν τῆς φιλοσοφίας δὲν θεωρεῖ τὸ ἀφηρημένον, ἀλλὰ τὸ πραγματικόν, καὶ τὸ προηγούμενον τῶν δυνάμεων.

Τὸ δ' ἀπόλυτον πνεῦμα ὀνομάζει ὁ Σχελλίγγιος ἀπόλυτον πραγματικότητα. Τοῦτω δὲ τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι παρίσταται, λέγει, ἡ δύναμις ἐτέρου ὄντος δίδουσα τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μετατραπῇ τὸ τέλειον πνεῦμα εἰς δυνάμεις μέλλοντος κόσμου καὶ ἐλευθεροῦ αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ καθιστᾷ καὶ γνωστικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν πρώτην δύναμιν, τὴν πρώτην ἀρχὴν

τῶν ὄντων, συγγέει, ὡς ἐλέχθη, μετὰ τῆς σοφίας ὡς ἐκλαμβάνων αὐτὴν ἐστερημένην νοῦ, τυφλὸν, ἐπανήκουσαν δὲ εἰς ἑαυτὴν συνταυτίζει μετὰ τῆς σοφίας.

Τὴν δύναμιν ταύτην εἶχεν ὁ θεός, λέγει, ἀρχὴν, πρὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη τοῦ Σχελλίγγιου δὲν δεικνύει τὸν θεὸν λογικόν, ἀλλ' ἄλογον, διότι ὁ θεός δὲν εἶναι βούλητις, ἀλλὰ δύναμις ἄλογος, ὄρεξις, ἡ δὲ βούλησις ἐστὶ γνωστικὴ, διότι ὑποθέτει τὸν λόγον προηγούμενον.

Ἡ δὲ σοφία δὲν ἦτο παραγόμενον τοῦ θεοῦ κατὰ Σχελλίγγιον, ἀλλ' ὡς κάτοπτρον ἔδειξε τῷ θεῷ τὸ δυνάμενον νὰ γείνη ἐν τῷ μέλλοντι· ἡ ἡδονὴ αὐτῆς ἦν νὰ εἰκονίσῃ αὐτῷ τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ τέλος τῆς ὅλης δημιουργίας, ἣν προσωριμῆς νὰ ἐπανελάθῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτω νὰ ἦναι τὸ συνεπιγνωστικόν τῆς ὅλης δημιουργίας, τῆς ὅλης θείας ὁδοῦ.

Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ὄντος τοῦ τελείου πνεύματος, ἀλλὰ προέρχεται μετὰ τὸ ὄν ὡς τὸ ἀπρονόητον, ἀνέλπιστον, τὸ ἐξαίφνης, τὸ μὴ βουλευτόν, διότι προέρχεται ἀπ' ἑαυτῆς ἄνευ βουλήσεως τοῦ πνεύματος· καὶ τοι δ' ἡ δύναμις αὕτη ἦν ἀφανής, φαίνεται ὅμως εὐπρόσδεκτος, διότι δεικνύουσα τῷ πνεύματι τὸ ὄν, ἢ τὸ πνεῦμα ἡδύνατο νὰ βούληται· ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἐξαίφνης ἦν κατὰ συμβεβηκὸς ἡδύνατο ὡς τοιοῦτον νὰ ἦναι βουλευτόν.

Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοιοῦτου ἀντικειμένου τῷ πνεύματι αἰσθάνεται τὸ πνεῦμα ἑαυτὸ ὡς βούλησιν, ὡς δυνάμενον νὰ βούληται, καὶ αὕτη ἡ ἐμφάνισις τῆς πρώτης δυνάμεως διαφόρου ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος θέτει αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἰς ἐλευθερίαν πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος, ἡ ἐμφάνισις αὕτη ἐλευθεροῖ αὐτὸ ὑπ' ἐκείνης τῆς ἀνάγκης, ἐν ᾗ ἔκειτο.

Ἐπειδὴ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶ τῇ δευτέρᾳ ἀντίθετος, παρίσταται καὶ τρίτη συνδιαλλακτικὴ, οὔσα

ἐλευθέρα ἀμφοτέρων, διότι διὰ τῆς δευτέρας ἐστὶ πρὸς τὴν πρώτην ἐλευθέρα καὶ διὰ τῆς πρώτης πρὸς τὴν δευτέραν.

Τὸ τρίτον τοῦτο πρὸ τῆς δυνάμεως ἦν τὸ καθαρὸν ὄν, μετὰ δὲ τὴν δύναμιν τὸ ἀληθές, διότι ἐστὶν ἀσφαλές πρὸς τὸ πρῶτον καὶ αὐτοῦ κάτοχον καὶ δι' αὐτοῦ ἀσφαλές καὶ κάτοχον τοῦ δευτέρου.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀμφοτέρων, βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, τουτέστι τὸν κόσμον.

Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐτέρου ἐκείνου ὄντος αἰσιθάνεται ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀπόλυτον, ᾧ ἐστὶν ἀδιάφορον τὸ νὰ ἦναι ἐν διαίρεσει ἢ ἐνότητι, τὸ νὰ ἦναι οὕτως ἢ οὕτως, νὰ πράττῃ οὕτως ἢ οὕτως· ἐνταῦθ' ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ὄν ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα, Θεός· ἐνταῦθ' ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ὄν ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα, Θεός· ἐνταῦθ' ἐστὶν ἐλεύθερον νὰ παραλάβῃ ἕτερον ὄν διάφορον τοῦ αἰδίου, τὸ δειχθὲν αὐτῷ, τουτέστιν ἐλεύθερον τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ, ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς βουλήσεώς του νὰ ἦναι ἢ ἕτερον.

Ὁ Σχελλίγγιος προβάλλει δύο ζητήματα, 1) τίνι τρόπῳ δύναται ὁ Θεὸς νὰ παραλάβῃ τὸ διάφορον ἑαυτοῦ ὄν, 2) διὰ ποίαν αἰτίαν παρεδέχθη τὸ ἕτερον τοῦτο ὄν.

Κατὰ Σχελλίγγιον αἱ δυνάμεις παρίστανται πρῶτον τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι διὰ τοῦτο γίνονται δυνάμεις διαφόρου ὄντος. Τὸ πρῶτον ὄν, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς εὐρίσκει ἑαυτὸν, ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν· τὸ δυνάμει ὄν ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος ὡς τὸ ἀμέσως εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον.

Ἡ ἀληθὴς ἀφορμὴ τῆς ἐξόδου τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτο μόνον ἡ δημιουργία κατὰ Σχελλίγγιον.

Ἡ ἀρχὴ, εἰς ἣν ἔρχεται τις δι' ἀφαιρέσεως, ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν εἶναι τὸ δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν.

Οἱ τρεῖς διορισμοὶ, ὅτι ἐστὶ δύναμις, ὅτι οὐ βούλεται νὰ ἦναι τὸ τυφλόν, ὅτι βούλεται νὰ ἦναι πνεῦμα, δὲν δύνανται

ἀλλήλων νὰ χωρισθῶσιν· οὐδὲν τούτων βούλεται νὰ θέσῃ ὁ Θεὸς ἑαυτὸν· ἵνα ὁ Θεὸς θέσῃ ὡς τοῦτο ἑαυτὸν, πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τῆς κύκλω κινήσεως· ὥστε ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὑψοῦ τὸν Θεὸν ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς προσωπικόν.

Τὸ τέλειον πνεῦμα βλέπει κατὰ Σχελλίγγιον τὴν πρώτην δύναμιν ἐτέρου ὄντος· τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ πνεύματος ὁρᾶται ὡς δύναμις ἐτέρου ὄντος· ἐὰν αὐτὴ δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτῆς, τὸ καθαρὸν ὄν νὰ γείνη δύναμις, παρίσταται ὡς τὸ ἀναγκαιῶς ἐνεργοῦν πρὸς ἀντικατάστασιν ἑαυτοῦ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, ἐμφανίζεται ὡς τὸ δυνάμει ὄν τῆς δευτέρας δυνάμεως· παρίσταται δὲ καὶ ἡ τρίτη, ἐν ἣ τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ—δι' ἑαυτὸ ὄν, εἰς δύναμιν δὲ τεθὲν θὰ ἀντικαθίστατο εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄν, ὃ ἦν καθαρὸν αὐτοῦν, ὡς τὸ διὰ διπλῆς μεσολαβήσεως δυνάμει ὄν, τῆς τρίτης δυνάμεως, ὡς τὸ προσῆκον.

Τὸ δυνατὸν τῆς ἰδιοδραναίας στηρίζεται ἐπὶ τούτου ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις, εἰ καὶ ἀποκλείουσιν ἀλλήλας, δὲν χωρίζονται ἀλλήλων, διότι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης αὐτῶν ἐστὶν ὑπερυλικὴ, πνευματικὴ, ὡς τοιαύτη δὲ ἀδιάλυτος.

(1) Θεὸς ἐστὶν ἀεὶ ἐν αὐταῖς, τὸ πραγματικόν ἐστὶ τὸ θεῖον, τὸ ἐπόμενον (ὁ κόσμος) ὡς μὴ οὐσιῶδες ἐστὶ φαινόμενον.

Ὁ Θεὸς ὄν τὸ ἐν ἑαυτῷ, τὸ δι' ἑαυτὸ, καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ, ἐστὶν εἷς Θεός, πολλοὶ δὲ κατὰ τὰς μορφὰς μόνον.

Ἡ πρὸς φανέρωσιν ὀρισμένη ἀρχὴ προελθοῦσα ἐνεργεῖ εἰς ἐκεῖνο ἐν τῷ Θεῷ, ᾧ ἦν ὑπακείμενον, ἢ δ' ἕτερα ἀρχὴ ἀνγκυκάζεται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὴν, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τίθεται εἰς κατάστασιν δυνάμεως, ἥτις ἀναιροῦσα τὴν ἔργῃν (τοῦ Θεοῦ) ποιεῖ εἰς Θεὸν τὸ ὑψιστον, τὸ προσῆκον τὸ πνεῦμα.

Ἐὰν ἡ δι' ἀντιθέσεως τεθείσα ἰδιοδραναία ἔπρεπε νὰ ἦναι τῆς δημιουργίας, ἔπρεπε αὐτὴν νὰ νοήσωμεν συνεχῆ, βαθμιαίαν.

(2) σκοπός, ὅς ἔπρεπε νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς διαδοχῆς τῆς ἰδιοδραναίας, δύναται μόνον ἐν τῇ κτίσει νὰ ἐπιτευχθῇ, μά-

λιστα δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διότι, πρὸς αὐτόν εἰσιν ὅλα τὰ προηγούμενα δημιουργήματα βαθμίδες ἕνεκα τοῦ ἀνθρώπου ὡς τελευταίου.

Τὸ πνεῦμά ἐστι σημαίνει κατὰ Σχελλίγγιον ὅτι ἐστὶν ἄνευ ἀρχῆς, ἄνευ προηγουμένης ἀνάγκης.

Τοῦτο ὅμως τὸ ἀπόλυτον, τὸ ἄνευ ἀρχῆς, δὲν εἶναι ἀναπόδεικτον, διότι ἀποδείκνυται διὰ τῶν ὑστέρων.

Μετὰ τὸ τέλειον πνεῦμα παρίσταται αὐτῷ ἡ δύναμις ἑτέρου, οὐχὶ ἀεδίου ὄντος.

Κατὰ λόγον τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως τῶν δυνάμεων λαμβάνει τὸ γινόμενον ἄμεσον ἀναφορὰν πρὸς τὸν δημιουργόν, ὡς ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ Μωσέως ὑφύεται εἰς ἐλευθερίαν, διαμμένων ἐν μέσῳ τῶν τριῶν δυνάμεων.

Μόνος δὲ ὁ ἀνθρώπος ἐστὶν ἐλεύθερος διαμμένων ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ἀρχῶν.

Ἐκ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν δευτέραν ἀρχεται ὁ ἐνδιάθετος λόγος καὶ ὁ προφορικὸς, αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις κτλ.

Ὁ Σχελλίγγιος πραγματεύεται περὶ σκοποῦ τῆς δημιουργίας καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὴν ἀπεριόριστον Θεῖαν αἰτιότητα.

Ἡ πρώτη δύναμις ὑποτασσομένη γίνεται μόνιμον ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας· ἡ ὅλη δημιουργία ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τι διαφυγὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς, διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα παράγεται ἐκ τοῦ σώζομαι.

Ταῦτα δὲ τὰ ὑπὸ Σχελλίγγιου εἰρημμένα φέρουσι χαρακτῆρα ὑποθετικὸν καὶ διὰ τοῦτο δὲν στηρίζονται ἐπὶ ἀρχῶν πραγματικῶν, διότι τὰς ἀρχὰς ταύτας οὐπω διέγνω καὶ διὰ τοῦτο ἀποφαίνεται δοξαστικῶς.

Περὶ τῆς πράξεως ταύτης (τῆς δημιουργίας) λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἴστατο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Θεοῦ νὰ τηρήσῃ τὴν δύναμιν ταύτην ἐς αἰὲν ἐν αὐτῷ ὡς δύναμιν ἢ νὰ ἐξαγάγῃ ἐλευθέρως, ἵνα μεταβληθῇ εἰς τὸ τὸν Θεὸν θέτον καὶ εἶδος

αὐτοῦ. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι, ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ἐπαρκῆται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐστὶν, κατὰ πόσον μᾶλλον ἐπιτρέπεται τοιαύτη χρεῖα ἐν τῷ ὑψίστῳ πνεύματι, τῷ ἐκτὸς παντὸς φθόνου ὄντι κατὰ Πλάτωνα νὰ ὑποτεθῇ· διότι δὲν ἤρμοξε τῇ ἐκτὸς παντὸς φθόνου θεότητι νὰ μείνῃ ἐν ἐκείνῃ τῇ καθαρῳτάτῃ ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ αὐτὴν νὰ καταστήσῃ ἀρχὴν καταληπτὴν καὶ διακριτὴν, ἥς ἀπασαὶ αἱ βαθμίδες ἔπρεπε νὰ ἐνωθῶσι καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν ἐνὶ τελευταίῳ εἰς ἐνότητα ἐπαναχθέντι συνειδότη.

Τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ· οὗτος ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μία τῶν μορφῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ ὅλος Θεός, διότι ὡς μία τῶν μορφῶν δὲν θὰ ἦτα ἐλεύθερος νὰ ὑψώσῃ τὸ μὴ ὄν τῆς οὐσίας του εἰς ὄν. Ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἀδιασπάστου ὁλότητος, ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐλεύθερος νὰ ὑψώσῃ τὸ μὴ ὄν τῆς οὐσίας του εἰς ὄν, διότι ὁ ὅλος Θεός ὡς προσωπικότης δὲν εἶναι μία μορφή, ἀλλ' ὁ ὅλος (δηλαδή περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς μορφάς).

Κατὰ λόγον τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως τῶν δυνάμεων λαμβάνει τὸ γινόμενον ἄμεσον πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφορὰν καὶ ἐπομένως ὑφύεται ὁ ἀνθρώπος εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιρούμενος ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν κοσμικῶν δυνάμεων.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Σχελλίγγιος ὑπ' ὄψιν ἔχων τὸν ὑποκειμενικὸν τοῦ Καντίου χαρακτῆρα καὶ τοῦ Φιχθίου οἵτινες ἔταξαν πρὸς σωτηρίαν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας ὑπὲρ τὴν ἠρησκείαν.

Ὁ Φίχθιος πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐλευθερίας ἀπεφήνατο ὅτι τὸ ἐγὼ ἐκάστου ἐστὶν ὁ δημιουργός.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ δημιουργία ἐκ μιᾶς ἀπείρου αἰτιότητος δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, διότι μία αἰτία δὲν δύναται νὰ ποιῇ ἕτερον, οἷον ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δὲν δύναται καὶ ἕτερον νὰ ποιῇ, δηλαδή καὶ τὸ εἶδος, διότι ἡ ὕλη δύναται νὰ τεθῇ ἀπειρος, τὸ δ' εἶδος ἄνευ περιορισμοῦ τῆς ὕλης δὲν δύναται, ἐπομένως ἄνευ αἰτίας τὸν περιορισμὸν θετούσης.

Ἐάν ὁ Σχελλίγγιος διακρίνη τὴν ὕλην ὅτι ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δύναται νὰ τεθῆ ἄπειρος, τὸ δ' εἶδος ἄνευ περιορισμοῦ δὲν δύναται, τοῦτο δεικνύει, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων ὕλην καὶ εἶδος οὐσία ταῦτ' ἀνακολουθῶς ἀναγνωρίζει ταῦτα διάφορα, δηλαδὴ ὑποθέτει καὶ τῶν ἀρχῶν διαφορὰν.

Ἐάν αἱ τρεῖς δυνάμεις προσληφθῶσι, προέρχεται τὸ γινόμενον τοῦ ὑψίστου σταδίου καὶ ἀποκτάται ὁ σκοπὸς τῆς ὕλης γενέσεως καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν καθίσταται ἐλεύθερος.

Ἡ πρώτη δύναμις ὑποτασσομένη γίνεται μόνιμον ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας, ἣτις ἐστὶ διαφυγοῦσα (σωθεῖσα) ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς.

Ἡ διαφορὰ τῶν ὄντων κατὰ Σχελλίγγιον, ὅτι ταῦτα ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπηλλάγησαν (οἶον καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἀρχονται ὑπ' αὐτῆς).

Μόνος δ' ὁ ἄνθρωπος ὡς προϊόν τῶν τριῶν δυνάμεων καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐστὶν ἐλεύθερος· ἐπομένως ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀρχική, ἀλλ' ἐπομένη· ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν δυνάμεων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὑπερουσιώδης καὶ διὰ τοῦτο ὅμοιος τῷ Θεῷ (καθὰ ἐνέργεια, ὡς οὐσία τεθεῖσα ἐνέργεια κατὰ Σχελλίγγιον), μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο.

Ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ πρότερον τῶν δυνάμεων, ὁ δ' ἄνθρωπος ἐγένετο ἀρχῶν αὐτῶν.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποπειραθεὶς νὰ γείνη ὡς ὁ Θεὸς ἐστερήθη τῆς δόξης αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Παῦλος, ἐξώσθη ἐκ τοῦ παραδείσου (ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν), ἡ πρώτη ἀρχὴ ἠγέρθη, αἱ δυνάμεις κατέκτησαν τὸ συνειδὸς καὶ διέφρηξαν αὐτὸ, καὶ ἐκ τῆς διαφρήξεως αὐτοῦ προήλθεν ὁ ἐκτὸς κόσμος, ὃς διὰ τοῦτο ἐπεκλήθη τὸ ἀπαιτητὸν ἐν (οὕτως ἐξηγεῖ ὁ Σχελλίγγιος τὸ unum versum), οὗ δημιουργὸς δύναται νὰ καυχήθῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ περὶ τούτου συμφωνεῖ τῷ Φιλοίῳ εἰπόντι

ὅτι οὗτος ὁ κόσμος τελεῖς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ κληθῇ προϊόν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ πρῶτον, ὃ ἔγεινεν ἀποκλειστικόν, γίνεται, ὡς πρὸς τὸ ἀνώτερον ὕλη· τοῦτο τὸ δυνάμει ὄν, ὃ μετέστη ἐκ δυνάμεως εἰς ὄν, ὑποτασσομένον μεταβάλλεται ἐκ τοῦ ἀνοργάνου εἰς τὸ ὀργανικόν καὶ ἀνορθοῦται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Τὸ εὐρὺ, εἰς ὃ μεταβάλλεται ἀπὸ τοῦ στενοῦ ἡ γενομένη ὄν δυνάμεις, ἐστὶν κατὰ Σχελλίγγιον ὁ τόπος· τὸν τόπον παρέχει τοῖς οὖσιν ἡ δύναμις, ἡ δὲ βούλησις ἣτις πρὸς ἐπάνοδον τῆς δυνάμεως ἐγένετο ὄν, θέτει τὸν χρόνον· τόπος δὲ καὶ χρόνος παρέχουσι τὴν κίνησιν.

Ἡ πρώτη δύναμις ὑποτασσομένη τῇ ἀνωτέρᾳ γίνεται ὕλη αὐτῆς καὶ θεμέλιον τῆς γενέσεως τοῦ οὐρανίου συστήματος.

Ἦν δὲ ψυχὴν ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει κοινὸν τῶν τριῶν δυνάμεων ἴσην τῷ Θεῷ, ὡς πρὸς τὸ ὕλικόν ἐνέργειαν, ὡς πρὸς δὲ τὸ πνεῦμα δυνάμειν ὕλην.

Τὸ πνεῦμα ὅμως ὁ Σχελλίγγιος δὲν θεωρεῖ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, θεωρητικόν, ἀλλὰ πρακτικόν, βούλησιν τῆς ψυχῆς καὶ χωριστὸν τῆς ὕλης· τὸ πραγματικὸν πνεῦμά ἐστὶ τὸ γνωστικόν, τὸ πνεῦμα (βούλησις) γίνεται νοῦς.

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν αὐταίτιον (ὑποκείμενον ἀντικείμενον) ἐστὶν ἀθάνατον. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἀπλοῦν, ἀλλ' ὄλον ἔχον δυνάμεις· πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐνέργεια, ψυχὴ δύναμις, ἀμφότερα οὐσία ταῦτ', μόνον δὲ κατὰ βῆθρον ἀναπτύξεως διάφορα.

Τὸ ἐξελεθὸν καὶ εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθὸν ἐστὶ τὸ αὐτοσυνειδὸς, ὃ ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἰδιοδρανείας, παριστᾷ τὴν ἰδιοδράνειαν ὡς συνεχῆ εἰς ἑαυτὸ ἐπάνοδον τούτου, ὃ ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ αὐτοσυνειδὸς, ὃ ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ τὴν ὕλην ὁδόν. Ἐν τούτῳ τῷ ὑψίστῳ συνειδότητι ἔπρεπε νὰ ἐναίχῃ ὁ ὑψιστος νοῦς, ἡ τελεία ἐπιστήμη.

Ἐάν τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐν τῷ νῦν τοῦ ἀνθρώπου συ-

νειδότη πλέον δὲν ἀπικνωμένον, ἐὰν τὴν ἐπιστήμην ταύτην πρέπει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποκτήσῃ δι' ἀγώνων, καὶ ὅτι τοιοῦτον συνειδὸς ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπός.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τείνει ὁ ἄνθρωπος εἰς ἐκεῖνο, ὃ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐν ἡμῖν, καὶ ἡ ὁρμὴ αὐτῆ πρὸς κεντρικὴν γνῶσιν ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἦν ἀρχικῶς ἐν ταύτῃ τῇ γνῶσει καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐν αὐτῇ.

Ἡ ἰδιοδράνεια προοδεύει διὰ βελτιώσεων· διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἀρχῆς τίθεται ἀναγκαστικῶς καὶ τὸ τρίτον, τὸ προσῆκον.

Οὕτω γεννῶνται μορφὰι συγκεκριμέναι ἢτοι σχηματισμοί, αἵτινές εἰσιν ἔκτυπα τῆς ὑψίστης ἐνότητος καὶ ὡς παριστῶντες ἀπάσας τὰς δυνάμεις εἰσὶ τέλειοι ἐν ἑαυτοῖς, τουτέστιν ὄντα, οὐσίαι.

Πᾶν λοιπὸν γεννηθὲν ἐστὶ τὸ κοινὸν ἔργον τῶν τριῶν δυνάμεων, αἵτινές εἰσι δημιουργικαί, κοσμογονικαί, καὶ ἐκ τῆς συμπράξεως αὐτῶν προέρχονται ὄντα συγκεκριμένα.

Ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται ἐκείνην τὴν δυνάμιν, ἣν ὁ Θεὸς ἔραξ ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ ὄντι τῆς οὐσίας του.

Ἐὰν ὁ κόσμος δὲν πρέπη νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἀπλοῦς τῆς θείας φύσεως, ἀλλὰ δημιουργικὴ ἐξ ἐλευθέρως βουλήσεως, ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ μέσον μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πράξεως, δι' ἧς τίθεται ἀμέσως μὲν ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἐμμέσως δὲ ὁ κόσμος.

Τοιοῦτον μέσον παραδέχεται ὁ Σχελλίγγιος ἐκείνην τὴν δυνάμιν, ἣν ὁ Θεὸς ἔραξ καὶ ἣτις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς θείας γνώσεως.

Διὸ λέγει ὅτι ἡ πρώτη δυνάμις ἐστὶ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς τέρψεώς του καὶ συγχρόνως τὸ μέσον, ἐν ᾧ βλέπει ἀπάσας τὰς δυνατὰς θέσεις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὅλην σειρὰν τῶν δυνατῶν σχηματισμῶν, τὸ προοίμιον τοῦ ὅλου μέλλοντος κόσμου.

Οἱ μέλλοντες σχηματισμοὶ διαβαίνουν πρὸ τοῦ Θεοῦ ὡς

πρόσωπα, ἰδέαι, διότι οὕτω ὑπάρχει μόνιμον πρὶν ἢ προστεθῇ ἡ ἀποφασιστικὴ, ὀριστικὴ, βούλησις τὰ νὰ θέσῃ τὴν πραγματικὴν ἀντίθεσιν.

Αἱ ἰδέαι εἰσὶ κατὰ Σχελλίγγιον μεταξὺ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν ὄντων (τροποποιηθεισῶν ἐνοτήτων).

Ἡ πρώτη δυνάμις ἐστὶν ἡ πρώτη ἀφορμὴ εἰς πᾶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διάφορον.

Πῶς ὁμοίως δυνατὸν ἡ πρώτη δυνάμις, ἣτις ἐξελοῦσα φαίνεται ὡς τὸ τυφλὸν ὄν, νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς σοφίας; Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν τῇ ἐπανόδῳ αὐτῆς ἐστὶ τὸ γινῶσκον πάντα ἐν συνεχείᾳ, ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος περιέχον συνειδὸς, ἐστὶν ὄντως κατὰ Σχελλίγγιον αὕτη ἡ σοφία.

Ἐὸ γινῶσκον ὡς ἀντίθετον τῷ πραγματικῷ παρίσταται κατὰ Σχελλίγγιον ὡς δυνάμις (1).

Ἡ δυνάμις ἐκείνη ἐτέρου διαφόρου τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ Θεῷ κεκρυμμένη δείκνυται αὐτῇ ὡς μὴ πρότερον ὄφθην· αὕτη ἡ δυνάμις ἣτις ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀναιρεῖ τὸν Θεόν, γίνεται ἐν τῇ ἐπανόδῳ τὸν Θεόν θέτον καὶ ἐπομένως τὸ γινῶσκον· τοιοῦτον λοιπὸν ὄν δὲν δύναται νὰ ἦναι ὑλικόν, ἀλλὰ πνευματικόν· ἐπανερχόμενον ὁμοίως ὑπὸ τῆς δευτέρας δυνάμεως εἰς ἑαυτὸ καὶ οὐχὶ ἐξ ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ἀντεπιστρεπτικόν, ἐπομένως οὐδὲ πνευματικόν, ὡς δὲ πνευματικὸν μηδὲ γινῶσκον αὐτοσυνειδὸς νὰ γείνη δύνανται.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ πρώτη κατάστασις (Urstand, Verstand) (προεστῶς, νοῦς), τὸ πρότερον τῆς ὅλης κινήσεως χωρὶς νὰ γινώσκῃ ἑαυτὸ ὡς τοιοῦτον. Ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ ἐστὶν ἡ πρώτη κατάστασις (προεστῶς, νοῦς), πλὴν ἡ γινώσκουσα ἑαυτὴν, τουτέστιν ὁ νοῦς τῆς ὅλης θείας κινήσεως.

Ἡ ἐλληνικὴ λέξις ἐπιστήμη σημαίνει τὸ μόνιμον καὶ νὸ

(1) Ἐὰν γινώσκῃ καὶ ἐνοσθῇ λαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος ταύτην καὶ ὄντα (δηλαδὴ βούλησιν).

λαμβάνει δύναμιν ὑπέρ τι. Ἡ ἔκφρασις τῆς ἐμφύτου ταύτης δυνάμεως (τοῦ νοῦ) εἰσὶν αἱ καθόλου ἔννοιαι, αἷς ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται πάντων τῶν ὄντων (οἷον τῆ ἐννοίας τῆς οὐσίας τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος). Αἱ ἔννοιαι αὗται τὸ κῦρος δὲν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς πείρας, ἀλλὰ ἢ ἰσχύς καὶ ἢ ἐκ τῶν προτέρων σημασία αὐτῶν πηγάζουσιν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶν ἡ πρώτη δύναμις, τὸ πρότερον πάντων τῶν ὄντων, καὶ ἐν τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς γίνεται νοῦς.

Ἐὰν ὅμως ἡ δύναμις αὕτη ἢ ἔμφυτος, ὁ νοῦς, δὲν ὑπῆρχεν, οὔτε κίνησις θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε τί νὰ προέλθῃ ἢ δύνατο διότι ἐκ μιᾶς δυνάμεως, μάλιστα δ' ἀλόγου ἀδύνατον νὰ προέλθωσιν ἔννοιαι· ἐπομένως ἀδύνατον ἐξ ἀλόγου νὰ προέλθῃ λογικόν· ἄρα ἡ ἀλογος αὕτη δύναμις ἀποδείκνυται διάφορος τοῦ νοῦ, ὅς τις δὲν ἀνίσταται οὐδ' ἐνεργεῖ, εἰμὴ εἶχεν βάσιν οὐ μόνον τὴν ἀλογον δύναμιν, τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, ἣν ἔχει βάσιν καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, ἀλλὰ ἀμέσως μὲν τὴν ὄρεκτικὴν, ἐμμέσως δὲ, διὰ τῆς ὄρεκτικῆς, καὶ τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τουτέστιν ἀμφοτέρως· ἄλλως ὁ νοῦς δὲν ἐγείρεται, ἀλλὰ θὰ ἔμενον ὑπνώτων, ἀεργος, ἀσθενής, ὡς αἰνιττεται ὁ Ἀριστοτέλης, ὅπως διαφόρως τὴν σχέσιν τῶν ἀρχῶν τούτων ἐννοίῳν.

Ὁ Σχελλίγγιος μὴ διαγνώτας τὰς ἀληθεῖς ἀρχάς, τὰς ἐν τοῖς συστήμασιν, δὲν ἐξήγησε τὰ γενόμενα πραγματικῶς, ἀλλ' ὑποκειμενικῶς.

Ἡ σύγχυσις περὶ τῶν ἀρχῶν δείκνυται παρὰ Σχελλίγγιον οὐ μόνον περὶ δυνάμεως ἀρχῆς τῶν ὄντων, καὶ σοφίας, ἀρχῆς τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ περὶ κινήσεως καὶ βλακίας. Ἡ πρώτη ἀρχὴ λυομένη ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἐμφανίζεται κατὰ Σχελλίγγιον ὡς μανία.

Ὅπου δὲ κατ' Ἀριστοτέλην δὲν ὑπάρχει μανία τακτοποιημένη, ἐξουσιαζομένη, ἐκεῖ οὐδ' ἰσχυρὸς νοῦς, διότι ἡ ἰσχύς τοῦ νοῦ δείκνυται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του ὑπὲρ τὸ ἐναντίον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν ὅτι κατὰ μὲν Σχελλίγγιον ὑ-

πάρχει σύγχυσις ἀρχῶν, τῆς κατὰ τὴν ὕλην, τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν· κατὰ δὲ Ἀριστοτέλην ὑποτίθεται διαφορὰ καὶ διάκρισις ἀρχῶν.

Ἡ δὲ βλακία κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται ἐξ ἐλλείψεως ταύτης τῆς ἀρχῆς· καὶ ἡ ἔλλειψις ταύτης τῆς ἀρχῆς δὲν ἀποδείκνυται ὑπόθεσις ὀρθή, διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῆς θὰ καθίστα τὸν νοῦν ἀεργον, μάλιστα δὲ καὶ ἄνευ βάσεως φανταστικόν.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι ὁ νοῦς δὲν ὑπνώττει δι' ἐλλείψιν τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, ἀλλ' ἔνεκα μὴ ὀρθῆς σχέσεως καὶ καταστάσεως τῶν ἀρχῶν, διότι ἡ βλακία ὑποθέτει τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν ὑπέροχον, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνοργάνοις δείκνυται, ἡ δὲ μανία δείκνυσι τὴν ἀρξάμενην ὑπέροχὴν τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν καὶ ἔτι τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν φαίνεται ὅτι ὑποθέτει λέγων, ὅτι ἡ ἰσχύς τοῦ νοῦ δείκνυται ὑπὲρ τὸ ἐναντίον, καὶ τὴν ἰσχύον ταύτην λαμβάνει ὁ νοῦς ὁ ἔχων ὑποκείμενον τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν καὶ αὐτὴ τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τουτέστιν ἀμφοτέρως.

Ἀλλὰ καὶ ἡ βούλησις καὶ ὁ νοῦς κατὰ Σχελλίγγιον συγχέονται, διότι ἡ βούλησις (ἣτις ὑποθέτει τὸν νοῦν) οὕσα (οὐχὶ ὡς βούλησις, διότι ὡς τοιαύτη ἐνομάζεται κατὰ λογισμὸν) τυφλή γίνεται καὶ οὐχὶ νοῦς ἐπαναχθεῖσα εἰς ἑαυτήν, μάλιστα δὲ ὑποθέτει τὸν λόγον, ἵνα ἡ ὄρεκτικὴ δύναμις γείνη βούλησις, τουτέστι δύναμις λογικῆ.

Ἡ σοφία κατὰ Σχελλίγγιον ἐκλαμβάνεται ἡ ἀρχὴ πάντων, ὡς τὸ πρότερον πάσης γενέσεως, ἐπομένως δὲν θεωρεῖται τοῦ θεοῦ παραγόμενον, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσα ὡς κάτοπτρον (ἐκ τοῦ Ἰ. Πιόημου ταῦτα λαβῶν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ μακρύνεται) ἔδειξε τῷ θεῷ τὸ δυνάμενον ἐν τῷ μέλλοντι γενέσθαι. Ἡ μεγίστη αὐτῆς ἡδονὴ ἦν νὰ εἰκονίσῃ λέγει τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ τέλος τῆς ὅλης δημιουργίας.

Ἰσπεὶ δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπέστη, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἀπάσας τὰς μεταβολὰς τῆς δημιουργίας καὶ ἔπαυσε πάντα καὶ ἐγνώρι-

σεν, ἔπρεπε νὰ γείνη ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος, ἐστὶν αὐτὴ ἡ σοφία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι, ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος δὲν συνέχεε τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ διέκρινε, θὰ ἠδύνατο νὰ διασαφήσῃ βέλτιον τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, περὶ ὧν πραγματεύεται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς ἀποκαλύψεως.

Ἡ δύναμις αὕτη ἐτέρου ὄντος, λέγει, παρέσχε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μετατραπῇ τὸ τέλειον πνεῦμα εἰς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος καὶ ἐλευθεροῦ αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς ἀλογίας.

Ἐὰν αἰτία τῆς κρίσεως δὲν φαίνεται ἢ κατὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἢ κατὰ τὴν κίνησιν, ἐὰν ἐκ τοῦ λόγου προηγουμένου τῆς βουλήσεως προέρχεται ἀλήθεια, ἐκ δὲ τῆς ἐστερημένης λόγου βουλήσεως ἄγνοια καὶ ἀπάτη, ἀποδείκνυται ὅτι ὑπάρχει συνύπαρξις ἀρχῶν διαφόρων, ἣν δεικνύει ὁ ἀντιθετισμὸς οὐ μόνον ἐν τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὀρέξει ὑφίσταται δίωξις καὶ φυγὴ, καὶ ἐν τῷ νῷ κατὰφασις καὶ ἀπόφασις, ἐὰν ἡ βούλησις δὲν ἐξηγῇ τὸ καθόλου καὶ τὸ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὁ λόγος, ἐὰν ὁ λόγος δὲν παράγῃ τὴν κίνησιν, ἐὰν ἢ κατὰ τὴν κίνησιν δὲν γεννᾷ τὸ φυσικὸν καὶ τὸ ἀτομικόν, ἀλλ' ἢ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, ἔπεται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ δὲν εἶναι αἱ αὐταί, ἀλλὰ ἀλλήλων διάφοροι· ἐὰν ὁ λόγος δὲν ἦναι τῆς βουλήσεως καὶ πράξεως ἀρχὴ, ὡς διαβεβαίωσεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐὰν ἡ βούλησις διαφέρῃ τῆς ὕλης, διότι ἡ ὕλη δὲν εἶναι κινήτικὴ καὶ πρακτικὴ. Ἐὰν ἀρχὴ τῆς τάξεως δὲν εἶναι ἦναι ἢ κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κίνησιν, ἀλλ' ἢ κατὰ τὸν λόγον, ἀποδείκνυται, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὕλη ἄνευ κινήσεως καὶ μορφῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι ἀρχαὶ συνυπάρχουσαι εἰσὶν ἀλλήλων διάφοροι, τὰ δ' ὑπὸ Σχελλίγγιου εἰρημένα εἰσὶν ἀνυπόστατα, ὡς ὑποκειμενικῶς ἀντιληφθέντα.

Ἐὰν μία τῶν ἀρχῶν καὶ μόνη ὑπῆρχεν, οἷον ἢ κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε πράξις ἐλευθέρα οὔτε κίνησις καὶ ζωὴ θὰ προήρχετο οὔτε γνῶσις καὶ τάξις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκάστη τῶν ἀρ-

χῶν ἴδιον ἀπεργάζεται, ἐνυπάρχει δὲ πᾶσιν, οἷον καὶ ἡ ὀρεκτικὴ ἐν νεκροῖς, ζῶσι, γενομένοις, φθειρομένοις κτλ. ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσὶ κοιναί, παγκόσμιαι· ἐπομένως οὐδεμία τῶν ἀρχῶν τῶν κοσμογονικῶν, ὡς συναιτίων, ὀργάνων τῆς ὑπερτάτης, δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπόλυτος· ἔτι δ' ἐὰν μία τῶν ἀρχῶν μόνη ἀπόλυτος ὑποθεθῇ, ἀποδείκνυται ἡ ἀντίθεσις τῶν ἀρχῶν ὑπόθεσις ἀνυπόστατος, ὡς καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ γένεσις προέρχεται ἐξ ἀντιθέσεως, διότι γένεσις καὶ ἀνάπτυξις δὲν προέρχονται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν διὰ τῆς ὑπερτάτης.

Ἐπειδὴ δ' ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται καὶ ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τοῦτο νὰ συνενώθῃσι καὶ συμπράξωσι δὲν δύναται, ἔπεται, ὅτι ἔνωσις καὶ ἀρμονία τῶν ἀρχῶν πρὸς δημιουργίαν τοῦ κόσμου δύναται νὰ προέλθῃ μόνον ἐκ τῆς ὑπερτάτης, ἢ δὲ ἀρχὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ ἦναι ὄν κενόν, ἄνουν, νεκρὸν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ὡς ἀτόπως πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὀρθῶς παρετήρησαν, ὅτι ὁ Θεὸς, ἐὰν ὑπετίθετο δυνάμει, θὰ ὑπέκειτο εἰς μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν, καὶ ἂν ἡ μεταβολὴ ὑπετίθετο ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ τὸ βέλτιον, ὁ Θεὸς θὰ ὑπετίθετο ἀτελής ἢ κακός.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς πρέπει νὰ ἦναι αἰδῖος, ἀγέννητος, ἔπεται ὅτι οὐ γίνεται, ἀλλ' ἔστιν, ἡ δημιουργία δὲν δύναται νὰ ἦναι θεογονία, ἀλλὰ κοσμογονία· ἀρα μόνον τέλειον ὄν δύναται νὰ γείνη ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ παραχθῇ δημιουργία ἐλευθέρα.

Τὸ καθαρὸν ὄν, ἢ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σχελλίγγιου, δὲν δύναται ἄνευ τοῦ μὴ ὄντος νὰ νοηθῇ, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέδειξαν τοὺς Ἐλεάτας ἀναιρέσαντες, διότι, ἐὰν γείνη λόγος περὶ αὐτοῦ, λαμβάνει διορισμὸν, ἐπομένως δὲν εἶναι καθαρὸν, ἀλλ' ἀόριστον, δυνάμει ὄν.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ὑποθέτων τὸ πνεῦμα ἐν τρίτῳ τινὶ δὲν ἀποδεικνύει τὴν εἰδικὴν διαφορὰν αὐτοῦ, οὐδ' ὡς τρίτον, διότι ἐστὶ σύνολον, ἐπομένως ἡ τριλογία ἐστὶ διλογία καὶ

οὐχι τριλογία, ὡς ὀρθῶς τοῦτο ὁ Βάδερὸς παρετήρησεν. Τὸ ὄντως ὂν δὲν δύναται κατὰ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη νὰ ἦναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ, τέλειον, διότι τὸ ἀτελές ἐξ ἀρχῆς, τέλειον δ' εἰς τέλος γινόμενον, δὲν εἶναι ἀπὸ καταστροφῆς ἐξησφαλισμένον.

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν, ὡς ἀπεδείχθη, συγχέει καὶ τὴν βούλησιν μετὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς πρώτης δυνάμεως, τῆς κατὰ τὴν ὕλην.

Κατὰ δ' ἀριστοτέλη ἡ βούλησις ἐστὶ πρακτικὴ, ἐν δὲ τῷ θεωρητικῷ οὐδὲν πρακτικὸν κατ' Ἀριστοτέλη, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις οὔσα ἀρχὴ κινήσεως, τῷ δὲ νῷ χρωμένη καὶ πράξεως, ἐστὶ διάφορος δύναμις.

Ἐπειδὴ ἡ βούλησις ἀνευ λόγου ἐστὶ δύναμις ἀλογος, ὁ δὲ λόγος δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ κίνησιν, οὐδὲ ἡ κατὰ τὴν ὕλην, ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ δὲν εἶναι αἱ αὐταί, ἀλλὰ διάφοροι, πρὸς κοσμοποιεῖαν ὅμως ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖαι. ἐπομένως ἀνευτούτων μιᾶς σύμπαν, κόσμος νὰ σχηματισθῆ. ὁ δὲ ἦτο ἀδύνατον, ὡς ἀνευ διαφορᾶς τόνων ἀρμονία· διότι ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς ὁ ἀφηρητὸς ἡ βία τῆς ἐνεργείας, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ ἀτομικὸν, ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ὁ ἀφηρητὸς ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία, ἡ πράξις, ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον ὁ ἐξέλειπει ἡ γνῶσις, ἡ μορφή καὶ ἡ τάξις.

Ἐὰν ὅμως ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις ἐκληφθῆ ἀνευ λόγου καὶ προτέρᾳ αὐτοῦ, ὑποτίθεται, ὡς τοῦτο φανερόν, οὐχι πραγματικόν, οὐδὲ πνεῦμα, ἀλλ' ἀλογία, ἀνελευθερία, ἐνὶ λόγῳ ὁ θεὸς (συγχεόμενος μετὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς (ὀρεκτικῆς) ὑπατίθεται, ὅτι πρότερον πράττει καὶ ἔπειτα λογίζεται, ὅπερ ἐστὶν παράλογον· ἐπειδὴ ὁ πρότερον μὲν πράττων ἔπειτα δὲ λογιζόμενος ἀφρων καλεῖται, ὁ δὲ ἦτο τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον ἀτοπον καὶ ὑπὸ ἠρησκευτικὴν ἔποψιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὴ τῷ λόγῳ χρωμένη βούλησις ἐστὶν ἀλογος ὀρμητή, φανερόν ὅτι σύννοος πράξις ἐκ βουλήσεως ἐστεριμένης

λόγου νὰ προέλθῃ ἐστὶν ἀδύνατον, διότι ἡ σύννοος πράξις ὡς προϊόν τοῦ λόγου καὶ τῆς βουλήσεως (ὀρεκτικῆς δυνάμεως) ὑποθέτει ἀμφοτέρω.

Ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται μετάστασιν τοῦ θεοῦ· ἡ παραδοχὴ ὅμως αὕτη ὑποθέτει τὸν θεὸν ἀτελεῖ καὶ τῆ φθορᾷ ὑποκείμενον, ἐπομένως καὶ ταῖς τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ιδέαις ἀποδείκνυνται ἀντιφατικαί.

Ἐὰν ὅμως τῷ θεῷ ἀποδίδεται, ὡς καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἀνακολούθως ἀποδίδει, τὸ ἐλευθέρως πράττειν, πρέπει αὐτῷ νὰ ἀποδοθῆ καὶ βούλησις καὶ νοῦς.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ὑποθέτων στέρησιν ἰδιοτήτων ἐν τῷ θεῷ, οἷον τὴν καθαρὰν ἐνέργειαν ἀποκλείουσιν τὴν δύναμιν, τὸ καθαρὸν ὂν ἀποκλεῖον τὸ μὴ ὂν, καθίστησι τὸν θεὸν ἀτελεῖ καὶ φθορτὸν, ἐνὶ λόγῳ μηδὲν, διότι τὸν θεὸν ὑποθέτει δυνάμει, ἐπομένως οὐδὲ τὴν κίνησιν ἀναγνωρίζει ἀτίδιον.

Ἐπειδὴ ἐκ δυνάμει ὄντος οὔτε γένεσις νὰ προέλθῃ δυνατὸν, ἔπρεπε τὸ ὄντως ὂν νὰ ἦναι ἐξ ἀρχῆς τέλειον, ὠρισμένον, διότι καὶ τὸ γεννῶν καὶ τὸ γεννώμενον πρέπει νὰ ἦναι ὠρισμένα ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφαίνεται.

Διὸ τὸ καθαρὸν ὂν ὡς κενόν, ἀόριστον, δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ, διότι ἐξ ἀορίστου οὔτε ὠρισμένον παράγεται οὔτε ἐλευθερία ὑφίσταται, οὔτε γνῶσις καὶ τάξις.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ δὲν ἦσαν ὠρισμένα, οὔτε ὁ κόσμος ἐκ τοῦ ἀορίστου νὰ προέλθῃ ἡδύνατο, οὔτε νὰ καταληφθῆ, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ μιᾶς ἀρχῆς δυνατὸν τὸ σύμπαν ὠρισμένως νὰ καταληφθῆ.

Ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία διέκρινε τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀρχήν. Ἦν ἀρχὴν τῆς ὕλης εὑρον οἱ πρότερον φυσιολόγοι, τὴν τῆς κινήσεως οἱ ὕστερον, ὁ Ἰπράκλειτος ἐν τῇ πυρὶ δὲ ὁ Ἀναξαγόρας ἐν τῷ νῷ τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς κινήσεως πρῶτοι ἐξήγησαν κατ' Ἀριστοτέλη ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Παρμενίδης καὶ εἴτις ἄλλος ἀποφηνάμενος ἔρωτα ἢ ἐπιθυμίαν ὡς ἀρχὴν ἐν τοῖς οὔσι κινήσουσαν καὶ συνάξουσαν τὰ πράγματα· τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀνήγαγον ὁ Πλάτων καὶ ὁ

Ἀριστοτέλης, ὅτις ἐν τῷ τῆς μεταφυσικῆς αὐτῆν καὶ ὄρε-
ξιν καὶ προαίρεσιν καὶ τῆς ὕλης ἀνωτέραν ἀνεγνώρισεν.

Τὰ δὲ συστήματα τῆς ταυτότητος, ὡς τὸ τῶν Στωϊκῶν
κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ, κατὰ δὲ
τοὺς νέους, ὡς τὸ τοῦ Σπινόζου, Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγέλου καὶ
ἄλλων περὶ αὐτοῦ τὴν διάκρισιν τῶν ἀρχῶν νὰ ποιήσωσι
δὲν ἠδυνήθησαν, διότι τὰ συστήματα ταῦτα ὡς συστήματα
τῆς ταυτότητος δὲν δεικνύουσι τὰς εἰδικὰς διαφορὰς, ἀλλὰ
μόνον τὰς γενικὰς, δηλαδὴ φέρουσιν μόνον εἰς νόησιν οὐχὶ δὲ
καὶ εἰς γνῶσιν, ἰδίως δὲ πραγματικὴν.

Ἡ γνῶσις ἡμῶν ἀρχεται ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα, διότι κατ'
ἀρχὰς δὲν γινώσκομεν καὶ διὰ τοῦτο μανθάνομεν. Ἐὰν τὸ
πνεῦμα ἐκληθῆ ταυτότης ὑποκειμένου ἀντικειμένου, ὡς ὁ
Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἐκλαμβάνουσιν, δὲν ἐξηγεῖται ἡ
εἰδικὴ αὐτοῦ διαφορὰ, διότι τὸ πνεῦμά ἐστι κατ' αὐτοῦς
ταυτότης ἐν τρίτῳ τινὶ ἄρα δὲν εἶναι τριλογία, ἀλλὰ διλο-
γία, ὡς ὀρθῶς ὁ Βάδερσ ἀπέδειξεν.

Ὁ Σχελλίγγιος ταυτίζει οὐσίαν, δύνάμιν καὶ ἔννοιαν, ὡς
εἴρηται. Πᾶν γεννηθὲν θεωρεῖ καινὸν ἔργον τῶν τριῶν δυνά-
μεων.

Αἱ δυνάμεις εἰσὶ κατὰ Σχελλίγγιον πνευματικαὶ καὶ αὐτὸ
τὸ τυφλὸν ὄν τῆς ἀρχῆς.

Ἡ πρώτη ἐξαφθεῖσα βούλησις ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἐξέψει
αὐτῆς ὡς τὸ ἐναντίον παντός συγκεκριμένου, ἐν τῇ σχέσει αὐ-
τῆς πρὸς ἕτερον λαμβάνει διαδοχικῶς ὑλικὰς ιδιότητας. Ταύ-
την δὲ τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν συγχέει ὁ Σχελλίγγιος, ὡς
εἴρηται μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, τῆς σοφίας, τουτέστι τὴν
δύνάμιν μετὰ τῆς γνώσεως, ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν λογικῶν εἰσὶ καὶ
ἄλογοι δυνάμεις, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Θ.
τῆς μεταφυσικῆς.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται, οἷον
ὁ λόγος περιέχει τὸ καθόλου καὶ ἀναγκαῖον, παράγει τάξιν
καὶ γνῶσιν, δὲν παράγει ὁμοίως τὴν ὕλην καὶ τὴν κίνησιν, τὴν

ζωὴν τὴν πράξιν καὶ τὸ ἀτομικόν· ἡ ὕλη διαφέρει τῆς βουλή-
σεως διότι ἡ ὕλη δὲν εἶναι κίνησις καὶ πρακτικὴ, τοῦδε
λόγου διότι ἡ ὕλη δὲν παράγει κίνησιν, ζωὴν, τάξιν καὶ
γνῶσιν, ὡς αἱ δύο ἕτεραι (δυνάμεις) ἀρχαί.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἀρχαὶ διάφοροι, ἀλλὰ μία, οὐκ ἀπεδεί-
κνυτο ὁ Θεὸς μὴδὲν, ἡ δημιουργία Θεογονία, διότι ὁ Θεὸς τῇ
γενέσει ὑποκείμενος οὔτε παντὶ ἐλεύθερος οὐκ ἦτο, οὔτε πάν-
σοφος οὔτε παντοδύναμος, ἀλλὰ ἀτελής δυνάμει, τῇ φθορᾷ
ὑποκείμενος, διότι οὐδὲν νὰ πράξῃ ἠδύνατο· τοιοῦτον δὲ ὄν
δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι πάντως ἀρχὴ καὶ ἀντικείμενον τῆς φι-
λοσοφίας, ἐξ αὐτοῦ νὰ παραχθῇ καὶ μάλιστα ἐλευθέρᾳ δημι-
ουργία.

Ἐὰν τὰ ὄντα παρήγοντο ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμέσως, ὁ Θεὸς καὶ
τὰ ὄντα οὐκ ἦσαν οὐσίαι ἐν, τὸ σύστημα τοῦτο οὐκ ἦτο σύστη-
μα ἀποροῆς ἢ σύστημα πανθειστικόν.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ δυνάμει, διότι
οὐκ ὑπετίθεται ἀτελής καὶ τῇ φθορᾷ ὑποκείμενος, ἀλλὰ τέλειος
φανερόν ὅτι τοιοῦτος δὲν οὐκ ἐδημιούργει ἀμέσως, ἀλλ' ἐμ-
μέσως, τουτέστι διὰ συναιτίων ἀρχῶν, κοσμογονικῶν ὡς ὄρ-
γάνων αὐτοῦ· ἐπομένως ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ
δυνάμει, ἀτελής, ἀλλ' ἐνεργείᾳ, τέλειος, αἰδῖος καὶ τῶν ὄρ-
γάνων του διάφορος.

Ἡ καθαρὸν ὄν τοῦ Σχελλίγγιου, ὃ ἀνομάζεται παρ' αὐτοῦ
ὄντως ὄν, εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἄνευ τοῦ μὴ ὄντος, ὡς ὁ
Πλάτων ἀποδεικνύει περὶ τοῦ καθαρῦ ὄντος τῶν Ἐλεατῶν,
ὅτι αὐτὸ, ἅμᾳ ἀνομασθῆ, λαμβάνει διορισμὸν, ἐπομένως ἀπο-
δείκνυται ὅτι δὲν εἶναι καθαρὸν.

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν οὔτε τὸ καθαρὸν ὄν δρίζει ὀρθῶς ἐκ-
λαμβάνει ὡς ὄντως ὄν, οὔτε τὸ πνεῦμα εἰδικῶς ὡς ὑποθέτων
ἐν τρίτῳ τινὶ, καὶ ὅτι τὸ τρίτον τοῦ Σχελλίγγιου καὶ τοῦ
Ἐγγέλου δὲν εἶναι τριλογία, ἀλλὰ διλογία, ὡς ἀπέδειξεν ὁ
Βάδερσ.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὄντως ὄν ἀποδείκνυται ἐξ ἀρχῆς τέλειον καὶ

ἀπὸ καταστροφῆς ἐξησφαλισμένον, ἀποδείκνυται, ὅτι δὲν γίνεται τὸ ὄντως ὄν, ἀλλ' ὁ κόσμος, μάλιστα δὲ ἐμμέσως, διὰ συναιτίων· ἄλλως ἢ κοσμογονία δὲν θὰ ἦτο κοσμογονία, ἀλλὰ θεογονία, ἀλλοίωσις τοῦ ὄντος, ὡς Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης συνεῖδεν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν συγγέων μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν δὲν ἀποφαίνεται ὀρθῶς, διότι μήτε ὁ λόγος παράγει κίνησιν, μήτε ἡ ὄλη γνῶσιν καὶ τάξιν κτλ, ἐπομένως ἀποδείκνυται, ὅτι μία καὶ μόνη τῶν ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸν κόσμον ὁλοσχερῶς, ἀλλὰ πρέπει ἀπασαὶ νὰ συνυπάρξωσι καὶ συμπράξωσι πρὸς παραγωγὴν τῆς δημιουργίας· ἐπειδὴ οὔτε ἐξ ἀντιθέσεως διαφόρων ἀρχῶν γένεσις καὶ ἀνάπτυξις προέρχεται, ἀλλ' ἐξ ἁρμονίας αὐτῶν, ἢ δ' ἁρμονία προέρχεται ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, ἀποδείκνυται, ὅτι ἄνευ τῆς συμπράξεως καὶ ἁρμονίας, αὐτὴ δὲ ἄνευ τῆς ὑπερτάτης οὐδὲν νὰ παραχθῇ δύναται, ἔπεται ὅτι οὔτε ὁ κόσμος ἀμέσως, ἐκ τοῦ Θεοῦ παράγεται ἀλλ' ἐμμέσως, δι' ὀργάνων, συναιτίων, τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν.

Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστι ὁ Θεὸς δὲν μεθίσταται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, διότι θὰ μεθίστατο τοῦ νὰ εἶναι Θεός, ἐπομένως θὰ ὑπετίθετο ἀτελής καὶ φθαρτός.

Ἐὰν ὁμοίως ἢ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἀνυπόστατος ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἀτελής, διότι, ἐὰν ἑσπερεῖτο σοφίας, ἐλευθερίας καὶ δυνάμεως, δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη Θεός καὶ γενόμενος νὰ ὑπάρξῃ· διὸ ὁ Θεός πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἐς αἰεὶ τέλειος καὶ κύριος τῶν ἀρχῶν, πάνσοφος, παντοδύναμος καὶ παντελεύθερος, ἐνὶ λόγῳ προσωπικός.

Ἄρα ὁ Θεός ἀτοπον τὸ νὰ νοῆται δυνάμει ὄν, ἐπομένως ἀτελής καὶ φθαρτός ἢ καὶ κακός, ἀλλὰ τέλειος, καὶ ὡς αἰεὶ ἔχων τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ προσωπικός.

Ὁ κόσμος ἀποδεικνύει, ὅτι ἐγένετο, ὅπερ ὁ Θεός ἠθέουλετο

καὶ ἔδει γενέσθαι, διότι ἐν τῷ Θεῷ ἢ βούλησις οὐκ ἐστὶ κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς ἀναγκαιότητος, τουτέστι κενή, ἄνευ βάσεως τουτέστιν ἀβιαιρεσία· ἐπειδὴ δὲ ἢ βούλησις ὡς γνωστικὴ δύναμις ὡς τὸν λόγον ὑποθέτουσα καὶ εἰς τὸ τέλος βλέπουσα ὑποθέτει τὸν λόγον, ἢ δ' ἀναγκαιότης τὴν φύσιν, φανερόν, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ἀρχαὶ συνυπάρχουσιν. αἵτινες τῷ Θεῷ ἐς αἰεὶ εἰσὶν ὑποτελεῖς· ὥστε ἢ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Θεός ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστὶν ἀνυπόστατος, διότι θὰ ὑπετίθετο ἄλογος ἄνευ ζωῆς, ἐλευθερίας καὶ πραγματικότητος.

Ὁ Θεός ἐστὶν ὕπερ ἐστὶν, δὲν μεταμορφοῦται δὲ, οὐδὲ παραμορφοῦται ὅπως βούλεται, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος· ἐὰν ἢ ἀπεριόριστος ἐλευθερία ἐκληθῇ ἀφηρημένη καὶ διὰ τοῦτο κενή, ὑποτίθεται κατὰ Λεϊβνίτιον ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἢ κύβηρις, καθίσταται πᾶσα ἀληθῆς φιλοσοφία ἀδύνατος, διότι πάντα καθίστανται δυνατὰ, καὶ μετὰ τῆς ἀναιρέσεως πάσης διαφορᾶς ἀναιρεῖται καὶ ἢ ἀρχὴ τοῦ νοεῖν· καὶ ὁ Βάδερς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Σχελλιγγίου παραβάλλει πρὸς τὴν τοῦ αἵματος ἐξεληθόντος ἐκ τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων.

Ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις οἱ Ἑλλεᾶται τὸ ὄν καθαρὸν ὑπελάμβανον, κενὸν ἐννοίας, δυνάμεως, οὕτως ἐν τοῖς νέοις ὑπέθεσαν ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελος καὶ ἄλλοι.

Ἐὸ καθαρὸν ὁμοίως ὄν, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέδειξαν, δὲν παράγει γένεσιν, διότι οὐδὲν ἐξ ἀορίστου παράγεται ἀλλὰ ὅτι τὸ ὄν, πρέπει νὰ ἦναι συγκεκριμένον.

Ἐὰ μετὰ τὸν Κάντιον συστήματα ἀπέβλεψαν εἰς ἔνωσιν τοῦ ἰδανισμοῦ καὶ πραγματισμοῦ, διότι συνεῖδον, ὅτι, ἐὰν ὁ Θεός ὑποτεθῇ ὄν δυνάμει, ἢ δημιουργία θὰ καθίστατο ἀδύνατος· διὰ τοῦτο ὁ Θεός οὔτε ἰδέα ἀπλή νὰ ἦναι δύναται, οὔτε γινόμενος οὔτ' ἐξιστάμενος, ἀλλ' ἐς αἰεὶ αἰδῖος, διότι τὸ δυνάμει ὄν ἠδύνατο νὰ μὴ γείνη ἢ γενόμενον νὰ φθαρῇ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεός ἀναγνωρισθῇ τέλειος, πῶς δημιουργεῖ, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τουτέστι δι' ὀργάνων; Ἐπειδὴ τὰ συναιτία εἰσὶν

ὁ θεμέλιος λίθος πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ Ἰδρυσιν τοῦ μονοθεϊσμοῦ, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ δημιουργία προέρχεται, ἐμμέσως.

Τοῦτο τὸ ὑπέρτατον, προηγούμενον πάντων, δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρισθῆ διότι τοῦτο θὰ καθίστατο προῖον ὑποκειμενικόν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὑστέρων.

Ἐὰν εὐρεθῆ ἡ πρώτη ἀρχή, ἐξετάζεται ἂν τὸ ἐξαγόμενον ἦναι σύμφωνον ταῖς προτάσεσιν (ὁ κόσμος ταῖς ἀρχαῖς)· ἐπειδὴ δὲ ἐξαγόμενον ὠρισμένον ἐξ ἀορίστων ἀρχῶν δὲν προέρχεται, ἀλλὰ σύγχυσις ἀρχῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ μονομέρεια καὶ ἡμαρτημένη περὶ κόσμου θεωρία.

Ἐξήγησις ὅμως ὀρθὴ ἐκ μιᾶς ἀρχῆς νὰ δοθῆ δὲν δύναται, διότι ἀναίρεται ἡ διαφορά τῶν ὄντων ἐκ τοῦ ὑπερτάτου, ἐπομένως καὶ ταῦτα ὡς πραγματικὰ αἴρονται.

Ἡδὴ ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγμα-τος ἀναγκασθεῖσα εὗρε τὴν κατ' ἀρχὴν τῆς ὕλης, τῆς κινήσεως καὶ τοῦ (λόγου) νοῦ.

Πρῶτον ζήτησαντα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης τὸν Ἰσίοδον καὶ τὸν Παρμενίδην, λέγων, ὅτι, ὅταν ἡ ἀρχὴ αὕτη γνωρισθῆ, γινώσκεται πᾶσα γένεσις καὶ πράξις.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἀνομάζει ὄρεξιν καὶ προαίρεσιν καὶ θεωρεῖ ἀνωτέρω τῆς κατὰ τὴν ὕλην, θεωρῶν τὴν ὕλην ὡς δύναμιν· βᾶσιν τῆς ἐνεργείας.

Ἐπειδὴ δ' ἡ ὄρεξις κατὰ λογισμὸν ἀνομάζεται βούλησις, ὑποτίθεται ὁ λόγος προηγούμενος αὐτῆς καὶ ἐν τῇ γενέσει καὶ ἐν τῇ πράξει· ἐπομένως ἡ βούλησις δὲν δύναται νὰ ἦναι τοῦ λόγου ἀρχή, ἥκιστα δ' ἡ ἀπόλυτος, διότι ἡ ἀλογία θὰ προηγείτο τοῦ λόγου καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς ἀλογίας θὰ παρήγαγεν, ὑπερ θὰ ἦτο ἄτοπον.

Ἐπειδὴ δ' ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ ἔχουσα τὴν κατὰ τὴν κίνησιν βᾶσιν δὲν ὑπνώττει, ἀλλ' ἀνδροῦται, ἡ δὲ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ἔχουσα βᾶσιν τὴν ὕλην κινεῖται ἐλευθέρως πα-

ράγουσα διὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην τὴν πραγματικὴν καὶ ἀτομικὴν, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ δημιουργία οὔτε διὰ μόνης τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς δύναται νὰ προέλθῃ οὔτε διὰ μόνης τῆς κατὰ τὴν κίνησιν καὶ μόνης τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλὰ δ' ἀπασῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἑαυτῶν εἰς σύμπροξιν καὶ ἀρμονίαν, ὡς ἐν τῇ μουσικῇ οἱ τόνοι πρὸς ἀρμονίαν μόναι δὲν συντελοῦσιν, νὰ ἔλθωσι δὲν δύνανται, ἐξ ὧν ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν ὄντων προέρχεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης, ἀποδείκνυται ἀριδῆλως, ὅτι ἡ κυρίως ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ, ὃν τέλειον, ὑπέρτερον πάντων καὶ τῶν συνκλιτῶν, διότι, ἐὰν ἦτο δυνάμει οὔτε πραγματικὸν καὶ ἀτομικὸν θὰ προήρχετο, οὔτε κίνησις καὶ ζωὴ, οὔτε λόγος καὶ τάξις, ἐνὶ λόγῳ οὔτε ἀρμονία καὶ ἐξ αὐτῆς κόσμος.

Ἐπειδὴ δ' ἐκ μιᾶς ἀρχῆς κόσμος δὲν παράγεται, ἀποδείκνυται, ὅτι καὶ τὸ νέον σύστημα τοῦ Σιχελλιγγίου, ἐὰν ὑποτεθῆ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ἀρχαὶ μόναι, διότι ἀποκλείεται· κατὰ τὸν λόγον, ἥς ἀνευ κόσμος δὲν παράγεται· ἐπομένως ἀποδείκνυται ἀτελές. Ἐὰν δὲ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται, πάλιν οὐδὲν κατορθοῦται, ἐὰν ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ὀρθῶς δὲν ὀρισθῆ.

Καὶ ἂν δὲ ἀναγνωρισθῆ ὅτι ἕκαστον ὃν συνίσταται ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ φέρει, ὡς ἀποδείκνυται, τὴν τοῦ ὑπερτάτου εἰκόνα ἄλλως τε οὐδ' ὀργανικὸν θὰ προήρχετο, οὐδὲ τὸ ἐν θὰ διέφε-
ρεν εἰδικῶς τοῦ ἑτέρου.

Ἐπειδὴ ὅμως μόνος ὁ ἄνθρωπος γίνεται πρόσωπον, δηλαδὴ κύριος τῶν ἀρχῶν, διότι καὶ ἄνθρωποι γίνονται κύριοι τῶν ἀρχῶν, φαίνεται μόνος Θεοειδῆς, ἐπομένως ἰδέα Θεία καὶ δι-
ταῦτο ἀρχοειδῆς καὶ ἀφθαρτος.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ ἀληθῶς δὲν ἐνήργουν ἀπαύστως ἐν τῷ πο-
ραγομένῳ οὐδὲν τῶν ὄντων θὰ προήρχετο καὶ διέμεγεν.

Ἐὰν αἱ κατώτεραι ἀρχαὶ ἐπεκράτουσιν τῶν ἀνωτέρων,

άνώτεροι θὰ διέμενον άνευ ένεργείας και αδύνατον νὰ προέλθωσιν όντα και κόσμος.

Έπειδή δέ άρμονία και τάξις επικρατεί έν τώ παντί, αύται δ' έν τής ύπερτάτης προέρχονται, τουτό έστιν άπόδειξις, ότι ές άει ή άνωτάτη άρχή επικρατοϋσι τών κοσμογονικών άρχών αι άνώτεροι τών κατωτέρων· διό τοϋτο δέν είναι δυνατόν συνέργεια και άρμονία τών άρχών νὰ προέλθῃ, και έξ αύτών γένεσις, άνάπτυξις και τελειοποίησις, έπομένως άϊδιότης και θεϊότης άνευ τής ύπερτάτης άρχής.

Έπειδή αι άρχαι προηγούνται πάντων και τών άρχών, τών συναιτίων, ή ύπερτάτη, φανερόν ότι ούδέν ήδύνατο νὰ παρεχθῃ αύτομάτως και νὰ ύπόρξῃ άπό τών άρχών και ιδίως τής ύπερτάτης χωριζόμενον.

Και ού μόνον ό Άριστοτέλης διέκρινε τας άρχάς, αλλά και ό Κάντιος ύπολαβών τόν μέν λόγον δύναμιν γνωστικήν τών άρχών, τόν δέ νοϋν δύναμιν τής κρίσεως, αντίστοιχον εις τήν βούλησιν, τήν δ' ύλην σύνολον παρεχόμενον έξ αντιθέτου κινήσεως (έλξεως και ώσεως).

Έκ τών ειρημένων άριδήλως άποδείκνυται, ότι έν άπασι τοίς συστήμασιν επικράτησε και έτι επικρατεί σύγχυσις τών άρχών.

Ό Άριστοτέλης έκλαμβάνει τόν νοϋν άμιγῃ ύλης και διό τοϋτο ισχυρόν. Τοϋτο δέ δέν φαίνεται κατὰ πάντα έρθόν, διότι τó άμιγές δέν παρέχει τώ νώ ισχύν, αλλά μάλιστα αδυναμίαν· ισχυρόν αύτόν καθιστῇ και θεοειδή, εάν ό άνθρωπος έν άρμονία και συνεχεία διαμείνῃ έν τώ θεώ.

Τόν νοϋν τοϋ Άριστοτέλους άναγνωρίζει και ό Σχελλίγγιος προσωπικόν, δέν εκλαμβάνει όμως αύτόν, ως ό Άριστοτέλης, θεωρητικόν, αλλά πρακτικόν τουτέστι βούλησιν.

Ό νοϋς όμως τοϋ Άριστοτέλους δέν φαίνεται ότι έστι μίξ τών άρχών, άλλ' άνώτερος αύτών και ως τοιοϋτος ιδέα θεία και τέλος τοϋ κόσμου· διό δέ τοϋτο έχων τó θεόν και δι' αύτοϋ τας άρχάς ύποτελεῖς δέν δύναται νὰ κατάγῃται μόνον εκ

τοϋ ύλικού, μόνον εκ τοϋ κινητικού και νοητικού, αλλά κυρίως τοϋ θείου (ιδέας), διότι διό μόνου ή συνέργεια και άρμονία τελείται και δι' αύτοϋ κύριον τών άρχών τών παγκοσμείων καθίσταται και διό τοϋτο θεοειδές και άνώτερον και ύπέρον πάντων τών άλλων όντων.

Έάν αι άρχαι διεκρίνοντο άλλήλων, θά καθίστατο ή σχέσις αύτών πρὸς άλλήλας καταληπτή, ή έξ αύτῆς διαφορά και τάξις τών όντων, ή άρχή τής γενέσεως τών κατωτέρων εκ τών άνωτέρων.

Έάν εκάστη τών άρχών (συναιτίων) ίδιον άπεργάζεται, οίον ή κατὰ τόν λόγον παράγει τήν μορφήν, τήν τάξιν, τήν γνώσιν, ή κατὰ τήν κίνησιν τήν ζωήν, τήν γένεσιν, τήν έλευθερίαν, ή δέ κατὰ τήν ύλην τήν βάσιν τής ένεργείας, τó φυσικόν και άτομικόν, φανερόν ότι ή έλλειψις τούτων μιξ θά καθίστα τήν τοϋ κόσμου σύστασιν αδύνατον.

Έκ τών ειρημένων άποδείκνυται, ότι και ή κατὰ τήν ύλην άρχή έστι πρὸς κοσμογονίαν εκ τών ών οϋκ άνευ.

Έπειδή όμως ή άρχή αύτη έστιν άνίκανος νὰ εξήγησῃ τήν κίνησιν, τήν γένεσιν, τήν ζωήν, τήν έλευθερίαν, τήν τάξιν, τήν γνώσιν, οϋδ' έαυτήν, διότι ή ύλη δέν εξηγείται διό τής ύλης, φανερόν, ότι ό ύλισμός έστι θεωρία μονομερῆς και διό τοϋτο άνίκανος πρὸς εξήγησιν τοϋ όλου σύμπαντος κόσμου, έπομένως ό ισχυρισμός αύτοϋ άτοπος, ότι ή ύλη έστιν άρχή άπόλυτος και έξ αύτῆς παράγονται πάντα.

Ός δέ πῶς τις ιδίως έν πολιτεία ως άρχων εϋδοκιμεῖ έχων (τήν προσήκουσαν) γνώσιν, (άγνήν) βούλησιν (εις τó κοινόν άποβλέπουσαν και οϋχι εις τó ίδιον) και δύναμιν (άποχρῶσαν) ήνωμένος, άποτυγχάνει δέ τούτων ή τούτων μιξ στερούμενος, άσεβές έσται, εάν αύται άφαιρεθῶσιν άπό τοϋ ύπερτάτου, διότι ό τοιοϋτος θεός θά άπώλλυτο, εάν δέν ειχεν ύφ' έαυτόν τας δυνάμεις ύποτελεῖς, ένί λόγῳ εάν ό θεός δέν ήτο ές άει έν ένεργεία, τέλειον, ένί λόγῳ έν προσωπικόν· διότι,

ἐὰν ἦν δυνάμει, οὐδὲν θὰ ἐγίνετο, ἢ γενόμενον θὲν θὰ ἦτο αἰδίον, ἀλλὰ φθαρτόν.

Ἐπειδὴ ἡ ὕλη διὰ τῆς ὕλης δὲν ἐξηγεῖται, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀρχὴ αὐτῆς, ἣτις καθισταμένη βάσις τῶν ἀνωτέρων λαμβάνει παρ' αὐτῶν ιδιότητος ὑλικᾶς, μορφοῦται καὶ ζῶσα καθίσταται.

Ἐὰν δὲ σύμπραξις καὶ ἁρμονία τῶν ἀρχῶν, ὡς ἡλίου φαεινότερον φαίνεται, προέρχεται ἐκ τῆς ὑπερτάτης, φανερόν ὅτι ἄνευ αὐτῆς οὔτε γένεσις θὰ προήρχετο οὔτε ἀνάπτυξις, τελειοποίησις καὶ αἰδιότης τῶν ὄντων.

Ἐὰν ὁμοίως ἡ ὄρεκτικῆ δύναμις (ἣτις ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ πράξιν ἀρχὴ) ὑποτεθῇ ἀρχὴ ἀπόλυτος, ὑποτίθεται ἀρχὴ ἄλογος, διότι ἡ ὄρεκτικὴ δύναμις κατὰ λογισμὸν βούλησις καλουμένη ὑποθέτει τὸν λόγον αὐτῆς προηγούμενον, ἐπομένως ἀνώτερον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ τοιαύτη, διότι ὑποτίθεται δυνάμει, καὶ τοιαύτη οὐσα δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας· οὐδὲ ἡ κατὰ τὸν λόγον δύναται ἀπόλυτος νὰ θεωρηθῇ, διότι θὰ ἐσπερεῖτο ζωῆς, προσωπικότητος καὶ χωριζομένη τῶν ἄλλων ἀρχῶν οὐδ' εἰς γνώσιν καὶ τάξιν νὰ φέρῃ ἠδύνητο, διότι θὰ καθίστατο ἄνευ ζωῆς, ἐλευθερίας καὶ πραγματικότητος.

Ἐὰν ἡ φιλοσοφία ἦναι ἀτελής, ἡ δὲ σοφία ἐπιστήμη τελεία, δὲν δύναται ἡ τελεία ἐπιστήμη νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον ἀτελές, τὸ ἀφηρημένον, διὰ τοῦτο ὅν ἀτελές, δὲν δύναται νὰ ἦναι τέλειον, ἔννοον, ἐλεύθερον, παντοδύναμον, ἀλλὰ τὸ ἐνεργεῖα τὸ τέλειον, ἐπομένως ἰκανὸν νὰ κρίνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἀποφασίστῃ καὶ πράξῃ ἐλευθέρως.

Οὐ μόνον δ' ἐν τούτῳ τὸ σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἔτι καὶ ἐν τῇ συγχύσει τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, τῆς δυνάμεως μετὰ τῆς γνώσεως, καὶ διὰ τοῦτο πραγματικᾶ ἀναγνωρίζει μόνον τὰ γνητὰ, τὰ δ' αἰσθητὰ ἀπλᾶ φαινόμενα.

Ἐτι δὲ τὴν ἐνότητα τῶν δυνάμεων θεὸν ὑποθέτων ὑποθέτει ἰδιοδράνειαν καὶ ἐξ αὐτῆς τὸν κόσμον.

Τὰς δὲ βαθμίδας τῆς τῶν ὄντων γενέσεως ὑποθέτει βαθμίδας τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης δυνάμεως ὑπὸ τὴν δευτέραν, ὅτι μετὰξὺ ἀμφοτέρων προέρχεται ἀγὼν, ἡ πρώτη διαμερίζεται εἰς στοιχεῖα, ὁ ἀγὼν δείκνυσι τὴν γένεσιν τοῦ ἀστερίου συστήματος· προβαίνουσης δὲ τῆς ὑποταγῆς προβαίνει ἡ γένεσις εἰς ἀνώτερα, ἀνόργανα, ὀργανικὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐπειδὴ δ' ἡ δημιουργία ἐστὶ κόσμος, κόσμος δ' ἐξ ἀλόγου καὶ ταῦτομάτου δὲν προέρχεται, ἀλλ' ἐκ τελείου ἔχοντος τὰς ἰδίας ἀρχὰς ἐς αἰεὶ ὑποτελεῖς, πρέπει τὸ ὑπέρτατον νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐς αἰεὶ ἐνεργεῖα, ἐνὶ λόγῳ ἦν προσωπικόν, διότι μόνον τοιοῦτον ὅν δύναται ν' ἀναγνωρισθῇ πάνσοφον, παντελεύθερον καὶ παντοδύναμον· διότι μόνον τοιοῦτον χρῆται ταῖς ἀρχαῖς οἷον ὀργάνοις καὶ δι' αὐτῶν παράγει ἐμμέσως τὸν σύμπαντα κόσμον.

Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος παρετήρησεν, ὅτι ἡ γένεσις πρῶτον προβαίνει ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀπὸ δὲ τούτου τρέπεται ἐπὶ τὸ τέλειον. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ γένεσις προέρχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων, διότι ἐστὶν ἀδύνατον ἄνευ ἐνώσεως καὶ ἁρμονίας τῶν ἀρχῶν ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης νὰ προέλθῃ γένεσις, ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῆς τοῦ σύμπαντος κόσμου ιδέας.

Ἐπειδὴ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἀπέβλεπεν εἰς σωτηρίαν, αἰδιότητα, καὶ τέλος αἰδίον μακάριον, ὅπερ ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἠβούλετο καὶ ἔδει γειέσθαι, δὲν ἠδύνατο ἡ δικαιοσύνη, ὁ παγκόσμιος νόμος, ὁ ἀφορῶν εἰς σωτηρίαν, ἀναγέννησιν καὶ ἀθανασία νὰ ἦναι ἐναντίος τῇ θείᾳ βουλήσει, διότι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι θεία βουλήσει ἐναντία, οὐδὲ νὰ ἦναι ἀόριστος, ἀφηρημένη, κενή, τουτέστιν αὐθικρεσία, ἀλλ' ὠρισμένη, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ νόμου παντός.

Τὰ εἰρημένα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε συστήματα ἐπλανήθησαν ἐν δυσὶν κυρίως, ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν καὶ ὡς πρὸς τὸν τῆς ὑπερτάτης ὡς

πρὸς τὸν τῆς ὑπερτάτης οὐδὲν τῶν συστημάτων ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ὑπέρτατον ἐς αἰεὶ ἐστὶν ἐνεργεία, τέλειον, καὶ ὡς κύριον τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν (συναιτίων), προσωπικόν· ὡς πρὸς δὲ τὸν διορισμὸν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, φαίνεται καὶ ἐν αὐτοῖς σύγχυσις τῶν ἀρχῶν, διότι τὸ μὲν συνέχεε ταύτην μετ' ἐκείνης, διὰ δὲ τοῦτο τινὰ μὲν μίαν τῶν ἀρχῶν ἢ καὶ δύο, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὸ σύμπαν κατ' ὀλοκληρίαν καὶ ἐπομένως (V. Τόμ. τῆς ἱστ. τῆς φιλ. σ. 525 καὶ ἐφεξῆς).

Ἐὰν ὅμως αἱ ἀρχαὶ διεκρίνοντο ἀλλήλων καὶ τῆς ὑπερτάτης, τὰ ἠδύνατο ὀρθώτερον νὰ ἐξηγηθῇ ὁ σύμπας κόσμος, εἰ καὶ μὴ ὀλοσχερῶς.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ἡ ἀνάγκη θεωρίας νέας περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου, φιλοσοφία ἀνταξία τῶν ἀξιώσεων τοῦ παρόντος χρόνου ἱκανὴ νὰ παράσχῃ βελτίωσιν τῶν κακῶς κειμένων καὶ ν' ἀποδείξῃ τὸ ζητούμενον μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐζήτουν τὰς ἀρχάς, ἵνα ἐπ' αὐτῶν οἰκοδομήσωσι τὴν σωτηρίαν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μακαριότητα αὐτῶν.

Ἡ ἀρχαιοτὴ φιλοσοφία ὑπέλαβεν κατ' ἀρχὰς τὰς ἀρχὰς ὀλικὰς.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ τότε ἀρχαὶ δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ παραγάγῃσι τὴν μεταβολὴν, ἐζήτησαν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως· ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὕτη ἔφερεν εἰς τὸ αὐτόματον καὶ τὴν τύχην, ἐζήτησαν τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως.

Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τὸ ὄν δὲν ἐχώρισαν τῆς φύσεως, ἐπεκλήθησαν φυσιολόγοι.

Διὸ ἡ ἀληθὴς ἰδεολογία ἀρχεῖται ἀπὸ Σωκράτους ἀσχοληθέντος πρώτου περὶ τὰ ἠθικὰ καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τοὺς ποιοῦντας τὴν ἐπιστήμην ἀληθῶς ἐπιστήμην.

Ὁ Πλάτων ἀπὸ τοῦ Σωκράτους παραλαβὼν τὰ ἠθικὰ καὶ τοὺς καθόλου ὁρισμοὺς, οὓς ιδέας προσηγόρευσε, τὰ αἰσθητὰ

ἀπὸ τοῦ Κρατύλου, τὰ μαθηματικὰ ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων, συνῆψε ταῦτα εἰς ἓν σύστημα (Ἀριστ. μετ. I, 5).

Ὁ Ἀριστοτέλης συνιδὼν ὅτι ἐκ τῶν καθόλου ὁρισμῶν πραγματικῆ γνῶσις δὲν παράγεται, ὥρισε τὴν οὐσίαν διαφόρως τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ κυρίως ὅμως ἀρχὴ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἦν τὸ ἐνεργεῖν ὄν, οὐχὶ δὲ τι πεποιημένον ὡς τὸ τῶν νεωτέρων.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δύναμιν καὶ ἐνεργείαν, (ἕλην καὶ εἶδος) δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνδέσωσιν.

Οἱ Στωϊκοὶ, τὴν ἕλην εἰς τὸν λόγον ἀναγαγόντες, ἠδυνήθησαν νὰ ἀναιρέσωσιν μὲν τὸν δυζδισμόν, δὲν ἀπέφυγον ὅμως τὸν πανθεϊσμόν.

Οἱ νέοι Πλατωνικοὶ τὸ ὄν ἀφρημένον ὑποθέσαντες καὶ οὐχὶ συγκεκριμένον, ἐνέπεσον εἰς ἀντίφασιν, διότι τὸ ἀόριστον ἔπρεπε νὰ νοηθῇ ὠρισμένως, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἀντιφάσει ἐναυάγησεν ἡ νέα Πλατωνικὴ φιλοσοφία.

Ἐὰν δ' ἡ σκέψις ἐξαιρεθῇ, ἀπασαὶ αἱ ἄλλαι σχολαὶ μέχρι τῶν νέων χρόνων (νέας ἐποχῆς) ἦσαν ἐκλεκτικαὶ, ἰδίως δὲ Πλατωνικαὶ καὶ Ἀριστοτελικαὶ.

Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θεολογία ἔχουσαι τὸν Θεὸν ἀντικείμενον ἐλογίζοντο αἱ αὐταί.

Ἡ δὲ τῶν νέων χρόνων φιλοσοφία, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ διχασμοῦ (τῆς ἐμπειρίας καὶ ἰδεολογίας).

Πρῶτος ὁ Καρτέσιος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἀπατηθεὶς ἤρξατο νὰ ἀμφισβῆσθαι περὶ πάντων· ἡ ἀμφισβολία ὅμως αὕτη ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸ νοῦν ἄρα ὑπάρχω, τουτέστιν εἰς τὴν ἐξ ὑποκειμένου φιλοσοφίαν.

Ὁ Καρτέσιος τὸν ὅλον κόσμον διήρσεν εἰς ἕλην καὶ νοεῖν ὡς ἀντιθέσεις. Καὶ ὁ Σπινόζας ἀνήγαγεν εἰς ἀντιθέσεις τὴν νοητικὴν καὶ τὴν ἐκτεταμένην οὐσίαν καὶ ὑπέλαβεν ὡς ἰδιότητας τῆς οὐσίας ὡς μόνης πραγματικῆς· αὐτῷ δὲ σύμφωνος ἦν καὶ ὁ Λεϊβνίτιος, ὅς τις τὴν νοητικὴν τοῦ Σπινόζου οὐσίαν

ἀναπτύξας ὤθησε τὸν Οὐόλφιον εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ Κάντιος ἀποφηνάμενος ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνον τὰ φαινόμενα νὰ γνωρίσῃ δύναται, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ νοούμενα, ἀνέτρεψε τὴν μεταφυσικὴν, ἐξ ἑτέρου δ' ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ καθόλου καὶ ἀναγκαίου δὲν πηγάζει ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ἀνῆρσε καὶ τὴν ἐμπειρίαν· ὥστε τὸ ἐξαγόμενον τῆς κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου τοῦ Καντίου ἦτο σκεπτικόν.

Ἡ δὲ μετὰ τὸν Κάντιον φιλοσοφία προσέθετο νὰ ὀρίσῃ τὸ αὐτόπραγμα (αὐτόν) αὐτοῦ.

Πρῶτος ὁ Φίχτιος ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀρχὰς ὡς ἀντιθέσεις, τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ ὅμως ἀποφηνάμενος ἀρχὴν ἀπόλυτον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀρχὰς.

Ὁ Σχελλίγγιος πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐπανήγαγεν εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην κατάστασιν, ὅπου ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενόν εἰσι ταῦτά· διὸ τὸ σύστημα τοῦτο ἐκλήθη σύστημα τῆς ταυτότητος, ἵνα δηλωθῇ ὅτι ἐν ἅπασιν ὑπῆρχεν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὃ γινόμενον ἀντικείμενον δὲν παύει ὄν ὑποκείμενον, ἀλλ' ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτὸ, καὶ τοῦτο τὸ εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθὸν καὶ μένον ὑποκείμενον καὶ μὴ μεταβαλλόμενον ἐκλήθη Θεός.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος δείξασα, ὅτι οὔτε καθαρὸν ὑποκείμενον οὔτε καθαρὸν ἀντικείμενον ὑπάρχει, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐν δὲν ἀποκλείει τὸ ἕτερον, ἔφερεν εἰς τὰς ἀμέσους τῶν ὄντων ἀρχὰς, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ περιλάβῃ εἰς ἑαυτὴν ἡ φιλοσοφία τὸν πραγματικὸν κόσμον.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σύστημα τῆς ταυτότητος ὑπέθεσε τὸν Θεὸν γινόμενον, τουτέστιν οὐσίαν, ἀπρόσωπον, ὑπέθεσε καὶ τὴν κίνησιν λογικὴν, οὐσιώδη καὶ οὐχὶ πραγματικὴν.

Τὸ λογικὸν τοῦτο τοῦ Σχελλίγγιου σύστημα ἀσπασάμενος ὁ Ἐγγελος ἔθεσεν εἰς τόπον τοῦ ὑποκειμένου τὴν ἔννοιαν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ πρώτῳ συστήματι αὐτοῦ ἀπεφάνητο,

ὅτι τὸ λογικὸν ἔχει τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός· ἐν δὲ τῷ νέῳ, ὅτι ὁ Θεός δὲν εἶναι τὸ λογικὸν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν τὸ προηγούμενον τοῦ λόγου, ἢ ἐκτὸς τοῦ λόγου τιθέμενον καὶ ἀντικαθιστάμενον γίνεται ἔννοον, ζῶον, ἐλεύθερον, ἐνεργεῖα τέλειον.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ κενόν, ὡς παρὰ Σπινόζα καὶ Ἐγγέλῳ, δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν καὶ πραγματικὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος, τοῦ ἄνευ ἐννοίας, τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὴν ἔννοιαν, τὴν προσωπικὸν Θεόν.

Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄν δὲν εἶναι ἐνεργεῖα, ἀλλὰ δύναμις, τὸ δὲ δύναμις ἐνδέχεται νὰ μὴ γείνη ἢ γινόμενον νὰ φθορῇ, φαινερὸν ὅτι ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναται νὰ κατασταθῇ τὸ δύναμις, ἀλλὰ τὸ ἐνεργεῖα, τὸ τέλειον.

Ἐπειδὴ οὐδεμία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δύναται, ὡς τοῦτο φανερόν, νὰ ἦναι τῆς φιλοσοφίας ἀρχὴ, ἀλλὰ τι ὄν ὑπὲρ αὐτὰς τέλειον, καὶ ὡς κύριον τῶν ἀρχῶν προσωπικόν, ἀνατρέπεται ἡ βᾶσις τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων, ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ αἰτεῖται νὰ κατασταθῶσι μέλη ὀργανικὰ τῆς ὑπερτάτης, αἰτεῖται νὰ συνδεθῶσι καὶ τὰ συστήματα εἰς ἓν ὀργανικὸν ὅλον διὰ ἀκριβοῦς ζητήσεως καὶ διαγνώσεως τῆς ὑπερτάτης, ἧς ἡ γνῶσις αἰτεῖται, ἵνα κατασταθῇ ἀντικείμενον ἀντάξιον τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης· διότι αὐτὴ (ἡ ἀληθοῦς γνῶσις τῆς ὑπερτάτης) μόνον ἀποδεικνύουσα τὴν μονομέρειαν παντὸς συστήματος καὶ πᾶν σύστημα μέλος αὐτῆς ἐγκαθιστῶσά ἐστιν ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν κατ' ὀλοκληρίαν καὶ ἐλευθέρην.

Καί ται δὲ ἡ πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην ἐδὸς ἐστὶ δυσχερὴς καὶ τὸ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀπορούμενον πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας σχεδὸν ἄλυτον, ἡ ἀνθρωπότης ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν λύσιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δ' ἡ λύσις αὐτοῦ φαίνεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀδύ-

νατος, και ὑπὸ μόνου τοῦ Θεοῦ ὡς πανσόφου ἐστὶ δυνατὸν νὰ γνωρισθῆ, φανερόν ὅτι σοφός ἐστὶ μόνος ὁ Θεός· ὁ δ' ἄνθρωπός ἐστι μόνον φιλόσοφος, ἐραστὴς τῆς σοφίας, και διὰ τοῦτο τείνει πρὸς ὁμοίωσιν τῷ Θεῷ, δηλαδὴ πρὸς τὴν σοφίαν.

Ὁ Θεός δέ ἐστὶν ἐς αἰεὶ ὑπεράνω τῶν ἀρχῶν· διότι ἄνευ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀσθενής, ἄεργος, ἡ κατὰ πῆν ὕλην ἄνευ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν νεκρὰ και ἄνευ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀτακτος, ἀμορφος, ἀμετρως, ἀπειρος.

Ὁ Θεός ἐστὶν ἀγέννητος, διὰ τοῦτο δὲν γεννᾷ ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τὸν σύμπαντα κόσμον.

Τὸν Θεὸν ὁμοίως και αὐτὸν ὁ Ἰάκωβος Βόημος και ὁ Βάδερος δὲν ὑποθέτουσιν ὀρισμένον, ἐνεργεία, ἀλλὰ ἀόριστον και δυνάμει ὡς τοιοῦτος δὲ κατ' αὐτοὺς εἰσέρχεται (ὡς ἀόριστος) εἰς τὴν φύσιν, ἵνα ἀποκτήσῃ αὐτότητα, δηλαδὴ ἀτομικότητα, ὀριστικότητα.

Ὁ δὲ Βάδερος τὸν Θεὸν ἐκλαμβάνει ταυτότητα τοῦ ἰδανικοῦ και τοῦ φυσικοῦ και ὀνομάζει πνεῦμα και ταυτίζει μετὰ τῆς βουλήσεως.

Ἐὰν δὲ ἡ βούλησις ἄνευ λόγου ἐστὶ δύναμις ἀλογος, ἔπεται, ὅτι ὁ λόγος προηγούμενος τῆς βουλήσεως ἐστὶν ἀνώτερος αὐτῆς ἐπομένως ἡ βούλησις μὴ προηγουμένη τοῦ λόγου, ἀλλ' αὐτῷ ἐπομένη δὲν δύναται ὡς ὑστέρᾳ τοῦ λόγου και ἐπομένως κατωτέρα νὰ ἦναι τὸ ἀπόλυτον· μάλιστα δὲ ἡ βούλησις, ὡς τείνουσα, νὰ φέρῃ τὴν ἰδέαν εἰς ὕπαρξιν, ἐστὶν κυρίως ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή· διὰ τοῦτο ἡ ἐπιθυμία, ἣν ὁ Βάδερος ἐκλαμβάνει κενότητα, βαρύτητα, ὄρμην εἰς πληρωσιν, δὲν φαίνεται ἡ αὐτὴ τῆ βουλήσει, διότι ἡ μὲν ἐπιθυμία δὲν ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἔτι ἀρχεται ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς και διὰ τοῦτο τὸ λογικὸν εἰσέτι δὲν ἀνεπτύχθη ἐνεργεία και δὲν ἐξουσιάζει αὐτήν, και διὰ τοῦτο φαίνεται ἀλογος, ἐν ᾧ και ὁ λόγος ἐν αὐτῇ φαίνεται δυνάμει.

Διὰ τοῦτο ὁ Βάδερος λέγων, ὅτι ἡ φύσις ἐστὶν ἐν παντί,

ἐννοεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης, ἣτις ὁμοίως ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή, διότι και αὐτὴ ὡς παγκόσμιος ἀρχή ἐνυπάρχει παντὶ και τῇ ὕλῃ, ὡς και ἡ κατὰ τὸν λόγον ἐνυπάρχουσα και ἐν τοῖς ἀνοργάνοις και ὀργανικοῖς ἐστὶ και αὐτὴ ἀρχή κοινή, εἰ και δυνάμει μὲν ἐν ταῖς κατωτέροις βαθμίσι ἐνεργεῖ δ' ἐν ταῖς ἀνωτέροις.

Τὸ ἀπειρον ἀληθῶς δὲν φαίνεται ἐνόητος, ὡς ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ κατὰ Βάδερον μίξις τῶν δυνάμεων· ἐὰν ἡ εὐρύθμος σχέσις τῶν ἀρχῶν κατὰ Βάδερον διαταραχθῆ, προέρχεται ἀντίθεσις τῶν ὀργάνων.

Ὡς τὸ σπέρμα δεῖται τῆς γῆς ὡς βάσεως, οὕτω και αἱ ἀνώτεροι δυνάμεις δεόνται τῶν κατωτέρων.

Τὸ σπέρμα ὁμοίως ἀνορθῶν μεταβαῖνον εἰς τὸ κάτω δὲν εἶναι ὕλικόν.

Και τὰ πάθη και ἡ κακοδαιμονία προέρχονται κατὰ Βάδερον δι' ὕπατα γῆς τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν ταῖς κατωτέροις.

Ἐπειδὴ δ' ἡ γένεσις, ἡ ἀνάπτυξις και ἡ τελειοποίησις τῶν ὄντων προέρχεται ἐκ τῆς ἀρμονίας και συνεργείας τῶν ἀρχῶν, αὐταὶ δὲ ἐκ τῆς ὑπερτάτης, φανερόν ὅτι ἡ γένεσις ἀρχεται ἐκ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς ὡς ἐγγυτέρω τῆς ὑπερτάτης και μεταβαίνει εἰς τὴν κατὰ τὴν κίνησιν και ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν μίξιν, τὴν πρᾶξιν, ἣν ὁ Ἰάκωβος Βόημος δημιουργὸν καλεῖ.

Ἐὰ ὄντα κατὰ Βάδερον προέρχονται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, διαφέρουσιν ὁμοίως κατὰ τὴν διάφορον σχέσιν αὐτῶν. Ἐὸ μεθιστάμενον κατὰ Βάδερον παρίσταται σύνθετον (ὡς ὁ ἀῆρ κτλ)· ἡ μετάστασις συνεπάγεται τὴν σύνθεσιν και τὴν φθαρτικότητα τῶν ὄντων· ὥστε τὸ ἀπλοῦν κατὰ Βάδερον δὲν εἶναι κενόν, ἀλλὰ τέλειον, κενὸν δὲ τὸ ἀτελές.

Ἐπειδὴ πᾶσα ἐνεργεία ὑποθέτει θέσιν, ὀριστικότητα, θετικότητα, οὐχὶ δ' ἀοριστίαν, ἀποθετικότητα, φανερόν ὅτι ἐξ ἀορίστου οὔτε γένεσις οὔτε ἐλευθερία οὔτε γνῶσις προέρχεται. Και ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσι πρὸς δημιουρ-

γίαν αναγκάζει, διότι αἱ κατώτεραι ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῶν ἀνωτέρων, αἱ δ' ἀνώτεροι ἐμψυχοῦσι τὰς κατωτέρας καὶ ὑψοῦσιν αὐτάς.

Ἐπειδὴ προέρχονται μεταβολαὶ ἐν τοῖς ὀργάνοις, φαίνεται ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεις ἐνεργοῦσαι καὶ παράγουσαι μεταβολάς.

Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι συμφορήσις, ἀλλ' ἐνότης ὀργανικῆ. Ἐὸ σπέρμα, ἐξ οὗ ἀναπτύσσεται τὸ ὄν, δὲν διακρίνεται τοῦ σπέρματος, ἐξ οὗ ζῶον, φυτόν· ἐν ταῖς ἐμβρύοις ἀνθρώπου, ἰχθύος, κατ' ἀρχὰς ἐμοιότητες φαίνονται, εἶτα δ' ἀρχονται διαφοραί.

Τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τῆς διαφόρου σχέσεως τῶν ἀρχῶν, διότι ἀοριστία τῆς μορφῆς φαίνεται χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνοργάνου, καὶ τοῦ ὀργανικοῦ, ὅλον ἐν φυτοῖς ἢ ἀοριστία μᾶλλον ἢ ἐν ζώοις καὶ ἐν τῇ μορφῇ καὶ τῇ μεγέθει· ταῦτα δὲ τὰ γεγονότα δεικνύουσιν, ὅτι αἱ κατώτεροι δυνάμεις ἐν τοῖς κατωτέροις βαθμοῖς τῶν ὄντων εἰσὶν ἰσχυρότεροι, ἐν δὲ τοῖς ἀνωτέροις αἱ ἀνώτεροι.

Καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς οὖσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι λαμβάνει ἀνάλογος τῶν ἀρχῶν σχέσις· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀπόδειξις ὅτι οὐδὲν διευθύνεται ἀπὸ ταυτομάτου, ἀλλ' ὑπὸ ἀρχῶν, ἐξ ὧν ἡ θερμότης, ἡ συνεκτικότης, ἐκ δὲ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν ἐν τοῖς οὖσι προέρχεται ξήρανσις, διάλυσις καὶ τέλος θάνατος αὐτῶν· ἐντεῦθεν ἡ ρευστότης, ἥτις ἐστὶ μίξις, προέρχεται, ἔπειτα χωρισμὸς (φλόγωσις) καὶ τρίτον· διάκρισις, τουτέστιν ἔνωσις, ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἰδία ζωὴ. Ἐπειδὴ ὁ λόγος ὀδηγεῖ πάντα ἐν τάξει, προέρχεται ἀρμονία, ὅταν αἱ κατώτεροι δυνάμεις ὑπόκηνται ταῖς ἀνωτέροις· τὸ δ' ἐναντίον παράγει δυσαρμονίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ἐπειδὴ δ' ἡ γένεσις, ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν ὄντων προέρχονται ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν ἀρχῶν, αὕτη δ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ δυνάμει, ἀόριστον, ἀτελές, διότι οὔτε συναίτια, ἀρχαί, τοῦ κόσμου θὰ ὑπῆρχον οὔτε θεός, ἐπομένως

θὰ ὑπῆρχε μηδέν· διὰ τοῦτο ὁ ὕλισμὸς ἀρνούμενος τὸ ἰδανικόν, ὁ ἰδανισμὸς τὸ ὕλικόν, ἀμφότεροι ἀρνούμενοι τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀναιροῦσιν μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δημιουργίαν.

Πῶς δ' ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος;

(1) Σχελλίγγιος βουλόμενος νὰ καταδείξῃ τὴν διαφορὰν τοῦ νέου συστήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν προτέραν καὶ τὴν σύγχρονον λέγει, ὅτι ἡ προτέρα μεταφυσικὴ δὲν ἠσχολεῖτο περὶ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἣν μόνον ὑπέθετεν, δὲν ἀποδείκνυσεν ὁμῶς.

Ἢ μεταφυσικῆ, ἵνα κατασταθῇ ἐπιστήμη, ἔπρεπε κατὰ Σχελλίγγιον νὰ προβῇ ὑπὲρ τὴν πείραν, τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον, διότι ἢ ἐκ τοῦ λόγου παραγομένη ἐπιστήμη καθίσταται ἐπιστήμη, ὅταν ὁ λόγος κατασταθῇ ἀνεξάρτητος τῶν πηγῶν, ἐφ' ὧν ἡ τότε μεταφυσικὴ ἐστηρίζετο.

Ἐπειδὴ ἡ τότε μεταφυσικὴ δὲν εἶχεν ἀρχὴν, ἐξ ἧς πάντα, ἐστηρίζετο ἐπὶ ὑποθέσεων.

Διὰ δὲ τοῦτο ὁ Καρτέσιος ἐζήτησε νὰ εὕρῃ ἀρχὴν ἀνωτέραν πάσης ὑποθέσεως.

Ἢ τότε μεταφυσικὴ τὴν πείραν ὑπέθετεν ὡς πηγὴν τῶν κατ' ἕκαστα, τὸν νοῦν ὡς δυνάμιν τῶν κοινῶν ἐνοπιῶν καὶ τὸν λόγον ὡς δυνάμιν τοῦ συλλογίζεσθαι ἐφαρμόζουσιν τὰς κοινὰς ἐννοίας εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ φέρουσιν εἰς τὴν γνώσιν τοῦ θεοῦ ὡς ὑπεραισθητοῦ.

Ἐπειδὴ ὁμῶς αἱ πηγαὶ αὗται δὲν ἐδικαιολογοῦντο ὑπὸ τῆς τότε μεταφυσικῆς, κατήντησαν ἀντικείμενον ἐπικρίσεως.

Ὁ Καρτέσιος ἀνῆρσε τὴν πείραν ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως, ὁ δὲ Πάκιον τὰς κοινὰς ἐννοίας καταστήσας ἀμφιβόλους καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ συλλογισμοῦ παρέλαβε τὴν πείραν ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως.

Ἦν ὃ ὁ Λώκιος τὰς κοινὰς ἐννοίας παρήγαγεν ἐκ τῆς πείρας, ἤγειραν ὁ Λεϊβνίτιος τὸ ζήτημα περὶ τῶν ἐμφύτων ἐνοπιῶν. Ἢ δὲ πείρα κατέστη βᾶσις τῆς μεταφυσικῆς, διότι

καὶ αἱ ἔμφυτοι καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ἔννοιαι κατεστάθησαν ἐξα-
γόμενα τῆς πείρας, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς πείρας ἀνεξάρτητον κα-
τέστη ἴδιον, τὸ δὲ καθόλου ἀμφίβολον.

Ὁ Κάντιος χωρίσας τὴν πείραν ἀπὸ τοῦ αὐτόντος, ὅπερ
ἦν ἡ βάσις τῆς μεταφυσικῆς, ἀνῆρσε μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν
μεταφυσικὴν.

Ὁ Φίχτιος συνιδῶν, ὅτι ἐὰν ὑπῆρχε γνῶσις ἐκ τῶν προτέ-
ρων πρέπει καὶ τὸ ὑπάρχον νὰ νοητῆται ἐκ τῶν προτέρων,
ἐσυμπέρανε, ὅτι μορφή καὶ ὕλη τῶν ὄντων πρέπει νὰ παρά-
γωνται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, τοῦ ἐγὼ, συνέλαβε τὴν ἰδέαν
τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμης.

Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Φιχτίου ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν
ταυτότητα, δηλαδὴ τὸν ἀπόλυτον λόγον (ὡς γινώσκοντα καὶ
γινωσκόμενον, ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον). Ἐὰν ἡ ἔν-
νοια λογικῆς ἐπιστήμης δὲν ἀντλή ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' αὐ-
τὴν ἔχη συμβοηθὸν, προέρχεται τὸ ζήτημα, ἂν ἡ πείρα πρέπει
ὅλως ν' ἀποκλεισθῆ; Ὁ Σχελλίγγιος ἀπαντᾷ εἰς τοῦτο τὸ
ζήτημα, ὅτι ἀποκλείει αὐτὴν μόνον ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως,
καὶ ὅτι, ἔμειν ὁ λόγος τραπῆ εἰς ἑαυτὸν, τουτέστι ποιήσῃ ἑαυ-
τὸν ἀντικείμενον, εὕρισκει ἐν ἑαυτῷ τὸ πρότερον, τὸ ὑποκεί-
μενον πάντων τῶν ὄντων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τῶν προτέρων
γνώσεως πάντων τῶν ὄντων.

Ἐνταῦθα κατὰ Σχελλίγγιον ζητεῖται τί ἔστι τὸ ἐκ τῶν
προτέρων γινωσκόμενον ἐν παντὶ ὄντι; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει,
ὅτι ἐν παντὶ ὄντι εὔρε δύο τινὰ διάφορα, τὸ τί ὃ εἰς τὴν οὐ-
σίαν ἀναφέρεται καὶ πηγὴν ἔχει τὸν λόγον, καὶ τὸ ὅτι, ὃ
ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ πηγὴν ἔχει τὴν πείραν.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅτι εὔρεν ἐν τῷ λόγῳ τὸ τί καὶ ἐν
τῇ πείρᾳ τὸ ὅτι τουτέστι τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν καὶ τὴν
κατὰ τὴν ὕλην· δηλαδὴ ἀναγνωρίζει δύο πηγὰς, τὸν λόγον
καὶ τὴν ὕλην· ἐπειδὴ ὁμοῦς τὰς δύο ταύτας ἀρχὰς συνταυτίζει
μετ' ἀλλήλων δὲν φαίνεται ἀκόλουθος νὰ ὑποθέτῃ αὐτὰς δια-
φόρους ἀλλήλων, δηλαδὴ ἡ μὲν πηγὴ ἔστι τοῦ αἰτίου, ἡ δὲ

τῆς πείρας (τοῦ ὅτι, τῆς ὑπάρξεως). Τοῦτο ὁ Κάντιος, ὃ διέ-
κρινεν, παρέλαβεν ὁ Σχελλίγγιος.

Ἐὰν ὁμοῦς ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ἀφαιρεθῆ οὐ μόνον
οὐδὲν προέρχεται καὶ γινώσκειται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν αἱ δύο ἀρχαὶ
ταυτισθῶσιν, ὡς ταυτίζει ὁ Σχελλίγγιος, ἔπεται ὅτι πείρα
καὶ λόγος, τουτέστι τὸ τί καὶ τὸ ὅτι, πρέπει νὰ θεωρηθῶσι
ταῦτά, ὅπερ τοῖς πράγμασιν ἐναντιοῦται· ἐντεῦθεν ἀποδεικνύ-
ται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει πείραν καὶ λόγον ταυτὰ,
διότι ἡ πείρα ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς ἀπορρέει, πίπτει
εἰς σύγχυτον δεχόμενος τὴν ταυτότητα αὐτῶν.

Καὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἀποδεικνύει
τὴν ὑπαρξίν οὐδὲ ἄνευ τῆς πείρας δύναται.

Ἐπειδὴ δ' ἡ πείρα οὐσα πηγὴ τῆς γνώσεως ἀνεξάρτητος
τοῦ λόγου ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν, δὲν δύναται ἡ λογικὴ ἐ-
πιστήμη νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν πείραν.

Ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ ὄν, ὃ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη κατασκευ-
άζει ἐκ τῶν προτέρων, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ πείρα, διότι
δι' αὐτῆς ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐκ τῶν προτέ-
ρων εὔρεθὲν ἔστι πραγματικόν.

Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἐν τῷ νέῳ συστή-
ματι αὐτοῦ ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ λόγος ἄνευ τῆς πείρας δύναται
νὰ γινώσκῃ τὰς ἐννοίας, τὸ τί, τῶν ὄντων καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ,
οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ὅτι, τὴν ὑπαρξίν, τὸ πραγματικόν τὸ ὁποῖον
πρέπει νὰ ἦναι δεδομένον καὶ τὸ ὕψιστον ὁμοίως, ἵνα ἡ ὑπαρ-
παρξὶς αὐτοῦ βεβαιωθῆ· ἐκ τῶν προτέρων, ἐκ τοῦ νοεῖν
ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἀλλ'
ὅτι τὸ ὑπάρχον, ὡς ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ λέγει, ἐστὶν
ὁ Θεός· ἐπομένως κατὰ Σχελλίγγιον τὸ νοεῖν δὲν ἀποδεικνύει
τὸ ὑπάρχον, τὸ ἐσεργεῖα ὄν, ἀλλὰ μόνον τὸ δυνάμει.

Ἠαῖον δ' ἔστι τὸ πρῶτον καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄμεσον τοῦ
λόγου περιεχόμενον; Ὁ λόγος κατὰ Κάντιον ἔστι δυνάμις
γνωστικῆ, κατὰ δὲ τὸν Σχελλίγγιον ἐκλαμβάνεται ἀπειρος
δυνάμις ἐκ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς γνώσεως.

Κατὰ Σχελλίγγιον τὸ πρῶτον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν δύναται νὰ ἦναι γνῶσις πραγματικῆ, ἀλλ' ἔμφυτος, δυνάμει, ὡς τὰ προτερήματα, ἃ ἔχει τις φύσει.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀρχὴ τῆς κινήσεως οὐδὲ τῆς ὕλης, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται ταῦτα συγγέμων, εἶναι ἀδύνατον νὰ παραγάγῃ γένεσιν καὶ γνῶσιν, διότι ἀδύνατον ἢ αὐτὴ ἀρχὴ νὰ παραγάγῃ καὶ γνῶσιν καὶ ὑπαρξιν, ἐπομένως δὲν προέρχεται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, κινήσεις, ἧς δεῖται τὸ νοεῖν, ἐκ τῆς ἀπείρου δυνάμεως, ἵνα προέλθῃ πραγματικὴ ἐπιστήμη, διότι ἡ γνῶσις ἡμῶν δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῶν καθόλου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα, διότι κατ' ἀρχὰς δὲν γινώσκομεν καὶ διὰ τοῦτο μηχανόμεθα, διότι ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ προηγεῖται ἐν τῇ γενέσει καὶ ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς κατὰ τὴν κίνησιν καὶ ἀμφότεραι τὴν τῆς κατὰ τὸν λόγον.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος δὲν διακρίνει τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ τὴν ταυτότητα τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ δυνάμει μετάθεσιν εἰς τὸ ἐνεργεῖα, διότι ἡ μετάθεσις ὑποθέτει κίνησιν, ἣν οὔτε ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ παράγει οὔτε ἡ κατὰ τὸν λόγον, ἐπομένως οὔτε γένεσις οὔτε γνῶσις προέρχεται συγγεομένων τῶν ἀρχῶν. Ἐπειδὴ ἡ γένεσις ὑποθέτει ἀρχὰς διαφόρους καὶ οὐχὶ μίαν, δὲν συνεῖδεν ὅτι ἐκ μιᾶς ἀρχῆς πᾶσα εἰδικὴ διαφορὰ ἀναιρεῖται.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία τὸν Θεὸν δὲν ἐκλαμβάνει πραγματικόν, ἀλλὰ δυνάμει, ιδέαν· ἐπειδὴ δ' ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι πραγματικὸς Θεός, ἀλλ' ἡ δυνάμει, ὁ ἔμφυτος, ἐστὶ περιεχόμενον τοῦ λόγου τὸ δυνάμει, ἢ ἀπλή, ἢ καθαρὰ, ιδέα, ἐν ἣ ἀποκαλύπτεται κατὰ Σχελλίγγιον τὸ πραγματικόν. Τοῦτο ὅμως ἀδύνατον ἐστὶν ἐν τῇ ιδέᾳ νὰ ἀποκαλυφθῇ τὸ πραγματικόν, χωρὶς νὰ ἐνυπάρχῃ καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ, ἐν ᾗ τὸ πραγματικόν δὲν ἔχει πηγὴν τὴν πείραν.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ ἀπείρος δυνάμεις ἐστὶ τῷ νοεῖν τὸ πρότερον, τίθεται ὁ λόγος ὡς κάτοχος τῆς δυνάμεως καύτης εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων θέσιν πάντων τῶν ὄντων. Οὕτω γίνεται κατὰ Σχελλίγγιον καταληπτόν πῶς ὑπάρχει ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων ὀρίζουσα τί ἐστὶν οὐχὶ δὲ ὅτι, καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν πείραν βοηθὸν δὲν δύναται νὰ ἐλθῇ ἐξ ἑαυτοῦ εἰς τὸ περιεχόμενον παντός ὑπάρχοντος καὶ ἐπομένως εἰς τὸ περιεχόμενον παντός πραγματου, οὐχὶ διότι ἡ ἐπιστήμη αὕτη γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τοῦτο ἡ ἐκείνη ὑπάρχει πραγματικῶς, ἀλλ' ὅτι γινώσκει τί ἐστὶν ἢ τί ἐστὶ δυνατόν, ἐὰν ὑπάρχῃ, ὀρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἐννοίας τῶν ὄντων (παντός ὄντος).

Ἡ δυνάμει ἀποκτῶν τὸ δυνάμει ἢ ἀποκτᾷ αὐτὸ ἐν τῇ ἐννοίᾳ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ πραγματικόν ὄν ὡς δυνάμει ἢ μόνον.

Ἐὸ ὄν, ἡ οὐσία, παρίσταται ἀμέσως ἐν τῷ λόγῳ ὡς ὄν καὶ μὴ ὄν· ὥστε ἡ πρώτη, ἡ ἄμεσος ἐννοία, μεταβάλλεται· πρέπει δὲ τις νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐσίας τῆς δυνάμεως.

Ἡ οὐσία, ἡ δυνάμει, μεταβαίνουσα εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκῆς πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ· τοῦτο τὸ κατὰ συμβεβηκῆς ὄν, ἡ μεταβατικὴ δυνάμει, πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τοῦ λόγου, ὅπως τις ἐλθῇ εἰς τὸ οὐσιώδες, τὸ ἀληθές, τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει καὶ ἀμετάθετον, διότι μένει ἐν τῷ λόγῳ, καὶ ἐστὶν ὄντως ὄν, διότι ἐκλαμβάνει πρῶτον καὶ ἀνώτερον.

Ἡ Σχελλίγγιος μὴ διακρίνων τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν λόγον ὀνομάζει αὐτὴν κατὰ συμβεβηκῆς, ἀλλὰ τὴν τυχαίον, καὶ μεταβατικὴν δυνάμειν, συγγέμων αὐτὴν καὶ μετὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν· τὴν δυνάμειν ταύτην θεωρῶν ἀποκλειστέαν τοῦ λόγου ἀφαίρει πάντως τὴν βᾶσιν τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς καὶ τὴν τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἐπομένως τὸ ἀμετάθετον, ἢ καὶ ὄντως ὄν καὶ καθαρὸν ὄν ὀνομάζει, καθίσταται κενόν καὶ ἀνίκανόν διὰ τοῦτο εἰς παραγωγὴν τῆς δημιουργίας, διότι ἐκ κενοῦ ὄντος οὔτε ἀτομικότης, οὔτε ζωὴ οὔτε γνῶσις προέρχεται.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ εὔρεται καὶ τὸ μεταβατικὸν καὶ τὸ ἀμετάβατον· ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἔχει τέλος τὸ ἀμετάβατον, ὃ ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφία διὰ τῶν ὑπέρων ἀντικείμενον γνώσεως.

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίσθη, ὅτι δύναται τὸ ἐν τῷ λόγῳ ὄν καὶ καταστήσῃ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐλεύθερον καὶ προσωπικόν.

Ἐπειδὴ κατὰ Σχελλιγγίον οὐδὲν τῶν τριῶν (οὔτε τὸ—Α, οὔτε τὸ+Α οὔτε τὸ±Α) ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν.

Τοῦτο τὸ θ (Α^ο) ὅμως ἐστὶν ἀρχὴ, ἐνέργεια, τὰ δὲ (—Α +Α ±Α) ἐστὶ δυνάμει.

Ἡ συνθετικὴ μέθοδος ὑποθέτει τὴν ἀρχὴν, ἡ δὲ ἐπακτικὴ ἀρύεται τὰ στοιχεῖα ἢ ἐκ τῆς πείρας ἢ ἐκ τοῦ νοεῖν, ὡς ὁ Πλάτων λέγει (Πολιτ. VI, 511) ὅτι τοῦ καθαροῦ νοητοῦ ἀπτεται αὐτὸς ὁ λόγος ποιούμενος ὑποθέσεις, ἵνα ἔλθῃ εἰς τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν δύναμιν ὡς πρὸς τὸ ἴδιον ὄν ἐκλαμβάνει ὡς καθαρὰν δύναμιν, πᾶσαν δὲ καθαρὰν δύναμιν ὡς ἡρεμοῦσαν βούλησιν, ἐν ᾗ ὑψοῦται ἡ δύναμις, καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ δυνάμεως εἰς ἐνέργειάν ἐστὶν ὡς μετάβασις ἀπὸ μὴ βουλήσεως εἰς βούλησιν.

Ἐν τῷ περὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ πρῶτον ὄν ἐστὶ βούλησις, οὔσα οὐ μόνον ἡ ἀρχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου προερχομένου ὄντος. Τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀνθυψώσεως τῆς δυνάμεως παρίσταται ὡς ἐξιστάμενον καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς γενέσεως, τουτέστι τὸ ὑλικὸν αἶτιον.

Τὸ καθαρὸν ὄν ἐνεργεῖ εἰς τὸ ὄν ἀγκιστρικῶς, λαμβάνει ἀποθετικότητα, δύναμιν, τουτέστι γίνεται δύναμις· ὥστε ἀμφοτέρω μεταλλάττουσι τὴν θέσιν αὐτῶν, τὸ ἐν τῇ ιδέᾳ ἀποθετικὸν ἐγένετο θετικὸν καὶ τὸ θετικὸν ἀποθετικόν· ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐνεργεῖ ἐξ ἀνάγκης γίνεται αἰτία δευτέρα, ποιητικὸν αἶτιον, τὸ δὲ τρίτον γίνεται συναμφοτέρων καὶ δύναται γὰρ ἐνεργεῖ ὡς τελικὸν αἶτιον· διὰ τὴν τάξιν ταύτην ὁ Σχελ-

λίγγιος κάμνει λόγον περὶ πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης δυνάμεως (Α¹ + Α² καὶ ± Α³).

Ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν προέρχονται οὐσίαι σύνθετοι, ὅντα· τὰ δὲ μόνον ἐν τῷ νοεῖν προερχόμενα καλοῦνται ιδέαι.

Ὁ Σχελλίγγιος δοξάζει, τῷ Σπινόζᾳ ἐπόμενος ὅτι ἡ βούλησις ἐστὶν ἀρχὴ ἐκτὸς τῆς ιδέας τεθέντος κόσμου, ἀρχὴ γενῶσα ἑαυτὴν, αὐταίτιον.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἀσχολεῖται περὶ τὸ τί καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τὸ τελευταῖον, ὃ ἐστὶ καθ' αὐτὸ ἐνέργεια, ἡ δὲ θετικὴ τοῦ Σχελλιγγίου ὁρμάται ἀπὸ τοῦ ἐνεργεῖν ὄντος, τοῦ ὑπάρχοντος, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐννοιαν, τουτέστιν εἰς τὸν κύριον τοῦ ὄντος, τὸν προσωπικὸν θεόν.

Τὸ ὄν, τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, ὁ Σχελλίγγιος δεικνυται ὡς ἀπειρον τοῦ λόγου περιεχόμενον, ὡς ἀπειρος δύναμις, καὶ ἐστὶν ὡς ὕλη ἐτέρου ὄντος· ἡ δύναμις ὡς ἀμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον ἐπὶ τὸ ἀόριστον, ὑποκείμενον, ὕλη· ὥστε δι' ἀποκλεισμοῦ τοῦ δυνάμει ὄντος ἔχει τις αὐτὸ τὸ ὄν, ὃ κατὰ Σχελλιγγίον ἐστὶ διττὸν, τὸ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ δυνάμει ὄν· ἐπειδὴ καθαρὸν ὄν ἐννοεῖ τὸ ἐστερημένον δυνάμεως καὶ δυνάμει τὸ ἐστερημένον ὄντος, οὐδέτερον δὲ ἐστὶ αὐτὸ τὸ ὄν, τεκμαίρεται ὅτι τὸ ἐξ ἀμφοτέρων ἐστὶ τὸ ὄν, καὶ τοῦτο τὸ τρίτον ὥρισεν ὡς ἀδιαφορίαν.

Κατὰ Σχελλιγγίον ὅμως οὔτε τὸ ὑποκείμενον, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε τὸ συναμφοτέρων ἐστὶ τὸ ὄν, ἀλλὰ τὰ τρία ὁμοῦ, ἐν ὄν.

Αἱ ὑποτιθέμεναι διαφοραὶ ἐν τῷ θεῷ, καθ' ὅσον αὐτὸς ἐστὶ τὸ ὄν, γίνονται δυνάμεις, αἵτινες πληροῦνται ἡρεμοῦσι, διότι αὐταὶ εἰσιν αὐτός.

Πῶς ὅμως ἔρχεται τις εἰς τὴν ἀρχὴν; ἡ μετάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται κατὰ Σχελλιγγίον ἐκ τῆς πείρας.

Ἡ ἐπαγωγὴ φέρει ἐπὶ τὰς ἀρχάς, ἡ δ' ἀπόδειξις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ἡ ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἡμῶς ἐδῶς φέρει οὐ μόνον ἀπὸ τῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νοεῖν, ὡς ὁ Πλάτων ἀπέδειξεν ὑπολαβῶν τὰς ἀρχὰς ὡς ὑποθέσεις, ἐργὰς καὶ ἐπιθέσεις ἐπὶ τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν, ἀφ' ἧς πάλιν ἀκτινοῦται εἰς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπαγωγὴ ἔχει δύο εἴδη, τί ἐστὶ πραγματικὸν καὶ τί μὴ, τὸ δ' ἕτερον, τί ἐστὶν ἐν τῷ νοεῖν δυνατόν καὶ τί μὴ, ἐξάγεται ὅτι πείρα ἐστὶ καὶ τί νοεῖν ἢ δὲ πείρα, ἀφ' ἧς θεωροῦνται ἡ φιλοσοφία, δὲν δύναται ἄλλο νὰ ᾔνοι εἰρη τὸ ἐξαχόμενον φιλοσοφικῆς μελέτης, ἢ συντέλεσεν εἰς ἐξήγησιν τοῦ κόσμου.

Ἡ προτέρα τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφία συντέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν γνῶσιν ἀντικείμενον ἐαυτῆς, ταυτέστιν ὄν, ὅπερ, πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ (δηλαδὴ ὁ κόσμος) ἵνα δὲ ὁ Σκελλίγγιος ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, κατέστησε τὰς δυνάμεις ἀνοητοῦς, ὅπως ὄσιν ἀπασαί ἐν τῷ ὄν, ἐκάστη δὲ τούτων ὄν. Τούτο δὲ γίνεται, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὄντι ὑποκείμενον ἢ δυνάμεις θεωρηθῇ μεταβαίνον εἰς τὸ ὄν, διότι διὰ τῆς μεταβάσεως ἀντικείμενον γενόμενον παύει τοῦ νὰ εἶναι ὑποκείμενον· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον ὑποκείμενον γινόμενον παύει τοῦ νὰ ᾔνοι ἀντικείμενον· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ συναμρότερον ἀποκλειόμενον τίθεται ὡς καθ' αὐτὸ ὄν· οὕτω δὲ καὶ τὰ τρία εἰσὶ τὸ ὄν.

Ἴνα δὲ κατασταθῇ ἡ ἀρχὴ ἐλευθέρη ἀπὸ τοῦ ὄντος, πρέπει τὸ ὄν νὰ ὑψωθῇ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν, ἐκ δυνάμειος εἰς ἐνέργειαν.

Ὁ Σκελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι δύναται νὰ ὑψωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ· ἐὰν ἡμῶς τὸ δυνάμει ᾔνοι πρῶτον, δὲν ἢ δυνάμει, ἐὰν δὲν προηγεῖτο ὄν ἐνέργειαν ἵνα γείνη τέλειον.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ καθαρὸν ὄν τοῦ Σκελλίγγιου εἶναι ἀφρημένον, κενόν, ἐστὶν ἀδύνατον νὰ παραχθῇ δημιουργικῶς ἐλευθέρη καὶ ἐξ ἀρχῶν ἀορίστων νὰ προσέλθῃ γένεσις καὶ νὰ ἐξηγηθῇ ἢ κατὰ ποιὸν τῶν ὄντων διαφορά καὶ ἡ φιλοσοφία νὰ ἀποδειχθῇ ἀλήθεια, ὅταν τὸ ὄντως ὄν δὲν εὑρεθῇ.

Ὁ Σκελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ὑποκείμενον γίνεται ἀντικείμενον, καὶ τοῦτο ὑποχωρεῖ ἑτέρῳ ἕως οὐ ἀποκτηθῇ τὸ ἀμετάβλητον, τὸ μόνιμον.

Ὁ Ἀριστοτέλης κατακρίνει τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Ἐλεάτας, ὅτι ἐν ταῖς λόγοις ὄντες βούλονται νὰ ἐξηγήσασιν πραγματικῶς τὸ αὐτὸ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ καὶ περὶ Ἐγέλου καὶ ἄλλων.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους οὕσα κατὰ Σκελλίγγιον λογικὴ ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας· διὸ ὁ θεὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι τοῦ νοῦ προϊόν, ἀλλ' αὐτοῦ ἀνώτερον, (λόγου ἀρχὴ οὐ λόγος, ἀλλὰ τι κρεῖττον λόγου).

Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχέσιν τῆς θετικῆς τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφίας λέγει ὁ ἴδιος (Σκελλίγγιος), ὅτι ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ δὲν δύναται εἰς τὸ συνήθες νόημα νὰ ᾔνοι ἐμπειρία, διότι ἡ συνήθης ἐμπειρία ἀρνεῖται τὸ πραγματικὸν τῶν κοινῶν καὶ ἀναγκαίων ἀληθειῶν, τὴν ἐννοιαν τοῦ δικαίου τὴν ἠθικὴν κτλ. ἐκλαμβάνει προϊόντα τῆς συνήθειας καὶ τῆς ἀγωγῆς· ἡ ἐμπειρία ἡμῶς ἐντὸς τοῦ αἰσθητοῦ μόνον νὰ περιορισθῇ, τοῦτο δὲν εἶναι κατὰ Σκελλίγγιον ὀρθόν, διότι νοῦς βουλόμενος καὶ πράττων ἐλευθέρως, διότι ὑποτίθεται δυνάμεις ὀρατικὴ καὶ αὐτῆς ὁ λόγος ἐστὶ πρότερος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑποπίπτει εἰς τὴν αἴσθησιν, ὑποτίθεται ἡμῶς παρὰ Σκελλίγγιου καὶ γινώσκειται μόνον ἐμπειρικῶς, ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων, ταυτέστιν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὥστε ἡ πείρα δὲν ἀποκλείει τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ.

Ἀνωτέρα δ' ἐμπειρία ἐστὶν, ὅταν τὸ ὑπεραισθητὸν ἀναγνωρίζεται καὶ δύναται νὰ γείνη ἀντικείμενον πείρας, ὡς ὁ Ἰακώβης ἐποιήσατο τὸ αἶσθημα.

Ἡ δὲ μυστικὴ φιλοσοφία, ζητοῦσα σχέσιν ἐλευθέραν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον καὶ δημιουργίαν ἐλευθέραν, δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ, διότι ὑποθέτει τὸν Θεὸν δυνάμει καὶ ἐπομένως ἀνελεύθερον, ἄνουν κτλ, ὡς καὶ ἡ θετικὴ τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφία, ἥτις ἐστὶν ὑποκειμενικὴ ὡς ἔχουσα ἀρχὴν τὸ κα-

Οαρόν ὄν, ἢ ἀνάγκη δέν ἔχει νά μεταβῆ εἰς τὸ ὄν. Ἐάν δέ μεταβῆ, ἢ μετάβασις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ συνέπεια πράξεως ἐλευθέρως, ἢ τις νά γνωρισθῆ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐάν ὅμως πᾶσα σύννοια καὶ ἐλευθέρως πράξις, οἷον ἡ δημιουργία, ὑποθέτει λόγον, βούλησιν καὶ δύναμιν, φανερόν ὅτι τὸ καθαρόν ὄν, ἐστρημένον λόγου, βουλήσεως καὶ δυνάμεως, δέν δύναται νά ἦναι τὸ ἀπόλυτον, οὐδέ τὸ ἀπολύτως πρῶτον καθὸ ἀφηρημένον, ἐπομένως οὐδ' αὐτὸ ἡ ἀπόλυτος ἀρχή.

Ἐπειδὴ δ' ἡ Θετικὴ φιλοσοφία δέν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας δέν εἶναι ἐμπειρία, ἀλλ' ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων

Ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν ἐκ τῶν προτέρων λέγων ἐννοεῖ, ὅτι ἡ φιλοσοφία πρέπει νά παραγάγῃ ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς αὐτῆς καὶ νά δείξῃ πῶς παρήχθησαν τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς ἀρχῆς. Τὸ ἀπόλυτον πρότερον ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον πρότερον, ἐξ οὗ γινώσκειται· ἄρα τὸ ἀπόλυτον πρότερον σημαίνει τὸ μὴ γινώσκόμενον ἐκ τῶν προτέρων· τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεσθαι σημαίνει ὅτι τῆς γνώσεως προηγεῖται πρότερον· τὸ δὲ εἶναι πρότερον σημαίνει τὸ οὐκ ἔχον πρότερον· ἄρα τὸ πρότερον δέν δύναται νά γνωρισθῆ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' τῶν ὑστέρων· τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεσθαι σημαίνει τὸ γινώσκεσθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς γινώσκομένης ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἡ Θετικὴ φιλοσοφία κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐμπειρία τοῦ ἐκ τῶν προτέρων καθ' ὅσον ἀποδεικνύει τὸ πρότερον, τὸ καθαρόν ὄν, διὰ τῶν ὑστέρων ὡς Θεόν.

Τὴν ιδέαν ταύτην, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἐστὶ τὸ πρότερον ἢ δὲ δύναμις τὸ ὑστερον, ἔφερον εἰς τὴν τότε μεταφυσικὴν.

Αὐτὴν τὴν ιδέαν, ἣν παρέχει ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους μεταφυσικὴ (ἐν τῷ Α, Θ, κτλ.) καὶ εἰς ἣν προσέδη ἡ τότε μεταφυσικὴ, ἣν, ἵνα ὁ Σχελλίγγιος ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ὄν (ἢ ὑπαρξίς) προηγεῖται τοῦ τί (τῆς δυνάμεως, τῆς ἐννοίας, τῆς Θεότητος).

Κατὰ Σχελλίγγιον λοιπὸν ἐκ τῆς ἐννοίας δέν δύναται νά ἀποδειχθῆ ἢ ὑπαρξίς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλῶς ὑπάρ-

οντος δύναται νά ἀποδειχθῆ ἡ Θεότης τοῦ ἀνομφισβόλως πάρχοντος.

Ἄρα κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ὄν (ὑπαρξίς) μεταβαίνει εἰς τὸ τί (οὐσίαν, ἐννοίαν), τὸ ὅτι εἰς τὸ τί.

Πῶς δὲ δύναται νά νοηθῆ τοῦτο τὸ ὄν; καίτοι τὸ ὄν τοῦτο νοεῖται πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτὸ, δέν εἶναι ὅμως ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς αὐτό. Ἡ πηγὴ τοῦ ὄντος πρέπει νά ὀρισθῆ ὡς τὸ οὐπω ὄν, τουτέστιν ὡς τὸ ἐσόμενον· ἡ ἔγγιστα σχέσις τοῦ ἐσόμενου πρὸς τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νά ἦναι τὸ δυνάμει ὄν τὸ ἀπόλυτον· ἐάν πηγὴ τοῦ ὄντος ἦναι τὸ ἐσόμενον, ἐστὶ δυνάμει ὄν· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐσόμενον δέν εἶναι ὀρισμένον, ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν. Τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος δύναμις τῆς ὑπάρξεως, ἐστὶ τὸ δυνάμενον ἀπολύτως καὶ ἀμέσως νά μεταβῆ ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα ὄν.

Ἡ βούλησις ἐν παθητικῇ σημασίᾳ ἐστὶν ἡ κατ' ἐξοχὴν δύναμις, ἐν ἐνεργητικῇ ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐνέργεια· ἡ μετάβασις ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ μόνον μετάβασις ἐκ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι.

Αἱ διαφοραὶ τῶν ὄντων κατὰ Σχελλίγγιον ὑφίστανται ἐν τῷ τρόπῳ τῆς βουλήσεως, οἷον τὸ νεκρὸν βούλεται μόνον ἑαυτὸ, τὸ φυτὸν καὶ τὸ ζῶον βούλονται ἐκτὸς αὐτῶν, μόνος δ' ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ ἑαυτόν· ἄρα μόνον κατὰ τὸν τρόπον τῆς βουλήσεως ἐστὶν ὅμως ἀδύνατον τὰ ἀφηρημένα νά νοηθῶσι συγκεκριμένως.

Ἐάν ὅμως ἡ διαφορὰ ἐκ μόνου τοῦ τρόπου τῆς βουλήσεως προέρχεται δέν εἶναι οὐσιώδης· ὁ τρόπος δέν παράγει τὴν διαφορὰν (οἷον ὁ ἄνθρωπος εἷς, αἱ δὲ τρόποι διάφοροι, ἐπομένως ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἢ ἀδιέφερον ἑαυτοῦ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν τρόπων· ἐάν δὲ ἀναγνωρισθῆ μία ἀρχή, αἴρεται ἡ διαφορὰ, διότι, ἐάν ἐν μόνον δημιουργικὸν ὄν ἀναγνωρισθῆ, μία ἢ οὐσία, πάντα ἐν.

Ἐάν τὸ δυνάμει ὄν ἦναι ἐν πρώτῃ σχέσει, ἐν δευτέρῃ

ἔσται ὡς τὸ μὴ δυνάμει ὄν, τὸ ἐναντίον τοῦ δυνάμει ὄντος, ὀρίζει ὁ Σχελλίγγιος ὡς τὸ καθαρὸν ὄν· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος ζητεῖ τὸ ἐσόμενον νὰ ἀποδείξῃ ἐν τῷ πρώτῳ τόπῳ τὸ δυνάμει ὄν, ἐν δευτέρῳ τὸ καθαρὸν ὄν καὶ ἐν τρίτῳ ἐστὶ τὸ αὐτὸ ὄν, τὸ ἓν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν σύνδεσμον (ἐστίν) τοῦ δυνάμει καὶ τοῦ καθαρῷ ὄντος ἐννοεῖ οὐσιώδη· δὲν ἐννοεῖ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν οὐσίας διαφόρους, ἀλλὰ διορισμοὺς τοῦ ἐνὸς ὑπερπραγματικοῦ, τουτέστιν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, θέτει ἐν μόνον ὄν· τοὺς διορισμοὺς τούτους τοῦ ἐσομένου ἀναφέρει μόνον εἰς τὸ ἐσόμενον, τὸ πραγματικόν, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν· ὥστε τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν δὲν εἶναι δύο ὄντα καθ' αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον ἓν, τὸ ὅλον ὑποκείμενον, ἢ ὅλη οὐσία, ὡς ἀντιστρόφως τὸ δυνάμει ὄν, τὸ ὅλον καὶ τὸ καθαρὸν ὄν αὐτὸ τὸ ὅλον. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἔχει ἀντικείμενον πλέον τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ ἓν, ὃ ἐστὶν ὅπως τὸ ἓν καὶ ὅπως τὸ ἕτερον (τὸ μόνον).

Τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν εἶναι ἕνεκα ἑαυτῶν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐσόμενον, ὑπερ καὶ προσῆκον, ὁ Σχελλίγγιος ἐκάλεσεν, ὑπερ ὅμως ὡς μὴ ὄν ἴδιον, ἀλλὰ ὡς σύνθετον δὲν εἶναι τρίτον, καθ' ὅσον ἐστὶν δύναμις καὶ ἐνέργεια, ἀλλὰ δύο, ἢ μᾶλλον ἓν, ἢ βούλησις, ὑπὸ δύο ὄψεις θεωρούμενον (ἄρα ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν ὅλην καὶ τὴν κίνησιν ἀρχαί, ἢ δὲ κατὰ τὸν λόγον συγχέεται μετὰ τῆς, κατὰ τὴν ὅλην, ἢ μεθ' ἀπασιῶν, τουτέστι καὶ τῆς βουλήσεως, ἣτις ἔπεται τῷ λόγῳ, ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δύναμις γνωστικὴ, ἀλλ' ἄλογος, αὐτὴ ἢ κατὰ τὴν ὅλην, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται).

Ἐάν ὅμως τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου χωρισθῇ, οἶον τὸ δυνάμει ἀπὸ τοῦ καθαρῷ ὄντος, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, δηλαδὴ ἢ ἐνέργεια ἄνευ δυνάμεως ὡς βάσεως. Τοῦτο συναισθανόμενος ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει μόνον τὸ τρίτον ὡς τὸ ὄντως ἐλεύθερον ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος καὶ τοῦ ὄντος (τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου) ὡς μὴ παθόν τὸ νὰ ἦναι ὑποκείμενον ἐν τῷ ἀν-

τικειμένῳ καὶ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ὡς ἀντικείμενον.

Ταῦτα ὅμως ἀναφέρουσιν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ἓν, διότι, ἐάν ἡ οὐσία ἐκληφθῇ μία, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει πᾶσα διαφορὰ αἴρεται, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ πᾶσα πραγματικὴ γνῶσις.

Αἱ τρεῖς αὗται ἐννοιαὶ εἰσι κατὰ Σχελλίγγιον διορισμοὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, ἐπομένως αἱ διαφοραὶ αὐτῶν δὲν εἶναι οὐσιώδεις, ἀλλ' ἀπλῆ τοῦ διορισμοῦ διαφορὰ.

Μετὰ τοῦ τρίτου τούτου διορισμοῦ ἀπέκτησεν ὡς ὀνομάζει ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἐσόμενον, τὸ τέλειον, τὸ ἀπόλυτον, διότι ἡ ἐννοια τοῦ ἀπολύτου ἀντίκειται τῇ ἐννοίᾳ τῆς κενῆς ἀιδιότητος καὶ τῆς κενῆς ἀπειρίας.

Τὸ ἐσόμενον κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν, ὡς ὑποκείμενον παντὸς ὄντος ἀναγκαίως ὀλότης, τέλειον πνεῦμα.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως συγχέων τὴν ἀοριστίαν μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ὀριστικότητα μετὰ τοῦ πεπερασμένου συγχέει τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τοῦ ἀορίστου, καὶ ἐγκαθιδρύει, ὡς ὁ Λεϊβνίτιος λέγει πάντα δυνατὸ καὶ οὕτως ἀναίρει καὶ τὴν βάσιν πάσης πραγματικῆς γνώσεως καὶ ἐλευθερίας, καὶ ὁ Βάδερσ τὴν τοῦ Σχελλίγγιου ἐλευθερίαν, παρομοιάζει πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ αἵματος ἐκτὸς τῶν ἀγγείων.

Τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον ἀνάγκην νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ, τὸ ὄν ἐν ἑαυτῷ ὅπως τέλειον. Αἱ ἐννοιαὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἦσαν δυνάμεις· ἡ πρώτη δύναμις ἦν ἀμεσος, ἡ δευτέρα ἔμμεσος, καὶ ἡ τρίτη ἐπίσης· ὥστε οἱ τρεῖς διορισμοὶ ἦσαν δυνάμεις· ἐν δὲ τῷ τελείῳ πνεύματι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶσι δυνάμεις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ὡς ἔμμενοι διορισμοὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος.

Τὸ πνεῦμά ἐστὶ τὸ πρότερον αὐτῶν· ἐπομένως τὸ πραγματικὸν προηγεῖται τοῦ ἀφηρημένου (1).

(1) Πραγματικὸν ἐννοεῖ τὸ προηγούμενον πάσης δυνάμεως· τὸ πῶς δὲ δὲν ἀποδεικνύει, ἐν ᾧ ταυτίζει ἐννοίαν, δύναμιν, οὐσίαν αὕτη δὲ ἢ ταυτότης παριστᾷ τὸ ὑπάρχον, τὸ καθαρὸν ὄν ἔλογον, ἀνελεύθερον καὶ ἀπρόσωπον,

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς πραγματικὸν ἐκλαμβάνει τὸ προηγούμενον τοῦ δυνάμει, ἐπομένως δὲν εἶναι τὸ ἀφηρημένον, τὸ πρότερον ἀλλὰ τὸ πραγματικὸν τὸ προηγούμενον τῶν δυνάμεων μέλλοντος ὄντος, τὸ πνεῦμα, ὃ ἔχει τὰς δυνάμεις μεθ' ἑαυτοῦ καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἐκλαμβάνει ἀρχὰς τοῦ ὄντος καὶ οὐχὶ τοῦ πνεύματος καὶ διορισμοὺς αὐτοῦ καὶ οὐσίαν μεθ' ἑαυτοῦ ἔν.

Ἡ ὅλη πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία ἀπέβλεπεν εἰς ζήτησιν τούτων τῶν ἀρχῶν καὶ οὐχ ἤττον ἢ νεωτέρα.

Ὁ Καρτέσιος ἀνήγαγε τὸν ὅλον κόσμον εἰς ὕλην καὶ νοεῖν καὶ ὑπέλαβεν ὡς ἀπολύτους ἀντιθέσεις· οὕτως ἔχει καὶ περὶ τῆς νοητικῆς καὶ ἐκτεταμένης οὐσίας τοῦ Σπινόζου, καὶ τῆς παραστατικῆς τοῦ Λεϊβνιτίου δυνάμεως· ἡ δ' ἄλλη τῶν νέων χρόνων φιλοσοφία ἐγκατέλιπε τὴν ζήτησιν τῶν ἀμέσων τῶν ὄντων ἀρχῶν.

Ὁ Κάντιος ἔδειξεν, ὅτι διὰ κενῶν ἐννοιῶν δὲν συνδιελλάσσεται ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου καὶ ἠνέωξε τὴν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ὁδὸν, τὴν δυναμένην νὰ διῆδῃ τὴν πραγματικὴν συνέχειαν.

Ὁ Φίχθιος ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς ἐπάνοδον τῶν πραγματικῶν ἀρχῶν (ἐγὼ καὶ μὴ ἐγὼ) ὡς ἀντιθέσεων).

Κατὰ Σχελλίγγιον ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἐνναήθησαν ὡς ἀρχαὶ καθαραὶ, δὲν συνεῖδεν ὁμῶς, ὅτι ἐκ τῆς ταυτότητος γνώσις δὲν παράγεται πραγματικὴ, ἀλλὰ μόνον νόησις καὶ διὰ τοῦτο ὑπέλαβε τὴν τῶν ὄντων διαφορὰν κατὰ ποιὸν, ἀλλὰ κατὰ ποσὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀνῆρесе καὶ τὴν πραγματικὴν γνῶσιν, ἣν ἀπῆτει ἡ ἐννοία τοῦ πραγματικοῦ· διὰ δὲ τοῦτο ἐκλαμβάνει τὸ ἔγγιστα τοῦ ὄντος τὸ ἀμέσον δυνάμει ὄν, ἔπειτα δὲ τὸ ἔμμεσον, καὶ τὸ τρίτον τὸ μεσολαβηθὲν δι' αὐτῶν. Λί δὲ τρεῖς αὗται δυνάμεις κατὰ Σχελλίγγιον δύνανται νὰ νοη-

θῶσι μόνον ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ὄντι· ἐπομένως ἐν ὑπάρχει ὑποκείμενον, ὃ ἐστὶ τὰ τρία καὶ ἡ ἐνότης ἢ ἐν τούτῳ τῷ ὑποκειμένῳ νοουμένη δύναται νὰ ἦναι πραγματικὴ, τουτέστι πνεῦμα τι, ὡς περὶ τοῦ πνεύματος λέγει, ὅτι αὐτὸ ἐστὶν ἄνευ ἀρχῆς, ἀπολύτως, ἐπειδὴ ἐστὶν.

Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον ἀναπόδεικτον, διότι δύναται διὰ τῶν ἀρχῶν νὰ ἀποδειχθῇ, τουτέστι μόνον διὰ τῶν ὑστέρων αὐτοῦ.

Τὸ τέλειον δὲ πνεῦμά ἐστὶν οὐ μόνον τὸ ἐν ἐκυτῷ (ὑποκείμενον) διότι ἐστὶν ὁλότης, ἀλλὰ καὶ τὸ δι' ἑαυτὸ (ὡς ἀντικείμενον ἑαυτοῦ· οὐδέτερον ὁμῶς ἐστὶν ἐνεκεν ἑαυτοῦ· διὰ τοῦτο τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν, ὅταν τὸ ἐν ἀμφοτέροις κωλυριζόμενον ἐν ἐνὶ ἐνωθῇ.

Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμά ἐστὶ τὸ ἐν οὐδεμιᾷ μορφῇ δεσμευμένον, τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον· διότι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα προβαίνει ὑπὲρ πᾶν εἶδος τοῦ ὄντος, ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ βούλεται.

Τοῦτο, τὸ νὰ μὴ ἦναι καὶ καθ' αὐτὸ δεσμευμένον, παρέχει αὐτῷ κατὰ πρῶτον· ἐκείνην τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν· τοῦτο ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ὕψιστον, ὑπὲρ ὃ οὐδὲν ἀνώτερον νὰ νοηθῇ δύναται.

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς συγγέων τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τῆς ἀοριστίας καθίσταται τὴν ἐλευθερίαν κενήν, διότι ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῆς πᾶσαν βᾶσιν, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ὁ Βάδερσος τὴν κατὰ Σχελλίγγιον ἐλευθερίαν τοῦ Θεοῦ παραβάλλει πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ αἵματος ἐκτὸς τῶν ἀγγελίων, καὶ ὁ Λεϊβνίτιος παρατηρεῖ, ὅτι, ἐὰν ἡ αὐθαιρεσία ὑποτεθῇ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, καθίσταται πᾶσα ἀληθὴς φιλοσοφία ἀδύνατος, διότι πάντα καθίστανται δυνατὰ, καὶ ἐὰν πάντα δυνατὰ, ἀναιρεῖται πᾶσα διαφορὰ καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἀρχὴ τοῦ νοεῖν.

Τὸ τέλειον ὁμῶς πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἴδιον, τέταρτον, διάφορον ἐκτὸς τῶν τριῶν μορφῶν, ἀλλ' αὐταὶ αἱ τρεῖς μορφαὶ, τὸ ὅλον, τὸ πᾶν, ἐν, τὸ μόνον, δὲν εἶναι τὸ ἀφηρημένον ἐν, ἀλλ' ὁλότης, ζῶσα, ἀληθής.

δηλαδή πάλιν ἀόριστον, δυνάμει ὄν, ὕλην, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ὕλην ἀνεγνωρίζει δυνάμιν, βᾶσιν, τῆς ἐνεργείας.

Ἐν ἀπόλυτον πνεῦμα ἐκλαμβάνεται κατὰ Σχελλίγγιον πραγματικότης· πραγματικότης δὲ ἐκείνη, ἥς οὐδεμία δύναμις προηγείται· ἐάν ἡ προηγουμένη πάσης δυνάμεως ἐκληρωθῆ ἢ ἀπόλυτος ἀρχή, ὡς κενή δυνάμεων, καθίσταται μηδὲν, διότι ὡς κενή δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀπόλυτος, διότι καθίσταται ἄλογος, ἀνελεύθερος καὶ νεκρὰ, ἐπομένως οὐδέποτε νὰ ὑψωθῆ εἰς προσωπικότητα, διότι καταστρέφει ἀπάσας τὰς βάσεις τὰς καθιστῶσας αὐτὴν ὄντως πρόσωπον καὶ ἀληθῶς Θεόν.

Κατὰ Σχελλίγγιον ὅμως οὐδὲν τὸ κωλύον, ὅτι μετὰ τὴν ἐνέργειαν, τουτέστιν ἔμα ἐκεῖνο τὸ πνεῦμά ἐστιν, ἡ δύναμις δείκνυσιν ἑαυτὴν αὐτῷ μόνον ὡς τὸ μὴ ἀποκλειστέον ἀφ' ἑαυτῆς, τουτέστιν ἄνευ τῆς βουλήσεώς του παραγινομένη, ὡς μηδὲν οὔσα, ἐάν αὐτὴν τὸ πνεῦμα οὐ βούληται· ἤδη δ' ἐγείρεται τὸ ζήτημα τί ἐστὶν αὕτη ἡ δύναμις ἢ μάλλον τοῦτο τὸ ἕτερον ὄν;

Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ὄντος τοῦ τελείου πνεύματος, ἀλλὰ προέρχεται εἰς τὸ μετέπειτα ὡς τὸ ἀπρονόητον· ἡ δύναμις αὕτη ἦν τῷ Θεῷ ἀφανής, φαίνεται ὅμως αὐτῷ εὐπρόσδεκτος, διότι τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι τὸ ὄν, ὃ τὸ πνεῦμα ἠδύνατο νὰ δεχθῆ καὶ βούληται, καὶ τὸ πνεῦμα, ᾧ δείκνυται αὕτη, αἰσθάνεται ἑαυτὸ ὡς βούλησιν, καὶ ἡ ἐμφάνισις αὕτη διαφόρου ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, θέτει αὐτὸ εἰς ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἀνάγκης, ἐν ἣ ἔκειτο καὶ γνωστικὸν καθίσταται.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀμφοτέρων (τῶν δυνάμεων), βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον νὰ δεχθῆ ἢ μὴ τὸ κατὰ συμβεβηκός, τουτέστι τὸν κόσμον, ὃν ἐδημιούργησε δι' ἄλλον σκοπὸν καὶ οὐχὶ ἑαυτοῦ ἕνεκα.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ἀντιφάσκει εἰς τοῦτο, ὡς φαίνεται, λέγων, ὅτι οἱ ἔξοχοι ζητοῦσιν ἀναγνώρισιν, εἴτε ὑλικὴν εἴτε ἠθικὴν, πολλῶ δὲ μάλλον τὸ ἐκτὸς φθόνου ὄν, ὁ Θεὸς, ἀρμύζει τοῦτο νὰ ζητῆ· ἐάν δὲ τοῦτο ζητεῖ, δεικνύει ὅτι ζητεῖ τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα, τουτέστιν πρὸς ἴδιον, σκοπὸν, ἑαυτοῦ ἕνεκα.

Ὁ Θεὸς κατὰ τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος αὐτοῦ δὲν εἶναι κατὰ

Σχελλίγγιον εἷς, ἀλλὰ πλείονες· ὁ Θεὸς ὅμως ἐστὶν εἷς, διότι ἐστὶν ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἐνεργῶν καὶ δημιουργῶν. Ὁ Θεὸς ὅμως ἄνευ τῶν ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ καὶ δημιουργήσῃ· ἐάν αἱ ἀρχαὶ δὲν ὑπῆρχον, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ συνέργεια καὶ ἀρμονία, ἐάν αὐταὶ δὲν ἦσαν καὶ δὲν συνήργουν καὶ δὲν ἐξισοῦντο, ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ κόσμος· ἔπειτα ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐμφάνισεως τῆς δυνάμεως δὲν ὑποθέτει τὸν Θεὸν ἄνουν κτλ., δὲν ἀποδίδονται στάδια τοῦ Θεοῦ, δι' αὐτῶν δὲν καθυποβάλλεται εἰς βαθμίδας ἐγχρόνους καὶ δείκνυται ἀτελής.

Ἦνα δὲ ὁ κόσμος καταληφθῆ ὡς ἐλευθέρᾳ δημιουργίᾳ ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ κατὰ Σχελλίγγιον τι μέσον μεταξὺ τοῦ ἀεδίου ὄντος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πράξεως, δι' ἧς τίθεται ἀμέσως μὲν ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἐμμέσως δ' ὁ κόσμος ἄνευ ταιούτου μέσου ὁ κόσμος ὁλ' ἐννοεῖτο ὡς ἄμεσος καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαίᾳ ἀπορροή τῆς Θείας οὐσίας. Τοιοῦτον μέσον παραδέχεται ὁ Σχελλίγγιος ἐκείνην τὴν δύναμιν, ἣν ὁ Θεὸς ὄρξ ἐν τῇ ἐν ἑαυτῷ ὄντι τῆς οὐσίας του καὶ ἥτις ἀπ' αὐτοῦ μεταδίδεται ἀμέσως ταῖς ἄλλαις μορφαῖς τῆς οὐσίας του· ἀλλ' αὕτη μόνη ἀρκεῖ πρὸς παραγωγὴν καὶ κατασκευὴν τοῦ κόσμου· ἐάν αὐτὴ ὑποτεθῆ ἰδέα, ἠδύνατο ἄνευ τῶν ἀρχῶν νὰ πραγματοποιηθῆ (ἄνευ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν μόνη αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τὸν κόσμον· πῶς τυφλή, ἄλογος δύναμις, δύναται νὰ προγνωρίξῃ, τουτέστι ὡς σοφία, νὰ ἦναι ἄγνοια, ἀλογία μετὰ τῆς σοφίας μία φύσις κατ' οὐσίαν, ἡ δύναμις αὕτη κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς Θείας γνώσεως καὶ διακόπτει ἀπ' αἰῶνος τὴν μονοτονίαν τοῦ ὄντος αὐτοῦ· καθ' ὅσον ἡ πρώτη δύναμις τίθεται Θετικὴ, τίθεται ἡ δευτέρα ἀποθετικὴ, οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὸ Θεῖον ἐσωτερικὸν ἡ πρώτη κινητικότης· ἡ πρώτη δύναμις καθίσταται τὸ κύριον ἀντικείμενον καὶ τὸ μέσον, ἐν ᾧ βλέπει ἀπάσας τὰς δυνατάς θέσεις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὅλην σειρὰν τῶν δυνατῶν σχη-

ματισμῶν, τὸ προσίμιον τοῦ ὄλου μέλλοντος κόσμου· οἱ μέλλοντες σχηματισμοὶ κατὰ Σχελλίγγιον διαβαίνουντι πρὸ αὐτοῦ ὡς πρόσωπα, ὡς ἰδέαι, ὡς ὀπτασίαι τοῦ δημιουργοῦ πρὶν ἢ γείνωσιν ὄντα πραγματικά· καὶ τοῦτο νὰ γείνη ἄνευ τῶν ἀρχῶν φαίνεται ἀδύνατον.

Πῶς ὁμως δυνατὸν ἢ πρώτη ἐκείνη δύναμις ἐξεληθούσα ἐμφανίζεται ὡς τὸ τυφλὸν νὰ κληθῆ σοφία; ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν τέλει, δηλαδὴ ἐν τῇ τελείᾳ ἐπανόδῳ αὐτῆς ἐστὶ τὸ πάντα ἐν συνεχείᾳ γινώσκον, συνειδὸς περιέχων ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος ὄντως ἢ σοφία.

Ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος, διέκρινε τὰς ἀρχάς, δὲν θὰ ἐζήτει νὰ δικαιολογήσῃ, ὅτι τὸ τυφλὸν καὶ ἡ σοφία, ταῦτὸν λέγων, ὅστις δὲν πάσχει, δὲν μανθάνει κατὰ τὴν δημώδη παρουσίαν.

Τὸ γινώσκον ὡς ἀντίθετον τῷ πραγματικῷ παρίσταται ὡς δύναμις (σύγχυσις δυνάμεως κατὰ Σχελλίγγιον καὶ γνώσεως;) αὕτη ἐν τῇ ἐξόδῳ φαίνεται τοῦ Θεοῦ ἀναιρετικόν. Ἐν τῇ ἐπανόδῳ γίνεται τὸ τὸν Θεὸν θέτον καὶ ἐπιμένως τὸ γινώσκον.

Ἐνταῦθα ἐστὶν ἐν τῇ ἐννοίᾳ δύναμις ὑπερπηδῶσα τὰ ὅρια τῆς πείρας καὶ πηγάζουσα μόνον ἐξ ἀπείρου δυνάμεως, ἥτις ἐστὶν ὁ νοῦς· ὁ νοῦς ἐστὶν ἢ ἑαυτὴ κατέχουσα, εἰς ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσα δύναμις παντὸς ἔντος.

Ἡ τυφλὴ, ἀλογος, ἀρχὴ λοιπὸν γίνεται ἐν τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς ὁ νοῦς· πᾶς πραγματικὸς νοῦς δείκνυται κυρίως μόνον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὑπὲρ τὸ ἀλογον,

Ἡ δὲ σύγχυσις τῶν ἀρχῶν (τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸν λόγον) δείκνυται οὐ μόνον περὶ πρώτης δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ, περὶ μανίας καὶ βλακίας.

Ἡ μανία κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τι δυνάμει ὑπάρχον, οὐδέποτε δ' εἰς ἐνέργειαν ἔρχεται· ἐστὶ τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, τὸ ἐκ τῆς δυνάμεως του τεθὲν, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι κάτοχον ἑαυτοῦ· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐστὶν ἐν ἀπασί, μάλιστα δ' ἐν τῷ νῷ, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαί.

Ἡ κυρία ὁμως δύναμις τοῦ νοῦ δὲν ἔγκειται ἐν τῇ ἀπου-

σία ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς ὑπὸ τὸν νοῦν· (ὡς παρὰ τοῖς ποιηταῖς φαίνεται κτλ)· καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι ὁ ἰσχυρὸς νοῦς ἐστὶν, ὁ ἔχων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ τὸ ἐναντίον· (ἄρα ὁ παιητικὸς νοῦς δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι κατ' Ἀριστοτέλη χωριστὸς τῆς ὕλης, ἀλλὰ κύριος ὁ κρατῶν τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑφ' ἑαυτόν)· ἡ ἀρχὴ ὁμως αὕτη φαίνεται μᾶλλον συνέπεια τῆς ἐκρύθμου σχέσεως τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ δημιουργήματι, οὐδέποτε δὲ γενήσεται φρόνησις, σοφία.

Ἡ δὲ βλακία κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται ἐξ ἐλλείψεως τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐὰν δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς βλακίας ἀφαιρέσωμεν, ὁ νοῦς δὲν ὑπνώττει ἐνεκα στερήσεως ταύτης τῆς ἀρχῆς ἀλλ' ἐνεκα μεταστάσεως αὐτῆς ἀχρήστου κατασταθείσης.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει τὸν νοῦν καὶ τὴν βούλησιν ταῦτά μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ βούλησις οὔσα τυφλὴ δύναμις γίνεται εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθεῖς νοῦς· ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ νοῦ καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ δυνάμει νοῦς· ἡ βούλησις, ἢ ὑποθέτουσα τὸν νοῦν, ἐστὶν, ἄλλως δὲν θὰ ἦτο βούλησις, δύναμις γνωστικὴ, ἀλλ' ἀόριστος, κενὴ καὶ διὰ τοῦτο ἀλογος· ἀλλ' οὐδὲ ἡ δόξα αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῆ ὀρθή, διότι ἐστὶν βάσις τοῦ νοῦ καὶ ἐκτοπιζομένη παρέχει τῷ νῷ τὴν μὴ οἰκείαν θέσιν καὶ καθιστᾷ ἀσθενῆ καὶ ἀπαθῆ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀναφέρει τὸν Βάκωνα συνταυτίζοντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν δύναμιν (scientia est potentia) πρὸς βεβαιώσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ θεωρίας· ἡ γνώσις ὁμως δύναται μὲν νὰ ἔχη δύναμιν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἦναι δύναμις.

Αἱ ἀρχαὶ ὁμως ὡς διάφοροι καὶ οὐχὶ αἱ αὐταί, ἢ μὲν κατὰ τὴν ὕλην βάσις τῆς κατὰ τὴν κίνησιν καὶ ἀμφότεραι τῆς κατὰ τὸν λόγον· ἐπειδὴ ὁμως αὐταὶ συνυπάρχουσιν, ἀφ' ἑαυτῶν δὲ γένεσιν νὰ παραγάγωσι δὲν δύνανται, διότι ἐκάστη ἴδιον ἀπεργάζετκι, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ συνδεθῶσι καὶ ἁρμονίαν νὰ παραγάγωσιν. ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀπεδείχθη ὅτι ἐξ αὐτῆς ἡ συνέργεια καὶ ἡ ἁρμονία δὲν προέρχεται, ἀποδείκνυται, ὅτι αὐταὶ προέρχονται ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς,

έπομένως και ή γένεσις και ή ανάπτυξις και ή σωτηρία και αιδιότης εξ αὐτῆς προέρχονται, αποδείκνυται ἀριδήλως, ὅτι πάντα ἐκ τῶν ἀρχῶν προέρχονται, ἐμμέσως δὲ δι' αὐτῶν ἐκ τῆς ὑπερτάτης.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως και ἐν τῷ περὶ τῶν τριῶν δυνάμεων λέγει, ὅτι ή τριάς τῶν προσώπων προήλθεν ἐκ τῆς τῶν δυνάμεων τριάδος, διότι αἱ δυνάμεις εἰς ἑαυτάς ἐλθοῦσαι κατέστησαν πρόσωπα, ἃ οὐσία εἰσι ταῦτά, εἰς θεὸς οὐχί τρεῖς. (1)

Κατὰ Σχελλίγγιον ή ἐνότης δὲν εἶναι τι τέταρτον ἐκτὸς τῶν τριῶν προσώπων.

Ἐπειδὴ ὁ δημιουργὸς ὢν εἰς ἐνεργεῖ ἐν ἐκάστη δυνάμει ὡς ἕτερος, πρέπει νὰ νοηθῆ κατὰ Σχελλίγγιον ὡς ἐνεργῶν (ὡς πατήρ), ὡς (νικῶν υἱὸς) και ὡς τελειοποιῶν τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἐπομένως κατὰ Σχελλίγγιον ή θεότης ὡς πατήρ παρέχει τὴν ὕλην τοῦ δημιουργήματος, ἣν ὡς υἱὸς φέρει εἰς δημιουργικὴν μορφήν και ὡς πνεῦμα τελειοποιεῖ.

Κατὰ Σχελλίγγιον ἦλα τὰ ἄλλα εἰσὶν ἔργα τῶν δυνάμεων, μόνος ὁ ἄνθρωπος παρίσταται ὡς τὸ ἔργον τῶν προσώπων, ὑφ' ὧν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν δυνάμεων και εἴσεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν θεόν, ὑψαῖται ἐπομένως εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἄμεσον πρὸς τὸν θεὸν σχέσιν και ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐστὶ διὰ τοῦτο ὢν ὑπερουσιώδης, ὡς ὁ θεός, ὃν ἐλεύθερον ἀπ' αὐτῶν· ή ἐλευθερία ὅμως τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀρχική, ἀλλ' ἐπομένη.

Ὁ ἄνθρωπος ζητήσας νὰ χωρίσῃ τὰς δυνάμεις και θέτῃ εἰς ἀντίθεσιν, ἔν' ἀρχῇ ὡς ὁ θεός, ἐστρατήθη τῆς δόξης τοῦ θεοῦ κατὰ Παύλον, τουτέστιν ἔπεσον, ἀντὶ νὰ ἦναι κἀταχος τῶν δυνάμεων ἔγεινεν αὐτῶν ὑποτελής, ή ἀρχὴ τρυπείσα πρὸς τὰ ἐκτὸς κατέστη ἐνεργητικὴ, παλεμία τῆς δημιουργικῆς φύ-

(1) Ἐὰν δὲ ὑπαθεθῆ ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις παρήγαγον τὰ τρία πρόσωπα, ἃ εἰσὶν εἰς θεός, ἕκαστον δ' ἐνεργεῖ ὡς εἷς, ἐν ἐκάστη δυνάμει ὡς ἕτερος, ἀρμονία και κόσμος και τὰ τούτοις ὅμοια δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραχθῶσιν.

σεως, τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδῶτος, ἀρχὴ τοῦ θανάτου τοῦ ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ ἀνθρώπου (και ἐξ Ἰακώβου Βοήμου τὰ αὐτὰ λέγονται).

Ἄμα τῆ ἐγέρσει ἐκείνης τῆς ἀρχῆς διερρήχθη τὸ συνειδῶς, μετὰ τῆς διαρρήξεως αὐτοῦ προήλθεν ὁ διαμελισθεὶς οὔτος ἐκτὸς κόσμος, ὅστις διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ἀπατηλόν, ἐν, και ἕκαστον ἀπόλεσε τὴν θέσιν του και διὰ τοῦτο παρίσταται ἄνουν και κατὰ συμβεβηκός.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πτώσεως μετέβαλε τὴν θεϊαν σχέσιν, τὰ πρόσωπα εἰς δυνάμεις, και παρήγαγε τὸ ἀντεστραμμένον ἐν (σύμπαν). (unum versus).

Διὰ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἐνόμισεν ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ή μυθολογία και ὁ χριστιανισμὸς δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν.

Οἱ ὑποθέτοντες τὸν θεὸν μεταβαλλόμενον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος και ἄλλοι, ὑποθέτουσιν αὐτὸν δυνάμει, ὡς τοιοῦτον δ' ἀόριστον, ὡς ἀόριστον δὲ κενόν, ἄνουν και τὰ τούτοις ὅμοια, και ἐλευθέραν δημιουργίαν νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτὸ ἐστὶν ἀδύνατον.

Ἐὰν ὁ θεός ἐδημιούργει ἀμέσως, τὰ δημιουργήματα δὲν ὀκ διέφερον οὐσία τοῦ δημιουργοῦ, ἐπομένως τὸ σύστημα τοῦτο θὰ ἦτο πανθεϊστικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος νομίζων ὅτι διὰ τινος μέσου θεοῦ και ὄντων ἀποφεύγει τὸν πανθεϊσμόν, ἐπενόησε δύναμιν (ἄλογον, διότι αὐτὴ ἐστὶ κατ' αὐτὸν τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων, και συνετάτισεν οὐκ ἐρῶδως μετὰ τῆς σοφίας, ὃ ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὕλης μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον).

Ἐὰν δ' ἐμμέσως ὁ θεός τὸν κόσμον δημιουργῆ, φανερόν ὅτι ή γνώσις τῶν ἀρχῶν ὀκ ἦτο ὁ θεμέλιος λίθος πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πανθεϊσμοῦ και θεμελίωσιν τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ.

Ἐὰν ὁ κόσμος δὲν ἦναι φαινόμενον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ ἰδανισμὸς, ἀλλὰ πραγματικὸς, ἐστὶν ἀδύνατον ή παραγαγοῦσα αὐτὸν ἀρχὴ νὰ ἦναι δυνάμει, νεκρόν, ἄνουν, ἀτελές, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἦναι τέλειον, ἐνεργεῖα.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλειον ἐστὶ τὸ πάντων πρότερον, δὲν δύνα-

ται να γνωρισθῆ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ὅτι δὲ ἡ δημιουργία ἐκ μιᾶς ἀρχῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῆ κατ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς, τοῦτο ἀποδεικνύει ἡδὴ αὐτὴ ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία, ὁ ἰδανισμὸς, ὁ ὕλισμὸς, ἡ φιλοσοφία, ἡ ὑποθέτουσα τὴν βούλησιν ἀρχὴν ἀπόλυτον.

Ἐπειδὴ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, ἡ ὑπὸ Ἀριστοτέλους ὀρεξίς καλουμένη, κατὰ λογισμὸν μὲν βούλησις λέγεται, ἄνευ δὲ λογισμοῦ ἄλογος, φανερόν ὅτι ὁ λόγος προηγείται τῆς ὀρέξεως καὶ ἐπομένως αὐτῆς προηγούμενός ἐστι πρότερος καὶ ἀνώτερος αὐτῆς· ὥστε ἡ βούλησις ἄνευ λόγου δὲν εἶναι δύναμις λογικὴ, ἀλλ' ἄλογος, ἐπομένως τοιαύτη οὕσα κατ' οὐδένα τρόπον δύναται ἀπόλυτος νὰ ἐκληφθῆ, ὡς ἄλλοι τε καὶ ὁ Σκελλίγγιος αὐτὴν ἀρχὴν ἀπόλυτον ἀτόπως ἐκλαμβάνουσιν, διότι αὐτὴ ἐστὶ μία τῶν τοῦ παντός ἀρχῶν καὶ οὐχὶ ἡ ἀνωτάτη, ἐπομένως οὐχὶ ἀπόλυτος.

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης παρατήρησεν, ὅτι ἡ γένεσις κατὰ πρῶτον προβαίνει ἐπὶ τὴν ἀτελὲς, ἀπὸ δὲ τούτου τρέπεται ἐπὶ τὸ τέλειον· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ γένεσις ἀρχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων· ἐπειδὴ δὲ γένεσις καὶ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις ἐξ ἀρμονίας καὶ συμπράξεως τῶν ἀρχῶν προέρχονται, αὐταὶ δὲ δὲν προέρχονται ἐκ τῶν συναιτίων, διότι τούτων ἕκαστον ἴδιον ἀπεργάζεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, φανερόν ὅτι ἄνευ αὐτῆς ἐστὶν ἀδύνατον μία τῶν ἀρχῶν, ἐν τῶν συναιτίων, νὰ πρραγάγῃ δημιουργίαν, ὡς οὐδέ εἰς τόνος ἀρμονίαν.

Ἐὰν μία τῶν ἀρχῶν ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς ἐτέρας, δὲν θὰ προήρχετο γένεσις, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὁ Σκελλίγγιος ὑποθέτει συγχέων τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καταστροφὴ παντελὴς θὰ προήρχετο.

Ἐπειδὴ δ' ἡ ὑπερτάτη ἐστὶ πρότερα καὶ ἀνωτέρα ἀπασῶν, αἰτεῖται ἀναγκαστικῶς νὰ ἦναι ὄν ἐνεργεία καὶ τέλειον, καὶ ὡς κύριον τῶν ἀρχῶν προσωπικόν, διότι, εἴαν ἦτο δυνάμει, θὰ προήρχετο οὐδὲν, καὶ ἂν προήρχετο, πάντως θὰ κατεστρέφετο.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ κατώτερα δυνάμει ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἐνυπάρχουσιν, ὡς τὸ θρεπτικόν ἐν τῷ αἰσθητικῷ καὶ ταῦτα ἐν τῷ νοητικῷ καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν αὐτῶν, ἄπασαι δ' εἰσὶν ὑποτελεῖς τῆς ὑπερτάτης, διότι ἐξ αὐτῆς προέρχεται ἡ ἀρμονία καὶ ἡ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν πρὸς κασμοποιίαν, ἐπομένως ἄνευ αὐτῆς ὡς προσωπικῆς οὔτε γένεσις, οὔτε κίνησις, οὔτε ζωὴ κτλ. θὰ προήρχετο, καὶ ἂν προήρχετο, ὡς ἐν τῷ δημιουργήματι θὰ προήρχετο δυσαρμονία, ἀγῶν καὶ παντελὴς καταστροφὴ.

Ἐὰν δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν ἐπικρατῆ ἐν τοῖς συστήμασιν, ὡς ἀπεδείχθη, διαφωνία, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ νέοις, ὡς παρὰ Σκελλίγγιον, παρὰ Καντίον ὁ λόγος διαστέλλεται τοῦ νοῦ καὶ τῆς ὕλης, παρ' Ἀριστοτέλει ἡ ἰσχύς τοῦ νοῦ ἀποδίδεται τῷ χωρισμῷ τοῦ νοῦ ἀπὸ τῆς ὕλης, ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὕλης ἀπὸ τοῦ νοῦ ἀφαεῖ τὴν βάσιν καὶ ἐπομένως τὴν ἰσχύον αὐτοῦ, διότι ἀφαιρουμένης μιᾶς τῶν ἀρχῶν ὡς βάσεως, ἡ τῶν ἀρχῶν μετατιθεμένων καθίσταται ὁ νοῦς ἀσθενής, ὑπνώτων, ἐν ᾧ, ἡ τοῦ νοῦ ἰσχύς φαίνεται κυρίως ἐν τῷ κράτει τῶν ἀρχῶν, διότι τὸ κράτος ἐπ' αὐτῶν ποιεῖ αὐτὸν γνωστικόν, ἐλεύθερον καὶ θεῖον, διότι οὕτω γίνεται θεοειδὴς καὶ πρόσωπον, ὡς ὁ Θεός.

Τὸν νοῦν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὁ Σκελλίγγιος, ὡς εἴρηται, ἀναγνωρίζει προσωπικόν, δὲν ἐκλαμβάνει ὁμῶς, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, θεωρητικόν, ἀλλὰ πρακτικόν, τουτέστι βούλησιν.

Ἐὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ δὲν ἐξηγῆ τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν τάξιν, οὐδ' ἑαυτὴν, ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ὕλη δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ, ὡς ἀτόπως ὁ ὕλισμὸς ἰσχυρίζεται.

Ἐὰν ἡ ὀρεκτικὴ δυνάμεις ἄνευ λόγου ἦναι ὀρμὴ ἄλογος, ἔπεται, ὅτι αὐτὴ μὴ προηγούμενη τοῦ λόγου δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχὴ ἀπόλυτος, ὡς δ' ὑπέτερα τοῦ λόγου καὶ αὐτοῦ ὑποδεστέρα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μέχρι τοῦδε συστήματα διαφωνοῦσιν ὡς

πρὸς τὸν διορισμὸν τῆς ὑπερτάτης καὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς, τῶν συνκετίων, ἀνατρέπεται, ὡς τοῦτο ἐν τῶν συστημάτων ἀποδείκνυται, ὁ ὕλισμὸς, ὁ ἰδανισμὸς καὶ λοιπὰ συστήματα ὡς μονομερῆ καὶ διὰ τοῦτο ἀνίκανα πρὸς τελείαν ἐξήγησιν τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ διὰ τοῦτο αἰτείται ἀρχὴ ἑλευθερίας, ἐφ' ἧς ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη καὶ ἡ βίαια στασιάζουσα, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ φέρῃ τροπὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ βίᾳ πρὸς βελτίωσιν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀθροιστικοῦ γένους καὶ τῶν κοινωνιῶν.

Καίτοι δ' ἡ φιλοσοφία ὡς ἔρωσ πρὸς τὴν ἀρετήν, τὴν τελείαν ἐπιστήμην, δείκνυται ἐπιστήμη ἀτελής, ἐστὶν ἰσως ἄπορον ἢ τελεία ἐπιστήμη (ἡ σοφία) νὰ ἔχη ἀντικείμενον ἐν ἑαυτῇ, ἀτελές, ἄνουν ἀνελεύθερον, εἰς καταστροφὴν ἰσχυαίμενον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀντικείμενον ἐν ἑαυτῇ, τέλειον, πάνσοφον, παντοδύναμον καὶ ἐλεύθερον, ἱκανὸν ἐπιμένειν νὰ διακρίνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, νὰ κατασκευάσῃ καὶ ἐπιτηδεύσῃ καὶ πράξῃ ἐλευθέρως.

Ὁ Σχελλίγγιος συγγέων τὴν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς σοφίας, τουτέστιν ὅτι ἀναγνωρίζει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν, δεικνύει τὴν παραγνωρίσιν τῶν ἀρχῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ μιᾶς ἀρχῆς δὲν ἐξηγεῖται ἡ εἰδικὴ τῶν ὄντων διαφορὰ οὐδ' ἡ ζωὴ, οὐδ' ἡ τέλει καὶ ὁ κόσμος, αὗται ταῦτα δὲν προέρχονται ἐκ μιᾶς τῶν κυριωτάτων ἀρχῶν, ἀλλ' ἐξ ὄντος τελείου, αἰδίου, ἔχοντος τὰς ἀρχὰς, τὸ συντίθει, ὑπὸ τὸ ἀπόλυτον κράτος αὐτοῦ. ἐν λόγῳ ὅντος προσωπικῆ.

Ἦ δ' ἐστὶν αὕτη ἡ δύναμις ἡ βέλτερος αἰσάν τοῦτο τὸ ἕτερον τοῦ ἀπολύτου, ὃ δείκνυται αὐτῷ ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅτι ἐν τῇ ἀπλή οὐσίᾳ, τῷ μὴ ὄντι, κείται καὶ ἡ δύναμις τινὸς ὄντος, δηλαδή ἀπὸ παντομάτου ἀρχὴ τῇ ἐπιτηδεύσει τοῦτο τοῦ ὄντος αἰτιάζεται τὸ πνεῦμα ἐκ αὐτοῦ ὡς βούλησιν, καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἕτερου ὄντος ἔσται κατὰ πρῶτον τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα εἰς ἐλευθερίαν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἀνάγκης ἐν ἣ εὐρίσκειτο.

Ἐλευθερίαν δ' ὁ Σχελλίγγιος λέγων ἐννοεῖ ἀδιαφορίαν, τουτέστιν υποθέτει ὅτι τῷ Θεῷ ἐστὶν ἀδιάφορον νὰ ἦναι οὕτως ἢ οὕτως καὶ νὰ πράττῃ, καὶ τὸ τοιοῦτον ὄν μεταποιεῖ ἀπολύτως Θεὸν ἐλεύθερον, ἐλεύθερον τὰ νὰ ἐξέλθῃ ἐαυτοῦ, τὸ νὰ ἦναι, ὃ βούλεται· διὰ ταύτης τῆς ἐμφανίσεως τῆς δυνάμεως κατὰ Σχελλίγγιον ἔρχεται εἰς τὸν Θεὸν κατὰ πρῶτον καὶ γνῶσις.

Ἦ πρῶτον ὄν, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς κατὰ Σχελλίγγιον εὐρίσκει ἐαυτὸν, ἐστὶ τὸ καθαρόν ὄν, ἐξ αὐτοῦ ὑφούται εἰς προσωπικότητα· προσωπικὸς δὲ κατὰ Σχελλίγγιον γίνεται γινόμενος κύριος τινὸς ὄντος.

Ὁ Θεὸς κατὰ Σχελλίγγιον θέτει ἐκουσίως τὰς δυνάμεις εἰς ἀντίθεσιν καὶ δι' αὐτῆς προέρχεται ἰδιοδράνεια, ἣτις ἐστὶν ἡ τῆς δημιουργίας.

Ἦνα δὲ ἡ δημιουργία καταληφθῇ ἐξ ἐλευθέρως τοῦ Θεοῦ βουλήσεως, ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ τί μεταξὺ τοῦ αἰδίου τοῦ Θεοῦ ὄντος καὶ τῆς πράξεως, δι' ἧς ἀμέσως μὲν τίθεται ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἐμμέσως δι' ὃ κόσμος.

Ἦ δύναμις, ἣν ὁ Θεὸς ὀρεῖ ἐν ἑαυτῷ, ἐστὶ τὸ μέσον, ἐν ᾧ βλέπει ἀπάσας τὰς δυνατάς θέσεις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὕλην σειρᾶν τῶν δυνατῶν σχηματισμῶν, οἵτινες διαβαίνουσιν ὡς πρόσωπα (ιδέαι) πρὸ αὐτοῦ. (1)

Ἦως ὅμως ἐστὶ δυνατὸν ἢ πρώτη δύναμις, ἣτις ἐξεληθοῦσα φαίνεται ὡς τὸ τυφλὸν ὄν, νὰ κληθῇ σοφία; Ἦσσα γνῶσις κατὰ Σχελλίγγιον ἐκλαμβάνεται ὡς δύναμις· ἡ δύναμις ἐκείνη ἕτερου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διαφόρου οὕσα ἐν τῷ Θεῷ κεκρυμμένη πρέπει κατὰ Σχελλίγγιον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Θεοῦ, ἢ, ἢ ἐν αὐτῷ ἐπανελθὸν κατασταθῇ γινώσκον· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ ἀναροῦν τὴν θεϊκὴν ἐνότητα, ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ αὐτῆς γίνεται τὸ τὸν Θεὸν θέτον καὶ ἐπο-

(1) Γαβρια τοῦ Ἰακώβου Βοήμου ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐνόησεν καὶ δὲν ἐξέθεσε κατὰ πάντα ὀρθῶς.

μένως τὸ γινώσκον, ὡς τὸ πνευματικὸν κάτοχον ἐν τῇ ἀνθρώπῳ.

Ἡ ἔκφρασις τῆς ἐμφύτου ταύτης δυνάμεως ὑπὲρ τὰ ὄντα εἰσὶν κατὰ Σχελλίγγιον αἱ καθόλου ἔννοιαι, αἷς ἀντιλαμβάνεται πάντων τῶν ὄντων οἶον ἢ τῆς οὐσίας, τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, καὶ αἵτινες δὲν ἐπικυροῦνται ὑπὸ τῆς πείρας, ἀλλ' ἢ ἰσχύς καὶ ἢ ἐκ τῶν προτέρων σημεῖα αὐτῶν πηγάζουσιν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶν ἡ πρώτη δύναμις ὑπερπηδῶσα τὴν πέτραν καὶ πηγάζουσα, μόνον ἐξ ἀπείρου δυνάμεως, ἣν ὁ νοῦς κατέχει καὶ ἣτις ἐστὶν ὁ νοῦς, ἡ μόνη τῶν ἐννοιῶν δεκτικὴ δύναμις ἢ κατέχουσα ἑαυτὴν καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσα δύναμις παντός ὄντος· διὸ ὁ νοῦς ἐν ἐκάστω ἰδίῳ ὄντι βλέπει τὸ καθόλου ὄν, τροποποιεῖ δὲ μόνον διὰ τῆς ἰδίας ἐντυπώσεως, ἣν τὸ ἴδιον ἀντικείμενον εἰς τὰ αἰσθητήρια παρέσχω.

Αὕτη λοιπὸν ἡ ἄλογος ἀρχὴ γίνεται κατὰ Σχελλίγγιον ἐν τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς ὁ νοῦς· πᾶς δὲ πραγματικὸς νοῦς κυρίως δείκνυται. ἐν τινι ἰσχύϊ ὑπὲρ τὸ ἄλογον κατὰ Σχελλίγγιον, κατὰ δ' Ἀριστοτέλη ὑπὲρ τὸ ἐναντίον. (1)

Ἐκ τῶν εἰρημένων κατακρίνεται ἡ σύγκρισις τῶν ἀρχῶν (τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον) παρὰ Σχελλίγγιον, καὶ τούτου ἕνεκεν αἴρεται καὶ ἡ εἰδικὴ διαφορά καὶ ἐπομένως καὶ ἡ πραγματικὴ γνῶσις.

Κατὰ Σχελλίγγιον καὶ ἡ βούλησις καὶ ὁ νοῦς ἐκλαμβάνονται οὐσία ταύτά· ἡ βούλησις (βέλτιον ἢ ὄρεξις διότι ἡ βούλησις δὲν εἶναι τυφλὴ) οὐσα κατὰ Σχελλίγγιον δύναμις τυφλὴ γίνεται εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθεῖσα ἰσῦς. (2).

(1) Σύμφωνα τὸ ἄλογον καὶ τὸ ἐναντίον δηλαδὴ εἶναι, διότι τὸ ἐναντίον ὑποθέτει διαφορὰν ἀρχῶν, ἐν τῇ τὸ ἄλογον μεταμόρφωσις τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἐπομένως ὑποθέτει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν.

(2) Ἐὰν αἱ ἐπανόλου γίνεται νοῦς, δὲν θὰ ἦτο ὑποκείμενον τῶν ὄντων, διότι τὰ ὄντα ἄνευ βάρους· θὰ ἦσαν μετὰ, ἢ θὰ καταστρέφοντο, ἢ δὲ θὰ ἦσαν ὑπερτίθετο μὴ ὄν, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ πνευματικόν· διότι τὸ πνευματικόν ἐστὶν ἐπιστρεπτικόν, τὰ ὄντα θὰ ἦσαν φαινόμενα καὶ οὐχὶ πραγμα-

Τέλος δὲ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ σοφία δὲν εἶναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραγόμενον ἀλλὰ προώριστο καὶ κατασταθῆ τὸ συνεπιγνωστικὸν τῆς δημιουργίας.

Ἀληθῶς, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε γνῶσιν τοῦ ἀνωτέρου οὔτε αὐτὸ οὔτε τὸ κατώτερον θὰ ἐγίνωσκεν· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐκληφθῆ, ὡς οἱ νεώτεροι διατείνονται καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφισταί, πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ ἡ ἐλευθερία αὐτοδιορισμός, θὰ καθίστατο πηγὴ οὐ μόνον τῆς γνώσεως, τῆς πολιτείας καὶ θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν θὰ ἐσώζετο.

Οἱ ὑποθέτοντες πραγματικὸν μόνον τὸ ὑποκείμενον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, "Ἐγγελοσ καὶ ἄλλοι, πᾶν δ' ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον ἀπλοῦν φαινόμενον, ἀναιροῦσι πᾶσαν ἀντικειμενικότητα.

Διὰ τοῦτο, καὶ δικαίως, κατέκρινεν ὁ Βάδερσ τὸν Φίλθιον καὶ Λεϊβνίτιον ὅτι διέλυταν πᾶσαν πραγματικότητα εἰς ἀπλὴν παράστασιν, τὸν Σχελλίγγιον ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ὑπέθετεν ὄν τυφλόν, τὸ κακὸν καὶ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκαῖα, ὅτι φύσιν πραγματικὴν, καθαρὸν πνεῦμα καὶ παραγάγη ἐστὶν ἀδύνατον.

Ο Βάδερσ, τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος, διακρίνει τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως, καὶ αὐτὰς δὲν συγχέει, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ "Ἐγγελοσ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἐκλαμβάνει τοῦλάχιστον ὡς διάφορον, ὡς τρίτον, ὡς βούλησιν· αὐτὸν ἦμως καὶ ὁ Βάδερσ καὶ ὁ I. Βοήμωσ οὐχὶ ὡς βούλησιν ὑποθέτοντες δὲν ὑποθέτουσιν αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεία, τέλειον, ἀλλὰ δύναμις, ἐπομένως γινόμενον ὀρισμένον καὶ τέλειον, εἰ καὶ ὁ Βάδερσ ἀνασκευάζει τὸν Σχελλίγγιον καὶ "Ἐγγελοσ, δεικνύων ὀρθῶς ὅτι οὗτοι συγχέουσι τὸ ἀόριστον μετὰ τοῦ ἐλευθέρου, τὸ δ' ὀρισμένον μετὰ τοῦ πεπερασμένου, ἀνελευθέρου, καὶ ἐπομένως δεικνύει, ὅτι ἡ ἐλευθερία κάλλιστα συμβιβάζεται μετὰ τῆς ὀριστικότητος· διὰ τοῦτο τὸ ἀξίωμα τοῦ ματικὰ, τοῦλάχιστον αὐτὸν θὰ ἦτο πραγματικὸν ἀδὲ ἀτομικόν. Ἐὰν ἡ φύσις ἐξελικεῖται, δηλ. ἢ κατὰ τὴν ὕλην καὶ ἢ κατὰ τὴν κίνησιν, δηλ. οὔτε πραγματικότης καὶ ἀτομικότης θὰ προήρχετο, οὔτε ζωὴ (κίνησις).

Σπινόζου μετέβαλεν εἰς τὸ (omnis determinatio est positio) ἀπὸ ἀποθετικοῦ εἰς θετικόν· ἔτι δ' ἀποδεικνύει ὁ Βάδερς ὅτι τὸ αἶσθημα, ὑπερ ἔστιν ἡ βάσις τῆς ἐποπτείας, γίνεται τυφλὸν ἄνευ γνώσεως, τουτέστιν ἐὰν αἱ ἀρχαὶ χωρισθῶσιν.

Ἡ βούλησις ἐκλαμβάνεται ἀρχὴ τῆς κινήσεως κατὰ Βάδερν τείνουσα νὰ φέρῃ τὴν ἰδέαν εἰς ὑπαρξίν· ἡ δὲ φύσις ἐν ἅπασιν οὐσα, ἐν τῷ αἵματι ὡς ἀντίστασις, ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἀμφιβολία, ἐν τῷ σκοτεινῷ ὡς σκοτία. φαίνεται ἀρχὴ κοινή.

Τὴν δὲ φαντασίαν ἐκλαμβάνει παρούσιν αἰσθητῆς ἐποπτείας εἰς ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον ἀναφερομένης παριστάμενον διὰ τῶν ἐκτὸς αἰσθητηρίων· ἡ δ' ἐσωτερικὴ αἰσθησις ὑψοῦται ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν φωτεινὴν ἐποπτείαν.

Τὸν ποιητικὸν νοῦν διακρίνει ἀπὸ τοῦ λογιστικοῦ, συμφωνῶν τῷ Ἀριστοτέλει, τὰς δ' ἐσωτερικὰς αἰσθήσεις ὑποθέτει ἐμπνεύσεις ἐνεργούσας ἄλλως ἐν ὀργανικῇ ἐνώσει καὶ ἄλλως ἐν μηχανικῇ.

Ὁ Βάδερς διορᾷ μὲν τὴν διαφορὰν τῶν δυνάμεων, δὲν ἐκθέτει ὁμῶς εὐκρινῶς ὡς ἔδει.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος δοξάζει ὅτι αἱ αἰσθηταὶ ποιότητες ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ζῶντι ὡς δυνάμεις πρὸς ἀλλήλας· ἡ δὲ κοινή ἐνέργεια αὐτῶν ποιεῖ τὴν αἴσθησιν· αἱ δὲ ποιότητες τῆς φύσεως παράγουσι τὰ δημιουργήματα.

Κατὰ δὲ Βάδερν οἱ δοξάζοντες, ὅτι τὰ μέρη μηχανικῶς συνδεόμενα ποιοῦσι συμφορήσεις δὲν σκέπτονται ὀρθῶς, διότι ὁ ἀήρ δὲν συνίσταται ἐκ δύο, ἀλλ' ἐξ ἑνός, τὰ δὲ δύο συστατικὰ προσέρχονται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἀέρος· οὕτω δοξάζει καὶ περὶ ὕδατος καὶ πυρός, ὅτι πολλὰ ἄλλως ἦσαν ἐν τῇ ἐνώσει καὶ ἄλλως ἐν τῇ ἀποσυνθέσει, διότι μεταβάλλεται ἡ σχέσις τῶν ἀρχῶν.

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Βάδερς, ὅτι τὰ ὄντα δὲν εἶναι μηχαναὶ, ἀλλὰ ζῶντα, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἀναιρεῖ τὴν μηχανικὴν θεωρίαν.

Ἐπίσης ἀπέδειξεν ὅτι ῥευστὸν καὶ στερεὸν εἰσιν ἀχώριστα, ὅτι τὰ μέρη ἀπὸ τοῦ ὅλου χωριζόμενα γίνονται θραυστά, ὅτι ἐν ῥευστῷ καὶ στερεῷ δὲν ὑπάρχει ἐνότης, ἀλλ' ἀοριστία, διὰ τοῦτο ἡ ῥευστότης ὡς μίξις δὲν εἶναι ἐνότης καὶ ὁ χωρισμὸς ὡς στερεότης δὲν εἶναι πολλότης, ὡς οἱ περὶ τὸν Σχελλίγγιον οὐκ ὀρθῶς ἰσχυρίζοντο.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος θεωρεῖ τὴν φύσιν χωριστὴν ἀπὸ τῆς ἰδέας ἄτακτον, ἀμορφον, ἀμετρον· τὸ δ' ἀτομικὸν ἀναφέρει εἰς τὴν φύσιν, τὸ δὲ πῦρ εἰς τὴν βούλησιν.

Ὁ δὲ Βάδερς ἰσχυρίζεται, ὅτι, ἐὰν τὸ δημιουργήμα ὑψώσῃ τὴν φύσιν ὑπὲρ τὴν ἰδέαν, ὑψοῖ τὸ φυσικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἔστι τὸ κακόν.

Ὁ δὲ Σατανᾶς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτότητος, τοῦ ἐγωῖσμοῦ, δὲν εἶναι ὁμῶς τὸ ἐγὼ, ἀλλ' ὡς ἀντιοργανικόν, τὸ δ' ἐγὼ παραδιδόμενον τῷ σατανικῷ τῇ ἐγωῖστικῇ βουλήσει) γίνεται καταστρεπτικόν.

Πᾶν ὄν, ἀναπτύσσεται ἔχον θεμέλιον ἀγαθόν, καταστρέφεται δὲ ἔχον κακόν· τὸ ἐγωῖστικὸν ὡς μέρος ζητεῖ νὰ ἦναι καὶ νὰ ἔχῃ δι' ἑαυτὸ τὸ πᾶν.

Ὁ ἀκτήμιον ἀμαθῆς, ἄνευ καρδίας, πατριωτισμοῦ ἐστὶν ἐπιζίνδυνος, ἐκτελῶν ἐπαναστάσεις.

Ὁ Βάδερς τὸ μὲν ἀπλοῦν θεωρεῖ τέλειον, τὸ δὲ σύνθετον ἀτελές, ὅτι ἡ μετάστασις τῶν ἀρχῶν ἔφερε τὸν χωρισμὸν καὶ ὁ χωρισμὸς τὴν πτώσιν, καὶ ἡ πτώσις κατὰ Σχελλίγγιον τὸν ἐκτὸς κόσμον.

Ὁ Κάντιος πρὸς σωτηρίαν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας ἔθεσε τὴν ἠθικὴν ὑπὲρ τὴν θρησκείαν. Ὁ Φίχτιος τὸ ἐγὼ ἀπεφάνητο δημιουργὸν καὶ τῷ Φιχθίῳ συνεφώνησε καὶ ὁ Σχελλίγγιος, βουληθεὶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἀποκάλυψιν καταληπτὴν.

Οἱ μὴ ἀναγνωρίζοντες Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου σχέσιν δὲν ἀναγνωρίζουσι θρησκείαν, τουτέστιν ἄνθρωποι νὰ ἦναι οὐ βούλονται.

Ἐὰν ὁ Χριστὸς ἐκλαμβάνηται πρόσωπον ἠθικόν, ἡ ἱστορία

αὐτοῦ δὲν θὰ ἦναι πραγματικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἐφήμερος ἢ ὀρησκεία αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἐγγελος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐπρέσβευον νομίζοντες τὸν χριστιανισμόν ὀρησκείαν μερικὴν.

Ὁ Βάδερσος τὸν συλλογισμόν αὐτῶν τοῦτον δὲν θεωρεῖ ὀρθόν, διότι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι φθαρτός, ἀλλ' αἰδῖος καὶ τελευταία τῆς ὀρησκείας βαθμὶς καὶ νέα καὶ κοινὴ καὶ ἀναγεννηθεῖσα.

Μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ὑπάρχει σχέσις, μόνον διάφορος.

Κατὰ Βάδερσον οἱ τρεῖς βίοι δὲν περιέχουσι διάφορα στοιχεία, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ, ἐν μὲν τῇ αἰδιότητι ἐν ἁρμονίᾳ, ἐν δὲ χρόνῳ καχωρισμένα καὶ ἐν τῷ ὑποχρονίῳ διαλελυμένα. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἐνότης ἀφηρημένη, ἀλλὰ συγκεκριμένη, ἐμμελής, ἢ δ' ἔγχρονος πολλότης καὶ ἡ ὑπὸ τὸν χρόνον διάλυσις.

Κατὰ δὲ Σχελλίγγιον ἡ φιλοσοφία εἰς ὅλα ἀπαντᾷ τὰ ζητήματα καὶ εἰς τὸ ζήτημα, διὰ τί ὑπάρχει τί καὶ δὲν ὑπάρχει οὐδέν.

Οὐδέν ἐστὶν ἀτελεύτητον, ἀσκοπον, διότι ἡ ἀνθρωπότης δὲν βαδίζει ἀσκόπως, ἀλλ' ἔχει σκοπόν.

Τίς δὲ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία;

Ἡ πανεπιστημιακὴ σπουδὴ ἔχουσα ἀρχὴν τὴν ἐπιστήμην εἴνην τὴν εἰς ἓν ὄλον ὀργανικὸν ἀπάσας τὰς ἐπιστήμας συνοῦσαν.

Μόνον πρὸς τὴν γνῶσιν ταύτην λαμβάνει καὶ πάσα ἰδίᾳ ἐπιστήμη ζωὴν, ἧς ἕνεκα παρέχουσι τῇ κοινωνίᾳ ὠφέλειαν στικὴν. Ἐν δὲ τούτῳ διέφερον τὰ Γερμανικὰ πανεπιστήμια, διότι ταῦτα διὰ τοῦ συνδέσμου τῶν ἐπιστημῶν ἀνυψώσαν, αἱ ἐπιστήμαι προήχθησαν καὶ αὐταὶ αἱ ἐμπειρικαὶ κατέστησαν φιλοσοφικαί.

Αἱ δὲ ἐπιστήμαι τῶν ἄλλων πανεπιστημίων λαβοῦσαι τὴν διαίρεσιν βάσιν καὶ χωρίσασαι τὰς ἐμπειρικὰς ἀπὸ τῶν θεωρητικῶν ἔφερον τὴν κατάπτωσιν τῶν κοινωνιῶν μετὰ τῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸν ἀνθρώπον ἀπογυμνώσασαι ἀπὸ τῶν

προϊόντων αὐτοῦ κατώρθωσαν τὴν παραμόρφωσιν αὐτοῦ εἰς κτήνος καὶ παρεσκεύασαν τὴν τοῦ κόσμου καταστροφὴν.

Ἡ ἔννοια τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἐπιστημῶν φέρει εἰς ἐξέτασιν τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς αἱ ἐπιστήμαι ἐν πανεπιστημίοις μεταδίδονται, διὰ δὲ τῆς μεταδόσεως καὶ ἡ ἐπιστήμη καθίσταται ἀφθαρτος καὶ ἡ κοινωνία.

Δύο δὲ ἐπήγασαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑποθέσεις, ἡ μὲν ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκ τῆς θηριωδίας, ἡ δὲ, ὅτι ἐξέπεσεν ἀπὸ τοῦ βελτίονος εἰς τὸ χεῖρον. Οὐδέτερον ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὀρθὴ, οὐδὲ νὰ καταληφθῇ ἄνευ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης.

Οἱ ὑποθέτοντες τὴν γένεσιν τῶν ἐθνῶν ἔξωθεν, ὡς οἱ ὕλισται, ἀποφαίνονται αὐτὴν τυχαίαν, οἱ δ' ἰσχυρίζομενοι αὐτὴν ἔσωθεν, πῶς ἐρμηνεύουσι τὴν ἐσωτερικὴν κίνησιν;

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν κίνησιν ἐκ τῆς ἐγέρσεως τῆς πρώτης δυνάμεως, ἡ δὲ δύναμις ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου διανοηθέντος νὰ ἔχη τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ὡς ὁ Θεός, ἐννοεῖ ὅτι ἡ πτώσις ἐστὶν ἀναγκαία ὡς μέσον τελειοποιήσεως.

Ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤρχετο ὑπὸ διαφόρων ἀρχῶν καὶ ὁ βίος αὐτοῦ πρὸς αὐτὰς ἀνάλογος, ὡς φαίνεται ἡ ἀνέγερσις τῶν πόλεων ἦτο ἔργον τοῦ σωτῆρος, δηλαδὴ μετὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἰδέας ἤρξατο καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν πόλεων.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι, ὁ ἀνθρώπος οὔτε ὀρησκείαν ἐπενόησεν οὔτε χρήσεις, ἀλλὰ ἔχουσι πηγὴν ἀνωτέραν, ἐπομένως καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐθνῶν διανοητικὴ καὶ ὕλικὴ πρόοδος.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι ἐὰν οἱ μὴ ζητοῦντες νὰ λύσωσι ταῦτα τὰ ζητήματα ἐκ τῆς φιλοσοφίας ὧσιν ἀνίκανοι, πολλῶν δὲ μᾶλλον μηχανικῶς, ὡς οἱ (ἀρχαῖοι καὶ νέοι ὕλισται) νὰ λύσωσι μάτην ἀποπειρῶνται καὶ ἔτι οἱ μὴ διαγνώσαντες τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην ἐπομένως οἱ μὴ ἔχοντες αὐτὰς ἀδύνατον τοιαῦτα νὰ

λύσει ζητήματα, ἀλλὰ λύσουσι καὶ οὗτοι μηχανικῶς.

Μνημεῖα δὲ τῆς ἀρχαιότητός εἰσιν αἱ προφορικαὶ παραδόσεις τηρηθεῖσαι ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις καὶ παραδοθεῖσαι προφορικῶς.

Ἡ συνέχεια αὕτη τῆς γραπτῆς καὶ προφορικῆς τηρουμένη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἐχωρίσθη ἐν τοῖς ἔπειτα καὶ διαστράφη.

Οἱ τῆς ἐκκλησίας πατέρες τὰς ὀρθοσκευτικὰς παραδόσεις διακρίναντες τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων, ὑπέλαβον τὴν φιλοσοφίαν κατωτέραν τῆς ὀρθοσκευίας.

Ἡ ἀνακαίνισις τῶν ἐλληνικῶν γραμμῶν ἐν τῇ ἐσπερία Εὐρώπῃ ἠλάττωσε τὴν ὑπόληψιν τῆς σχολαστικῆς καὶ κατέστησε τὴν μεταρρύθμισιν τῆς φιλοσοφίας ἀναγκαίαν, καὶ ἡ ἀναγκαιότης αὕτη προήγαγε τὴν φιλοσοφίαν τῶν νέων χρόνων, ἥτις χωρισθεῖσα εἰς ἐμπειρίαν καὶ θεωρίαν διήρесе τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν καὶ ἀπέκλεισε τὴν μέθοδον τοῦ μέσου αἰῶνος.

Ἐπειδὴ ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Σχελλίγγιος χωρίζουσι τὴν αἰδιότητα καὶ ἐγγχρονότητα, διότι τὸ ἐγγχρονον ἐταύτισαν μετὰ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ φθαρτοῦ, τὸ αἰδιον μετὰ τοῦ ἀόριστου, ἐπομένως ἀτομικὴν ἀθανασίαν δὲν ἀναγνωρίζουσιν· ἐπομένως ἡ δόξα αὕτη ἀναιρεῖ τὴν προσωπικότητα, τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸν Θεόν.

Ἡ κακὴ ἀρχὴ ὡς μὴ ἔχουσα βάσιν τὸν νόμον· οἷα ἡ βάσις τῶν νόμων, τριαύτη καὶ ἡ πορεία τῶν ἀτόμων καὶ τῆς πολιτείας· ἐὰν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων βάσις τεθῇ τῆς κοινωνίας, ἀνατρέπονται πάντα.

Ἡ ἀγάπη ἐστὶ κοινωνία, τὸ μῖσος ἀντικοινωνικόν, ὁ ἐγωϊσμός ἀποβλέπει εἰς ἀφρατισμὸν παντὸς ἀγαθοῦ.

Ἐὰν ἡ αἰδιότης εἰς τὸ ἐγγχρονον μεταβαίῃ καὶ τὸ ἐγγχρονον εἰς τὸ ὑποχρόνιον, τοῦτό ἐστιν ἀπόδειξις, ὅτι τὸ ἀνώτερον ζωογονεῖ τὸ κατώτερον (δὴλ. ὑψοῦ).

Ἐὰ φαινόμενα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐνυπάρ-

χουσι πασιν, αἱ κατώτεραι αἰσθήσεις εἰσι βάσεις τῶν ἀνωτέρων, αἱ δ' ἀνώτεραι ζωογονοῦσι τὰς κατωτέρας καὶ δὲν παράγονται ἐκ τῶν κατωτέρων, ὡς ἀτόπως δογματίζει ὁ ὕλισμός.

Αἱ ὀρμαὶ ἐν ταῖς κατωτάταις βαθμίαι φαίνονται ὡς πάθη, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις ὡς αἰσθημα, βούλησις καὶ λόγος, καὶ ἡ ὑπερτάτη παράγει τὴν συνέργειαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν κοινωνιῶν καὶ πολιτειῶν.

Ἡ ἔννοια τοῦ νόμου ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν, ὅπου ὀργανισμός, ἐκεῖ ἀληθὴς καὶ αἰδιος ἀναφορὰ τῶν ἀρχῶν· ἡ δὲ μετάστασις τῶν ἀρχῶν παράγει τὸ κακόν· ὁ Θεὸς συνεργεῖ, παράγει καὶ τὴν ζωὴν τηρεῖ.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος (περὶ τριῶν ἀρχῶν) ἀποφαίνεται ὅτι τὸ κακὸν ὄριστο πρὸς κίνησιν καὶ ζωὴν.

Ἡ ἀποκάλυψις, λέγει, δὲν δύναται νὰ γείνη ἄνευ ἐγέρσεως τῆς φύσεως, ὡς ἡ ἔγερσις τῆς φύσεως ἄνευ ἐγέρσεως τῆς αὐτότητος, καὶ ἡ ὀρμὴ τῆς φύσεως, δὴλ. ἡ αὐτότης πρέπει οὐ μόνον ἐν τῇ κτίσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Θεῷ νὰ ἀναιρεθῇ.

Ὁ Θεὸς ἐγείρει τὴν φύσιν καὶ νικᾷ· ἐπομένως ἡ ὑποταγὴ τῆς φύσεως ἐστὶν ὁ ὕψος πάσης ἀποκαλύψεως· ἡ ἀποκάλυψις ὅμως γίνεται διὰ κωλύματος ὑπὸ τῆς φύσεως.

Ἡ φαντασία ἄνευ ιδέας γεννᾷ τέρατα· φαντασιοκόπος ἐστὶν ὁ διαλαγιζόμενος τὰ ἀδύνατα δυνατά.

Ἐὰν κακούργημα ἐν τῇ θεωρίᾳ ἐστὶ ψεῦδος· ὁ πράττων ἀγαθὸν ἢ κακὸν διακρίνει ἐν ἑαυτῷ ἕτερον ἀνώτερον.

Τὸ δημιουργημα ἀπόλλυται, ὅταν γείνη Θεός, καὶ ὁ Θεός, ὅταν δημιουργημα.

Τὸ κοινὸν καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον εἰσὶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀναπόσπαστα. Ἐὰν ἐπικρατήσῃ τὸ κοινόν, πηγάζει εὐδαιμονία, ἐὰν τὸ ἀτομικὸν καὶ τὸ κοινὸν καταστρέφεται· καὶ ὁ ἄσωτος δὲν ἀποβλέπει εἰς ῥύθμισιν τῶν ἐσόδων, ἵνα μὴ τούτων ἐξέρχεται, ὡς ὁ ἀληθὴς οἰκονομολόγος, διότι ἄλλως οὔτε τὸ ἀτομικὸν σώζεται οὔτε ἡ κοινωνία.

Αἱ ἀρχαὶ ἐνοῦνται ὀργανικῶς, ὅταν αἱ κατώτεραι ὑπηρε-

τώσι ταῖς ἀνωτέραις· ἐὰν δὲ μὴ ὀργανικῶς, ἀλλὰ μηχανικῶς, προέρχονται νόσοι. Πᾶσα μεταβολὴ γίνεται κατὰ πᾶσόν καὶ ποιόν, διότι καὶ ἡ οὐσία μεταβάλλεται.

Ἐπειδὴ τέλειος ἀριθμὸς δὲν εἶναι ὁ ἐνικός οὐδ' ὁ δυϊκός, ἀλλ' ὁ πληθυντικός περιέχων καὶ τὸν ἐνικὸν καὶ τὸν δυϊκόν, ἐστὶ καὶ ὁ θεὸς τέλειος, ὁ περιέχων ἐν ἑαυτῷ πάντα, διότι ὁ λέγων ὅτι ὁ θεὸς ὑποθέτει χρεῖαν λέγει ὅτι ἔχει ἔλλειψιν, καὶ ὁ λέγων ὅτι ἔλλειψιν δηλοῖ ὅτι ἐστὶν ἀτελής.

Ἐὰν ὁμῶς οἱ νέοι φιλόσοφοι, οἵτινες ἐν τῇ ἐπιπολαιότητι εἰσιν εἰς ἄκρον βᾶσιμοι, ἐν δὲ τῷ βάθει λίαν ἐπιπόλαιοι, λ. χ. ὡς ὁ Ἰακώβης ἔλεγεν ὅτι δὲν πρέπει τις τὸν θεὸν νὰ νοῆ, ὁ Σχελλίγγιος ὅτι τὸν θεὸν θέτει τις, (λ. χ. ἀγνώριστον, ὑποκειμενικόν, οὐχὶ δ' ἐλεύθερον πίστεως καὶ νοήσεως). Μόνους δὲ τοῖς μωροῖς τὰ δύσκολα εὐκόλα, οὐχὶ ὁμῶς τοῖς νοήμασιν, διότι τοιοῦτος θεὸς δὲν εἶναι θεός.

Οἱ κακοὶ νόες διασπείρουσι πανταχοῦ τὰ κακὰ καὶ τὸν θάνατον, οἱ δὲ ἀγαθοὶ νόες τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ζωὴν. Ἡ ζωὴ ὑφίσταται ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν μελῶν καὶ ἐν τῇ ἐκτάσει ἐν αὐτοῖς, ὁ δὲ θάνατος ἐν κωλύματι καὶ στάσει αὐτοῖς ἐν τοῖς μέλεσιν.

Ἡ ἔννοια τοῦ ὀργανισμοῦ ἐστὶν ὅτι πάντα τὰ μέλη τρέφουσι καὶ αὔξουσιν ἑαυτὰ· ἡ δ' ἔννοια τοῦ μηχανισμοῦ, ὅτι τὸ ἐν τὴν τροφήν λαμβάνει ἐκ τοῦ ἑτέρου, δηλαδή οἱ ἀρχόντες, οἱ δ' αὐτονομιστὰι ποιοῦσι τὸν θεὸν εἰδῶλον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἀνθρώπον εἰδῶλον τοῦ κτήνου καὶ τοῦτο ἑτέρου, τοῦ ἐσχάτου, δηλαδή τοῦ ἀψύχου, τοῦ νεκροῦ, ὡς ἰδίως καὶ ὁ ὕλισμός.

Ἐπειδὴ ἀρχεται δι' ἐγέρσεως τῆς φύσεως, πρέπει νὰ προέλθῃ καὶ σειρὰ βαθμίδων δημιουργημάτων μέχρι τοῦ τελείου, τουτέστι τοῦ ἀνθρώπου, ἃς δημιουργεῖται διὰ παντελοῦς ὑποταγῆς τῆς φυσικῆς ἀρχῆς (τῆς κατὰ τὴν ὕλην) ὑπὸ τὴν δευτέραν, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ αὕτη ὑπὸ τὴν κατὰ τὸν λόγον.

Ἡ πρώτη ὑπὸ τὴν δευτέραν γίνεται γόνιμος, ἀποθετικὴ δὲ οὐσά ἐστὶ καταστρεπτικὴ, ἀντιοργανικὴ, ὡς θετικὴ δ' ἐστὶν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας (τῆς ἀτομικότητος).

Ἐπειδὴ δ' ἐκάστη τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν ἕτερον ἀπεργάζεται, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐνώτῃ τὰς ἄλλας, ἀλλὰ μόνη ἡ ὑπερτάτη, διότι αὕτη μόνη, ὡς αἰτία τῆς συνεργείας καὶ τῆς ἀρμονίας, παράγει τὴν γένεσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τοῦ κόσμου, αὕτη ἡ ἀπόλυτος κατὰ πρῶτον μεταδίδει τῇ ἀνωτάτῃ, δι' αὐτῆς τῇ δευτέρᾳ, καὶ δι' αὐτῆς τῇ κατωτάτῃ.

Ἐὰν δὲ τὸ ἀνώτερον ἐστὶ κεντρικόν τῷ ἐγγύς κατωτέρῳ, ἀποκαλύπτεται ὡς ἐν, ἴδιον· ἅμα ὁμῶς μετατραπῆ τῆς τάξεως, τοῦ νόμου, τῆς δικαιοσύνης, ὡς ὁ ἀνθρώπος, δεσμεύεται κατὰ τὴν νόησιν, τὴν βούλησιν καὶ τὴν ὕλην· ἡ φύσις ἀόριστος οὐσὰ δὲν εἶναι κακὴ, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἐγείρεται ἐν τῷ δημιουργήματι· διότι, ἐὰν ἡ φύσις ἀόριστος ἦν κακὴ, θὰ ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ θεῷ κακόν, ἐν ᾧ δὲν ὑπάρχει· ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας συμπύπτει μετὰ τῆς τοῦ ὀργανισμοῦ.

Τὰ ἀναιμα ἔντομα (ἀκρίδες) ἔχουσιν ὀρμὴν εἰς καταστροφὴν, διότι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ φαίνεται ὅτι ὅλως δὲν ἐπεκράτησε τῆς κατὰ τὴν ὕλην· πανταχοῦ φαίνονται αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐν τῷ σπέρματι, ἕπερ ἐξ ἀνωτέρου χώρου κατάγεται.

Ἡ ῥευστὴ τῆς γῆς κατάστασις ἦν πυρώδης καὶ λάμπουσα, ὡς ἡ τῶν ἀστρῶν, καὶ φαίνεται, ὅτι εἶχεν καὶ αὕτη ἐν ἑαυτῇ τὸν ἥλιον· ἡ μὲρφοσις τῶν ὀρέων ἐστὶν ὀργανικὴ· ἄλλως πολλὰ ζῶα θὰ ἐξηφανίζοντο.

Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν θεόν, ἐὰν τὸ λυτρωτικόν δὲν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑψωθῆ πρὸς τὸν θεόν, οὐδὲ θὰ ἐσώζετο.

Ὁ ἀνθρώπος οὐ μόνον πρὸς τὸν θεόν εἶχε σχέσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἅμα.

Ὁ ἀνθρώπος γίνεται πρόσωπον, ὁ δὲ θεός ἐστὶν· οἱ ἔχοντες τὸ θεῖον ἀνθρώποι σώζουσι τοὺς πεσόντας ἐγείροντες ἐν αὐ-

τοῖς τὸ θεῖον, διότι τὸ θεῖον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον παγκόσμιον.

Ἐὰν τὰ ὄντα, ὡς οἱ καρποὶ χωρισθέντες τῶν χυμῶν ξηραίνονται.

Ἐὶ καταχθόνιον παράγει ὄρμην, μεταβάλλει τὴν πηγὴν εἰς κόλασιν.

Ἡ πίεσις παντός ἀνωτέρου παράγει ἐσωτερικὴν ἀποσύνησιν, μετάστασιν. διατάραξιν.

Ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ αἰδίδιον καὶ τὸ πανταχοῦ εἰσὶν ἓν, δεικνύει, ὅτι παρελθὸν καὶ μέλλον εἰσὶν ἓν τῇ παρόντι, τοῦτο, εἰ δὲν ἦτο ἔμμονον ἐν αὐτοῖς, ταῦτα νὰ ὑπάρξωσι δὲν ἠδύναντο.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀπολέσας τὸ ἀληθὲς κέντρον, τὸν θεόν, τὸ βαθύτατον, τὸ ὕψιστον, ἔπεσαν εἰς μηχανισμόν, διαδοχὴν, καὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα κατήντησαν ἀκατάληπτα· διότι ὁ θεὸς ὡς τὸ θεμέλιον κρατεῖ στερεῶς πάντα καὶ ἐς ἀεὶ· ὅν μὴ δυνάμενον νὰ ἀναγεννήσῃ ἑαυτὸ ἀπόλλυται· ὥστε γέννησις καὶ λύτρωσις συνέχονται.

Τὴν γνῶσιν, ἣτις ἀπάσας τὰς ἐπιστήμας εἰς ἓν ὅλον ὀργανικὸν συνδέει, ἔχουσα ἀρχὴν ἢ ἐν πανεπιστημίαις μάθησις ἐστὶ μεγίστης ὠφελείας πρόξενος καὶ ὡς πρὸς ταύτην τὴν γνῶσιν λαμβάνει καὶ πᾶσα ἰδία ἐπιστήμη ζωὴν.

Ἐν τούτῳ τὰ Γερμανικὰ πανεπιστήμια διέφερον ἀπὸ τῶν πανεπιστημίων τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ κατέστησαν ὠφέλιμα, αἱ ἐπιστήμαι προήχθησαν καὶ αἱ ἐμπειρικαὶ κατέστησαν ἐπιστημονικαί· αἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐπιστήμαι χωρισθεῖσαι ἀπὸ τῶν θεωρητικῶν ἀπέκλεισαν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὰς μεγάλας ἰδέας, αἵτινες ἀνέστησαν τὰ ἔθνη καὶ ἐτήρησαν ὀρθά. Ἐὰν δ' ἔθνη διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῶν θεωρητικῶν, ἰδίως δὲ τῆς φιλοσοφίας, κατέπεσαν, ἐπῆλθεν κατάπτωσις τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ παραμόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς κτήνος καὶ μετὰ τῆς παραμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου παρεμορφώθη καὶ ὁ κόσμος.

Ἐὰν ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου δὲν ἦναι ὁ θεός, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ· εἰ δὲν ὁ θεός ὡς αὐτοσυνειδὸς δὲν γίνεται πεπερασμένος, ἀλλ' ἦναι εἰδῶς τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, εἰ δὲν ἡ δημιουργία πρέπει

νὰ ἦναι πραγματοποίησις τῆς θείας ἰδέας καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ, δύναται ὁ κόσμος μόνον ὑπὸ τοῦ αἰδίδως πραγματικοῦ θεοῦ, τούτεστι τοῦ ἀληθῶς τελείου, νὰ δημιουργηθῇ.

Ἐὰν ὅμως ἡ οὐσία τοῦ Σπινόζου ἦναι ὁ θεός τοῦ Βαδέρου, ὅν συγκεκριμένον, ὡς βούλησις ὅμως δηλαδὴ δυνάμει καὶ αἰτία κινητικῇ, ἐστὶν ἀτελής καὶ ἀπρόσωπος.

Ἐὰν ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἔχη ἐν ἑαυτῇ τὰς κοσμογονικὰς ἀρχάς, ἐγείρει ἢ ἀνωτέρα τὴν ἐγγὺς αὐτῆς κατωτέραν, καὶ αὐτὴ τὴν κατωτάτην, ἐν ᾗ ἡ κατωτάτη ἐστὶ βᾶσις τῆς μεταξὺ καὶ αὐτὴ βᾶσις τῆς αὐτῆς ἀνωτέρας.

Ἄρα ἐν τῇ γενέσει ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ, ἡ κατὰ τὸν λόγον, παρέχει τῇ δευτέρᾳ (τῇ κατὰ τὴν κίνησιν) ἐρεθισμόν, αὐτὴ δὲ ἡ δευτέρα συγκεκριμένη ἐκ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς λέγεται βούλησις), ἡ δὲ τρίτη (ἡ κατωτάτη δυνάμις καλουμένη καὶ κατὰ τὴν ὕλην) ἀποτελεῖ τὸ ἀτομικόν, τὸ ἴδιον, διότι αὐτὴ συστελλομένη χωρίζεται ἀπὸ τῶν δύο ἄλλων, καὶ εἰ μὲν ὅπως χωρισθῇ καὶ ὑπεροχὴν λάβῃ, σχηματίζεται ὡς ἀγωνία, ὡς κακόν, εἰ δὲ τῇ δευτέρᾳ ὑποταχθῇ, ἡ δευτέρα λαμβάνει κίνησιν, καὶ εἰ δὲ ἡ πρώτη καὶ δευτέρα τῇ κατὰ τὴν νόησιν ὑποταχθῶσιν, ἡ νοητικὴ καθίσταται ἐνεργητικὴ καὶ πραγματικὴ.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία τῶν τριῶν παράγει τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἐκάστη τὸ ἴδιον ἔργον αὐτῆς, οὐδ' ὅλα ὁμοῦ τὸ σύμπαν, φανερόν, ὅτι τὴν συνέργειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν παράγει ἡ κυρίως ἀρχὴ, αὐτὴ ἔχουσα, ὡς ἀπόλυτος ἀρχὴ καὶ ἐπομένως προσωπικὴ τὴν ἰσχὺν ὑπὲρ αὐτὰς δημιουργεῖ τὸν σύμπαντ' ὅλον, ὅς συγκροτεῖται ὡς ἡ ἀρμονία ἐκ τῶν διαφόρων τόνων.

Ἐπειτα δὲ ἡ γένεσις κτλ. συγκροτεῖται ἐκ τῆς ἀνωτέρας, τῆς δευτέρας καὶ τῆς κατωτάτης (τῆς κατὰ τὴν ὕλην)· ἐκ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ τῆς ὑπερτάτης παράγονται τὰ ὄντα, ἀναπτύσσονται καὶ μορφοῦνται.

Τὴν φύσιν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει θερμόν ὡς πνευματικὴν δύναμιν· τὸ γεννῶν ἐστὶν ἔμφυχος δυνάμις, δηλ. τὸ ὄθεν ἢ κίνησιν,

Τὸν θεὸν ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὸ πρῶτον τί ἦν εἶναι, δηλαδὴ ὠρισμένον· ἐκ τῶν ὄντων δὲ μόνος ὁ νοῦς ἐστὶ νέον, ἀμιγῆς ὕλης, ὡς ὁ θεός· ὁ νοῦς ἐγένετο μὲν, ἐστὶ δ' αἰδίου, καὶ μόνος οὗτος δύναται νὰ ἔχη τὸν θεὸν ὅμοιον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν ποιητικὸν νοῦν τοῦ Ἀριστοτέλους ὀνομάζει πνεῦμα, βούλευσαι, δηλαδὴ τὸ βουλευτικὸν καὶ τὸ βουλευτὸν ἐκλαμβάνει ταῦτά, αὐταίτιον, ἐν ὄν, τὸ ἀπόλυτον.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν διακρίνει ὡς διαφόρους καὶ αἰδίους.

Ἐὰν ἡ δύναμις (ὕλη) ἐκληφθῆ βάσις τῆς ἐνεργείας, ἡ ἐνέργεια δὲν θὰ προήρχετο, δὲν θὰ ὑπῆρχεν. Ἐὰν ἡ δύναμις ἐκληφθῆ ἀρχὴ ἀπόλυτος, θὰ ἦτο ἀρχὴ ἀόριστος καὶ ἐπομένως ὄν δυνάμει.

Οὕτω δὲ τὸ ἀπόλυτον δυνάμει ὑποτιθέμενον θὰ ὑπετίθετο ἄλογον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται ὡς ἀποκλείων ἀπὸ τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ θεοῦ τὸ λογικόν, ἐπομένως δημιουργία πλήρης, κόσμος, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ περριχθῆ.

Ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης διαστέλλει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, διότι αὐτὴ οὔτε τὴν γνῶσιν περράγει οὔτε τὴν ἀτομικότητα, ἐπομένως τὸ σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου δὲν δύναται τὸ σύμπαν νὰ ἐξηγήσῃ καθ' ὀλοκληρίαν.

Ὅθεν ὁ Σχελλίγγιος μὴ διαγινώσκων τὰς ἀρχὰς πίπτει εἰς δόξας ὑποκειμενικὰς, λαβὼν αὐτὰς ἐκ τοῦ Φιχθίου, ὡς φαίνεται.

Ὁ ἰδανισμὸς ἤρξατο ἀπὸ Καντίου, ὁ δὲ Φίχθιος ἰδρύσατο τὸν ὑποκειμενικὸν ἰδανισμὸν, ὁ δὲ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγκελος ἀνύψωσαν τὸν ὑποκειμενικὸν ἰδανισμὸν εἰς ἀντικειμενικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὸ ὕψιστον (βούλευσαι) ἐστὶν τὸ αἷτιον τῆς δυστυχίας· πόθεν ἡ δυστυχία;

Ἐὰν ἡ ἐναντιότης τῶν ἀρχῶν ὑποθέτει διαφόρους· ἐὰν αἱ ἀρχαὶ ὄσιν ἐν ἀρμονίᾳ, προέρχεται εὐτυχία, ἐν δὲ δυσαρμονίᾳ δυστυχία.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγνώρισε τὸ θεῖον ἐν τῷ νῷ καὶ τὸ λογι-

κὸν μόνον ἀθάνατον, ἀπρόσωπον. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται, ὅτι ἡ νῦν σχέσις ἐστὶ κατάστασις, τάξις τῶν ὄντων, ἡ ἀληθὴς σχέσις ἡ δικαιοσύνη.

Ὁ Σχελλίγγιος βέλτιον θὰ ἐξήγει, ἐὰν διέγνω τὰς κοσμογονικὰς ἀρχὰς· διότι, ἐὰν ἡ ὕλη ἀφηρεῖτο, διαφοραὶ δὲν θὰ ὑπῆρχον (ὄρυκτὰ, μέταλλα κτλ.), ἐκ τῆς ὕλης τὸ ἀφανές (γένεσις) δὲν παράγεται.

Ὁ Κυβιέρος καὶ ἄλλοι διηγοῦνται παραμύθια, φαντάσματα· καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἀρχὰς δὲν ἀναγνωρίζουσιν, ἀπομακρύνονται τῆς πραγματικῆς ἐξηγήσεως τῶν πρώτων συμβάντων καὶ δὲν ἐξηγοῦνται διὰ τοῦτο (ἀνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν) ὀρθῶς, διότι δὲν ἐννοεῖται ἡ μετάβασις ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον γένος.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει τοὺς ἀνθρώπους δυνάμει, οὐς εἰς ἐνέργειαν φέρει εἰς καὶ μόνος ὢν ἐνέργεια.

Καὶ τοῦτο δὲ οὐδὲν ἐξηγεῖ διὰ τοιούτων ἰσχυρισμῶν, ἀνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν· καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (ἀν. ὕστ. I.) λέγει ὅτι πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις διανοητικῆς ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως.

Ἐν τοῖς ὑπ' Ἀριστοτέλους εἰρημένους ὑποτίθενται ἀρχαί, ἅς ὁ Σχελλίγγιος δὲν διέκρινεν.

Ἐὰν δὲ αὐτὴ ἡ μοναρχία, τὸ ἴδιον ζητούσα ἦναι πολιτεία ἐλευθέρη, ἀλλὰ δεσποτεία, οὔτε ἡ δημοκρατία, ἐν ἣ ἡ πολιτεία ἐστὶν ἐργαλεῖον τῶν προσώπων. Τὸ πρόβλημα τῆς πολιτείας ἐστὶ τὸ νὰ χρηγήσῃ τὴν μεγίστην ἐλευθερίαν (αὐτάρκειαν) τῷ ἀτόμῳ. Σκοπὸς τῆς πολιτείας ἐστὶν οὐχὶ ἡ νῦν τάξις, ἀλλ' ἡ ἐλευσομένη.

Ἐν μὴ καλῶς πολιτευομένῃ πολιτείᾳ προέρχεται πτωχεία, ἡ ἰπτωχεία ταπεινοῦ, ἡ ταπεινώσις ἐξασθενεῖ, ἡ ἀδικία παραλύει καὶ ἀνατρέπει, τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἐξαφανίζονται· (τοιαῦτα ἐκφέρονται ἰδέαι ὑπὸ Ἐρβάρτου).

Ἡ ὀρησκεία καὶ ἡ πολιτεία δὲν πρέπει νὰ χωρίζωνται, διότι ἡ ἰσχὺς τῆς πολιτείας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ. (Τομ. 5. σελ. 473 καὶ ἐφ. ἰστ. φιλ.).

Ὁ Βάδερσ πα πάντα τὰ μέτρα θεωρεῖ ἀχρηστά, καὶ νόμους καὶ πολιτεύματα, ὅταν κυβέρνησις καὶ βουλή δὲν ἔχωσιν ἀρχὰς ἠθικὰς καὶ ὁ ἄρχων θέλησιν ἀγαθὴν.

Ὁ ἄρχων, λέγει, δὲν εἶναι ἐλεύθερος, ἐὰν ὁ λαὸς αὐτοῦ δὲν ᾖναι ἐλεύθερος· διὸ ἄρχων καὶ λαὸς πρέπει νὰ ᾖναι ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι· λαὸς, οὗ ἄρχουσιν ἀμειβεῖς, ἐστὶν οὐτιδανός· ἐὰν ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ δύναμις εἰς οὐδὲν λογίζωνται, ἢ ἐπανάστασις δὲν εἶναι μακρὰν. (ιστ. φιλ. ἡ. τόμ. σελ. 475 καὶ ἐφ.).

Οὐδὲν ἄλλο, εἰ μὴ ἡ βαθεῖα σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας ἐστὶν ὁ μέγιστος ἰατρὸς τοῦ νοσοῦντος χρόνου.

Ἐὰν ὑπετίθετο, ὅτι πᾶς τις μεταχειρίζεται πρὸς ἀπόκτησιν χρημάτων τὴν ἐπιστήμην, οὗτος καὶ θρασὺς καὶ πολέμιος τῆς κοινωνίας καθίσταται.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν μεταφυσικῶν ἀγώνων τῆς τότε μεταφυσικῆς, ἔπρεπε νὰ ζητηθῶσιν ἅπαντα τὰ πνευματικὰ μέσα πρὸς γνῶσιν τούτου τοῦ ὑπεραισθητοῦ, ἃ ἢ τότε μεταφυσικῆ εὗρεν ἐν ταῖς τρισὶ μορφαῖς τῆς γνώσεως, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς τρεῖς πηγαὶ τῆς γνώσεως ἡμῶν.

Ἡ πρώτη τούτων τῶν πηγῶν ἦν ὁ νοῦς, ὃν ἐκλαμβάνομεν ὡς δύναμιν τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, αἵτινες ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν πείραν γίνονται καθόλου ἀρχαί.

Ἡ δευτέρα πηγὴ, ἡ περιστάσις οὐχὶ τὸ καθόλου, ἀλλὰ τὸ ἴδιον καὶ κατὰ συμβῆθηκόσ, τὸ φθαρτὸν τῶν ὄντων, ἐστὶν ἡ βία τῆς μελλούσης ἐπιστήμης.

Ἡ μεταφυσικὴ προέρχεται ἐν ταῖς δυοῖς πηγαῖς τῆς γνώσεως, τῷ νῷ καὶ τῇ πείρα· ἡ δύναμις ὅμως, ἡ θέτουσα ἡμᾶς εἰς κατάστασιν νὰ ἔλθωμεν εἰς γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ, ἐστὶ τρίτη τῆς γνώσεως πηγὴ καὶ ἡ ἄμεσος πηγὴ τῶν ἐλευθέρως γεννηθειῶν γνώσεων, ἡ τρίτη αὕτη πηγὴ ἐστὶν ὁ λόγος (ratio), ἡ δύναμις τοῦ συλλογίζεσθαι. Τοῦτο δὲ τὸ ὑπὲρ τὸν νοῦν καὶ τὴν πείραν τρίτον ἠλπίζον ἢ τότε μεταφυσικῆ νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τοῦ λόγου ὡς δυνάμεως τοῦ συλλογίζεσθαι.

Πρῶτος ὁ Καρτέσιος ἀνήρσε τὴν πείραν ὡς ἀρχὴν τῆς μεταφυσικῆς· ὁ δὲ Βάκων τὴν πείραν ἀπέδειξεν ὡς γνησίαν τῆς γνώσεως πηγὴν· ὁ δὲ Λώκκιος τὴν γνῶσιν εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἀναγαγὼν ἀνήρσε τὴν μεταφυσικὴν.

Ὁ Λεϊβνίτιος ἐγείρας τὸ ζήτημα, ἀν ἐνυπόρχωσιν ἡμῖν ἐννοιαὶ ἀνεξάρτητοι τῆς πείρας, ἐκράτησε τὴν ἐμπειρίαν· ἔκτοτε διὰ τῆς μεταφυσικῆς ὑπῆρχε μόνον ἡ πείρα. Τὸ ἀνεξάρτητον τῆς πείρας ἀπώλεσεν ἔπειτα τὸν κοινὸν χαρακτήρα του καὶ κατέστη ἴδιον· τὸ δὲ λογικὸν ἀξίωμα, ὅτι ἐκ καθαροῦ ἰδίου οὐδὲν ἔπεται, δείκνυσιν ὅτι οὕτω δὲν ἦτό τι πλεον συλλογιστικὴ φιλοσοφία δυνατὴ· ἔκτοτε ἤρξατο νὰ καταπίπτῃ ἢ τότε μεταφυσικὴ καὶ τὰ συστήματα νὰ μεταβάλλωνται.

Ἡ τότε μεταφυσικὴ λέξεις μόνον κενὰς ἐκέρδησεν καὶ ἔπρεπε ἢ πᾶσα μεταφυσικὴ νὰ ἀναιρεθῇ ἢ ἄλλη ὁδὸς νὰ ζητηθῇ εἰς τὸ νὰ ἀφίχθῃ εἰς αὐτήν· ἐὰν αὕτη δὲν δύναται ὑπὲρ τὸν αἰσθητὸν κόσμον νὰ προβῇ, πίπτει ἀπὸ τῆς σημασίας αὐτῆς.

Ὁ Δ. Οὐμος ἐν τῷ Καντίῳ προσέλασε τὸ πνεῦμα τῆς προτέρης μεταφυσικῆς, ὡς ὁ Λώκκιος ἤγειρεν ἐν τῷ Λεϊβνίτιῳ.

Ἡ ἰδέα παρὰ Καντίῳ ἦν νὰ σώσῃ ἐμπειρικὴν ἐπιστήμην, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ κρυφθῇ, ὅτι, ἐὰν καὶ ἐπὶ ἐμπειρικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐντὸς τῆς πείρας τὰ ἀξιώματα ἐκεῖνα ἀσφαλῶς ἐφαρμοζόνται, ἢ συλλογιστικὴ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἐκτὸς πάσης πείρας κείμενα ἀντικείμενα παρέχει ἐπισφαλῆ συνέχειαν μόνον.

Τὸ κύριον ζήτημα μένει αἰεὶ, τί ἐστὶ τὸ αὐτοῦν;

Τοῦτο τὸ αὐτόπραγμα ἦτο τὸ πρόσκομμα, ὑπὲρ ἢ ἢ κριτικὴ τοῦ Καντίου νὰ διαβῇ δὲν ἠδύνατο καὶ ἐν τούτῳ νὰ ναυαγήσῃ ἔπρεπε.

Ὁ Φίλθιος ἐγνώρισεν, ὅτι ὕλη καὶ μορφή τῶν ὄντων πρέπει ἐκ μιᾶς ἀρχῆς νὰ παραχθῶσιν, καὶ ἔδειξε τὴν ὑπὲρ τὸν Καντίον καὶ τὴν εἰς τὸν Σχελλίγγιον ὁδόν, οὗ ἀρχὴ ἦν ὁ λόγος, ὃς κατέστη τὸ γινώσκον καὶ τὸ γινωσκόμενον.

Ἡ λογικὴ αὐτὴ φιλοσοφία τοῦ Σχελλίγγιου ἀποκλείει τὴν πείραν ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως.

Ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται ὅτι ἐν παντὶ ὄντι γινώσκεται τὸ τί (ἢ ἔννοια) καὶ τὸ ὅτι (ἢ ὑπαρξίς), τὸ τί δεικνύει ὁ λόγος καὶ τὸ ὅτι ἡ πείρα.

Ὁ μὲν Κάντιος ἐκλαμβάνει τὸν λόγον ὑποκειμενικόν, ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἀντικειμενικόν.

Ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία δὲν ἐκλαμβάνει τὸ ἐν ὡς ὑπάρχον, καθὼς ὁ Σχελλίγγιος, ἀλλ' ὡς τὸ ὑπάρχον καθόλου. Ἐν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος νεκρὸν ὄλωσ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σχελλίγγιος μὴ διακρίνων, ἀλλὰ συγχέων τὰς ἀρχὰς δὲν ἐκθέτει καὶ οὕτως αὐτὰς ὀρθῶς.

Ὁ Ἀριστοτέλης κατακοίνει τοὺς Ἑλεάτας, ὡς ἰσχυρίζομενους, ὅτι τὸ πραγματικὸν παράγουσι λογικῶς.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἐρίζει τὸ αἷτιον (τὸ τί ἐστίν) καὶ οὐχὶ τὴν ὑπαρξίν. Ὁ δὲ Σχελλίγγιος βούλεται τὸ ὄντως ὄν, ὃ δὲν δύναται νὰ γείνη ἕτερον· τὸ ἄμεσον περιεχόμενον τοῦ λόγου (ἢ δύναμις) οὕτω ἐστὶ τὸ ἀληθές ἢ μόνιμον, ἢ δὲ πραγματικότης δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλ' ἐν τῇ πείρᾳ.

Ὁ Κάντιος διώρισε τὸν Θεὸν ὡς ἀναγκαίαν ἔννοιαν· τὴν ἰδέαν ὅμως ταύτην εἶχε κυρίως μόνον ἐκ τῆς πείρας, ἐκ τῆς παραδόσεως, ἐκ τῆς κοινῆς πίστεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῶν Ἑλεατῶν λέγει, ὅτι ἡ ἀπλή κίνησις ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἀποκλείει πᾶν πραγματικὸν γεγονός, ὅτι ἐν τοῖς λόγοις θέλουσι νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅτι τὸ ὅτι ἐστὶ τὸ πρῶτον, τὸ δὲ τί τὸ δεύτερον, ἀμφότερα ὅμως δὲν χωρίζονται. Τοῦτο ὅμως, ὅτι ἀμφότερα δὲν χωρίζονται ἀλλήλων, δείκνυσιν, ὅτι ἀρχαὶ συνυπάρχουσι διάφοροι, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἐξήταζεν· ἡ ἀρχὴ τῷ Ἀριστοτέλει ἦν ἡ δύναμις, τὸ τέλος ἡ ἐνέργειά· ἡ μετάβασις πρὸς τὸ τέλος δεικνύει τὴν ἐνέργειαν ὑπέροχον τῆς δυνάμεως. Τοῦτο τὸ τελευταῖον ὁ

Ἀριστοτέλης δὲν ἐκλαμβάνει ἰδέαν, ὡς ἡ λογικὴ φιλοσοφία, ἀλλ' ὡς τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον.

Πᾶς τις θαυμάζει τὸν Ἰάκωβον Βόημον τὸ πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν βᾶθος, μεμνημένος, πῶς ἐκ τῆς συνήθους ψυχολογίας ἦν ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μυθολογίαν; πῶς αἱ μυθολογίαι καὶ θεογονίαι τῶν ἔθνῶν προηγήθησαν τῆς ἐπιστήμης;

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Θεοῦ προηγήθη ὄλων τῶν συστημάτων τῆς νέας φιλοσοφίας τοῦ Καρτεσίου, τοῦ Σπινόζου καὶ τῶν ἑπειτα· ἐξ ἄπαντος ἕκαστος ὁ ἀθαυμάση τὴν θεογονικὴν φύσιν τοῦ Ἰακώβου Βοήμου.

Ὁ Θεὸς κατ' αὐτὸν ἐστὶν ἡ ἄμεσος οὐσία τοῦ κόσμου. Ὁ Θεὸς τοῦ Σχελλίγγιου πράττει, ἡ λογικὴ φιλοσοφία παραδέχεται κίνησιν οὐσιώδη, ὁ δὲ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει κυρίως θεογονίαν. Ἡ δὲ θετικὴ φιλοσοφία τοῦ Σχελλίγγιου ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς παντός τὸ νοεῖν ὄντος, ὑπερ ἐστὶν ὑπὲρ πᾶσαν πείραν καὶ προηγεῖται παντός τοῦ νοεῖν, ἐστὶ τὸ ἀπολύτως ὑπερβατὸν ὄν, ἐξ οὗ ἀρχεται ἡ θετικὴ φιλοσοφία καὶ τὸ ὁποῖόν ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον, ὃ οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκη κινήσεως πρὸς τὸ ὄν.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, παραγομένη ἐκ τοῦ ἀπολύτως προτέρου, ὡς δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστήμη καὶ γνῶσις ἐκ τῶν ὑστέρων.

Καὶ ὁ χριστιανισμὸς κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ φαινόμενον παγκόσμιον καὶ δύναται νὰ κατασταθῇ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἱστορικὸν φανερούμενον ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ, πρὸ καταβολῆς κόσμου ἢ καταγωγῆ αὐτοῦ, ἢ παράληψις αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπερκόσμιον ἐπανερχεται, καὶ τοιοῦτον περιεχόμενον συμπεριληφθήσεται εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Ἡ φιλοσοφία μεταξὺ ὄλων τῶν ἐπιστημῶν ἐστὶν ἡ μόνη, ἣτις τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν δύναται παρ' οὐδεμιᾶς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς.

Τὸ δὲ ὄν, τὸ ἀπόλυτον, τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου, εὐρίσκει ἢ ἐπιστήμη ποῖον τὸ πρῶτον ἐν τῷ ὄντι, ποῖον τὸ ἔγγιστα κτλ. καὶ ἐν τῇ προόδῳ ταύτῃ ἐλεύσεται εἰς ἐν τελευταῖον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τὸ ὄν καὶ ἐστὶ κατ' Ἀριστοτέλη τὸ ὄλον ὄν, οὐχὶ δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια. Τοῦτο τὸ ὄν κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας καὶ προτίθεται ὁ Σχελλίγγιος τοῦτο τὸ ὄν νὰ φέρῃ εἰς πραγματικὴν γνῶσιν, ν' ἀποδείξῃ ὡς πραγματικῶς ὑπάρχον· ὥστε ἡ ἀρχὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι ἡ δύναμις, ἀλλὰ τὸ ὄν, ἐνέργεια, ἣν ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει ὑπάρχουσαν δύναμιν πρὸ τοῦ ὄντος· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος τὴν ὑπαρξίν (τὸ ὄτι) προτάσσει τῆς ἐννοίας (δυνάμεως), ὡς ὁ Σπινόζας, ὅς δὲν ἐγνώριζεν ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως νὰ πρῶβῃ εἰς τὴν ἐννοίαν.

Ἡ ὄντολογικὴ ἀπόδειξις δὲν ἀπέδειξεν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἔδειξεν ὅμως τὴν εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σχελλίγγιου ἑδὸν· δηλ. ὁ Σχελλίγγιος παραλαβὼν τὸ ὄν ὡς πρότερον, τὴν οὐσίαν ὡς τὸ ὕστερον ὀνόμασεν τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ θετικὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος, ἐν' ἀποδείξει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τῆς Θεότητος, ὠρμήθη ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος ὄντος ἀναγκάσιου, διότι προηγεῖται πάσης δυνάμεως.

Ὁ Κάντιος ἐννοεῖ τὴν ἀνεξάρτητον καὶ προηγουμένην παντὸς νοεῖν ἀναγκαιότητα τοῦ ὄντος τὸν ἀληθῆ βυθὸν διὰ τὸν ἀνθρώπινον λόγον· καὶ τὴν αἰδιότητα ἀναφέρει ὡς παράφρονα ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος αἰδιον ἐκλαμβάνει ἐκεῖνο, οὗ ἐννοία οὐδέμια προηγεῖται.

Τὸ ὅτι κατ' αὐτόν ἐστὶν ἐν τῇ παραστάσει· παριστῶμεν, λέγει, συνεπεία τῆς τηρουμένης ἐντυπώσεως ἀντικείμενόν τι ἐν τῷ τόπῳ· τὸ ἔγγυς περιεχόμενον ταύτης τῆς παραστάσεώς ἐστὶ μόνον ἢ ὑπαρξίς τινος, τὸ τί παριστῶμεν δεύτερον· ἐν τῇ παραστάσει ὁ Σχελλίγγιος προτάσσει τὸ ὅτι τοῦ τί· παράστασις καὶ νοεῖν ἔχουσιν ἀναλογίαν ὡς ὑπαρξίς καὶ οὐσία·

ὥστε κατὰ Σχελλίγγιον Θεότης καὶ αἰδιότης ἐκλαμβάνονται οὐσίαι ταύτά· ἐνὶ λόγῳ τὸ πᾶν, ὡς ἴδιον, ἐστὶν τὸ πᾶν.

Αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἐννοία τοῦ παντοδυνάμου, τοῦ ἀπαλύτου πνεύματος· ἡ ἀρχὴ (τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν, τὸ πνεῦμα) ἐστὶ μόνον τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα.

Ὁ Σχελλίγγιος θεωρεῖ τοὺς πλείστους ἀνθρώπους τῶν νῦν χρόνων διεφθαρμένους ὡς νομίζοντας ὅτι ἀληθῆς μὲρφοσίς ἐστὶ τὸ νὰ ζῶσιν ἐν γενικῷ καὶ ἀφηρημένῳ κόσμῳ, ἐν ᾧ ἡ κατάστασις ἐστὶ λίαν περιορισμένη· ὁ νῦν χρόνος πάσχει δεινῶς, τὰ μέσα ὅμως τῆς θεραπείας διὰ τοὺς πάσχοντας δὲν ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἀφηρημέναις καταστραφύσαις ιδέαις, ἀλλ' ἐν τῇ ἀναγεννήσει τῶν παραδοθέντων, ἀκατέστησαν πρόσκομμα, διότι πλέον πανταχόθεν δὲν καταλαμβάνονται· ἐν τοιούτῳ χρόνῳ φιλοσοφία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ.

Ὁ ἀνθρώπινος βίος στρέφεται μεταξὺ θρησκείας καὶ πολιτείας· ἐκ τοῦ χρόνου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν, εἰς ὃν ἐτέθημεν. Πολιτεία καὶ θρησκεία εἰσὶν οὕτω συνδεδεμέναι, ὥστε χωρὶς δὲν δύναται ἡ μία τῶν δύο νὰ ἔχῃ τὴν ἀληθῆ ἐνέργειαν αὐτῆς καὶ ἡ μία ἀνευ τῆς ἐτέρας νὰ διατηρηθῇ. Οἱ μὴ τιμῶντες τὴν θρησκείαν γινώσκουσιν, ὅτι αὐτὴν θεωροῦσιν ὡς κώλυμα τῶν πολιτικῶν τάσεων.

Ἡπεῖθ' ἡ σκοπὸς τῆς φύσεως δὲν εἶναι ἡ φύσις, ἀλλὰ τι ἀνώτερον, ἢ κατὰ τὴν ἀνθρώπινον, ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος ἢ ἀλήθεια τῆς ἕλης φύσεως ὑφισταμένη ἐν τῇ τελείᾳ ἀρμονίᾳ τῶν ἀρχῶν.

Ἦνας δ' αὐταὶ αἱ ἀρχαί; Ἦδὲν αὐταὶ δὲν διαγνωσθῶσιν ὀρθῶς, οὐδὲν ἀκριβῶς γινώσκεται.

Ἦδὲν λ. γ. αἱ ἀρχαὶ ἐγινώσκοντο καὶ ἡ ὀρθὴ αὐτῶν σχέσις πρὸς τὴν ὑπερτάτην καὶ ἀλλήλας, θὰ ἀνεγνωρίζετο καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὑπερκοσμίου Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, θὰ διεκρίνετο ἡ ἀρχαία θρησκεία κατ' ὑπεροχὴν τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, ἢ ἀποκάλυψις, ἢ διαφορὰ τοῦ βίου, τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἐμοίων.

Ἐν κοινωνίᾳ μόνος ὁ λόγος δὲν ἐξαρκεῖ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται

ἢ γνῶσις τῶν πραγματικῶν σχέσεων, ἢ πείρα νὰ προστεθῇ.

Ἡ φιλοσοφία σημαίνει ἔρωτα εἰς σοφίαν, ἢ δὲ σοφία δὲν θὰ ὑπῆρχεν, εἰάν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ δὲν ὑπῆρχεν.

Ἡ ἔξοδος τῆς φιλοσοφίας κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τὸ ὑπάρχον, ἀλλὰ τὸ ἐσόμενον.

Κατὰ Σχελλίγγιον μόνη ἢ ἐκ δυνάμειος εἰς μὴ δύναμιν (ἐνέργειαν) ἐστὶν ἡμῖν γνωστὴ· λ. χ. τὸ νεκρὸν βούλεται μόνον ἑαυτὸ· τὸ ζῶον βούλεται τι ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὁ δ' ἄνθρωπος βούλεται τι ὑπὲρ ἑαυτόν.

Ἐάν αἱ κοσμογονικαὶ ἀρχαὶ ἐγινώσκοντο, δὲν θὰ προήρχετο γένεσις, ἀνάπτυξις, κάλλος, κόσμος, καὶ τὸ ἀνώτατον καὶ ἄρχον τῆς τῶν ἀρχῶν γενέσεως, κινήσεως (ζωῆς) γνώσεως καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Ἐάν μόνον μία ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἀρχὴ, ἢ βούλησις, πύθειν ἢ ἀλογία, ἢ ἀνελευθερία, ἢ αὐτότης; ἐάν μία ἦν ἀρχὴ, ἢ εἰδικὴ τῶν ὄντων διαφορὰ ὅπως θὰ ἀνήρετο· διὰ ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ἔχουσα καὶ αὐτὴ ἔργον ἴδιον, ὡς καὶ ἢ κατὰ τὴν ὅλην καὶ τὸν λόγον, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἢ ἀπόλυτος ἀρχὴ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος οὐκ ὀρθῶς διατείνεται.

Τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν τεθὲν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἐκτὸς τῆς δυνάμειος αὐτοῦ, ἐστὶ τὸ ἀσθενές, τὸ ἄνουν, τὸ ἐξιστάμενον.

Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν φαίνεται κατὰ Σχελλίγγιον τὸ δυνάμει ὄν, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἐσόμενον ὑποτιθέμενον μεταβαλλόμενον· ὡς δ' ἐσόμενον δὲν εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον κενόν, ἀλλὰ τὸ ὅλον καὶ διὰ τοῦτο συγκεκριμένον, τουτέστι πνεῦμα· ἐν πρώτῳ τόπῳ ὡς δυνάμει ὄν, ἐν δευτέρῳ τόπῳ τὸ καθαρὸν ὄν καὶ ἐν τρίτῳ τόπῳ συναμφοτέρον· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει καὶ τὰ τρία οὐσίαι ἐν ὄν.

Ὁ Σχελλίγγιος κάμνων λόγον περὶ καθαρᾶς βουλήσεως καὶ ἐγωϊστικῆς δὲν διασαφεῖ τὴν διαφορὰν αὐτῶν, διότι αὐτὰς τὰς ἀρχὰς δὲν διακρίνει ἀλλήλων οὐσίαι, ἀλλ' οὐσίαι ἐκλαμβάνει αὐτὰς ταύτας· ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει τὸ ἐσόμενον μετὰ τοῦ καθαρῶ ὄντος οὐσίαι ταύτων, πλὴν οὔτε τὸ πρῶτον

οὔτε τὸ δεύτερόν ἐστὶν ὄν καθαρὸν, ἀλλὰ διορισμὸς τοῦ ἑνὸς ὑπερπραγματικοῦ.

Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι διέκριναν τὰς ἀρχὰς, οἱ δὲ νέοι συγχέουσι αὐτὰς οὐκ ὀρθῶς· διὰ καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἐν μόνον ὄν, τὴν οὐσίαν ὑποθέτων δὲν ἐξηγεῖ τὴν εἰδικὴν τῶν ὄντων διαφορὰν, διότι ἢ ταυτότης δὲν φέρει εἰς γνῶσιν, ἀλλ' εἰς νόησιν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἐν (ὃ ἐκλαμβάνει καὶ ἐσόμενον καὶ ὄν, διότι τὸ τρίτον ἐστὶν ἀχώριστον ὑποκείμενον ἀντικείμενον) ὑποθέτει ὡς τὸ ἐν καὶ τὸ ὅλον. Τὸ τρίτον δ' ἐπίσης θεωρεῖ ὡς τρίτον διορισμόν· ὥστε ὁ Σχελλίγγιος διὰ τῶν τριῶν διορισμῶν δὲν ἐννοεῖ τρεῖς οὐσίαις, ἀλλ' ἐν τριπλοῦν ὄν, δηλαδὴ ὄν ἔχον τρεῖς ὄψεις, τρία πρόσωπα.

Τὸ δὲ μὴ προσῆκον, τὸ ἀνυψωθὲν ἐκ καταστάσεως δυνάμειος, ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ κακόν, ὅπερ μόνον ἐν τῷ δημιουργήματι νὰ ὑπάρξῃ δύναται.

Ὁ Κάντιος ἀποδείξας, ὅτι μετὰ γενικῶν ἐννοιῶν μόνον αἱ πραγματικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐξηγοῦνται, ἔδειξεν, ὅτι ἢ μόνη ἐννοια δὲν γινώσκει τὴν πραγματικὴν συνέχειαν· οὕτως ἠνέωξε τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἐπιστήμην.

Ὁ Φίχθιος πρῶτος ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀρχὰς ὡς συνειδῶν ὅτι ἢ τοῦ ἐγὼ καὶ μὴ ἐγὼ ἀντίθεσις σημαίνει πλεῖον ἢ νοεῖν καὶ ἔκτασις.

Ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη τοῦ Σχελλίγγιου προέβη εἰς τὰς καθαρὰς ἀρχὰς, διότι δείξασα, ὅτι ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν εἶπ.ν ἀχώριστα, ἔδειξεν ὅτι ταῦτα ἐννοήθησαν ὡς ἀρχαὶ καθαρὰι, καὶ τοῦτο κατέστησε τῇ φιλοσοφίᾳ δυνατὸν τὸ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ νὰ περιλάβῃ καὶ τὸν πραγματικὸν κόσμον.

Ἐν τῇ θετικῇ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίᾳ, τὸ τέλειον πνεῦμα ἐπτι τὸ πρότερον, τὸ ἐξ οὗ τὸ ὕστερον, δηλαδὴ ἀφικνεῖται εἰς τὸ ὕστερον· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Σχελλίγγιος ὅτι ἢ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν κόσμον ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν

προτέρων, παράγουσα ἐκ τοῦ προτέρου, ὡς δὲ πρὸς τὸ τέλειον πνεῦμα ἐπιστήμη ἐκ τῶν ὑπτέρων.

Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς ἐκλαβὼν τὰς ἀρχὰς οὐχὶ ἀλλήλων διαφόρους περιπίπτει εἰς σύστημα πανθειστικόν· διότι, ἐὰν ἡ ἰρεκτικὴ δύναμις, βούλησις ἄλογος, δὲν ὑπέθετε τὸν λόγον, οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ γείνη γνωστικὴ, τουτέστι βούλησις, ἐπομένως Θεὸς νὰ κληθῆ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς, λέγει, ἦτο ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι καὶ ἠδύνατο νὰ μετατραπῆ εἰς δυνάμεις ἑτέρου, μέλλοντος, ὄντος.

Ἡ δύναμις ἐκείνη δείκνυται αὐτῷ καὶ ποιεῖ τὸν Θεὸν ἐλεύθερον τῆς ἀνάγκης καὶ φέρει γνῶσιν εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ Σχελλίγγιος θεωρεῖ τὸν Θεὸν ἀμετάβλητον ὡς ταυτίζων τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἔννοιαν, τὸ ὅτι καὶ τὸ τί (τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἔννοιαν) καὶ τῷ τελείῳ πνεύματι παρίστανται ἐν ταῖς τῆς ὑπαρξείας του πρῶτον αἱ δυνάμεις.

Τὸ μὴ προσῆκον δὲν εἶναι τὸ κακόν, ἀλλ' ἐπεισέρχεται μετ' αὐτοῦ· π. χ. ἐὰν ἡ ὀρθὴ τάξις τηρηθῆ, τότε ἔστι προσῆκον· ἐὰν ὁμῶς ἡ ὀρθὴ τάξις ταραχθῆ, προέρχεται δυσαρμονία καὶ ἡ δυσαρμονία φέρει τὸ μὴ προσῆκον· διότι ἡ τήρησις τῆς τάξεως δεικνύει τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παγκοσμίου σκοποῦ.

Αἱ δυνάμεις (τρεῖς) δὲν χωρίζονται ἐντελῶς· ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀχώριστος ἐνότης τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ πραγματικὸν ἐν αὐταῖς ἐστὶ τὸ θεῖον, τὸ δὲ μὴ θεῖον δὲν εἶναι οὐσιώδες, καὶ ὁ κόσμος θεῖον, ἀλλὰ φαινόμενον.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Θεὸς τοῦτο φέρει εἰς δημιουργίαν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν πρώτην δυνάμιν διορίζει ὡς τὸ μὴ προσῆκον, τὴν δὲ τρίτην ὡς τὸ προσῆκον· τὸ μὴ προσῆκον δὲν εἶναι τὸ κακόν, ἀλλ' ἐπεισέρχεται μετ' αὐτοῦ· ἐὰν ἡ ὀρθὴ τάξις διαμείνῃ, προέρχεται τὸ ἀγαθόν· ἐὰν ἡ ὀρθὴ τάξις δὲν διαμείνῃ, προέρχεται δυσαρμονία, καὶ αὕτη, ὡς ἡ μάχαιρα φέρει ἐν χερσὶ κακαῖς κακόν, ἐν ἀγαθαῖς ἀγαθόν· ἀληθῆς γνῶσις ἀπομακρύνει τὴν πλάνην, κτλ.

(1) σκοπὸς τῆς διαδοχικῆς δημιουργίας δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἐν τῷ δημιουργήματι καὶ μάλιστα ἐν τῷ τελευταίῳ καὶ ὑψίστῳ, διότι τὰ προηγούμενά εἰσι βαθμίδες, αἵτινες δὲν εἶναι δι' ἑαυτὰς, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς τελευταίας. Τί δὲ δύναται νὰ ἀποκτηθῆ ἐν τῷ τελευταίῳ; ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἐκείνη ἡ ἀρχὴ, ἣτις δοῦσα ἀφορμὴν εἰς δημιουργίαν πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτήν. Τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν ἐστὶ τὸ εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθόν, τὸ συνειδὸς, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐνοικῆ ὁ ὑψιστος νοῦς, ἡ τελεία ἐπιστήμη· διὰ δὲ τοῦτο ἀγωνιζόμεθα πρὸς ταύτην τὴν ἐπιστήμην.

Τὴν δημιουργίαν ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει διαδοχικὴν, τὴν ἐναντίαν βούλησιν διαδοχικῶς νικωμένην.

(1) Σχελλίγγιος ὁμῶς μὴ ἀναγνωρίσας τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν δὲν ἐξηγεῖ τὴν δημιουργίαν πραγματικῶς, ἀλλὰ δοξαστικῶς, διότι δὲν διακρίνει τὴν εἰδικὴν διαφορὰν αὐτῶν οὐδὲ τὴν τῆς ὑπερτάτης.

Ἰσότερον ἀποροῇ τῆς θείας φύσεως πρέπει νὰ ἦναι ἡ δημιουργία ἢ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ Θεοῦ;

Πῶς δ' ἡ πρώτη δύναμις (ἄλογος) ἐστὶν αὐτὴ ἡ σοφία; διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Σχελλίγγιος ταυτίζει γνῶσιν καὶ δύναμιν, τὴν ὑλικὴν δύναμιν καὶ τὴν μορφωτικὴν, ἀλλ' ἔστιν ἀδύνατον νὰ ἦναι αἱ αὐταί, διότι ἡ μὲν ἐστὶν ἀρχὴ ἑτέρα· ἄλλως θὰ ἀνήρητο ἡ διαφορὰ πάσης ἀρχῆς.

Ἐπίσης δὲ δοξάζει ὅτι ἡ μανία πηγάζει ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας· ἡ βλακία προέρχεται δι' ἀποκλεισμοῦ ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἣτις ἐστὶ κεχωρισμένη (δηλ. ἡ πρώτη ὕλη).

(1) Σχελλίγγιος ἀντιτάσσει νοῦν καὶ βούλησιν ἀλλήλοις, ἀλλὰ δὲν διακρίνει τὴν εἰδικὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν.

Τὴν σοφίαν διακρίνει ἀπὸ τοῦ Ἰεχοβὰ.

Ἄνευ θείας ἐλευθερίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ οὐδεμία θὰ ὑπῆρχεν ἐλευθερία ἐν τῇ τοῦ κόσμου θεωρίᾳ, οὐδὲ πρόνοια.

(1) ἀρχαῖοι θεολόγοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀνασκευάζει τὴν θεωρίαν ταύτην δεικνύων, ὅτι ὁ ἀληθὴς χρόνος συνίσταται ἐν σειρά χρόνων, καὶ ὁ κόσμος ὡς μέλος τοῦ ἀληθινοῦ χρόνου ἐστὶ χρόνος.

Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἴστατο τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣν εἶδεν ἐν τῷ βάθει τῆς οὐσίας του καὶ ἣν ἐκράτησεν κεκρυμμένην ἢ ἐν ὑψώσῃ εἰς πραγματικότητα.

Ὁ Θεὸς ὁ κρατῶν εἰς ἐνότητα ἅπαντας καὶ οὐχὶ τὸν ἕνα τὸν ἐν ἑαυτῷ, διότι αὐτὸς δι' ἑαυτὸν δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος· ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ ἔχει τὸ θεμέλιόν της ἐν τῇ ἀχωρίστῳ ἐνότητι τοῦ ὅλου (τοῦ μὴ ὄντος, τοῦ ὄντος καὶ τοῦ τρίτου).

Ἡ ἰδέα τῆς τριάδος δὲν εἶναι εἰδικῶς χριστιανική· ἡ τριάς Θεῶν δυνάμεων τὴν ὑλικὴν ρίζαν ἀποτελεῖ, ἐξ ἧς αἱ θρησκευτικαὶ παραστάσεις ὅλων τῶν ἡμῶν γνωστῶν ἔθνῶν ἐβλάστησαν. Ταῦτα δ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐκείνη ἡ ἰδέα ἐστὶ παγκοσμία συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος. Τοῦτο τὸ φαινόμενον ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἰδέα ἐστὶν ἀρχαιοτέρα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν ἀποκάλυψιν (τὸν χριστιανισμόν) ἐξηγεῖ κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σύστημα.

Ἡ θρησκεία προηγήθη τῆς ἱστορίας, ἥτις ἀρχεται μετὰ τὴν μυθολογίαν, αἱ μεταναστεύσεις, ὁ χωρισμὸς τῶν ἔθνῶν δὲν προῆλθον ἐξ ἐξωτερικῶν συμβάντων, ἀλλ' ἐξ ἐσωτερικῶν καταστάσεων, σχηματιζομένων κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

Κατὰ Σχελλίγγιον ἡ φιλοσοφία τῆς θεολογίας ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἀποκαλύψεως.

Ἡ βᾶσις τῆς μυθολογίας κατὰ Σχελλίγγιον, κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ ἀνθρώπος τὴν ἀρχὴν, τὴν ὠρισμένην ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν ἡρεμίᾳ, ἔθεσεν εἰς κίνησιν.

Τὴν μυθολογίαν ἐξηγεῖ ὡς κοινήν τῶν ἔθνῶν τύχην καὶ οὐχὶ ἐπινοήσιν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων· ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δὲν ἐξήρχετο ἐκ τοῦ παραδείσου, ἡ ἱστορία δὲν θὰ προήρχετο, ὅπερ ὀρθὸν δὲν φαίνεται.

Τὸ ἀνθρώπινον γένος ὑπέκειτο κατ' ἀρχὰς κατὰ Σχελλίγγιον μιᾷ ἀρχῇ, ἐνὶ Θεῷ, ἐκ τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ προῆλθε καὶ ἕτερος, ὁ πολυθεϊσμός. Μετὰ δὲ τὴν κρίσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως ἐτήρειτο ἔτι ἐν ἀντιφάσει πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἀρχὴν, ἐνὶ λόγῳ κατὰ Σχελλίγγιον ὅλαι αἱ περίοδοι τῆς μυθολογίας συνέχονται καὶ μετὰ τῆς μυθολογίας τὰ μυστήρια καὶ μετὰ τῶν μυστηρίων ὁ χριστιανισμός.

Ὁ Σχελλίγγιος κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον ἐστὶ παντελὴς ἥττα τοῦ πολυθεϊσμοῦ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ· ἐνὶ λόγῳ κατὰ τὸ σύστημα αὐτοῦ ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν οὐ μόνον λογικῶς, ἀλλὰ καὶ οὐσιωδῶς· τὸ περιεχόμενον ὅμως τῆς ἀποκαλύψεως ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἱστορία ἀνωτέρα ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῶν ὄντων.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως βούλεται ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ἀνωτέραν ταύτην ἱστορίαν. Ἡ ἀποκάλυψις ὑποθέτει δι' ὅλου τοῦ περιεχομένου τὴν σχέσιν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας πρὸς τὸν Θεόν.

Τὸ μόνον δὲ περιεχόμενον τοῦ χριστιανισμοῦ ἐστὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ υἱὸς, ὃς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς, περιεφρόνησε καὶ ἐν τούτῳ ἐστὶν ὁ υἱὸς χριστός, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ θεμελιώδης ἰδέα τοῦ χριστιανισμοῦ· ὁ υἱὸς κατὰ Σχελλίγγιον δύναται τὴν ἀληθῆ θεότητα νὰ ἀποκτήσῃ μόνον ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ πατρὸς.

Ἡ ἀρχὴ τῆς βίβης, ἥτις ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μετεβλήθη συνεπείᾳ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀνθρώπος βούλεται νὰ μιμηθῇ τὸν Θεόν, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ μένει ἐπικρατοῦσα, ἡ δευτέρα ἀρχὴ ἐν τῷ Θεῷ καὶ Θεός ἐστὶν ὡς ἐκτός· τοῦ Θεοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ, οὐχὶ ὅμως Θεός, ἐφ' ὅσον ἐκτός τοῦ Θεοῦ ὡς ἰδίᾳ ἀρχῇ.

Ὁ Σχελλίγγιος ταῦτα λέγων, ὅτι προέρχεται ἀντίθεσις,

ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι αἱ ἀρχαὶ καὶ διαφορὰ αὐτῶν ὑπάρχουσιν, καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ἀρχαὶ διάφοροι, ἔπρεπε καὶ νὰ συγκρατῶνται, ἄλλως δὲν θὰ προήρχετο γένεσις, ἐὰν ἀρχὴ ὑπὲρ αὐτὰς δὲν ὑπῆρχεν, ὅπως συνδέσῃ καὶ διὰ τοῦ συνδέσμου καὶ συνεργείας παραγάγῃ γένεσιν ἀνάπτυξιν κτλ.

Ἐὰν ἐν ἀντιθέσει τῶν δυνάμεων ζητεῖται ἀληθὴς ἐξιλέωσις κατὰ Σχελλίγγιον, καὶ ἡ ἐξιλεοῦσα δύναμις πρέπει νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἐν μορφῇ Θεοῦ καὶ παραδοθῇ τῷ Θεῷ, ἐν ἀναιρέσει τὴν μὴ προσήκουσαν ἀρχὴν καὶ ἐξιλεώσῃ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα πρὸς τὸν Θεὸν ὁδὸς εὔρεθῇ. Αὕτῃ ἡ Ουσία ἐστὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οὕτως ἐξήγησεν ὁ Σχελλίγγιος ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν προέρχεται ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐξ ἐλευθέρας βουλήσεως καὶ πράξεως τοῦ Θεοῦ.

Ἡ δευτέρα δύναμις δὲν δύναται πλέον νὰ ἦναι ἀπλή δύναμις, ὡς ἐν τῇ μυθολογίᾳ, ἀλλ' ὑψοῦται εἰς ἐλευθέρην προσωπικότητα.

Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς ἦναι ἀπόφασις τοῦ ἐθνισμοῦ, ἡ ἱστορία χωρίζεται εἰς δύο ἀνευ συνεχείας, καὶ ὁ χριστιανισμὸς χωρίζεται εἰς ἑγχρονον μόνον. Ἐὸ περιεχόμενον ὅμως πάσης ἀληθοῦς Ὁρησκείας ἐστὶν αἰδίων· Ὁρησκεία, ἣτις δὲν ὑπάρχει ἀπ' αἰῶνος, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀληθὴς· ὅθεν ἦτο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀδύνατον, μυρίους αἰῶνας νὰ ζῶσιν ἐξ ἀπάτης, ἀδύνατον συνειδὸς πλήρες μηδαμινῶν νὰ διαρκῇ, ἀκατανόητον ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἴσταται ἀνευ ἀναφορᾶς εἰς ἐκείνην τὴν ἀρχὴν, ἐν ἧ ἡ σωτηρία ἐστίν· διὸ καὶ ὁ ἐθνισμὸς εἶχε σχετικὴν ἀλήθειαν, ὁ χριστιανισμὸς καὶ τὸν ἰουδαϊσμὸν ὑποθέτει καὶ τὸν ἐθνισμὸν, διὰ τοῦτο ἡ γένεσις αὐτοῦ ἐστὶ τὸ μέγιστον κοσμοπολιτικὸν φαινόμενον. Αἱ Ουσίαι τῶν ἐθνικῶν καὶ τὰ τῶν ἰουδαίων εἰσὶ τὰ προηγούμενα σημεῖα τῆς μεγίστης Ουσίας πρὸς αἰδίων ἐξιλέωσιν· αὕτῃ μόνῃ ἡ Ουσία ἐξιλέου τὸν Θεὸν κατὰ Σχελλίγγιον. Ἡ Ουσία ἐτελέσθη, ὅτι ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὢν ἐνεδύθη τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἐπιμένει τὸν θάνατον.

Κατὰ Σχελλίγγιον ὁ ἀρχὸν τοῦ σκοτούς, ὀνομασθεὶς σατανᾶς, ἐστὶν ἡ σκοτεινὴ δύναμις, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐθνισμοῦ· οὗτος οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ κακῆ, οὐδὲ δημιουργήμα, ἀλλὰ τι μέσον.

Ἡ δύναμις αὕτη, χωρὶς νὰ ἦναι κακῆ, φανερόναι τὸ κακόν, καὶ ἡ δύναμις αὕτη κατ' Ἀριστοτέλην ἐστὶ φθονερὰ περὶ τοῦ ἀναξίως εὐδαιμονοῦντος· κατὰ Παῦλον ὀνομάζεται καὶ κοσμοκράτωρ καὶ ἀπέκτησε τὴν πραγματικὴν τοῦ δυνάμιν ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπον διὰ τῆς πτώσεως αὐτοῦ.

Ἡ δύναμις αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Νέμεσις, δὲν εἶναι ἐχθρὰ ἐκάστη ἀγαθῷ, τερνάσει τὴν ἀναξίως ἀποκτηθεῖσαν εὐδαιμονίαν, φαίνεται δ' ὅτι τοῦτο τὸ κακόν, ὃ ἐν τῷ φρονήματι κεῖται, νὰ ὠθηται ἐκ τῆς δυσαρμονίας τῆς ἐναντιουμένης τῇ ὀρθῇ σχέσει τῶν ἀρχῶν τῶν παραδαιμονιστῶν τὸν τεθέντα τὴν κοινὴν τάξιν νόμον, τὴν δικαιοσύνην.

Κατὰ Σχελλίγγιον ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ ὄφις ἐστὶ τὸ μὴ ὄν, ἡ ἀρχὴ ἡ δυναμένη νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἀνθρώπον· ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἡ φυσικὴ, κατωτέρα τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ διὰ τοῦτο αἰεὶ ἐν δυνάμει, διότι αἰεὶ ὑποτελής, οὐδέποτε δὲ ἀρχουσα, διότι ἄλλως τὸ πᾶν θὰ κατεστρέφετο.

Τοῦτο δ' ἀδύνατον, διότι ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ τὸν Σατανᾶν οὔτε ὑψοῖ οὔτε καταστρέφει ὅλως, διότι ὁ ἀνήρητο ἡ κίνησις, ἡ ζωὴ, ἡ γνῶσις, ἡ ἀτομικότης· διὸ δὲν θεωρεῖ ὁ Ἰωάννης τοῦτο ἀποβλητὸν ὅλως παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ἀνεκτὸν καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἀνγνωρίζεται διὰ τοῦτο.

Ἐντεῦθεν φανερόναι ὅτι ἡ τῶν ἀρχῶν συνύπαρξις ἔπρεπε μετὰ τῆς ὑπερτάτης νὰ ἦναι ἀναγκαῖα, ἥς ἀνευ οὐδὲν θὰ προήρχετο, οὐδὲν θὰ διέμενον.

Ὁ μόνον δ' ἀλήθειαν εἶχεν ὁ χριστιανισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ μυθολογία.

Οἱ ποιηταὶ τὴν θεογονίαν οὐκ ἐποίησαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν.

Ἡ ἱστορία τῶν θεῶν ἦν τὸ Ὁρησκευτικόν.

Ἐὰν ἡ μυθολογία ἦν ἐφεύρεσις, ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ ἡ Ἰνδική.

"Άλλοι δὲ ἐξήγησαν τὴν μυθολογίαν ἀλληγορικῶς καὶ ἄλλοι ὅτι (ὁ "Εἰνός) ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὴν μυθολογίαν, ἥτις, οὔτε ἐκ τῆς ποιήσεως οὔτε ἐκ τῆς φιλοσοφίας ἐξηγεῖτο.

Τὰ ἔθνη δ' ἐπήγασαν ἐσωτερικῶς, τουτέστιν ἐξ ἀρχῶν διαφόρων, ὡς καὶ αἱ γλῶσσαι, καὶ ἀνεπτύχθησαν.

Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται, ὅτι ἡ (ἐσωτερικὴ) μεταβολὴ τοῦ πελασγικοῦ εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔφερε καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς γλώσσης· ἡ μεταβολὴ αὕτη δείκνυσι τὴν μετάστασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰς ἀνωτέραν.

Ἡ συνέχεια τῶν ἀρχῶν ἐν τε τῷ βίῳ καὶ τῇ γλώσσῃ ἐγείρει τὰ ἔθνη εἰς πρόοδον, τὸ δὲ κώλυμα τῆς προόδου αὐτῶν προέρχεται ἐκ τῆς μεταστάσεως καὶ ἀντιθέσεως τῶν ἀρχῶν· ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι ἡ περὶ ἔθνῶν καὶ γλωσσῶν τοῦ Μωσέως διήγησις δὲν εἶναι ἐπινοήσις, ἀλλὰ πραγματικὴ· ἡ διαφορὰ ἀρχῶν παράγει καὶ διαφορὰν ἐξηγήσεων.

Δύο δόξαι περὶ ἀνθρώπου ἠγέρθησαν, ἡ μὲν ὑπέθεσεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὑψώθη ἀπὸ θηριωδίας εἰς πολιτισμὸν, ἡ δὲ, ὅτι ἀπὸ τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές.

Ἐὰν ἡ γένεσις πρέπει νὰ καταληφθῇ, ἀπαιτεῖται ἡ γνῶσις τῶν παγκοσμίων ἀρχῶν καὶ ἡ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπερτάτην.

Ἐὰν ἡ γένεσις τῶν ἔθνῶν ὑπετίθετο ἐξωθεν, τουτέστιν αὐτομάτως, ὡς οἱ ὕλισται, ἰσχυρίζονται, φαίνεται ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀτοπος, ἡμαρτημένη· ἐὰν δ' ἔσωθεν, ἡ κίνησις ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς μετάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς οὐσιώδους (ἀλόγου) καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν πτώσιν ὡς μέσον τελειοποιήσεως αὐτοῦ ἀναγκαῖον.

Τοῦτο ὁμῶς δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ἡ γνῶσις ἀναγνωρίζεται μέσον μεταβάσεως εἰς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρώπου ὑπέθεσεν ἀτελεῖ καὶ τὴν πτώσιν ἀναγκαῖαν καὶ μέσον τελειοποιήσεως· ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Σχελλίγγιου ἐστὶν δόξα ἀπλη· τὴν δὲ κίνησιν

ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ διανοηθέντος νὰ ἔχη τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργεῖα ὡς ὁ θεός.

Ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, αἱ δ' ἀρχαὶ ἦσαν διάφοροι, ὠδηγεῖτο καὶ ὁ βίος αὐτῶν πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀνάλογος, οἷον ὁ βίος τῶν νομάδων, καὶ ἄλλος ὁ τῶν γεωργῶν κτλ. ἡ ἴδρυσις τῶν πόλεων ἀναφερομένη εἰς τὸν σωτῆρα (τὸν Διόνυσον) εἰδείκνυε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἔθνῶν μείζονα.

Ταῦτα δὲ τὰ φαινόμενα ἀποδεικνύουσιν ἀριδῆλως, ὅτι ὁ ἀνθρώπος οὔτε θρησκείαν νὰ ἐπινοήσῃ ἠδύνατο, οὔτε χρήσεις, ἀλλὰ ταῦτα ἔχουσι πηγὴν ἀνωτέραν.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι οἱ μὴ ζητοῦντες ἐκ τῆς φιλοσοφίας τὴν λύσιν εἰσὶν ἀνίκανοι τοιαῦτα νὰ λύσωσι ζητήματα, πολλὰ δὲ μᾶλλον μηχανικῶς, ὡς οἱ (ἀρχαῖοι καὶ νέοι) ὕλισται.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν ὁ θεωρητικὸς καὶ ὁ πρακτικὸς ἠνωμένοι· ἕμα δ' ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν, διεστράφη ὁ θεωρητικὸς ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ.

Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὰς τῶν ἀνατολικῶν θρησκευτικῶν νὰ ἀναδείξωσιν ἑτέρας τῆς τῶν ἐλλήνων σοφίας ἐθεώρησαν τὴν φιλοσοφίαν κατωτέραν τῆς θρησκείας.

Ἡ ἀνακαίνισις τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Πυρρίππῃ ἠλάττωσε τὴν ὑπόληψιν τῆς σχολαστικῆς καὶ κατέστησε τὴν μεταρρύθμισιν τῆς φιλοσοφίας ἀναγκαῖαν, καὶ αὕτη ἡ ἀναγκαιότης προήγαγε τὴν φιλοσοφίαν τῶν νέων χρόνων, ἥτις χωρίσασα τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς θεολογίας ἔφερεν εἰς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἰδεολογίαν. Ὁ χωρισμὸς ὁμῶς οὗτος ἔφερε τὸν τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως καὶ ἀπέκλεισε τὴν μέθοδον τοῦ μέσου αἰῶνος.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει ἴσην τῇ δυνάμει καὶ τῇ βουλήσει, τὸ δὲ καθαρὸν ὄν ἴσον τῇ ἀπαθεί, κενῇ πάθους, τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς. Ὁ Σχελλίγγιος ἀναγνωρίζει τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν καὶ ταυτίζει μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἁμαρτάνει ὁμῶς καὶ ταύτην νὰ ταυτίζῃ μετὰ τῆς δρεκτικῆς

διὰ τῆς ταυτότητος ὅμως ταύτης ἢ ταυτότης αὐτοῦ δὲν εἶναι τριλογία, ἀλλὰ διλογία (σύνολον, μικτόν), ἐπομένως διὰ δύο οὔτε δημιουργία προέρχεται, οὔτε ἀτομική, οὔτε γνωστική καὶ πραγματική, οὔτε διὰ μόνης τῆς ὕλης, καὶ ἥς ἢ ὑπεροχὴ παρήγαγε τὴν ἀμφιβολίαν καὶ ἢ ἀμφιβολία καὶ ἑτέραν δεικνύει ἀρχὴν διάφορον, ὡς καὶ ἡ ἀρχαία φιλοσοφία ἐπιβεβαιοῖ.

Τὸ δὲ πραγματικόν, ἐξ οὗ τὸ ἀφηρημένον καὶ διὰ τοῦτο ὕστερον, ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος πνεῦμα καὶ πρότερον τῶν δυνάμεων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλειον (ὡς ἐξ ἀρχῆς νὰ μὴ ἦν τέλειον, ἀλλ' ἐποιήθη!) πνεῦμά ἐστι τὸ πρότερον, ἐστὶν ὁ κόσμος τὸ ὕστερον· διὰ τοῦτό ἐστιν ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν κόσμον ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς δὲ ἐκ τῶν προτέρων παράγουσά ἐστιν ἐκ τῶν ὑστέρων· αὐτὸ ὅμως ἐστὶ τὸ ἀπολύτως πρότερον· ἐξ ἀντικειμένου ὅμως αἱ ἀρχαί εἰσι τὸ ὕστερον, συνέπεια αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἀπολύτῳ ὅμως πνεύματι κατὰ Σχελλίγγιον περιέχονται αἱ δυνάμεις ὡς ἔμμονοι διορισμοὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς αὐτὸ ἐν οὐδεμιᾷ μορφῇ δεσμευμένον, ἐστὶ τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον, διότι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα προβαίνει ὑπὲρ πᾶν εἶδος τοῦ ὄντος, ἐκεῖνό ἐστιν, ὃ βούλεται.

Τὸ δὲ νὰ μὴ ἦναι καὶ καθ' αὐτὸ δεσμευμένον, τοῦτο παρέχει αὐτῷ κατὰ Σχελλίγγιον ἐκείνην τὴν ὑπερβατικὴν, ἀμετρον, ἐλευθερίαν, ἥς ἢ ἰδέα ἐκτείνει τὰ ἀγγεῖα τοῦ νοεῖν καὶ γινώσκειν τοσοῦτον, ὥστε αἰσθανόμεθα ὅτι ἐσμὲν παρὰ τῆ ὑψίστῳ, ὑπὲρ ὃ οὐδὲν νὰ νοηθῆ δύναται.

Ἐὰ σημεῖα τῆς κινήσεως, ἐν αἷς πᾶν ὄν τελειοποιεῖται, εἰσὶν ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ συναμρότερον (τέλειον).

Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα δὲν εἶναι τέταρτον, ἴδιον τῶν τριῶν μορφῶν διάφορον, ἀλλ' αὐταὶ αἱ τρεῖς μορφαί, τὸ ὄλον, τὸ ἐν (πᾶν-ἐν), τῶν τριῶν μορφῶν διάφορον, τὸ μόνον ἢ ὁ μόνος.

Οὐδὲν ὅμως κατὰ Σχελλίγγιον τὸ καλύον, ὅτι μετὰ τὴν ἐνέργειαν παρίσταται ὡς ἀπρονόητον, ἀνέλπιστον, μὴ βουλητόν, δύναντες, διάφορος τοῦ ἀπολύτου πνεύματος καὶ θέτει αὐτὸ εἰς ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἀνάγκης ἐν ἣ ἔκειτο.

Τὸ τρίτον, ὃ ἦν πρὸ τῆς δυνάμεως τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς δυνάμεως τὸ ἀληθές, ἐλεύθερον πνεῦμα, θεὸς, καὶ τῷ πνεύματι ἐστὶν ἐλευθερία τὸ νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὸ δειχθέν ὄν.

Ὁ Βάδερσ ἀναγνωρίζει ἀντικείμενον, τὸν λόγον, ὃ δὲ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγγελοσ ἀνώτερον δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἑαυτῶν.

Ἐὰν ὅμως αἱ ἀρχαί ὡς ἀντικείμενα ἐξελαμβάνοντο, καὶ ἡ γνῶσις κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀρχῶν, θὰ ἀντελαμβάνετο ἅμα δὲ καὶ ἡ ἀγνοία καὶ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ ἀλήθεια.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτει δύο ἀρχάς, τὸ εἶδος δυνάμει ἐν τῇ ὕλῃ, διότι ἀδύνατον ἐν τῇ ὕλῃ νὰ προέλθῃ ἔξωθεν· ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἰσιν αἰτίδια, μόνον δὲ τὸ σύνολον κατ' Ἀριστοτέλη γίνεται.

Ἀποδείξας δὲ, ὅτι τὸ γένος δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ εἶδος, ἀνῆρσε τοὺς παραδεχομένους τὰ σύνολα (τὰ καθόλου) οὐσίας· ἐὰν αἱ οὐσίαι ἐκληφθῶσι καθόλου σύνολα, αἴρεται ἡ ὀριστικότης τῆς γνώσεως, μετὰ δὲ ταύτης καὶ ἡ γνῶσις.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων τὸν ἄνθρωπον οὐσίαν (ἄλογον) ὑποθέτει καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ κατάστασιν οὐσιώδη, ἄλογον, καὶ παραδέχεται τὴν μετάβασιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀλόγου εἰς τὸ λογικόν, ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τὸ τέλειον· ἐπομένως τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέσον τελειοποιήσεως· τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀκόλουθον, διότι ὁ χριστιανισμὸς, εἰς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποβλέπων, θὰ ἤτο περιττός, διότι ἡ πτώσις θὰ ὑπετίθετο μέσον τῆς τοῦ ἀνθρώπου προόδου, ἣτις ὅμως ἀνωθεν ἀρχομένη, ὡς ὁ Πλάτων τὸν ἄνθρωπον ἀποκαλεῖ φυτὸν οὐράνιον καὶ οὐχὶ ἐπίγειον.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος προηγεῖται τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως καὶ καθιστᾷ τὴν ὀρεκτικὴν δύναμιν, ἀνευ λόγου ἄλογον οὐσαν,

μετὰ λόγου δὲ λογικὴν, δὲν δύναται ἡ δημιουργία νὰ ᾖναι ἀόριστος, τυφλὴ, ἀλλ' ἔννομος, διότι, ἐὰν ἡ βούλησις ὑπετίθετο τοῦ λόγου ἀνωτέρα, ὡς πολλοὶ ἰσχυρίζονται, παριστῶσι τὸν Θεὸν ἀτόπως ἄφρονα, ὡς ταυτίζοντες τὸ Θεῖον ὄργανον μετὰ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ δυνάμει, διότι θὰ ὑπετίθετο ἀτελής καὶ φθαρτὸς, ἀλλὰ τέλειος, ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῆ ἀίδιος καὶ ἐνεργεῖα, ἔπρεπε ὁ Θεὸς νὰ πράξῃ κατὰ νόμον καὶ δικαιοσύνην ὡς ἔστιν ὁ Θεὸς ἀμετάβλητος, ἀρχὼν ἐς ἀεὶ καὶ τέλειος. Εἰς τοιοῦτον ἥμως καὶ ἡ σοφία πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἥς ἄνευ ἡ βούλησις δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀγαθόν.

Ἡ γένεσις τοῦ ἔθνους κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται ἐν τῇ μεταβάσει, ἐν τῷ γίνεσθαι· καὶ ἡ γλῶσσα ὀρίζεται, ἅμικ τὸ γένος εἰς ἔθνος διακριθῆ· μόνον δὲ τὸ αἴσθημα παρεκίνησεν νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἵνα συγκεντρωθῶσιν ἐν τινι τόπῳ χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότητος αὐτῶν. Ἐὰν δὲ γένη, τὰ μὴ ὑψωθέντα εἰς ἔθνη, ἔμειναν γένη καὶ κατεστράφησαν ἐν τῇ κρίσει, τῷ χωρισμῷ τῶν ἀρχῶν, καὶ ἔμειναν ὡς τὰ κτήνη.

Ἡ ἀγωνία, τὸ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὴν ὅλην ἐνότητα, ἐκράτησεν ὁμοῦ τοὺς μείναντας.

Ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται, ὅτι ἡ μυθολογία ἐστὶν ὑπόθεσις τῆς ἀποκαλύψεως, ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός προηγήθη τοῦ πραγματικοῦ.

Ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἐστὶ, κατὰ Σχελλίγγιον ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῆ ἀλήθεια· αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις οὔτε ἐπενοήθησαν οὔτε ἐκ βουλήσεως, ἀλλ' ἐκ φύσεως, ἀναγκαίως, προῆλθον καὶ διὰ τοῦτό εἰσι ταυτηγορικαί. Πέραν τοῦ πραγματικοῦ συνειδόμενος νοεῖται μόνος ὁ ἄνθρωπος, μόνος ἠδύνατο νὰ ᾖναι συνειδόμενος τοῦ Θεοῦ· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐνεργεῖα, ἀλλὰ μόνον οὐσιώδης τοῦ Θεοῦ συνειδόμενος (δηλ. ἡ σοφία, ἄνευ γνώσεως καὶ βουλήσεως, μόνον ἐν οὐσιώδει σχέσει πρὸς τὸν

Θεόν). Ἡ μυθολογία κατὰ Σχελλίγγιον ἐν τῷ συνειδόμενῳ καὶ ἐν αὐτῷ ἔχει τὴν βῆσιν αὐτῆς.

Αἱ αὐταὶ δυνάμεις, ὡς ἐν τῷ συνειδόμενῳ, δ' ἐδημιούργησεν ὡς τέλος τῆς φύσεως τὴν φύσιν (ὑποκειμενικῶς), εἰσιν ἀντικειμενικαὶ καὶ ἀντικειμενικῶς ἐξηγεῖ ὁ Σχελλίγγιος.

Περὶ δὲ τῶν δοξασιῶν τῆς μυθολογίας ἀναφέρει ἐν ἀρχῇ τῆς περὶ μυθολογίας θεωρίας αὐτοῦ, τῆς μὴ ἀναγνωρίζουσης ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀλήθειαν, τῆς ἐτέρας τῆς ἀναγνωρίζουσης ἀλήθειαν σχετικὴν, τῆς τρίτης (ὁ Σχελλίγγιος) ἀναγνωρίζει τὰ μυθολογικὰ ὡς ἀληθῆ.

Ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος διέκρινε τὰς ἀρχὰς καὶ δὲν συνέχεεν, θὰ ἀνεγνώριζε καὶ διέκρινε καὶ τὴν διαφορὰν τῶν περιόδων τῆς μυθολογίας· τότε, ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος ἀνεγνώριζεν ἀρχὰς διαφόρους, θὰ ἐξήγη ἐκεῖνο, δ' ἔδει, καὶ ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ ζητῆ, δηλαδὴ τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ πτώσις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς γνῶσιν καὶ ἀποκάλυψιν· κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ ἄνθρωπος ὑποτίθεται κτήνος καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τὸ πλανῶν πνεῦμα ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἄγνοια καὶ ἡ πλάνη δὲν ἀπέρχονται.

Ἐὰν αἱ διαφοραὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐσωτερικαὶ, δὲν εἶναι ὑποκειμενικαὶ, καὶ ἐὰν δὲν ὡς ὑποκειμενικαὶ, ἀλλ' ἀντικειμενικαὶ, ἀλλήλων διάφοροι.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος συγχέει τὰς ἀρχὰς, δὲν ἀναγνωρίζει, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐρρίπτετο εἰς τὴν τύχην, διότι θὰ παρίσταντο ἄσκοποι καὶ διὰ τοῦτο μάταιοι. Ἐπίσης δὲ καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης οὔτε τυχαῖά εἰσιν οὔτε φαινόμενα, ἀλλὰ διὰ τὴν θρησκευτικὴν σπουδαίαν.

Ἐὰν ἡ μυθολογία, ὡς φυσικὴ θρησκεία, ἐν πραγματικῇ σχέσει τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, φανερόν ἐστι οἱ χριστιανοὶ θεολόγοι δὲν ἔπρεπε τὴν ὅλην ἐπιστήμην αὐτῶν νὰ ἀναλύσωσιν εἰς τὴν ἀπολογητικὴν.

Ὁ Καρτέσιος παράγει τὴν ὑπαρξίν ἐκ τοῦ νοεῖν.

Ὁ Μαλεβράχιος ἀπεφώνησε, ὅτι ὁ Θεός ἐστὶ τὸ παντελῶς ὄν, τὸ τέλειον, οὐχὶ τὸ κενόν.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγων, ὅτι Θεός ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν, ἐκλαμβάνει τὴν ὑπαρξίν ἐνέργειαν, τὴν ἐννοϊαν δύναμιν.

Ὁ Σπινόζας εἰπὼν ὅτι ὁ Θεός ἐστὶν ἡ ἀπειρος ἐννόει, ὅτι ἐν τῷ Θεῷ νοεῖν καὶ εἶναι εἰσι ταῦτά· (ἐν τῷ Θεῷ οὐσία καὶ ὑπαρξίς εἰσι ταῦτά, ἐν).

Ὁ Κάντιος εἰπὼν ὅτι ὁ Θεός ὡς ἴδιον ἀντικείμενον ἐστὶ βουλητὸν, οὐχὶ ἡ ἀπλή ἰδέα, ἀλλὰ τὸ ἰδανικόν τοῦ λόγου, ἡ βάσις τῆς προόδου τῆς φιλοσοφίας κατὰ Σχελλίγγιον.

Ἡ ἰδέα τῆς φιλοσοφίας δὲν προῆλθεν ἄλλως, εἰμὴ ὅτι καὶ τὴν πείραν δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ, ὅτι ἔχει θεμέλιον ἀσφαλές· ἡ ἐπικωγή ἀντλεῖ ἐκ τῆς πείρας, διὰ τῆς καθαρᾶς ἀναλύσεως μεταβαίνει τις εἰς τὴν ἀρχήν, ἵνα ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν καθ' ἕκαστα.

Πᾶσα ἐπιστήμη ὑποθέτει ἴδιον ἀντικείμενον, ἡ ἰδίᾳ ὑποθέτει τὴν καθόλου, ὡς πᾶσα ἀρχὴ τὴν ἀπόλυτον (1).

Ὁ Σχελλίγγιος ἐγείρει τὸ ζήτημα, ἂν τις διὰ τοῦ ἰδίου ἔρχεται εἰς τὸ καθόλου, ἀφ' οὗ δὲν ἐβεβαιώθη, ὅτι τὸ ἴδιον ἐδόθη διὰ τῆς πείρας, ἀλλ' ἐν τῷ νοεῖν, ὃ ἐστὶν ὑπὲρ τὴν ἐπιστήμην.

Ὁ Σχελλίγγιος διαβεβαιῶν, ὅτι ἐν τῷ νοεῖν ὑπάρχει πρότερον καὶ ὑστέρον, δεικνύει ὅτι δὲν διέγνω, ὅτι τὸ πρότερον καὶ ὑστέρον ἀναφέρονται εἰς ἀρχάς, ὧν ἄνευ καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὑστέρον δὲν θὰ ὑπῆρχον, ἀλλὰ καὶ ἀρχαὶ δὲν θὰ ὑπῆρχον, μάλιστα δὲ διάφοροι καὶ ἄνευ αὐτῶν οὐδὲ γένεσις καὶ διαφορὰ ὄντων· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ νοεῖν ἡ συνέχειά ἐστὶ νοητικὴ καὶ ὡς τοιαύτη ἀίδιος· διὰ τοῦτο τὸ νοητικόν ἐστὶ τὸ πρότερον, τὸ ὀρεκτικόν ὡς μέσον τοῦ νοητικοῦ καὶ φυσικοῦ.

(1) Ὁ Βαῖνος ὑποθέτει ὅτι ἀλοθῆμα, βούλησις καὶ νοῦς ἐν τῷ μυελῷ χωρίζονται, αἱ ἰδιότητες τῆς ὕλης δεικνύουσιν ὅτι ἡ ὕλη ἐν ἑαυτῇ ἔχει ἀρχὰς οὐκ ἀναγνωσθείσας· αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἄνευ τῆς φυσικῆς αὐτῶν βίσεως νὰ ὑπάρξωσι δὲν ἠδύνατο.

τὸ φυσικόν δὲν εἶναι ἰδέα δηλαδὴ ὠρισμένη τοῦ εἶναι αἰτία, ὅταν δ' ἔχῃ πάντα, ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν, κρεῖττον τοῦ λόγου, ἐνέργεια, κατ' Ἀριστοτέλη καὶ κατὰ Πλάτωνα πρεσβεία καὶ δυνάμει κατὰ Πλάτωνα ὑπέροχον.

Ἡ τότε μεταφυσικὴ ἐπιχειρήματα ἔφερον ἐκ τῶν ἐνδόξων (τῆς γνώμης τῶν πολλῶν) καὶ δὲν προέβαιναν ὑπὲρ τὸ πιθανόν· ὡς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Κάντιος ἠνείχοντο τὴν τοιαύτην δημοτικὴν σοφίαν, ἥτις καὶ παρ' ἡμῶν ἐγένετο εὐπρόσδεκτος.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζει τὸ ἀκατάλληλον τῆς διαλεκτικῆς τῆς ἐπιστήμης τῶν χρόνων του· ἔπειτα δὲ προῆλθε τοιαύτη κοινὴ ἐπιστήμη, ἥτις καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν ἔπαυσεν καὶ παρ' ἡμῶν ἐσκλήνωσεν.

Ὁ Πλάτων συνέλεξεν ἰδίαν κοινότητα καὶ ὁμόφρονα περὶ ἑαυτὸν.

Ἡ νέα σχολαστικὴ συνέλεξεν ὕλην τῆς δημόδους μεταφυσικῆς, τὸν Ἀριστοτέλη παρέλαβε, διότι εἶχε χρεῖαν κρίσεως νέας εἰς ἀνύψωσιν ἀρχῆς, ἥτις δὲν ἦτο ἀρχὴ τῆς ἐπιστήμης ἡ διάνοια, ἀλλ' ὁ λόγος.

Πᾶσα δ' ἰδίᾳ ἐπιστήμη ἔχει νὰ ἀσχολῆται περὶ τι ὄν, οὐχὶ ὁμῶς περὶ τὸ μὴ ὄν, διότι ἐξ αὐτοῦ οὐδεμίᾳ προέρχεται γνώσις.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀνιττεται ὅτι τὸ Θεῶν χορηγεῖ πάντα· ἐκ Θεοῦ πάντα (σκοπὸς, σωτηρία, αἰδιότης, θειότης)· ἐκ Θεοῦ καὶ αἱ ἀρχαί· ἡ ἀρχὴ καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην ὠθεῖ, διότι ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐγείρεται ἐκ τοῦ καθαροῦ νοεῖν, ἐν ᾧ ἐστὶν ὡς αἰχμάλωτος.

Ὁ Φίχθιος τὸ ἐγὼ ἀπόλυτον ἀποφηνάμενος ἐκρήμνισεν αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπεφώνησε τὸ ἐγὼ τοῦ Φίχθίου ἀδιαφορίαν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου.

Ὁ Ἐγγελοσ ἀρνεῖται πᾶσαν ἀντικειμενικότητα, ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι ὁ ἄνθρωπος διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς συνειδήσεως ὡς ἀνωτέρου δικαστοῦ· οὐδ' ὀρθόν ἐστὶ τὸ νὰ συγ-

χέηται ὁ ἀντικειμενικός λόγος μετὰ τοῦ ὑποκειμενικοῦ· ἡ ἀνωτέρα ζωή, ἡ γνῶσις, προέρχονται δι' ἐνώσεως τοῦ γινώσκειν καὶ τοῦ βούλεσθαι· ὁ λόγος ἐστὶν ἀπρόσωπος.

Οἱ λογικοὶ δὲν διέκριναν τὴν κεντρικὴν γνῶσιν (τὸ λογικόν) ἀπὸ τῆς περιφερικῆς (τοῦ λογιστικοῦ), ἀλλὰ τὸ ὑποκειμενικὸν ὑπέλαβον ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἀντικειμενικὸν ἐξωτερικόν· τὸ δυνάμει ὑπέλαβον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπέλαβον θεόν, καὶ ὅταν τὸ δυνάμει ὂν ἔλθῃ εἰς ἐνέργειαν, γίνεται ὁ θεὸς ἄνθρωπος (ἄτομον)· ὥστε τὸ γινώσκειν ὡς ἐσωτερικὸν ἐστὶν ὑποκειμενικόν καὶ τὸ αἴτημα ὁμοίως, μάλιστα δὲ ἡ συνείδησις των ἐστὶν ὑποκειμενικὴ, τουτέστιν αὐτοὶ εἰσιν ἡ συνείδησις των καὶ ὁ θεὸς των· ἰσχυρίσθησαν δ' ὅτι μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν ἐστὶ νοητικόν.

Τὸ καταστρεπτικὸν δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀνοργάνοις. Ἰὰ ὄντα, τὰ μὴ ὑπάρχοντα μετὰ τῶν συστατικῶν στοιχείων, ἴστανται ἐν ἀντιθέσει μετὰ στοιχείων, ἢ ἐνεργοῦσιν ἐπ' αὐτῶν καταστρεπτικῶς.

Τὴν καρδίαν τοῦ σοφοῦ κερδαίνει τις μόνον διὰ τῆς κερφαλῆς, ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς ὑπάρχει ἐν τῷ ὀργανισμῷ, δὲν εἰσέρχεται ὅμως ἔξωθεν.

Ἐν τῷ σπέρματι εἰσιν ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ δίδονται αὐτῷ ἐξ ἀνωτέρου χώρου· ἡ βούλησις ἄνευ (ιδέας) ἡδονῆς ἢ ἤτο τυφλῆ, ἄνευ ἐπιθυμίας ἀσθενῆς, ἄλογος, οὐδὲν νὰ πράξῃ ἠδύνατο.

Διὸ οἱ τὸν θεὸν ἄνευ φύσεως ὑποθέτοντες ὑποθέτουσιν αὐτὸν ἀνίκανον, ἄνευ βουλήσεως ἄεργον, ἀνεπίδεκτον πράξεως, οἱ δὲ τὸν θεὸν ἄνευ ιδέας παριστῶντες ὑποθέτουσιν αὐτὸν ἄλογον, ἀπρόσωπον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ.

Ἐὰν ὅμως ἀνώτερον ἀντικείμενον δὲν ὑπῆρχεν, τὸ ὑποκείμενον ἢ ἐξηφανίζετο ἐν τῷ ἀντικειμένῳ, οὐδ' αὐτοσυνειδὸς ἢ προήρχετο, ἀλλὰ μωρία ὡς ἐν τοῖς ζώοις.

Ἐν τῷ ὀργανικῷ κέντρῳ κατὰ Βάδερν καὶ περιφέρεια ἐνοῦνται, ἕκαστον ὄργανον συνδέεται μετὰ τοῦ ἐτέρου, ὅτι

διὰ πάντα ὀργανισμόν τὸ ὄμοι· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν χρόνῳ κεχωρισμένα μέλη ἐνοῦνται πάλιν ἐν τῷ κέντρῳ, τῇ αἰδιότητι, ὥστε τὸ ὄμοι (τόπος) καὶ χρόνος πάλιν συγχρόνως προέρχονται. Ἐντεῦθεν ἐξάγει ὁ Βάδερν ὅτι ἡ ἔλξις ἐστὶ κεντρικὴ, ὅτι ἡ ἐνότης τῶν οὐρανίων σωμάτων ἔχει οὕτω καὶ περὶ τῶν ἰδίων σωμάτων καὶ τοῦ θεοῦ ὡς κέντρου.

Ἐὰν δὲ ἀρχὴ ἀνωτέρα ἐν τῷ ὑλικῷ ἀποκαλυφθῇ, πρέπει τὸ ὑλικὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κέντρον, ἵνα εἰς τὸ ἀνώτερον παραληφθῇ, τοῦ ὁποίου ἡ περιφέρεια συνέχεται μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ κατωτέρου.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν θεόν, ἐὰν ἐν ἑαυτῷ δὲν εἶχε τὸ λυτρωτικόν, ἀδύνατον εἰς τὸ καθόλου κέντρον (θεόν) νὰ ὑψωθῇ, οὐδὲ ἢ ἐσώζετο.

Ἐπειδὴ κατὰ Βάδερν τὸ πῦρ, ἡ ζωὴ, ἡ αὐτότης, ἡ φύσις, ἡ ἔχουσα τὰς ἀρχὰς ἐν ἑαυτῇ, ἐστὶν ἐν τῷ θεῷ ὑπηρετικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὴ, ἡ δὲ κόλασις γίνεται ἐν τῷ δημιουργήματι, διότι ἐν αὐτῇ ἐγείρεται εἰς ἐνέργειαν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ θεῷ· ἐὰν ἡ δημιουργία θεωρηθῇ τελεία, φανερόν ὅτι ἡ γένεσις τοῦ ὑλικοῦ κόσμου δὲν ἠδύνατο ἄνευ ἀγῶνος, ἄνευ πόνων τῶν ζώων ἐκφραζόντων τὴν ἀγωνίαν τῆς φύσεως (τὸ κελάδισμα τῶν πτηνῶν, τὰ τραγούδια τῶν ἀνθρώπων κτλ. εἰσιν ἐλεγεία, ὁρῆνοι κτλ. Οὐ μόνον δὲ πρὸς τὸν θεὸν ὁ ἄνθρωπος εἶχε σχέσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φύσιν.

Ἦ ἰδέα τοῦ Βαδέρν, ὅτι τὸ αἰδιὸν καὶ τὸ πανταχοῦ εἰσιν ἐν, δεικνύει, ὅτι παρελθὸν καὶ μέλλον εἰσιν ἐν τῷ παρόντι, ἢ ἐὰν τὸ παρὸν δὲν ἦτο ἔμμονον ἐν αὐτοῖς, ταῦτα νὰ ὑπάρξωσι δὲν δύνανται· ἐὰν ὅμως ἡ αἰδιότης καὶ ὁ χρόνος ἐκληφθῶσιν ἀφηρημένως, οὔτε τὸ ἀχώριστον οὔτε ἡ σχέσις τοῦ τόπου καὶ χρόνου δύνανται νὰ καταληφθῶσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἀπολέσας τὸν θεὸν ἔπεσεν εἰς διαδοχὴν, μηχανισμόν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ φαινόμενα ταῦτά εἰσιν ἀκατάληπτα, διότι ὁ θεὸς (τὸ κέντρον), ὁ καθιστῶν καταληπτὰ, ἐξέπεσεν.

Ἐὸ ἐγωϊστικὸν ἀγκυρεῖται ὡς πλεονεξία, ἀναίδεια. Οἱ ἰσχυ-

ριζόμενοι τὸν χωρισμὸν τῆς κτίσεως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ συγχέουσι τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τῆς καταστροφῆς, ὡς ὁ Καρτέσιος εἰπὼν, ὅτι τὸ νοῦ ἄρα εἰμί, ἀντὶ τῆς εἰρη, ὅτι τὸ ὄν ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ νοεῖν, ὁ Φίχθιος, ὃς κατέστησε τὸ καθαρὸν νοεῖν, ἕρον, τουτέστιν ἔθεσε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεοῦ.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει τὴν φαντασίαν διττῶς, ἀόριστον ὡς ἡδονὴν καὶ ὠρισμένην ὡς ἐπιθυμίαν, καὶ ἀποκαλεῖ ὡς γενέτειραν τοῦ σώματος (οὐσίας), διότι ἡ οὐσία προέρχεται διὰ τῆς ἐπιθυμίας, διότι ἡ ἐπιθυμία ἐστὶν ἡ δημιουργικὴ ἀρχή.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ κατωτέρου εἰς ἀνώτερον γίνεται διὰ συγκεντρώσεως ἐν τῷ κατωτέρῳ, καὶ ἀπὸ τῆς περιφερείας πάλιν εἰς τὸ κέντρον, τὸ δ' ἀπόλυτον κέντρον ἔχει μόνος ὁ Θεός.

Ἐὰν συγκαθῶσι τὰ διδόμενα, ἡ λύσις τῶν δυνάμεων ἀπὸ τῶν ἐργαλείων, ἡ ἔνωσις τῶν δυνάμεων ἢ αἰσθήσεων εἰς ἓν (αἰσθημα), καὶ ἡ ὑψώσις τῶν αἰσθημάτων καὶ ἐκ τῆς ἐνώσεως παθῶν καὶ γνώσεων ἡ κεντρικὴ ζωὴ, γνωρισθήσονται τὰ σημεῖα τῆς καθολικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν οἱ νόμοι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος ἐκλαμβάνει τὴν ψυχὴν διττὴν δηλαδὴ ὡς ἀθεμελίωτον βούλησιν (σπέρμα, ἄβυσσον, ὡς τὸ περιέχον ἀπάσας τὰς ἀρχάς), δεύτερον ὡς μερικὴν βούλησιν ἢ φύσιν ἢ αὐτότητα, πῦρ, ἰδίαν ψυχὴν, ἄμεσον θεμέλιον.

Οἱ ἔχοντες τὸ θεῖον σώζουσι τοὺς πεσόντας ἐγείροντες ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον ἐντεῦθεν φανερόν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶν ἄτομον καὶ παγκόσμιον, ὡς ἐν αὐτῷ ἔχων τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἀφαιρεῖ τὸ ἄμεσον τῆς βουλήσεως τοῦ δημιουργήματος, ὃ λαμβάνει τὴν ἔμμεσον, τὴν θεϊαν, αὐτότητα ἐλευθερίαν καὶ γνωστικὴν.

Ἡ θεωρία τοῦ Καρτεσίου ὡς ὑποκειμενικὴ ἀρνεῖται τὴν Θεὸν, τὴν ὀρησκείαν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Τὴν ἰδέαν ταύτην παρέλαβεν ἅπασα ἡ Γερμανικὴ φιλοσοφία, ἥς ἡ ἀρχὴ ἐστὶν ἐγωϊστικὴ καὶ καταστρεπτικὴ. Ἡ φι-

λοσοφία αὕτη παρεσκεύασε διὰ τοῦ Βολταίρου καὶ Ρουσσῶ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ κατέστησε τὴν μόνιμον ἑδραν τῶν ἡγεμόνων.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν δύναται νὰ σταθῇ ἐπὶ κατωτέρου, διότι ἐπὶ κατωτέρου δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀσφάλειαν, γίνεται δοῦλος, ἐπὶ ἀνωτέρου δ' ἰστάμενος γίνεται ἐλεύθερος.

Ὁ Σατανᾶς κατὰ Ἰάκωβον Βόημον καὶ Βάδερν δὲν εἶναι τὸ ἐγὼ, ἀλλ' αὐτοῦ ἀρχή· ὅταν τὸ ἐγὼ αὐτῷ ὑποταχθῇ γίνεται καταχθόνιον.

Παρίστανται χρόνοι τῆς ἀγνοίας προκαλοῦντες χρόνους πλάνης, οἱ δὲ χρόνοι πλάνης χρόνους κακουργημάτων, διότι ἡ πλάνη φέρει εἰς κακὰ ἀνίατα, καὶ ἡ ἀγνοία εἰς πλάνην.

Ὁ μὴ πολεμῶν τὴν ἀγνοίαν βοηθεῖ τὴν πλάνην καὶ ὁ μὴ πολεμῶν ἀμφοτέρως ὑποβάλλει καὶ γεννᾷ τὰ κακουργήματα.

Καὶ αἱ παραμελοῦσαι κυβερνήσεις τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν προκαλοῦσι τὴν ἀγνοίαν, τὴν πλάνην, ἐπαναστάσεις, δυστυχίας καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα.

Ἐπειδὴ μόνη ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη φέρει τὰ καλὰ καὶ μακρύνει ἀπὸ τῆς κοινωνίας τὰ κακὰ, ἔχει πᾶς ἄνθρωπος καθήκον νὰ μορφῶται καὶ νὰ ἐνεργῇ ψυχῇ τε καὶ σώματι ὑπὲρ ἀληθοῦς ἐπιτημῆς τῆς ἀληθοῦς εὐτυχίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν πολιτειῶν.

Ἐπειδὴ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι περιορισμένη ὑπὸ τῆς τοῦ δημιουργήματος, δὲν ἀποδείκνυται ὀρθόν, ὅτι τὸ δημιουργήμα ἔχει βούλησιν ἀπόλυτον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Κάντιος, ὁ Φίχθιος καὶ ὁ Ἐγγελος, διότι, ἐν ἡ ἀνθρωπίνῃ βούλησις ἦτο ἀπόλυτος, ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ θὰ καθίστατο μέσον τῶν ἀνθρωπίνων ἡδονῶν.

Οἱ μῦσταί εἰσιν οἱ ἐξηγοῦντες τὰς γραφὰς κατὰ τῶν ὀρθόδοξων θεολόγων, διότι οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι δὲν ἐξηγοῦσι τὰ μυστήρια καὶ δὲν δικαιολογοῦσιν αὐτὰ, ἀλλ' ἄνευ ἐρεύνης πιστεύουσι τὰς γραφὰς.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὴ θεολόγοι εὐρίσκοντες αὐτὰς σκοτεινὰς κη-

ρύττουσιν ἀλόγους καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρίπτουσι καὶ πᾶσαν πίστιν ὡς ἄλογον καὶ ψευδῆ.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἤρνεϊτο τὸ ἀνώτερον, οὐκ ἦτο ἄνους, ἢ ἐὰν ἤρνεϊτο τὸ κατώτερον, δὲν οὐκ εἶχε βάσιν, ἐφ' ἧς ἠδύνατο νὰ θεμελιώσῃ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ γνῶσις αὐτοῦ οὐκ ἦτο φανταστική.

Ὁ Ἰάκωβος Βόημος τὰ δημιουργήματα ἐκλαμβάνει ὡς σχήματα, ἃ ἔγειναν στερεοὶ σχηματισμοί.

Τὸ κακὸν κατὰ Ἰάκωβον Βόημον προώριστα πρὸς κίνησιν καὶ ζωὴν.

Κατὰ δὲ Βάδερν ἡ πίεσις παντὸς ἀνωτέρου παράγει ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν, μετάστασιν τῶν ἀρχῶν.

Ἐπειδὴ ἡ δημιουργία δι' ἐγέρσεως καὶ ἀτομικοποιήσεως τῆς φυσικῆς ἀρχῆς, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ σειρὰ βαθμίδων δημιουργημάτων, ἧτις καταλήγει συνεπίᾳ τῆς φυσικῆς ἀρχῆς ὑπὸ τὴν θείαν· ἡ δὲ ὑψίστη βαθμὶς τῆς δημιουργίας ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ὃς ἔπεσε παραδοθεὶς τῇ φυσικῇ ἀρχῇ· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος τῇ φυσικῇ ἀρχῇ παραδοθῇ, δεσμεύεται κατὰ τὴν νόησιν καὶ τὴν βούλησιν καὶ γίνεται μωρὸς καὶ ἀβούλος.

Ἐὰν ἡ ἀρμονία τῶν ἀρχῶν προέλθῃ, ὅταν αἱ κατώτεραι ὑποταχθῶσι ταῖς ἀνωτέραις, ἐὰν ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἐστὶν ἀκατάληπτος ἐξ ἐνώπιος ιδέας καὶ φύσεως, διότι αὐτὴ ὑποθέτει καὶ ἐτέρας ἀρχὰς ὑποτελεῖς, φανερόν ὅτι καὶ ὁ Σχελλίγγιος δὲν συνείδεν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τυφλῆς βουλήσεως, ἀλλὰ περὶ λογικῆς, ἐλευθέρως, οὐδ' ἔρθως ἠρεύνησεν ἐκλαβὼν τὴν δύναμιν ἀόριστον, ἄλογον· ἔτι δ' ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων ἐλεύθερον δημιουργὸν καθίσταται ἀνακόλουθος, ἀπέδειξεν ὁ Βάδερν, διότι ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαβὼν τὸν ἄνθρωπον οὐσίαν, τουτέστιν ἄλογον, τὴν δὲ πτωσιν ἀναγκαίαν, διότι ὁ ἄνθρωπος ἀνευ αὐτῆς δὲν οὐκ ἤρχετο εἰς συνειδὸς, καὶ ἐὰν ἡ φυσικὴ ἀρχὴ ἔμενε δυνάμει, οὐδὲν δημιουργήμα ἴδιον οὐκ προήρχετο δι' αὐτότητος τῆς φυσικῆς ταύτης ἀρχῆς, ὡς πολλάκις ὁ ἐγώιστῆς μετὰ τῆς φυσικῆς ταύ-

της ἀρχῆς ἐνούμενος πίπτει εἰς ἀγωνίαν καὶ φονεύει ἑαυτόν.

Ἐπειδὴ ἐν ἔτει 1858 περὶ πανεπιστημιακῆς σπουδῆς δοκίμιον περιέχον ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ ὠφελήσωσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν μὀρφωσιν. Περὶ τούτων πεποιθῶς ἐτόλμησα νὰ δημοσιεύσω τὸ τότε δημοσιευθὲν ἔργον.

Ἐὰν ἐν πανεπιστημίοις κύριον πρέπει νὰ θεωρητῆται ἡ ἐπιστήμη, ἐνομίσαμεν καὶ ἡμεῖς ὅσα ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πρὸς τὴν ἐπιστήμην συντελεστικὰ καὶ πρὸς τὸν βίον.

Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη, ὡς ἔξοχοι ἄνδρες Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ ἐκ τῶν ἐξόχων νέων, Θείσιος καὶ ἄλλοι, οὐς τὸ δοκίμιον ἡμῶν ἀναφέρει.

Τὸ ἀνώτερον ἀρχει ἀεὶ, τὸ κατώτερον ἀρχεται, ἡ ἀντιστροφή ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, τὸ ὅποσον διὰ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ νόμου τοῦ σύμπαντος κόσμου θεραπεύεται καὶ ἀφανὲς καθίσταται· ἐς ἀεὶ δὲ τὸ ἐλεύθερον, τὸ ὀργανικὸν σύστημα διορθώνει τὰ ἡμαρτημένα, προήγαγε τὰς ἐπιστήμας, ἐβελτίωσε τὰς κοινωνίας, οὐχὶ δὲ αἱ διασκεδάσεις καὶ αἱ διασκεδαστικαὶ ἔρευναι, ἀλλὰ αἱ σπουδαῖαι, ἐξ ὧν πηγάζει ἡ ἀπόκτησις τοῦ βελτίονος.

Πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ νόμου τοῦ παντός, στηριζομένη ἐλευθερία ἀναγκαία, δι' αὐτῆς ὑψοῦται ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἐπιστήμη, ἀναγεννᾶται ὁ ζῆλος, τὸ καθήκον πάντων πρὸς τήρησιν καὶ ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος δὲν πίπτει, ἀλλὰ ἀξιοῦται θείων προσόντων, καλεῖται θεοειδῆς, ὄν, ὡς θεός, προσωπικόν.

Διὰ δὲ τῆς διαιρέσεως τῶν ἐπιστημῶν ἀφῆρέθη ἡ ζωὴ ἀπ' αὐτῶν, ἀπωλέσθη ἡ ἐλευθερία ἡ ἀληθής, τὸ παλλάδιον τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ φρονήματος.

Ἡ σπουδὴ τῶν ἰδίων ἐπιστημῶν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας χωριζομένη καθίσταται ἄγονος· διὸ τὰ φυσικὰ παρίστανται ἀνευ νοήματος, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἄσκοπα, αἱ θρησκευτικαὶ παραδόσεις ἀκατάληπτοι.

Ἡ φιλοσοφία δὲν ἀφορᾷ εἰς μὀρφωσιν φιλοσόφων, ἀλλ' εἰς

ἐξήγησιν τῶν μεγάλων τοῦ βίου ἀληθειῶν, αἵτινες ἐκ τῶν τρικυμιῶν σώζουσι καὶ τὸν ἄνθρωπον νὰ καταπτῆσῃσι Θεοειδῆ.

Ἐὰν ἡ φιλοσοφία ἦν μάθησις ἀπλή καὶ περιορισμένη, οὐκ ἐμόρφου σοφιστὰς, ἐπομένως ἀχρηστος καὶ ἐπιζήμιος.

Ἐθνη ἔπεσαν εἰς κακουργίας καὶ κατεστράφησαν, διότι δὲν εἶχον ἀληθεῖς φιλοσόφους, ὡς ἐπὶ τῆς Ἰαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἄνδρας ἐπικρίνοντας διὰ τοῦ κοινοῦ νοῦ, γνώσεως ἐντελοῦς, ἐπιπολαίου καὶ ἀμαρτούσης.

Ἐὰν ὅμως τὰ εἶδη τῆς γνώσεως, ἃ δὲν δύνανται φιλοσοφία νὰ κληθῶσι, διότι αἱ κεναὶ ἔννοιαι οὔτε φιλοσοφίαν ἐποικοδομοῦσιν, οὔτε θρησκείαν οὔτε πολιτείαν.

Ἐὰν ὅμως αἱ ἔννοιαι αὗται εὐρωσιν ἐν ταῖς πόλεσι προστασίαν, ὑψοῦνται κατ' αὐτῶν καὶ μετ' οὐ πολὺ αὐτὰς ἀνατρέπουσιν, διότι τοιοῦτοί φιλόσοφοι ἐξευτελίζουσιν τὴν σημασίαν τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν καὶ γίνονται πρόξενοι μυρίων κακῶν ἐν τε τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ.

Οἱ ἀποβλέποντες εἰς ὠφέλειαν καθίστανται καὶ ἀμοιροὶ βάσεων ἐδραίων, διότι ἐν τῇ θεωρίᾳ μὴ ὄντες βέσσιμοι, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς πράξεσι στεροί. Οἱ δὲ μὴ σπουδάζοντες καὶ μὴ ἀποβλέποντες εἰς ἰδίαν ὠφέλειαν, παράγουσιν ἐπιπολαϊότητα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἀποστροφήν ἐν τῇ σπουδῇ αὐτῆς, πᾶσα ἀσφάλεια ἀβρεται, διότι ἡ ἀρχὴ οὕσα εὐμετάδλητος φέρει τὴν κατάπτωσιν τοῦ βίου, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτείας.

Ἡ βιομηχανία ἐστὶ προϊόν εὐδαιμόνων καὶ πρὸς τὸ ζῆν χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, ἀνίκανος ὅμως νὰ ὑψώσῃ ἔθνος, ἀλλὰ μόνη ἡ φιλοσοφία, ἣτις δεῖται εὐφυΐας, ἐπιμελείας ἀδικλείπτου, ἀφοβίας πόνων, μεγάλης τοῦ κόσμου πείρας καὶ γνώσεως ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἔτι δὲ γνώσεως τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως, τοῦ τεχνικοῦ μέρους αὐτῆς, διότι ὁ ἐκ φύσεως φιλοσοφῶν φιλοσοφεῖ ἀτέχνως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σχελλίγγιος διὰ σύγχυσιν τῆς κατὰ τὴν ὕλην

ἀρχῆς μετὰ τῆς δυνάμεως τῆς κατὰ τὸν λόγον, καὶ τῆς βουλήσεως μετ' αὐτοῦ.

Ἐὰν ὅμως αἱ συγκεχυμένα ἀρχαὶ δὲν ἐξηγῶσιν, ὡς ἔπρεπεν, ἐπιστημονικῶς, ὡς καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν ἀναφέρει (ἐν ἔτει 1828), ἔπρεπε καὶ ὁ ἔξοχος φιλόσοφος Σχελλίγγιος· διότι ἐκ μὴ καθαρισμοῦ φιλοσοφίας αἱ τοιαῦται ἰδέαι δὲν διευκρινίζονται, ἐκ συμμίξεως ἀρχῶν δὲν ἐξηγοῦνται, ὡς καὶ αἱ τοῦ Σχελλίγγιου, ἐπομένως ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ἀρχὴν ἀνωτέραν, καὶ δὲν λύονται τοιαῦτα ζητήματα μηχανικῶς, ὡς οἱ ἐμπειρικοὶ δοξάζουσιν, καὶ Σχελλίγγιος.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ προφορικὴ παράδοσις καὶ ἡ γραπτὴ δὲν ἐχωρίζοντο, οὐδὲ ἡ θεωρία ἀπὸ τῆς πράξεως, ἐπομένως μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου ἐμορφοῦτο· οἱ μορφούμενοι λόγοι κατενοοῦντο ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρωτος, οὗ ἄνευ πρόοδος νὰ ὑπάρξῃ δὲν ἠδύνατο.

Ἡ σοφιστικὴ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν ὑποθέσασα ἀνέτρεψε τὴν πολιτείαν.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους ἀνατρέψασα τὰς βάσεις τῆς τότε θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτείας ἐπήνεγκε τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους.

Ὁ χριστιανισμὸς παρήγαγε νέον βίον, νέα ἔθνη, νέα πολιτεύματα καὶ νέαν παιδείαν.

Οἱ πατέρες κατέστησαν τὴν φιλοσοφίαν τῇ θρησκείᾳ ὑποτελῆ, καὶ ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία τῇ θεολογίᾳ ἀπέδωκε τὴν ὑπεροχὴν.

Ὁ Καρτέσιος ἀποφηνάμενος οὐχὶ τὸ φύσει πρῶτον, ἀλλὰ τὸ δι' ἑαυτὸν, ἔφερεν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ ὑποκειμενικόν.

Ὁ Σπινόζας τὸ τρίτον τοῦ Καρτεσίου ἀπεφήνατο οὐσίαν, τὸ δὲ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι προσόντα αὐτῆς.

Ὁ δὲ τρόπος τοῦ Λεϊβνιτίου ἦν λογικὸς καὶ ὑποκειμενικὸς, ὡς καὶ τὸ σύστημα τοῦ Οὐολφίου σοφιστικόν, ὑποκειμενικόν.

Τὸ δὲ σύστημα τοῦ Καντίου ἀναιρέσαν καὶ τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἐμπειρίαν φαίνεται μᾶλλον σχεπτικόν.

Ὁ Φίχθιος τὸ ἐγὼ παρέλαβε καὶ ὡς αὐτενέργειαν, ὑποκειμενικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχή, ἀλλὰ ἐν ἄπασιν ἡμῖν ἐνοικοῦν καὶ οὐσίαν ἐξ ἀντικειμένου.

Διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος ὑπέλαθεν, ὅτι τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι εἰσὶν ἓν καὶ μόνον ὄν.

Ὁ Ἐγγελος ἀντὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ὑποκειμένου ἔταξε τὴν ἐννοίαν ἐν ἀμέσῳ σχέσει, ἐν ἑαυτῇ, ὡς λογικὴν, ἐκτὸς αὐτῆς ὡς φύσιν ἐν ἀντιθέσει, καὶ ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτὴν ὡς πνεῦμα· διὰ τοῦτο διακρίει καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ εἰς λογικὴν, φυσικὴν καὶ πνευματικὴν (ἐπιστήμην τοῦ πνεύματος).

Οἱ ἀρχαῖοι θεολόγοι τὸ ὄν ὑποθέτουσι δυνάμει, ὄν, ἢ εἰς οὐδὲν πρὸς δημιουργίαν συντελεῖ.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θεωροῦσι τὸν θεὸν ἐλεύθερον, ἀλλὰ ὡς τέλειον καὶ οὐ δεόμενον πράξεως, δηλαδὴ ἐλεύθερον.

Ἐκ μὲν τῶν νεωτέρων σοφῶν ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελος, ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων οἱ Στωϊκοί, οἱ νέμει Πλατωνικοὶ ἐδόξαζον, ὅτι, ἐὰν ὁ θεὸς τὸν κόσμον ἐδημιούργη, ὁ κόσμος οὐκ ἔητο ἔργον ἀστατον, ἀμφίβολον καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν οὐκ ἔητο αἰδίων· ἐὰν δὲ ὁ κόσμος ἦν τοιοῦτος οὐκ ἔητο καὶ ὁ θεός· ἐὰν ὁ κόσμος ὑποτεθῇ ἔργον ἐξ ἀνάγκης γεγονὸς, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὁ θεὸς καὶ τοῦ κακοῦ αἴτιος, ὑπερ ἀτοπον.

Ἐὰν δ' ὁ θεὸς οὐ γίνεται, ἀλλ' ἔστι τέλειος· ἐὰν δὲ τέλειος, προσήκει αὐτῷ καὶ ἡ σοφία, ἥς ἀνευ ἢ βούλησις τὸ ἀγαθὸν νὰ γνωρίσῃ δὲν δύναται.

Ἐπειδὴ ἡ ἐννοία τῆς προσωπικότητος πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τὰς ἀρχάς, καὶ ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἐστὶν ἐς αἰεὶ τέλειος καὶ πρέπει, διότι μὴ ὄν ἐνεργεία, ἀλλὰ δυνάμει, ἀτελής, οὐδὲν νὰ παραγάγῃ ἠδύνατο.

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἐστὶ τέλειος ὡς πάντα περιέχων, τὰς ἀρ-

χὰς ἀπάσας, περιέχει καὶ τὴν σοφίαν, τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ, περιλαμβάνει ἢ σοφία αὐτοῦ ἀπάσας τὰς ἐπιστήμας, ὡς ἡ ἐννοία τῆς προσωπικότητος τὰς ἐννοίας τῶν ἀρχῶν, τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, τὴν κατὰ τὸν λόγον, ἐκ δὲ τούτων καὶ διὰ τούτων πάντα παράγονται, ζωογονοῦνται καὶ αἰδία καθίστανται.

Ὁ Ἐγγελος νομίζων, ὅτι αἱ κατηγορίαι τῆς φύσεως ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τῆς λογικῆς, οὐδὲν ἀπέδειξεν ὀρθόν.

Ὁ Κάντιος ἐπίσης ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ὕλη σύγκειται ἐκ δύο ἀντιθέτων δυνάμεων· ποῖαι ὅμως εἰσὶν αὗται, δὲν ἀπέδειξεν.

Οὐδ' ὁ Φίχθιος εἰς βέλτιον ἐξαγόμενον ἔφερεν, οὐδέ ἡ ταυτότης τοῦ Σχελλίγγιου ὠφέλησεν, διότι δὲν ἐξήγησεν ὀρθῶς, ὡς ἀναιρέσας τὴν εἰδικὴν διαφορὰν αὐτῶν.

Ὁ Σχοπεγχαύερος ἐνλαβὼν τὴν βούλησιν ἀπόλυτον ἀρχὴν καὶ μόνην ἀναιρεῖ τὴν κατὰ ποῖον διαφορὰν τῶν ὄντων, ὡς καὶ ὁ Σχελλίγγιος.

Ἐὰν ἡ ἀρχὴ μία ὑποτεθῇ, οὔτε γένεσις προέρχεται, οὔτε ὁ ἀντιθετισμὸς ἐξηγεῖται, οὔτε ἡ αἰδία ἐν τῇ φύσει κίνησις, οὔτε τόπος, οὔτε χρόνος κτλ.

Ἐπειδὴ ἡ γλῶσσά ἐστὶν ὀργανικόν, ἡ ὀρησκεία, ὁ νόμος οὐκ εἰσὶν ἐπινενοημένοι.

Ὅθεν οἱ ὑποθέτοντες (ὕλισται) τὴν ὀρησκείαν ἐπινόησιν ἐκλαμβάνουσι τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατάστασιν ἄλογον.

Ἐνταῦθα δ' ἐγείρεται τὸ ζήτημα, πότερον οἱ ἄγριοι λαοὶ ἐγίνωσκον ἢ δὲν ἐγίνωσκον θεὸν ἢ ἔπειτα εἰς ἀθείαν ὑπέπεσον, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ βελτίονος εἰς τὸ χεῖρον καὶ θεωροῦσιν ἀποτέλεσμα λυπηρόν.

Οὐ μόνον ὅμως ἡ ἐμπειρία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ. Αἰτιαθεῖται ὅμως δόξαι τὴν ὀρησκείαν ἐπινόησιν τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων ὑπέθεσαν. Πλὴν ἡ ἱστορία δεικνύει ὅτι ἡ ὀρησκεία προηγέθη καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀμφότεραι ἐξ αὐτῆς.

Καὶ ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἐκλαμβάνει τὴν Ὀρησκείαν μῦθον, δηλαδὴ τὸ ἱστορικὸν τῆς Ὀρησκείας περιεχόμενον· τὸν δὲ Θεὸν ἐκλαμβάνουσα λογικὴν ἰδέαν δὲν ἀναγνωρίζει οὐδὲ πραγματικὴν ἀποκάλυψιν.

Ἡ δὲ δόξα, ἡ ὑποθέτουσα πρότερον τὸν μονοθεϊσμόν τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἐκλαμβάνει τὴν Ὀρησκείαν ἀπλήν ἰδέαν, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Ὀρησκείας ἀπλῶς μύθους· ὁ ἰδανισμὸς δὲν θεωρεῖ τὴν Ὀρησκείαν πραγματικὴν.

Διὰ δὲ τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἀπίστου καὶ τοῦ πεπερασμένου ἀναιρεῖ ὁ χριστιανισμὸς διὰ τῆς ἀναιρέσεως καὶ ἐξιλεώσεως· διὰ δὲ τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως μεταβαίνει ἡ πίστις εἰς τὴν γνῶσιν, ἡ Ὀρησκεία εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὁ ἄνθρωπος εἰς Θεόν, ὅπερ καθ' Ἐγγέλον σημαίνει τὸ τέλος πάσης μαθήσεως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίσῃ ὅτι ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλος τοῦτο γινώσκει, ἐκλαμβάνει πάντα τὰ ἄλλα, οἷον πολιτείαν, τέχνην, Ὀρησκείαν ἀπλᾶ φαινόμενα.

Ἐὰν ὅμως ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς Ὀρησκείας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ πραγματικὸν διαμείνῃ δὲ μόνη ἡ ἔννοια, ἡ Ὀρησκεία δὲν εἶναι πλέον Ὀρησκεία, ὁ δ' ἄνθρωπος Θεὸς γενόμενος παύει τοῦ νὰ ἦναι κυρίως ἄνθρωπος. Ἐντεῦθεν δὲ φανερόν ὅτι ὁ πανθεϊσμὸς ἀνατρέπει ἀπάσας τὰς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ αὐτὴν τὴν Ὀρησκείαν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν ἔμφυτον μονοθεϊσμόν ὡς ἀρχὴν τοῦ πολυθεϊσμοῦ παραδεχόμενος θεωρεῖ αὐτὸν ὡς πρώτην Ὀρησκείαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Ἐὰν δ' ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμὸς μετὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας ὁ αὐτὸς, ὃν περιεχόμενον αὐτῆς, προέρχεται ἀλλοίωσις τοῦ συνειδήτου, διότι ἐν τῷ ἔμφυτῷ Θεῷ τῷ ἐν τῷ συνειδήτῳ ἔπεται ἀναγκαστικῶς ἕτερος, ἐπομένως τὸ περιεχόμενον τοῦ πολυθεϊσμοῦ ἐστὶν γένεσις τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ συνειδὸς ἐστὶ φύσις θεογονική,

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἐξέλ-

θῆ ἐκ τῆς οὐσιώδους καταστάσεως, δηλαδὴ τοῦ παραδείσου, δηλαδὴ πρὸς γνῶσιν· ἐξελθὼν δὲ ὑπέπεσεν εἰς κίνησιν, διὰ δὲ τῆς κινήσεως μετέστησαν τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πρόσωπον εἰς δυνάμεις.

Ἡ μυθολογία ἔχει γεννήματα ἐν τῷ συνειδήτῳ ἀναγκαῖα· αἱ δὲ ἰδέαι τῆς ἀποκαλύψεως ἐπενήργουν ἐκτὸς τοῦ συνειδήτου καὶ σχέσιν αὐτοῦ πρὸς Θεόν,

Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀποκαλύψει ὑπάρχει ἀπόφασις ἐλευθέρᾳ πρὸς σωτηρίαν τοῦ συνειδήτου καὶ ἀντικατάστασις τῆς ἀνθρωπίνης εἰκόνας, δὲν δυνάμεθα ἄνευ τῆς ἀποκαλύψεως νὰ γνωρίσωμεν αὐτήν· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ μυστήριον ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἀποκάλυψις τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως κατὰ Σχελλίγγιον.

Τὸ ἔργον, ὃ ὁ Σχελλίγγιος ἐπεχείρησεν, τὸ νὰ ἀποδείξῃ τὸν χριστιανισμόν, τὴν Ὀρησκείαν τοῦ ὅλου κόσμου, ἦν μέγα.

Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς ἦτο ἰδίᾳ Ὀρησκεία, δὲν θὰ ἦτο αἰδίος, ἐὰν δὲ παλαιὸς, ὡς ὁ κόσμος, θὰ ἔχῃ ἰσχύον μόνιμον ἐπὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Πολλοὶ ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἐγγέλου ἐζήτησαν νὰ ἀποδείξωσι μύθους τὰς Ὀρησκευτικὰς ἀληθείας.

Ἐὰν ὅμως τὸ Θεῖον καὶ αἰδίον τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνησιότητος ἢ μὴ τῶν ἀποστολικῶν συγγραμμάτων, ὁ χριστιανισμὸς δὲν θὰ ἀνηρεῖτο, διότι ἰκανὸν θὰ ἦτο, ἐὰν ταῦτα ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἐπήγαζον.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἦν Θεία τις ἀποκάλυψις προὑπάρχουσα ἐφώτιζε δυνάμει τὸν ὅλον κόσμον· ἐὰν ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ παράγῃ οἰκείαν σχέσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, πρέπει ὁ Θεολόγος, ἵνα τηρήσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, νὰ γινώσκῃ κατὰ βάθος τὰ διάφορα τῆς φιλοσοφίας συστήματα, διότι ὁ προορισμὸς τῆς Θεολογίας ἀπόλλυται καὶ τὰ δόγματα καταντῶσιν ἄνευ νοήματος.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφηνάμενος ἀντικείμενον τῆς τέχνης τὸ καθόλου ἀπέδειξε τὴν τέχνην ἐπιστήμην.

Ἐπειδὴ δ' ἡ τέχνη παράγει ἐξ ἕλων τῶν ἀρχῶν παράγει ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ὑπερτάτης τὸ κάλλος.

Ἡ ἀληθὴς περὶ πολιτείας ἀρχὴ ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἀγαθόν, αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη.

Οἱ μὴ ἀποβλέποντες εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον ἐκλαμβάνουσιν αὐτὸ πολιτείας φθαρτικόν.

Ὁ δ' Ἀριστοτέλης λέγει, ὅπου ἠθικὴ λείπει, ἡ ἀρετὴ, ἐκεῖ φθείρεται ἡ πόλις.

Οἱ δὲ νεώτεροι δοξάζουσιν ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρὸ συστάσεως πολιτείας ἦσαν ἐν καταστάσει θηρίου, καὶ αὐτὴ ἡ κατάστασις δύναται νὰ ἀνααιρεθῇ, ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἀνααιρεθῇ, ἀνααιρεῖται καὶ ἡ κοινωνία.

Ἐπειδὴ ἡ δοξασία αὕτη ὑποθέτει τὸν ἄνθρωπον αἰσθητὸν καὶ ἀσθενή, ὑποθέτει καὶ τὴν πολιτείαν συνέπειαν τῆς βίας, τῆς ὁμολογίας καὶ τῶν συνθηκῶν.

Ἡ κατάσταση ἡμῶς αὕτη τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται κατὰ Σχελλίγγιον νὰ θεωρηθῇ ἀρχικὴ, διότι ἐν αὐτῇ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐλευθερία καὶ πρόσωπον.

Αἱ δόξαι δὲ αὗται περὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας οὔσαι ὑποκειμενικαὶ ἐνισχύθησαν καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπὸ τῶν Ἐπικουρείων καὶ Στωϊκῶν, κατὰ δὲ τοὺς νέους χρόνους ὑπὸ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν· αἱ δόξαι αὗται ἀπεγύμνωσαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ παντὸς ὀρησκειτικοῦ καὶ ἠθικοῦ δεσμοῦ· ἐξ ὑποκειμένου δὲ θεωρία καὶ ἡ ἔχουσι βᾶσιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτείας τὸ ἀτομικὸν συμφέρον· ἐὰν τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ ἔθνους ἐπήγαγεν, ἐπιμένως οὐκ ὑπετίθετο τὸ ἔθνος ὅτι ἐν τινι ἐποχῇ ἦν τὸ ἔθνος ἄνευ δικαίου· διὰ τοῦτο ἡ τοπικὴ συνύπαρξις ὁμοειδῶν ἀτόμων δὲν συγκροτεῖ ἔθνος οὐδ' ἡ κοινὴ ἐργασία, οἷον γεωργία, ἐμπόριον, κτλ. δὲν δύνανται ἔθνος νὰ συγκροτήσωσιν ἄνευ ὀρησκείας.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι ἡ θεωρία τοῦ συνόλου, τουτέστιν ὅτι ἡ κοινωνία ἐστὶν ἀθεός, δὲν εἶναι ὀρθή.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχων τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ σχέσιν πρὸς τὸν θεόν, ἀνααιρεῖται ὁ νόμος ὁ πιέζων τὸν ἄνθρωπον, ὅς μετατίθεται εἰς τὸν χώρον τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπειδὴ δ' ἡ ὀρθὴ τάξις ἐστὶν ἀνεξάρτητος τῆς τοῦ ἀτόμου βουλήσεως, δὲν δύναται ἡ πολιτεία νὰ φανῇ ἐπινόημα· ὁ νόμος οὐκ ἐστὶν ἐπινόημα, ἀλλ' ἀνεξάρτητος πάσης ἀνθρωπίνης συνθήκης.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτεία δὲν παράγεται διὰ συνθήκης, φανερόν ὅτι ἡ πολιτεία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπινόημα, οὐδὲ τυχαῖον.

Αἱ ἀγαθαὶ ἀρχαὶ ἐν ταῖς πολιτείαις παράγουσιν εὐδαιμονίαν, αἱ κακαὶ κακοδαιμονίαν.

Ὁ ἄνθρωπος ὑψωθείς γίνεται εἰκὼν θεῶν, ἡ δὲ πολιτεία ἔκτυπον τῆς θείας.

Ἡ ἱστορία πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὰ προϊστορικά, ταῦτα δ' ἵνα γνωρισθῶσι, πρέπει νὰ γνωρισθῇ ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάσταση, καὶ αὐτὴ ὑποθέτει τὴν γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ τῆς βαθείας τῆς φιλοσοφίας μελέτης, ἐξ αὐτῆς καὶ τῆς βαθείας μελέτης τῆς ἱστορίας οὐ μόνον τὸ παρελθόν καὶ τὸ παρὸν γινώσκονται, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον διαφωτίζεται.

Ἡ ἀληθὴς κατὰ Πλάτωνα τῆς πολιτείας ἀρχὴ ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη, τὸ ὄντως ἀγαθόν, κατὰ δ' Ἀριστοτέλη ἀποβλέπει καὶ εἰς ἠθικὴν.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος κατ' Ἀριστοτέλη ἐστὶν ὄργανον, δι' οὗ τὸ συμφέρον καὶ τὸ ἀσύμφορον, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἐστὶν αἴτιος καὶ τῆς οἰκίας καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Ἐπειδὴ ἔξω τῆς πολιτείας ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτάρκης, ἐστὶν ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἡ αὐτάρκεια, ἡ σωτηρία καὶ ἡ εὐδαιμονία.

Ἐκ τῶν πολιτειῶν, ὅσαι εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν δὲν ἀποβλέπουσιν εἰσὶν ἀδικοὶ, ὡς ἡ τυραννίς, ἡ ὀλιγαρχία καὶ ἡ δημοκρατία, ἡμαρτημέναι καὶ τῶν ὀρθῶν παρεκβάσεις, οἷον βαλείας τυραννίς, ἀριστοκρατίας ὀλιγαρχία, πολιτείας δημοκρατία.

Ἐπειδὴ τέλος ἐν πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἐστὶ τὸ δίκαιον, δίκαιον δὲ τῇ κοινῇ συμφέρον, ἐστὶ τοῦτο ἐν μὲν μοναρχίᾳ τὸ νὰ ἦναι ἀρχὼν ὁ βέλτιστος πάντων, ἐν δὲ ἀριστοκρατίᾳ οἱ ἀριστοὶ καὶ ἡ ἀρετὴν, ἐν δὲ πολιτείᾳ ἡ ἐλευθερία.

Τὸ μὲν δίκαιον, τὸ κοινὸν συμφέρον, ἐν μοναρχίᾳ, ἀριστοκρατίᾳ φέρει τὴν κοινὴν τῆς πολιτείας εὐδαιμονίαν· τὸ δὲ ἴδιον συμφέρον φέρει τὴν παρεκβάσιν καὶ ἀνατροπὴν αὐτῶν.

Οἱ δὲ ὑποθέτοντες τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς συστάσεως τῆς πολιτείας δὲν ὑποθέτουσιν ὀρθῶς, κατὰ Σχελλίγγιον, διότι τὰ ἔθνη δὲν εἶναι γένη, ἀλλ' ἔχουσι σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεόν, δηλαδὴ ὀρησκείαν, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας ὁ ἐδραῖος βίος.

Καὶ ὁ Κάντιος ἀρχὴν τῆς πολιτείας ὑπέθεσε τὴν συνθήκην, καὶ ὁ ἐγωϊσμός ὑπὸ τῶν ἐπικουρείων, τῶν σκεπτικῶν καὶ τῶν νέων ἐγκυκλοπαιδιστῶν, ἀπεγύγνωσαν τὸν ἄνθρωπον παντὸς ἠθικοῦ καὶ ὀρησκειτικοῦ δεσμοῦ.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἠσπάσαντο τὴν θεωρίαν τοῦ Καντίου· οὔτε ὅμως ὁ ὑποκειμενισμός ἰδανισμός οὔτε ὁ ἀντικειμενικός πανθεισμός ἀναιρεῖ τὴν ἠθικὴν.

Ἐπειδὴ ἡ ἀνωτέρα τάξις προηγέται τῶν κατωτέρων, δὲν ἦτο δυνατόν ἡ πολιτεία νὰ προηγηθῆ διὰ συνθήκης, οὐδὲ τυχαῖον νὰ ἐπινοηθῆ.

Ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας οὔτε ἡ ὕλική εὐημερία νὰ ἦναι δύναται οὔτε ἡ ἀπλή ἀσφάλεια τῶν δικαίων τῶν πολιτῶν.

Ποῖον δὲ τὸ ἀνώτερον, τὸ θεῖον, τὸ δίκαιον;

Ἄπασαι αἱ νῦν πολιτεαὶ εἰσιν ἐν ἀθλίαις καταστάσεσιν, ἐν οὐδεμίᾳ ἡ πολιτικὴ συνδέεται μετὰ τῆς ἠθικῆς.

Τοῦτο ἠδύνατο νὰ γνωρισθῆ ἐρθεῖς, ἐὰν βελθέως αἱ παγκόσμιαι ἀρχαὶ καὶ ἡ ὑπερτάτη ἐγινώσκοντο;

Ἡ ἀρχαία ἱστορία ἡ μέση καὶ ἡ νῦν δὲν ἦτο ἄμικτος ὀρησκείας, ὑποθέτει βαθμὸν μέγιστον διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐλευθερίας καὶ ἡ πολιτικὴ πορεία τῶν κοινωνιῶν δείκνυσι τὴν ὕλικὴν τῶν ἐθνῶν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

Οἱ ἔξοχοι ἄνδρες, οἱ σοφοί, φαίνονται καὶ ἀνώτεροι τῶν τοῦ κόσμου περιστάσεων, αἰτίνες οὐτούς δικάζουσι καὶ δικαιούσιν.

Τῷ Σχελλίγγιῳ αἱ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους θεωρίαι δὲν φαίνονται ἱκαναί, ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ φωτισμοῦ τῆς φιλοσοφίας· πάντα κατὰ τὸ θεῖον φῶς. Κατὰ πάντα τὰ ἀνάλογα πρὸς τὴν κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου γίνονται πρὸς τὸν θεὸν ἀνάλογα.

Ἐὰν δὲ πάντα ὁ ἄνθρωπος ἐξηγῆ ἀναλόγως τῶν ἀρχῶν του, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως, παρὰ μίαν, οὐδεμίαν ἄλλην γενέσιν δύναται. Ὁ Σχελλίγγιος ἐπραξε θεολογίαν ἀποφηνάμενος μίαν καὶ μόνην ὀρησκείαν καὶ μίαν τάξιν τῶν ὄντων· ἐὰν τοῦτο δὲν ἦτο, οὐδὲν ὅλ' ἦτον ἐὰν ἡ ἀληθὴς σοφία ἔλλειπεν καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ, πάντα ἀναλόγως τῆς γνώσεως, ἦν ὁ ἄνθρωπος κέκτηται. Ἡ δυσχέρεια αὕτη τούτου τοῦ μεγάλου ζητήματος (ἰδ. μεταφυσικὴ α, 1. Ἀριστ.) ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ περὶ τῆς ἀληθείας θεωρία τῇ μὲν χαλεπῇ, τῇ δὲ βαδίᾳ· σημεῖον δὲ τὸ μήτε ἀξίως μηδένα δύνασθαι τυχεῖν αὐτῆς, μήτε πάντας ἀποτυχεῖν, ἀλλ' ἕκαστον λέγειν τι περὶ τῆς φύ-

σεως, καὶ καθ' ἓνα μὲν μηδὲν ἢ μικρὸν ἐπιβάλλειν αὐτῇ, ἐκ πάντων δὲ συναθροισμένων γίνεσθαι τι μέγεθος· ὥστ' εἴπερ ἔοικεν ἔχειν καθάπερ τυγχάνομεν παροιμιαζόμενοι, τίς ἂν οὐρας ἀμάρτει; ταύτη μὲν ἂν εἴη βαδία· τὸ δ' ὅλον τι ἔχειν καὶ μέρος μὴ δύνασθαι δηλοῖ τὸ χαλεπὸν αὐτῆς· ἴσως δὲ καὶ τῆς χαλεπότητος οὕσης κατὰ δύο τρόπους, οὐκ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀλλ' ἐν ἡμῖν τὸ αἰτιὸν ἐστὶν αὐτῆς· ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῆ φύσει φανερώτατα πάντων· οὐ μόνον δὲ χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὡς ἂν τις κοινώσαιο ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπολαιότερον ἀποφηνάμενοις· καὶ γὰρ οὗτοι συνεβάλλοντό τι τὴν γὰρ ἔξιν προήσκησαν ἡμῶν· εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλοὶ ἂν μελοποιῖαν οὐκ ἔχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρῦνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὸν περὶ τῆς ἀληθείας ἀποφηνάμενων· παρὰ μὲν γὰρ ἐνίων πρειλήφαμέν τινὰς δόξας, οἱ δὲ τοῦ γενέσθαι τούτους αἴτιοι γεγόνασιν. Ὁρθῶς δὲ ἔχει καὶ τὸ καλεῖσθαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας· θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δ' ἔργον· καὶ γὰρ ἂν τὸ πῶς ἔχει σκοπῶσιν, οὐ τὸ ἀίδιον ἀλλὰ πρὸς τι καὶ νῦν θεωροῦσιν οἱ πρακτικοί· οὐκ ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἄνευ τῆς αἰτίας· ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον, ὅλον τὸ πῦρ θερμότερον· καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος· ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι· διὰ τὰς τῶν ἀεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον αὐτὸ εἶναι ἀληθεστάτας· οὐ γὰρ ποτε ἀληθεῖς οὐδ' ἐκείναις αἰτιὸν τί ἐστὶ τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐκείναις τοῖς ἄλλοις· ὥστ' ἕκαστον ὡς ἔχει τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τῆς ἀληθείας.

Οἱ πρὸ Σωκράτους ἐκλήθησαν φυσιολόγοι, διότι δὲν ἐχώρισαν τὸ ὄν τῆς φύσεως. Μὴ δυναθέντες δὲ πάντες οἱ πρὸ Σωκράτους ζητοῦντες τὰς ἀρχὰς τὰς προτέρας, ἐζήτησαν. (ἰστ. φιλ. Κοτζιά τόμ. 5 σελ. 499 κ. ἐφ.)

Τὴν μὲν ἐμπειρίαν ἠσπάσαντο οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι καὶ ἄλλοι, τὴν δὲ λογικὴν φιλοσοφίαν ἰδίως οἱ Γερμανοὶ (σ. 500).

Οὐδὲν τούτων ὅμως ἔλυσε τοῦτο τὸ ζήτημα, οὔτε ὁ Καρτέσιος οὔτε ὁ Μαλεμβράγγιος καὶ ὁ Σπινόζας, οὔτε ὁ Λεϊβνίτιος, οὔτε ὁ Σχελλίγγιος, ὁ δὲ Ἐγγελοσ (ἐννοίαν) οὔτε ἄλλοι

ὁ Ἰάκωβος καὶ Ἐρβανός δὲν ἔλυσαν τὸ τοῦ Ἀριστ. πρόβλη-
μα (μετ. Ζ, 1).

Ἐάν δ' ὁ θεὸς ὑποτεθῆ δυνάμει, ὑποτίθεται ἀτελής καὶ
φθαρτός· ἐάν δὲ δὲν ὑπετίθεται δυνάμει ὄν, ἀλλ' ἐνεργεία· (τί
σημαίνει ἐνεργεία ;)

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων ἀπάσας περιέ-
λαβε τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἐν ταύτῃ, τὸ δὲ ἕτερον, ἕτερον δὲ σύ-
στημα συνέχεεν ἀτόπως μετὰ τῆς ὑπερτάτης· τοῦτο δεικνύει,
ὅτι ἡ ὑπερτάτη δὲν εἶναι ὁμοία μετ' ἐνὸς ὀργάνου οὐδὲ ὀργα-
νον μετὰ τῆς ὑπερτάτης.

Ἐάν κατὰ Σχελλίγγιον ἡ φιλοσοφία ὡς ἔρωσ πρὸς τὴν σο-
φίαν, δηλ. ὡς ἀτελής, δηλ. ὡς ἀντικείμενον ἀτελές, τουτέστιν
να ἔχη ἀντικείμενον δυνάμει, ἄλογον, φθαρτὸν καὶ οὐχὶ τέ-
λειον, ἐλεύθερον, παντοδύναμον καὶ ἐπομένως ἰκανὸν νὰ δια-
κρίνη τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, νὰ ἀπορασίση καὶ πράξη ἐλευ-
θέρως (σ. 504 κ. ἐφ. Κοτζιά καὶ ἕτερα κατὰ Βιάδ. 515-517).

1. Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἀπόλυτον λέγων ἐννοεῖ τὸ αἰδίου,
τὸ τέλειον. Ἡ ἰδέα τοῦ Ἀριστοτέλους φαίνεται ὅτι ἐστὶν κατὰ
Σχελλίγγιον ὁ νοῦς ἐνεργεία ὄν, καὶ διὰ τοῦτο κρεῖττον λό-
γου καὶ ὡς τέλειον προσωπικόν.

2. Τὸν νοῦν ὁ Σχελλίγγιος ταυτίζων μετὰ τῆς ἐνεργείας
δὲν ἐλλαμβάνει αὐτὸν αἴτιον τοῦ ἀμεταβλήτου· ἐάν δὲ ἡ ἐνέρ-
γεια ἀποκλεισθῆ τοῦ νοῦ, ἀποκλείεται κατὰ Σχελλίγγιον καὶ
ἡ αἰδίου ζωὴ αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶ καὶ ἡ ἀθανασία αὐτοῦ.

3. Ἐάν ὁ θεὸς ἐς αἰεὶ ὁ αὐτὸς ἔμενεν, οὐδ' ἑαυτὸν θά
ἐγέννα ὡς μὴ αἰδίου ἔχων ἑαυτὸν· ἐπειδὴ ὁ θεὸς τέλειος καὶ
ἐπειδὴ ἐς αἰεὶ κύριος τῶν δύο δυνάμεων ἐστὶ προσωπικόν· ἐάν
ὁμοῦ δὲν ἦτο σωματικόν (ὕλικόν), κτλ. δὲν θά ἦν καὶ πραγ-
ματικόν.

4. Τὴν φύσιν, τὴν αὐτότητα, ὁ Βάδερους εἰ καὶ τὸ προσω-
πικόν ὑποθέτον, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχάς, ἡ ἱστορία ὁμοῦ τῆς
φιλοσοφίας ἀπ' ἀρχῆς (ἀπὸ τοῦ Θάλητος) δεικνύεται ἀκόλου-
θος, ὕστερος.

Οἱ δὲ Πυθαγόρειοι ὄντες πλεῖστοι ἠσπάσαντο μετὰξὺ ὕλης
καὶ νοεῖν ταυτότητα, οἱ δὲ Ἐλεᾶται, ἰδίως δ' ὁ Παρμενίδης,
ἐζήτησαν νὰ χωρίσωσι τὸ ὑλικόν ἀπὸ τοῦ νοητοῦ.

Ὁ Ἐράκλειτος συνιδῶν, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν ἐχωρίσθη καὶ
ἔμεινε κενόν, ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ἀκίνητον μετὰ τοῦ κι-
νουμένου, τοῦ μὴ ὄντος, ταῦτά.

Οἱ πρῶτοι δὲ φιλοσοφῆσαντες, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀ-
ριστοτέλους (μετ. Α, 3), ὑπέλαβον τὰς ἀρχάς τῶν ὄντων ἐν
ὕλης εἶδει· ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐβλεπον, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης δὲν
ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μεταβολὴν, τὴν γένεσιν καὶ τὸ ἀσώ-
ματον, ἠναγκάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος νὰ ζητήσωσι
τὸ ὄθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ περιόδῳ δὲν ἐφαίνετο φρόνιμον τὸ νὰ πα-
ραδώσωσι τῇ τύχῃ καὶ τῷ αὐτομάτῳ τὸν κόσμον, πάλιν ὑπ'
αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναγκαζόμενοι ἐζήτησαν τὴν ἐχομένην
ἀρχὴν, τὴν τῆς τάξεως καὶ τοῦ οὐ ἔνεκα.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ ἀπὸ Θάλητος, μέχρι
Σωκράτους τὰ μὴ ὑλικά συστήματα (τὸ πυθαγορικόν τὸ ἑλεα-
κόν), καὶ αὐτὴ ἡ σοφιστικὴ (ὁ Πρωταγόρας) κατέστησεν τὸν
ἄνθρωπον, τὸ ὑποκείμενον, καὶ αὐτὴ ὄν φυσικόν· μετ' αὐτῆς
συνέχεται καὶ ἡ τοῦ Βυχνέρου καὶ Μολεσχότου, ὡς ὁ (Lange
Gesch. des Mat. σ. 29 ἀποδεικνύει). Λάγκης, Γάλλοι, Ἄγ-
γλοι, ὅλα σχεδὸν τὰ νέα ὑλικά ζητήματα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν
ἀρχαίων) σελ. 33. κ. ἐφ.)

Καὶ τοῦ Δαρβίνου τὴν θεωρίαν ἐγνώριζον.

- I. Ἡ φυσιολογία
  - II. Ἡ ψυχολογία
- } τοῦ ὕλισμοῦ.

III. Ὁ Βάδερους ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχει θεὸς, ἐστὶ
πνεῦμα ὁ ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀνευ θεοῦ δὲν δύνα-
ται νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ θεοῦ, φανερόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι
ἡ ἀρχὴ τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ὁ θεός, διότι, εἰ ἀρχικῶς κοινωνία
μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ μεταξὺ ἀνθρώ-
πων θά ὑπῆρχεν.

Ὁ Βάδερους κατακρίνει τὸν Κάντιον ὅτι ἐχώρισε τὴν φυσι-
κὴν καὶ τὴν ἠθικὴν· ὁ ἄνθρωπος δεῖται τῆς βοήθειας τῆς
Θρησκείας πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ζωῆς καὶ δύνα-
ται μόνον κατὰ μέθεξιν τῆς θείας φύσεως νὰ πράττῃ ἐλευθέ-
ρως τὸ ἀγαθόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ πράξει ἐστὶν ἢ ὑπὲρ τὸ θηρίον (ἀγαθός,
θεῖος), ἢ ὑπ' αὐτὸ, διότι ἡ ἀγαθός ἐστὶν ἢ κακός· ἡ ἀθεΐα
ἀνατρέπει τὴν πολιτείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, τὴν βίαν τῆς
κοινωνίας· (σελ. 472 κ. ἐφ. Τύμος 5ος τῆς ἱστ. τῆς φιλ. τοῦ
N. K.).

Ἐπειδὴ μόνος ὁ ὑψούμενος εἰς προσωπικότητα γινώσκει τὸ

θεῖον, ἐστὶν ἡ ἰδέα τῆς γνώσεως ἀναπόσπαστος τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Βάδ. σ. 474. κ. ἐφ.).

Ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία φιλοσοφία ἐν ἀντιθέσει τοῦ νοεῖν καὶ τῆς φύσεως κατέληξεν, ἡ δὲ νεωτέρα ἀρχεται ἀπ' αὐτῆς, φανερόν ἐστιν ὅτι ἀμφότεραι ἀλλήλοισι συνεχίζονται, διότι τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας, δηλ. ὁ διχασμὸς κατέστη τῆς νεωτέρας ἀρχῆς.

Τὸ δὲ μέσον ἀμφοῖν παρίστα ἡ τοῦ Ἰακώβου Βόημου φιλοσοφία ὡς συνεχίζουσα τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαίας καὶ τὰς τῆς νέας ἐστὶν εὐλογον νὰ προταχθῆ τῶν νεωτέρων χρόνων, ὡς τοῦτο καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Βάδερσ θεωροῦσι τὸν Ἰάκωβον Βόημον πρόδρομον τῶν συστημάτων τῶν νεωτέρων φιλοσοφημάτων (ὁ βίος ἐν 8 σ. κ. ἐφ. τῆς φιλ. τοῦ 4 τόμου τῆς ἑλλην. φιλ. τοῦ Ν. Κοτζιά).

Περὶ δὲ τῆς σχέσεως τῆς τοῦ Ἰ. Βόημου φιλ. πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων ἀναφέρει ὁ Βάδερσ (Dehtes Heffes 1822 κτλ. σ. 11. Ν. Κοτζιά ἱστ. τῆς φιλ. 4 τόμον) ὅτι ὁ Ἰ. Βόημος τηρεῖ θεὸν τὴν ἔννοιαν ἔχοντα ὑπερκόσμιον καὶ δὲν συγχέει τὸν δημιουργὸν τῶν ἀρχαίων χρόνων μετὰ τῶν νέων συστημάτων διάφορα (ἐν σ. 12 κ. ἐφ. τοῦ 4 τόμ. τοῦ ἔργου ἡμῶν ἔξοχα, τινὰ δὲ καὶ ἠμαρτημένα).

II. Βάκων.

III. Καρτέσιος ζητήσας νὰ εὕρῃ ἀρχὴν βεβαίαν, ἐξ ἧς ἡ φιλ. προέρχεται, ἔπρεπεν ὑπὲρ πάσαν ὑπόθεσιν νὰ προβῆ.

IV. Μαλεβράγγεως ἐν θεῷ βλέπομεν.

V. Σπινόζας (πανθεισμὸν παρέλαβεν).

Ἐὰν δὲ ἐξετασθῆ τί τὸ αἰεὶ ζητούμενον καὶ τί τὸ αἰεὶ ἀπορούμενόν ἐστιν, ποῖον τοῦτο ἐστίν; Εἰ μὲν τοῦ μήτε ἀρχεται μήτε τελευτᾷ, ἀλλ' ἐστὶν αὐτὸ ἀμφότερα; Ἐὰν μήτε γίνεταί μήτε τελευτᾷ, ἀλλ' ἐς αἰεὶ ἐστὶν, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πάντα ἄρα τὸ τέλειον οὔτ' ἀρχὴν ἔχει οὔτε τέλος. Ποῖα δὲ τὰ συναίτια; τίνα ταῦτα; Ἄνευ ὑπάρξεως συναιτίων, προέρχεται, καὶ ἄνευ συνεχείας ἀλλήλοισι δύναται κόσμος νὰ προέλθῃ, νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ γεννηθῆ καὶ νὰ μὴ φθαρῆ; Τίνα τὰ συναίτια τὰ τοῦ κόσμου, ἐξ οὗ ὁ κόσμος;

Τ Ε Λ Ο Σ

